

7. 752239

FUNDACIO SALVADOR VIVES CASAJUANA

CHARLOTTE S. MANEIKIS KNIAZZEH

i

EDWARD J. NEUGAARD

VIDES DE SANTS ROSSELLONESES

Text català del segle XIII establert, comentat i glossat
per la Dra. CH. S. M. KNIAZZEH de la University of Chicago
i pel Dr. E. J. NEUGAARD, professor a la University of South Florida

amb prefaci i aportacions de
JOAN COROMINES

II

Transcripció del text

BARCELONA-1977

ISBN - 84-232-0099-X (Obra completa)

ISBN - 84-232-0109-0 (Vol. II)

Depósito legal B. 9.804-1977

EDITORIAL RAFAEL DALMAU - Bonavista, 26 - Barcelona

Gráficas Román, S. A. - Casa Oliva, 82-88 - Barcelona-5

VIDES DE SANTS ROSSELLONESES

VOLUM II

VIDES DE SANTS ROSSELLONESES

1r1 SANTS OMNIUM¹

1r1

Tot lo temps d'aquesta present vida és devesit en ·iiii· partz: ² so és en temps de desviació, la qual és quant hom se desvia de ben a fer; e en temps de renovació, la qual és quant hom renovela en ³ ben a fer e's revoca de mal, so és que's tol de mal a fer e fa bé; ⁴ e en temps de reconciliació o de peregrinació. ⁵ lo qual és quant hom se reconcilia e's penet ⁶ dels mals que hom a feytz e's met en la via per anar al gog de paradís.

Lo temps de desviació ⁷ fo d'Adam, depús que's desvià de la via de Déu e de la sua volentat, lo qual durà entrò a Moysèn, e aquel temps representa la Gleya ⁸ del diemenge ⁹ qu'és apelat Septuagèsima entrò al disapte après Pascha; lo qual diemenge és apelat Septuagèsima per so cor d'aquel dimenge entrò al disapte après Pascha à ·lxx· dies. On adones ¹⁰ se lig en lo libre de *Gènesis* en la Esgleya, en lo qual és posat e enseyat de la desviació dels primers parents nostres: so és cors ¹¹ declinaren ¹² e's tolgren de la volentat de Déu.

Lo temps de renovació o de revocació comensà de Moysèn e durà entrò a la Nativitat de Crist. On adones se lig *Ysaías* en la Esglea. En lo qual temps los hòmens, per les ¹³ prophetes, a la fe de

¹. - Reproduïm de les indicacions del manuscrit B: «Aquesta obra és la mateixa que Jaume de Voragine compongué en llatí ab lo títol «*Legenda Sanctorum*». — «*Flos sanctorum*» en català. — Del primer aveniment de Jhesu Crist. — Ms 713. — 21 - 2 - 18. — «*Flos Sanctorum*» en català traduït del *Legenda Sanctorum* a Jacobo de Voragine» (Gènova). Paper de cotó amb un plec en pergami. En cada quadern 2 columnes. Capitals colorides i molt *rasgueadas*.

². - 'persevera a, insisteix a, torna a'.

⁵. - purguació P: peregrinationis V1.

⁸. - P: glesa B.

⁹. - P: dimenge B.

¹⁰. - On adones correspon a *unde tunc* del text llatí; no és una locució de sentit unitari: *unde* vol dir 'per la qual cosa', *tunc* vol dir 'llavors, en aquell temps': «per això, en aquella part de l'any». CorNotes.

¹². - 's'apartaren'.

¹³. - P: los B.

Déu revocadi¹⁴ són; e renovelatz en Déu a servir per la lur doctrina. E aquest temps representa la Esgleya de l'Aveniment de Déu entrò a la Nativitat de Crist, so és del comensament d'Avent¹⁵ entrò a Nadal. On adoncs se lig en la Esgleya lo libre qui és apelat *Ysayes*, en lo qual libre d'aquesta renovelació¹⁶ / apertament e manifesta és¹⁷ enseyat.¹⁸ Lo temps de reconciliació és temps en lo qual per Crist som¹⁹ reconciliatz. Et aquest temps representa la Esgleya²⁰ de Pascha entrò a Pantagosta.²¹ E adoncs se lig en lo libre qui és apelat *Apocalipsis*, en lo qual se tracta²² del menestir²³ / d'aquesta reconciliació. *M.

Lo temps de peregrinació és lo temps de la present vida en lo qual nos som «en» peregrinació²⁴ e en gran batala totz temps per nostres falimens. E aquest temps representa la Esgleya²⁵ de la uytava²⁶ de Pentagosta entrò a l'Aveniment de Nostre Senyor. On adoncs se lig en los libres dels *Reys* e dels *Macabeus*, en los quals de moltes maneres de batales se tracta; per la qual cosa la nostra esperital batala és significada. El temps aquel qu'és de Nadal, so és del naxement²⁷ de Nostre Senyor, entrò a la Septuagèsima, en partida és contengut sutz lo temps de reconciliació, lo qual és temps d'alegretat;²⁸ que és de Nadal entrò a la vuytava de Epiphania, so és d'Aparici; e en partida és contengut sutz lo temps de peregrinació, so és de la uytava²⁹ de Epiphania, que és dit Aparici, entrò al dicmenge de Septuagèsima.

E pot-se reebre aquesta variació, so és aquesta divisió, d'aquestz ·iiii· temps:³⁰ primerament, per divisió³¹ dels ·iiii· temps de l'ayn, axí que ivern sia recomtat al primer temps, e ver al segon, e estiu al terz,³² autumne³³ al quart; on la raó d'aquesta apropiació del temps asatz apar manifestament. Encara més se pot reebre aquesta variació, so és aquesta divisió, d'aquestz ·iiii· temps, per les ·iiii· partz del dia; axí que la nuyt sia atribuïda al primer temps, e'l matí al segon temps, e'l migdia al terz, e'l vespre al quart temps.

E ya sia aysò que primerament fos lo temps de la desviació que'l

¹⁴. - P: revocats B.

¹⁵. - P: Avents B: en el dialecte de la Vall d'Aran (en l'extremitat NO. de Catalunya) el mes de desembre és *auens* (per *A(d)vents*).

¹⁶. - PB: revocatione VI.

¹⁷. - B: es manifesta e es P.

¹⁸. - B: son P: sumus reconciliati VI.

¹⁹. - P: ministeri B: mysterio VI: cf. *menestir* Cor. s. v.

²⁰. - P: nos som peregrins B: peregrinamur VI. Cf. Cor.

²⁵. - P: glea B.

³⁰. - PB: Et potest accipi hic quadrupliciter temporum narratio VI.

³¹. - PB.

1v1 temps de la renovació, emperò la Esgleya totz los officis seus / majorment comensa en lo temps de renovació que de desviatió, so és en l'Aveniment de Déu majorment que en Quatragèsima,³⁴ so és en Quaresma.³⁵ E assò per dues rasons: primerament per so que no sia vist comensar de error, on la Esgleya té verament la cosa, mas no's segex³⁶ l'orde dels temps, axí con los evangelistes fan motes vegades; la segona raó és cor per l'Aveniment de Crist totes coses renovelades són, per la qual cosa aquest temps és dit tems de revocació, segons que's lig en l'*Apocalipsis*, en lo terz capítol, dién: —Veus que jo fas totes coses noveles—. Doncs covinablement, e per raó, en aquest temps de renovació³⁷ la Esgleya totz los officis seus renovela.

On emperamor d'aysò que l'orde dels temps, per la Esgleya
 1v1 deveit,³⁸ sia servat, primerament tractarem dels dies / festivals que són enfre lo temps de renovació, lo qual temps representa, la Esglea,³⁹ de l'Aveniment, so és d'Avent, entrò a la Nativitat de Nostre Senyor, que és apelat Nadal; enaprés, d'aqueles festes que són enfre lo temps lo qual en partida és contengut sotz lo temps de reconciliació e n partida sotz lo temps⁴⁰ de peregrinació, lo qual temps representa, la Esgleya,⁴¹ de la Nativitat de Crist entrò a la Septuagèsima; en la tersa partida tractarem d'aqueles festes que són enfre⁴² lo temps de desviatió, lo qual temps representa la Esgleya de Septuagèsima entrò a Pascha; en la quarta partida^{42a} tractarem d'aqueles festes que són enfre aquel temps de reconciliació, lo qual temps representa la Esgleya de Pascha entrò a les uytaves de Pentagosta; en la quinta partida tractarem d'aqueles festes que són enfre lo temps de peregrinació, lo qual temps representa la Esgleya de les uytaves de Pantagosta entrò a l'Aveniment de
 1v2 Déu, / so és entrò a l'Avent.

DE L'AVENIMENT DE DEU JHESU CRIST⁴³

L'Aveniment de Déu per ·iiii· setmanes se fa, a significar que ·iiii· aveniments són de Déu: so és quant venc en carn humana, e en pensa d'ome just, et quam venc pendre mòrt, et quant venrà al jorn del judici.⁴⁴ Mas la darrera setmana⁴⁵ a penes aurà fi, per so

³⁴. - PB: Septuagesima V2.

³⁵. - P: segueys B.

³⁷. - B: revocació P: renovationis V2.

⁴⁰. - P salta 7 mots, d'un temps a l'altre.

cor la glòria dels santz, qui serà donada en lo derrer aveniment, nuls⁴⁶ temps no termena:⁴⁷ so és que nuls temps no aurà fi. On per assò és establí⁴⁸ que'l primer respòs del primer dicmenge d'Avent, computat⁴⁹ la Gloria Patri, 'iiii' verses conté en si: per so que'ls davant dits 'iiii' avenimens demostre e signific, cascús dels quals a qual temps més se covenga savi lector s'o esgart e s'o pens.

Mas ya sia ssò que 'iiii' sien los avenimens, emperò la Esgleya especialment de 'ii' és vista fer memòria, so és quant pres e venc en carn humana, e quant venrà al jorn del Juí,⁵⁰ segons que en l'ofici d'aquel mesex⁵¹ temps és manifestat. Per què és que'l⁵² dejuni d'Avent en partida és d'alegretat e en partida de plor e de tristor. Cor de l'aveniment en carn és dit dejuni d'alegretat, et per raó de l'aveniment al juí és dit dejuni de plor e de tristor; e asò⁵³ a demostrar la Esgleya canta adoncs alscons cans d'alegretat, e assò fa per l'aveniment de misericòrdia e de alegretat, e alcús⁵⁴ ne laixa a cantar, e assò fa per l'aveniment de la cruel⁵⁵ justícia e de la tristor e de plor. Enperamor d'asò, en aviró⁵⁶ de l'aveniment en carn poden ésser vistes 'ii' coses:⁵⁷ so és a saber, la covinentea⁵⁸ del venir e la utilitat de l'aveniment.

lv2

2r1

La covinentea⁵⁹ del venir és esgar/dada primerament de la part del home, qui primerament en la lig de natura fo vensut¹ del faliment de la conexensa divinal; on adoncs home en mot malvades errors de ydolatria caec.² E per assò³ forssat és a dir e a cridar a Déus dién: —Il'lumena⁴ los meus uls tu, Seyor Déus, qui m'as fet, per so que jo⁵ no veja vanitat, e en la tua via tu'm⁶ vivifica—. D'aquí avant venc la lig de Déumanan, en la qual vensut⁷ és home de no-poder,⁸ con primerament cridàs dién: —No defal home qui complexca la volentat de Déu, mas defal que no és qui⁹ o man que sia complida¹⁰—. Con, en aqueles paraules tant solament a¹¹ dir, ome fo enseyat per Déu, mas no fo del pecat¹² deflurat, ni per alcuna gràcia a ben fer no fo¹³ ajudat. E per assò forssat fo a dir

⁴⁶ - Cor. s.v. *jusesi*, per a la forma *juí*.

⁴⁷ - P: mateys B: Cor. s. v.

⁴⁸ - P: Per què aquel B: Hinc est etiam quod jejunium V3.

⁴⁹ - Cor. s. v.

⁵⁰ - P: aquò B.

⁵¹ - P: eu B.

⁵² - Aquest i uns 20 o 30 mots que anotem a continuació, amb l'abreviatura (pl.) (on un plec del foli amaga una, dues o molt poques lletres de P), els hem llegits segons B.

¹² - pecat (pl.) P.

¹³ - (pl.).

¹⁴ - B: muda (pl.) P.

e a mudar¹⁴ son dit, per què dix: --No defal home qui man¹⁵ fer a¹⁶ la volentat de Déu, mas defal home qui¹⁷ o complexa¹⁸—. Emperamor d'aysò covinentment¹⁹ lo Fil de Déu venc, quant home de ignorància²⁰ e de inpotència vensut fo, per so que si ans kn.²¹ fos vengut que home no dixés «per sos mèritz²² à ahuda salut»; e axí, que no fos agradable²³ de la medicina ad²⁴ aver de Déu.

Encara²⁵ més pot hom veser la covinentca de l'aveniment²⁶ del Fil de Déu, per la segona raó, so és²⁷ per la partida del temps; per so cor venc en gran²⁸ plenea²⁹ de temps, segons que.s lig en la *Pistola*³⁰ als *gàlutas*, en lo ters³¹ capítol, dién: «Mas³² en qual loc venc la planea³³ del temps?». Sent Augustí e motz d'altres dién: «Per què Crist³⁴ no venc enans?» Al qual és³⁵ respost per Sant Spirit: ³⁶ «per so estec que no venc abans, cor encar³⁷ no era venguda la planea del temps temprat³⁸ per Aquel per lo qual fetz són los temps, per què³⁹ enaprés, venguda la planea del temps,⁴⁰ venc aquel home, Fil de Déu, qui nos deliurà⁴¹ del temps. E deliuratz del temps⁴² endevenidors⁴³ som ad aquela perdurabetat⁴⁴ en la

2r2 qual no és / negun temps».

¹⁴. - B: ma (pl.) P.

¹⁵. - fer a «obrar segons».

¹⁷. - (pl.).

¹⁸. - non deest qui jubeat, sed deest qui impleat V3.

¹⁹. - (pl.).

²⁰. - (pl.).

²¹. - (pl.) P: anant B: forte ante V4.

²². - B: ritz (pl.) P.

²³. - agradab (pl.) P: agredable B: gratus V4.

²⁴. - P: as B.

²⁵. - B: (pl.) P.

²⁶. - B: (pl.) P.

²⁷. - sos (pl.) P.

²⁸. - B: (pl.) P.

²⁹. - P: planesa B: plenitudo V4.

³⁰. - B: (pl.) P.

³¹. - P: terç B: VII V4.

³². - B: (pl.) P.

³³. - P: planesa B: plenitudo V4.

³⁴. - B: (pl.) P.

³⁵. - B: el P.

³⁶. - B: (pl.) P.

³⁷. - B: (pl.) P.

³⁸. - B: temprant (pl.) P: moderante illo V4.

³⁹. - B: (pl.) P.

⁴⁰. - B: (pl.) P.

⁴¹. - B: (pl.) P.

⁴². - B: (pl.) P.

⁴³. - P: endevenidor B: venturi V4.

⁴⁴. - B: (pl.) P.

2r1 Encara més pot hom veer la covinentea e la utilitat de l'aveniment del Fil de Déu / per la terça rahó; so és, de part de la nafra o de la malautia general de tota la umanitat universal, en què home era cahut⁴⁵ per peccat. Cor quant la malautia era general en tota la humanitat, covinable cosa fo que general medicina fos a totz homes donada. On diu Sant Agustí que adoncs venc lo gran metge, quant per tot lo mon jaya lo gran malaute.

On la Esgleya en ·vii· antífanes, les quals se canten ans de l'aveniment de Déu, demostra la multitud de la sua malautia, e per cascuna antífena la Esgleya demana remey⁴⁶ del metge. Cor, enans de l'aveniment de Déu en carn, érem nós ignorans e cecs,⁴⁵ e a penes perdurables obligatz, e sers⁴⁸ de diables per los mals del peccat; per lo qual, per custuma, érem⁴⁹ ligatz, e en tenebres⁵⁰ envoltatz, e de nostra terra exilats⁵¹ e gitatz. Emperamor d'aysò nós freturàvem⁵² de doctor e de redemptor e de deliurador e de guisador⁵³ e de il·luminador e de salvador. E per assò cor nós érem ignorans, nós freturàvem que per El fossem enseyatz; per què, de mantinent, en la primera antífena cridam nós cantan, diens: «O Saviea, que de la boca de l'Altissime Crist «ve»,⁵⁴ veni⁵⁵ a enseyar-nos la via de savica!».

Mas poc profitara si érem enseyatz e no érem reemutz, on per assò demanam per El ésser resemutz quant cridam⁵⁶ cantan la segona antífena diens: «O Adonay,⁵⁷ e duc, so és guisador, de la casa d'Iracl, veni a reebre-nos ab lo bras estès!».⁵⁸ Mas ¿què profitara a nós si érem enseyatz e resemutz, si encara après la reensó⁵⁹ érem retengutz caytius? Emperamor d'aysò nós demanam ésser deliuratz de captivitat, quant cantam⁶⁰ cridan la tersa antífena, diens:

2v1 «O raïl / de Jessè, veni⁶¹ a deliurar-nos e no't vules tardar». Mas què profitaria als catius si cren reemutz e deliuratz, si encara no cren de tot liguament de colpa absoltz, so és que fossen de lur poder metex e francs axí que anassen là on se vulrien? Emperamor d'aysò

⁴⁵. - Cor. s.v.

⁴⁶. - eren PB.

⁴⁸. - B (*en*, oblidat, fou afegit en el marge): e tenent [i en tenebres P (Cf. Cor.): tenebris obvoluti V4.

⁴⁹. - P: exellats B.

⁵³. - B: de (*interlin.*) deliurador P guisador PB: *Vid. guisar en AlcM.*; educatore V4.

⁵⁴. - quae ex ore altissimi prodisti V4: en PB manca l'equivalència de *prodisti*.

⁵⁵. - P: vine B: veni V4.

⁵⁶. - B: criden P: clamamus V4.

⁵⁷. - B: Donay P: adonay V4.

⁶⁰. - B: canten P.

poc nos aprofitara si ns resemés e ns deliuràs, si encara nos tengés ligatz. On per assò de totz liguamens de pecat demanam ésser soltz,⁶⁴ quant cantam la quarta antifana cridan, diens: —O Clau de David, vine e amena, e tre⁶⁵ l'ome ligat de la càrrec, sesent en tenebres e en ombra de mort—.

2r2 Mas cor aquels qui foren longuament en la càrrec an los uls tenebroses e no poden veyer clarament, per / assò, après la absolució⁶⁴ de la càrrec, fom⁶⁵ nós après enlumenadors per so que vejам on devem anar. Et per assò en la quinta antifana cridam cantans, diens: «O Orieut, Clartat⁶⁶ de lud⁶⁷ perdurable: viue, il·lumena los seens⁶⁸ en tenebres e en ombra de mort». Mas si nós èrem enseyatz, e d'enemics⁶⁹ de tot en tot deliuratz e il·luminatz, ¿quèns valria si nós no ns salvàvem? E per assò, en les dues antifanes seguens, demanam ésser salvatz, quant diem cantan: «O Reys de gens, vine, salva l'ome lo qual de lim⁷⁰ formest». E en l'autre, quant diem: «O Emanuel, vine a salvar-nos, Séynher Déus nostres». En la primera antifana «demanam salut de les gens»; ⁷¹ en la segona la salut dels juseus, als quals Déus donà la lig; on és dit: «O Emanuel, Guisador⁷² e Donador de lig nostra!».

(DE LA UTILITAT DE L'AVENIMENT DEL SENYOR)

La utilitat, emperò, de l'aveniment d'Él per diverses santz en diversa manera és assignat. Él mesex, lo Seyor, axí con manifest és, en l'*Avangeli de Sent Luc*, en lo quart capítol, diu e detestimonia⁷³ que per ·vii· utilitatz és vengut e és tramès, dién: «Esperit del Seyor, sobre⁷⁴ mi». En lo qual, per orde, diu si ésser tramès⁷⁵ a la consolació dels pobres,⁷⁶ e a sanació⁷⁷ d'aquels qui són contritz⁷⁸ e trebalatz, e a liberació dels / catius, e a il·luminació d'aquels qui no són enseyats, e a remissió de pecatz, e a redempció de tot l'utnenal linatge, e a retribució de merit.

E Sent Agustí posa ·iii· utilitatz de l'aveniment seu,⁷⁹ diens:

⁶⁴. - P: trau B: educ V4.

⁶⁵. - P: lum B.

⁶⁶. - add. P¹ tenebros e: add. P² en interlin. Cf. *Lleures* p. 335.

⁷⁰. - del lim B: de luyñ P: de limo V5 (Cor. s.v.).

⁷¹. - om. PB: petimus salutem gentium. Unde dicitur, O rex gentium V5.

⁷². - PB: rex V5.

⁷³. - P: testimonieya B: testatur V5: Vid. *atestimoniar* en *AlcM.*; *detestor* llatí.

⁷⁴. - B: sobe P: super V5.

⁷⁸. - contristz P: contreyts B: contritorum V5.

⁷⁹. - PB: Christi V5.

«Per aquest segle maligne, ¿qual cosa i abunda ⁸⁰ si no néixer per treballar e per murir? Aquestes coses són esmersamens ⁸¹ de la nostra regió, ⁸² e a ytals ⁸³ esmersamens ⁸⁴ aquel mercader devalà. E cor tot mercader dóna e reeb: dóna aquò ⁸⁵ que à, e reeb aquò que no à; enaxí Crist, en aquesta mercaderia, ⁸⁶ donà e ⁸⁷ reeb. E reeb aclò ⁸⁸ que a si abunda: ⁸⁹ so és néixer ⁹⁰ e treballar e murir; donà que hom renasqués per aygua e per Spirit Sant, e que hom resuscitàs, e que hom per totz temps reyàs. ⁹¹ Et El mesex venc a nós, lo celestial Negociador, ⁹² per reebre la onta e per dar l'onor, e per ⁹³ pendre mort e per dar vida, e per [p] poar ⁹⁴ la ⁹⁵ honta e la infamia, per dar glòria».

2v1 E Sent Gregori ne posa e n'assigna 'illi' utilitatx o coses del seu aveniment dién: ⁹⁶ «Esbaleïen-se ⁹⁷ totz los ergulosos, engenratz ⁹⁸ de la liyada ⁹⁹ / de Adam, de cobeyar ¹⁰⁰ les prosperitatx de la present vida, e d'esquivar ¹⁰¹ les cozes contrarioses, e de fúger ¹⁰² a les hontes, e de seguir ¹⁰³ glòria. Per què venc ¹⁰⁴ entre éls, encarnat, lo Senyor, coses contrarioses ¹⁰⁵ cobeeayan, prosperitatx meynspresan, ¹⁰⁶ ontes e injúries abrassan, la glòria del ¹⁰⁷ món fugen. Et aquel mesex Crist esperat ¹⁰⁸ venc e, vinén, noveles coses enseya, ¹⁰⁹ enseyan maraveloses coses féu, e maraveloses ¹¹⁰ coses fasén malvades coses soferí».

E Sant Bernat ne posa autres ¹¹¹ raons del seu aveniment, dién:

⁸¹. - esm... esmersamens P: mercimonia... merces V5.

⁸². - P: aquellò B: quod V5: Cor. s.v.

⁸³. - B: manera P: mercatura V5.

⁸⁷. - B: les dues últimes paraules manquen P, on apareix sols o: dedit et V5. Segurament aci reeb P (reseb B) és pretèrit (RECEPIT o RECIPUIT).

⁸⁸. - P: regnas B.

⁹². - B: negociador P. Des d'aquesta nota fins a la 118 com indiquem, un plec del foli en P amaga unes poques lletres i obliga a seguir la lliçò de B.

⁹³. - B: p (pl.) P.

⁹⁴. - B: esposar P: haurire V5.

⁹⁵. - B: a (pl.) P.

⁹⁶. - den (pl.) P: discent B.

⁹⁷. - P: esbalaint-se B: studebant V5. 29 (illegit stupebant?). Vegeu gloss., s. v. embolesir i esbalair.

⁹⁸. - (pl.) P.

⁹⁹. - P: linyada B.

¹⁰⁰. - cobear (pl.) P: cobeseyar B.

¹⁰¹. - (pl.) P.

¹⁰². - (pl.) P.

¹⁰⁴. - (pl.) P: vench B.

¹⁰⁵. - (pl.) P.

¹⁰⁶. - (pl.) P.

¹⁰⁷. - (pl.) P: del B.

¹⁰⁸. - (pl.) P: sperat B.

¹⁰⁹. - B: e (pl.) om. P.

¹¹⁰. - (pl.) P: maravelles causes B.

¹¹¹. - (pl.) P: altrás B.

3r1 «Per tres ¹¹² malauties mesquinament trebalam: cor molt leugiers som a enguanar e débils ¹¹³ a obrar e frèvolts a contristar. Cor ¹¹⁴ si devesir volem entre bé e mal, èm leugerament ¹¹⁵ enguanatz; si asajàvem a fer ¹¹⁶ bé, defalim; si ns esforssàvem de contristar ¹¹⁷ a peccat e a mal, / leugerament som ¹ sobratz. On, per aclò, necessari fo l'aveniment del Salvador, per so que en nós, per fe abitans, il·luminans la nostra seguea, e ab nós estans, que ns ajut a la nostra enfermitat e, estans per la part nostra, que defena la nostra freulea ² e que's combata per nós».

DEL SEGON AVENIMENT DE DEU ³

Del segon aveniment, so és quant venrà jutjar los vius e ls mortz, dues coses són vedores, so és a saber: aqueles coses que davant van al juí ⁴ e aqueles que l'acompanyen. Aqueles coses [que] denant lo ⁵ juí són dues ⁶ so és a ssaber: seyals terribles e la fal·làcia d'Antecrist.⁷ Mas seyals terribles denant lo juí [anans] són posats v. en l'*Avangeli de Sent Luc*, en lo -xxi: capítol, dién: «Seran seyals en lo sol e n la luna e en les esteles, e en les terres pressures de gens per la confusió del son de la mar e dels fluvis».⁸ -iii- primers seyals són determinatz en lo libre qui és apelat *Apocalipsis* en lo -vii-⁹ capítol dién: «Lo sol ¹⁰ és fet negre e la luna és feta roja axí con sanc e les esteles del cel casegren sobre la terra». Mas lo cel és dit así l'àer, e les esteles són apelades una substància que a[n] semblansa d'esteles, e són dites esteles caer del cel seguons la opinió de les genz vulgars quant desotz devalen; on la *Escriptura* s'esforssa ¹¹ a la

¹¹². - (pl.) P: -iii- B.

¹¹³. - (pl.) P: débils B.

¹¹⁴. - (pl.) P: cor B.

¹¹⁵. - (pl.) P: leugerament B.

¹¹⁶. - (pl.) P: fer B.

¹¹⁷. - (pl.) P: contristar B.

¹. - B: son P: superamur V5.

². - P: frèvolesa B: fragilitatem V6.

³. - Les lletres de *Segon* i les 4 següents estan tapades per una majúscula en P: Del segon aveniment quant venrà jutjar los morts e ls vius B.

⁴. - P: jusey B: iudicium V6.

⁵. - que denant lo P: que d. van al B.

⁶. - P: Antecedentia sunt tria V6.

⁷. - P: la falsetat e la falcia de Antecrist B: Ant. fallacia et ignis vehementia V6.

⁸. - auans o anans B: signa antem (leg. autem) terribilia praecedentia iudicium ponuntur quinque V6.6.

⁹. - PB: -vi- V6.

¹⁰. - P: solell B.

¹¹. - P: se conforma B: conformat se V6.

cominal manera de parlar de les gens. Mas adoncs se farà majorment aytal enpressió d'elemens, cor la qualitat del foc abundarà, e assò
 2v2 farà / lo Seyor a la terror dels peccadors. Del ·iiii· seyal, lo qual serà pressura de gens en terres, és lest en l'*Avangeli de Sent Matheu*¹³ en lo ·xxiiii· capítol dién: «Serà tribulació la¹³ qual nuls temps no fo, del comensament del món ensà».¹⁴ Lo quint seyal serà la confusió de la mar, on alguns se pensen que la mar ab gran frangor, ses trencament, perirà de la pri/mera calitat, seguons aclò que's lig en *Apo-calipsis* en ·xxi· capítol dién: «E la mar ja no és». E segons opinió d'altres aquel son¹⁵ serà, so és¹⁶ gran brugit, per so cor adoncs lo món no serà senes gran murmur, quant la mar se levarà¹⁷ sobre los mons ·xl· coudes.¹⁸

DELS ·XV· SEYALS DEL JUESI

Mas Sent Gerónim en lo libre¹⁹ qui és apelat *Annals dels ebreus* troba ·xv· seyls qui deven venir ans del juesi. Mas si deven continuament venir, o devesida, no o espressa. Lo primer dia se levarà la mar ·xl· coudes sobre l'autea dels mons, estans en son loc axí con mur.²⁰ Lo segon dia tani devalarà que apenes la porà hom veser. En lo terz dia les belves²¹ marines apparan sobre la mar e daran brugit entrò ui cel, e l brugit d'eles sol Déus l'oirà.²² Lo quart dia la mar e l'aygua cremarà. Lo quint dia los arbres e les erbes daran ros semblan de sanc, e en aquest dia quint, seguons que altres affermen, tota la volatilia²³ del cel, so és los aucels, s'ajustaran en los camps, cascuns d'un linatge a part, senes que no manjaran ni beuran per paor de l'aveniment del Jutge. En lo²⁴ ·vi· dia cauran los edificcamens, so és tots los bastimens; en aquest ·vi· dia, segons que's diu, flames²⁵ de foc se levaran²⁶ del colgant del sol, devant la cara del fermament, entrò al neximent del sol enrevironan. En lo ·vii· dia les peres, unes ab les autres, se feriran²⁷ e en ·iiii· partides se trencaran, e cascuna partida enaprés se feriran²⁸ e no sabrà hom

¹³. - B: lo P.

¹⁴. - sa P¹: ensa P².

¹⁵. - PB: ille, somnus erit V6.31.

¹⁶. - so és P: senes B.

¹⁷. - P: se l'ivarà B: elevabitur V6.

¹⁸. - P: codes B: cubitus V6.

²¹. - P: belenes B: belluae V7.

²³. - P: volletatia B: volatilia V6. Cf. cat. *volateria*.

²⁵. - P: fluvis B: fulmina V7.

²⁶. - P: se liveran B: surgent V7.

²⁸. - P: se feran... se fferran B: collidentur... collidet V7.

ni oyrà aquel son o brugit, sinó Déus tan solament. En lo ·viii· dia se farà general terratrèmol, qui serà tan gran, seguons que's diu.
 3v1 que negun home ni neguna bèstia en peus / estar no porà, mas al
 sòl totz se gitan. En lo ·viii· dia la terra s'engalarà²⁹ e totz los
 montz e'ls cols en pólvora tornaran. En lo ·x· dia exiran los homes
 de les cavernes, e iran axí com hòmens oratz sens pensa, que no poran
 3r1 parlar los uns / als altres. En lo ·xi·³⁰ dia se levaran los osses³¹ dels
 morts e estaran sobre los sepulcres: cor tots^{31a} los sepulcres, del
 sol ixent tro al sol colgant, s'obriran, per so que'ls mortz ne pusquen
 exir.³² En lo ·xii· dia cauran les esteles e totz los seyals³³ e gitan desí
 raigs³⁴ de foc. E en aquest dia ·xii· és dit que totes les bèsties ven-
 ran als camps bruaulan³⁵ e cridan, senes que no manjaran ni beuran.
 En lo ·xiii· dia morran totz los vivens per so que ab los mortz res-
 suciten. E'l ·xiii· dia cremarà lo cel e la terra. E'l ·xv· dia serà fet
 lo cel nou e la terra nova, e ressuscitaran totz.

La segona cosa que denant lo judici irà serà la fal·làcia³⁶ d'An-
 teecrist: cor él s'esforsarà³⁷ de decebre totz los hòmens en ·iiii· maneres.
 Primerament per sa sabentia³⁸ s'esforsarà e dirà, e per escriptures³⁹
 afermarà, que él és Messias, qui fo promès en la lig; on él destruirà
 la lig de Déu e la sua lig establirà, axí co's diu en lo salm, dién: «Es-
 tableys,⁴⁰ Séyer, donador de lig sobre éls»: on diu la *Glosa*: - So
 és Antecrist, donador de la malvada lig- . E lig-se en⁴¹ *Daniel* en
 lo ·xi· capítol dién: «E daran abominació e desolació del temple». On
 diu la *Glosa* que Ancrist en lo temple de Déu siurà,⁴² axí con Déus,
 per so que la lig de Déu tola.⁴³ Enaprés él los enganarà per miracles
 que farà, segons que's lig en la segona *Pistola als colossenses*,⁴⁴ en
 lo segon capítol, dién: - L'aveniment del qual serà segon obra del
 diable en totes paraules e en totz seyals e en maraveles monsonegue-
 res⁴⁵—.

3v2 E lig-se en *Apocalipsis* en lo ·xiii· capítol dién: / «Féu seyals
 per so que foc fesés⁴⁷ de cel en terra caer». On diu la *Glosa* que axí
 con als apòstols és donat l'Esperit Sant en espècia de foc, enaxí
 aquels daran⁴⁸ espirit maligne en espècia de foc. En la tersa manera
 los decebrà per dons que lur darà largament, segons que's lig en

³⁴. - P: rays B: igneas comas V7.

³⁵. - P: brualan B: mugientia V7.20

⁴⁰. - P: stabley B: constitue V7.

⁴¹. - lig se (i, interlin.): B: lig sent P.

⁴². - P: seurà B: sedebit V7.

⁴⁴. - P: tollossenses B: Thessalonicensibus V7.

⁴⁵. - P: miracles morsenegués B: prodigiis et mendaciis V7: Cor. s.v.

⁴⁸. - B: diran P: dabunt V7.

Daniel, en lo ·xiii· capítol, dién: «Darà a éls poder en moles coses, e la terra devesirà ⁴⁹ per grat ⁵⁰ de les gens». On diu la *Glosa*: «Ancrist ⁵¹ als decebutz ⁵² moltes coses darà, ⁵³ e la terra a la sua ⁵⁴ compaya devesirà, ⁵⁵ per so que aquels los quals ab sa terror subjugar ⁵⁶ no porà, ⁵⁷ ab avarícia los subjugarà». En la quarta manera los decebrà per terrors de turmens que·ls farà, segons que's lig en *Daniel* en lo ·viii· capítol dién: «Sobre so que eu no creu per poder totes cozes destruyrà». ⁵⁸ E Sant Gregori, d'Ancrist parlan, dix: «Los 3r2 forz certament / aucis, quant aquels, qui per pensa no són vensutz, vèns ⁵⁹ corporalment».

La compaya del jusei serà molta. Primerament serà la divisió ⁶⁰ del Jutge; cor lo Jutge en la val de Josafat devalarà, ⁶¹ e·ls bons a la part dreita estar farà, e·ls mals a la sinestra Él triarà. Es cresedor que en loc manifest Él és venidor, per què totz lo poran veser. Mas no és entenedor que totes les gens sien encloses ⁶² en aquela valeta, cor assò seria infantil ⁶³ causa de dir. Diu Sant Gerònim: ¿E per què no seran ⁶⁴ aquí e en locs en aviró estans? En petita terra, senes-nombre ⁶⁵ de milers d'omes ⁶⁶ poden ésser, majorment quant s'es-treyen. E, si mester és, los elegutz ⁶⁷ seran en l'air per elevació ⁶⁸ dels corses. E·ls dapnatz encara més i poran ésser, per la divinal vertut. ⁶⁹

E adones lo Jutge ab los mals disputarà; e éls, per obres de misericòrdia les quals no agren, trebalarà. On adones totz sobre 4r1 «si» playeran, ⁷⁰ segons que enseya / Crisòstomus, dién: «Playaran ¹ los juseus quant veuran Déu vivent ² e vivificant, lo qual se pensaren ésser encaix ³ home mort, e venseran-se ⁴ de la lur malvadea per lo

⁴⁹. - P: dividet V8.

⁵⁰. - P: de grat B: gratuito V8.

⁵¹. - P: Antecrist B.

⁵⁴. - P: scua B (oposició constant entre els dos manuscrits, igual que *tua*; *teua*, i que no s'indica més).

⁵⁵. - B: devesirà P: dividet V8.

⁵⁶. - ... coses... B: ... corses... P: Supra quam credi potest, universa vastabit V8: *trad.* potser sobre so qu'eu creu fer-se poder...

⁵⁸. - B: om. P: Robustus quippe interficit cum eos qui invicti sunt, corporaliter vincit V8.

⁶⁰. - PB: disceptatio V8.

⁶³. - P: fantivol B: puerile V8.

⁶⁶. - B: milers de mons P: milia hominum V8. 'Hi pot cabre un sens-fi de milers d'homes'.

⁶⁸. - B: elevació P: corporum agilitate V8.

⁷⁰. - PB: super se plangent V8.

¹. - P: playeran B: Cor. s.v.

². - B: vinent P: viventem V8.

³. - P: encays B: quasi V8: Cor. s.v.

⁴. - PB: consurgentes se (*rectius recent.*: convincentes se) V8.

cors naffrat que veuran, la qual malvadea ⁶ negar no poran; playeran los gentils qui, per vanes ⁶ disputacions de filòsof deceubuts,⁷ [la] no-rasonable ⁸ folia cuydaren ésser si colien Déu crucifigat. E playeran-se crestians peccadors qui més amaren lo món que Crist; playeran-se eretges, qui pur home crucificat ⁹ ésser dixeren, quant lo veuran Éi ésser jutge en lo qual éls disputaren;¹⁰ playeran-se totz los trips de la terra cor no poran contrastar a Éi per neguna vertut, ni no poran fúger d'enant la sua cara. Ni no¹¹ serà loc de penedir,¹² ni temps de satisfacció, per l'angústia de totes les coses; ni nula cosa no'ls roman, de plor enfora».¹³

La segona cosa del judici serà la deferència¹⁴ de l'ordonament. Cor, axí com diu Sent Gregori, en lo juici ·iiii· ordes seran, ·ii· de la part dels reproatz¹⁵ e ·ii· de la part dels elegutz. Cor la uns¹⁶ seran jutgatz e periran, als quals serà dit: —Jo aguí fam e no'm donàs¹⁷ a menjar—. E'ls altres no seran jutgatz e periran, axí con aquels dels quals és dit: —Qui no creurà, ja és jutgatz—; cor les paraules del Jutge no reeben sels qui la fe d'Éi, de paraula, servir no volgren. Los / autres seran jutgatz e reyan, axí con aquels als quals serà dit: —Jo famegá e donetz-me a mengar—. Los autres [no] seran jutgatz e regnarán,¹⁸ axí co'ls barons santz e perfeitz qui'ls altres jutgaran: no que sentència donen, cor assò tant solament lo Jutge o farà; mas són ditz jutgar per so cor ab lo Jutge estaran, e aquel estar qu'els faran costa lo Jutge serà primerament a la honor dels santz: cor gran honor serà aver l'atorgament¹⁹ ab lo ²⁰ Jutge.

4r2 Justa la qual cosa repromès Déus als seus amics / dién: —Seyretz²¹ sobre les scziles,²² jutgans los ·xii· trips d'Iracl—.

⁶. - PB: variis V8.

¹⁰. - P: duptaren B: compunxerunt V9. Éi... en lo qual... = ll. ille... qui... 'quan veuran Aquell ésser jutge que...' 'veuran que és Jutge aquell qui...'.

¹¹. - P²: om. P¹.

¹². - P: com fera B: nihilque iis remanet praeter luctum V9.

¹⁴. - PB: differentia V9.

¹⁵. - P: renats, so és dels rebugats B: reproborem V9. Amb *renats* (*ren-, renéts?*) cf. *renéts*.

¹⁶. - P (*fon. sintàct.*): los us B: alii V9.

¹⁷. - P: donets B: dedistis V9.

¹⁸. - P: autres seran jutgats e regnarán B: Sembla que el copista de P es confon i omet dues frases del llatí (*Alii vero non judicantur et... tenus servare voluerunt*). *Alii judicantur et regnant* V9.

¹⁹. - P: anterrogament B: sessionem V9. Potser el trad. (o un copista de V) confongué ll. *sessio* amb *cessio* i per això vertí *atorgament*; la lliçó de B sembla ser conjectura d'un que no entén un mot de sentit realment inoportú.

²¹. - P: seurets B: sedebilis V9. Tipus d'oposició corrent entre els dos manuscrits, que deixarem ja de recollir.

²². - P: sehiles B. Id. id. id.

Per la ii^a raó los amics de Déu perfeitz seran ditz jutgar, per so cor seran a la sentència a confirmar,²³ cor éls aprovaran la sentència del Jutge; axí con alguna vegada fan aquels qui són assessors²⁴ d'alcun jutge, los quals aproven la sentència d'él, e a ela aprovar sotzescriven; axí con diu en lo salm²⁵ de David dién: «Per so que fassen en éls jusesi²⁶ ensems escrit²⁷ etc». Per la tersa raó seran vistz jutgar a la condempnació dels mals, los quals condempnaran per comparació²⁸ de la lur santa vida.

La tersa cosa del jusesi será los scyals de la passió, so és la crou e ls clavels e les nafres que ls peccadors veuran en lo cors de Déu; car aqueles coses seran primerament en demostrament de la sua victòria e, per assò, en excel·lència de la glòria d'Él aparran.

On diu Crisòstomus, sobre l'*Avangeli de Sent Matheu*, que la crou e les nafres seran plus lusens²⁹ que ls raigs del sol. Item considera quant gran sia la vertut de la crou, cor lo sol escurzirà³⁰ e la luna lo seu lum³¹ no darà, per so que dixés³² en quant la crou és pus clara que'l sol³³ ni la luna. Enaprés, en lo demostrament de la sua misericòrdia, lo Jutge se mostrarà, per so que per assò s'enseyn com misericordiosament³⁴ los bons són salvatz; e en lo demostrament de la sua justícia, per so que per açò sia enseyat con justament los malvats³⁵ sien dampnatz, so és a saber cor meynsprearan tan gran³⁶ preu de la sua sanc.

On, en aquestes paraules a éls esprova,³⁷ axí con diu Crisòstomus, sobre l'*Avangeli de Sent Matheu*, dién: «Eu, per vós, home són feyt, e per vós ligat³⁸ e escarnit³⁹ e trencat e crucificat. On és de tan⁴⁰ gran(s)⁴¹ injúries mies lo confruyt?⁴² Veus lo preu
4v1 de la sanc / mia, lo⁴³ qual eu doné en redempció de vostres / àni-

²³. - P: conformar B: confirmationem V9.

²⁴. - P: juhesi B.

²⁵. - PB: conscriptum V9.

²⁶. - PB: operatione V9.

²⁹. - P: s'escurcerà B: obscurabitur V9: Cor. s.v.

³¹. - PB: Cor. s.v.

³². - P: dígues e veges B: ut discas quantum crux lucidior... V9 (*malentès de trad. o P? codex lat. deterior dicere exhibens?*).

³³. - P: sol B: Cor. s.v. Oposició molt corrent entre P i B, que ja negligirem.

³⁴. - B: misericordiosament P.

³⁵. - B: malautes P: reprobí V9.

³⁶. - B: greu P: tantum pretium V9.

³⁷. - P: esproverà B: exprobat V9.

³⁸. - P: ligats B.

³⁹. - P: escarnits B.

⁴¹. - PB: tantum V9.

⁴². - P: fruyt B: fructus V10.

⁴³. - P: la B.

3v2 mes. ¿On és la vostra servitut, la qual a mi per lo preu de la mia sanc avetz donada? Eu totz temps vos aguí⁴⁴ en glòria, con eu fos Déus e apareguí home. e avetz-me fet pus vil que totes les vostres coses; cor tota cosa mot vil, de terra, avetz plus amada que la mia justícia ni la fe». Asò dix Crisòstomus en persona de Nostre Senyor.¹

La quarta cosa del jusesi serà la cruseltat⁴⁵ del Jutge, cor no flixarà⁴⁶ negun per temor, per so cor totpoderós és. Crisòstomus assò dix: «Ni neguna virtut contra Él no pot contrastar, ni per servicis⁴⁷ negun no flixarà, cor mot dreturer⁴⁸ és». E dix Sant Bernat: «Venrà aquel dia en què més valran purs coratges que subtils⁴⁹ paraules, e conciència bona més que borsa plena: cor lo Jutge és tals que no pot ésser enganat per paraules ni's blega⁵⁰ per dons».

Encara més, dix Sant Agustí: «Ès esperat lo dia del jusesi, e serà en aquel lo jutge mot engal,⁵¹ e neguna persona de poderós ans que altra no resebrà; lo palau del qual, per hor⁵² ni per argent, nul bisbe ni nul abat ni comte corrompre no porà». Item ni per error, per so cor lo Jutge és mot savi. Et dix Leó papa: «Aquesta és la sciència⁵³ de Déu, subirà Jutge, l'esgardament del qual és mot temerós,⁵⁴ al qual és manifest tot coratge e és apert⁵⁵ tot secret; al qual les coses obscures són manifestes, e les mudes⁵⁶ consciències responen, e calament⁵⁷ se confessa.⁵⁸ cor senes vou pensa parla». Emperamor d'assò, con la saviesa d'Él sia aytal e tant gran, contra la saviesa d'Él nula cosa no valran⁵⁹ al'legaciós d'avocatz ni sofistmes⁶⁰ de filosofes⁶¹ ni bels parlars dels retòrics ni subtilea de negun.⁶² D'aquestes ·iii· coses diu Sent Gerònim: «En quant là homes senes lengües, e mutz, plus benaüyratz⁶³ seran que·ls parlers!⁶⁴ / En quant pastors que filosofes, e rústics que maestres,

4v2

La quinta cosa del juii⁶⁵ és la acusació⁶⁶ mot oribla; cor ·iii·

⁴⁴. - P: agí B: habeo V10.

⁴⁵. - P: severitas V10.

⁴⁶. - PB: flectetur V10: Cor. s.v.

⁴⁷. - P: servesis B: munere V10.

⁴⁸. - PB: ditissimus V10.

⁴⁹. - PB: astuta V10.

⁵⁰. - P: ni s'obliga B: nec flectetur V10: Cor. s.v.

⁵¹. - B: jutgement engal P: acquissimus iudex V10.

⁵². - P: aur B.

⁵³. - P: asma B (potser correspon a *esgardament* P, sis mots després; PDPF *adesmar*, *aesmar* v., *adesme* m., cat. ant. *aesmar*, cat. *esma*). Cf. V10, 21-22.

⁵⁴. - P: ubert B.

⁵⁵. - P: mutes B.

⁵⁶. - P: soffismes B: sophismata V10.

⁵⁷. - de ph. B: om. P: philosophorum V10.

acusadors adoncs contre los peccadors estaran. Lo primer és lo Diable, segons que diu Sant Agustí / dién: «Aparelat adoncs serà lo Diable recitan les paraules de la profeció⁶⁷ nostra; e farà objeccions⁶⁸ a nós de tot aclò⁶⁹ que nós aurem fet, ni en qual loc e en qual ora nos pequem, ni quin bé adoncs en aquel temps fer deguem. Et dirà aquel adversari nostre al Jutge: —O Jutge, mot engual Jutge,⁷⁰ aquest és⁷¹ meu per la sua colpa, qui teus⁷² no volc ésser per gràcia. Sel qui teus fôra per penitència,⁷³ és fet meu per misèria; e sel qui teus fôra per compasció,⁷⁴ és meu fet per suació.⁷⁵ A tu fo desobedient e a mi fo obedient; de tu recebé aquesta gonela⁷⁶ de la qual és vestit: la tua vestidura⁷⁷ laxà e ab la mia vestit sà venc. O mot engal Jutge, jutga aquel meu ésser e ab mi ésser dapnat!— Oi, oi!; ¿porà gens aytal peccador la boca obrir qui en aytals peccatz serà trobat? Per aclò serà just que ab diable sia deputat». Asò dix Sant Agustí.

Lo segon acusador serà lo propri crim, cor los peccatz propis cascun nos acusaran, seguons qu'és lest⁷⁸ en lo *Libre de Saviesa*, en lo 'iii' capítol, dién: «Venran en conexensa⁷⁹ de sos peccatz los peccadors espaorditz, e transportar-los-an en contrària [en] partida les iniquitatx d'éls».⁸⁰ E diu Sant Bernat que, adoncs, parlar e obra d'él, ensems, diran a Déu: «Tu nos fese⁸¹ e la tua obra som nós; no't desempararem, mas que totz temps ab tu serem e ab tu al judici irem».

Per mots crims e per moltes maneres serà acusat lo peccador. Lo terz acusador serà tot lo món. On diu Sent Gregori: —Si quers qui t'acusarà, jo dic que tot lo món; cor, offendut lo Creator, serà offendut tot lo món—. E Sent Crisòstomus diu: «En aquel dia no'ns sabrem qu'ens responam, / en lo qual lo cel e la terra e l'ayga e'l sol e la luna e'l dia e la nuyt, e tot lo món, estaran contra nós en tes-

⁶⁶. - PB: accusator V10.

⁶⁷. - P: proficia B: professionis V10: 'Confessió voluntària'.

⁶⁸. - B: abjectionis P: objiciens V10.

⁶⁹. - P: aquò B: Oposició molt freqüent, que sovint negligirem.

⁷¹. - B: ésser P.

⁷². - PB: naturam V11.

⁷⁴. - o pascio P: per compaciocio B: ob passionem V11.

⁷⁵. - Impossible decidir si és haplografa o llatínisme (hi ha ll. *suasio* al costat de l'intensiu *persuasio*).

⁷⁶. - PB: immortalitatis stolam V11.

⁷⁸. - P: que's lix (o liy?) B.

⁷⁹. - PB: cogitationem V11.

⁸⁰. - B: e en contrària en partida de les iniq. P: en co. en partida les iniq. B: transducent illos ex aduerso iniquitates eorum V11.

timoni dels nostres peccatz. E si tots¹ calaven, les cogitacions nostres, e les obres especialment, estaran contra nós davant Déu, nós mot fortment acusans».

4r2 / La ·vi· cosa del juii² serà lo testimoni no-disedor,³ cor ·iii· testimonis aurà adones lo peccador contra si. Un sobre si,⁴ so és Déus, qui serà jutge e testimoni, segons que diu Jeremies,⁵ en lo ·xxviii· capítol dién: «—Jo són jutge e testimoni— so diu Nostre Senyor». L'autre testimoni aurà peccador entre si, so és la consciència; per què, diu Sent Agusti: «Qualquequal és temens⁶ de l'esdevenidor Jutge, la present consciència corregesca,⁷ cor la paraula⁸ de la tua cosa⁹ serà testimoni de la tua consciència». Lo terz testimoni aurà hom costa si, so és lo propri àngel a la guarda d'él deputat, qui, enquax ab hom totz los crims sabens que hom aurà feytz, contra hom testimoni farà.¹⁰ Et diu Job en lo ·xx· capítol: «Revelaran¹¹ los cels, so és los àngels, la iniquitat d'él, so és del peccador».

La ·vii· cosa del juii¹² serà lo costrenyament¹³ del peccador: d'asò, axí con diu Sent Gregori, dién: «O quant estretes seran adones les vies del peccador! Cor de-sobre¹⁴ serà lo Jutge, irat; e dejús¹⁵ serà lo molt orrible infern; e de la part dreita seran los peccatz, qui l'accusaran, e de la part senestra seran senes-fi de demonis qui'l tiraran als turmens; e dins son cor serà la consciència, cremant; e defora, lo món cremant; e axí lo mesquí peccador, apremut e pres, en qual loc porà fugir?¹⁶ Él no's porà amagar ni porà sofrir que's demostre».¹⁷

La ·viii· cosa del judici serà la sentència no-revocadora. Cor aquela sentència nuls temps no's porà revocar, ni d'aquela no's porà apelar; cor per ·iii· raons apel·lació en causes jutgadores no és receubuda. La primera és per / la excel·lència del Jutge: on, de rey qui dóna sentència hom no's pot apelar, con no aja altre sobre si en son

¹. - B: tot P: omnia V11.

². - P: no-desigador B: infallibilis V11.

³. - PB: unum supra se habebit peccator V11.

⁴. - B: Ceremies P: Jerem. V11.

⁵. - B: es temps P: Quisquis futurum judicem times V11.

⁶. - P: correrecha B: corrige V11.

⁷. - PB: sermo V11.

⁸. - P: causa B: causae V11.

⁹. - B: faran P: perhibebit V11.

¹⁰. - B: revelan P: revelabunt V11.

¹¹. - B: costel·lyament P: accusatio V11.

¹². - P: sobre si B.

¹³. - P: dejors B.

¹⁴. - P: sofrir ço que's demostrarà al dit juyi B: apparere intolerabile V11.

4v1 regne; ni d'emperador ni del papa no's pot hom apelar. La segona raó per què no's pot hom apelar és per la manifestea del crim, cor quant lo crim és manifest no se'n pot hom apelar. La tersa cosa per què no's pot hom de sentència / apelar és per la cosa «no»perlongadora:¹⁸ cor, si la cosa no receb dilació, per so cor, per aventura, per dilació soffereria dapnatge, atressí no receb apel·lació.

On, per aquestes 'iii' raós, d'aquela sentència no's porà hom apel·lar.¹⁹ Primerament per la excel·lència del Jutge, cor jutge és aquel qui no à altre sobre si, ans Él és sobre totz perdurablement; e per dignitat e per poder. On, de l'emperador e del papa se poria hom apelar a Déu, mas de Déu no's pot hom apelar, con²⁰ Él no aja negú sobre si. La segona raó per què hom no's porà apelar serà lo manifestament del crim, cor tots los crims e ls forfeitz dels pecadors aquí mesex seran conegutz e manifestatz. Per què, diu Sent Gerònim: «Present serà aquel dia en lo qual nostres feytz, enquax en 'I'·²¹ taula de-pintz, seran demostratz». La tersa raó per què hom no's porà apelar serà per la cosa no-perlongadora,²² cor nula cosa que aquí's fassa no recebrà dilació: cor totes coses en 'i' moment, axí con l'ul tancar e obrir, se faran.

DE SENT ANDREU APOSTOL²³

5v1 Andreu és enterpretat, so és que vol dir bel o responent o²⁴ baronil: ab andor, que és baró. O és dit Andreu enquax²⁵ antropos, que vol dir home, ab ana, que vol dir damont e tropos que vol dir convertió²⁶: enquax²⁷ damont a les celestials coses convertit e al seu Creador endressat. Fon verament bel en vida e responent²⁸ en savies' a²⁹ doctrina; e baronil en pena a soferir, e / home en glòria. La passió del qual escriqueren los preveres d'Asia.³⁰

Andreu e alcús altres discípol's foren per 'iii' vegades apelatz

¹⁸. - perlongadora PB; el copista degué oblidar el prefix, però cf. *no-perlongadora* dotze línies més avant: non differendam V12. I recordem que *cosa* i *causa* cren llavors un cas de mera variant fonètica sense distinció de sentit: això, doncs, significa 'per tal de no ajornar la causa, el procés' (*perllongar* era 'diferir').

¹⁹. - PB: appellari a papa V12.

²⁰. - P: De Sancto Andreu Apostolo prolech B: (*add.* que B fa normalment i que ja no indicarem): De sancto Andrea apostolo V12.

²¹. - a P: o B: vel V12 (però ¿traduït per *a* o per l'o precedent?).

²². - P: conversació B: conversio V12.

²³. - P: enquaixs... encays B (grafies divergents d'uns mateixos sons, com ara *encaix*, entre els dos manuscrits, les quals en general negligirem).

²⁴. - saviesa d. PB: respondens in sapienti doctrina V12; potser l'arquetípus duia *saviese d.* (= *savies' e d.*).

per Nostre Senyor. Cor primerament apelà éls a la sua conexensa. Axi con estava Sant Andreu 'i' dia ab 'i' altre discípol oi de Sent
 4v2 Johan dién: —Veus l'ayel³¹ de Déu!— ; / e de mantinent ab 'i' altre discípol venc e vesé en qual loc estava Jhesú Crist, e estegren ab Él per tot aquel dia. E atrobà Sent Andreu lo seu frare Simon e amènà-lo a Jhesú Crist. E en lo seguent dia éls tornaren pescar, e'naprésí la segona vegada, Jhesú Crist apelà éls a la sua familiaritat. Ax, con 'i' dia venien grans compayes a Jesú Crist costa l'estayn de Genazereth,³² lo qual és apelat Mar de Galilea, e Jhesú Crist entrà en la nau de Simon e d'Andreu e pres³³ gran multitut de pex. Él apelà Jacme e Joan qui eren en altra nau, qui segiren³⁴ Jhesú Crist, e enaprés éls sem tornaren als lurs propis loes. Mas enaprés, la tersa vegada e la derrera, apelà éls per so que fossen sos discípols. Enaxí, quant Jhesú Crist anava costa la riba d'aquela mar, los apelà de la pescada, a éls dién: Venitz après mi e faré vós³⁵ pescadors d'òmens—. Los quals, desemparades totes lurs coses, seguiren Él; e après ab Él tota hora estegren, axí que puy als lurs propis loes no³⁶ tornaren. *M.

Aprés la assenció de Nostre Senyor, los apòstols devesitz, Sent Andreu a Scícia³⁷ e Sent Matheu a Bungòndia³⁸ presicaren. Mas los barós aquels refutaren de tot en tot la predicació³⁹ de Sent Matheu e li trasqueren los uls e, ligat, en càrrec⁴⁰ lo meseren, e après pocs
 5v2 dies lo preposaren aucir. E en/tretant l'àngel de Nostre Senyor aparec a Sent Andreu e manà-lo⁴¹ anar a Sent Matheu: lo qual li respòs que no sabia la via; on li manà que anàs a la riba de la mar e, en la primera nau que trobaria, él lo manà intrar. Lo qual complí mot ivassercament aclò que per l'àngel li fo manat;⁴² e a⁴³ la damunt dita ciutat él venc, l'àngel él guisan ab molt bon temps; e atrobà oberta la càrrec on estava Sant Matheu e, él vesent, plorà Sent Andreu molt e orà.

³¹. - P: anyel B.

³². - Genāzath P: Genseret B: Genesareth V13.

³³. - P: presa B: capta multitudinc magna piscium V13.

³⁶. - P: faré us B.

³⁶. - loes no B: om. P: nec ultra ad propria redierunt V13.

³⁷. - P: Scythiam V13.

³⁸. - P: Burgondia (Bergondia, *infra*) B: Margundiam... Murgundiam V13.17 *Margiana*, província de l'antiga Pèrsia: s'estenia de *Bunjurd* (potser la *Bungòndia* de P) per l'Oest fins a *Merv* i *Murgh-ab* per l'Est i confinava al nord amb el riu Oxus.

⁴⁰. - P: càrcara B. Forma que ha restat en la toponímia: *Vallecàrcara*, -*carca*. Vincum incarcerationum V13.18.

⁴². - P: menà B (igual en les 2 línies següents): praecepit... jussit V13.

⁴³. - B: e P: et... ad V13.

5r1 E adones Nostre Senyor reté⁴⁴ los uls⁴⁵ e'l veser a Sent Matheu, los quals avia perdutoz per la malesa de las⁴⁶ gens pecadores. Emperamor d'assò Sent Matheu se partí d'aquí e se n'anà en Anthiochia. Mas con Sant Andreu romàs⁴⁷ en la ciutat⁴⁸ / de Borgòndia⁴⁹, los barons d'aquela ciutat, iratz de l'escapament de Sent Matheu, preseren Sent Andreu, e per les places, ab les mans ligades, lo rossegaren; e con la sanc exis d'él, él orava a Déu per éls, e Crist per la sua oració los convertí;⁵⁰ e après él se n'anà en Antiocha.⁵¹ Mas aclò que és dit de l'exorbament⁵² de Sent Matheu, e de la restitució dels uls⁵³ feyta ad él per Sent Andreu, no cuyt que sia digne de fe; per so que en tan gran evangelista⁵⁴ aminvament de vertutz no sia demostrat, per la qual si a si⁵⁵ no o avia pogut obtenir,⁵⁶ que Sent Andreu a él tan leugerament o empetrés. *M.

6r1 Un jovencel noble dementre que estava ab l'apòstol malgrat⁵⁷ dels parents, los parens cremaren la casa d'él, en la qual estava ab l'apòstol. E axí con la flama crexia en alt, l'enfant pres una ampola d'ayga e sobre lo foc la gità; per què, de mantinent, lo foc aucís, aquels dién: —Lo fil nostre és fet encantadors—. E axí con per escales volien sus⁵⁸ en la casa puyar, en tal manera foren ensejats⁵⁹ / que aqueles escales de tot en tot no pogren veser. On adones 'i home cridan a éls dix: —¿Per qual cosa vosaltres per tan foyl trebal vos consumatz? Sapiatz que Nostre Seyor [vo] s'« combat per éls¹ e vosaltres no o veseiz. Toletz-vos d'axò a ffer per so que contre vos la ira de Déu no venga!— E adones moltz, aclò vesens, cresegren en Nostre Seyor; los parens del jovencel, emperò, après 'i dies mortz, en 'i moniment foren cebelitz. *M.

Una fembra s'ajustà ab 'i home omesier;² co enfantar no pogés, dix a la sua sor: —Ve tu e prega per mi Na Diana, dona nostra,

⁴⁴. - P: retech B: reddidit V13. Oposició flexiva entre els dos manuscrits, que en general no assenyalaran.

⁴⁵. - P: vulls B: duorum luminum V13.

⁴⁶. - Sic P: dels peccadors B: peccatorum V13.

⁴⁷. - P: ciutat B (freqüent en aquest manuscrit).

⁴⁹. - veg. n. 38.

⁵⁰. - PB: ad Christum cos sua oratione convertit V13.

⁵¹. - PB: Achayam V13.

⁵². - PB: liberatione V13.

⁵³. - P: vulls B: duorum luminum V13.

⁵⁴. - B: avagelista P.

⁵⁵. - PB: quasi sibi non potuerit obtinere quod Andreas V13.

⁵⁶. - B: abtencer P.

⁵⁷. - malgrat P: a malgrat B: invitis parentibus V13.

⁵⁸. - P: surs B.

¹. - Deus pugnat pro iis V14.7.

². - P: homeyer B: homicidae V14.

que d'aquest mal me deliure—. A la qual anà e, dementre que pregava Na Diana per la sua sor, Na Diana li dix: —¿Per què'm preguntes, con a tu eu ajudar no pusca? Ve a N'Andreu apòstol qui a la tua sor porà ajudar—. Per què y anà e l'apòstol a la sua sor per sos presc amenà;³ per què, dix a ela l'apòstol Sent Andreu: —Dreturement sofrers aquestz mals, per so cor / as fèt matremoni fraudulentment; e, «as concebut malament, e» sobre assò⁴ cor as demanat conscil del teu mal al diable.⁵ Mas, enperò, penit-te'n, e creu en Crist, e mantenent l'enfant del ventre tu gitaràs—. La qual, en Déu cresent, mantinent fo deliurada e la dolor li cessà. *M.

Un home vel qui avia nom Nicholau se n'anà a l'apòstol dién: —Séyer, 'lxx' anys é eu viscut, en los quals totz temps é servit a luxúria. Mas alcuna veguada eu recebí l'Avangeli, pregant Nostre Seyor que a mi d'assí enant donàs castetat; mas en aquel peccat són enveleit⁶ e, per mala cobesa enbressat,⁷ de mantinent e'l peccat que eu avia costumad retornava. On una vegada, per mala cobesa enlajat, oblidat l'Avangeli, lo qual sobre mi avia pausat, ané al loc on estaven les bagaces;⁸ per què 'l^a bagassa⁹ dix a mi: —Ix, home veil, ix fora, / cor àngel de Déu és tu; e no tocs mi ni no presumesques sà intrar, cor eu veg sobre tu moltes maraveles—. 6r2

E esbaït¹⁰ per les paraules de la bagassa,¹¹ remembrà mi¹² que l'Avangeli¹³ avia ab mi aportat. On ara, Sant de Déu, per la salut mia, la tua piadosa oració preg per mi—. Et Sent Andreu, aquestes paraules ausén, comensà a plorar, e de la tèrcia entrò a la oronona¹⁴ é'l orà; e, levant sus de la oració, no volc menjar, ans dix: —No manjaré entrò que sàpia si Nostre Seyor aurà mercè d'aquest home veil—. E con per 'v' dies dejunàs, venc una vou del cel a Andreu dién: —Obtendràs, Andreu, aclò que tu vols per l'home vel. Mas enassí con tu ab dejunis as trebalat a tu, axí és mester qu'él se trebal,

³. - et apostolum ad sororem periclitantem duxisset V14.15.

⁴. - 'De més a més'.

⁵. - Male duxisti, male concepisti et daemones consuluisti V14.16

⁶. - P: he envelesit B.

⁷. - P: enlassat B: sed in ipso peccato inveteratus et a mala concupiscentia illectus statim ad opus solitum revertetur V14. Pot ser simplement un equivalent del fr. *embrasser*, occit. *embrassar*, 'abraçar, aferrar' (o potser d'*embarassar*?, del qual veg. cites cat'antigues en *DCEC* s.v. *embarazar*).

⁸. - fembres P: bagasses e les als femines B: — les àvols fembres.

⁹. - P: 'i' al ffemna o bagassa B. Com en les notes 8 i 11.

¹⁰. - P: sbalasit B: stupefactus V14.

¹¹. - veg. n. 8,9.

¹². - P: remembrech-me B. Oposició morfològica que ja no recollirem.

¹³. - P: lo Vengeli B.

¹⁴. - P: aura nona B: nonam V14: Cor. s.v.

per so que sia salvat—. E axí l'home veíl o fe: sí que, per 'vii' meses, en pan e en aygua dejunà, e, après, él, ple de bones obres, en pau él ab Déu se repausà. Emperamor d'aysò venc vou del cel a Andreu dién: —Per la tua oració Nicolau, que avia perdut, e eu gasayat—. *M.

5v1 Un jovencel crestià / secretament dix a Sent Andreu: —La mare mia, mi bel vesent, m'asajà de cosa no-deguda; a la qual con eu en neguna manera no volgués consentir, al jutge se n'anà, volens contre mi preposar crim de tan gran malesa. Per què eu te prec, baró sant, que precs Déus per mi, per so que eu no muyra axí no-justament; cor, per ela acusat, denant lo jutge de tot en tot calaré, cor més vull la vida perdre que la mia mare tan legament defamar—. E de mantinent lo jovencel al juýsi fo apelat, e anà ab él là Sent Andreu; e fo-i la mare, qui'l seu fil acusava forment dién que él la volia forsar.

6v1 On, demanat moltes vegades lo / jovencel per lo jutge si era ver, de tot en tot calà, que a él respondre no volc. E adones Sent Andreu dix a la mare del jovencel: —O fembra pus cruel de totes fembres, que per la tua luxúria vols perdre 'i' fil sol que as teu!—. E adones ela dix al jutge: —Seyor, ab aquest home / Andreu —à estat lo fil meu, pus que açò volc fer a mi mas fer no o poc—. On irat lo jutge, emperamor d'aysò, manà l'enfant metre en 'i' sach untat ab pegunta e ab engrut,¹⁵ e que fos gitat en lo flum; e Sent Andreu ésser encarcerat entrò que s'agués perpensat ab quin turment lo faria murir. E axí co Sent Andreu pregava Déus, gran tro espaordí totes les gens, e terratrèmol qui gità en terra totes les gens. E la mala fembra, per lo lamp ferida, casec tota cremada. E les altres gens totes pregaren l'apòstol que no perissen; per què pregà per éls que no perissen, e de mantinent la tempesta cessà. On adones lo jutge cresec en Déu, ab tota la sua compaya. *M.

Con fos l'apòstol en la ciutat de Nicea, dixeren a él los ciutadans que, fora la ciutat, costa la via, eren 'vii' demonis qui aucisien los
5v2 hòmens qui'n passaven. Los quals, per / manament de l'apòstol, en semblansa de cans, davant tot lo pòbol vengren; on l'apòstol los manà que là anessen estar on no porien noure a alcun home. Los quals de mantinent s'esvanesiren. E aquels hòmens qui o veseren rescberen la fe de Crist. *M.

E con l'apòstol vengés a la porta d'altra ciutat, él vi que 'i' jovencel mort era portat per les gens. Per què l'apòstol demanà con li era
6v2 endevengut la mort; e fo a él dit per les gens que 'vii' / cans vengren al jovencel, qui l'auciren en la sua cambra. On l'apòstol ploran dix: —Sé eu verament que aquels, 'vii' demonis foren, los quals eu gité

¹⁵. - P: engent B: bitumine V15.

de la ciutat de Nicea—. E dix al pare l'apòstol: —¿Què'm daràs si eu resucit lo teu fil?—. Al qual lo pare respòs: —Nula res a mi pus cara no és que'l meu fil: per què, él eu a tu daré—. E feta oració per l'apòstol, lo jovecel resucità e ab l'apòstol se n'anà. *M.

Con alguns barons, per nombre 'xl', vengessen en navili a l'apòstol, per so que d'él «la fe¹⁶ crestiana recebessen, veus que per lo diable la mar fo escomoguda, per què, totz egualment periren. Mas co'ls corsses d'èls totz vengessen a la riba de la mar, davant l'apòstol foren aduytz, e per él de mantinent foren ressucitat. Los quals li comptaren tot aclò qui'ls era esdevengut. Lo qual miracle se lig en 'i ymne del dit apòstol. *M.

Lo benaüyrat Sent Andreu en Acaya estant, aquí moltes esgleies hedificà e'l pòbol a la fe de Crist convertí. E «a la muler de Egeas, qui era cònsol, la fe de Crist ensenyà,¹⁷ e per la font del sacrat batisme la regenerà. E quant aquestes coses ausí Egeas, él
671 s'en venc en la ciutat de Patras / e, aquí intrat, forssà los crestians a fer sacrificis a les ydoles. Al qual contre-correc Sent Andreu dién: -- Convenria's que tu, qui est jutge dels hòmens, que coneguesses lo Jutge teu qui és en lo cel e, conegut, que'l colguesses e, Él colén, que'l teu coratge de falses déus, de tot en tot revocas-
ses—. Al qual Egeas dix: —Tu est Andreu, que la malvada secta presiques, la qual los prínceps romans manaren ésser destruïda—.

711 Al qual Sent Andreu respòs dién: ---Los prínceps romans no an co/negut que'l Fil de Déu aja ensenyat que les ydoles sien demonis que aquestes coses ensenyen, de les quals Déus sia offendut e, axí offendut per les gens, que Él no'ls oja¹ de res de què'l pregunen; e, éls no exausén, que per diable sien caytivatz, e en la captivitat sien tan longuament escarnitz entrò que, nuds² de bé, les ànimes de lurs corses exquen³ e que neguna⁴ cosa no porten sinó pecatz—. Al qual Egeas dix: —Aquestes coses vanes aquel vostre Jesús presiquan, fo en la crou crucificat—. Per què Sent Andreu respòs dién que per restauració⁵ nostra, no per la sua colpa, resebé⁶ de grat la passió⁷ de la crou. Al qual Egeas dix: —Co per lo seu discípol als juseus fos liurat e per los juseus pres e tengut e per los cavalers crucificat, ¿en qual manera tu dius que Él de grat aja reebuda la passió⁸ de la crou?—.

¹⁶. - B: que a fe P: ab eo fidei doctrinam V15.

¹⁷. - a la fe PB: uxorem Aegeae proconsulis fidem Christi docuit V16: *repeti els mots la fe de la linia precedent.*

¹. - P: auya B: exaudiat V16.

². - P: ysquen B: exeant V16.

³. - B: rasturació P: restauratione V16.

⁴. - B: recebré P: suscepit V16.

^{7 i 8}. - PB: patibulum, ... supplicium V16.

6r2 E adoncs Sent Andreu per ·v· rasós comensà a enseyar que Jhesú Crist voluntorosament avia sufferta passió. So és a saber per aclò cor Èl la sua passió viu ⁹ abans que la reebés, e als discípolis endevenidora la dix, a éls dién: —Veus que la ora s'apropia ¹⁰ en la qual lo Fil de l'home serà liurat ¹¹ e flagel·lat e crucificat—. E encara per altra rasó / manifesta és mostrat que de grat la reebé: per aclò que dix a Sent Pere, qui'l volia deffendre, que no reebés passió, a él dién: —Vé après mi, Satanàs!—. Et per aclò que dix als apòstols qu'Èl avia poder de sofferir passió e de resucitar, a éls manifestan e dién: —Poder é eu de posar la mia ànima e, pus,¹² que la reeba—. E encara per altra rasó semblant [e] és manifest que voluntorosament reebé la passió: per aclò cor abans que la reebés conec e 7r2 enseyà lo traïdor, / la sopa del pan a él donan, emperò no'l ne covida.¹³

E encara per altra rasó sembla que reebés passió voluntorosament, per assò cor lo loc en lo qual lo traïdor era venidor, per Èl a trair,¹⁴ ja sabia; e aquí Èl, scienment, volc venir. E en totes aquestes coses Sent Andreu dix que él fo present quant se feren; per què dix Sent Andreu que'l mester ¹⁵ de la crou era gran. Al qual Egeas dix: —Mester ¹⁶ dir no's pot, mas turment. Emperò si als meus ditz tu no obsex,¹⁷ aquel mester ¹⁸ de la crou faré eu en tu ésser feyt—. Al qual Sent Andreu dix: —Si per lo turment de la crou eu m'espaventava, la glòria de la crou no presicaria. Per què eu vul que tu ¹⁹ auges lo mester ²⁰ de la crou, per so que, per aventura, quant l'auràs conegut, que'l cresegues, per tal que sies sals—. ²¹

E adoncs comensà a él lo mester ²² de la redemció a manifestar; e con ²³ covinable e necessari fo, per ·v· rasós o enseyà. La primera rasó: cor enaxí co'l primer home per lo fruyt del fust la mort avia sobre nós aduyta, tolén si de la volentat de Déu, enaxí fo covinabla rasó que'l segon home per lo fust la mort soferins, sofrén ²⁴ de nós

⁹. - P: vi B: praevidit V16.

¹⁰. - Ultracorrecció de *s'apropia* 's'atansa', ll. AD-PROP-IARE, derivat de PROPE, i diferent del derivat de *propi*, ll. PROPRIUS.

¹¹. - P: liurat a mort B.

¹². - P: puy B.

¹³. - PB: nec tamen vitavit V16; el trad. confongué *vitavit* amb *invitavit*.

¹⁴. - mester... me. P: ministeri... mester B: mysterium V16: i *infra id.* Cor. s.v.

¹⁷. - P: obsexes B.

²¹. - P: salvat B: salveris V17.

²³. - PB: quam V17: Cor. s.v.

²⁴. - Ja mort sofrén de nós P: la mort soferins e soferin de nós B: (secundus) eam per lignum pelleret patiendo (*altres manuserits*: eam mortem per l. repelleret p.) V17.

6v1 fora gità.²⁵ La segona raó fo: per so cor de no-tacada terra fo fet lo²⁶ desobedient.²⁷ on, mester²⁸ fo, que²⁹ de³⁰ no-tacada³¹ Verge nasqués lo Reconciliador. La tersa raó fo que, cor / Adam al manjar a si vedat desobedientment estès les mas, covinabla cosa fo³² que'l se-
gon Adam en la crou les mans no-tacades estesés³³ obediement. La quarta rasó fo que, cor Adam lo menjar suau³⁴ a si vedat menyà, covinabla cosa fo a assò que per lo contrari³⁵ fos fora gitat,³⁶ axí que Crist famejan, fel a menjar amarganz³⁷ li fos donat. La quinta
7v1 rasó fon que per assò / cor Crist a nós la sua non-mortalitat³⁸ donà, covinabla cosa fo que la nostra, mortalitat, en si recebàs. Cor si Déus no fos fet mortal,³⁹ home no fóra fet no-mortal.

E adoncs Egeas dix: —Aquestes coses vancs als teus cresens: o recomta e obesex a mi, e als déus tots-poderoses⁴⁰ tu sacrifica—. Al qual Sent Andreu dix: —Al tot-poderós Déus l'ayel no tecat⁴¹ offir, eu totz dies, lo qual pus que, per tot lo pòbol, serà menjat, Él viu⁴² e entir està—. E N'Egeas dix: —E assò en qual manera se pot fer?—. E Sent Andreu li dix: —Pren forma de discípol e eu puis enseyar-t'o-é—. Al qual Egeas dix: —Eu ab turmens demanaré a tu la coneixensa d'esta cosa—. E irat él manà metre Sent Andreu en la càrcer.

E s'endemà mati aquel Egeas se posà en la sua cadira; e al sacri-
fici de les ydoles a fer Egeas convidà Sent Andreu, a él dién: —Si a mi tu no obesex, en aquela crou. la qual a mi tant as lausada, te faré penjar—. E con li menassàs que él lo faria en diverses turmens⁴³ turmentar, Sent Andreu respòs: —Qualque cosa a tu és vista⁴⁴ que fasses⁴⁵ a mi, per turmens, tu o fe, e encara te'n pensa més, si't vols, a fer; cor eu entant seré pus covinable al meu Rey en quant eu seré per lo nom d'Él en turmens pus fortz—. E adoncs Egeas

²⁵. - B: de nos forma P: ut secundus eam per lignum pelleret patiendo V17.

²⁶. - B: los P: factus fuerat praevaricator V17.

²⁸. - PB: congruum V17.

³⁰. - B: om. P: de V17.

³¹. - B: tocada P: immaculata V17.

³². - B: om. P.

³³. - B: mans no tocases esteguessen P: immaculatas manus extenderet V17.

³⁴. - Amb el sentit del ll. *suavis* 'dolç, com sucre'.

³⁵. - P: que per lo contrari lo contrari B: quod contrarium pelleretur contrario V17.

³⁶. - fo gitat P, *add. -ra- interlin.*

³⁷. - P: amargant B: fellea V17.

³⁸. - PB: immortalitatem V17.

³⁹. - P: mortals B.

⁴⁰. - deus poderoses P, tots *add. marg.*

⁴¹. - no tecat B: no tocat P: immaculatum V17.

⁴⁴. - PB: tibi videtur V17.

6v2 / manà él a ·xxi·⁴⁶ home mout cruelment batre e, batut, per les mans e per los peus en la crou ésser ligat per so que axí él recebés pus lonc turment. E con l'aduxessen⁴⁷ a la crou, gran multitut de gens a él venc diens: —No-nosent⁴⁸ és la sanc d'él e senes colpa⁴⁹ és dapnat—. Los quals, emperò, pregà l'apòstol que no enpeytassen lo seu martiri. E vesent la crou Sent Andreu de luyn,⁵⁰ él la saludà dién:

7v2 —Déus te sal, crou que en lo cors de Crist est dedicada,⁵¹ e per los membres d'Él, axí con per pe/res precioses, fuïst ornada; ans que en tu puyàs lo Seyor, temor terrenal agest, mas ara, la amor celestial obtenguda, per volentat seràs resebuda.⁵² Eu, doncs, segur e alegre venc a tu, cnaxí que tu, alegran, rescobes mi, discipol d'Aquel qui penyà⁵³ en tu; cor eu fuy totz temps amador de tu e desig⁵⁴ molt tu abrassar. O bona⁵⁵ crou, que noblesa,⁵⁶ e belesa, dels membres de Déu recebest!⁵⁷ Per mi loncs temps desigada e molt diligentment amada, e senes tota triga sercada, e alcuna vegada per coheegant coratge aparelada! Receb mi⁵⁸ de totz,⁵⁹ e ret-me al Mesestre meu, per so que per tu me receba Sel qui, per tu, mi resemó!⁶⁰—. E aquestes coses dién,⁶¹ él se despalà; e ls vestimentz als turmentadors él liurà.

E axí co manat los⁶² fo, penyaren él sus en la crou; en la qual vivén per ·ii· dies presicà a⁶³ ·xx·⁶⁴ milia hòmens qui de costa li estaven. On adoncs totes aqueles genz menassaren⁶⁵ a Egeas e dixerén que barò sant e molt suau e piadós⁶⁶ no deuria aytals turmens sofrir; per què, Egeas venc là, per so que de la crou lo levàs. Lo qual vesent Sent Andreu dix: —¿Per qual cosa tu, Egeas, est a nós vengut? Cor si'm vols de la crou levar, sàpies que eu de la crou viu no devalaré. Cor ja veg⁶ eu lo meu Rey, / qui m'espera—. E axí co'l volgren de la crou desligar,⁶⁸ en neguna manera a él no pogren atèyer per tocar, cor de mantinent los brasses d'èls tornaven tremolans.⁶⁹

⁴⁶. - B: ·xxxi· P: viginti uno V17.

⁴⁷. - P: no noent B: innocens V17.

⁴⁸. - P: culpa B: causa V17.

⁴⁹. - P: puyà B: pependit V18.

⁵⁴. - P: desige B: desideravi V18 (variant morfològica que sovint negligirem).

⁵⁸. - B: receb de mi P: Accipe me V18.

⁵⁹. - P: de tots mos sperits B: ab hominibus V18; pren *hominibus* per *omnibus*.

⁶². - P: lur B.

⁶³. - P: penyà avic y B: praedicavit V18.

⁶⁴. - B: ·xxx· P: viginti V18.

⁶⁵. - P: menessaren de mort B: minitante... mortem V18.

⁶⁶. - P: piadós B.

⁶⁸. - P: tremoloses B.

E vesent Sent Andreu que'l pòbol volia éi levar de la crou, fe aquesta oració en la crou, axí con diu Sent Agustí en lo *Libre de penitència*: —No'm lex, Séyer, viu devalar ⁷⁰ de la crou, cor temps és que comanàs ⁷¹ a la terra lo cors meu; car tan longament l'é eu portat, e tant longament, a mi comenat, l'é eu veytlat, e del trebayl del qual, eu ja, per ⁷² obediència, volria ésser deliurat, e d'a/quest greu vestiment volria ésser despulat. Cor recort-me quant m'és, en portan, a mi carregós e en domdar ergulós e en gardan mot envegós; ¹ e éi costreyén eu alegrement ² trebalé. Sabs tu, Séyer, per quantes vegades, de la puritat de la contemplació mia, a enrere tornar contès; ³ e per quantes vegades del mot dos ⁴ repaus ⁵ per lo seu son me contenia; ⁶ e quant e quantes vegades donà a mi dolor. Per la qual tan longuament, Pare molt benigne, la mia batula governest, e per lo teu aujutori ⁷ eu la sobré. Per què eu te pree que mi d'asi enant a éi no'm comans, cor lo depòsit ret a tu eu. Comana'l a altre, e en neguna manera d'asi avant no'm n'empatxes; per so cor ⁸ aquel, ressuscitador, lo reserve ⁹ e'l reta; enaxí que éi, regardonat ¹⁰ del seu treball, lo seu gasardó reseba. Comana lo meu cors a la terra, per so que a mi pus a vetlar no ¹¹ covenga; e, francament, a tu qui est font ¹² de no-defalent ¹³ gog, pusca anar, axí que neguna angoxa arrere no'l torn n'el pusca empatxar---¹⁴ Assò són paraules de Sent Agustí. E, aquestes paraules dites, resplendor mot gran venc del cel, qui per miga ora lo enrevirónà, enaxí que negú no'l podia veser. E quant la clartat se'n partí, ensens ab ela liurà a Déu l'esperit.

7r2 / E Na Maximil·la, muler de Egcas, se'n portà lo cors de l'apòstol e mot onradament ^{14a} lo sebelí. Egcas, emperò, ans que a la casa tornàs, raubit per lo diable en la via, devant totz morí. *M.

Dien fermament que del sepulcre de Sent Andreu ix manna, en

⁷¹. - P: comenes B: commendes V18.

⁷². - PB: ab V18.

¹. - P: enveyós B: infirmum V18.

². - PB: in coerendo lactum (alii, ex glossa, *lascivum*) V18.

³. - P: ontés B: contendebat V18.

⁴. - P: dous B: dilectissimae V18.

⁵. - B: respos P: quietis V18.

⁶. - PB: somno me excitare obtendebat V18.

⁷. - P: adjutori B: ope V18: Cor. s.v.

⁸. - P: per so que B: et V18.

⁹. - PB: resurrecturum servet V18. *Ressuscitador* en sentit passiu (-ATORIUS no -ATOR) 'en disposició de ser ressuscat'.

¹⁰. - P: gasordonat B.

¹¹. - P: nol B.

¹². - P: no'm que defalent B: indeficientis V18.

¹⁴. - P: empaytar B.

manera de farina, e oli ab molt bona odor; per la qual és enseyat, als cultivadors de la terra d'aquella regió, l'ayn endevenidor si serà de bés abundant. Cor, si n'ix poca, demostra que la terra levarà poc fruyt; e si n'ix molta, demostra que la terra levarà molt fruyt abundantament.¹⁶ Asò per aventura en antic temps fo ver, mas ara lo seu cors / a¹⁶ Contastinople¹⁷ és trasportat,¹⁸ segons que's diu verament. *M.

Era 'i' bisbe qui vivia molt religiosament. E, entre los altres santz e sobre totz los autres santz, él avia Sent Andreu en honor. Axí que en totes les sues obres aquest títol él sobre-pausava dién: —A¹⁹ honor de Déu e del bonaüyrat²⁰ Sent Andreu fas aquesta obra eu—. Emperamor d'aysò, co'l diable agés enveja del sant baró, a él a enganar ab tota sa maestria se donà, e en forma de fembra molt bela se transformà. Per què venc al palau del bisbe aferman e dién que's volia confessar a él. Per què lo bisbe manà que al seu penitencial se confessàs, al qual él avia liurat plenerament son poder. E'l diable dix que a negú altre home sinó a él no revelaria sos secretz de la sua consciència; on, axí forssat, lo bisbe manà²¹ aquela femna a si venir.

Al qual ela dix: —Prec-te eu, séyer, que tu ages mercè de mi, cor eu ey viscut per moltz ayns, segons que vesetz; e en ma infantea fuy noyrida delicadament, e de reyal linatge fuy engenrada. E venquí eu sà sola en àbit de peregrí,²² per so cor lo pare meu és rey mot poderós; lo qual me volia ajustar per matremoni ab 'i' gran príncep. Al qual eu / responí que tot ajustament de matremoni avia eu deseparat,²³ e la mia virgenitat avia en Crist deicada;²⁴ e per assò nuls temps no poria consentir a aver carnal ajustament. E en la fi per él era costreta, que a fer m'avenia que a la sua volentat obeys²⁵ o que sofèris diverses turmens; per què amagadament eu²⁶ me'n fusquí,²⁷ per so cor més volquí ésser exilada que si a l'Espòs²⁸ meu trencava la fe. On, ausén la vou de la vostra santetat, sotz protecció de les vostres ales eu fuyta són; per so cor eu é esperança

¹⁶. - P: abundantment B.

¹⁷. - P: Contasti Noble B: Constantinopolitanos V19.

¹⁸. - P: trespostat B: translatum V19.

¹⁹. - P: ad B (davant vocal, variant repetidíssima que sovint negligirem).

²¹. - B: menà P: praecepit V19.

²². - P: pelagí B.

²³. - PB: abominor V19.

²⁴. - B: hedificada P: dedicavi V19.

²⁷. - P: fugí B.

²⁹. - B: respost P: locum... quietis V19.

8v1 que ab vós trop repaus,²⁹ ab lo qual³⁰ eu pusca rendre³¹ los secretz de con/templació;³² ab lo qual pusca esquivar lo naufrag de la present vida, e als destorbamens³³ fugir d'aquest món—. De la qual fo mot meravelant lo bisbe, per la noblea del linatge e per la belea del cors, e per la gran fervor que en ela vesia, e per la belea de les sues paraules.

A la qual lo bisbe, pasiblement³⁴ e benigna, respòs dién: —Segurament està tu, fila, que no ages paor: cor Aquel per amor del qual tu los teus amics e les tues riqueses as meynspreades, à tu, per aclò, en present aculiment de gràcia, e en lo temps esdevenidor gran pleneia de glòria a tu serà donada. E eu, qui són sér³⁵ d'Él, mi e les mies coses a tu offir, per so que tu eleges là on te plaurà ton estatge; mas vul que tu t³⁶ dins ab mí—. Al qual ela respòs dién: —No vules, pare, no vules mi pregar d'aquesta cosa, per so que per aclò alcuna mala suspició³⁷ contra tu no venga, e la resplandor de la tua fama alcuna denigració no sostenga—. A la qual lo bisbe respòs dién: —Moltz serem e no serem sols. E per aclò nula mala suspició contra nós en neguna manera no's porà engenrar—. E axí, vinén a la taula 7v2 / lo bisbe e ela segeren,³⁸ los autres estans costa éls. Entès en ela molt lo bisbe, axí que no's jaquia de gardar la cara d'ela ni la sua belea, de la qual era mout meravelat. On enaxí co él la gardava, lo seu coratge a ela se'n declinava,³⁹ e axí con él no defalia de gardar la sua cara, lo diable lo cor d'él nafrà greument per vans pensaments. La qual cosa se pensà lo diable: per què la sua belea s'esforssà de créxer; e⁴⁰ tant que'l bisbe ja era prop de consentir al peccat, e que la demanàs de cosa no-leguda quant n'auria oportunitat de temps.

8v2 E adoncs mot sobtament un pelegrí⁴¹ venc a la porta, grans colps donan e molt fort cridan que hom li obris. / E con obrir no li volgessen, e'l pelegrí mot fortment cridàs e a la porta mout forment tocàs, lo bisbe demanà a la fembra si volia que'l pelegrí dins intràs. Al qual ela dix: —Prepòs-li hom abans alcuna questió assatz greu, la qual, si la pot soure, *lex-l'* om intrar; e si no la sab soure,

²⁹. - P: en lo qual B: ubi V19.

³¹. - P: *om.* B: carpere V19.

³². - P: secreta silentia V19.

³³. - P: abtrobaments B (< als torb-): perturbationem V19.

³⁴. - P: placentment B: placita V19.

³⁵. - P: sert B: servus V20: Cor. s.v.

³⁷. - *secta* P, però poc més avall *suspició*: suspitació B: suspicio V20.

³⁸. - P: ensemps segren B: consederunt V20.

³⁹. - P: inclinava B: sauciatur V20.

⁴⁰. - P: en B.

axí con hom ignorant e no digne de la presència del bisbe, sia de la porta partit—. A la qual sentència totz atorgaren, per què queregren entre éls qui seria sufficient a aquela qüestió a demanar o a preposar. E con no trobassen qui hi fos sufficient lo bisbe dix: —¿Qual de nós a aclò és tant sufficient con vós, dona, qui a totz los altres, e a nós, per bel parlar davant anatz e, per molta saviesa, a nós totz sotz resplendent? Enperamor d'assò vós a él aquesta qüestió preposatz—. Per què ela adoncs dix: —Sia-li demanat qual és lo major miracle que Déus aja nuls temps fet en poca cosa—. E d'aclò demanat lo pelegrí, per lo missatge, dix que'l major miracle que

8r1 Déus avia fet en poca / cosa nuls temps era diversitat e excel·lència de cares d'omes; cor en totz los hòmens qui foren, del comensament del món ensà, ni seran, entrò a la fi, no's porien ·ii· hòmens atrobar qui les cares d'èls per totes coses fossen semblans, e⁴² en aquesta tan petita cara Déus totz los sèns del cors à col·legatz—. ⁴³

Ausén totz la resposta, foren totz molt maravelatz, per què dixerent: —Vera e molt bona és la solució⁴⁴ de la qüestió—. E adoncs la fembra dix que hom li⁴⁵ preposàs altra qüestió pus⁴⁶ greu —en la qual nós mils puscam la saviesa d'él esprovar; quira-li hom en qual loc la terra sia pus alta que tot lo cel—. E perpensat d'aclò, lo pelegrí respòs dién: —En lo cel emperial,⁴⁷ en lo qual està lo cors de

9r1 Crist, cor lo cors de Crist, lo / qual és pus alt que negun cel, és de nostra carn format; mas la carn nostra és alcuna substància de terra; donques, cor'l cors de Crist sia sobre totz los cels, e de nostra carn naixement aja aüt, e la nostra carn de terra sia bastida, és donques manifest que là on lo cors de Crist està, aquí ses tot dupte la terra està pus alta que'l cel—. E recomtà-los lo missatge aclò que'ls avia respost lo pelegrí, on totz la sua resposció maravelosament aprovaren e la gran sciència¹ del pelegrí molt lausaren. E adoncs la fembra dix:

—Sia a él feta altra qüestió molt pus² greu e mot amagada, la qual és pus greu per soure e és molt escura, per so que axí la saviesa d'él, per aquesta tersa qüestió, sia provada, e que axí con home

⁴². - B: on P: et V20.

⁴³. - P: colocats B: collocavit V20. Explicà CorNotes la versemblança que el ll. COLLIGARE (it. *collegare*) no hagués desaparegut en el català pre-literari, atès el fet que el nom de l'important *Pas de Collegats* en els Pirineus, consisteix realment en un congost de MONTES COLLIGATOS; i que per consegüent el traductor de les *Vides* vagi usar amalgamats en la seva forma *colegatz* COLLOCARE i COLLIGARE.

⁴⁷. - P: emperi B: empyreo V21.

¹. - P: sentència B: sapientiam V21.

digne a la taula del bisbe per sos mèrits³ sia asegut. Sia-li demanat quant d'espai à del cel entrò a la terra—. E de mantinent, demanat per lo missatge d'acò, lo pelegrí dix al missatge: —Ve ad⁴ aquel qui t'à tramès a mi e d'acò él diligenment tu'l demana; cor él mils o sab e o à conegut que eu; e per assò a tu d'aysò / mils te respondrà que eu; per so cor él aquel espasi mesurà quant del cel en abís casec, mas eu nuls temps lay sus no fuy⁵ e, per acò, aquel espay nuls temps no mesuré. E sàpies que aquela fembra qui assò-t⁶ fa demanar és diable qui s'és posat en semblansa de fembra—.

E ausén acò, lo missatge molt fortment fo espaordit, e acò que avia ausit denant tots o recomtà. De la qual cosa totz maravelatz e esbalaïts, lo malvat diable del mig d'èls esvaney.⁷ Per què lo bisbe, retornan en si mesex, de la perpetrada colpa, vènia, ploran, a Déu él demanà; e tramès missatge al pelegrí que intràs, mas puy⁸ no fo trobat. On adoncs lo bisbe tot lo pòbol feu denant si venir; e a èls manifestament él recomtà, per orde, tot lo fet ni con li era pres;⁹ per / què-ís manà que totz dejunassen¹⁰ e orassen, per so que Déus los revelàs qui fo aquel pelegrí qui e'l tan gran peril¹¹ l'avía deliurat. E fo revelat al bisbe aquela nuyt que Sent Andreu fo, qui per deliurament del bisbe se posà en àbit de pelegrí. Per què comensà lo bisbe en la devoció de Sent Andreu més¹² a créixer; e més él ac, d'aquí avant, en reverència, umilment. *M.

Co'l prebost d'una ciutat tolgué al bisbe i: camp de Sent Andreu, e per assò él fos molt trebalat per mot¹³ greus febres, per oració del bisbe; aquest prebost pregà lo bisbe que per él pregàs Déus que d'aquel mal lo deliuràs e él retrià lo camp. E con per oració del bisbe él recebés¹⁴ sanitat, él se pres altra vegada lo camp malament.¹⁵ Per què ladoncs lo bisbe se posà a oració e totes les lântees¹⁶ / de la esgleya él trencà dién: —Assí no s'encendrà lum entrò que Nostre Seyor se venge del seu enemic, e que la esgleya assò que pert aja cobrat—. E axí, veus que'l prebost altra vegada per febres fo molt trebalat; per què, tramès misatges al bisbe que per él oràs,

³. - P: sos vertutz P: merito V21.

⁴. - P: en B.

⁵. - PB: cecidi V21.

⁷. - P: s'esvenensí B.

⁸. - P: plus B: nequaquam amplius V21.

⁹. - P: après B.

¹⁰. - P: jegunassen B: jejuniis... insisterent V21.

¹¹. - perill P: perill B: eum a tanto periculo V21.

¹². - PB: magnifice crescere V21.

¹³. - P: molts B: gravissimis V21.

¹⁶. - P: lânteses B: lampades V22: Cor. s.v.

e éi que li retriá lo seu camp e que li'n daria altre semblant. Al qual co'l bisbe li respósés —Totaora eu é orat per tu, per què m'exausí Déus—, on éi se feu aportar al bisbe, per so que'l bisbe intràs en la església, e que'l forssàs de Déu a pregar per éi. E axí co'l bisbe entràs en la esgleya, lo probost morí sobtament e'l camp fo restituit a la esgleya.

DE SENT NICHOLAU PROLECH¹⁷

9v1 Nicolau és dit a nico¹⁸ que és victòria e leos¹⁹ que és pòbol; de què és dit Nicholau, enquax victòria de pòbol, so és dels vicis qui són populars, que són vils; o és dit victòria de pòbol per so cor moltz pòbols, per vida e per doctrina, / enseyà vicis e peccatz a vèncer.²⁰ O²¹ és dit Nicholau a nicos que és victòria, e lausor enquax victoriosa lausor.²² La ligenia del qual los doctors arguòlici es-criscren;²³ e és Arguos, segons que diu Isidorus, ·I^a ciutat de Grècia, on los homes d'aquela ciutat arguòlici són apelatz. E en altre loc és lest que Metodi patriarcha la vida de Sent Nicholau es-crisc, en grec, la qual Johan diaque en lati traslada, e motes causes²⁴ i ajustà.

8v2 Nicholau, ciutadà de la ciutat de Patera²⁵ fon, engenrat e nat / de molt rics e santz²⁶ parentz. Lo qual pare²⁷ avia nom Epifanus e la sua mare avia nom Joana. Lo qual con en la primera etat de la lur joventut los seus parens engenrassen, d'aquí enant puys viscren castament e honesta. E aquel sant infant en lo primer dia, dementre que'l banyaven, tot dret estec²⁸ en lo bassin. E sobretot²⁹ en lo quart e en lo ·vi· dia³⁰ tan solament una vegada del dia mamava; enaprés,

¹⁷. - la N minjada deixa veure només *alau* P.

²⁰. - B: veser P: vincere V22.

²¹. - B: on P: vel V22.

²². - B: en quax victòria e lausor P: quasi victoriosa laus V22.

²³. - P: scrisqueren B.

²⁴. - B: ses P: plura V22.

²⁵. - PB: Paterac V22: *Patara* (*Patera*) antigament fou una important ciutat de Lícia situada a la costa del Mediterrani i cèlebre pel temple i l'oracle d'Apol·lo.

²⁷. - P: el pare d'él B: pater ejus V22.

²⁸. - P: se dressà B: stetit V22.

²⁹. - PB: insuper V22. *Sobretot*, doncs, no significa aquí, com avui, 'en particular', ni ho significa un poc més avall, on correspon a *potius* de V; sinó alguna cosa com 'de més a més, encara més'.

³⁰. - quarta et sexta feria V. O sigui 'els dimecres i divendres' (antics dies de dejuni).

quant fo cregut,³¹ él luyava³² de sí de tot en tot la leugeria dels altres infantz; e sobretot él visitava les esgleyas³³ humilment, e qualque cosa de la escriptura aquí él entenía, per gran memòria o retenia.

E, mort son pare e sa mare, él comensà a pensar en qual manera tan gran abundància de riqueses, no a lausor umanal mas a la glòria de Déu, con les poria dispensar. On adoncs i: home qui era assatz noble, son vesí, tres files sues verges, per gran pobrea que avia, les volia liurar a putatge³⁴ e naxí que, del³⁵ disfamat guaysayn per eles feyt,³⁶ les nodris eles e si metex. E quant lo sant baró ho³⁷ ausí dir, la malvadea³⁸ aorri,³⁹ e una massa d'aur, en drap envoldada,⁴⁰ en la casa, per una finestra,⁴¹ de nuytz, amagadament
9v2 él gità, e amagadament él se'n partí. E quant venc lo matí, / que'l seu vesí se levà, la massa de l'aur atrobà. Per què, él feu a Déu gràcies; e d'aquela fila qui primerament era nada él celebrà núpries.

E après poc temps Sent Nicholau assò metex fèu, la qual cosa atrobà aquel seu vesí, en lausar Déu s'esforsà; per què, d'aquí avant, él perpensà a vetlar, per so que sabés qui seria aquel qui a la sua freytura avia acorregut. E, après paucs dies, Sent Nicholau dos tans
9r1 d'or en la / sua casa gità; per la qual cosa, al son⁴² del gitament de l'or, él se despertà e sigui Sent Nicholau qui fugia; per què li dix: —Esperant un poc, demostra't a mi!—. E axí con corria mot cuytosament,⁴³ él conec que Sent Nicholau era; per què davant él se gità e los peus d'él volia basar;⁴⁴ lo qual, a él fugén, dix al seu vesí que dementre que él viuria no o dixés a negun. *M.

Aprés aclò, lo bisbe morí, de la ciutat de Míree.⁴⁵ Per què s'ajustaren los bishes a aquela església per so que elegissen bisbe.

³¹. - P: crescut B: factus... juvenis V22. En efecte *cregut* és l'antic participi del verb *creïxer* (no pas el de *creure*, el qual era *creüt*).

³². - P: llixava B: devitans V22.

³³. - Sic P.

³⁴. - liurar a pugge P¹; l. a putatge P² *interlin.*: l. a putanatge B: prostitue-re V23.

³⁵. - B: a P.

³⁶. - B: fer P.

³⁷. - B: om. P.

³⁸. - P: malesa B.

³⁹. - P: adorri ho B: abhorruit V23.

⁴⁰. - P: *envolopada* B: involutam V23; Cor. s.v.

⁴¹. - P: finestra B: Cor. s.v.

⁴². - B: asò P: sonitum V23.

⁴³. - P: yversosament B: velocius V23.

⁴⁴. - P: baysar B: osculari V23.

⁴⁵. - P: Míree B: Mireae V23: *Myra*, prop del Mediterrani, fou una de les sis ciutats lliures de Lícia. Sant Pau hi desembarcà en un viatge.

E era entre éls i: bisbe de gran auctoritat, al qual eléger totz s'a-cordaren. E con totz los fessés dejunar e en oració estar, per so que Déus los demostràs qual farien bisbe, en aquela nuyt él ausí una vou, a ssi dién que en la ora matinal a les portes de la esgleva él estegues; e aquel qui primerament venria a la esgleya, lo qual avia nom Nicholau, aquel en bisbe conegràs. La qual cosa als altres bisbes él revelà, per quèls amonestà que totz en oració estegues-sen; e él que estaria a les portes de la església, e en l'ora matinal, per esperar aquel que li trametria.⁴⁶ E axí con él estava, Sent Nicho-lau vene primer denant totz,⁴⁷ lo qual recebé lo bisbe, a él dién: —Quin nom as tu?—. E él li respòs ab lo cap enclín,⁴⁸ dién: —Ni-cholau é eu nom, sér⁴⁹ de la vostra santetat—. Lo qual amenà en la esgleya, ja-fos-so que él mot i contrestàs; e'n la cadira bisbal
10r1 lo pausaren. Él em/però, en aquela mesexa humilitat en què d'abans era, e en aqueles bobes custumes, en totes coses, perseverà; e vetlava mot en oració, e treballava mot lo seu cors, e esquivava mot compaya
9r2 de fembres. / Era él mot umil en totz homes a recebre, e mot ferm en ses paraules, e mot alegre¹ en pregar, e mot cruel² en corregén.
*M.

Un dia que als-cuns nautuners³ perilaven, oran éls ploraven axí diens: —O Nicholau, servent de Déu, si veres coses són aqueles que de tu ausim dir, ara o esproven nós⁴—. E après uns en semblansa d'él a éls aparec dién: —Veus que eu son aysi! apelat m'avetz⁵—. Per què los comensà a les entenes e en⁶ les autres coses ajudar, e de mantinent la tempesta cessà. E —con éls venguessen a la esgleya d'él— él,⁷ lo qual nuls temps no avien conegut, senes enseyador éls lo conegren. Per què adoncs feren gràcies a Déu e a él del lur de-

⁴⁶. - El traductor s'apartà aci un poc del text llatí, en el qual correspon, si fa no fa: *mirum in modum in hora matutinali quasi a Deo missus*. Potser la trad. deia *aquel quò* < -qu'hom> li trametria o bé *aquel que* <deu> li tramet(r)ia.

⁴⁷. - Ante omnes se agebat V. Però tant aquest com *denant totz* s'han d'entendre en el sentit de 'sortint al carrer més dejorn que tots els habitants' (cf. *primer* en el text).

⁴⁸. - P: cap enclí e molt simplement B: simplicitate plenus, inclinato capite V23.

⁴⁹. - P: servidor B.

¹. - PB: alacer V23: 'actiu, vivaç, gens peresós'.

². - PB: severus V23.

³. - P: mariners B: nautae V23; Cor. s.v.

⁴. - P: o sprov'en nos B: (nunc ea) experiamur V24. *Exhortatiu* 'així ens sigui dat de fer-ne l'experiència'.

⁵. - P: ecce assum! vocastis enim me V24.

⁶. - P: a B.

⁷. - P: om. B: quem V24.

liurament; als quals el dix que no a él, mas a la misericòrdia de Déu e a lur fe, no als seus mèritz, ne feessen gràcies. *M.

Alcun temps fo que per tota la província de Sent Nicholau fo mot gran carestia, enaxí que a totz defallí vianda. La qual cosa ausén lo baró sent de Déu, *unes*⁸ naus carreguades de forment que eren al port vengudes, el de mantinent anà veser, pregan los nautuners que, si als-que no,^{9a} acorreguessen, per cascuna nau, de .c. muytz⁹ de blat, a la fam dels famejans. Al qual éls dixeren: —Assò nós no podem fer, pare sant, cor mesurat nos cové que'l retam en Alexandria, en orris^{10a} de l'emperador¹⁰. Als quals dix Sent Nicholau: —Fetz aclò vosaltres ara, que eu vos dic, e promet-vos un la vertut de Déu a vosaltres, que neguna minva no'n trobaretz quant lo retretz al batle de l'emperador—. E con aclò éls feessen, ab aquela
10r2 mesexa mesura ab la qual / l'avién resebut, lo reteren en Alexandria
2v1 al batle,¹¹ abundantment, senes tota minva que no y trobaren. / Lo qual miracle éls recomtaren al menistre de l'emperador; per què n lausaren Déu per lo miracle que'l sér de Déu los avia fetz. Enaprés lo sant baró, segons la indigència de cascú, devesí e liurà lo forment; lo qual, per miracle de Déu abastà a tots per .ii. ayns: a menjar e a sement. *M.

E con tota aquela regió servis a ýdoles, davant totes les altres ýdoles tot lo pòbol donava honor a Na Diana, la malvada ýdola; en tant que, entrò¹² al temps del baró sant, tots los hòmens rusticals ad aquela ýdola servien; e sotz 'i arbre, que era deícat a Na Diana, alcunes honors, axí corls gentils, éls li fayen. Mas lo baró sant la dita error¹³ d'aqueles encontrades fora gità, e aquel arbre manà talar. E irat contre él, l'antic enemic, so és lo diable, fe oli midiacon,¹⁴ lo qual crema contra natura en aygua e en peres; après, lo diable en forma d'una religiosa fembra se transfigurà, e a alguns navegans¹⁵

⁸. - om. P: mes B.

^{9a}. - 'Si res més no' 'almenys, si més no' (*als-que* = ALI-QUID).

⁹. - P: muyts B: modis V24.

^{10a}. - HORREOS. 'En els graners (de l'emperador)'.

¹⁰. - PB: quia mensuratum est Alexandriae, oportet in horrea imperatoris nos reddere V24: *transposició dels mots*.

¹¹. - PB: eandem mensuram, quam Alexandriae acceperant, reddidissent ministris imperatoris V24: *també ací transposa Alexandria*.

¹². - B: ento P: usque V24.

¹³. - P: honor e error B: ritum V24.

¹⁴. - Midiacon P: Mediaton B: Mydyaton V24. Potser tanmateix la menys alterada és la llicó de P si admetem que es tracta del genitiu plural grec d'un *Mēdiakós* = clàssic *Mēdikós*, 'oli de Mèdia' (alterat sota la influència del nom nacional de la Mèdia) puix que es tracta evidentment de la nafta del Caspi, i els medes eren els antics iranís de l'Azerbeidjan.

¹⁵. - P: marinés B: navigantibus V24.

qui al sant baró venien en l'1ª barqueta, el aparec e parlà a els dién:
 —Sapiats que eu mot volria anar al sant baró Sent Nicholau ab
 vosaltres, mas eu ges fer no o pusc; per què e-us prec que aquest
 oli a la esgleya d'el aportetz e, per memòria del meu nom, ab l'oli
 qu'e-us liure les paretz de la esgleya untetz—. E mantenent cla es-
 vanehí. E denant els viren altra naveta ab honestes persones, entre
 les quals era un home semblant a Sent Nicholau, lo qual a els enaxí
 9v2 dix: —E què us à dit aquela fembra, ni què us à portat?—. Los quals
 les paraules totes, per orde, / que d'ela avien ausides, li recomta-
 ren. Als quals dix el: —Aquela és la no-nèdesa¹⁶ Na Diana e, per so
 que vos provetz assò que eu d'ela vos dic, l'oli aquel que us à liu-
 10v1 rat gitatz en la mar—. E / axí con lo gitaren, molt gran foc en la
 mar se comprès,¹⁷ e contra natura molt longuament els lo veseren cre-
 mar. E quant foren vengutz denant lo sér de Déu els dixerén: —Vera-
 ment tu est aquel qui en la mar a nós aparagüst, e deliurest nós
 del poder del diable, e del peril nos deliurest—.

En aquel metex temps, con alcunes gens contrastassen a l'em-
 peri de Roma, contra els l'emperador¹⁸ tramès tres prínceps: En Ne-
 pocian, En Cors e N'Apelion,¹⁹ los quals vengren al port Adriático²⁰
 per vent²¹ que agren contrari. Los quals convidà Sent Nicholau mot
 que ab el menjassen; e volc que la sua gent se abstenguessen de
 robar: cor les gens robaven que aquí eren a fira vengutz.²² E demen-
 tre que'l sant baró no era en la sua ciutat, lo cònsol corromput
 per diners, manà degolar tres cavalers senes colpa. La qual cosa
 «con»²³ Sent Nicholau ausís dir, pregà los prínceps que ab el anas-
 sen tost là; e quant foren vengutz al loc on hom los devia dego-
 lar, el los atrobà ab lo col enclí e ab la cara cuberta, e vi ja lo de-
 golador ab l'espasa²⁴ esbrandén sobre'l cap d'els.

Mas S. Nicholau, escomprès²⁵ d'amor, envers lo degolador molt
 ivasserament²⁶ se gità: e l'espasa de la man d'el porre gità, e solvé los
 cavalers, e sens mal ab si los se'n manà.²⁶ E de mantinent el se n'anà a

¹⁶. - P: aquella es lo nom de la deesa B: haec est impudica V25.1.

¹⁷. - PB: succenditur V25.

¹⁸. - B: emparador P: imperator V25.

¹⁹. - P: Neposojan, En Ors e N'Apelion B: Nepotianum, Ursum, Apilionem V25.

²⁰. - P: Adriach B: Adriático V25.

²¹. - 'Car sotmetien a saqueig les gents que venien allà, en aquell mercat'.

²². - cont B: quod ut... audivit V25.

²³. - P: picassa B: enseu V25.

²⁴. - P: comprès B: accensus V25.

²⁵. - P: yvasserament B: audacter V25.

²⁶. - 'Lluny'.

²⁶. - PB: secum duxit V25.

la cort del cònsol, mes²⁷ car trobà les portes tancades, él les obrí
 10r1 per forsa. Per què enaprés lo cònsol / venc a él de correntes e'l
 saludà. Mas aclò meynspreant lo sant baró dix a él: —O enemic de
 Déu, regirador de ligs,²⁸ ¿ab qual oltracuydament²⁹ presumex tu, qui
 est culpable de greu crim, guardar la mia cara?—; e quant l'ac molt
 10v2 reprès, él lo recebé benignament, per les pregueres dels / prínceps.
 E resebuda benedictió del sant baró, los prínceps de l'emperador
 en lur viatge se n'anaren, e subjugaren los enemics a l'emperi senes
 batala; per què, quant se'n foren tornatz, éls foren reebutz molt hon-
 radament per l'emperador. *M.

E alsens per enveya, e per pregueres del majoral de l'emperador,
 ab preu³⁰ que n'agren, acusaren éls a l'emperador de crim de lesa ma-
 jestat. Per la qual cosa l'emperador molt irat los manà encarcerar;
 e, senes altra demanda que ad éls no feu, aquela nuyt los manà au-
 cir³¹ E con éls o ausissen dir a la guarda qu'ils guardava, molt do-
 lens esquinssaren lurs vestimens e comensaren molt fortment a plo-
 rar. On adoncs un d'aquels, En Nepocià, remembrà en qual manera
 Sent Nicholau avia deliuratz iiii cavalers no-nosens;³² per què, pre-
 guà los altres que li quereguessen adjutori. Los quals oran, Sent
 Nicholau aparec en aquela nuyt a Costanti³³ l'emperador, a él dién:

—¿Per qual cosa as tu preses aquels prínceps axí no-justament, e
 a mort, senes crim, los as tu³⁴ jutgatz? Leva sus molt ivassera-
 ment³⁵ e mana que éls sien soltz. En altra manera, si no o fas, eu prec Déus
 que a tu fassa escomoure batala, en la qual tu cages³⁶ e que sies
 fet menjar de bèsties—. Al qual l'emperador dix: —¿Qui és tu qui
 en aquesta nuyt est intrat en lo meu palau, e guozes³⁷ aytals pa-
 raules a mi dir?—; al qual Sent Nicholau dix: —Eu só Nicholau,

10r2 bisbe de la ciutat de Míree—. E'l majoral / de l'emperador, en aque-
 la nuyt él, per visió,³⁸ molt espaordí, a él dién —O home ab pensa e
 ab sèn perdut, ¿per què as consentit en la mort d'aquels no-nosens?³⁹

²⁷. - B: *om.* P: et V25.

²⁸. - P: de la lig B: *legis* V25.

²⁹. - P: autreyament B: *temeritate* V25.

³⁰. - P: o per preu B: *prece et pretio* V25.

³¹. - P: *auciure* B: *occidi* V25.

³². - P: no-noents B: *innocentes* V25.

³³. - P: Contestí B: *Constantino* V25.

³⁴. - P: *om.* B.

³⁵. - P: *iversosament* B: *velox* V26.

³⁶. - P: *cayes* B: *corruas* V26.

³⁷. - P: *gauses* B: *audes* V26.

³⁸. - P: *vesion* B: *per visum* V26.

³⁹. - P: no-nohents B: *innocentium* V26.

11r1 Levat tost e fe que sien deliures.⁴⁰ E si no o fas, / lo teu cors manjaran verms e la tua casa serà tost destruïda¹—. Al qual él dix: —Qui és² tu qui tan fort me manasses? —Sàpies que eu son Nicholau, bisbe de la ciutat de Miree—.

E axí, cascun despertat,³ de mantinent la i⁴ a l'autre lo sompni recomtà,⁵ e per aquels qui eren carceratz⁶ els trameseren mantinent. Als quals l'emperador dix: —¿Quines artz ni quins encantamens sabetz vosaltres, que axí nos escarnitz ab tans sompnis?—; als quals els resposeren que no eren encantadors ni no avien merida⁶ sentència de mort. Per què, adoncs, l'emperador los dix: —¿Conexets vosaltres negun hom qui aja⁷ nom Nicholau?—. On els, ausit⁸ aquel nom, levaren les mans ves lo cel, Déus pregan^{9a} que els, per los mèritz de Sent Nicholau, [eren] deliurés d'aquel present treball. E con l'emperador apresés per els tota la vida e ls miracles d'él, a els dix: —Anats-vos-en e⁹ fetz gràcies a Déu, qui vosaltres à deliuratz, per les sues pregueres, e de nostres coses a él aportatz joyes,¹⁰ él pregan que d'assí enant a mi no menàs,¹¹ mas que per mi e per lo meu regne a Déu fassa pregueres¹²—. On, après pocs dies, los devant-ditz barons vengren al servidor de Déu, e als seus peus humilment se gitaren, diens: —Verament est tu servidor de Déu e verament est tu col·tivador e amador de Crist!—; e con a él recomtassen tot lo fet, per orde, co'ls era pres,¹³ [e] les mans levades envés lo cel, él feu a Déu moltes lausors e, bé estreïtz,¹⁴ los prínceps, en lurs partides él los tramès.

E con Nostre Seyer volgués él reebre, àngels qui a él venien

⁴⁰. - P: desliurats B: liberare V26.

¹. - P: destroïda B: destruetur V26.

². - P: est B: es V26.

³. - P: despertats B: evigilantibus V26.

⁴. - P: recompiaren B: pandum V26.

⁵. - P: encarcerats B: incarceratis V26.

⁶. - P: merescuda B: meruisse V26.

⁷. - P: ausint B: audito V26.

^{9a}. - No fóra estrany que aci, per un homeotèlèuton, P hagués omès els mots *per sò*; o bé ometre *per* i retocar *eren* en *fesen*, puntant *pregan que...* (rogantes Deum ut eos Seti. Nicolai meritis a praesenti periculo liberaret V). De l'ús de *aportarien* darrere la nota 23 sembla que es dedueix (?) que un plusquamperfet en *-aren*, *-eren*, pot aparèixer ja amb el valor valencià d'imperfet de subjuntiu: llavors aci bastaria posar *feren* en lloc de *eren*.

⁹. - B: anans-vos-en P: ite V26.

¹⁰. - B: joie P *mot abreviat o mal escrit*: gaudiolis V26.

¹¹. - PH: 'no amenaci': minas non inferat V26.

¹². - P: (*aci i en l'oració precedent*) pregarics B: preces V26.

¹³. - P: après B.

¹⁴. - P: ystrohits B: instructos V26.

10v1 / viu e,¹⁵ dit lo salm qui comensa, «En tu, Séyer, eu ay ma esperansa»,
 entrò al vers qui comensa «En les tues mans coman lo meu esperit»,
 11r2 en l'ayn que / hom comptava de la passió de Nostre Seyor ·ccc·iv·¹⁶
 èl liurà la sua preciosa ànima en les mans dels santz àngels qui a
 èl aparegren.¹⁷ Lo qual, con cebelit fos en lo vas que era de marbre,
 per lo cap, font d'olí, e per los peus, font d'aygua, ixí; e entrò al
 dia de vuy dels seus membres ix oli sagrat, per lo qual són moltz
 hòmens sanatz. *M.

E succehí a èl ·i· baró sant,¹⁸ lo qual de la sua schila per en-
 veyoses fo gitat. E, èl fora gitat, l'olí defalí, que del vas de Sent
 Nicholau no ixí; e, de mantinent con èl fo tornat a la bisbalia,¹⁹
 l'olí exí del vas. *M.

E après molt de temps los tures destruïren²⁰ la ciutat de Miree.²¹
 E obriren lo²² vas de Sent Nicholau, per so cor éls, retornans en la
 ciutat de Bar,²³ n'aportaren los osses d'él en oli nadans *M., en
 l'ayn de Nostre Seyor que hom comptava ·m·c·lxxx· e ·vii·

Un baró recebé a préstec una soma²⁴ de diners de ·i· juseu, ju-
 ran sobre l'autar²⁵ de Sent Nicholau, con altra fermansa aver no po-
 gués, que al pus tost que èl pogués la pagaria. On co²⁶ aquel ten-
 gués²⁷ longuament los diners, lo jueu demanà a èl sos diners; lo qual
 dix-li que èl l'avia pagat: per què, lo jueu se'n clamà. Per què, lo
 jutge manà al deutor que juràs dir veritat si l'avia pagat. On, èl
 aportà ab si ·i· bastó cuvat, plen d'or, axí con si en el se soferís.
 E axí con èl vole fer lo sagrament, èl liurà lo bastó al jueu que'l
 li gardés.²⁸ E enaprés èl jurà que pus li avia retut que no li devia.
 E, lo sagrament fet, èl demanà lo seu bastó, e'l jueu, ignorant de
 10v2 la sua sabentia,²⁹ lo³⁰ reté a èl. E axí co·l / deutor³¹ se'n tornava
 envés la sua casa, èl s'adormí en un entreforc de carreres; enaprés
 11v1 una carreta / mot corrent venc qui l'aucís,³² e espesseyà³³ lo bastó

¹⁵. - P: venien èl veser B: ad se venire vidit V26.

¹⁶. - P: ·ccc·ix· B: CCC XL III V26.

¹⁷. - B: aperegren P.

¹⁸. - P: bisbal B.

¹⁹. - B: la P.

²⁰. - PB: Barcam V27; Bari, port de l'Adriatic.

²¹. - P: sauma B: summam V27.

²². - P: abtar B: altare V27.

²³. - B: om. P.

²⁴. - B: potser rete·ngüés P, però rete és quasi il·legible: tenente V27.

²⁵. - PB: astutiae V27.

²⁶. - P: lo-li B.

²⁷. - B: deutor P: qui fraudem fecerat V27.

²⁸. - P: qui l'om ausí B: necavit V27.

²⁹. - PB: fregit V27.

plen d'or, e l'aur s'escampà. E ausén aquest fet, lo jueu molt cuytosament anà là e, con él vis lo frau que'l crestià li avia fet, e con moltz a él dixessen que prenguéis l'aur, no³⁴ o volc fer si doncz Sent Nicholau per sos mèritz no³⁵ ressucitava³⁶ aquel crestià; affermans per sa fe que, si aclò.s fassia per Sent Nicholau, que él se bateyaria e fezel crestià se faria. Per què, de mantinent, sel qui mort era ressucità, e'l jueu, en nom de Crist, assò vesent, se bateyà.³⁷ *M.

Un juseu vesent la virtuosa potència de Sent Nicholau en miracles fascén, él feu fer a si una molt bela ymage ab semblansa d'él, e aquela él alogà en la sua casa. A la qual, con ab altre en luy³⁸ terra anàs, les sues coses ab menasses li comanà, aytals paraxles o semblans diens: —O Nicholau, vet totes les mies coses! Per so que tu les me garts, a tu les liure. E si no les me gardes, sàpies que cruelment ab vergues te batré—. On alcuna vegada, dementre que él no era en la sua casa, layres i vengren qui tot o raubaren, la ymage de Sent Nicholau solament i lexaren.³⁹ E quant lo juseu fo vengut e axi's vià raubat, a la ymage per aytals paraules o per semblans él parlà:

—Séyer Nicholau, ¿no avia eu vos pausat en la mia casa per so que les mies coses de ladres gardasses? ¿Per qual cosa no o avetz feyt e als layres quant me raubaven no o vedetz?⁴⁰ Emperamor d'aysò cruels turmens sofferiretz, e per los layres gran pena aurettez, e axi lo dagnage meu en los teus turmens eu reposaré, e la mia furor en los teus batimens refredaré—. E axi, con lo juseu comensà / la ymage cruelment a batre ab verges, maravelosa cosa, de tot en tot, fo que'ls layres fe estar esbaleïtz.⁴² E axi co'ls layres de-
11v2 vesien aclò que li avien robat, / lo sant baró de Déu, axi con si él fos batut, a éls aparec,⁴³ aquestes paraules o semblans dién: —¿Per qual cosa tan cruelment eu per vosaltres són batut e flagellat e turmentat? Veus lo meu cors con blaveya!; ⁴⁴ veus en qual manera, per l'escampament de la sanc, con vermelega! Levatz molt cuytosament e retetz-li tot aclò que li avetz embiat. En altra manera la ira de Déu totpoderós encontra vosaltres venrà,⁴⁵ enaxí que'l vostre crim

³⁴. - B: o P.

³⁵. - P: nol B.

³⁶. - B: ressucitaria P: ad vitam redderetur V27.

³⁸. - P: lony B: longius V27: Cor. s.v.

³⁹. - P: jaquiren B: derelinquent V27.

⁴⁰. - P: om. B: prohibuisti V27.

⁴¹. - P: recobraré B: recompensabo V27.

⁴². - P: apparech tot sangonós B.

⁴³. - PB: livet V28.3

denant totz se publicarà e cascun de vosaltres serà penyat—. Al qual éls dixerén: —¿Qui és tu qui aytals paraules a nós dius?—; e é'l lor⁴⁶ dix: —Eu són Nicholau, sér de Jhesú Crist, lo qual aquel jueu, per les sues coses que li avetz emblades, tant cruelment à mi batut—.

On enaxí espaorditz, al jueu se'n vengren e aquel miracle a é'l recomtaren, e ausiren a é'l dir en qual manera la ymage avia ferida. Per què, éls li reteren tot so que li avien⁴⁷ enblat; e axí los ladres en la via de dretura són tornatz, e'l juseu à reebuda la fe del Salvador humilment. *M.^{47a}

Era un baró que, per amor del seu fil, qui a letres aprenia, celebrava la festa de Sent Nicholau cascun ayn sol'lempnialment. Emperamor d'aysò una vegada lo pare de l'enfant aparelà gran convit⁴⁸ e molts clergues é'l convidà. E venc lo diable a la porta, en
11r2 àbit de pelegrí, / demanant almoyna a ssi ésser donada. Per què manà mot cuytosament lo pare al fil que li donàs l'almoyna al pelegrí. Per què, l'enfant se cuytà e no trobà lo pelegrí. Per què lo seguí, per so cor se n'anava; e, con fos pervengut a 'i cap de carrera, lo diable pres l'enfant e estranguolà-lo.⁴⁹ E quant lo pare o ausí dir, mout fortment se plorà, e'l cors de l'enfant⁵⁰ se'n portà en la cambra lo posà. E comensà a dir, per grans dolors que avia:
12r1 —O fil molt car, co-us⁵¹ és après! O Sent Nicholau, / aquestz són los esmercemens¹ de la onor la qual a vós tan longuament é eu [a vós] feta!²—. E con assò e semblans paraules dixés, de mantenent l'enfant, axí con si de dormir se despertàs, los uls³ obrí e sus se levà. *M.

Fo 'i baró noble qui pregà Sent Nicholau que é'l preguàs Nostre Seyor que fil li donàs, a é'l prometens que'l fil a la esgleya d'él aduria, ab un anap d'or que l'offerria. Per què lo fil nasc, e'n etat és pervengut; per què 'i ric hom se fer l'anap. E con a é'l molt plagués,⁴ en sos usos l'aproprià, e manà'n altre fer. E anan per mar

⁴⁶. - P: llurs B.

⁴⁷. - B: aviem P.

^{47a}. - Dos casos, ben rars en aquesta època, de llegendes on apareixen mals cristians en contrast amb bons jueus, i tanmateix el traductor no els ometé. No sé si això hauria passat en gaires llocs fora de Gènova (Varazze) i el Rosselló [J. Cor.].

⁴⁸. - convit P (= V): convit de gents B.

⁴⁹. - P: scayà-lo B: strangulavit V28. Igual a *stanyà* en la lletra de B, cf. f. 13, n. 5 i 2.

⁵⁰. - den enfant P: del infant B.

⁵¹. - PB: quomodo est vobis V28; *probablement* lleg. co-us: 'com us ha anat?'.
1. - P: gasardors B: merces V28: Cor. s.v.

2. - P: mostrada B: exhibui V28.

3 i 22. - P: vuls B: oculos V28.

a la esgleya de Sent Nicholau, manà lo pare al fil que, en aquel anap que primerament avia fet fer, li aportàs de l'ayga. Mas con l'enfant volgués penre de l'aygua ab l'anap, en la mar casech e de mantinent no'l viren.

El pare, enperò, el plorant, no estec per aclò que'l vot no complís; On, venén a l'altar de Sent Nicholau, co y offerís l' [anap] ^{4a} altre que n'avia fet fer après, «l'anap» axí con gitat, casec de l'altar; e con él lo levàs de terra e altra veguada en l'autar lo posàs, *11v1* altra veguada de l'altar pus luyn fon gitat; e, levat del / sòl autre veguada, e sobre l'autar per él pausat, altra veguada pus luyn fo gitat. De la qual cosa totz foren meraveltz de tan gran maravela que viren. E enaprés l'enfant, sans e ses tot mal, sobtament vene, amb l'anap qui primerament era fet en ses mans portan, e recomtâ devant totz que, quant él casec en la mar, de mantinent Sent Nicholau fo aquí present, qui él de tot mal guardà. Per la qual cosa axí lo pare d'él fo mout alegre; per què, amdots los anaps a Sent Nicholau offerí humilment. *M.

E fo *i*: baró molt ric qui, per mèritz de Sent Nicholau avia *i*:
12r2 fil, lo qual En Déu-donat⁵ apela/va. Per la qual cosa, en la sua casa, una capela a honor del sant baró, Sent Nicholau, él hedificà, e cascun ayn la sua festa sol'lempnialment celebrà. Era aquel loc costa la terra dels agarenis.⁶ Con enaprés En Déu-donat, una veguada, per los aguarenis fo captivat, e'n la servitut del rey fo assignat. En lo seguent ⁷ ayn, dementre que la festa de Sent Nicholau lo pare d'él, devotament, celebrava, e l'enfant ab *i*: anap mout preciós en ses mas tenent denant lo rey esteugués, él se remembrà de la sua captivitat e de la dolor dels seus parens e del gog que'l dia aquel se fasia a ⁸ la sua casa; per què comensà altament a sospirar. E, co'l rey sabés per ses manasses él per què sospirava, lo rey li dix: —Qualque cosa lo teu Nicholau fassa, tu ab nós assi estaràs—. E sobtament la casa mot fortment perculida, l'enfant ab l'anap fo anantat,⁹
11v2 e devant les portes de la esgleya en la qual los parens fasien / sol'lempnitat de Sent Nicholau, entre éls fo posat: per què gran gaug fon a tots ¹⁰ engenrat.

⁴. - P: plascgès B.

^{4a}. - Sembla que P hagi desplaçat l'anap posant-lo 7 mots abans que en l'arquetipus.

⁵. - P: Déusdat B: Adeodatum V29.

⁶. - B: de l'aguarestis P: Agarenorum V29.

⁷. - B: segon P: sequenti V29.

⁸. - a P: en B.

⁹. - P: aventat B: rapitur V29.

¹⁰. - fou a tots B: om. P: magnum gaudium omnibus generatur V29.

DE SANCTA LUCIA

Lúcia és dita de lud.¹¹ Cor lud à belesa en esguardament: cor, axí con diu Sent Ambrosi, natura de lud aquesta és, que a tots hòmens¹² en lo seu esguardament sia agradable.¹³ L'escampament de la qual és senes tot solament,^{13a} cor és escampada sobre coses no-nedes,¹⁴ per assò ela no's sola;^{15a} e à dret pujament senes tortesa, e mout luyn se demostra, senes tardiva dilació. On, per assò és enseyat que Santa Lúcia ac belea de virginitat senes tota corrupció; e ac escampament de caritat senes alcuna no-nèdea amor; e ac dret pujament d'entenció en Déu senes alcuna tortesa; e fo longament vista per
12v1 continúes / obres, fazén senes negligència, e senes tota tardetat.¹⁵ O és dita Lúcia enquax de lud via.

Lúcia, verge de Saragossa,¹⁶ de mot noble linatge, oén¹⁷ la fama de Senta Àgata per tota Ciscília¹⁸ manifestada, al seu vas anà, ab la sua mare. Na Enticia, la qual, per .iiii. ayns, senes que non podia garir, avia perduda sanc. On dementre que la missa's cantava, s'esdevenc, quant l'Avangeli se legia, que la sembra d'aquela malautia fo garida, segons que's recomta. Adones Na Lúcia a la mare dix:^{18a} —Si tu creus en aqueles coses que's ligen, creu que Senta Àgata à ahut Aquel present, per lo nom del qual sostenc la passió; e si al seu sepulcre tu creus, e'y loques, de mantinent perfcytament seràs sanada—.

Emperamor d'aysò, quant totz se'n foren partitz, la mare e la
12r1 fila costa lo sepulcre en oració estans, / Senta Lúcia s'adormí, e vid¹⁹ Senta Àgata, enmig dels àngels, ornada de pèrs precioses estant, a ela dién: —Sor mia, Lúcia verge a Déu devota, ¿qual cosa demanes a mi con tu o pusques mantenent dar a la tua mare? Cor vet que per la tua fe és sanada—. E quant fo despertada Santa Lúcia a la sua mare dix: —Mare mia, vet que sanada és per aquela santa verge, donques te prec que «pus» per²⁰ les sues oraciós te sanà, que tu de vuymés a mi

¹¹. - lud (id. en tot el passatge) B: luce V29.

¹². - B: a tant home P.

¹³. - PB: ut omnis in aspectu ejus gratia sit V29.

^{13a}. - Solament 'ensulzament, brutícia', solar-se 'sollar-se'.

¹⁴. - P: non-nedeges B: immunda V30.

¹⁵. - PB: (habuit) longissimam lineam divinae operationis sine negligentiae tarditate V30.

¹⁶. - PB: Syracusana nobilis genere V30.

¹⁷. - P: ausint B: audiens V30.

¹⁸. - P: Cecilia B: Siciliam V30.

^{18a}. - add. marg. P.

¹⁹. - P: viu B: vidit V30.

²⁰. - PB (l'arquetipus duria *pus per* o quelcom semblant): per ipsam ergo te deprecor, quae suis orationibus te sanavit V30.

no nomens²¹ lo meu espòs, mas que tot quant a mi eres donadora, per dot a paubres o dóna—. A la qual la mare dix: —Cobri tu primerament los meus uyls,²² e fe tot so que t vules de les mies riqueses—. A la qual Santa Lúcia dix: —Quant seràs morta per aquellò o daràs cor ab tu portar no o poràs, dóna-o²³ donques mentre que vius e axí auràs la mercè—.

12v2 Per què, quant se'n foren tornades en la lur ciutat, eles venen ren les lurs coses / e totes les deren als paubres en lurs necessitatx. E dementre que'l patremoni tot alienaven,²⁴ al seu espòs fo dit; per què, querec l'espòs a la mare de Senta Lúcia per qual cosa venia ela lo seu patremoni; per què, ela li respòs sàviament²⁵ que pus útil posseció a(c) trobada [a vendre]²⁶ la sua esposa, la qual en lo seu nom volia comprar, per la qual cosa volia alcunes coses vendre. Per què o cresec lo fol, qui avia cura del carnal esmersament;²⁷ on,²⁸ comensà a ésser venedor d'aquelles coses. E quant totes foren venudes e a pobres donades, l'espòs la acusà denant En Pascaci, qui era cònsol, dién que ela era crestiana e que fasia contra les ligx
12r2 dels / emperadors.

Per què ela cuydan²⁹ En Pascaci que a les ydoles sacrificàs, Senta Lúcia li respòs dién: —Sacrifici plaent és a Déu visitar paubres e en lurs necessitatx acórrer. E cor eu ja no é pus què don a Déu, mi meteixa a Él liuradora eu offerré—. A la qual En Pascaci dix: —Aquestes paraules a un crestià a tu semblant, fol, les potz recomtar, mas a mi, qui'ls decretz dels prínceps gart, aquestes paraules en bades³⁰ les me comtes—. Al qual Na Lúcia dix: —Tu los decretz dels teus prínceps gardes, e eu la lig del Déu meu gardaré—. A la qual En Pascaci dix: —Lo teu patremoni as despès ab corrompadors, e per aclò enquax putana parles—. Al qual Na Lúcia dix: —Lo meu patremoni en segur loc lo e establít, mas corrompedors de cors ni de pensa eu nuls temps no conegí—. A la qual respòs En Pascaci dién: —Qui són corrompedors de cors ni de pensa?—.

²¹. - B: a mi no mens P: ne mihi... nomines sponsum V30.

²². - veg. n. 3.

²³. - P: dóna-ho B: da mihi V30.

²⁴. - B: alienaren P: distribuitur V30.

²⁵. - PB: caute V30.

²⁶. - PB: utiliore possessionem sponsa sua invenit V30.

²⁷. - P: ajustament B: commercium V30.

²⁸. - B: o P: et V30.

²⁹. - ela cuydan P: ela cuytà B: cam invitante V30 *Covidar* > *cuidar*, variant fonètica arcaica de *convidar*, sense relació amb *cuidar* ni *acuitar* (amb el qual la confon B)

³⁰. - P: de bades B: frustra V30.

E Na Lúcia dix: —Corrompedors de pensa sotz vosaltres qui conse-
latz que les ànimes desemparen lo seu Creator, mas corrompedors
13r1 són de cors qui temporal delitament / preposen devant los uls e'ls
tolen dels delits perdurables—. A la qual En Pascaci dix: —Adoncs
cessaran les tues paraules quant pervenguda seràs als batemens—.
Al qual Na Lúcia dix: —Les paraules de Déu cessar no.s poden—.
A la qual En Pascaci dix: —Tu és donques Déus?—. E Na Lúcia
dix: —Serventa són de Déu, lo qual dix, «Quant estaretz davant
los reys e'ls locstenens,¹ no us vultz perpensar què parlaretz, cor no
seretz vosaltres qui parlaretz, mas eu»—. A la qual En Pascaci²
12v1 dix: —En tu, doncs, és l'Espirit Sant?—. Al qual / Na Lúcia dix:
Sels qui castament viven són temple d'Espirit Sant—. A la qual En
Pascaci dix: —Eu te faré adur al loc on estan les putanes, per so que
aquí sies forçada e que l'Espirit Sant perdes—. Al qual Na Lúcia
dix: —No.s sola cors senes consentiment de pensa; cor si mi fors-
sadamment fas forsar, la castetat a mi serà doblada, quant ad aver
corona. E nuls temps la mia voluntat al teu consentiment tu no poràs
enclinar. Vet lo meu cors aparelat a tot turment! Per què y tardes?
Comensa tu, fil del diable, a ffer lo desirer de les tues penes³—.

Per què⁴ adoncs En Pascaci⁵ fe venir alcavotz, a éls diens: —Con-
vidats⁶ ela que jaga ab tot lo pòbol; e tant longament sia escarnida
entrò que sia dit que sia morta⁷—. E axí con éls la volgren ab si
tirar, ab tan gran pes fermà ela l'Espirit Sant que de tot en tot d'un
loc no la pogren moura. Per què i féu venir En Pascaci. m.⁸ barós,
e fe-li les mans e'ls peus ligar; mas ela en neguna manera no pogren
moure. E adoncs ab los barós i féu venir mil pareyls de bous; mas,
enperò, la verge de Déu ses tot moviment estec; e, apelatz encantadors
qui dels seus encantamens la maugessen, de tot en tot moure no
se'n poc; on adoncs En Pascaci dix: —Quins són aquestz encantamens
13r2 que una puncela per mil homes no.s pusca moure?—. E / Na Lúcia
dix: —No són encantamens, ans són benifetz de Déu Jhesú Crist.
12v2 Aparela y encara .x. / milia cavals e veuràs que meyns me poràs
moure—.

Cuydans, emperò, En Pascaci, segons fenyaments⁹ d'alcuns,

¹. - P: pretors B: praesides V31.

². - Sic P: Pastassi B: Paschasius V31.

³. - penses B: poenarum V31.

⁴. - Per què B: per P.

⁵. - P: Pastasi B.

⁶. - B: comvidas P: invitate V31.

⁷. - P: entre que sia morta B: donec mortua nunciatur V31.

⁸. - B: .c. P: mille viros V31.

⁹. - B: fameyemens P: figmenta V31.

que per pexim¹⁰ fusquessen^{10a} los demonis e ls encantamens, [per què] la manà¹¹ ab pixim bayar. E co axí no la poguessen mo-
 rare, mot irat manà gran foc enaviró d'ela encendre, e pregunta e
 rasina¹² e oli bulit, sobre ela gitar. On dix Santa Lúcia: ---Dilacions
 cy eu enpetrades del meu martiri, per so que als crezens en Déu tola
 temor de passió e als no-creens tola vou d'alegretat—. Mas, ve-
 sén los amics de Pascaci éi ésser molt destret e trebalat, en la gola
 d'ela li meseren lo coltell. La qual, la paraula perdent, dix: ---Eu
 a vós denuncií¹³ pau de la Esgleya, la qual és per Déu a vosautres
 retuda; e sapiatz qu'En Maximia rey és vuy mort e gitat del seu
 regne per En Dioclecià l'emperador;¹⁴ e enaxí con la sor mia, Senta
 Àgata, és donada a la ciutat de Catània¹⁵ per defenedora, enaxí
 són eu donada per defenedora a la ciutat de Saragossa¹⁶ per so
 que eu per aquela ciutat prec Nostre Seyor—. E dementre que aquestes
 paraules los desia, los ministres dels romans vengren per En Pascaci
 a pendre, lo qual preseren; e quant l'agren pres e ligat, a l'empera-
 dor l'ameneren.

La qual cosa féu fer l'emperador, per so cor avia ausit dir que
 En Pascaci avia raubada tota la província que li era liurada per
 governar. E axí ligat e pres, con fo amenat devant l'emperador a
 Roma, mantenent l'emperador al senador¹⁶ de Roma lo fe liurar per
 13v1 so que'l senador lo fesés / justiciar. Per què lo senador¹⁷ lo fe man-
 tenent justiciar, segons la sua confessió e ls seus falimens e, jutgat
 per lo jutge a mort, mantenent lo senador lo féu escapsar.

13r1 E la verge Santa Lúcia del loc en lo qual ab lo coutel / fo ferida,
 per negun home no fo moguda, ni l'ànima d'ela encara no era exida
 ni n'exí, entrò que ls preveres de la ciutat a ela mot honradament foren

¹⁰. - B: pexi P: lotio V31 («putans vero Pascasius, secundum quorundam
 figmenta, quod lotio fugarentur maleficia, jussit eam lotio perfundi» o sigui va
 manar que la ruixessin amb pixats, lotium). Avui 'orins' amb caràcter collectiu
 i pejoratiu, es diu *pixum*, en tot el domini català, incloent-hi les Balears; però
 a Mallorca molts diuen *pixim*, i aquest terme, com veiem, ja s'usava en el Rosselló
 en el Segle XIII, només que els nostres manuscrits el presenten en part en una
 forma vulgar, dissimilada, *pexim*; amb una titlla de nasal poc visible en P, titlla
 que evidentment hem d'entendre com a -m, i no pas com a -n, com creguérem
 primer; B presenta la mena de x que quasi es confon amb una y.

^{10a}. - fusquessen P: furs <?> de sauma fusquesen B

¹¹. - B: menà ab pixi P: jussit lotio V31.

¹². - P: reyna B: resinam V32.

¹³. - P: denunci aiel B.

¹⁴. - PB: Maximiano hodie mortuo et de regno suo Dyocletiano expulso V32.

¹⁵. - B: civitati Catanensi V32 Catnès P (potser preferible: <-és <-ENSIS?).

^{16a}. - O sigui 'Siracusa', no la capital d'Aragó.

¹⁶ i ¹⁷. - B: sen-, san- P: senatui V32.

vengutz, los quals li donaren lo cors sacrat de Nostre Seyor. E axí con totz devant¹⁸ ela estaven, diens lurs oracions, en aquel metex loc cla morí e per éls fo mout honradament sebelida. Enaprés sobre lo seu vas fo esgleya hedificada.

DE SEN TOMAS APOSTOL

Thomàs vol dir aytant co abís; o doble: Tomàs és apelat en grec Dídimus. O és dit Tomàs *a tomos*, que vol dir devisió o departiment.¹⁹ E és dit Tomàs abís, per so car la pregonca de la divinitat²⁰ de Déu, per sos mèritz, subtilment, ensercà [ab Jhesú Crist];²¹ per què, Jesú Crist a la sua demanda respòs dién: --Thomàs, eu son via, veritat e vida—. E és dit Tomàs dídimus,²² que vol dir aytant con doble, per so car la resurectió de Jesú Crist, enquax en doble manera, pus diligentment que'ls altres ensercà, e, ensercada, la conec. Los autres la conegren vesén, mas Sent Tomàs la conec vesén e palpan. F. és dit Tomàs devisió o departiment, per so cor dels autres en la fe de la resurectió²³ fo departit; o és dit Tomàs enquax tot amant²⁴ en la amor de Déu e'n la contemplació d'Él; o és dit Tomàs *a theos*²⁵ que vol dir Déus meus: e assò és dit per so que dix Sent Tomàs: —Tu, Séyer, és Déus meus e Seyor meu—.

13r2 / Tomàs apòstol, con estegué en la ciutat de Cesarea,²⁶ appa-
13v2 rech / a el Nostre Seyor qui li dix: --Thomàs, lo rey d'Índia, En Gondoforus,²⁷ à tramès assí lo seu batle,²⁸ qui à nom Abanen,²⁹ per so que li serc un home qui sia bon maestre de cases a fer. On per³⁰ assò, vine tu ab mi entrò a aquel batle e trametré't ab él a³¹ aquel rey En Gondoforus—. E Sent Thomàs li dix: —On te vules, Séyer, me

¹⁸. - devant totz P: tots davant B: omnes astantes V32.

¹⁹. - PB: sectio V32.

²⁰. - B: divitat P: divinitatis V32.

²¹. - PB: quod profunditatem divinitatis penetrare meruit quando ad sui interrogationem Christus... V32.

²². - PB: dicitur geminus V32.

²³. - -surtio P¹: -suretio P².

²⁴. - amant P: enant B: means in Dei scilicet amore et contemplatione V32.

²⁵. - thoos P: tomos B: theos V32.

²⁶. - P: Cesaria B: Caesaream V32: L'antiga residència dels reis de Capadòcia. Tiberi li canvià el nom en *Caesarea*.

²⁷. - PB: Gundoforus V33.

²⁸. - P: missatge B: praepositum V33.

²⁹. - PB: Abbanem V33.

³⁰. - B: pe P.

³¹. - P: an B.

tramet, ab sol que no'm trametes als indiens³²—. Per què Nostre Seyor li dix: —Vé tu là segurament e no ajes paor, per so cor eu te guardaré. E quant tu los indiens³³ a mi auràs convertitz, ab victòria del teu martiri, a mi gloriosament venràs—. Per què Sent Tomàs li dix: —Tu, Séyer, és Seyor meu, e eu son sér teu; per què, sia feta la tua volentat—.

E dementre que'l batle Abanen anava per lo merçat de la ciutat, Nostre Seyor a él venc, qui li dix: —Vols tu comprar un maestre jove qui sab mout de cases a bastir?³⁴—. E Abanen li dix: —Lo seyor meu d'Índia m'a tramès en aquestes partides, per so que eu li logués maestres qui li sabessen fer 'i' palau ben fermament, qui serà mout bel, d'aytal obra co's fa en Roma—. On Nostre Seyor li dix: —Eu te liuraré, si t vols, aquest home qui à nom Tomàs, qui és mout bon maestre d'asò que tu dius, e mena'l-tern ab tu; e él sabrà molt fermament fer lo palau, ab volentat de ton seyor lo rey—. Per què Abanen resebé Sent Tomàs.

Enaprés entraren-se'n en una nau; e a una ciutat, Déus volent, són vengutz, en la qual ciutat lo rey d'aquela ciutat de la sua fila onradament fasia noces. E fe cridar per la ciutat que totz los hòmens mout alegrement venguessen a les noces, cor si no o fasien lo rey ne seria molt despagat. Per què Abanen, batle del rey d'Índia,
 13v1 / e Sent Tomàs vengren a les cortis del rey. *M. Entreren dins un pa-
 14r1 lau en lo qual una puncela juseua una caramela tocava, / e totz sels qui eren nobles, en lo palau, per alcuna lausor ela lausava. La qual juseua, quant vesech¹ l'apòstol, entès que él era juseu, per so cor no menjava, e cor levava los uls al cel; e con la puncela, denant Sent Tomàs, en lenguatge ebraic cantés, dién, «Un² és lo Rey dels juseus verament, qui fe lo cel e la terra e tot quant és», e^{2a} aqueles mesexes paraules disia l'apòstol. On con assò vis e ausís lo boteler del rey, qui donava vi, que Sent Tomàs no menjava ni bevia mas que tan solament los uls al cel levava, l'apòstol ferí mout vilment en la gauta; per què, l'apòstol li dix: —Ans que eu leu d'assí m'a-duran cans la tua man—. E con lo boteler per defaliment d'aygua anàs a una font, dementre que l'aygua poava, venc un leó qui l'aucís e'l pessejà molt ferament. E pessejat per lo leó, un ca negre la man

³² i³². - a les Indies... los d'Inres B: ad Indos V33.

³⁴. - PB: quid comparare vis, juvenis? V33.

¹. - B: venc P: vidensque V33.

². - on P: i: B: unus V33.

^{2a}. - Sentit pregnant del ll. et, no estrany al català medieval: 'així mateix', 'i així també'.

drete del boteler, ab la qual Sent Tomàs avia ferit, en lo mig de la cort davant totz aportà; per la qual cosa totz quantz n'ac en la cort, foren mout maravelatz quant o veseren. E, dementre que la puncela les paraules de Sent Tomàs recomtava, gitada la caramela, als peus de l'apòstol humilment se gità. *M.³ E après aqueles coses que dites són, l'apòstol, per pregueres del rey, lo seu fil, qui era espòs, e la sua esposa beneý, dién: —Séyer Déus, tu dóna a aquest espòs e a aquesta esposa la tua benedictió e en les penses d'èls tu semena sement de vida—.

E la oració feta, l'apòstol se parti d'èls. E quant se'n fo partit, en la man de l'espòs fo atrobat un bel ram de palma verdeyant, en
13v2 què avia molts dàtils, dels quals menjaren l'espòs e l'es/posa. E quant n'agren motz manjatz, èls s'adormiren. E feseren un sompni amdós, en lo qual los era vigares que un rey, ornat de péres precioses, los
14r2 abressàs e que los dixés aytals paraules: —L'apòstol / meu, Tomàs, vos benesí per so que de vida perdurable vosaltres siatz participans—. Enaprés, quant l'espòs e l'esposa foren despertatz, la un a l'autre lo sompni que feyt avien recomtà; e, dementre que èls d'aquela matèria parlaven, l'apòstol davant èls entrà, qui los ⁵ dix aytals paraules:

—Lo Rey meu, Déu Jhesú Crist, és aparagut a vosaltres e eu són intrat así devant vosaltres, si bé s'eren les portes de la vostra cambra tancades. E assò é eu fet per lo poder de Déu, per so que la mia benedictió en vosaltres fassa fruyt gloriós de vida perdurable. Bé sabetz que vosaltres avetz virgenitat, que és vertut e regina de totes altres vertutz, la qual vertut de verginitat és fruyt de salut perdurable, per so cor virgenitat és sor dels àngels, e és possecció de totz béns, e victòria de totes leges coses,⁶ e és corona de fe e venement de demonis; e virgenitat és segurtat⁷ dels perdurables goigs de Paradís, e devetz saber que de mala volentat⁸ és corrupció⁹ engenrada, e de corrupció nex solament,¹⁰ e de solament nex colpa, e que de colpa es engenrada confusió—. E axí con Sent Tomàs aquestes paraules desia, dos àngels a èls aparegren qui los dixerén:

⁵. - ací el text català elimina el text llatí des de V33 línia 32 a V34 línia 36. És tota una pàgina, dedicada a la refutació que féu Sant Agustí d'una doctrina maniquea, en el llibre contra Faustus.

⁶. - P: parsoners B: participes V35.

⁷. - P: lus B.

⁸. - P: legeses B: libidinum V35.

⁹. - P: securitat B: securitas V35.

¹⁰. - PB: de libidine V35.

¹¹. - P: correpció B: corruptio V35.

¹². - 'Sollament, acte de tacar'.

—Nós som¹¹ àngels de Déu, qui avem manament de Déu que guardem vosaltres; on,¹² vos fem saber que si'ls amonestamens de l'apòstol vosaltres ben servatz, que nos offerrem a Déu totes les vostres bones voluntatz—. E après aquestes paraules, per gran gaug que agren de la vista e de les paraules dels àngels, éls se fesceren batejar a l'apòstol, qui los enseyà diligentment la vera fe de Jhesú Crist.

14r1 / Enaprès la esposa, qui avia nom Na Pelàgia, vivent castament, enseyada per Sent Tomàs axí con monga, e vestida per àbit sacrat,
14v1 per amor de Déu martiri sostenc. On, après la sua / mort, lo seu espòs, qui avia nom En Dionís, d'aquela ciutat, de la qual era son pare rey, en bisbe fo concecrat.

Aprés totes aquestes coses, l'apòstol e'l batle al rey d'Índia se n'anaren. E quant denant lo rey éls foren vengutz, lo rey mostrà lo loc a l'apòstol en lo qual él volia que fos feyt lo palau; e liurà-li moit gran tresaur, per lo qual Sent Tomàs fesés bastir fermament lo palau. Enaprès lo rey en altra província se n'anà; e l'apòstol tot aquel trezaur, que del rey avia resebut per lo palan a bastir, a pobres per amor de Déu donà. Et per espay de ·ii· ayns, en los quals lo rey en aquela ciutat no venc, l'apòstol en predicació totahora estec, e senes-nombre de pòbol a la fe de Déu convertí. E quant lo rey en aquela ciutat en què manava fer lo palau fo vengut, él, ausin^{12a} dir tot so que Tomàs avia fet del seu trezaur, lo qual li avia liurat per lo palau a bastir, [per què] Sent Tomàs e'l baile féu metre en una càrcer mot vilment, per so que, vius escorxatz, los fesés cremar.

E après totes aquestes coses En Gad,¹³ qui era frare del rey, morí; lo qual fo cebelit en ·i· vas mot noble que hom li féu. Enaprès, en lo quart dia, En Gad, frare del rey, qui era mort e sebelit, axí con dit és, resuscità; per la qual cosa, totz aquels qui costa lo seu vas estaven, foren tan fort espaorditz que fugiren. Enaprès En Gad dix a son frare lo rey aytals paraules: —Frare, aquel home que tu vols
14r2 fer escorxar e cremar és / mot gran amic de Déu; e'ls àngels de Déu, qui ab Él estan,¹⁴ aduxeren la mia ànima en Paradís, en lo qual loc éls me mostraren¹⁵ un palau fet d'aur e d'argent e de pères precioses, molt meravelosament. E con eu de la¹⁶ belesa del palau me meravelàs,
14v2 los àngels / dixeren a mi, «Aquest és lo palau que Thomàs à bastit

¹¹. - P: em B: sumus V35.

¹². - B: don P.

^{12a}. - ausin P.

¹³. - P: Gay i Gayl alternen en B: Gad V35.

¹⁴. - PB: famulantur ei V35.

¹⁵. - mostaren P: amostraren B: ostenderunt V35.

¹⁶. - B: om. P.

e fet al rey ton frare». E con eu los dixés qu'èls m'acabessen ab Déu que eu d'aquel palau fos porter, èls me dixerén, «Lo frare teu à fet contra Déu tant defaliment que no és digne que aquel palau aja; mas si tu vols en aquel palau estar, nós pregarem Nostre Seyor que Él te fassa ressucitar, per so que aquel palau de ton frare pusesques comprar e que li retes los ¹⁷ diners, los quals se pensa que aja perdutoz»—.

E quant ac dites totes aquestes paraules al rey son frare, él feu frer de la càrcer Sent Tomàs, tot solt, e pregà-lo molt humilment que's vestís una sua vestadura molt preciosa. Al qual l'apòstol dix: —O baró mot simple, nula vestadura ¹⁸ carnal ni terrenal no cobesegen ad aver sels qui volen aver poder en ¹⁹ les coses celestials—. Enaprés lo rey a l'apòstol venc, e gità's denant los seus peus mout humilment, e preguà ²⁰ que li perdonàs sos falimens. E adones l'apòstol li dix: —Molt vos à Déus donat en assò, cor los seus secretz vos à demostratz; per què, us és mester donques que en Déu Jhesú Crist cresegatz, e que us bategetz ²¹ per so que sciatz participans del regne de glòria, ab lo Rey perdurable—. E'l frare del rey dix a Sent Tomàs: —Eu viu ²² lo palau que tu fesist al rey mon frare, e cuyt aver acabat que eu aquel palau compraré ²³—. Al qual l'apòstol dix: — Assò que tu'm dius en poder del teu frare és —. On lo rey dix a son frare: —Aquel palau serà meu que a mi à fet Tomàs, e él fassan / altre a vós; mas si fer no o pot, eu e vós en aquel palau estarem—. Per què l'apòstol los dix: —Sens-nombre són de palaus al cel qui són feytz e aparey/latz del comensament del món ensà, los quals per preu de fe e per almoynes son-í compratz. En los quals palaus les riqueses vostres denant vosaltres poden ésser aduytes; ¹ mas seguir, de tot en tot —après vostra mort— no us poran—.

14v1

15r1

Enaprés l'apòstol fe totz los hòmens d'aquela província en la ciutat ajustar; e quant foren totz ajustatz, los hòmens dèbils e ls malautes, a un depart fora los autres fe estar; sobre ls quals él féu a Déu ses oraciós, per so que Déus los donàs sanitat de cors e de ànima. E con aquels qui enseyatz eren per él en la fe de Jhesú Crist li respo(ce)sen ² «Amén», sobtament venc gran resplandor del cel sobre

¹⁷. - P: sors B.

¹⁸. - P: causa B: nihil V36.

¹⁹. - P: a B: in V36.

²⁰. - P: pregà-lo B.

²¹. - P: que's bateyets B.

²². - P: vul B: vidi V36.

²³. - PB: et illud comparare merui V36.

¹. - PB: antecedere possunt V36.

². - resposeren B: respondissent V36.

éis, qui l'apòstol e'ls altres, per espaci³ de miga ora, cahutz⁴ en terra los fe estar; per la qual cosa se pensaren totz que lamp los agués sobtament feritz. E quant se fo de terra levat l'apòstol, dix-los que levassen sus de terra e que no aguessen paor, con Nostre Seyor,^{4a} axí sobtament [axí] con lamp era sobre éls vengut, per so que totz de lurs malauties garís. On, de mantenent, totz se levaren de terra sanatz e sens tot mal, de la qual cosa lausaren Déu e l'apòstol, de ginolós,⁵ humilment.

E adoncs l'apòstol los comensà totz a enseyar en la fe mout sàviament; e dix-los que ·xii· graus eren de vertutz. Lo primer era que totz fermament creseguessen en Déu, qui és ·i· en essència e ·iii· en persones; enaprés él los comtà ·iii· exemplis vesibles dién en qual manera són en una essència de Déu tres persones. Lo primer exempli
 14v2 fo que dix que una saviesa era, / en home, e que d'aquela saviesa n'exien⁶ ensems enteniment e memòria e engín. Cor engín és una cosa per què hom sab tot so que hom à aprés; e memòria és so per què hom
 15r2 no oblida so que à aprés; e en/teniment és aquela cosa per què hom entén so que demostrar o enseyar se pot. Lo segon eximpli que él los comtà fo aytal: dix-los que en nna viya són tres coses, so és la leya e la fula e el fruyt; e dix-los que aqueles ·iii· coses són una cosa en so que fan una viya.⁷ Lo terz eximpli que él los posà fo que en ·i· cap són ·iiii· sèns, so és lo veser e l'ausir e l'odorar⁸ e la sabor dels menjars; emperò aqueles coses, si bé són moltes, en ·i· cap són.

Enaprés él los recomtà lo segon grau de les vertutz, per lo qual los enseyà que totz recebessen batisme; per lo ters grau los enseyà que s'abstenguessen⁹ del pecat de fornicació; per lo quart grau de vertutz los enseyà que éls totz s'atempresen e's tolguessen de cobseaa; per lo ·v· grau los enseyà que's tolguessen de glotonia; per lo ·vi· grau los enseyà que totz tenguessen e feessen penitència; per lo ·vii· grau los enseyà que en aqueles coses perseverassen que són dites; per lo ·viii· grau de vertut los enseyà que amassen ospitalitat; per lo ·ix· grau los enseyà que la voléntat de Déu en totes lurs

³. - P: spasi B.

⁴. - P: casuts B.

^{4a}. - P *repeteix acl, per anticipació, el mot així.*

⁵. - P: genelos B: 'de genollons'.

⁶. - B: n'exi ensems P: de illa una praecedit intellectus, memoria et ingenium V36.

⁷. - P: via B: vinea V37.

⁸. - B: l'adorar P: odoratus V37.

⁹. - P: s'aptenguessen B: se... continerent V37.

fasenes quereguessen [a Déu] e que aquela volentat de Déu per obra¹⁰ complissen; per lo ·x· grau los enseyà que la volentat de Déu en les fasedores coses [que éls farien, a Déu] humilment quereguessen e [que per la volentat de Déu] les coses no-legudes diligentment esquivassen; ¹¹ per lo ·xi· grau los enseyà que caritat als amics e als enemics ¹² aguessen; per lo ·xii· grau los enseyà que en aqueles devant
15r1 dites coses a fer aguessen / gran cura e gran diligència. E quant totes aquestes coses e moltes d'altres los ac enseyades per la predicació d'él, se[n] batejaren mantenent ·ix·¹³ milia barons e moltz enfantz e moltes fembres. *M.

15v1 Aprés asò / Sent Tomàs en la sobirana Índia se n'anà, en la qual él féu de miracles senes-nombre. Entre los quals miracles él fe veser Na Centis; ¹⁴ una dona qui era ¹⁵ tia de Na Migdonia, ¹⁶ mulier d'En Carusi, ¹⁷ cuyat del rey. De la qual cosa Na Migdonia fo molt alegre, per què dix a Na Centis: —Penses-te si jo'l poria veser?—. E Na Centis li dix: —Bé,¹⁸ si·t vols, e acabaràs ab él tot so que·t vules, sol que vages devant él humilment—. On adoncs Na Migdonia, per lo conseyl de Na Centis, un vil e pobre vestiment se vestí; enaprés a l'apòstol mot tost se n'anà e, entre ¹⁹ pobres femnes, là on l'apòstol presicava, ela s'asec. E adoncs l'apòstol comensà de la misèria del món a les gens a presicar, a eles dién, entre les autres coses d'aquest món, (con) vida d'ome és en mot gran misèria e és a grans aventures ²⁰ sotzmesa e és a Déu ²¹ fugidora; la qual vida can hom la cuyda aver, ela fug d'om e s'alenega.²²

Per què, lo preguà totz que, per quatre rasons, la paraula de Déu volenterosament auzisen. Enaprés la paraula de Déu él comparà a ·iiii· linatges de coses. So és a saber a un enguent qui és apelat col·liri; e comparà-la-y, per so, la paraula de Déu, cor enaxí con aquel enguent enbelex ²³ los uls d'om, enaxí la pa-

¹⁰. - PB: et ea ope V37.

¹¹. - P: lo ·x· grau de vertut los enseyà que les causes no-legudes diligentment esquivasen (-anse) B: Decimus ut eam in non faciendis quaerent et ea vitarent V37.

¹². - P: deenamichs B (< desenemics).

¹³. - P: ·xi· milia B: novem milia V37.

¹⁴. - P: Na Censis B: Sinticem V37.

¹⁵. - B: ea P.

¹⁶. - P: Michdonia B: Migdomiae V37.15.

¹⁷. - P: Caristi B: Carisii V37.

¹⁸. - P: hoc B.

¹⁹. - PB: inter V37.

²⁰. - PB: casibus V37.

²¹. - PB: adeo V37.

²². - P: s'analega [met. de s'alenega] B: labefacta V37.

²³. - P: enbeleseys B: illuminat V37.

15r2 raula de Déu enbelex l'ul del nostre enteniment. Enaprés él comparà la paraula de Déu a medicina,²⁴ per so cor enaxí con medicina purga e deneja lo cors d'om, en/axí la paraula de Déu purga e deneja lo nostre enteniment de tota carnal amor. Enaprés él comparà la paraula de Déu a empastre, per so con axí²⁵ co [l] l'empastre trau lo podrit de les nafres, enaxí la paraula de Déu deneja les nafres de la nostra
 15v2 ànima, la qual / és nafrada per los nostres pecatz. Enaprés²⁶ él comparà la paraula de Déu a menjar, per so cor enaxí co-l menjar sadola lo cors d'om, enaxí la paraula de Déu sadola l'ànima d'ome d'amor de²⁷ les coses celestials. Axí con, meyns d'aquestes coses que dites són, negun malaute no pot guerir si en si no les recep, enaxí les ànimes trebelades no poden ésser alegres²⁸ si la paraula de Déu no receben, e la ausen devotament. E dementre que l'apòstol aquestes paraules desia, Na Micdonia se convertí a Déu; per què puxes no volc jaser ab son marit. Per la qual cosa adoncs En Carusi ab lo rey acabà que l'apòstol fos més ligat en una càrrec; on, mantenent, En Carusi fe metre l'apòstol en la càrrec mot vilment. Enaprés Na Micdonia, mot irada, venc a l'apòstol e pregà-lo que li perdonàs per so cor per ela era él pres, a la qual respòs l'apòstol mot benignament, e aconortà-la mot humilment de la sua tristor, dién que totes aqueles coses que él soferia, per amor de Déu soferia volonterosament.

Enaprés En Carusi preguà lo rey que tramezés la regina, que era sor de la sua muler, per veser si la regina poria revocar de la sua error Na Micdonia, en la qual era cahuta per enseyament de l'apòstol. Per la qual cosa la regina, per manament del rey, a la
 15v1 sua sor Na Micdonia anà; e mantenent con ab Na Micdonia / fo, ausides les sues bones obres e paraules, la regina a Déu Jhesú Crist fermament se convertí. Enaxí ela fo convertida per sa sor, la qual ela volia de Déu partir e de la sua via. E dementre que la regina estava ab la sua sor, Na Micdonia, e ab l'apòstol, ela vesé .iii.²⁹ miracles que l'apòstol adoncs fe, dels quals ela fo mout alegre. Per què dix: —Malezets són de Déu totz sels qui no crezen per aquestes obres que³⁰ tu fas—. E adonchs l'apòstol [d]istruy¹ tot(s)² çels qui aquí

²⁴. - PB: passioni V37.

²⁵. - B: El après P.

²⁶. - B: d'amor e de P: coelestium amore V37.

²⁸. - les ànimes trebelades no poden ésser alegres P: [... no p. e.] garides ni curades B: [Sicut, haec aegroti non valent, nisi ea in se receperit], sic nec animae languenti verbum Dei prodest, [nisi illud devote audierit] V37.28.

²⁹. - PB: tot V37.

³⁰. - Tot el foli 16 desaparegué del manuscrit P. Afortunadament el manuscrit B no sofrí semblant dany, de manera que en aquesta transcripció B suplirà

eren ab éll[s] de causes ·iii· breument: so és que visitassen la glesa sovèn e ls preveres honrassen e que s'ajustassen sovèn per la paraula de Déu ausir.

Enaprés, quant se'n fo tornada la regina al rey, lo rey^{2a} li dix per qual causa avia tant stat. La qual li respòs dient: —Eu me pensava que Na Micdonia fos ffolà, mes eu é conegut ara que ela és molt sàvia. La qual amenà'm 'i' apòstol³ de Déu qui la via de verital m'a feyta conèxer, e sapiats que molt[s]⁴ són fols sels qui no cresen en Jhesù Crist —. E anch puy la regina no's volch acostar al rey. Per què el rey tot esbalasit dix al seu cuyat En Carisi: —Dementre que eu volia fer que la tua muller tornàs ab tu, la mia he eu perduda, la qual és pus mala a mi que la tua no és a tu—. E adonchs lo rey manà que l'apòstol li fos menat denant⁵ si, ab les mas ligades. E quant fo davant él^{6a} lo rey li dix: —Thomàs, ffé que les mullers nostres tornen ab nós—. E l'apòstol dix-li, o li ensenyà, ·iii· exemplis, que adtant^{6a} quant éls staven en error, eles no devien en neguna manera ab éls star. E adsò li ensenyà per
15v2 exempli de rey e de torre, e per exempli de / font. E dix al rey: —Tu ges no vols legs servidor aver. Bé't deus donchs pensar que Déus vula aver bels e nèdeus servidors axí com tu ben; per la qual causa no'm deuries blasmar si eu prech que Déus deya ésser amat per los seus servidors, axí co tn vols ésser amat per los teus servidors. Vec-te altre exempli: eu hediffiqué 'l' torra molt alta, e tu dius-me que eu l'enderroch? Vet altre exempli: eu cavé la terra en pregon per so que trobàs ayga en abís, e tu dius-me que eu rasa⁶ aquell

amb el seu text la pèrdua del foli P 16. Ací acaba el foli P 15.

Com si volgués amagar l'absència de P 16, una mà molt menys antiga que les originals canvià la numeració de tot el manuscrit P des del foli 17 endavant: donà el nombre 16 a l'antic 17, 17 a l'antic 18 etc. En el foli 17 i a tota la resta del manuscrit seguirem l'antiga numeració original.

¹. - destruy B: instruxit V38.

². - Sic B: omnes V37.

^{2a}. - lo qual B. Hi ha diversos casos (més en aquest ms. que en P) de la grafia *a* per *e* tònica neutra a la manera mallorquina; probablement ací n'hi havia un, que el copista tractà d'interpretar com *al qual* = *el qual*, quan en realitat es tractava de *aquel(l)*.

³. - B: me ad apostolum Dei ducens V38.

⁴. - B: nimis stulti sunt V38.

⁵. - dant B: rex jussit... ad se V38.

^{6a}. - *add. marg.*

^{6b}. - *adant* és una grafia d'un tipus propi al ms. B (cf. *adsò*, més avall), que sembla estar per *atant* o *aitant*... *Ostendit quamdiu in errore persistenter, hoc facere non deberent V.*

⁶. - rasa B: obstruam V38. Del ll. *RADAM*, subjuntiu de *radere*, 'rasar, omplir arran, a ras'.

loch? És-me veyares que no m'o deges dir, ni que eu te'n deya creura, que destroiga^{6a} so que he fet ab gran treball—. E adonchs lo rey manà que hom li portàs launes de ferre cremans, sobre les quals feu star l'apòstol ab los peus dezcauses. Mes de mantenent, per volentat de Déu e en aquel loch, exí ·I·⁷ font d'ayga que les lauses⁷ reffredà, de la qual causa fo mot irat lo rey. On per consel del seu cuyat, l'apòstol en ·i· forn caut feu metre. Mantenent, quant l'apòstol fo laýns, lo forn fo reffredat, enaxí que·l sendemà l'apòstol sa e senes mal del forn exí. E adonchs En Carisi dix al rey que fesés hofferi·⁸ l'apòstol al déus del⁹ sol, per so que vengués en yra del seu Déus Jhesú Crist, que·l deliurava dels turments que éls li fasien.

E co enquays¹⁰ *M. l'apòstol a fer forsassen, l'apòstol dix al rey: —Més deuries presar tu meteys que adsò que tu as feyt ni que fas,¹¹ per la qual manera tu menyspreses lo ver Déus e cols aquella ydola que has feyta, o feyta fer. Tu cu ·i· des,¹² per so que t'a dit En Carisi, que·l[s] Déus meu Jhesú Crist s'irasque contra mi mantenent que eu adoraré lo teus déus. Ans sàpies que més serà yrat contra tu e contra el teu déu que contra mi, e tot lo¹³ farà¹⁴ enfremu/nar, per so cor me forces que eu ad él sacrifici. E si no o fa, eu volenterosament enaprés sacrificaré al teu déu; mas si al teu déu do cap cau ·e· és per¹⁵ lo meu Déu destroyt, segons que eu t'e dit, tu creu al Déu meu—. E·l rey li respòs molt irat dient: —Encara tu engaleges a mi ab tes foles paraules!¹⁶—. E adonchs l'apòstol manà en lengua abraych' al demoni qui en aquella ydola stava, que aytant tost, quant ell davant la ydola s'aginolaria, que mantenent la ydola s'engrunàs.

^{6a}. - Destroiga, subjuntiu present de *destruir*.

⁷. - Sembla que el traductor o el copista confonen *llauna* < lamina i *llausa* = *llosa*: veg. AlCM. Però potser es tracta mésaviat de *lansa* 'llança', i el traductor pensa en la fulla de metall d'una llança, cf. la variant del ms. en el 57v2, i el glossari, s. v. *launa*.

⁸. - Assimilació de la *r* de l'infinitiu a la *l* següent B: *fac illum offerre* V38.

⁹. - déus del *infern*.

¹⁰. - en qç B.

¹¹. - En les 14 paraules d'aquesta frase el traductor o el copista de B sembla confondre *praestantior* amb *pretiare* > presar B: *praestantior es quam factura tua* V38.

¹². - cudes B: putas V38.

¹³. - la B.

¹⁴. - farà B: *comminuet* V38.

¹⁵. - e sper B. Passatge difícil de restaurar sense una aventurada conjectura majorment trobant-se ací corromputs també els codexs de l'original llatí (sembla correspondre-hi solament *si autem sic, tu credes Deo meo*, on *sic* és baix llatí amb el sentit de *si afirmatiu*).

¹⁶. - B: *adhuc mecum de pari loqueris* V38. *Engaleges* 'l'iguales, t'equipares'.

E axí con l'apòstol davant la ydola, forsat, s'aginolà, èl dix al rey: —Vet que eu ador, non ges aquell matal de la ydola, ni la ydola, ans ador lo[s] meu[s] Déus Jhesú Crist; en lo nom del qual eu a tu man, demoni que en aquella ydola stas amagat, que la ydola tota[t] destrohigues!¹⁷—. Per què mantenent la ydola en quasi senra¹⁸ fo tota fosa. On adonchs tots los preveres de la ydola molt murmuraren de so que avien vist, e'l bisbe de les ydoles, qui gardave lo temple, ab 'i: coltel l'apòstol molt cruselment ausi,¹⁹ dient: --Eu vengeré les injúries del meu déu—. Enaprés lo rey e En Carisci, cuyat d'él, fusqueren per so cor vesien que'l pòbol era molt escomagut²⁰ per la mort de l'apòstol; e viren que'l bisbe qui l'apòstol avia mort, cremava tot viu;²¹ per què'n foren tots spaordits, e'naprés tots los crestians sebeliren lo[s] cors de l'apòstol molt honradament.

Enaprés lonch temps, *M. en l'any que hom comtava de N. S. cc:xxx., lo cors de l'apòstol en la sua ciutat, que avia nom Endis-sèn,²² fo aportat per manament de l'emperador Alexandri, qui era rey dels assiriens, qui'l féu là aportar a la sua mensió. En la qual ciutat [d]Edissena negun yretge ni negun juseu ni negun pagan no pot viure, ni negun hom no li pot nolre ab negun poder. E aysò ha aque-
16r2 lla / ciutat, pus que^{22a} Abagar,²³ rey d'aquella ciutat, ac resebuda la letra que fo scrita per la man del Salvador, Nostre Senyor Jhesú Crist.

E quant alcuna gent sa²⁴ leva contra la ciutat, los homes de aquella ciutat fan liger aquella letre²⁵ sobre lo portal de la ciutat ad 'i: infant bateyat; e mantenent, en aquella ciutat e en aquell matex die, per virtut de la letra de Nostre Senyor e per mèrits de l'apòstol, los enamichs fugen, o són feyts amichs de la ciutat. Isidorus recomta en lo *Libre de la vida e de la mort dels sans*,²⁶ d'aquest apòstol dient, que Thomàs fo discípol de Jhesú Crist e semblant d'Él; lo qual, quant ausich dir la resurrecció del Fil de Déu no ho cresech, entrò que'l vi e'l ténch, e enaprés ell lo cresech fermament. E diu Ysidorus que

¹⁷. - B: *comminuas* V39.

¹⁸. - B: *cera* V39.

¹⁹. - B: 'matà': *transverberavit* V39.

²⁰. - B: *populus vellet apostolum vindicare* 39.7.

²¹. - (*populus vellet*) *pontificem vivum incendere* V39.

²². - B: *Edessam* V39: Edessa ciutat de gran importància en el nord de Meso-potàmia.

^{22a}. - Pus que - despús que 'des que'.

²³. - B: *Abagarus* V39: *Abgarus* era un dels títols dels reis d'Edessa DGRG.

²⁴. - Sic B.

²⁵. - Sic B.

²⁶. - B: *sanctorum* V39.

l'apòstol presicà l'Avangeli als pertiens e als mediens e als pers-[t]ensi e als bactrians.²⁷ E axí co ell anava per la playa oriental, lo coratge de les gents per sa predicació a Déu convertí. E en aqueles partides el presicà entrò a la sua passió, la qual soferí per sos²⁸ enamichs de la fe de Jhesú Crist, qui'l lanceyaren,²⁹ per què morí.

Dit és de les festes qui són enfre lo temps de renovació,³⁰ que comensà de Moysèn e dels profetes, e durà entrò l'Aveniment del Fil de Déu, quant vench en carn; lo qual temps representa la Glesa de l'Aveniment entrò a la Nativitat d'El. Ara se'n segueix de veser de les festes que vénen enfre lo temps que en partida és contengut sots lo temps de peregrinació;³¹ lo qual temps representa la Glesa, de la Nativitat de Nostre Senyor entrò a Septuagèsima, axí con de-sobre, en lo pròlech, és lest, e ensenyat al comensament del libre.

16vI / DE LA NATIVITAT DE JHESU CRIST

La Nativitat de Jhesú Crist segons carn, axí com alsscús³² dien,³³ fon feyta, complits d'Adam entrò en aquell temps ·v·m· e ·cc· e ·xxvii· anys,³⁴ e segons que altres dien ·vi·m· anys, o³⁵ segons que diu Eusebi de Sesàrea³⁶ en les sues *Canòniques*³⁷ de ·vi·m· anys e ·c·lxxxviii.³⁸ E dix que en lo temps de Octavian l'emperador fo feyta la encarnació de Jhesú Crist; mes lo comte de ·vi·m· anys fo trobat per En Metodi per existamatió³⁹ més que per nombre.⁴⁰ E quant lo Fil de Déu vench en carn, de tan gran pau s'alegrava tot lo món que l'emperador dels romans passiblement⁴⁰ tot lo món possessia.

²⁷. - B: Parthis, Medis, Persis, Hircanis et Bactrianis V39.

²⁸. - Sic B.

²⁹. - qui lenseyaren (?,-nyaren?,-ntaren?) B: hic lanceis transfixus occubuit V39.

³⁰. - Dicto de festivitatibus, quae occurrunt infra tempus renovationis, quod incepit a Moyse et... V. B posa aquestes paraules dues vegades, la primera en capitals, com si fos un títol d'allò que seguirà, quan solament és el del petit paràgraf de conclusió de la part anterior de l'obra.

³¹. - B: partim continetur sub tempore reconciliationis, partim continetur sub tempore peregrinationis V40.

³². - Sic B.

³³. - dient B: ut quidam ajunt V40.

³⁴. - B: completis ab Adam quinque millibus ducentis XXVIII annis V40.

³⁵. - on B: vel V40.

³⁶. - E. de Sesæra B: Eusebium Caesariensem V40.

³⁷. - B: Chronicis V40.

³⁸. - B: quinque millibus nongentis V40.

³⁹. - II. per existimationem 'per un càlcul aproximati'.

⁴⁰. - B: inventa fuit a Methodo potius mystice quam chronice V40.

⁴¹. - B: pacifice V40.

17r1 Cor enaxí com néxer volch, per so que a nos donàs / enaxí volc que'l seu naxement ennobleseýs¹ [de] pau de temps. On per so² Cèsar, qui seyrejava tot lo món, volc saber quantes províncies ni quantes ciutatz ni quantz castels ni quantes viles ni quantz hòmens eren en tot lo món.

E manà l'emperador, seguons que és dit en les *Estòries escolàstiques*, que totz los hòmens a la ciutat d'on avien naixement venguessen, e que cascun ·i· diner d'argent, qui valia ·x· diners d'aquels que hom usava, al seyor³ de la província donassen; e que cascun confessàs que era sotzmès a l'emperi de Roma. E en aquel diner era l'ymage de Cèsar, l'emperador, e el seu nom i era escrit. E assò era apelat professió⁴ e descripció, per divers esgardament.⁵ Era dita per so
16v2 professió, cor cascun quant retia al loctenent del seyor de la / província lo sens,⁶ so és ·i· diner, aquel, qui era per lo loctenent del seyor apelat, posava aquel diner sobre'l seu cap e ab la pròpria boca confessava que él era subjugat⁷ a l'emperi de Roma; on, era assò apelat professió, so és de pròpria boca confessió; e assò fasia davant tot lo pòbol; e 's dita descripció per so cor lo nombre d'aquels qui'ls cens⁸ als caps aportaven, per cert nom⁹ eren apelatz e escrivia'ls hom totz.

Aquesta descripció fo feta primerament¹⁰ per lo loctenent de Síria, En Cirino. Primera és dita —segons que en les *Istòries escolàstiques* és lest, e fo aquí comensat de fer— per so cor Judea enmig de la terra abitabla és, segons que's diu; e d'aquí avant fo fet, per totes les regións que són en aviró, aclò metex. E fo dita primera descripció e general per so cor fo feyta ans que les letres que fasien per diverses partides del món. O per aventura primera és dita cor se fasia per lo loctenent del seyor, primerament que per los altres. La¹¹ segona descripció és dita cor se fasia en la seguona
17r2 ciutat de l'emperador, per scl / qui era tramès en aquela regió; la terça descripció és dita cor se fasia de totes les regions de la ciutat denant l'emperador.

¹. - P: ennoblesés B: illustraret V40.

². - P: aysò B.

³. - P: pretor B: praesidi V40.

⁴. - P: perfecció B: professio V40.

⁵. - P: diverses esgardaments B: diversa consideratione V40.

⁶. - B: senses P: censi caput V40.

⁷. - P: subrogat B: subditum V40.

⁸. - P: cens B: census V40.

⁹. - B: cert noms P: certo... numero V40.

¹⁰. - B: primera P: primo V40.

¹¹. - B: om. P.

¹². - PB: a legato V41.

E Josep, com fos del linatge de David de Natzaret en Besleem, se n'anà per lo sens a pagar. Mas, cor lo temps de l'enfantar de la bonaüyrada Verge Santa Maria fos tost endevenidor, e ¹³ Josep del seu retornament ^{13a} res no sabés, ab si pres la Verge e en Besleem ab si la adux; cor no volia lo tresor que per Déu li era comanat en neguna manera leixar, ans lo volia per si metex, vetlan, guardar. E con en Besleem s'acostàs, seguons que frare Bertomeu ¹⁴ en la sua *Conpilació* ¹⁵ diu, viu la Verge una partida del pòbol ploran e altra partida alegran. La qual cosa a ela l'àngel, esponén, dix: —La part del
 17r1 / pòbol alegre és lo pòbol dels gentils qui reebrà en la sement d'Abraam la perdurable benedictió. E la part del pòbol qui's plora és lo pòbol dels juzeus, qui és per Déu reproat per los seus falimens—.

E con amdots ¹⁶ Josep e Santa Maria en Beslem venguessen, negun ostal els no pogren aver, per so cor eren pobres, e cor totz los ostals eren prezes per los autres qui per lo sens a pagar eren venguts.¹⁷ Per quès posaren en 'i' loc cominal, per lo qual loc totes les gens passaven, segons que és dit en les *Estòries escolàstiques*; on se lig que entre dues cases era un cobriment, lo qual diversori era apelat, sotz lo qual cobriment los ciutadans quant volien fer parlament, o per delitar quan no avien res que fer, o per destrempament ¹⁸ de l'aer, se posaven. En lo qual loc per aventura Josep al bou e a l'ase avia feta 'l'a' grípia; o, seguons que dien alsuns, los pageses, quant al mercat venien, les lurs bèsties estacaven en aquel loc, e per assò en
 17v1 / aquel loc avien bastida una grípia. On con, / en ora de miga nuyt, en lo dia qui era apelat dimenge, la bonaüyrada Verge lo seu Fil enfantàs, en la grípia, sobre la erba se gità. ^{18a} La qual erba, segons que és dit en les *Estòries scolàstiques*, Senta Elena enaprés a Roma aportà.¹⁹

Ès notadora cosa que'l naixement de Jhesú Crist fo meravelosament fet en moltes de maneres,²⁰ e enseyat e útilment demostrat. Fo maravelosament fet de part de l'engenrador e de part de l'engenrat

¹³. - B (c *interlin.*): endevenidora P.

^{13a}. - P: de suo reditu nesciret V41.8 Calc semàntic del ll. *reditus*, que igual que el fr. *re-venu* significa 'productivitat, renda' per més que derivi de *redire* 'tornar, retornar'. Ací aplicat a la idea de 'fecunditat', 'prenyat'.

¹⁴. - P: Bartholomaeus V41.

¹⁵. - P: copulació B: compilatione V41.

¹⁶. - P: en dos B: ambo V41.

¹⁷. - B: eren vengutz a pagar P.

¹⁸. - P: destrempament B: intemperie V41.

^{18a}. - ... peperit, et in praesepio super foenum reclinavit V.

¹⁹. - B: a Roma l'aportà P.

²⁰. - moltes maraveles P.

e de part de la manera de l'engénrar.²¹ De part de l'engénrador fo maravelosament lo nexement fet, per so cor Senta Maria fo verge ans del
 17r2 part e verge / après lo part. E que verge estant enfantàs, en ·v· maneres és enseyat. Primerament per profetes, seguons que's lig en *Ysaïes* en lo ·vii· capítol dién: «Veus que la Verge concebrà e enfan-
 tarà Fil, e serà apelat lo nom d'Él Emanuel». Per la segona manera fo maravelosament enseyat lo naxement de Jhesú Crist per figura, cor figurat fo per la virga de Aron, la qual ses tot saber humenal²² florí. E per la porta que vi²³ Ezechiel, que fo totz temps clausa, fo demostrat lo naxement, segons que's lig en *Ezechiel* en lo ·xliiii· capítol. En la terça manera fo demostrat lo naixement per la garda de Josep, per so cor la Verge gardà, e testimoni fo, de la sua virginitat.

En la quarta manera fo demostrat lo nexament del Fil de Déu²⁴ per manifestament, en assò que fo vist; e, seguons qu'en la *Complació*²⁵ de frare Bertomeu és dit, e del libre de la *Infantea del Salvador* és rebut,²⁶ que con lo temps de l'infantar a la Verge fos prop, ja fos que Josep no dubtàs que Déus de la Verge naxeria, volc servir la manera de la terra: per què, a la Verge noyrisses amenà,²⁷ la una
 17v2 de les quals avia nom Zebel e l'autra Salomé. E axí con / Zebel perpensava²⁸ e enqueria, la sentí verg'²⁹ e^{28a} atrobà, per què cridà dién que verge²⁹ avia enfantat. E con Salomé assò no crezegués e per semblant manera assò proar volgués ab la mà palpan, [e] de mantinent la mà li secà; per manament, enperò, de l'àngel, qui
 17v1 a ela / aparec, l'enfant tocà, on de mantinent recobrà sanitat en la mà.

En la quinta manera fo demostrat lo naixement de Déu per demostrament dels miracles que en aquel temps se feren. Cor a Roma, segons que diu Innocent papa, per³⁰ ·xii· ayns fo gran pau, per què los romans bastiren un temple,³¹ que apelaven temple de pau,

²¹. - P: e de part de la mare engénrat B: ex parte modi generandi V41.

²². - B: humanalment P: sine omni humano studio V41.

²³. - P: vesia B.

²⁴. - B: mots om. en P V41.

²⁵. - complació P: copulació B: compilatione V42.

²⁶. - P: resabut B: sumptum V42.

²⁷. - PB: obstetrices vocavit V42.

²⁸. - P: perpensava B: considerans V42.

^{28a}. - 'Verge' ací és predicatiu: la trobà verge, palpan percebé que era verge. Els mots de V són un poc eufèmics: «considerans et inquirens et i p s a m inveniens»: la senta verge atropa PB

²⁹. - dién que la verge PB: exclamavit virginem (peperisse) V42.6

³⁰. - per B: que per P.

³¹. - B: teple P: templum V42.

molt bel, e en aquel temple la ymage de Ròmul éls posaren. Enaprés los romans demanaren de consel a N'Apòl·lina,³² ýdola, per quant temps duraria pau; on clà los respòs dién que entrò que verge enfantàs. E quant assò ausiren éls dixeren: --Doncs tostemps durarà—. Per so cor no-poderosa³³ cosa cresien que fos que verge enfantàs. On en les portes del temple aquest escrit feseren éls, en lo qual era escrit: «Aquest és lo temple de pau perdurable». Mas en aquela nuyt en la qual la Verge enfantà, aquel temple de tot en tot casec; e aquí és la esglèya de Santa Maria la Novela. *M. En la segona manera fo maravelosament fet lo naixement de Jhesú Crist per rasó del cors engenrat. Cor, segons que diu Sent Bernat, en aquela mesexa persona de Jhesú Crist lo Déus perdurable, e l'antic e-l novel, maravelosament se convengren: lo Déus perdurable, so és la divinitat; l'antic, so és la carn, que per Adam fo resebuda; lo novel, so és l'ànima de novel creada. Encara més, seguons que él diu, vuy fe Déus tres mestures³⁴ e tres obres axí maravelosament cascade, que aytals coses nuls

18r1 temps no foron³⁵ fetes, ni nuls temps no's / faran: cor / ajustatz se
17v2 són Déus e home, mare e verge, fe e cor umanal.

La primera obra fo mot maravelosa cor ajustats són lim de terra e Déus; magestat [e Déus] e malautia mot gran; vilesa ab mot gran noblesa. Cor neguna cosa no és pus nobla que Déus, ni neguna cosa pus vil no és que lim de terra. La seguona obra fo mot maravelosa cor en lo segle no l'o dit ni ausit que verge fos mare, ni que mare verge esteugués.¹ La tersa cosa que fo molt maravelosa és menor que la primera ni que la segona, mas no és meyns fort. Cor maravelosa fo quant lo cor humà ac fe en aquestes dues coses, ni quant o(m)² poc creure que Déus fos home ni que verge après l'enfantament³ esteugués verge. Assò són paraües de Sant Bernat.

Per la terça manera fo maravelosament feyt lo naxement de Jhesú Crist per la manera de l'engénar. Per so cor fo cosa sobre natura en assò: cor verge concebé; e fo sobre-rasó per so cor Déus engenrà; e fo sobre-humana condició per so cor senes dolor la Verge enfantà; e fo sobre-custuma per so cor d'Espirit Sant concebé: Cor no engenrà la Verge per sement d'ome, mas per mesclat⁴ espirament⁵ de Déu. Cor

³². - PB: Apollinem V42.

³³. - PB: impossibile V42.

³⁴. - PB: mixturas V42.

³⁵. - P: foren B.

¹. - ni que verge mare esteugués P: ni que mare verges stes B: et quod mater esset, quae virgo permansit V42.

². - o PB.

³. - B: l'enfant P: virgo manserit, quae peperisset V42.

⁴. - PB: mistico V42.

lo Sant Espirit de la mot casta sanc, e de la mot pura, de la Verge, pres; e d'aqueles coses aquel cors formà. E axí ensenyà Déus la quarta manera maravelosa de fer home. Cor segons que diu Anselm⁶ en 18r1 quatre / maneres pot Déus fer home: so és senes home e femna, axí con fe Adam; e d'ome senes fembra, axí con fe Eva; e d'ome e de fembra, axí con cuminalment se fa [vuy];⁷ e de fembra senes home axí co vuy⁸ maravelosament fo fet⁹ de Jhesú Crist.

Enaprés per la segona manera la nativitat de Jhesú Crist fo [vuy]¹⁰ en motes maneres enseyada. Cor enseyada fo per totz los 18r2 graus de les creatures. / És¹¹ una creatura que tant solament à ésser, enaxí co'ls corsos purs; e alcuna que à ésser e viure, axí co arbres e erbes, e [a] alcuna à [a] viure¹² e à sentir, axí co bèsties; e alcunes que an ésser e viure e sentir e departir, axí con home; e alcuna que à ésser e viure e sentir e departir e entendre axí con àngel. Per totes aquestes creatures vuy la nativitat de Crist és enseyada.

La primera creatura que és purament corporal és en tres maneres: so és escura¹² e vesibla¹³ e luent.¹⁴ Primerament donques enseyada és la nativitat de Crist per la pura creatura corporal e escura, axí co per la destrucció del temple dels romans, segons que de-sobr'e damunt és dit; e per lo trebucament de la ymage d'En Ròmul, qui era déus dels romans, que adoncs casec enfremunada; e per lo trebucament encara de les altres ydoles, les quals adoncs en locs moltz casegren. Lig-se que Jeremias, propheta, en Egipte devalà; e ausí dir la mort de Godolias,^{14a} e als reys de Egipte aytal seyal donà, que les lurs ydoles caurien quant la Verge auria lo seu Fil [engendrât] enfantat.¹⁵ Per la qual cosa los preveres de les ydoles 'i' ymage de fembra verge que tenia 'i' enfant en la fauda¹⁶ en secret loc

⁶. - P: spirment B: spiramine V42.

⁷. - P: Eusebi e Anselm B: Anselmus V43.

⁸. - se fa B: fa P. P d'altra banda anticipa ací la paraula *vuy* de set mots més enllà i en canvi allí posa *uay*: Sicut communis probat usus V.

⁹. - B: uay P: sicut hodie mirabiliter factum est V43. És a dir 'en el dia que en la diada d'avui celebrem commemorant'.

¹⁰. - B: lo fet P: factum est V43.

¹¹. - És en el sentit de 'hi ha' 'existeix'.

¹². - PB: Secundo ejus nativitas fuit multipliciter ostensa V43.

¹³. - P: e alcuna que ha a viure e a ssentir B: quaedam quae habet esse et vivere et sentire V43.

¹⁴. - P: scura B: opaca V43.

¹⁵. - PB: transparent sive pervia V43.

¹⁶. - P: lulent B: lucida V43.

^{14a}. - Godolias P (do *afegit entre les ratlles*).

¹⁵. - P: Fil enfantat B: cum virgo filium parturiret V43.

¹⁶. - P: faula B: gremio V43.

18r2 del temple / éls posaren, e aquí aquela ymage adoraven. Mas per¹⁷ lo rey Tholomeu¹⁸ éls foren enaprés demanatz què volia aquella ymage demostrar, on éls dixeren que aquela ymage era semblansa del paternal liurament,¹⁹ la qual ymage del sant propheta Isayes los majors d'éls avien resebuda; e enaxí en les coses dels vels²⁰ éls cresegren.²¹ *M.

En la segona manera la nativitat de Crist fo enseyada per la creatura purament corporal e vesibla: per so cor en aquella nuyt²² la escurtat de l'aer en la clartat de dia²³ fo girada. Cor a Roma, 18v1 seguons que diu Innocent ters papa, font d'aygua tornà en / licor d'oli e decorrén; e entrò al flum qui és apelat Tíbirim la font aquela de l'oli decorrec. E Sibíl'la avia profetizat que quant la font de l'oli ixiria, que adoncs nexeria lo Fil de Déu, Salvador del món. *M.

En la terça manera la nativitat de Jhesú Crist fo enseyada per creatura pura, corporal e lulent, axí con per los corses sobre-celestials. Cor en aquel dia de la nativitat de Crist, segons que alguns recomten, axí con dix Crisòstomus, los ·iii· Reys d'Orient²⁴ sobre un mont estaven en oració, en lo qual una estela veseren costa éls aparer, la qual avia forma de mot bel enfaant; e e·l cap de l'enfant una mot bela crou resplandia. La qual estela als reys parlan dix que en Judea anassen, e aquí veyrien l'Enfant nat, lo qual éla los enseyaria; e aquí l'atrobarien. E en aquel metex dia en orient tres solels aparegren, los quals enaprés en ·ii· còrs del sol retornaren. Per lo qual era sig- 18v1 nificat que tan solament era / endevenidora conexasa d'un Déu a tot lo segle verament, e quant nat era Aquel: en lo qual eren²⁵ ·iii· coses, so és ànima e carn e deïtat, les quals coses eren en una persona ajustades. En les *Ystòries escolàstiques* és dit que no apparegren tres solels en aquel dia de la nativitat de Jhesú Crist, ans o feren²⁶ enans per alcun temps, no és après la mort de Juli Cèsar l'emperador; la qual cosa affermà enaxí ésser vera Eusebi en la sua *Crònica*.²⁷

¹⁷. - B: om. P.

¹⁸. - B: Bertholomeu P: Ptolomaeo V43.

¹⁹. - PB: dixerunt paternae traditionis hoc esse misterium V43 (sembla que el traductor no comprèn *misterium*).

²⁰. - PB: in rebus venturis V43: un manuscrit llatí duria aquest mot amb sigla de *vi* de *ur*, mal entesa com a *veterum* per un copista.

²¹. - P: casegeren B: credebant V43.

²². - PB: ipsa nocte nativitatís dominicæ V43.

²³. - de Déu PB: dici V43.

²⁴. - B: los ·iii· reys devant P: magis V43.

²⁵. - P: e quant era aquella B: vel quia natus erat ille V44.

²⁶. - P: foren B.

²⁷. - P: Canònica B: Chronica V44.

Et Innocent papa ters dix que Octavian seyoregava tot lo món e tot lo segle era subjugat a la seyoria de Roma; on volc lo senador²⁸ de Roma que l'emperador, axí con déus, colguessen les gens tan solament. Mas l'emperador, qui era mot savi, no soferí, con él fos home mortal, que hom li donàs nom²⁹ de Déu, qui és no-mortal. Mas él vesén la volentat de les gens, per pregueres d'él
 18v2 Na Sebil'la, que era propheta, / a él venc, a la qual él demanà si naixeria major home per poder que él no era e.l món alcun temps.
 *M.

On, con él agués, en lo dia de la nativitat de Nostre Séyer, consèyl ab los savis sobre aquesta cosa, de mantinent³⁰ que l'emperador ab Na Sibil'la estava sobre aquest fet perpensan, en ora de migdia, ·i· cercle de color d'or aparec en aviró del sol; e enmig del cercle éls veseren estar una verge mot bela ab ·i· enfant en sa fauda tenent manifestament. E con l'emperador, d'aquela cosa
 18v2 vesent molt se maravelàs, él ausí una vou a / él dién: —Aquella és la ara del cel!—. Et dix Sibil'la a l'emperador: —Aquel Infant que tu veus és major que tu e per assò ahora³¹ tu Aquel—. Per què, aquela cambra en la qual assò veseren, a honor de Santa Maria esgleya deÿcada és; per què entrò al dia de vuy aquela esgleya és apelada Santa Maria de l'Ara del Cel. E quant entès l'emperador que aquel Infant era major que él per honor: a el ençens offerí e d'aquí enant él no volc ésser déus apelat per les sues gens. *M.

Encara més, la nativitat de Jhesú Crist fo enseyada e manifestada per creatura que à ésser e viure, axí con són erbes e arbres; cor en aquela nuyt, segons que Bertholomeu³² enseya en lo seu libre, los arbres d'Engadi,³³ los quals leven lo basme, floriren³⁴ e fruyt feseren e la licor donaren del basme. *M.

Encara més, la nativitat de Jhesú Crist fo enseyada e manifestada per creatura que à ésser e viure e sentir, axí con són bèsties. On quant anà Josep en Beslem ab Santa Maria que era preyn, ·i· bou ab si amenà per so que'l venés, e que del preu que n'auria lo sens, per si e per la Verge, al seyor ne paguàs, e del romanent, que él ab la
 19r1 Verge bonament ne visqués. E menà ·i· ase, sobre lo / qual la Verge

²⁸. - P: senyoria B: senatui V44.

²⁹. - B: honor P: nomen V44.

³⁰. - P: dementre B: Cum... Sibylla... oraculis insisteret V44.

³¹. - P: adora B: V44.

³². - P: Sent Bernat B: Bartholomaeus V45.

³³. - P: d'Egandi B: Engadi V45 (ciutat, en el desert de Judea, cèlebre per la seva fertilitat, DGRG).

³⁴. - P: floriren B: floruerunt V45.

portàs. On con lo bou e l'ase maravelosament lo Seyor coneguessen, de ginolós¹ quant lo veseren l'aoraren.² E anans de la nativitat de Jhesú Crist per aiscuns dies, segons que diu Eusebi en la sua *Crònica*, dix que axí co alguns araven ab bous, los bous als aradors dixeran aquestes paraules: —Los hòmens defaliran e les messes profitaran—. *M.

19r1 Encara més, la nativitat de Jhesú Crist fo enseyada e manifestada per creatura que à ésser, viure, e sentir e departir axí con home: la qual cosa fo feta / per los pastors. Cor en aquela ora los pastors sobre lur bestiar veytlaven, axí con en ii nuytz de l'ayn, en una breu e en altra longa, avien acostumat de fer. Cor costuma era en lo temps antic, entre'ls gentils, que en cascu levament e e'l baixement del sol estival, lo qual se fa en aviró de la festa Sant Johan de juyn, e l'yvernal levament que's fa enaviró de la nativitat de Nostre Seyor, so és Nadal, en aqueles nuytz éls vetlaven per honor del sol; la qual cosa fasien, en semblan manera, los juzeus qui ab los gentils ensems abitaven. *M. On con als pastors l'àngel aparegués, a éls anuncià que'l Salvador era nat, e quo^{2a} éls l'atrobassen^{2b} aytal seyal los donà. E enaprés ab é'l estegren gran multitut d'àngels, tot³ clarament diens: —En alt glòria és, en l'altisme, Déu gràcies!—. On co'ls pastors venguessen en Besleem, tot aclò que l'àngel los avia dit atrobaren.

19r2 Encara més, la nativitat de Jhesú Crist fo manifestada per l'emperador Cèsar, qui adones manà que é'l, Seyor no'l gausassen apellar, per so que per aventura [cor] avia vista la visió del sol e remembrà-li de la font de l'oli e de l'enderrocament del temple. Per què se pensà que en lo món era nat Sel qui era major que é'l; per què no volc que les seues gens l'apelassen Déus, ni Seyor, d'aquí
19r2 / enant. E fo manifesta la nativitat de Jhesú Crist, per so cor los sodomites qui en tot lo món eren, en aquela nuyt moriren, segons que diu Sent Gerònim, sobre aquela paraula que diu: —Lud⁴ és nada a éls tan gran que totz sels qui trebalaven per aquel peccat foren totz mortz—. E aquelò féu Jhesú Crist per so que totz aquels qui peccaven per aquel peccat fossen destermenatz,⁵ per so / que la natura, la qual Jhesú Crist avia presa, en tanta legesa no fos d'aquí avant

¹. - P: genollós B: flexis genibus V45.

². - B: onaren P: adoraverunt V45.

^{2a}. - que B: *lliçó dubtosa* (quo?) P

^{2b}. - que les ne trobassen B: et quomodo inveniretur signum dedit V 45.23.

³. - P: tots B: factaque est cum eo multitudo angelorum dicentium: Gloria... V45.24.

⁴. - P: luu B.

⁵. - P: 'exterminats': determenats B: ut omnes eradicaret V45.

atrobada. Cor, segons que diu Sent Agusti, Déus, vesent lo vici qui's fasia en umana natura contra natural rasó, a emvides⁶ volc pendre carn humana. *M.

Encara més, fo la nativitat de Jhesú Crist manifestada per [que] creatura que à ésser e viure e departir e enteniment, axí con àngel; cor los àngels aquela nativitat de Jhesú Crist als pastors anuncia-ren, axí con de-sobre és dit. *M.

Encara més, la nativitat de Jhesú Crist és a nós útilment ense-yada en assò cor l'enemic a nós depuys no poc noure. On és lest que Sent Ugo, abat de Mas,⁷ vesé, en la vigília del naixement de Jhesú Crist, la bonaüyrada Verge, que tenia en sa brassa⁸ lo seu Fil e di-sia: «Present és lo dia en lo qual los ditz de les prophetes se re-novelen». E dix: —¿On és ara l'enemic de la humana natura qui enans d'aquest dia als hòmens donava dapnatge?—. Per les quals paraules lo diable de la umanitat⁹ exí, per so que a les paraules de Déu¹⁰ contrastàs. Mas mentit li à la sua iniquitat, cor dementre que¹¹ l'abat les oficines del monestir enrevirava, lo diable, de l'oratori, ab devoció gità, e del refector¹² ab lissó l'espaventà; e del dornidor, ab vils draps l'esquivà; e del capitol, per paciència l'escrebantà.

E de la nativitat de Crist e de la utilitat, Sent Bernat parla, dién
19v1 que per ·iii· malauties / trebalava lo humanal^{12a} linatge, en lo co-mensament e en lo mig e en la fin: so és en lo nexement e'n la vida e en la mort. Cor lo neximent era no-nèdeu, e la vida era perversa, e
19v1 la mort era / molt perilosa. Per què vene Jhesú Crist qui, encontra aquestes ·iii· malauties, ·iii· remesis aportà. Cor natz és Èl e visc e morí: lo nexement del qual la nostra nexensa¹³ nedegà, e la vida d'El la nostra enseyà, e la mort d'Èl nós de mort ressucità. Assò diu Sent Bernat.

E de la utilitat del naixement de Jhesú Crist, dix Sent Agusti que la humilitat¹⁴ del Fil de Déu, la qual a nós en la encarnació ense-yà, fo a nós en exempli e sagrament e metgament. En exempli fo a nós mot covinent, en assò cor home volc ressemblar; e sagrament fo a nós,

⁶. - P: ad envides B.

⁷. - P: Mias B: abbas Cluniacensis V46.

⁸. - PB: in ulnis V46.

⁹. - PB: de humo V46.11. Potser malentès trad. o potser mala lliçó del manus-crit llatí (ajudant-hi el precedent *humana*), d'on igualment la de la nota 10.

¹⁰. - PB: dominae V46.11. En relació amb nota 9, el manuscrit llatí podia dur *domini* en lloc del femení.

¹¹. - B: qe P.

¹². - refretor P: refectorio V46.

^{12a}. - umà P¹: umanal P².

¹³. - B: om. P.

¹⁴. - B: utilitat P: humilitas V47.

per lo qual dels nostres peccatz nos vole deliurar; e fo a nos sobirà metgament,¹⁵ per lo qual l'infliament de la nostra supèrbia umilment volc dextimflar;¹⁶ asò diu Sent Agustí, per so cor la¹⁷ supèrbia del primer home és sanada per la umilitat de Crist.

Es notadora cosa con covinentment la humilitat del Salvador respon a la supèrbia del traydor. Cor la supèrbia del primer home fo contra Déu e entrò a Déu e sobre Déu. Fo la supèrbia de l'home contra Déu cor, contra'l seu manament, del fruyt del fust, Déus meynspresant, menyà. Fo la supèrbia de l'home entrò a Déu cor desiyà que Déus ressemblàs; per so que'l diable los dix: —Seretz axí con Déus—. E fo la supèrbia lur sobre Déu, axí con diu Anselm, quant volgren so que Déus no volia. On, adoncs home la sua volentat sobre la volentat de Déu posà. Mas lo Fil de Déu, segons que diu Johan Demassà,¹⁸ si metex per los hòmens s'umilià, non ges
19v2 contra los hòmens / ni entrò¹⁹ als hòmens ni sobre'ls hòmens. Per los hòmens s'umilià cor per la utilitat e per la salut d'èls s'umilià;
19v2 entrò als hòmens s'u/milià per la manera, que no fo semblant a nós, del neximent d'Él. Cor lo neximent d'Él, segons alguna manera, a nós fo semblant, cor per aytal porta con nós exí; e segons alcuna manera²⁰ <dessemblant>²¹ per so cor d'Espirit Sant e de Maria Verge és nat.

DE SENTA ANASTASIA

Anastàsia és dita ab ana, que vol dir ensús estant. O estàsia vol dir estat,²² per so cor Santa Nestàsia a ensús estec en vertutz, guardan si metexa [e] dels peccatz.

Anastàsia, dona la pus nobla que fos dels romans, que fo fila d'En Petraxat,²³ baró mot noble qui era pagà, e de la sua mare Na Fausta,²⁴ que cra crestiana; per lo bonaüyrat En Crisògon²⁵ en la fe de

¹⁵. - P: menyament B: medicamentum V47.

¹⁶. - PB: sanaretur V47.

¹⁷. - B: om. P.

¹⁸. - P: Demassan B: Damascenum V47 (pare de l'Església i sant).

¹⁹. - P: contra B: usque V47.

²⁰. - PB: secundum aliquod V47.

²¹. - dissimilis V47: om. PB (homeot. de *resemblant*).

²². - o estat vol dir estasia P: stasis que vol dir stat B: stasis, quod est stans sive status V47.

²³. - P: Protexat B: praetaxati illustris V47. Pren *praetaxatus* 'abans esmentat' com si fos un nom propi.

²⁴. - PB: Fantasta V48.

²⁵. - B: Guisogon P: Chrysogono V48.

Crist fo enseyada, e puy's fo liurada per muler a·N Púbel;²⁶ la qual disia que era malaute: per què, totesores de la compayia del seu marrit e del seu ajustament s'abstenia. E quant lo seu marrit li ausí parlar de la fe de Déu Jhesú Crist ab una serventa tan solament, en lo vil àbit dels crestians en una càrcera la fèu estar, e lurs necessàries los fèu donar e mot destretament la fèu gardar. Enaprés él manà que hom no li donàs a menjar, per so cor la volia enaxí punir²⁷ e que pogués les sues mot nobles possecions aver. Per la qual cosa, «co»
 20r1 ela's pensàs tost a murir, doloroses letres a·N Grisògon tramès, lo qual li tramès altres letres / de mot gran consolació. Entretant lo marrit d'ela's muri, per què ela fo mantenent de la càrcer deliurada.

La qual dona avia iiii serventes mot beles que eren sors, la una de les quals avia nom Àgapem²⁸ e l'autra Cìonia²⁹ e l'altre Irènem,³⁰ les quals eren crestianes. On con als amonestaments del loctenent del
 20r1 seyor de la ciutat obesir no volguessen, en una casa les fèu / enclausir en la qual estegren les asines¹ de la cosina. E co·l loctenent fos mot enamorat d'eles, a eles anà per so que ab eles la sua voluntat pogués complir. E quant laïns fo intrat, él fo ses tot sèn, en tant que, quant él cuydava elles tocar ni les santes verges^{1a} abressar, peyrols e pannes e cauderres e ayals coses semblans él abressava e besava. E quant d'aysò fo sadolat, defora ixí tot soylat.² E quant la sua compaya lo viren axí adobat, èls se pensaren que diable fos laïns tornat, per què fortment lo bateren e puy's lo jaquiren malament aontat.³

E con a l'emperador se n'anàs per so que d'èls se clamàs, los uns lo batien ab vergues e los autres en la cara li escopien e'ls altres socbl e pols⁴ sobre él gitaven, per so cor se pensaven que, si enaxí no'l destruyèn, que en lo seu ofici seria tornat.⁵ Mas el

²⁶. - PB: Publio V48.

²⁷. - P: ponir B: perimere V48.

²⁸. - PB: Agapete V48.

²⁹. - PB: Thionia V48.

³⁰. - Itenem P: Yranem B: Yrenia V48.

¹. - Les asines 'les eïnes, els atuells'.

^{1a}. - B: cuydava les autres verges P: putans se tractare virgines V48.

². - P: solat B: nigerrimus et deformis et vestimentis concisis V48.

³. - P: adontat B.

⁴. - B: sol pols P: lutum et pulverem V48. Com que gitar o tirar sol no s'ha dit mai i lutum no és 'terra' i menys 'sol', s'ha de tractar d'un substantiu *soll m.* 'brutícia, substància bruta o sollada'. Es pot imaginar que l'arquetipus vagi usar aci la grafia *ll* amb el valor de *ty* = *yl* = cat. mod. *ll* tenint en compte que es troba algun cas de *ni* = *ny* = *yn*, i que havent-hi també algun exemple de *i* < ET, això sigui causa ací de l'eliminació de la conjunció per part de P.

⁵. - PB: quod in furiam versus esset V48.

no podia veser si metex, per la qual cosa él se meravelava per què l'escarnien totz enaxi, con él en molt gran honor lo solguessen aver. Era a él vigares que él e ⁶ totz los autres fossen vestitz de motz
20r2 blancs vestimens; emperò él se pensava que, con totz lo / tenguessen per leg e per aurat,⁷ que les santes verges per encantament l'agues- sen enaxi encantat. Per què, les manà denant si despular, que nuses les pogués él esguardar, mas mantenent ab lur carn se tengren los vestimens en tal manera que no les poc hom despular. E'l loctenent del seyor, per gran maravela, devant eles s'adormí, en tant que no'l podia hom despertar. Enaprés les verges per martirí foron ⁸ coronades.

E Senta Anastàsia fo liurada per l'emperador al loctenent del seyor, per so ⁹ que si la fasia a les ydoles sacrificar, [que] enaprés que la agués per muler. E con ela enclausís en una cambra e la vol-
20r2 gués abressar, de mantinent tornà / tot séc.¹⁰ Per què se n'anà als déus, als quals demanà si garría d'aquela malautia ni si'n poria escapar, los quals li responeren diens: —Per so con Senta Anastàsia as tu feta irada, és tu a nós liurat, e d'aysí enant ab nós tots temps en Yfern seràs turmentat—. E quant a la casa fo aduyt, entre les mans d'enfans él murí.^{10a}

On adoncs Senta Anastàsia a altre loctenent del seyor fo liurada per so que la gardàs. E quant él oy dir que moltes possecions avia, privadament él dix a Santa Anastàsia: —Si tu vols ésser crestiana, fe so que't mana lo teu Déu e desmpara tot quant as. Per so cor Déus diu que no és digne d'ésser ab Él sel qui renunciar no vol a totes les coses que posedex. On per aysò totes quantes coses tu as dóna a mi, e puxes ve on te vules, e axí tu seràs vera crestiana—.
20v1 Al qual ela respòs: —Lo Déus meu mana a nós / dién, «Vin ¹¹ totes les coses que as e'l preu puyes dóna a pobres», no dix ges a rics. On con tu sies ric, contra'l manament de Déu eu faria si alcuna cosa eu a tu donava—.

E adoncs Senta Anastàsia en una càrcer fo per él clausida,¹² en la qual per fam la cuydava turmentar. *M. Mas¹³ Sent Theo-

⁶. - B: que tots P; quod ipse et omnes V48.

⁷. - P: orre B.

⁸. - P: foren B.

⁹. - per so P: per so que B.

¹⁰. - P13: caecus V48.

^{10a}. - Inter manus puerorum vitam finivit V. *Puer* apareix sovint en V amb el sentit de 'lacaí, mosso, servent'.

¹¹. - P: ven B; vende V49.

¹². - P: enclusida B; traditur V49.

¹³. - B: mas per P.

dosi,¹⁴ qui ja era per martiri en lo cel coronat, per 'ii' meses dels menjars celestials li donà a menjar. Enaprés fo trameza ab 'cc' verges a les yles Palmars,¹⁵ en lo qual loc moltes gens, per lo nom de Jhesú Crist, foren ixilatz. E après paucs dies lo loctenent del seyor denant si los fe venir; e can fo Anastàsia ligada en pals, la féu cremar, e'ls altres ab diverses turmens féu murir; entre los quals era 'i' home qui moltes veguades per amor de Jhesú Crist de moltes riqueses era despulat, mas él totahora disia als raubadors: —Almeyns a mi no tolretz Jhesú Crist—. Enaprés N'A/pol'ldònia lo cors de Santa Anestàsia sebelí mout honradament en lo seu verger, en lo qual avia feta primerament esgleya.

DE SENT ESTEVE

Esteve en grec vol dir corona, en lati e en ebraich vol dir norma.¹⁶ Fo Sent Esteve corona, so és comensament dels màrtirs en lo
20v2 novel testament. Fo Sent Esteve verament norma e / so és exemplar e regla als altres de soferir. O Esteve vol dir enquax baronilment parlant, la qual cosa és manifestada en lo seu sermó. O Esteve vol dir enquax aptament¹⁷ parlant e loabla, so és sàviament parlan, enseyan, e governan les fembres vídues, a les quals per los apòstols fo assignat que elles governàs. Es donques dit corona per lo comensament del martiri, e és dit norma per l'exempli de sofferir martiri e de bé viure; és dit sàviament e apta¹⁸ parlant per la sua manifesta predicació. E's dit viso¹⁹ per so cor a les vídues donava lausable enseyament.

Esteve fo un dels 'vii' diaques qui foren²⁰ per los apòstols en lo lur servici aordonats.²¹ On,²² crexén lo nombre dels discipòls qui s'eren convertitz dels gentils, comensaren a murmurar contra aquels qui s'eren convertitz dels jueus, per so cor les vídues d'èls en lo lur servisi, lo qual avien obs²³ tot dia, nèsiciament meynspreaven. On

¹⁴. - PB: Sancta Theodora V49.

¹⁵. - PB: insulas Palmarias V49 (illes de Ponza en la Mar Tirrena DGRG).

¹⁶. - PB: graece, latine dicitur corona, sed hebraice norma V49.

¹⁷. - P: abtament B; strenue V49.

¹⁸. - P: apart B; strenue V50.

¹⁹. - P: visio B: 'viudo', Cor. s.v.

²⁰. - B: fo P.

²¹. - aordonat PB: ordinatis V50. Potser millor no esmenar en *aordonats* sinó respectar la lliçó coincident de P i B com un cas de conservació del cas recte plural, si bé això és almenys molt més excepcional que el cas recte singular en -s. Cf. les notes gramaticals.

²². - B: en P: Crescente enim V50.

²³. - B: éls P.

la cosa d'aquest murmur en dues maneres se pot entendre: per so cor «no» reebien²⁴ les vídues en lurs servicis, o per so cor les fasien fer pus que als hòmens e les agreujaven. Cor los apòstols, per so cor senes enpaytament presicar poguessen, fasien fer a les vídues totes les lurs²⁵ necessàries.

20v2 E quant los apòstols veseren nada la mur/muració entre los
21r1 / discípol·s per la aministració de les vídues, volgren aquel murmur entre éls tolre e cessar. On, ajustatz totz los discípol·s, dixerren: —No és egual cosa que nós desemparem la paraula de Déu a presicar e que servescam per meses,²⁶ cor seguons que diu la Glosa, «melors són los menjars de la pensa que del cors». E per assò consiratz vosaltres, barons frares, quals de vosaltres ·viii· hòmens, qui sien de bon testimoni e sien plens de Sent Spirit e de saviea, los quals establescam en aquel servici a fer. On diu la Glosa, «per so que nos aministren²⁷ e que sien majorals dels nostres aministradors». Mas nós, emperò, en oració e en presican estarem e serem—. Les quals paraules plagren a totz, per²⁸ què eligiren a aquel·l a fer ·viii· barons, un dels quals fon Sent Esteve, lo primer. Los quals foren conformatz²⁹ denant los apòstols, sobr'èls les mas pauzades en presència de totz.

On Sent Esteve, ple de gràcia e de fortesa, fasia grans maravèlles e grans seyals en lo pòbol. Per la qual cosa los jueus agreu d'él envega; per què, cobeegaren que'l poguessen sobrar e vèncer en tres maneres: que's disputaren ab él, e testimonis contra él amenaren, e menassaren-li que'l farien cruelment turmentar. Mas Sent Esteve sobrà sels qui ab él³⁰ disputaven, e ls falces testimonis vencé, e ac victòria d'aquels qui'l tortoraven;³¹ e en cascuna batala venia a él adjuutori del cel. Cor en la primera batala ac en adiutori lo Sant Spirit, qui li ami/nistrava tot aclò que mester li era a parlar. La seguona ajuda, que li fo donada per Déu,³² fo que ac cara d'àngel, que los falces testimonis espaordia. La terça ajuda que ac de Déu fo cant vesé Jhesú Crist aparelat a la sua ajuda, qui'l sant màrtir confortava. On, en cascuna batala posà tres coses: so es l'entrament de la batala, e

²⁴. - cor reebien P: om. B: non admittebantur V50.

²⁵. - P: totes lurs B.

²⁶. - PB: ministrare mensis V50: 'servir a taula' mal entès com 'servir mensualment'.

²⁷. - B: aministrem P: ministrent V50.

²⁸. - B: e que P: (multitudini) et (elegerunt) V 50.18.

²⁹. - PB: adduxerunt V50.

³⁰. - B: éls P.

³¹. - Sic P: turmentaven B: tortoribus V50.

³². - que li fo donada per Déu P: que él hac del cel B.

21r1 l'adjutori qui / li fo donat, e la victòria guasayada. On, per so «que» recomta la ystòria breument, totes aquestes coses vaser poyrem.¹

On, co-l benaüyrat Sant Esteve fèzès moltz seyals, e mot sovèn al pòbol presicàs, los jueus la primera batala ab él agren disputan, per so que desputan lo vecessen. Per què's levaren² alscons de la sinagoga que hom apelava libertins per la terra d'on eren axi apelatz; o eren apelatz libertins per so cor eren fils de liberls, so es d'aquels qui de servitud són afranquitz e deliuratz, e axi de linatge servil foren; los quals primerament a la fe contrastaren. Et vengren encara altres gens contra él, qui eren apelatz cirencus,³ per la ciutat qui avia nom Cirena,⁴ e alexandris,⁵ e totz aquels qui eren de Cilícia⁶ e d'Asia,⁷ desputans totz ab Sent Esteve: veus la primera batala que él ac; enaprés la ystòria recomta la sua victòria dién que no li pogren contrastar a la sua saviesa, e-naprés posa l'aujutori del Sant Spirit qui en él parlava.

On quant éls vaseren que per aquesta manera de batala no'l pogren sobrar, en la segona manera lo-l combateren, axi con sobredit és: so és que ab falses testimonis lo cuydaren sobrar, per
21v1 so cor 'ii' / testimonis de 'iiii' maneres de blasfèmia l'acusaren; per què, lo amenat pres en la casa del conseyl, e'ls 'iii' falses testimonis dixerén que él desia mal de Déu e de Moysèn e de la Lig e del temple: aquesta fo la segona batala. E axi con totz lo guardaven, éls vaseren que, en lo conseyl, la cara d'él aytal con a fas d'àngel guardava: veus lo segon adiutori que él ac de Déu.

Enaprés se recomta la victòria de la segona batala quant los falses testimonis agren aquelò, que dit és, contra él perpensat, de les quals coses per él maravelosament foren confuses. E quant lo príncep dels preveres a él demanà si era axi con aquels disien, Sent Esteve d'aque-
21r2 les quatre acusaciós davant / totz manifestament s'escusà. Primerament⁸ s'escusà de la blasfèmia de Déu dién que Déus, qui avia parlat als sans pares e a les prophetes, que Aquel era Déus de glòria manifestament. En les quals paraules en 'iii' maneres loava Déu vesiblement, cor aquela paraula que dix que Déus era de glòria en

¹a. - P: poren B: (Historiam igitur breviter percurrentes haec omnia videre) poterimus V50.

²a. - B: lavaren P: surrexerunt V51.

³a. - P: cireneus B: Cyrenensium V51.

⁴a. - PB: Cyrene V51 (ciutat hel·lènica d'Àfrica).

⁵a. - PB: Alexandrinorum V51.

⁶a. - PB: V51: país al sud de Capadòcia.

⁷a. - B: dis P: Asia V51.

⁸a. - B: manifestament P: Et primo excusavit V51.

·iii· maneres se pot espondre. On quant hom diu «és Déus de glòria», vol dir que Déus és donador de glòria; segons que's lig en lo libre dels *Reys*, en lo segon capítol, dién: «Qualquequal onrará mi, eu glorificaré él». O Déus de glòria vol dir que Él és Déus continually en glòria; seguons que's lig en lo *Proverbis* en lo ·viii· capítol dién: «Ab mi són les riqueses e glòria». O Déus de glòria vol dir Déus al qual de creatura és deguda glòria; segons que's lig en la primera pístola a *Timoteu*, en lo primer capítol, dién: «Al Rey del cel no-mortal, al qual és deguda honor e glòria, en los / seoles dels secles». Lausa donques Déus en ·iii· maneres: en so que diu que és gloriós e glorificat e gloriador.

Enaprés s'escusa de la segona blasfèmia que disien los falses testimonis que él avia dita, de Moysèn, lausan Moysèn en moltes maneres davant totz. Cor lauzave-l majorment de tres coses: so és de gran amor, cor él aucís per amor sel qui foria Egipte; ⁹ e lausà-l molt dels miracles que fasía en Egipte e ¹⁰ en lo desert; e de la familiaritat que él ac ab Déu, cor moles vegades él ab Déu parlà mot privadament. Enaprés s'escusa de la tersa blasfèmia, que era contra la lig si fos vera, per què la lig en ·iii· maneres mot lausà: per raó d'Aquel qui la avia donada, per so cor era Déus; e per raó d'aquel qui de Déu la avia rescuda e al pòbol manifestada, qui fo Moysès aytal y tant onrat; e per rasó de la fi la lausa per so cor dóna vida perdurable. Enaprés s'escusa de la quarta blasfèmia, que era contra'l temple, [e] él lo temple loan en quatre maneres: ^{10a} en asò primerament cor fo manat per Déu que fos fet, e'n visió fo enseyat, 21v1 e per Moysès fo acabat, / e'n lo qual estava la archa del testimoni. Per què apelà lo temple, e dix que era, tabernacle de Déu.^{10b} On enaxi Sent Esteve, dels crims dels quals l'avía hom acusat, s'escusà rasonablement.

E quant vseren los juscus que per aquesta manera no-l podien sobrar, la tersa manera d'él a combatre els preseren per la qual lo cuydaven sobrar, so és que per turmens almeysn lo cuydaven sobrar. E quant o vesé Sent Esteve, él volé servir lo ma/nament de Déu, qui manà que hom corregís son frare; per què, en ·iii· maneres s'esforssà d'els a corregir de la lur gran malesa, so és per vergoya e per

⁹. - PB: percussientem Aegyptium interfecit V51.

¹⁰. - B: om. 10 mots P (*hancot.*): a miraculorum operatione, quae in Aegypto et in deserto fecit V51.

^{10a}. - se purgare de quarta b. ipsum tabernaculum quadriplex commendo V52.

^{10b}. - Glossa, més aviat que tradueix: templum autem dixit tabernaculo successisse.

temor e per amor. Primerament los corregí per vergoya de la duresa del cor d'els e per la mort que fasién mot cuytosament dels santz: —ab dura cervela— dién —e ab durs coratges e ab aureles sordes a nós tostemps e al Sant Espirit avetz contrastat; axí con feren los parens vostres, enaxí o fetz vós; los quals no an segitz los ditz dels profetes, ans an mortz aquels qui anunciaven l'aveniment de Jhesú Crist¹¹—. En lo qual loc, axí con diu la *Glosa*, 'iii' graus posa de la malesa d'els. Lo primer és que els al Sant Espirit contrastaren, lo segon és que les profetes encausaren,¹² la terça¹³ és que els crexén la lur malesa e ls santz de Déu orriblament aucien. Mas cor lo lur front era a els feyt senes vergoya, con de bagassa, e no sabien aver vergoya, ni no podian lo lur mal desemprar; enans, quant ausien aquestes paraules, tot lo cor los trencava¹⁴ e les dens contra Sent Esteve estreynhien.

Enaprés corregí els per temor, assò dién: —Eu veg Jhesú Crist estant a la destra del Pare, enquax aparelat d'ajudar a mi e dels meus avversaris a condemnar—. On con Sent Esteve fos ple de Sent Espirit, esguardan en lo cel viu la glòria de Déu e dix: —Veus que eu veg los cels uberts e l'Fil del home,¹⁵ so és de la Verge, estant en la
21v2 destra de la vertut de Déu¹⁶—. E ja fos assò que / per vergoya e per temor los agués corregitz, encara per tot assò els de mal a fer a él no's jaquiren, enans eren pus malvatz contra él que d'abans no eren, eridans ab gran vou,¹⁷ ab les aureles tapades, segons que diu la *Glosa*, per so qu'els no ausissen maldién¹⁸ d'els.

E de correntes tots ensemps¹⁹ contra él vengren e gitaren él fora de la ciutat, en lo qual loc lo labesaven.²⁰ La qual cosa els cuydaven fer segons la lig, que mana que ls maldiens contra Déu e la sua lig fossen fora la ciutat alebeatz.²¹ E aquels 'ii' falses testimonis, qui contra él dixeren primers, una péra li devien gitar, segons, que la lig disia, dién: «La primera mà dels testimonis alebesarà él», so és lo maldién. Per què's despullaren los vestimens, per so que d'él no'ls»

¹¹. - PB: de adventu justí V52.

¹². - PB ['encalcaren']: persecuti sunt V52.

¹³. - P: llo ters B.

¹⁴. - dissecabantur cordibus suis V52. *Trencar* sembla usat com a intransitiu.

¹⁵. - PB: filium domini V52.

¹⁶. - P: a la dextra part de la vertut de Déu B: a dextris virtutis Dei V52.

¹⁷. - P: grans vous B: voce magna V52.

¹⁸. - PB: blasphemantem audirent V52.

¹⁹. - B: los infantz P: unanimiter V52.

²⁰. - P: lapidaren B: lapidabant V52.

²¹. - P: alapidats B: lapidari V53.

²². - B: E aquels dels P: Et illi duo V53.

se solassen alebesan éi; o per assò los se despullaren que mils e pus espegadament²² lo poguessen alebesar.²³ Los quals vestimens pausaren als peus d'un jovencel qui era apelat Saul, e enaprés fo apelat Paul. Lo qual Paul, dementre que ls vestimens dels alebesadors gardava, per so que mils senes empaytament lo poguessen alebear, enquax ab la mà de totz l'alebesava.

On, con éls no poguès[sen] tolre, per vergoyna ni per temor, de tan gran crueltat, la terça manera aparelà per so almeys que per amor los corregís: e no fo poca la amor la qual a éls enseyà, quant per si e per ells²⁴ a Déu fé oracio, per so que la sua passió no's perlongàs, per la qual cosa / éls eren més culpables a Déu. Et per éls
22v7 féu oracio, Déu pregan que aquellò que éls fasien no'ls comtàs Déus a pecat; e axi con éls alebesaven, Sent Esteve pregan Déu e dién: —Séyer Jhesú Crist, tu receb lo meu espirít!— e posatz los genols en terra, ab gran vou cridà dién: —Séyer, no establesques a éls aquest pecat—.

E veges meravelosa amor: cor quant orava per si éi estava en
22r1 peus,²⁵ e quant / orava per los alebesadors éi s'agenolava: enquax que volgués que la oració que fasia per éls fos més exausida que aquela que fasia per si, la qual cosa fo manifesta quant s'aginolà. On diu la *Glosa*, en aquel loc, que per aquels en los quals era major malesa major remesi demanà. En assò lo màrtir [de] Jhesú Crist ressemblà,¹ qui en la sua passió per si orà disén: —Pare, en les tues mans coman lo meu espirít—. E per los seus cruxificadors² dix: —Pare, perdona a éls aquest pecat—. E con assò dixés, éi s'adormí en Nostre Seyor. Per què, diu la *Glosa*: «Bel dit és adormir, pus bel que si dixés murir: per so cor no³ murí, offirén a Déu sacrifici de gran amor, e adormí-sse Sent Esteve en esperansa de resurrection».

Fo feta la lapidació de Sent Esteve en aquel mesex ayn en lo qual Nostre Seyor sen pugà al cel, en lo mes d'agost, en lo comensament
22v2 del mes, en lo ters dia. Sent Gamaliel, emperò, e Nicodemus, / qui cren de la partida dels crestians en totz los conseyls dels jueus, sebeliren Sent Esteve en i camp d'En Gamaliel e feseren gran plant sobre lo cors d'éi. E enaprés fo feta gran persecució dels crestians,

²². - P: abtament B: expeditores V53.

²³. - P: alapidar B.

²⁴. - e per ells B: om. P: pro se et pro ipsis V53.

²⁵. - en peu P¹: en peus P².

¹. - PB: in hoc etiam martir Christum imitatus est V53.

². - P: crucificadors B: crucifixoribus V53.

³. - PB: obdormit, et non mortuus est, quia obtulit sacrificium dilectionis V53, 'l'espirit del qui se sacrifica no mor, s'adorm el seu cos'.

qui eren en consel en Jerusalem. E quant agren mort Sent Esteve, qui era i: dels principals, los juseus comensaren los autres mout greu-
ment a perseguir: en tant que totz los cristians, esters ^{3a} los apòstols,
qui eren pus forts en la fe que ls autres, per tota la província dels
jueus foren escampatz. La qual cosa Nostre Seyor avia a éls manada
dién: «Si hom vos persegex en una ciutat, fugetz-vos en altra ciu-
tat». *M.

Recomta Sent Agustí, qui fo doctor molt subtil, que'l benaüyrat
baró Sent Esteve en tots miracles se manifestà sant, dién que vi-
22r2 / mortz per sos mèritz ressucità e que moltes persones de diverses
malaüties sanà. Esters aquestz miracles, altres miracles d'él recomta,
los quals són dignes que hom los aga en mèmorìa. Cor recomta que al-
cunes gens posaven flors sobre l'altar de Sent Esteve, enaprés éls
les recibien de l'autar e puxes les posaven sobre los malautes, per
les quals maravelosament eren sanatz. Encara més recomta Sent
Agustí que ls draps que eren de l'altar de Sent Esteve, preses e sobre
malautes posatz, mantinent eren los malautes sanatz.

Cor seguons que diu en lo 'xx'ii' libre de *La C. de Déu*, [que] flors
de l'altar de S. Esteve rescudes, sobre los uls d'una fembra sega ⁴
23r1 foren posades, per què mantinent vesé. E recomta / S. Agustí, en aquel
mesex libre, que i: baró era d'una ciutat qui avia nom Merçal,⁵
qui era home no-fezel; lo qual en neguna manera a Déu conver-
tir no's volia; on, con él fos mout malaute, son genre, qui era home
mot fezel, a la esgleya de Sent Esteve venc e pres de les flors qui
eren sobre l'autar, les quals posà sobre lo cap de son sogre.⁶ E con
él ab les flors que tenia sobre'l cap s'adornís, de mantinent, ans
del matí, él cridà dién que hom tramezés al bisbe de la ciutat; e,
con lo bisbe no fos en la ciutat, i: prevere venc a él, al qual lo ma-
laute dix que él cresia en Déu Jhesú Crist; per la qual cosa lo prevere
mantenent lo bateyà. E dementre que vise, aquesta paraula ac totz
temps en sa boca dién: —O Jhesú Crist, receb lo meu espirít!—.
Les quals paraules dix en la fi Sent Esteve. Mas aquel no o sabia
que Sent Esteve les dixés.

Altre miracle Sent Agustí en aquel mesex libre recomta, dién
que una fembra era qui avia nom Patrònia;⁷ on, con fos mour trebala-
22v1 da / per lingua malaütia, e per neguns metgamens ela garir no po-

^{3a}. - praeter apostolos, qui erant caeteris fortiores V53. *Esters* prep. 'llevat de'.

⁴. - P: seca B: caecae V54.

⁵. - P: Marisai B: Martialis V54.

⁶. - genre P: gendre B: soceri V54.

⁷. - P: Patroni-la B: Petronia V54.

gués, e ab 'i' jueu metge de son mal s'aconcelàs, lo jueu li liurà 'i' anel ab una péra per so que per lo tocament de l'anel recebés sanitat. Mas con ela veés que res no li valgués l'anel, a la esgleya de Sent Esteve se n'anà per so que per mèritz de Sent Esteve ela salut recebés. On, ela estant en oració, sobtament l'anel li casc en terra, e après bonament ela fo sanada.

23r2 Altre / miracle recomta aquel mesex libre de Sent Agustí, qui no és meyns meravelós que l'autre; dién que a Cesària era de Capadòcia venguda una noble fembra que no avia marit, mas avia motz fils, so és vii mascles e iii fembres; on, cor una veguada fos per sos fils aontada, ela malesí⁸ los seus fils, per què Nostre Seyor per son divinal poder cruelment los ferí,⁹ en tant que a totz tremolaven mot oriblement los lurs membres. Per la qual cosa, con fossen molt¹⁰ dolens e ls lurs veyns no ls poguessen sofrir, tant fort los avien aïratz, els per aquela cosa per lo segle con a mesquins anaren e, en qualque loc on anassen, tot hom los avia en despit.

Per què 'i' d'aquestz, frare e sor, qui avien nom Paul e Palida,¹¹ a Ypònia¹² vengren; e a S. Agustí, qui era d'aquel loc bisbe, els vengren: al qual recomtaren aquelò que ls era endevengut. On con fossen ja 'xx'¹³ dies ans de Pasca, e'n la esgleya de S. Esteve els molt esteguessen e sanitat al sant màrtir ab moltes pregueres demanassen, en lo die de Pascha, dementre que tot lo pòbol era present, 'i' d'els, so és En Paul, molt cuytosament davant l'altar veng, e'n oració ab mout gran humilitat se gità, per què / sanat, senes mal, devant totz se levà. E con él fos amenat a Sent Agustí, Sent Agustí él sanat al pòbol enseyà, e promès-

22v2 los que un libre faria d'aquels miracles. Enaxí con él aquestes paraules los disia, e la sor d'En Paul, / aquí devant totz, ab totz sos membres tremolans estegués, de mantinent davant l'autar de Sent Esteve sobtament garida se levà. Per la qual cosa tot lo pòbol féu grans gràcies a Déu.

23v1 És notadora cosa que Sent Esteve en aquel dia no¹⁴ sofferí passió en lo qual dia, enaxí con dít és, fa hom festa del seu atrobament, lo qual fo atrobat en aquel dia. Mas per què són mudades les festes que no's fan dels santz en los dies que per Déu moriren, dirà-se¹⁵

⁸. - P: malasi B: maledictionem... imprecatur V54.

⁹. - P: ferich B: feriuntur V54.

¹⁰. - P: molts B: nimium V54.

¹¹. - P: Pal·lidia B: Palladia V55.

¹². - Ypodia P: Ippònia B: Hypponem V55: *Hipone*, ciutat de Numidia.

¹³. - PB: quindecim V55.

¹⁴. - no om. PB i reemplaçat per una anticipació dels mots *enaxí con dít és*, que després copia en el lloc correcte: hoc die passus non est V55.

¹⁵. - Sic PB: dicetur V55.

quant del trobament tractarem de les festes. Mas axí, en present, abasta so que direm, so és: que per 'ii' rasons en la Esgleya aquestes tres festes s'enseguèxon¹⁶ après la nativitat de Jhesú Crist, e enaxí o volc ordonat la Esgleya. La primera raó és que a Jhesú Crist, axí co a espòs e a cap d'èls, totz los seus compayons sien ajustatz.

Per so que quant fo nat Jhesú Crist, qui fo Espòs de la Esgleya, en aquesta manera tres compayós a sí ajustà, dels quals compayós és dit, en lo libre dels *Cantz*, dién: «Lo meu Amat, mot clar¹⁷ e de vermela color, entre mil l'è elegit tot nèdeu». —¹⁸ Asò's poc dir quant a Sent Johan Avangelista, qui fo mot preciós confessor;¹⁹ bé colorat per rogor [e] quant a Sent Esteve;²⁰ e's vist que fo elegut de mil homes; e, quant a la compaya dels innocens qui foren verges, pot aquelò mesex dir.²¹ La segona rasó de les festes és que axí [con] l'Esgleya [de] tots los màrtirs segons lurs dignitatz ensems ajustà,²²
23v2 dels quals fo cosa de²³ de lur martiri la / nativitat de Jhesú Crist.
23r1 Per què foren tres maneres de màrtirs: / uns foren per volentat e per manera d'obra,¹ altres segons volentat mas no per obra, los ters foren per obra mas no per volentat. La primera manera fo en Sent Esteve, la segona fo en Sent Johan, la tersa en los innocens.

DE SENT JOHAN APOSTOL E EVANGELISTA

Joan vol dir gràcia del Seyor, o en lo qual és gràcia, o al qual és feia donació per lo Seyor. On per assò són entezes quatre privilegis, que foren en lo bonaüyrat Sent Johan. Lo primer fo la principal amor de Jesú Crist, cor Jhesú Crist amà més él que totz los autres, e majors seyals d'amor² e de familiaritat li enseyà; per què fo apelat e dit «gràcia del Seyor», enquax que él fos del Seyor graciós. Lo segon privilegi fo cor no ac corrupció de carn, per so cor verge fo elegut de Déus, e d'aquí fo dit «en lo qual és gràcia». Cor

¹⁶ - Sic P: seguèxen B: sequuntur V55: occit. (*s'*)ensegre «suivre».

¹⁷ - PB: candidus V55.

¹⁸ - P: nedo B: candidus V55.

¹⁹ - quoad Johannem evangelistam pretiosum confessorem V55.

²⁰ - rubicundus quantum ad Stephanum protomartirem V55.

²¹ - electus ex millibus, quantum ad turbam innocentium virginalem V55.

²² - ut sic ecclesia omnium martirum genera secundum gradus dignitatis in simul adunaret V55.

²³ - P: causa B, V55. No es feia encara la distinció semàntica entre 'causa' i 'cosa'.

¹ - P: per volentat e per obra B: voluntate et opere V55.

² - B: d'amors P.

en el fo gràcia virginal. «Lo ters privilegi»³ fo de la revelació dels secretz que Déus li féu. On per assò fo dit «al qual és donat», cor a él fo donat que agés conexensa de motz secretz e de pregonz fetz, axí con de la divinitat del Fil de Déu e de la consumació del segle. Lo quart privilegi fo lo comanament de la Mare de Déu. Per què fo dit «al qual és donació feta» quant la Mare de Déu en la garda d'él fo donada. La vida del qual En Milet, bisbe de Laodícia,⁴ escrisc; la qual vida Ysidorus en lo *Libre del neximent, la vida e les passions dels santz pares* abreugà.

- 24r1 / Joan apòstol e evangelista fo amat per Nostre Seyor, e fo verge elegut. On, con après Pentagosta los apòstols fossen departitz, en Asia Sent Johan se n'anà, en la qual terra moltes esgleyes bastí. Per la qual cosa En Domicià l'emperador, ausén la fama d'él, Sent Johan pres, *M. e en 'i vexel d'oli bulent davant Porta Latina l'emperador lo fe metre; mas lo sant baró / senes tot mal del vexel ixí, 23r2 axí que de corrupció de carn de tot en tot fo gardat. On con vesés l'emperador que, per assò, de la predicació no's tolia, lo sant baró en la yla de Patmos⁵ exilà, en la qual yla escrisc lo libre qui és appellat *Apocalipsis*.⁶ Aprés assò, en aquel mesex ayn, l'emperador, per gran crueltat que avia, fo pesseyat⁷ oriblament per sos enemics. On tot quant avia fet lo seu senador fo revocat, per què Sent Johan, qui ab enjúria en la yla fo exilat, ab onor en la ciutat d'Efesim⁸ fo amenat. On gran multitut de gens vengren davant él dién: —Benezet és seyl qui ve en lo nom de Déu!—, *M.

- E axí co él intrava en la ciutat, una fembra, qui avia nom Na Drusiana,⁹ la qual avia lo seu aveniment desigat, portaven morta les gens. Per què los parens d'ela dixerén a Sent Johan diéns: —Sent Johan, vet así Na Drusiana que t'apòrtan morta, la qual à totz temps 24r2 los teus amonestaments servatz, e nós a tu a/justava e noyria, e desigava mout lo teu sant aveniment, dién: «O si eu vesia l'apòstol de Déu, ans que eu muyra, mot seria alegre!». Ara tu és vengutz e no l'à pogut veser—. E adoncs Sent Johan manà lo lit¹⁰ en terra posar e'l cors d'ela dins¹¹ gitar¹² dién: —Lo Seyor meu Jhesú Crist te resuscit,

³. - lo terç privilegi *om.* PB: vel cui donatum est V56.

⁴. - P: Laodisia B: Laodicea V56: ciutat en la costa de Fenícia DGRG.

⁵. - B: Pacines P: Pathmos V56 (una de les illes de l'arxipèlag Egeu DGRG).

⁶. - Sic PB.

⁷. - P: perseyat B: occiditur V57.

⁸. - PB: Ephesum V57.

⁹. - P: Drustima B: Drusiana V57.

¹⁰. - PB: feretrum V57.

¹¹. - d'ela dients B: d'ela P.

¹². - e'l cors d'ela gitar dién P: dients gitar dient B: tunc jussit feretrum deponi

Drusiana: leva sus e vé-ten en la tua casa aparelar què eu pusca menjar—. On, de mantinent el·ls levà, e comensà a ésser mot curosa d'asò que l'apòstol li avia dit, axí esptament con si no fos morta aduta¹³ e que's levàs de dormir. *M.

Altre dia En Craton, qui era filosof, ajustà lo pòbol en la plasa per so que lur mostràs en qual manera era lo món meynspreador. E a dos frases joves mot rics féu comprur péres precioses, quant agren venut tot lur patremoni, e aqueles péres davant tota la gent él féu trencar. E quant¹⁴ les peres trencaven, l'apòstol passà per aquel loc e
 23v1 apelà / lo filòsof que vengués a el, on a él dix que aquel meynspreament per iii· rasons era condepnador. Primerament per so cor per boca d'ome era lausat, mas per lo judici de Déu era condempnat. Enaprés era meynspreador per so cor per aytal meynspreament lo vici que és en homes no és curat: on per assò es vans aytal fet, axí con medicina és dita vana / per la qual malautia no és curada. Per la terça
 24v1 manera és meynspreador, per so cor lo meynspresament d'aquel gran¹⁵ mèrit à, qui les sues coses als pobres dona,¹⁶ enaxí con Nostre Seyor dix al macip jove: «Si vols ésser perfet, ven tot quant as e dona-o als pobres».

Al qual En Craton dix: «Si verament lo teu maestre és Déus e vol que'l preu d'aquestes péres precioses sia a pobres donat, fe que tornen entires per so que tu fasses assò a onor d'Él, so que eu é fet a la fama de les gens». E adones Sent Johan pres les pessetes de les péres en la sua man tenent e, per sa oració, foren fetes entires axí con d'abans eren. E de mantinent lo filosof e aqueles ii· jovencels en Déu cresegren. E quant agren les péres venudes, donaren lo preu a pobres.

On ii· jovencels¹⁷ mout honratz, per exempli d'aquells,¹⁸ veneren totes quantes n'avien, e l preu a pobres donaren e segiren l'apòstol.

E axí con éls veyen un dia los lurs sers¹⁹ vestitz de mot bels vestimens, e que éls freturaven d'un drap de²⁰ què's cobrissen, agren mot gran tristor. On con Sent Johan o conegués, per so cor lur²¹ viu lur²²

et corpus resolvit dicens V57, PB coincideixen en el mot *gitar*; com que *r i t* s'assemblen a tots dos manuscrits, potser era *gitar* en el model. Tampoc és clar el significat del verb llatí; va ésser *resolvi* un error de l'escriba llatí?

¹³. - B: ahuda P: quod non de morte... excitasset eam V57.

¹⁴. - P: mentre que B.

¹⁵. - B: greu P.

¹⁶. - PB: meritorius est, qui sua pauperibus elargitur V57.

¹⁷. - On los ii· jovencels PB: Duo insuper juvenes V57.

¹⁸. - B: d'aqueles P: horum V57.

¹⁹. - P: serts B: servos V57.

²⁰. - B: da P.

²¹. - P: lurs B.

²². - P: ab la B.

cara trista, él los²³ fe adur péres e vergues de la riba de la mar, les quals fe Sent Johan tornar en aur e en péres precioses. Los quals jovecels ab les péres e ab l'aur per ·vii· dies no feseren àls, cor mostrar a hòmens qui conexien d'aur e de péres precioses. E enaprés els
23v2 tornaren a Sent Johan a él diens que negun / temps no veseren tan
24v2 pur aur ni tan bones péres precioses con aqueles cren, seguons que·ls maestres d'aqueles coses lus avien dit. Per què Sent Johan lur dix: —Anatz-vos-en e resemetz²⁴ les terres les quals avetz venudes, cor sapiatz que·l regne del cel avetz perdut. Estatz floritz per so que torneitz marfi²⁵ e estaretz rics temporalment per so que toitz temps mendiguetz—.

E adoncs l'apòstol comensà contra les riqueses longuament a presicar e a disputar, enseyan que ·vi· coses són que nos deven arre-re tornar del destemprat desig de les riqueses. La primera cosa és la escriptura; on recomtà²⁶ la ystòria del menjar del ric home, lo qual Nostre Seyor reprovà; e de Làzer pobre, lo qual elegí Nostre Seyor. La segona cosa que nos deu arre-re tornar del destemprat desig de les riqueses és natura; cor home, nud e senes riqueses nex, e nud senes riqueses mor.

La tersa cosa [és] que nos deu trer arrere del destemprat desig²⁷ de les riqueses és creatura, cor lo sol e la luna e les esteles e la pluya e l'air e totes coses cominalment lo lur benifet donen; on enaxí entre hòmens a toitz totes coses deurien ésser cominals. La quarta cosa que nos deu[em]²⁸ arre-re tornar del destemprat desig de les riqueses és fortuna, per so cor diu²⁹ que·l ric home és fet sér de diners e de diable; de diners és feyt sér, cor no possesex les riqueses, mas él per les riqueses es poseyt; de diable és sér, cor, segons l'Avangeli, amador de diners és sér de diable. La quinta cosa que nos deu
25r1 arre-re tornar / del destemprat desig de les riqueses és cura, per so cor les gens an cura mol gran de dia e de nuyt en gasayar e en gardar; cor en gasayar an trebayl e en gardar an temor e'n perdre dolor. La
24r1 ·VI· cosa que nos deu arre-re tornar del destemprat desig / de les

²³. - P: lurs B.

²⁴. - P: resebets B; redimite V58.

²⁵. - P: marfi B; marcescaris V58.

²⁶. - PB: recitavit V58.

²⁷. - B: del destemprament del desig P.

²⁸. - PB. Ací *cosa* 'causa'.

²⁹. - diuse P; dich B; dixit enim V58. Però com que suposant que P canvià *diu* en *diu-se* no s'explica gaire bé l'error dels dos manuscrits, potser hauriem de suposar que l'arquetipus traduí correctament *dixit* com *dix* però recorrent a la grafia rossellonesa *-is* = *-ix*, ço que P interpretà com *di's* 'es diu' i B ho reemplaçà per una conjectura.

riquezes és trebayl;¹ on mostrà que riqueses són coses de trebayl, que és en perdiment de doble mal: so és de mal en present, lo qual és erguyl; e de l'endevenidor, lo qual és perdurable dagnació; e de l'altre, que és de perdiment [e] de doble bé: so és de bé en present, lo qual és gràcia,² e del bé endevenidor, lo qual és perdurable glòria.

E dementre que Sent Jolian en aytal manera contra les riqueses disputava, veus *M. que venc ·i· jovencel que hom aportava mort, qui avia ·xxx· dies que avia presa muler. E axí con vengren la mare, la vidua,³ e ·ls· altres amics qui él ploraven, als peus de l'apòstol se gitaren, él preguan que aquel infant, axí con Na Drusiana ressucità en nom de Nostre Seyor, ressucitàs aquel jovencel. Per la qual cosa, lo apòstol longament ploran e oran Déu per la vida de l'enfant, de mantinent ressucità. Per què li manà Sent Johan que als dos seus discípolos qui l'avién desemperat recomtàs quanta de pena aurien en l'altre segle e quant de glòria perdrien. Lo qual jovencel moltes de coses de la glòria de Paradís e de les penes d'Infern, les quals avia vistes, a éls recomtà dién: - O mesquins, eu vi los àngels vostres plorans e ·ls· demonis mot alegren—. E dix-los, més, que avien perdutz los perdurables palaus que són ab motes péres precioses bastitz; los quals an en si mot gran e perdurable clartat, en lo qual loc avia gran abundància de menjars e gran plenesa de riqueses e gran alegrement / per gogs glorioses qui per totz temps fermament duraran. Mas d'Infern los dix ·viii· penes, les quals en aquestz verses se recomten:⁴ vernis, tenebres, batimens, fret, foc, esgardament de demonis, confusió de crims e plor.

On adones sel qui era ressucitat e aquels discípolos als peus de l'apòstol se gitaren pregan l'apòstol que mercè los agés. Als quals 24r2 l'apòstol dix: —Per ·ccc· dies fetz penitència e est/atz en oració per so que les vergues e les péres retornen a lur natura—. E con éls o fessessen dix a éls: —Anatz là d'on levetz les vergues e les péres e jaquitz aquí les vergues e les péres—. E quant o agreu fet, les vergues e les péres en lur natura foren tornades e tota la vermit e gràcia, la qual primerament avien perduda, recobraren. *M.

E con Sent Johan presicàs tota Asia, e ·ls· cultivadors de les ýdoles escomogessen gran barala en lo pòbol, Sent Johan menaren⁵ per

¹. - P: treballs B: jactura V58.

². - B: glòria P: gratia V58.

³. - la mare qui era vidua P: la mare que plorava que era vidua B: mater, vidua et caeteri V58.

⁴. - P: continen B: continentur V59.

⁵. - B: manaren P: trahebant V59.

forssa al temple de Na Diana, lo qual volgren forsar que sacrificàs a les ydoles. Als quals Sent Johan aquesta divisió ⁶ prepausà: que éls tots pregassen Na Diana que enderrocàs la esgleya de Crist e enaprés qu'él sacrificàs a les ydoles; o que él pegan Jhesú Crist, lo temple de Na Diana enderrocàs e que éls cresegessen en ⁷ Jhesú Crist. On, con aquela sentència la major part del pòbol consentís, totz exiren del temple e l'apòstol féu oració, per què el temple casec e la ymage de Diana fo tota enfremunada. Per què N'Aristó,⁸ bisbe de les ydoles, escomoc ⁹ gran paleya ¹⁰ entre'l pòbol; axí que una part contra
 25v1 / l'altre s'aparelaven ¹¹ de la batala. Al qual dix l'apòstol: --Què vols que't fassa per so que de mi sies pagat?—. E'l bisbe li dix: --Si vols que eu ¹² cresega en lo teu Déu, yo daré a tu verí a beure e, si no't fa mal, lo Déus teu aparrà que és ver ¹³ Seyor—. Al qual l'apòstol dix: --Fe tot assò que tu dius—. E'l bisbe li dix: --Jo vul que tu veges los autres qui per assò morran, per so que tu ages més de temor—.

Per la qual cosa N'Aristó bisbe al cònsol se n'anà e li dix que iij hòmens qui fossen a mort jutgatz li liuràs, als quals donàs lo verí a beure denant totz. Per què aquels mantenent moriren. Enaprés l'apòstol pres l'anap ple de verí e féu de sobre si lo seyal de la crou; enaprés
 24v1 tot lo verí bec e negun mal / no ac. Per la qual causa ¹⁴ comensaren Déu a lausar. E N'Aristó bisbe dix: --Encara eu dupte, mas si tu ressucites aquels qui són mortz per lo verí, senes dupte eu verament creuré a la tua fe—. On adoncs l'apòstol liurà la sua gonela a él, per què él li dix: --Per què m'as tu liurada la tua gonela?—. On l'apòstol li dix: --Per so que tu, tot¹⁵ confús, te partesques de la tua no-felclat—. Al qual él dix: --E farà mi creure la tua gonela?—. E l'apòstol li dix: --Vé e posa-la sobre los corses deis morts dién, «l'apòstol de Jhesú Crist m'a tramès a vosaltres, que en lo nom de Jhesú Crist ressucitet»—. E con assò él agués fet, de mantinent ressucitaren los mortz. Per què adoncs l'apòstol bateyà en nom del Pare Jhesú Crist lo bisbe e'l cònsol, crezens en Déu, ab tota lur parentor; los
 25v2 quals a onor de Sent Johan / una esgleya bastiren.

Reconta Sent Climent, segons que en lo iiii libre de la *Ystòria*

⁶. - PB: disjunctionem V59.

⁷. - B: om. P.

⁸. - PB: Aristodemus V59.

⁹. - P: escomaug B: concitavit V59.

¹⁰. - P: palega B: seditionem V59: Cor. s.v.

¹¹. - B: s'aparelaven P: pararetur V59.

¹². - P: ques-eu B.

¹³. - B: ner P: verus V59.

¹⁴. - causa B: om. P.

¹⁵. - P: tost B: sic V60.

escolàstica és atrobat, que alcun temps l'apòstol convertí a Déu i: jovencel qui era mot bel e mot mal,¹⁶ enaprés él lo comanà a i: bisbe. On, apres pocs dies, lo jovencel deseparà lo bisbe e mantinent él se fe princep de ladrós.¹⁷ Per què l'apòstol se'n venc al bisbe e demanà-li que li retés lo jovencel que li avia comanat, al qual él dix: —Pare sant, mortz és lo jovencel en ànima e en aytal munt està ab layres,¹⁸ dels quals él és fet cap—. Les quals paraules oïdes, Sent Johan s'esquinsà lo vestiment e'l cap seu ab lo puyñ ferin dix: —Bona garda li doné jo a la sua ànima, segons que apar—. Per què, de mantinent, sus en i: cavayl, se n'anà en aquel mont. Enaxí co'l jovencel lo viu, per vergoya c'ac gran,¹⁹ sus en i: cavayl puyà e fugí. E con l'apòstol vesés qu'él fugia, derrere corrén l'encaussà²⁰ dién e cridan: —O fil 24v2 mot amat, ¿per què fugs a ton pare qui t'encaussa senes armes? / No ages paor, fil, per so cor eu retré rasó a Déu per tu e certament eu per tu morré, enaxí con per nós és mort Jhesú Crist. Torna a mi, fil, torna a mi, per so cor Déus m'a tramès a tu!—. Lo qual ausén aquestes paraules ac compació, per què a él se'n tornà e mot fortment se plorà. On l'apòstol per él pregà Déu e li empetrà perdó ab Déu.

E lig-se en aquela mesexa *Ystòria eclesiàstica* e en la *Glosa* sobre la *Segona canònica*²¹ de Sent Johan que,²² con Sent Johan en la ciutat d'Efesim, per raó de bayar,²³ intràs en los bayns, e aquí veés En Corenti,²⁴ qui era eretge, d'aquí de mantinent ixí dién: —Fuscam d'aysi per so que'ls bayns no cagen sobre nós, en los quals se lava 26r1 aquel eretge qui és enemic de veritat—. E con una aucela / qui és apelada perdiu fos donada viva a Sent Johan per alcun home, e aquela él enquax aplanan la tocàs e la tengués, un jovencel qui asò vesé dix tot risent: —Vejatz en qual manera aquel home veyl joga ab aquela aucela axí con si era enfant—. Per la qual cosa Sent Johan apelà lo jovencel, al qual demanà él què tenia en la mà, lo qual li respòs dién que i: arc tenia. Per què Sent Johan li dix: —E què'n fas d'aquel arc?—. E'l jovencel li respòs: —Aucels e bèsties n'au-

¹⁶. - PB: pulchrum et fortem V60.

¹⁷. - P: layrons B.

¹⁸. - P: layrós B.

¹⁹. - per vergoya ac gran P: per vergoya que hac B: prae pudore nimio V60: els dos copistes probablement deformen una grafia *ca(c)gran* (potser en part entenent-la *c'agra'n*).

²⁰. - P: encalsà B: urget calcaribus V60.

²¹. - glosa sobre la glosa canònica P: glosa sobre sobre la primera canònica (sic) B: glossa super secundam canonicam V60.

²². - B: en que P.

²³. - P: bateyar B: balnea lavandi V60.

²⁴. - P: Corpiti B: Cerinthum V60.

ciem²⁵—. Al qual l'apòstol dix: —En qual manera los ne aucietz?—.

Per què adoncs lo jovencel comensà l'arc a tirar, e tirat en la mà lo tenc e enapès lo destès, al qual l'apòstol dix: —Per què as tu, fil, l'arc destès?—. On él li respòs dién: —Per so l'é eu destès cor, si longuament lo tenia eu tès, ja puy no trauria²⁶ tam bé—. Per què l'apòstol li dix: —Tot enaxi la frevolesa umanal se faria meyns fort a contemplació si, tos temps en la fortessa²⁷ estan, alcunes vegades n'ors volia humiliar enaxi con fa la àguila; cor la àguila vola
25r1 pus alt que / totz los altres aucels e garda lo sol pus clarament que'ls autres; emperò, per necessitat de natura, alcunes veguades en terra s'abaixa. Enaxi lo humà coratge, quan se tol¹ un poc e's retarda de contemplació, ab pus ferventa volentat a les celestials coses s'endressa—.

Con Sent Johan estegüés² en sa velesa, seguons que fa testimoni Sent Gerònim, en la ciutat d'Èfesim, e a penes per los discipòls fos aportat en la esgleya e no pogués parlar,³ a cascuna posa⁴ deya assò: —O lils meus, amatz la un l'autre!—. Per què los frares qui ab ell⁵ eren foren mot meraveltz, per so cor él desia tota hora aquelles paraules, on li dixerén: —Macstre, per què dius tu assò tota hora ni tantes vegades?—. Lo qual los respòs dién: —Per so cor és comanament de Déu, e si sol aquel se fa e és servat, abasta a ho-
26r2 me a aver la amor / de Déu—. *M.

Recomta Elinardus⁶ que con Sent Johan volgués l'*Avangeli* escriure, primerament dix a les gens que dejunassen e orassen per so que él pogués dignes coses escriure. E recomta que él pregà Déus per aquel loc sacrat⁷ en lo qual él volia escriure l'*Avangeli*, que negun vent ni neguna pluya no y tocàs. La qual gràcia en aquel loc entrò al dia de vuy totz los elemens⁸ fan [gràcia].

E con Sent Johan en estat de xcviii⁹ ayns, Nostre Seyor a él aparec ab los seus discipòls dién: —O mot amat, vine a mí, cor

²⁵. - P: n'ausich B: sagittamus V61.

²⁶. - P: tirar B: redderetur V61.

²⁷. - P: fortaleza B: rigore V61.

¹. - B: vol P: retrahit V61.

². - P: sters B: moraretur V61.

³. - PB: nec plura verba dicere posset V61.

⁴. - P: pausa B: pausam V61.

⁵. - B: els P: eo V61.

⁶. - PB: Helinandus V61: Helinand (cap a 1160-1229), monjo cistercès del monestir de Froidmont.

⁷. - P: sagrat B: secretissimo V61.

⁸. - P: altres elemens B: elementa V61.

⁹. - B: xc P: nonaginta octo V61.

temps és que tu menucs¹⁰ en la mia taula ab los teus frares—. Per la qual cosa Sent Johan comensà a anar envés Éi, al qual dix Nostre Seyor: —Diemenge venràs a mi—. On, en lo diemenge venc tot lo pòbol en la esgleya que era feta en lo nom de Sent Johan. Lo qual, del primer cant del pol entrò a la ora que d'èls se partí, los presicà
25r2 e'ls preguà que fossen fermes en la / fe e en los manaments de Déu.

E après assò él fe fer 'i clot cayrat costa l'altar e féu gitar la terra fora la esgleya. E quant entrà en aquel clot, ab les mans estezes envés Déus levades dix: —Convidat m'as, Séyer Déus, Jhesú Crist, al teu convit. Vet que eu venc, gràcies fasén a tu per so cor as desigat mi e m'as convidat als teus menjars. On sàpies que eu ab tot mon coratge desigava tu—. E con la oració agués feta, tan gran clartat sobre él lo(r)¹¹ resplandi que negun hom en él guardar no poc. E quant se partí aquela clartat sobre'l vas, lo vas fo atrobat ple de manna;¹² lo qual loc entrò al dia de vuy¹³ està ple de manna. *M.

26v1 Sent Eadmundo,¹⁴ rey d'Anglaterra, no disia de no / a negun hom qui res li demanàs en nom de Sent Johan evangelista. On s'esdevenc que un pelegrí li querec en nom de Sent Johan, mot cuytosament; al qual donà lo rey 'i anel mot preciós.¹⁵ Mas après motz dies 'i cavalier d'Anglaterra, qui en les partides d'oltramar estava, recebé l'anel d'aquel pelegrí e al rey l'aportà, a él dién: —Vet que aquel per amor del qual tu donest aquest anel, quer tramet l'anel—. Per què fo manifest que Sent Johan a aquel en forma de pelegrí aparec quant li liurà l'anel.

DELS INNOCENS

Los innocens són ditz no-nozens en 'iii' maneres: per raó de vida, per raó de pena, e per raó d'innocència. Per rasó de vida són ditz innocens per so cor vida no-nozent agren, en assò que a negú éls nuls temps no nogren,¹⁶ ni a Déu per desobediència, ni a lur pruyme¹⁶ per no-dretura no nogren, ni a si metexes per malea de negú

¹⁰. - P: menys B: epuleris V61.

¹¹. - el lo P: el B: eum V62. 'Els resplendí, brillà davant d'èls'.

¹². - Grafiat *mana* en algun manuscrit de la família de P, fou llegit a tort *mannan* per altres.

¹³. - B: del judici P: (usque) hodie (generator) V62.9: P o el seu model prengueren *uii* per *iui* (:-jui) i ho canviaren en *judici*.

¹⁴. - P: Eatimondus B: Eadmundus V62 (Sant Edmund rei cristià d'Anglia des de 841: morí màrtir).

¹⁵. - En aquesta oració PB segueixen l'ordre sintàctic del llatí: cui rex pretiosum annulum V62.

¹⁶. - P: nolgren B: nocuerunt V62.

pecat no nogren. E per assò és dit en lo salm: «Los no-nozens e'ls
dreturers^{16a} s'ajustaren ab mi», los no-nozens en vida e'ls dreturers
25v1 en fe. Per rasó de pena foren ditz in/nocens: cor innocentment, e
no-justa, sofferiren passió. Per què fo dit en lo salm: «Escamparen
lur sanc no-nozent». E per rasó d'innocència foren ditz innocens, per
so cor en lo martiri aconseguiren innocència de baptisme, so és que
26v2 foren mundatz dels pecatz origenals, / de la qual innocència és dit
en lo salm dién: «Garda innocència e veges la egualtat». So és garda
los innocens per baptisme e enaprés veges la egaitat de bona obra.

Los innocens foren morts per Herodes Ascalonita.¹⁷ En la *Esriptura*
recomta que .iiii. foren Herodes, los quals cren hòmens de gran fama,
mas la lur crueltat fe èls ésser senes fama. Lo primer fo appellat
Herodes Ascalonita,¹⁸ sotz lo quát nasc Nostre Seyor. Lo segon
Herodes fo apelat Herodes Antipas, sel qui degolà Sent Johan. Lo
ters Herodes fo apelat Herodes Agripa, sel qui aucís¹⁹ Sent Jacme e
encarcerà²⁰ Sent Pere. Dels quals foren fetz aquestz versos: «Ascalo-
nita aucís los infants, Antipa Sent Johan, Agripa Sent Jacme e
enclausi Sent Pere en la càrcer».

Mas ara vegam del primer Herodes la sua ystoria breument.
Antipàter²¹ fo de la terra que és dita Idumea,²² segons que en les *Ys-
tòries escolàstiques* és lest. E pres la néta del rey d'Aràbia per mu-
ler, de la qual ac .i. fil, lo qual apelà Herodes axí con él; lo qual
enaprés fo dit Herodes Ascalonita.²³ E aquel Herodes recebé de Cèsar
Agust lo regne de Judea, on adonques primerament fo tolta²⁴ la corona
de Judea. Lo qual Herodes ac .vi. fils: Antipàter, Alexandri, Aristò-
bolus, Arxclaus, Herodes Antipas^{24a} e En Felip. Mas Alexandri e
27r1 Aristòbolus²⁵ foren engenratz d'una metexa mare juseua / e a Roma
anaren per liberals artz a aprendre; e enaprés de l'estudi de Roma, en
25v2 Judea se'n tornaren. / Era Alexandri home mot subtil de saber; e, de
mantenent,²⁶ quant foren vengutz, del prenement del regne agren
gran²⁷ guerra ab lo pare.²⁸ Per la qual cosa lo pare fo escomogutz

¹⁶ - P: prohieme B.

^{16a} - deturors P: dre- P².

¹⁷ - V63.11, 13, 18: Ascolonita ...omita... onita P: Astalonica... Scalonica B.

¹⁸ - P: ausi B: occidit V63.

²⁰ - encara P: en carrera B: incarceravit V63.

²¹ - Antipater V63.20 Herodes Antipas P.

²² - P: Yduma B: Ydumaeus V63 (país que comprenia part d'Aràbia).

²⁴ - B: colta P: ablatum est V63.

^{24a} - V: la posició d'aquest i d'Antipater intercanviada P.

²⁵ - B: Antíbolus P.

²⁶ - B: demanti P.

²⁷ - B: cura de P.

²⁸ - PB: frequentius de susceptione regni cum patre disceptabant V63.

contra éls, per què onrà Antipater plus que éls de son regne. On con éls de la mort del pare tractassen, e per assò lo lur²⁹ pare de sa terra los exelàs,³⁰ a l'emperador Cèsar se n'anaren clamar de la injúria del pare.

En aquel temps los ·iii· Reys d'Orient vengren en la terra de Jherusalem e del naximent del rey novel, mot diligentment éls queregren. Per la qual cosa Herodes, quant o ausí dir, fo mot torbat, per so cor temia que aquel fos nat d'alcun rey ver qui'l gitàs de son regne, per què pregà los tres reys que quant aquel aurien trobat, que o venguessen dir a él, dién a éls que él lo iria adorar. Mas ell o volia saber per so que'l pogués fer aucir; per la qual cosa los reys per altra via se'n tornaren en la lur regió. E quant Herodes vesé que a él no venien, pensà-se que per la visió de la estela éls fossen decebutz, e que per vergoya a él no volguessen tornar. E per assò él se tolé de l'emfant a querer. Mas con él ausís assò dir que'ls pastors avieh dit, e aquellò que Symeon e Anna avien profetitzat, mot fortment se temé; per què's pensà que'ls ·iii· reys l'aguessen escarnit. On Herodes comensà a tractar de la mort dels emfantz / qui eren en Betleem, per so que ab éls fos mort aquel lo qual él no concxia. Per què Josep se'n fug,^{30a} a l'amonestament de l'àngel, ab l'emfant e ab la mare en Egipte, en la ciutat que és apelada Ermòpolim.³¹ E aquí él estec ·vi· ayns entrò que Herodes fo mort. *M.

E quant él entrà ab l'emfant Jhesú Crist en Egipte, segons que Isayàs avia dit, totes les ýdoles de Egipte casegren. E dien alguns que enaxí con en³² lo·eximent dels / fils d'Irrael de Egipte no fo casa en tot Egipte, Déus volent, que'l primer nat no·y yagués¹ mort; enaxí no fo temple en Egipte que totes les ydoles no y caseguessen. *M. Recomta Cassiodorus,³ en la *Ystòria en tres maneres partida*,³ que en la ciutat de Ermòpoli Tebayde,⁴ és un arbre que és apelat persides,⁵ que val mot a salut de moltes⁶ malauties, si'l fruyt o la

²⁹ - e per assò lo lur P: per adsò lur B.

³⁰ - P: de la terra los exelàs B.

^{30a} - A esmenar segurament en *fux* FUXIT —o bé en *fusc*—, úniques formes conegudes del perfet de FUGERE.

³¹ - cf Eliopolim PB: Hermopolis V64. 11. En part hi pot haver confusió amb Heliópolis. Cf. nota 4.

³² - B: *om.* P: in exitu V64.

¹ - no y yagués P: no yagés B: non jaceret (mortuus primogenitus) V64.15.

² - P: Casidorus B: Cassiodorus V64 (escriptor llatí i home d'estat en temps de Teodoric 468-562).

³ - PB: in *hystoria tripartita* V64.

⁴ - Erinopoli P: Eriopoli Tebayside B: Hermopoli Thebayde V64.

⁵ - PB: persidis V64.

⁶ - B: mortes P: in salutem multorum V64.

fula o una part de l'escortxa és ligada en lo col del malaute. On con Santa Maria ab lo seu Fil se n'anà en Egipte, aquel arbre ⁷ s'enclinà entrò en terra e a Jesú Crist soplegan aorà.

27v1 Dementre que Herodes tractava de la mort dels emfanz, fon apelat e citat per letres de Cèsar August per so que responés a les acusacions de sos fils. E con él passàs per Tarsa,⁸ entès que les naus dels tarsiens ⁹ avien los ·iii· Reys passats, e per assò totes les naus mot sobtament féu cremar, segons que ja era dit per la propheta dién: «En spirit mot fort enframuneràs les naus de Tarsa». E con lo pare Herodes disputàs ab los fils davant Cèsar, determenat fo / que·ls fils al pare en totes coses obeïssen, e que él jaquis lo regne a qui's volgués. E quant Herodes fo retornat en lo seu regne, per la confirmació que li fo feta del regne, fo él pus ausar;¹⁰ per què fe aucir totz los emfanz qui eren en Besleem de ymatu¹¹ e infra, segons lo temps qu'él avia quest als Reys.

26r2 Aquesta paraula *ymatu e infra* a dos entenimens. Lo primer és que vula dir orde de temps; e és lo sèn de la paraula «de ymatu e infra», so és dels enfans de ·ii· ayns entrò als enfans d'una nuyt. Avia après¹² Herodes dels reys que, en aquel dia en lo qual la estela a èls aparec, que era nat Jhesú Crist. Mas cor avia ·ii· ayn passat, per so cor a Roma era anat e tornat, él / se pensà que Jhesú Crist fos en etat d'un ayn e de pus. On, per assò, sobre la etat d'él, d'una nuyt, entrò a dos ayns los emfanz fe aucir, per so cor se pensà que l'emfant fos mudat en altre loc, e pensà-se que la estela lo agés en altra forma mudat. E aquesta sentència és pus usada, e per pus vera és ahuda¹³ que les autres.

27v2 Emperò en altra manera aquela paraula *ymatu e infra*, segons que diu Crisòstomus, és esposta axí: que *infra* vula dir orde de nombre; e és lo sen de *ymatu e infra*, so és, dels emfanz de dos ayns entrò¹⁴ als emfanz de ·v· ayns. E aquelò / fo per so cor la estela, per un ayn ans del neximent del Salvador als ·iii· Reys aparec, e Herodes, pus que assò ac dels ·iii· Reys après, a Roma anà. E pus que ·i· ayn perlonguà aquela mort a fer, cresce donques Herodes que Jhesú Crist era nat quant la estela als ·iii· Reys aparec. On, per assò, él se pen-

⁷. - P: aybre B.

⁸. - P: Cassa B: Tarsum V64 (*Tarsus* de Cilícia, ciutat natal de Sant Pau).

⁹. - P: passiens B: Tarsensium V64.

¹⁰. - PB: audacior V64.

¹¹. - PB: a bimat V64 (o sigui de dos anys o menys, descompost erròniament com *ab imatu*).

¹². - B: pres P: didicrat V64.

¹³. - P: asuda B: habetur et reputatur V65.

¹⁴. - B: ento P.

sà que Nostre Seyor fos en estat de ·ii· ayns, per què, tots los enfants que trobà de ·ii· ayns¹⁵ entrò a ·v· éi fe aucir, e no ges sels qui eren menors de dos ayns. Al qual afermament és vista fer fe assò que alguns osses d'aquels infants són tan grans, que no és semblant que fossen de ·ii· ayns. Pot-se, emperò, dir que mot majors eren adoncs los hòmens que ara no són.

E adoncs fo acmplit aquell¹⁶ que fo dit per la propheta dién: Vou de plor e udolament de fombres piadozes, so és de les mares, auzida és en Roma.¹⁷ So és en alt. Mas Déus, qui és molt dreturer—segons que en les *Ystòries escolàstiques* és lest—, no sofferí que tan gran malesa de Herodes romasés¹⁸ no-punida. Cor per divinal judici de Déu fo fet que aquel qui avia los fils dels altres morts, que'ls seus aucís mesquinament. Per so cor Alexandri e Aristobolus són ahutz
26v1 altra vegada suspitoses, per ço cor ·i· compayó d'els avia / confessat que Alexandri li avia mot promès de donar¹⁹ si éi donava veri a beure a son pare Herodes. El razedor confessà aquellò per què'l li^{19a} era estat promès: si éi, dementre que li rauria la barba, lo degolava; dién que Alexandri li avia dit que no devia hom posar sa esperansa en home vel que sos cabels se tinsés, per so que jove apa-
28r1 ragués. /

Per la qual cosa lo pare, irat, fèu los seus fils aucir. E Antipàter fe rey après sos dies e devant totz l'establí rey. Mas a'quel Antipater, sobre tot lo regne, Herodes Antipa²⁰ substituy,^{20a} et [sobre tot lo regne]²¹ Herodes Agripa e Erodian,²² muler de Felip

¹⁵. - B: om. 10 mots P: unde pueros bimos occidit et deinceps usque ad quinque annos V65.

¹⁶. - B: om. P: quod V65.

¹⁷. - Rama PB: Roma V65.

¹⁸. - B: no romases no punida P: remanere impunitam V65.

¹⁹. - per donar P: multa sibi donaria promississet V65. Possiblement l'arquetipus duia *promes molt* ita donaria que els escribes posteriors llegiren falsament com *p. mot a donar ja* i els dos actuals canviaren el règim *promès a* en *promès de o promès per*, que eren les construccions usuals, i eliminaren *ja* com una conjunció usada abusivament en estil familiar.

^{19a}. - P escriví dos cops la *e* (*queell*). Altres vegades aquesta combinació pronominal es troba grafada *lo li* o suplement *li* (= *li*), actualment *l'hi* en uns dialectes *li ho* o *li-u* en d'altres.

²⁰. - Herodes Agripa P: Herodes Antipam V65.

^{20a}. - *Substituir* en el sentit de 'instituir subsidiàriament o en qualitat de successor'. Tot això ho diu V del primer Herodes, l'Ascalonita, i en aquest paràgraf *Antipa* i *Agripa* funcionen com a complements directes per si sols i no pas com a epítets del nom dels futurs *Herodes Antipa* i *Herodes Agripa*. Però la combinació és tan complicada que el manuscrit cometé diversos lapsus de repetició de mots, lapsus que eliminem posant-los entre claudàtors.

²¹. - Els cinc últims mots P: Insuper V65.

²². - P: Erodianen B: Herodiadem V65.

[substituï], los quals avia ²³ de N'Aristòbol^{23a} ahutz, [e] ab paternal amor éi los amava. Enaprés, Antipàter, per aqueles dues coses, fo molt irat, e desordonat enaxí contra son pare, e concebé ²⁴cosí, en tant que éd l'assajà a aucir per veri. La qual cosa quant o sabé Herodes, en una càrrec lo fe metre. On con assò auzís dir Cèsar August, que Herodes fasia aucir sos fils, dix: —Més amaria ésser porc de Herodes que son fil ésser, cor éi perdona als porcs que no'ls auciu, e auciu los fils—.

E, con Herodes fos ja de etat de lxx¹ ayns, en mot greu malautia casec: so és que sofferí febra mot greu e pruyga ²⁵del cors e grans turmens en son col e imflament de sos peus; e ls colons, que avia vermenozes; ²⁶e mot gran pudor que li exia de son cors; e tot dia mout greument sospirava. On, fo per metges en oli pozat, e d'aquel loc enquax mort fo levat. E auzén dir que'ls juseus esperaven ab gog la sua mort, totz los pus nobles e ls pus jóvens de tota Judea, prezes, en càrrecs los mès. E dix a Salomé, que era sor sua: —Eu sé que'ls juseus són de la mia mort mot alegres, mas eu poré aver motz ploradors e nobla compaya al soterrar, si tu vols obeir als meus manaments; axí que, ^{26a}/ quant eu seré mort, que totz aquels / que eu tenc prezes fases aucir, per so que tota Judea me plor, vuli o no—.

Avia acostumat Herodes, après tot menjar, que parava ^{26a}·I^a poma e ²⁷enaprés la menjava. E axí co'l coutel tenia en sa man, con per mot gran tos fos règement destret, esguardà's si neguna cosa l'enpeytàs que si mesex ab lo coutel no ferís, per què levà sus la man dreta en què tenia lo coutel; mas i· seu cosí li sostenc la sua mà, e'l gardà, que ab lo coutel no's ferí; e de mantinent, enaxí con si'l rey fos mort, en la sala del rey se levà gran plor. Lo qual ausit, Antipàter s'alegrà mot, e promès a les gardes grans dons si'l solvien. E con conegués Herodes lo greu alegrement de son fil, que avia ahut de la sua mort, tramès là sos degoladors, als quals lo fe aucir. On fe ²⁸rey Arxelau, son fil, après si. E après ·v· dies éi murí. Lo qual fo en mōtes coses mot astrue, ²⁸mas en les coses de sos fils fo mot

²³. - B: avian P.

^{23a}. - Aquest deu ser un *Aristòbola* nom de dona, elidit davant *a-* (tot i que aci fins Graesse porta un lapsus *Aristobolo*).

²⁴. - *om.* PB: odium V65. *Osi* de l'arquetipus seria llegit *o si*, mots que, entesos com a particulars supèrflus, els copistes suprimiren.

²⁵. - P: pertussis B: prurigne V65: 'pruija, picor incessant'.

²⁶. - P: vermenosi B: vermescentibus V66.

^{26a}. - que P: *potser leg. uul.*

^{26b}. - *Parar una fruita* usat encara (Balears...) per 'pelar-la'.

²⁷. - B: *om.* P.

²⁸. - fou (sic) B: fe P.

^{28a}. - P: struch B.

desastruc. Enaprés Salomé, sor sua, totz los juseus qui eren prezes absolvé, los quals avia lo rey manatz aucir.

Remigi diu, sobre Matheu, que Herodes ab lo coutel ab lo qual la poma parava, aucís si metex, e que Salomé, sor d'él, féu aucir totz los judeus, axí con per son frare li era manat ni ordonat.

DE SENT TOMÀS DE CONTURBERA ³⁰

28v1 Tomàs vol dir aytant con abís, so és pregon en humilitat, que fo manifest en lo cilici que vestia, e'n lo lavament / dels peus dels pobres que él fasia. E vol dir Tomàs aytant con doble en prelació, cor en doble manera davant los altres fo, so és per paraula e per exempli. E fo trencat ³¹ en passió.

27r1 Tomàs de Conturbera dementre que él estava en / la cort del rey d'Anglaterra él viu fer alcunes cozes en la cort, que mot eren contràries a la religió crestiana: e per assò la cort deseparà e ab l'arcevesque de Conturbera él se més per estar, per lo qual fo fet ardiaque de la Seu. Emperò a les pregueres del bisbe pres la cancellaria del rey d'Anglaterra, per so que Sent Tomàs, ab la sua saviesa, atempràs los malignes coratges d'aquels que s'eren levatz contra la Esgleya.

Lo qual fo tant ¹ amat per lo rey que, après la mort de l'arcevesque, él en la cadira bisbal mot honradament ² lo posà. E ja fos que mot i contrastàs, a la perfi, per obediència al seu manament, per portar lo càrrec de la bishalia, los seus muscles humilià. E sobtament en totz sos feytz se camjà, ^{3a} axí que la sua carn ab cilicis e ab dejunis mot fortment trebalà:

Cor tan solament cilici per camiza portava, e bragues de cilici causava, ^{3b} que li tocaven entrò als peus; on, la sua santetat axí subtilment amagava que, salvada ⁴ totaora la sua honestat, sotz covinens vestimens, segons la costuma dels altres, él cobrí lo seu cors humilment. E a 'xiii' pobres de genolons él los peus lavava, ⁵ enaprés a menjar los donava e dava a cascun 'iiii' diners

³⁰. - P: Conturber B: Cantuariensis V66 (= *Cantorbery*).

³¹. - PB: sectus V66.

¹. - B: *om*, P: adeo dilexit V67.

². - B: honrament P.

³. - PB.

^{3a}. - Camjar (= occit.) 'canviar'.

^{3b}. - 'Calçava, es posava a manera de mitges (calces)'.

⁴. - P: sabuda B: salvo semper honestatis rigore V67.

⁵. - P: levà B: abluebat V67.

d'argent⁶ e puxes de son palau los gitava.⁷ Enaprés lo rey volia
28v2 é l'enclinar a la sua volentat en des/trohiment⁸ de la Esgleya, en
assò que volia que les costumes,⁹ les quals contra la libertat de
la Esgleya los seus antecessors avien confirmades, que é l'aytambé
les confirmàs. A la qual cosa, co é l no y volgués consentir, contra
si gità la ira del rey e dels prínceps.

Ffo una vegada que é l, ab los altres bisbes, fo per lo rey cos-
tret en tant que a é l manassava d'aucir: on, decebut per consel de
grans homes, de paraula consentí a la volentat del rey. Mas é l vesén,¹⁰
per asò, lo peril de les ànimes que ls era endevenidor,¹¹ si metex,
27r2 enaprés, ab penitència mot greument se trebalà, e de misses a cantar
se cessà, entrò que, per lo sobiran¹² bisbe, d'aquel faliment fos absolt.
Enaprés li querec lo rey que aquellò que avia dit de paraula, que ab
escrit o fermàs,¹³ al qual mot baronilment Sent Thomàs contradix; e de
la cort, prenent la crou dreita, é l ixi. Per què los enemics contra é l
cridaren, é l apelan En Cap d'aurat.¹⁴ diens: —Penge-l om lo tray-
dor!¹⁵—.

Per què enaprés ii¹⁶ grans prosomes¹⁷ sezels a é l ploran ven-
gren, e a é l affermaren per sacrament que, en la mort d'é l, motz barons
s'eren juratz. Per la qual cosa lo baró sant de Déu, per gran paor que
ac, en Flandres s'en fusc. E con lo rey tramezés a Roma per so que
legatz de Roma a é l, per l'apostoli, fossen tramezes, qui aquel negoci
termenassen, de tot en tot l'apostoli s'abstenc que negun trametre no
li'n volc. Per la qual cosa lo rey, pus que no solia, contra l'arcevesque
cruelment fo mogut; per què totes les coses de l'arcevesque e dels
seus robà, e tota la sua liyada de la sua terra exilà, senes que mercè
29r1 aver no ls volc, a neguns, per veleza ni per orde / que aguessen. Mas
lo sant baró orava a Déu totz dies per lo rey e per tot lo regne.

Enaprés fo revelat a l'arcevesque en visió que a la sua esgleya
sen tornàs, per so que, ab victòria de martiri, a Déu se n'anàs. Per

⁶. - P: d'aur B: argenteis V67.

⁷. - PB.

⁸. - B: doctrinament P: detrimentum V67.

⁹. - que les costumes B: om. P: volens ut consuetudines V67.

¹⁰. - B: vesé P: videns V67.

¹¹. - B: endevenidors P.

¹². - B: om. P: summo pontifice V67.

¹³. - P: conformàs B: confirmaret V67.

¹⁴. - PB: capite furem V67 ('agafeu el lladre' però el traductor comprengué malament el mot *furem* com a 'furiós' i el canvià en *orat* 'boig' i prengué *capite* per 'cap').

¹⁵. - PB: proditorem V67.

¹⁶. - B: de P: duo V67.

¹⁷. - P: prohomies B: proceres V67.

què en lo ·viii· ayn del seu exil se'n tornà en la sua esgleya, e per tot lo pòbol fo rebut mot honradament. *M.

E après, pocs dies ans del seu martiri, un jovencel qui era mort maravelosament sus san se levà,^{17a} dién que entrò al sobirà orde dels apòstols fo aduyt per los àngels. e entre los apòstols una sezila vaga éi vi;^{17b} on, éi demanà de qui era aquela sezila, per què l'àngel li dix que a ·i· gran prevere d'Anglaterra era servada per Nostre Seyor. *M.

27v1 Era un prevere qui cantava totz dies / missa de Santa Maria, per la qual cosa fo a l'avesque¹⁸ acusat e, per éi costret,¹⁹ de son offici fo depausat. E con Sent Tomàs se despullàs lo cilici que vestia per so que'l cusís, e sotz lo lit l'amagàs. Santa Maria al prevere aparec a éi dién: —Ve a l'arcevesque e digues-li que aquela Dona per amor de la qual tu dizies la missa a cozit lo cilici d'éi, lo qual és sotz²⁰ lo lit. E la seda vermela ab la qual l'a cozit²¹ a gequida aquí mesex. E digues-li que ela lo prega que t'absolva de l'entredit en què éi
29r2 t'avia pozat—. On, la cosa per l'arcevesque auzida e naxi atro/bada, fo mot esbaleyt; per què, de mantinent absolvé lo prevere, e manà'l cantar a la sua volentat.

Enaprés l'arcevesque delès, axí con d'abans fazia, lo dret de la Esgleya, axí que al rey per forssa ni per sos pres no vole obezir. Per què vengren de mantinent cavalers del rey totz armatz là on l'arcevesque era e, cridan altament, éls lo queregren.²² Als quals éi venc e dix-los: --Veus-me aysi! Què voletz? --. Per què éls dixeren: —Nós èm²³ vengutz per tu a aucir, per so que d'asi enant tu no pusques viure—. Als quals éi dix: —Eu per Déu a morir son aparelat, e per defensió de justícia e per la libertat de la Esgleya, on, si mi voletz ni queretz, de part de Déu totpoderós, e sotz pena de desvet,²⁴ vos man que a negú qui sia ab mi no fassatz mal en neguna manera. E eu a Déu e a Santa Maria e a totz los santz e a Sent Dionís, la cosa de la Esgleya, e mi metex, coman --. E aquellò dit, de mantinent los cruels hòmens li tolgren lo cap, e tota la corona li pessejaren, e l sent²⁵ servel per lo paviment de la esgleya gitaren. E enaxí lo
27v2 sant màrtir a Déu / fo consacrat. *M.

^{17a}. - 'Se llevà sus, sa' = 's'aixecà dempeus, curat'.

^{17b}. - 'Veic un setial (seilla) buit'.

¹⁸. - P: croevesque B: archiepiscopo V68.

¹⁹. - P: destret B: accersitus V68 (el traductor no ho entén bé).

²⁰. - P: desus B: sub V68.

²¹. - P: coyt B: consuit V68.

²². - P: prengren B: inquirunt V68.

²³. - P: som B: venimus V68.

²⁴. - PB: sub anathemate V68.

²⁵. - P: seu B.

E dementre que ls clergues cantaven «Requiem eternam» e celebra-
ven per él missa de morts, sobtament, seguons que's diu, gran cor
d'àngels estans e clarament cantans, lo cant dels clergues empatxaren,
los quals comensaren, altament l'offici dels màrtirs dién, cantan:²⁶
—Alegrarà's lo just—. Per què de mantinent los autres clergues aquelo
29v1 metex cantaren. E assò semblà que fos mu/dament feyt del cant per
lo Rey Celestial; per so cor lo cant del²⁷ plor fo mudat en cant de
lauzor: per la qual cosa fo manifestat que él era gloriós sant, per so
cor los àngels li feren tanta d'onor e ab los santz màrtirs lo aloga-
ren. E motz altres miracles à fetz per lo seu sant Nostre Seyor;
cor, per mèritz d'él, a ceus à retut lo veser e a sortz l'auzir e a ran-
calozes anar, e à feyts mortz ressucitar. E ls draps en què fo mar-
turiatz, lavatz en aygua, e l'aygua per los malautes beguda, man-
tenent eren sanatz. M.

Era una dona anglesa que desigava aver bels uls, per la qual
cosa féu vot a Sent Tomàs que ela, peus descausses, visitaria lo
seu vas humilment. E con en oració ela estegués, quant se levà de
tot en tot se trobà enseguida; ²⁸ per què, de mantinent, ela, mot peni-
tent, comensà a pregar Sent Tomàs que no li donàs bels uls, mas que
li retés los seus; la qual cosa a penes ²⁹ poc empetrar.³⁰ *M.

Era i: escarnidor qui aportà ayga simple, per l'ayga de Sent
Tomàs, al seu seyor, en una capsa, per so que li ajudàs de sa malautia.
Al qual dix lo seu seyor: —Si tu nuls temps res no m'emblest, Sent
Tomàs vula que tu m'aportz de la sua aygua; mas si res m'as emblat,
aquela aygua esvanesca—. Al qual dix aquel escarnidor: —Consen-
ti—, per so cor / sabia que la capsa avia duyta plena d'aygua. Per què,
28r1 de mantinent la capsa obrí, e buyda senes aygua éls la trobaren. Per
29v2 la qual / cosa lo servent fo en monsoncga ³¹ atrobat, e de layronisi ³²
fo reprovat.

E més, era una aucela que sabia parlar, e enaxí co'l milà la en-
calssava, ela comensà a cridar: —Sent Tomàs, ajuda'm!—. E de
mantinent lo milà casc mort e la aucela escapà.

Era un home qui avia Sent Tomàs mot amat, e con él fos greu-
ment malaute, al vas de Sent Thomàs se n'anà e pregà'l que li donàs
sanitat, la qual cosa mantinent recaptà. Mas dementre qu'él se'n

²⁶. - Sic PB.

²⁷. - P: de R.

²⁸. - P: orba B: excaecatam V69.

²⁹. - P: ad envides B: vix V69.

³⁰. - P: acabar B: obtinere V69.

³¹. - P: mosserca B: mendacio V69.

³². - P: fur B: furti V69.

tornava ben sà, el se pensà que aquela sanitat res no profitaria a la sua ànima; per³³ què, de mantenent al vas tornà, e orà dient que, si li era profitable,³⁴ aquela enfermetat que avia li tornàs. Per què demantinent la enfermetat li tornà enaxi con la avia d'abans.³⁵

DE SENT SILVESTRE

Silvestre és ditz de sile, que és lud de terra, que vol dir lud de terra, so és lud de la Esgleya; o Silvestre és dit de silvas e traent,³⁶ per so cor homes silvestres, so és salvatges, e no-crezens e durs, el trasc a la fe.

DE SENT SILVESTRE

Es ditz de *sile*, que és lud, [d]e terra, que vol dir «lud de terra», so és «lud de la Esgleya».¹ O Silvestre és dit de *silvas* e traent,² per so cor homes silvestres, so és salvatges, o no-crezens, e durs, el trasc a la fe. O, segons que és dit en lo libre que és apelat *Glosari*, Silvestre vol aytant dir con «vert», o «salvatge», o «combrós», o «boscós». Es dit «vert» per so cor les celestials coses consirava.³ Es dit «salvatge» per so cor si mesex cultivava. Es dit «combrós» per so con fo de tota cobeia refredat. Es dit «boscós» con⁴ fo entre ls arbres del cel plantat. La ligenda del qual compilà, so és ajustà, Eucebi de Cesarea; la qual ligenda Sent Blasi⁵ en 'i' concili de 'lxx' bisbes per los catòlics legidora remembra,⁶ segons que's pot veser en lo

30r1 *Decret.* /

28r2 Silvestre, per la mare, que avia nom Justa, fo per nom e per fet engenrat. / E fo per En Cirino, prevere, en la fe santa enseyat, lo

³³. - B: *om.* P.

³⁴. - B: els dotze mots darrers *om.* P: unde iterum rediens ad sepulchrum oravit, ut si non esset utile animae suae V69.

³⁵. - Aci s'acaba el tros inicial de l'obra, transcrit i estudiat de nou per la Dra. Kniazzech. Aquest tros i els 25 folis següents fins al 52 (P) — transcrits aquests estudiats pel Prof. Neugaard — foren ja estudiats (i només en part transcrits) pel Prof. Coromines l'any 1939. Des del 52 al 157 segueix la porció que constituïu la tesi doctoral de Neugaard, des del 158 al 272 (fi de l'obra), la que constituï la de Kniazzech.

³⁶. - A *silva* et *theos*, quia... V70. Potser el traductor llegí *traes* o *traens* en el seu manuscrit illat i lloc de *theos*.

f° 28

¹. - quae instar bonae terrae habet pinguedinem bonae operationis, nigredinem humiliationis et dulcedinem devotionis. Per ista enim tria agnoscitur bona terra, ut ait Palladius: *om. trad.*

². - traent PB: *theos* V.

³. - terras coses considerava B: coelestia contemplando V.

⁴. - Blasi: Gilasi P: Ylari B: Blasius V.

⁵. - remembra *om.* B: a catholicis legendam commemorat V70.13 *El ms.*, posa aci repetides, per lapsus, les lletres se de segons.

qual tenia ospitalitat sobiranament ab tot son poder. On reebé Thimoteu, qui era baró sant e ⁷ bon crestià, en son hostal, lo qual negun altre home no'l volia albergar, per la persecució ⁸ dels crestians. Lo qual après 'i' ayn e 'iii' meses gasayà la corona del martiri dementre que presicava mot enfortidament la fe de Jhesu Crist. E con En Tarquini, qui era loctenent del seyor ⁹ de Roma, se pensàs que Thimoteu fos mot ric home, les sues riqueses a Sent Silvestre mot orriblament demanà, a el dién que'l faria aucir mot vilment si no les li retia. Mas, con Thimoteu aquelles riqueses no agués, lo loctenent del seyor ¹⁰ manà a Sent Silvestre que a les ýdoles sacrificàs; en altra manera el lo sentdemà ab diverses turmens ¹¹ lo faria murir. Al qual Sent Silvestre dix: —O fol, aquesta nuyt morràs, e perdurables turmens resebràs! E, vules o no, conexeràs ver Déu ésser Aquel que nós colem—. Per les quals paraules Sent Silvestre fo encarcerat. Et En Tarquini a dinnar fo comvidat, e dementre que menjava un os de peys, en lo trangolador d'el s'entravessà en tal manera que no lo'y poc hom trer en neguna manera, ni él ¹² no poc trangolar. Per la qual cosa en la miganyt él morí, e al vas enaprés ab grans plors ^{12a} fo aduyt, on Sent Silvestre, ab gran gog, de la càrcer fo deliurat. E, mort En Melxiade, ¹³ bisbe de la ciutat de Roma, Sent Silvestre per tot lo pòbol de Roma en sobirà bisbe fo alegut, oltra la sua volentat. Lo qual, en 'i' seu libre, / tots los noms dels enfans orfes e de les vidues pobres e dels paubres vergoyans, avia escritz. E ¹⁴ a totz donava totes ¹⁵ lurs necessitat.

E a Roma él manà lo quart e'l 'vi' ^{en} die e'l disapte, dejunar. E manà colre lo 'v' die axí co'l diemenge. Per què los grechs ¹⁶ crestians dixerén que'l / dissapte devia hom mils celebrar que'l 'v' die. Als quals Sent Silvestre respòs, dién que aquelò no's devia fer, per so cor era establít per l'apostoli, e per so cor lo diemenge era aquí mesex onradament celebrador, per la sepultura de Jhesu Crist. Al qual éls dixerén: —Un ¹⁷ és lo dissapte de la sepultura de Jhesu

⁷. - e P; e molt B.

⁸. - persecució: proressió B; persecutionem V.

⁹. - loctenent del seyor: l. del s. P; pretor B; praefectus V.

¹⁰. - loctenent del seyor: l. del s. P; pretor B; om. V.

¹¹. - turmens P; maneres de turments B; genera tormentorum V.

¹². - no P; tempoch no B.

^{12a}. - ab grans plors P; om. B.

¹³. - Melxiade: Malexide B; Melchiade V.

¹⁴. - e P; e adonchs B.

¹⁵. - lurs P; les lurs B.

¹⁶. - B; grosses P.

¹⁷. - On P; Si B; unum V.

Crist, en lo qual una vegada en l'ayn¹⁸ hom deu dejunar—. Als quals¹⁹ Sent Silvestre respòs²⁰ dién que enaxí con tots dies dominicals per la glòria de la Resurrecció eren ennobleytz, en axí totz los dissaptes eren ennobleytz per la sepultura de Nostre Seyor.²¹ Per la qual rasó los grecs del dissapte se calaren,²² lo qual atorgaren a dejunar. Mas del 'v' dia mot fortment contrastaren, dién que'ls crestians no'l devien colre ni acompayar²³ al dimenge. Per què Sent Silvestre la dignitat d'él mayorment en tres maneres enseyà:²⁴ per so cor en aquel dia Nostre Seyor al Cel se'n puyà, e'l sagrament del seu cors e de la sua sanc en aquel dia establí, e en aquel dia la Esgleya sa secrada cresma²⁵ fa. Per les quals rasós los grecs a la sua voluntat consentiren²⁶.

DE LA MORT DELS ENFANTS

On con Contastí perseguia los crestians, Sent Silvestre ixi²⁷ de la ciutat de Roma, e en 'i' mont ab los seus clergues él estece. 30v1 E²⁸ Contastí, per la persecució / oribla que fasia dels crestians, en plaga de lebroisia casce. Per què, per consel dels bisbes de les ýdoles, són aduytz²⁹ 'iii' milia infantz, los quals volien³⁰ fer aucir, per so qu'en la lur sanc fresca e calent lo bayassen l'emperador. E axí³¹ con Contastí anava³² al loc on lo bayn^{32a} se devia aparelar, les mares dels emfantz envés el de correntes³³ vengren, las quals³⁴ ab lurs pèls soltz dolorosament se ploraven. Per què Contastí manà 28v2 la carreta qui'l portava estar. Et levan sus dix: Aujatz,³⁵ / comtes e cavalers, e tot lo pòbol qui aysí sotz! La dignitat romana e l'emperi és nat de³⁶ font de pietat, la qual dignitat donà aquesta lig, que tot

¹⁸. - B *afegeix* que.

¹⁹. - Als quals: al qual B: quibus V.

²⁰. - P: dix B.

²¹. - P: de Jesuerist B: dominica V.

²². - calaren P: colgren [*potser* tolgren?] e se calaren B: acquiescunt V.

²³. - acompayar: acomparar B: sociari V.

²⁴. - B *afegeix* el.

²⁵. - cresma 'crisma': Cor. 352. Cf. 28v1.

²⁶. - consentiren: atorgaren B: acquiescunt V71.19.

²⁷. - ixi P: ixi fora B.

²⁸. - E P: E con B: autem V.

²⁹. - auts B: adducta V.

³⁰. - P: volia B.

³¹. - enaxí B: autem V.

³². - anà B: egrediente V.

^{32a}. - lo bayn P: om. B.

³³. - el P: els B // 'immediatament'. Cor. s.v.

³⁴. - las quals B: los quals P: quae V.

³⁵. - Aujatz P: O aujats B: audite V.

³⁶. - de P: de la B.

hom morís qui aucuriaria enfant en batala. O! quant cruel, donques, seria la crueltat, que nós féssem³⁷ aucir los fils de les nostres gens, con nós o vedem que no sia fet dels estrayns! ¿Què'ns ajuda que'ls barbres ajam vensutz e sobratz, si per crueltat nós som vensutz? Cor vènsen³⁸ estrayes nascions³⁹ forsa és dels⁴⁰ batelers;⁴⁰ mas vènsen viscis e pecatz és vertutz de costumes. En les batales nós som pus forzatz que'ls mas;⁴¹ en aquesta batala nós serem pus fortz que nós metexes. Et sels qui seran en aquesta batala sobratz auran la victòria gasayada; cor lo vencedor après la victòria és vensut⁴² si pietat per iniquitat és sobrada. Vensa-nos, donques, pietat en aquesta / batala. Cor de tot⁴³ serem vensedors, si per sola pietat nós èm venssutz. Cor de totz se mostra ésser seyor qui's mostra ésser sér de pietat. Per què, és melor, donques, que eu muyra e que sia salvada la vida dels enfantz no-noseñs⁴⁴ que sí, per lur mort, eu vida cruel recobrava; de la qual sanitat si la recobraría,^{44a} a mi no és cert, con sia a mi cert que, si per açò la recobrava, que seria mot cruel cosa—. Per la qual cosa manà Contastí que a les sues mares fossen los infantz retutz, e que los donàs hom messíós.⁴⁵ E que los liuràs hom moltes carretes en què se'n tornassen. On enaxí les mares, que eren ploran vengudes, als lurs locs, ab gog, retornaren. Enaprès l'emperador al seu palau tornà.⁴⁶ *M.

En la nuyt⁴⁷ segent Sent Pere et Sent Pol aparegren a Contastí, en visió, diens: —Per so cor no as volgut que sia escampada la sanc / dels enfantz no-nozens,¹ nos à tramesi² a tu Nostre Seyor Jhesu Christ, per so que't donem consel de recobrar³ sanitat. Per què't disem que fasses venir a tu Sent Silvestre, bisbe de Roma, qui està en lo Mont de Seraptim⁴ amagat. Lo qual t'enseyarà una

³⁷. - P: fassèirem B.

³⁸. - vensen P: vensen les B.

³⁹. - B *afegeix* per.

⁴⁰. - dels batelers P: de barbers batelers B: bellantium populorum V71.34.

⁴¹. - mas 'mans', 'dòcils'. Cf. Cor. § 38a.

⁴². - és vensut B: en vensut P: vincitur V.

⁴³. - tot: tots B: omnium adversariorum V.

⁴⁴. - no-nosés P 'no-nosens', 'no culpables'. AlcM solament registra la forma *no-nocent*, 'culpable'; occit. ant. *nozen* 'culpable'.

^{44a}. - si la recobraría P: om. B.

⁴⁵. - messíós P 'despeses': meciós B.

⁴⁶. - tornà P: se'n tornà B.

⁴⁷. - la nuyt P: l'any B: nocte V.

¹. - no-nozens, 'no-nocents', 'no-culpables'. Veg. f.º 28 n. 44.

². - 'tramès'. Veg. Cor. § 34.

³. - resebre B: recuperandae V.

⁴. - Siraptim V72.15.

31r1

font, en la qual tu, bateyat ⁵ tres vegades, de tota lebroisia seràs sanat. Mas ⁶ emperò a Jhesu Christ fé aquesta honor: que ⁷ destrues totz los temples de les ydoles, / e que refasses ⁸ les esgleyes de Jhesu Crist, ⁹ e que d'aysí ¹⁰ enant sies tu d'eles defenedor—.

E quant fo despertat Contastí, demantinent tramès sos cavalers a Sent Silvestre. E quant Sent Silvestre vid ¹¹ los cavalers, pensà-se que fos vengut a la victòria del sant ¹² martiri, per la qual cosa a Déu se comanà, e sos compayons a si apelà. Enaprés a Contastí mot cuytosament fo amenat, al qual se levà Contastí mot e li dix: —Ben sies tu vengut! Alegrem-nos, eu et tu!—. ^{12a} Et Sent Silvestre li respòs dién: —Pau sia ab tu!—. E après li recomtà per orde la sua visió, e perpensà's Contastí qui foren aquels déus qui a él aparegren. On Sent Silvestre li dix que eren apòstols de Jhesu Christ e que no eren déus. Per què adoncs, a les pregueres de l'emperador, Sent Silvestre l'ymage dels apòstols li aportà. E quant l'emperador les vesé, él dix que aytals hòmens eren sels qui a él aparegren en la sua visió.

On adoncs Sent Silvestre lo crestianà, e per una setmana lo fè dejunar, e totes les càrceres ¹³ fé obrir. E quant l'emperador fo entrat en les fons de l'ayga del baptisme, maravelosament aquí resplandi gran resplandor de lud; ¹⁴ de les quals fons, ¹⁵ tot curat e sanat, ixi ¹⁶ l'emperador, dién que Jhesu Christ avia vist. Per què en lo primer dia del seu baptisme aquesta lig donà l'emperador Contastí: que Jhesu Crist per la ciutat romana axí con ver Déus fos celebrat. / En lo segon dia establí que si negun hom mal disia de Jhesu Crist, que fos punit. En lo ters dia establí que tothom qui a crestià fesés injúria, / que perdés la meytat dels seus bens. En lo quart die establí que enaxí con l'emperador de Roma era cap de tot lo món, que'l bisbe de Roma fos cap de totz los bisbes del món. En lo quint die establí que tothom qui a les esgleyes fugís que fos gardat de mal a pendre. En lo viè dia establí que ninguna esgleya

⁵. - bateyat P: le bayaràs B: immersus V.

⁶. - Mas P: Ajas tu B.

⁷. - que P: bé e B: ut V.

⁸. - refasses P: reparaes B: restaures V.

⁹. - Déu B: Christi V.

¹⁰. - 'ací'. Cf. 83v1, 94r1, 97v2, 108v2 i *passim*.

¹¹. - 'va veure'. Cf. *MCLT* 23:3.

¹². - sant P: seu B: om. V.

^{12a}. - Et Sent Silvestre... ab tu P: om. B.

¹³. - fé P: li fé B.

¹⁴. - 'llum'. Cf. Cor. 357.

¹⁵. - fons P: fo B: om. V.

¹⁶. - ixi P: axí B: exivit V72.31.

entre los murs d'alcuna ciutat no hedificàs hom senes licència de son bisbe. En lo 'vii' dia establí que a la hedificació de les esgleyes totz los deumes de les possecions reals fossen donatz. En lo 'viii' dia¹⁷ l'emperador a la esgleya de Sent Pere venc, en la qual de les sues colpes, ploran, s'acuzà. Enaprés el comensà lo fonament a bastir d'una esgleya. E'l causol¹⁸ el primerament obrí, e 'xii' corbels, sobre ses espatles,¹⁹ de terra, fora gità.

LA DISPUTACIO DELS JUEUS

Les quals cozes²⁰ ausi dir Elena, mare de Contastí, que estava en Betània; on,²¹ per ses letres, lo seu fil mot loà per so cor avia renunciat a les ýdoles. Mas durament lo blasmà, cor avia laxat lo Déus dels juseus, e cor²² cresia home, crucificat, per Déus. Per què Contastí li rescric que ela vengués a el tost ab mot savis juseus, e que el auria savis crestians, per los quals, disputans entre éls,²³ aparagués vera fe. Per què Senta Elena ab si amenà 'cxli' jueu (sic) molt savis, entre los quals eren 'xii' qui, per saviesa e per bel parlar, devant totz los autres aparien pus savis. E con Sent Silvestre / ab los seus clergues, e'ls devant ditz juseus, per disputar fossen venguts davant l'emperador, ensems, de comunal consentiment, elegiren 'ii' jutges, qui eren gentils mot savis e aprovatz; per nom En Craton et En Zenòfilo,²⁴ als quals deren / poder que donassen sentències sobre lurs ditz. On fo dit entr'els e alfermat que, un estant en peus e parlant, que'ls altres calassen. Per què comensà primerament un d'aquels 'xii',²⁵ per nom N'Abitar, qui dix: ²⁶ —*M. Con aquestz crestians diguen que 'iii' Déus són: lo Pare e'l Fil e'l Sant Esperit, manifest és que éls assò disen contra la Lig, que diu: «Vegatz con^{26a} eu són sols Déus, e no és altre sinó eu». Per esters éls dien que Crist és Déus, per so cor fé motz miracles.²⁷ En la vera Lig foren motz hòmens los quals feren motz miracles, enperò nuls

¹⁸. - 'cossòls', 'excavació en què es construeixen els fonaments d'un edifici' Cor. 351.

¹⁹. - sos muscles B; suis scapulis V.

²⁰. - de la disputació dels juseus *add.* B, no V.

²¹. - on P; e com B.

²². - colia ni *add.* B, no V.

²³. - entrò que *add.* B, no V.

²⁴. - Enòfilo B; Zenophilum V73.18.

²⁵. - qui era apelat *add.* B.

²⁶. - cor B; quia V.

²⁷. - miracles P; miracles e molts senyals B; signa V.

temps no volgren que fossen Déus apelatz, axí com féu aquel vostre Jhesu Christ, lo qual vós aoratz—. ²⁸

31v2 A 'questes paraules respòs Sent Silvestre: —Nós un Déu colem, mas no disem É l'esser sols, enaxí que no aga gog del seu Fil. E assò en los vostres libres nós ²⁹ mostrar podem. Cor nós diem ésser «Pare» aquel del qual diu la ³⁰ profeta: —É l'apelarà mi «Pare meu és tu». ³¹ [Eu vuy engenré ³² tu]—. E diem aquel ésser lo Fil, ^{32a} del qual ³³ la profeta diu: «Fil meu és tu. Eu vuy t'é engenrat». E aquel diem ésser Esperit Sant, del qual aquel mesex profeta dix: «L'esperit de la boca d'él e tota la / vertut d'él». ³⁴ E en aquelò ^{34a}, encara més, que Déus dix [quant féu home és manifesta la Trinitat quant dix]: ³⁵ «Fassam home a ymage e a semblansa nostra», [on] aqueles paraules manifestament la divisió de les persones, e de la divinitat e ³⁶ umanitat, demostren.

29v2 Jasi' assò que sien tres persones, un emperò és Déus; lo qual, per exímpli ³⁷, en alcuna manera, podem mostrar—. ³⁸ E, prenén la porpra de l'emperador, d'ela [qual] ^{38a} féu tres plec, dién: —Vesets aquests tres plec? —. E desplegan dix: —Veus que aquests tres plec són 'i' drap, e'naxí tres persones són ³⁹ un Déus. E d'assò que és dit, que per miracles no's deu ⁴⁰ creyre que él sia Déus, con altres motz sans ajén fetz miracles, e gens per so no ⁴¹ són Déus apelatz, axí con aquel Déus nostre / Jhesu Crist, diem nós que per assò se dix ésser Déus. Certament [per] los erguloses qui's levaven contra él [los quals] negun temps no soferí senes greu a passar, ⁴² segons que fo manifest en Datan e'n Abiron e d'altres mots. Con

²⁸. - apelats e aorats B: adorant V.

²⁹. - *add.* la trenitat per B: trinitatem personarum V, assò P *es refereix a la trinitat*.

³⁰. - lo B.

³¹. - Cor § 56c.

³². - engenré P: engenrat B: genui V.

^{32a}. - e diem... lo Fil PB: *no* V.

³³. - aquel mateys... per *add.* B.

³⁴. - d'el P: d'els B: eorum V.

^{34a}. - en aquelò PB: *no* V.

³⁵. - E en aquelò... quant dix PB: In hoc etiam, quod dixit V.

³⁶. - e P: e de B.

³⁷. - vesible *add.* B: visibili V.

³⁸. - mostrar P: demostrar B.

^{38a}. - de la qual P: d'ela B: ibi V.

³⁹. - 'i' drap e'n axí tres persones són P: unus pannus, ita tres personae sunt V74.2 en B.

⁴⁰. - no's deu P: nos devem B: non debet V.

⁴¹. - per so no P: no son per assò B.

⁴². - greu a passar P: gran pena e passar B: poena acerrima praeterire V.

poden, donques, los jueus mentir?⁴³ Con éls agren conegut que El se disia Déus, lo qual nom és de gran ergul. ¿Aquel qui no és Déus [e] el apelant si⁴⁴ metex Déus per Déus^{44a} nula pena no sofferí? Enans l'acompayaven motes vertutz manifestament!—. E adoncs los jutges dixeren: —Manifest és que Abitar és per Sent Silvestre en ses raons sobrat. Cor aquesta raó o enseya: que si El no fos Déus e Déus s'apelàs, per so ges El no pogra donar vida als mortz—.

On, N'Abitar remogut de son loc, venc lo segon, En Jonas, dién: —*M. Abraam, per la circumcisió que per Déu recebé, fo justificat, e totz los fils d'Abraam per la circumcisió foren justificatz. Adonques⁴⁵ 32r1 aquel qui no era circumscís no era / justificat—. A les quals paraules Sent Silvestre respòs dién: —Manifest és que Abraam, ans de la circumcisió, plac a Déu, e «amic de Déu» fo apelat. Per la qual cosa és manifest que la circumcisió no'l santificà, mas fe e dretura lo féu a Déu placent. No recebè, donques, circumcisió per santificació, mas per departiment e per seyal que fos entre el e sels qui no serien⁴⁶ ab Déu—.

E axí, En Jonàs sobrat per Sent Silvestre, En Godolias⁴⁷ venc, dién: —*M. ¿En qual manera Jhesu Christ vostre poc ésser Déus, con affermetz el ésser nat, e temptat, e liurat, e despulat, e ab fel abeurat, e ligat, e cebelit, con totes aquestes coses en Déu ésser no puguen?⁴⁸

A les quals paraules Sent Silvestre respòs dién: --Aquelò que eu dic de Jhesu Crist tot o provarem per⁴⁹ vostres libres que axí fos. Cor de la sua nativitat dix Ysayas: «Veus que verge concebrà, e enfanterà fil, e serà apelat lo nom d'él Hemanue». Del temptament / d'él¹ dix Zacaríes: «Eu vi² Jhesús, prevere gran, estant demant l'àngel, e'l diable estant a la dextra³ d'El». Del seu liurament dix David en'ls Salms dién: «Sel qui menjava los pans contra els⁴ multiplicà sobre mi sotz-placnxiació». Del seu despulament dix David: «Departiren entre éls⁴ los meus vestimens, e sobre la 30r1

⁴³. - los jueus mentir P: dir ni mentre B: mentiri V.

⁴⁴. - el apelant-si P: és apelat B: se... dicentum V.

^{44a}. - per Deus P: om. B.

⁴⁵. - Adonques P: Donques B.

⁴⁶. - mas per departiment: sed in distinctionem V 74.20. *Els mots següents* (e per seyal...qui no serien ab deu P: ...ne serien a. d. B) són add. del trad. (no V).

⁴⁷. - Golias P: Golodies B: Godolias V74.21.

⁴⁸. - puguen P: pusquen B: possint V.

⁴⁹. - per P: per los B.

¹. - Aquesta columna del foli és difícil de llegir; suplim les llacunes amb B.

². - vi P: viu B: vidi V.

³. - contra él B: om. V.

⁴. - éls P: si B: sibi V.

32r2

meua vestedura meseren sortz». Del seu abeurament del fel dix ^{4a} David: «Donaren a mi e'mengar ⁵ fel, e en la mia set mi abeuraren ab vinagre». Del seu ligament dix Esdras: «Liguetz mi, no axí con pare qui deliurà vós de la terra de Egipte, cridans devant la cadira del jutge, e humilietz mi ^{6a} penjant en lo fust, en lo qual me ⁶ liurets a mort». De la sua sepultura dix Jeremias: «En la sua / sepultura ressucitaran los mortz»—. E con Golodies no sabés què responés, dada fo sentència contra el; on, del pleyt fo remaugut.⁷ Enaprés venc Annàs,⁸ lo quart, dién: —*M. Aqueles coses que dels altres són dits,⁹ Sent Silvestre diu que foren dites del seu Crist; per què és mester que el o prou que del son Jhesu Christ fossen dites—.

A les quals paraules Silvestre dix: —On daria, donques, altre home, lo qual aja verge concebut, e qui d'espines sia coronat, e crucificat, mort e sebelit, e qui ressucitès, e al Cel se'n puyàs?—. Per què adones Contastí ¹⁰ dix: —Sí altre no'n dóna qui sia aytal, sàpia que és sobrat—. E con assò el fer no pogués, de son loc fo mogut. On,¹¹ aprés, venc lo 'vi',¹² «En Doec, qui dix: —*M. Si de la sement de David aquest Jhesu Crist és nat, segons que és dit, e santificat,¹³ no's degra, donques, bateyar,¹⁴ per so que altra vegada fos santificat—.

30r2

A les quals paraules Sent Silvestre respòs dién: —Enaxí con circumsizió en Jhesu Crist recebé fi, enaxí baptisme, en lo baptisme de Jhesu Crist, ac comensament de santificació. No fo, dones, bateyat per so que fos santificat, / mas per so que santificàs—. E con En Doet¹⁵ calàs, dix Contastí: —No calara En Doet,¹⁶ si sabés ren ¹⁷ contrari que contra ^{17a} Sent Silvestre pogués dir—. On venc

^{4a}. - del fel P: om. B.

⁵. - Donaren a mi e'mengar P: Donaren-mi a menyar B.

^{6a}. - no axí humilietz-mi P: om. B.

⁶. - me P: mi B.

⁷. - fo romangut P: fo remougut B: remotus est V 74.36. 'Fou allunyat, eliminat'.

⁸. - PV74.37: Navama B.

⁹. - dits P: dites B.

¹⁰. - Contastí: Constí P: Consí B: Constantinus V75.3.

¹¹. - mogut, on P: lliat, en B (= livat 'llevat'): amovetur et V75.5.

¹². - lo 'v' P: ém. B.

¹³. - e santificat P: om. B. P escriví, en canvi, el lapsus *es nat e es nat* [B i P deuen ser còpies d'un model on hi havia aquest lapsus de repetició i on *santificat* fou afegit en lletra petita entre línies: B no ho veié i es limità a eliminar la repetició. J. C.]. *A continuació sembla llegir-se no en P (?)*. Natus esset et sanctificatus, ut dicitis, ergo baptizari non debuit V 75.7

¹⁴. - bateyar P: baxar B: baptizari V.

¹⁵ i ¹⁶. - B: Doec P: Doeth V.

¹⁷. - ren P: res B.

^{17a}. - co- que co- P: si haberet contraria quae proferret V 75.11.

lo 'vi', En Cusi,¹⁸ qui dix: --*M. Nós volríem que En Silvestre a nós espozès les cozes d'aquel virginal part—.

32v/ A les quals paraules Sent Silvestre respòs dién: —La terra, de la qual fo Adam format, era no-corrumpuda e verge, cor encara per beure sanc umana no era uberta, ni maledictiós d'espines encara no^{18a} / avia recebuda, ni sepultura d'ome mort, ni a la serpent encara no era donada en¹⁹ menyar. Covenc-se,²⁰ donques, que de²¹ Senta Maria, verge, fos feyt novel Adam, per so que axí²² con la serpent l'ome nat de terra verge vensé, que enaxí per^{22a} l'ome nat de la Verge²³ fos vensuda. E sel qui Adam vensé en Paradís, aquel fo temptador de Jesu Crist^{23a} en lo desert. E fo mester que nasqués, per so que aquel qui avia vensut Adam menyan fos vensut per lo Fil de la Verge dejunan—. On, sobrat En Cusi,²⁴ venc Benjamín, lo 'vii',^{24a} qui dix: ¿En qual manera pot ésser Fil de Déu Jhesu Crist, qui per lo diable fo temptat, a el dién que per fam les peres fesés tornar pan, ni que en l'altesa del temple lo levàs, ni que li dixés que'l aoràs?—.

A les quals paraules Sent Silvestre respòs dién: —Si'l diable per assò vensé,²⁵ cor fo exausit per Adam menjan²⁶ lo pom, manifest és, donques, que el per aclò fo sobrat, per so cor²⁷ Jhesu Crist dejunan fo meynspresat. E nós, no en quant el era Déus, mas en^{27a} quant el era home, diem que fo temptat. E fo per aquellò en tres maneres temptat, per so que²⁸ de nós totes temptacions él²⁹ gitàs, e que'ns donàs manera de vènsar. Per so cor motes vegades en home la³⁰ victòria d'abstinència segex temptació d'umana glòria. E de les temptacions d'umana glòria nex³¹ atalentament de seyoria et

¹⁸. - Cusi P: Tussi B: Chusi V.

^{18a}. - Encara P: om. B.

¹⁹. - en P: a B: Cf. Moil 510.

²⁰. - Covenc-se P: Comense B: Oportuit V.

²¹. - terra santa, so és que de add. B: no V.

²². - que axí P: cor baxi [... bé així?] B: ut sicut V.

^{22a}. - enaxí per P: fos P: om. B.

²³. - enaxí fos B.

^{23a}. - de Jesu Crist P: om. B.

²⁴. - Cusi P: Cussi B: Hoc V.

^{24a}. - lo 'vii' P: om. B.

²⁵. - vensé P: vesen B: vicit V75.26.

²⁶. - menjan P: menyar B: manducante V.

²⁷. - per add. B.

^{27a}. - no enquant... mas en P: om. B.

²⁸. - Déus add. B.

²⁹. - el P: fora B.

³⁰. - «manera de la», add. B, no V.

³¹. - nex...acompanya P (: nex? noy? B) (et tentationem humanae gloriae)

- 30v1 excel·lència / l'acompanya. On en assò per Jhesu Crist d'aquestes cozes fo vensut, per so que a nós fos donada manera de vènsen.—
- 32r2 E.N Benyamín vensut, venc / lo 'viii', N'Aroel, qui dix: —Manifest és que Déus és sobiranament perfeyt, e que no freytura de re; ¿qual mester, doncs, li fo³² que Jhesu Christ nasqués, ni en qual manera, altra veguada, Jhesu Crist l'apelà paraula? Cor assò és manifest que Déus, ans que agés fil, no poc ésser dit «pare». Donques, si el fo dit ésser «pare» de Jhesu Crist, movable,³³ donques, fo el—.
- A les quals paraules respòs Sent Silvestre dién: —Lo Fil ans del temps fo del Pare engenrat, per so que fezés³⁴ aquellò que no era, e en temps és nat per so que refezés so que era perit. E ja fos so que per sola paraula tot refer o pogués, ges passió, si home no fos fet no pogra recebre, cor en la sua divinitat no era covinable de sofrir. E gens per so no era que el no fos perfeyt, enans era de gran perfectió, si en la sua deïtat no era passible. E per so diem lo Fil ésser paraula de Déu lo Pare, segons que diu manifestament la³⁵ profeta, dién: «Gita lo cor meu bona paraula». E Déus certament fo totz temps Pare, per so cor lo seu Fil³⁶ d'el és la paraula d'el, e la saviesa d'el fo³⁷ la vertut d'el. Mas en lo Pare fo tots temps la paraula, so és lo Fil, segons³⁸ que dix la³⁹ profeta dién: «Gita lo men cor bona paraula». E totz temps fo en el saviesa, segons⁴⁰ aquela paraula dién: «Eu de la boca de l'altisme ixí, e fuy engenrada ans de totes creatures». Segons aquela paraula que's lig en lo Libre de Saviesa: «Ans que totz los cels fuy en engenrada,⁴¹ e encara no eren fons d'aygua, et cetera». On com lo Pare, donques, / no fos nuls temps senes paraula, e senes saviesa e vertut, en qual manera te penses que aquest nom a el per temps sia vengut?—. On, vensut N'Aroel,
- 33r1 / venc lo 'ix', En Juhel, qui dix: —[Miracle] Manifest és que Déus no dampna matremoni[s] ni'l malesý, ¿per què negatz, donques, de matremoni ésser nat, vosaltres, aquel Jhesu Crist, lo qual coletz, si no per so que volets matremoni destruyr? Encara més, ¿quant
- 30v2

appetitus domini et excellentiae comitatur V75.3: «est accompagné du désir de» Roze.

³². - Aci B afegeix «ad el».

³³. - *movable* P ('movible') movable B. Variant documentada en Lfoll (AlcM). Cf. 114v2, 116v2 i passim.

³⁴. - *fezés* P: *fos* B: *faceret* V.

³⁵. - *la* P: *lo* B.

³⁶. - «fo tostemps, cor lo fil» *add.* B: *semper ejus filius exstitit* V.

³⁷. - «totstemps» *add.* B *no* V.

³⁸. - *que* P: *aquella paraula que* B.

³⁹. - *la* P: *lo* B.

⁴⁰. - «la paraula de saviesa», *add.* B, *no* V.

⁴¹. - *eu engenrada* P: *enfantada* B: *parturii* V76.15.

és temptat sel qui poderós és, sofer sel qui és vertut, et mor sel qui vida és? On per assò seràs costret que digues 'ii' fils ésser: un, lo qual engendrà lo Pare, et altre, lo qual engendrà⁴² la Verge. Digues-me tu, en qual manera se pot fer que sofferís passió l'ome qui fo per Déu pres, senes naframent d'aquel per lo qual és pres—.

A les quals paraules Sen Silvestre respòs dién: —Nós Jhesu Crist per aquelò «no» diem ésser nat de la Verge⁴³ que matremoni condepnem,⁴⁴ mas les coses del part de la Verge rasonablement recebem. E ges per assò matremoni no se 'n enfosquesex,⁴⁵ enans n'és enbelezit.⁴⁶ Cor aquela Verge, la qual enfantà Jhesu Crist, de matremoni fo nada. Fo temptat Jhesu Crist per so que totes temptacions del diable vensés, sofferí passió per so que totes les nostres passions sotzmeez, morí per so que l'emperi de la mort subjugàs. E'l Fil de Déu és uns en Crist: lo qual, axí con ver Fil de Déu és no-vesible, axí és visible Jhesu Crist. Es, donques, no-vesible aquelò qui és Déus e és visible aquelò que és home. Emperò sofferir poc passió l'ome per Déu, rebut senes passió d'aquel qui'l pres, on per exempli se pot enseyar per aquela / present porpra de l'emperador, la qual fo de lana ab sanc ajustada, e aquela lana color de porpra recebé. E dementre que's tenia⁴⁷ ab los ditz⁴⁸ e's torsia en fil, [la] ¿qual cosa si's torsia: ⁵⁰ aquelò que és rial color o ⁵¹ aquelò qui era lana, ans que porpra fos feta? ⁵² La lana és ressemblada ⁵³ a home, et la color porporienca ⁵⁴ a Déus, qui ensems en ⁵⁵ la Passió ab home fo, dementre / que l'home soferia passion en la crou, mas a passió en neguna cosa¹ Déus no fo subjugatz—. E així,² En Jubal venzut, venc lo 'x';^{2a} En Tara, qui dix:

⁴². - la P: la marc, so és a saber la B: no V.

⁴³. - qui P: per aquelò que B.

⁴⁴. - qui m- condepnem P: q- m- condepnes B: q-...condemnemus V.

⁴⁵. - enfosquesex P: enfosquesex B: obfuscantur V.

⁴⁶. - n'és enbelezit P: n'és ennoblesit B: ornantur V.

⁴⁷. - no-vesible P: no-noyble B: invisibilis V.

⁴⁸. - tenia: texta B: teneretur V.

⁴⁹. - ditz P: detz B.

⁵⁰. - si 'així' (no hi ha un verb istòrcer, i estòrcer significaria 'salvar-se') Cum ergo teneretur digitis et torqueretur in filo, quid torquebatur? hoc, quod regiae dignitatis color est, an hoc, quod lana exstiterat, antequam purpura fieret? V77.1.

⁵¹. - o P: e B an V.

⁵². - és ressemblada P: à semblansa B.

⁵³. - porporienca P: porprienta B (o -prienca?). No en AleM. 7.

⁵⁴. - en P: ab B: in V.

⁵⁵. - cosa P: manera ni en neguna cosa B: in nullo V.

¹. - e així: enaixí B.

^{2a}. - lo 'x' P: om. B.

—A mi no plac³ aquel exemplí qui és posat de la color de la lana—. Al qual, con totz li contrastassen, Sent Silvestre dix: —Pren, donques, altre exemplí d'un aybre que aja sobre si la resplandor del sol. Dementre que hom la tayla lo colp él receb,⁴ mas la resplandor, senes tot tament està.⁵ En així lo home, sofrén passion, la divinitat a neguna passió no fo subjugada—. E així, venzut En Tara, venc l'onzen, En Sileon,⁶ qui dix:

—*M. Si del teu Jhesu Christ àn profitizat los profetes aquestes coses de tan gran escarniment, de la passió et de la mort d'él, les causes de[l] aqueles volen⁷ saber—. Per què Sent Silvestre respòs dién: —Ac fam Jhesu Christ per so que nos sadolàs, et ac set per so que aministràs a la nostra set beuratge de vida, e fo temptat per so que nós de temptacions deliuràs. Preses fo, per so que de captivitat del diable nos gitàs; fo escarnit, per so que dels escarniments del diable nos deliuràs; fo liurat,⁸ per so que del liurament nos gardàs.^{9a} E fo ligat, per so que del ligament de maledictió / nos desligàs; fo humiliat, per so que nos exausàs; e fo despulat, per so que'l nostre despulament que nós aguem per desobediensa e⁹ per indulgència nos cobrís; e portà corona d'espines, per so que él retés les flors de Parais, que eren perdutoz a l'humà linatge. En lo fust fo penjat, per so que la cobesesa que fo en lo fust engendra él dampnàs; abeurat fo de fel e de vinagre, per so que a l'home en la terra, leyt decorrén¹⁰ e mel li donàs, e que fons molt dolces a nós obrís; recebé mort, per so que la sua vida a nós donàs; e fo sebelit, per so que les sepultures dels santz benesetz ressuscitàs de mort: per so que retés vida¹¹ als / mortz. Al Cel se'n puyà, per so que la porta del Cel obrís a nós. Sèu a la dextra del seu Pare,¹² per so que les pregueres dels crezens exausàs—. E, aquestes paraules Sent Silvestre dién, trestotz, so és l'emperador e ls jutges e ls juseus, en lausor de Sent Silvestre ab bona voluntat alt cridaren.¹³ On adoncs, irat mot, lo 'xii', En Zambrí, per gran indignació dix:

³. - plac P: blach B: placet V.

⁴. - receb P: seb B: suscipit V.

⁵. - cum inciditur, ictum quidem suscipit splendor autem ab incisione immunis existit V.

⁷. - volem B: volen P: vellemus V.

⁸. - fo liurat P: fo ligat B: dimitteret V.

^{9a}. - del liurament nos gardàs P: om. B.

⁹. - e P: al B.

¹⁰. - decorrén P 'que decorre, fluent, rajant', cf. 34v2, nota 4f.

¹¹. - retés P: resebres (?) vida e donàs B: redderet V.

¹². - P: dextra part de Deu lo Pare B: Dei V.

¹³. - haec Silvestro prosequente universi, tam imperator quam iudices et Judaei in laudem Silvestri proruperunt unanimiter V77.27.

—*M. Meraveyl-me de vosaltres, jutges, qui sotz mot savis, com podetz creure aqueles sues vanes paraules, ne ^{13a} con podetz creure que tot lo poder de Déu se pusca enclausir per umana ¹⁴ raó. Mas de vuy més cessen ¹⁵ les paraules e vingam al fet. Mot són fols sels qui ¹⁶ colen Jhesu Christ, ^{16a} qui fo crucificat. On, con eu lo nom de Déus totpoderós sàpia, la ¹⁷ vertut del qual no soferen roques,
 33v2 ni auzir / no'l poria ^{17a} neguna creatura, ¹⁸ [e] per so que provès eu si dic ver, un taur mot forotge a mi sia amenat, per so que eu en l'aurela del taur diga aquel nom, lo qual, quant l'aurà ausit, ²⁰ mantenenent morrà—.

A les quals paraules Sent Silvestre respòs dién: —E quant tu aquel nom ausist, él aprenén, per què no morist?—. E En Zambrí dix: —No s'és per ²¹ tu a saber aquelò, con tu sies enemic dels juseus—. Per què après assò li fo amenat a penes per 'e' hòmens un taur molt salvatge. E En Zambrí en la aurela del taur mantenenent dix lo nom que él sabia: per què, demantinent, lo taur groyn [f. groný], e'ls uls giran morí. ²² On adones cridaren tots los juseus mot forment contra Sent Silvestre. Als quals Sent Silvestre ^{22a} dix: —Zambrí anc ²³ no dix nom de Déu, mas nom de malvat diable nomenà, cor lo Déus meus, ²⁴ Jhesu Crist, no tant solament los vivens mortifica, ans los mortz fa tornar vius. Cor poder d'aucir és de leons ²⁵ e de serpens e de bèsties salvages. Mas si vol En Sambrí ²⁶ que eu
 31v1 cresega que aquelò / que ²⁷ à dit en la aureyla del taur no sia nom de diable, siga assò metex altre vegada, per so que'l taur torn viu qui és mort. Cor escrit és de Déus per lo profeta dién: —Eu auciuré, e eu viure furay —. La qual cosa, si fer no o pot En Zambrí, ab nom

^{13a}. - ne: no P (?).

¹⁴. - una P: humana VB.

¹⁵. - cessen P: cessem B: cessent V.

¹⁶. - qui P: qui cresen Jesucrist ni B: no V.

^{16a}. - Jhesuchrist P: om. BV.

¹⁷. - la P: a B: om. V.

¹⁸. - la vertut... neguna creatura P: cujus virtutem nec sufferunt saxa nec audire valet quaelibet creatura V.

¹⁹. - provès P: provets B: comprobetis V.

²⁰. - l'aurà ausit P: l'ausirà B: insonuerit V.

²¹. - per P: a B.

²². - groyn els uls gi. morí P: groych e. u. gi. m. B: mugiens, oculosque eiciens, expiravit V. Cor § 6 suggerí que l'arquetipus dugués *grony* passat (grafia de *groný*), mal entès com *gruny* (i ara veg. *groych* B, en efecte).

^{22a}. - Als quals Sent Silvestre BV: om. P.

²³. - lo Déus meus P: lo nom del Déus meu B: Deus... meus V. -s del cas recte; Cor. § 39.

²⁴. - layrons B: leonum V.

²⁵. - En Sambrí P: Naybri B: Zambri V.

²⁷. - à P: él à B.

de²⁸ diable l'à mort, qui'l vivent pot aucir.²⁹ E con En Zambri fos costret a ressucitar lo taur per los jutges, dix: —Ressucit-lo En Silvestre, en lo nom de Jhesu Christ de Galilea, e nós totz manves^{29a} en Èl creurem. Cor si él a(p) penes^{29b} podia volar, aquellò él fer no poyria—.

34r1 E mantenent / totz los juseus promeseren Déus Jhesu Christ a creure. Per què adoncs Sent Silvestre, feta oració, a la aurela del taur [a] él s'aplegà,³⁰ e dix: —O nom de maledictió e de mort, ix fora, per manament de Nostre Seyor Jhesu Christ, en lo nom del qual a tu és dit: «Taur, leva sus, e a la tua compay[ia] te'n vél»—. Per la qual cosa mantinent lo taur ressucità et ab molt gran pansca³¹ se n'anà. On adons la regina, e'ls juzeus, e'ls jutges, e'ls autres totz són convertitz a la fe de Jhesu Crist.

[DE LA MORT DEL DRAC]. E après³² pocs dies los bisbes de les ýdoles vengren a l'emperador dién: —O sant baró,³³ aquel drac qui és en la balma, pus que la fe de Jhesu Christ tu resebest pus de 'ccc' hòmens auciu ab son bufament cascun dia—. De la qual cosa ac son consel Contastí ab Sent Silvestre sobre aquel fet. Enaprés Sent Silvestre li respòs dién: —Eu, per la vertut de Jhesu Crist,³⁴ de tot aclò³⁵ lo faré cessar que ja mal no farà a negú—. Per què los bisbes promeseren a Sent Silvestre que si o fasia que éls totz creurién en Jhesu Crist. E axí cant³⁶ Sent Silvestre estava en oració, Sent Pere³⁷ li aparec, a el dién: —Devala tot³⁸ segurament al drac tu, e dos preveres qui vagen ab tu. E quant a él tu seràs, en aytal manera li parlaràs: «Nostre Seyor Jhesu Crist, de la Verge / nat, e crucificat e cebelit, lo qual ressucità e sèu a la dextra del Pare, así és venidors³⁹ per jutgar los vius e'ls mortz. E tu, diable, l'esperaràs⁴⁰ en aquest loc entrò que El venga». Enaprés la boca d'él tu ligaràs ab fil, e ab un anel, qui aga seyal de crou desobre, tu'l ligaràs. Enaprés a mi, san, senes mal, vosaltres venretz, e'l⁴¹ pan que eu vos⁴² auré

²⁸. - *de*: «del» B.

²⁹. - 'absque dubio nominavit, qui viventem occidere potest' V78.14.

^{29a}. - *manves*, pansca, *veg. el glossari*.

^{29b}. - 'Ales'. Etsi pennis possit volare V 78.17.

³⁰. - *a él s'aplegà* P: al si aplegan B; se applicans V.

³². - *E* P: En B.

³³. - *baró* P: emperador B: imperator V.

³⁴. - *Jhesu Crist* P: Déu B: Christi V.

³⁵. - *aclò* P 'allò': aquel loc B: *om.* V. Cf. Cor. 349.

³⁶. - P: com B.

³⁷. - PB: «Sanctus Spiritus» V.

³⁸. - *tot* P: tost B: no V.

³⁹. - *venidors*: Amb afegiment de la -s del cas recte; *veg.* Cor. § 33.

⁴⁰. - en P: axí en B.

⁴¹. - *e'l* P: al B.

⁴². - *vos* P: vos daré e B: no V.

34r2 aparelat, vós menjaretz—. / Per la qual visió Sent Silvestre ab dos preveres en la balma per 'cl' grazes devalà, dues lanternes ab si portan.⁴³

E al drac aqueles paraules dix, e la boca d'él, cruxent⁴⁴ e siulant, segons que vigares⁴⁵ li fo, molt forment el ligà. E axí con el se'n puyava el trobà dos encantadors qui éls avien segitz, per so que vis-sen⁴⁶ si él devalaria⁴⁷ entrò al drac, los quals eren «encax»^{47a} mortz per lo buffament del drac. E ab si, sans, senes mal, él defora la balma los dux,⁴⁸ per la qual cosa demantinent ab gran multitut de gens convertuz són. E, enaxí con⁴⁹ lo pòbol de Roma de dobla mort és deliurat —so és del colement⁵⁰ de les ýdoles e del verí del drac—, enaprés Sent Silvestre a la mort s'apruymà. On con tota la clerecia⁵¹ de tres coses amonestàs: so és que entre si aguessen karitat, e que les sues esgleyes diligenment⁵² governassen, c'l lur pòbol ben dels morses dels lops gardassen. E, après⁵³ aqueles paraules, en Nostre Seyor s'adormi feselment.

DE LA CIRCUMCISIÓ DE DÉU

Lo dia de la circumcisió de Nostre Seyor Jhesu Crist 'iiii' coses lo fan celebrador: La primera rasó és les uytaves de la sua nativitat. La segona raó és cor en aquel die li fo posat lo saludable nom. La terça raó és l'escampament de la sua sanc. La quarta⁵⁴ raó és lo seyal de la circumcisió. La primera raó és, donques, les vuytaves
32r1 de la / nativitat. Cor si les¹ vuytaves dels autres santz són sol'lemp-nials, en quant més lo vuytèn dia dels sants deu ésser sol'lempnial.
34v1 Mas no és vist que la nativitat / de Nostre Seyor dega aver uytava,² per so car³ la nativitat d'El anava a la mort. Mas la mort dels santz

⁴³. - *portan* P: aportà B; ferens V.

⁴⁴. - *cruxent* P: croxen he cridan B; stridentis V.

⁴⁵. - *vigares* P: veuretz B; jussus V.

⁴⁶. - *vesessen* B; viderent V.

^{47a}. - *om.* P: ex draconis foetore paene mortuos V79.6

⁴⁷. - *el devalaria* P: davalarien B; descenderent V.

⁴⁸. - P: aduix B; adduxit V.

⁴⁹. - *enaxí con* P: axí B; sicque V.

⁵⁰. - *dels dimonis e del bufament del diable e del drach.* *add.* B: *no* V.

⁵¹. - *clerecia* P: gracia B; clerum V.

⁵². - *vesitassen e add.* B *no* V.

⁵³. - *E* P; B.

⁵⁴. - *quarta* B; quinta P; quartum V.

¹. - *les* P: les atres B; *no* V.

². - *uytava* P: uytaves B; octavam V79.10 f.

³. - *per so car* P: per so cor B.

per aquelò an vuytaves, cor és adoncs nexen,⁴ per aquela nativitat que és a [la] vida perdurable. E per aquela mesexa rasó és vist que no dega aver uytava la nativitat de Santa Maria, ni de Sent Johan Bapista, ni la Resurectió de Nostre Seyor Jhesu Crist, con⁵ ja era feta aquela Resurectió en veritat. Es notadora cosa que axí con diu Perpositivus⁶ que les vuytaves són de suplement, axí con és⁷ la vuytava de la Nativitat de Nostre Seyor Jhesu Crist, en la qual complim so que meyns era fet en la festa de la Nativitat, so és lo offici de l'enfentar. On saenrere era acostumat de cantar en la missa l'offici qui comensa: «La tua cara, Séyer, et cetera». Mas les vuytaves de Pasca, e de Pentagosta, e de Sant Johan Baptista, e de la nativitat de la Verge són d'onor. Les vuytaves dels autres santz⁸ són de devoció, e són de figuració, axí con són les vuytaves⁹ establides dels santz, que signifiquen les vuytaves de Resurectió.

La¹⁰ segona rasó [és] per què aquel dia és celebrador és per la posició¹¹ del seu novel nom saludable.¹² Cor en aquel die li fo posat nom novel, lo qual la boca de Nostre Seyor nomenà. Lo qual nom és tals que altre aytal no és sotz lo cel, en lo qual nom nós cové¹³ que [nós] siam sals. Lo qual nom, segons¹⁴ Sent Bernat, és en la boca axí con mel; en les aureles molt plazent; en lo coratge molt alegre. Lo qual nom, axí con diu Sent Bernat, a semblant d'oli dóna lud; e, presicat,¹⁵ sadola hom; e, perpenssat, aplanar; e, apelat,¹⁶ unta. Ac Jhesu Crist 'iii' noms, segons que per l'Avangeli és manifestat, // so és: Fil de Déu,¹⁷ et Crist, et Jhesús. Es apelat Fil de Déu¹⁸ en quant és «de» Déu^{18a} déus. Es apelat Crist en quant és home per persona divinal, quant la humanal natura pres. Es apelat Jhesús en quant és Déus umanal. D'aquestz tres noms diu Sent Bernat:

4. - *nexen* P: exien B; nascuntur V.

5. - *con* P: cor B.

6. - *Perpositivus* PB: Praepositivus V.

7. - *és* P: en B; est V.

8. - que sigen *add.* B: *no* V.

9. - *les vuytaves* P: la vuytava B: octavae V79.

10. - la P: E la B.

11. - *posició* P: passio B: impositio V.

12. - *saludable* P: salvador B: salutiferi V.

13. - *cové* P: cresem B: (nomen pater, quod non est aliud sub caelo, in quo) oporteat (nos salvos fieri) V80.7

14. - que diu, *add.* B: dicit V.

15. - *presicat* P: presiciat B: praedicatum V.

16. - *apelat* P: aperlat B: invocatum V.

17. - en quant en és de Déu, *add.* B: *no* V.

18. - *Fil de Déu* P: Christ B: filius Dei V80.13.

18a. - Es apelat... és Déu P: *om.* B: in quantum est de Deo deus V: 'en tant que és (un) déu (que descendeix) de Déu'.

—Vós qui en pols sotz, despertatz-vos, e lauzatz Déu. Veus que'l Seyor ve ab ^{18a} salut, e ve ¹⁹ ab enguens, et ve ²⁰ ab glòria. Cor Jhesu Crist senes salut, ne Crist senes unció, ni senes glòria lo Fil de Déu no venc. Doncs enaxí el fo salut, e el fo unció, et el fo glòria. On quant ad aquestz 'iii' noms, ans de la Passió perfetament el conegut no era.

Cor, quant al primer nom, per alguns era conegut per pensament, axí con per los demonis, qui disien que el era Fil de Déu. Quant al segon nom, en partida per alguns, mas per pocs, era conegut ésser Crist. Quant al ters nom, vulgarment per apelar ²¹ era conegut, cor quant a aquesta vou «Jhesús» era conegut, mas no quant a la rasó del nom, qui és saludable. Mas après la Resurrecció aquestz 'iii' noms demostratz foren. Lo primer nom quant a la certanetat; lo segon quant a escampament; lo ters quant a la raó del nom.

Donques, lo primer nom és «Fil de Déu». E «e» aquest [a] nom dretament ²² a el se covenga, axí o diu Ilari en lo *Libre de trinitat* dién: Verament lo Fil de Déu un-engenrat ²³ Nostre Seyor Jhesu Crist ésser en moltes maneres és conegut: dementre que'l testimonieja ²⁴ lo Pare, et dementre que ²⁵ de si metex el confessa, e dementre que'ls apòstols presiquen, e dementre que'ls religioses cresen, ^{25a} e dementre que'ls demonis el ésser confessen, e dementre que'ls juseus lo negen, e dementre que'ls gentils en la Passió lo conegren. Aquel metex Seyor

35r/ Nostre, Jhesu Crist, / per aquestes maneres coneixem, ²⁶ so és: per
32v/ nom, e per nativitat, e per natura, / e per professió. Lo segon nom
és «Christ», que vol dir aytant con «unt», ²⁷ per so cor el fo untat
ab oli d'alegretat davant los seus participans. Mas per so que ²⁸
és dit unt ²⁹ és demostrat que el fo profeta. e bateler, e prevere, e
rey.

Aques«tes» 'iii' persones sacnere se solien ajustar. Fo el verament profeta en enseyament de doctrina. Fo el bateler en lo combatement del diable. Fo el prevere en reconciliació del Pare. Fo el rey en par-

^{18b}. - Vos... ve P: om. B.

¹⁹. - ve P: ven B: venit V.

²⁰. - ve P: vench B: venit V.

²¹. - apelar P: apela B: vocaliter V80.

²². - dreturament B:(quod hoc nomen sibi) recte (conveniat) V80.30

²³. - unigenitum V80.31

²⁴. - testimonieja P: testimonyave B: testatur V.

²⁵. - del testimonieyave e confessa el meteix add. B: no V.

^{25a}. - e dementre... cresen P: om. B.

²⁶. - B: concixen P: cognoscimus V.

²⁷. - unt P: untat B: unctus V80.37.

²⁸. - per so que P: per aysò cor B.

²⁹. - unt P: untat B: unctus V.

timent et en donament de dons.³⁰ E d'aquel segon nom nós som nomenatz, cor per Crist nós som ditz «crestians». Del qual nom axí con³¹ diu Agustí: «Aquel nom «crestian» és nom de dretura, e de bontat, e de sencereza,³² e de pasciència, e de castetat, e de nedeza, e d'umanitat, e d'innocència, e de pietat.³³ E aquel home à dignament aquel nom resebut qui, segons lo nom e per obra, axí con dit és, viu». Assò diu Sent Agustí.

Lo ters nom d'el és «Jhesús», mas aquest nom «Jhesús», segons
 35r2 que diu Sent / Bernat, és dit ésser menjar, e font, e medicina, e lud.³⁴
 E aquel menjar à acabament en moltes maneres: per so cor és menjar
 confortatiu, e que engreixa e esforssa, e vegetatiu.³⁵ On d'aquestes
 cozes diu enaxí Sent Bernat: «Aquest nom «Jhesús» és menjar, per
 so cor ayntantes³⁶ vegades te confortes, quantes vegades te³⁷ re-
 membres. La qual cosa, engreixa axí egualment la pensa de sel qui'l
 perpena.³⁸ Ni ¿qual cosa és que enaxí certífic los sens dels hòmens,
 cor la vertut conforta e perpena bones custumes e honestes, e
 defén³⁹ castes volentats?». Lo segon nom és de ésser font, per què
 diu Sent Bernat assò mesex disén que: «Jhesús és font de vida seya-
 lat: la qual font en 'iiii' rius s'escampa en les places. On, sel qui és
 fet a nós saviesa, e dretura, et sanctificació, e redempció. És saviesa
 32v2 en predicació;⁴⁰ / dretura en absolució de peccats; sanctificació en
 bona conversació; redempció en la sua Passió». Aquestes paraules
 Sent Bernat diu en altre loc: «En axí que 'iiii' rius decorren⁴¹ de
 Jhesu Crist: so és paraula de dolor, en la qual és confessió; et es-
 campament de sanc, en lo⁴² qual és afflictió; et ayga de nedeyament,⁴³
 en la qual és compació». Lo ters és medicina, per què dix enaxí:
 «Aquest nom «Jhesus» és medicina per so cor veda tot empatxament
 de vida,^{43a} e pacifica l'imflament de supèrbia, e la nafra de blavor sana,
 e restreyn lo decorrement de luxúria, e auciu la flama de volentat

³⁰. - *dons* P: *Deus* B; *retributione* V81.

³¹. - *con* P: *com* B. Cf. *Cor.* 352.

³². - *de humilitat e add.* B *no* V.

³³. - *Et tu istud quomodo tibi defendis et vindicas, cui de tam plurimis rebus nec pauca subsistunt?* V, *om.* PB; e d'umanitat... pietat P: *om.* B.

³⁴. - *'Illum'*. Cf. *Cor.* 357.

³⁵. - *vegetiu* P: *confortativus, impinguativus, roborativus et vegetativus* V81.13.

³⁶. - *adantes* B.

³⁷. - *te* P: *lo* B.

³⁸. - *perpena* P: *pensa ni en son coratge lo retén* B: *no* V.

³⁹. - *defén* P: *defer* B.

⁴⁰. - *e add.* B.

⁴¹. - *decorren* P: *decorregren* B: *fluxerunt* V.

⁴². - *lo* P: *la* B.

⁴³. - *nedeyament* P: *dencyament* B.

^{43a}. - *tot empatxament de vida* P: *om.* B.

de luxúria, e atempra⁴⁴ la set d'avaresa, e encaussa la pruyge⁴⁵ de legea». La quarta cosa que ve⁴⁶ a hom per aquel nom⁴⁷ és lud, on dix un sant: «On te penses que en tot lo món sia tanta de⁴⁸ lud so(p)t'e^{48a} fe con él⁴⁹ pre(i)gan^{49a} aquel nom «Jhesús», cor aquel nom és que Sent Pol portava davant a les gens e als reys, axí com lum pozat sobre canalobre».

Encara més aquel nom «Jhesús» és de molta suaveza,⁵⁰ on diu Sent Bernat: «Si tu escrius alcuna rasó no m'a sabor a mi, sinó ligén⁵¹ en aquela escriptura lo nom 'Jhesús'. Si disputes o t'a-cordes ab mi no m'an sabor les paraules si a mi no nomenes⁵² aquel nom 'Jhesús'». E dix En Ricart de Sent Víctor que «Aquel nom 'Jhesús'^{52a} és nom molt dols, e nom molt delitable, e nom qui molt conforta lo peccador e's nom de bonaayrada⁵³ esperansa; per què, donques, dix «Jhesús, tu sies ab mi, Jhesús». E encara més aquel nom «Jhesús» és de molt gran vertut, on dix Sent Pere: «Apelará's
35v1 lo nom d'él⁵⁴ Jhesús. Lo qual nom és sel qui dóna als secs / lo vezer, e als sorts auzir,⁵⁵ e als contretz anament,⁵⁶ e als mutz⁵⁷ parlar, e

⁴⁴. - atempra P: tempra B.

⁴⁵. - pruyge P: pruyna B: et totius dedecoris fugat pruriginem V81.9f.

⁴⁶. - ve P: vench B.

⁴⁷. - es P: so es B.

⁴⁸. - «Tanta et tam subita fidei lux» V81. 31. Evidentment cal aquesta lleu esmena (o bé *sop'ta de fe*) encara que P llegeixi *lud sotz fe*, que no té sentit

^{48a}. - tanta de P: tan gran B.

⁴⁹. - él P: es B.

^{49a}. - El sentit imposa restituir una vocal, admetent que l'autògraf duia *pre-segan* (o almenys *preigan*), que un copista confongué amb *pregan* ll. *precari* (que aquí no tindria aplicació); V, en efecte, porta «unde putas in toto orbe tanta et tam subita fidei lux nisi de praedicatione vel praedicato Jesu, hoc nomen est quod Paulus portabat...» V 81. 31. Cf. port-ant-i gall-ant. *pregar* 'predicar', port-mod-*prègar*, fr. ant. *preehier*, cat. ant. *presicar* (Llull, Muntaner etc.), oc-ant-*preziar* etc., tots formes hereditàries o semi-populars de *praedicare*, que evidentment tingueren gran difusió en català abans que s'estengués la variant cultista *predicar*; i és versemblant que també s'usés primer, en la llengua arcaica, la forma rigorosament hereditària *pregar*, com en gallego-portuguès i francès antics; i si en català aquesta forma cedí davant del cultisme, fou per fugir de l'homonímia amb *precari* 'pregar', perill que no existia en portuguès, el qual no posseïa aquest mot.

⁵⁰. - suaveza: saviesa B: suavitatem V.

⁵¹. - ligen P: ligem B: leggero V.

⁵². - no nomenes P: no me nomenes B.

^{52a}. - E dix En R... Jhesús P: om B.

⁵³. - e de add. B.

⁵⁴. - d'el B: de P: cius V.

⁵⁵. - auzir P: l'auzir B.

⁵⁶. - anament P: l'anament B.

⁵⁷. - lo add. B.

33r1 vida als mortz. E tot lo poder del / diable féu¹ fugir dels corses asetiatz la vertut d'aquel nom». Encara més aquel nom «Jhesús» és de mot gran excel·lència e de gran dignitat, on dix Sent Bernat: «Lo nom del meu salvador, del frare meu,² de la carn mia, e de la mia sanc! lo nom als segles³ amagat, mas en la fi dels segles serà revelat; nom meravelós,⁴ nom qui no és, meyns de gran reverència, disedor; nom qui no recep neguna extimaó,^{4a} ans és nom per él molt meravelós,⁵ per lo qual senes extimació és nom agradós, e per él és nom als autres agradable.^{5a} «Et aquel nom «Jhesús» fo a él⁶ posat per Déus perdurable, e per los àngels, e per lo pare putatiu, so és Josep.

E aquel nom «Jhesús» vol aytant dir con «salvador». E és dit salvador en tres maneres: o per poder de salvar, o per àbit, o per fet. Segons que és dit per poder de salvar,^{6a} se cové a él aquel nom del perdurable Déus. E axí és dit ésser posat per lo perdurable; e segons que és dit per àbit de salvar. Enaxí fo a él aquel nom pausat per l'àngel, et covén-se⁷ a él del comensament de la sua concepció a ensà, segons que és dit per fet de salvar. E's dit ésser posat a él per⁸ Josep per raó de la esdevenidora passió, on diu la Glosa sobre aquella paraula: «Apelará's lo nom d'él Jhesús, qui és dit nom posat per l'àngel, o⁹ per Déus perdurable». Perquè tracta d'asò la Glosa¹⁰ dién: «Aquest devan dit nomenament, so és co¹¹ en tres maneres Jhesu Crist sia apelat: és dit nom a él posat per Josep, e per l'àngel, e per Déus perdurable.¹²

La terça raó per què aquel dia de la circumcisió és cout¹³ es¹⁴

¹. - féu P: fa B.

². - e add. B.

³. - és add. B no V.

⁴. - e add. B: no V.

^{4a}. - extimaó P: stimació B: nomen ineffabile, nomen inestimabile V82.9.

⁵. - meravelós P: meravellat B: mirabilis V.

^{5a}. - nomen inestimabile, imo eo mirabilis, eo magis gratum, quo gratuitum V82. 9. Sembla llegir-se *hom* en lloc de *nom* en els tres últims casos (en els anteriors *nom* és clar) però la *n* i la *h* són quasi iguals en el manuscrit.

⁶. - a él P: ad set B.

^{6a}. - o per àbit... salvar P: om. B.

⁷. - covén-se P: comensa B: convenit V.

⁸. - per B: om. P: a V82.17.

⁹. - o P: e B: vel V.

¹⁰. - Glosa P: Sglesa B: Glossa V.

¹¹. - co P: que B.

¹². - Recte igitur in die capitis anni constituta a Roma capite mundi et insignita capitali littera alphabeti Christus caput ecclesiae circumciditur, nomen ejus imponitur et ejus nativitatis octavus dies colitur V: om. PB.

¹³. - cout ('coll' participi de colre): cont (?) B.

¹⁴. - «per» add. B no V.

35v2

33r2

l'escampament de la sanc de Jhesu Crist, per so cor en aquel dia la sua sanc per nós primerament s'escampà. Lo¹⁵ qual volc enaprés en moltes maneres escampar. Cor 'v' / veguades escampà per nós la sua sanc: Primerament en la circumcisió, / on aquel escampament fo comensament de la nostra redempció. En la sogona¹⁶ vegada sa¹⁷ sua sanc fo escampada¹⁸ en oració, e aquelò¹⁹ mostra lo desirer de la nostra redempció. En la terça manera²⁰ Jhesu Crist la sua sanc escampà quant fo batut, on²¹ aquelò²² fo mèrit de la nostra redempció, per so cor en la blavesa dels colps d'Él nós som sanatz.²³ En la quarta manera Jhesu Crist la sua sanc escampà quant fo crucificat, on aquelò fo lo preu de la nostra redempció, perquè adones Él fèu paga d'assò que no avia robat. En la quinta manera²⁴ Jhesu Crist la sua sanc escampà quant li fo obert lo costat, e aquelò fo sagrament de la nostra redempció. Per la qual nafra exí sanc e ayga; la qual «cosa» figura²⁵ nós per ayga de batisme ésser de nostres peccats lavatz. Lo qual batisme devia aver confermamènt per lo fermament²⁶ de la sanc de Nostre Seyor Jhesu Christ.²⁷

La quarta rasó per què aquel dia de la circumcisió és celebrat és lo seyal de la circumcisió, lo qual seyal Crist humilment deya recebre. On volc ésser circumscís Jhesu Crist per moltes raons: ²⁸ Primerament per raó de sí, per so que enseyàs²⁹ que vera carn humana avia él resebuda, cor Él sabia bé que alguns eren venidors qui dirien que Él no avia cors ver, ans avia cors fantàstic²⁹ resebut. On per assò que la rasó³⁰ d'Éls destruyís,³¹ volc ésser circumscís. E per assò volc El sanc perdre: per so cor cors fantàstic de sí no geta sanc. Per la segona rasó volc ésser circumscís: per so que a nós enseyàs qu'esperitualmente nós devem ésser / circumscís. Cor en dues maneres se fa circumcisió, segons que diu Sent Bernat, les quals deven ésser

36r1

¹⁵. - Lo P: la B. Veg. gloss., s. v. *sang*

¹⁶. - *sogona* P 'segona' Manca AleM. Cf. Cor. 344.

¹⁷. - *sa* P: la B. Cor. § 39.

¹⁸. - *fo escampada* P: escampà B.

¹⁹. - *aquelò* P 'allò': aquella B: haec V82.31. Veg. *aclò* Cor. 349.

²⁰. - *manera* P: vegada B: no V.

²¹. - *on* P: en B: et V.

²². - *som sanatz* P: sana B: sanati sumus V.

²³. - *manera* P: vegada B: no V.

²⁴. - *figurave* B: quod figuravit V82.36.

²⁵. - *scampament* B: no V.

²⁷. - *baptismus habiturus erat efficaciam a sanguine Christi* V82.37

²⁸. - *maneres e add.* B: no V.

²⁹. - *ensayas* P: extenderet V 83. 3.

³⁰. - *cors* P: cors en B.

³¹. - *rasó* P: error B: errorem V83.

³². - *destruyís* P: destróvis B.

fetes en nós: so és la forana, que's fa en la carn; e aquela que's fa dedins, en la pensa. La circumcisió defora³² està en 'iii' coses,³³ so és: en hàbit,³⁴ que no sia hom notable;³⁵ en feyts, / [e] que no sia reprehendor en paraula: e que hom no sia meynspresador. E la circumcisió de la pensa està en 'iii' coses, so és: en cogitació, per què³⁶ sia santa; en atalentament,³⁷ per so que sia pura;³⁸ en entenció, per so que sia pura e dreta. So són paraules de Sent Bernat.

Encara més J. C. volc pendre la circumcisió per raó de nós per so que nos salvàs. Tot enaxi co's³⁹ fa escorredor en un membre del cors, per so que tot lo cors sia sanat, enaxi Jhesu Crist volc portar l'escorredor de circumcisió, per so que enaxi tot lo cors umanal fos sanat^{39a} del mal de peccat; segons que's lig en la *Pistola als Colossences* en lo segon capítol, dién: «Circumcís sotz per circumcisió que no fo feta per mà humanal,⁴⁰ de despulament de la carn, mas circumcís sotz per la circumcisió de Jhesu Crist».⁴¹

Per la tersa raó fo circumcís J. C. per rasó dels jusens, per so que no's poguésse[n] [z]⁴² escuzar d'El a recebre. Cor si circumcís El no fos, pogren-se escuzar los jueus e dir: «Per so no recebem⁴³ tu cor no est semblant als nostres parens». Per la quarta rasó fo circumcís J. C., so és: per rasó dels demonis, per so que'l mester de la encarnació no coneguessen.⁴⁴ On con circumcisió se fezés contra original peccat, cresec lo diable que Jhesu Crist, per so cor hom lo circumcísia, que fos peccador, e que freturés de remesi de circumcisió. E per aquela metexa raó vole que la mare sua, la qual fo totz temps verge, que agués / espòs, per so que'l diable se perpensàs⁴⁵ que Jhesu Christ fos d'ome e de fembra nat. Per la quinta rasó fo circumcís Jhesu Crist, so és: per perfeyta dretura a complir. Cor enaxi

³². - *defora* P: que's fa B: exterior V.

³³. - *coses* P: maneres B: *no* V.

³⁴. - *en hàbit* B: *om.* P: in habitu V.

³⁵. - *notable* P: noble B: notabilis V83.10.

³⁶. - *per què* P: per so que B.

³⁷. - *atalentament* P: talentament B.

³⁸. - e B: *om.* P: *no* V.

³⁹. - *co's* P: com B.

^{39a}. - Enaxi J. C. ... sanat P: *om.* B.

⁴⁰. - humanal B: *om.* P *no* V.

⁴¹. - Manca la traducció d'un bon tros de V: comença amb «Glossa: a vitis tamquam petra acutissima, petra enim erat Christus», pàg. 83 de Graesse, i s'acaba amb «Circumcisi estis, circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed circumcisione Christi», pàg. 84.

⁴². - *poguéssets* P: pogessem B: potuissent V.

⁴³. - *recebem* P: recebe B: recipimus V.

⁴⁴. - *coneguessen* P: neguessen B: cognoscerent V84.

⁴⁵. - *perpensàs* P: pensàs B.

con volc ésser bategat, per so que perfeyta dretura, so és perfeta umilitat, aempli's,⁴⁶ enaxí volc ésser circumcís per demostrar la sua umilitat. Per so que per aquela humilitat fos demostrat que El, qui era Donador de Lig e Seyor, s'era subjugat a la Lig. Per la 'vi' rasó fo circumcís Jhesu Crist, so és: per la Lig de Moyzès a aprovar, la qual era bona, e santa, e complidora; cor no era vengut per la Lig a soure,⁴⁷ mas per complir; segons que's lig en la Pistola als Romans en lo 'xv' ⁴⁸ capítol, dién: «Dlc eu verament que Jhesu Crist fo mestrer⁴⁹ de la circumcisió, per la vertat de Déu».

Per que's faya la circumcisió en lo 'viii' dia, moltes razons se'n poden assignar: La 1.ª rasó era ⁴⁹ cor aytals és ⁵⁰ l'entendiment de la ystòria o de la letra. Per la qual s'enseyava que en lo 'viii' die se devia fer la circumcisió. Cor segons que dix Moysèn, qui fo gran filosof ⁵¹ e gran teologian, que ja fos so que l'enfant juseu fos en lo 'vii' ⁵² dia en tan gran tenresa, con era estant en lo ventre de la mare,⁵³ en lo 'viii' dia recebia gran forteza ⁵⁴ de natura, per què l'enfant podia ⁵⁵ soferir lo tayl de la circumcisió. Per la qual cosa, segons que diu Moysèn, no volc ⁵⁶ Nostre Seyor que los enfans fossen circumcís ⁵⁷ ans del 'viii'tèn dia; per so que'l tayl no'ls feés mal per la gran tenresa que dabans an. Mas volc Nostre Seyor que la circumcisió no's perlongàs oltra lo 'viii' die; e assò volc Déus per tres razons, les quals assigna e diu Moysèn; La primera raó és per so que si l'emfant / en aquel mig moria, que per lo perlonguament que's faria de la circumcisió no fos dampnat; on volc esquivar Déus aquel peril. La segona rasó és que Déus volc que fos proveyt a la

⁴⁶. - aemplis P: adimplis B: adimplendae V.

⁴⁷. - soure, per solre, solvre, 'desfer'. Cf. Cor. 361.

⁴⁸. - 'xv' P: 'xx' B: 'xv' V.

⁴⁹. - dico enim Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei V84.18 En català a penes es coneixen altres formes que les semicultes *ministrer* (SS. XIV, AlCM), *menestril*, *menestral* i la sàvia *ministre*; en les llengües germanes són més populars: occità *menestrier*, fr. antiq. *ménétrier*. El sentit del context i del text llatí imposa restablir la *r* (subjecta a dissimilació) i posats a esmenar potser podríem fer-ho en *menestrer*, però com que en l'abstracte hi ha pertot el duplicat *mesterier*, al costat de *menester*, de *ministerium*, no es improbable que *mestrer* vagi existir també en el nom personal, amb l'avantatge d'explicar perfectament l'error del manuscrit J. C.]

⁴⁹. - era P: és B: sumitur V.

⁵⁰. - és P: era B.

⁵¹. - "filosof" s'ha usat per 'filòsof' fins al principi del segle.

⁵². - 'vii' P: 'viii' B: septem V.

⁵³. - e mulier add. B: no V.

⁵⁴. - forteza P: fors B: fortificatur V.

⁵⁵. - mils add. B: no V.

⁵⁶. - vole B: vol P: noluit V.

⁵⁷. - circumcís P: circumcises B: circumcidí V.

dolor dels infantz pocs. On volc Nostre Seyor que aquela dolor de la circumcisió els sostenguessen en aquela etat, per so cor no an ymaginació què és ⁵⁸ mal, e que n'aguessen e'n sentissen ⁵⁹ meyns de dolor en aquel loc. La terça raó és per so que sia aconcelat a la tristeia dels parens. Cor quant alcun enfant mor per lo tayl de la circumcisió, meyns de mal saber-n'an los parens: per so cor l'enfant era poc, e ab meyns de plaser que quant és gran, e puys¹ per tan poc de mal (mor).

La segona rasó és preza per l'enteniment celestial. On, per assò se fazia la circumcisió en lo 'viii' die, que fos donat a entendre a hom² que en la vutava de la Resurectió fos hom de tota pena e de tota misèria circumcis. E segons aquestz 'viii' dies seran 'viii' etats: La primera etat fo d'Adam entrò a Noè. La segona etat fo de Noè entrò a Abraam. La terça, d'Abraam entrò a Moysèn. La quarta etat fo de Moysèn entrò a David. La quinta etat fo de David entrò a Jhesu Christ. Ea 'vi'³ etat és de Jhesu Crist entrò a la fin del món. La setena etat serà quant totes les gens morran. La uytena etat serà quant totz⁴ ressucitaran. O per los 'viii' dies⁵ són entezes 'viii' cozes que nós posseym en vida perdurable, les⁶ quals nombra Sent Agustí dién: «Eu seré Déus d'aquels, e si eu no er[a] ab els d'on serien sa[n]t[i]fic[at]z?»; ^{5a} cor eu són totes coses que honestament per hom se poden desigar,⁶ so és: vida, salut, vertut, abundància de⁷ totz béns, glòria, honor, e pau, e tot bé». On en altra manera per los 'vii'⁸ dies és cutès home, qui està per ànima e per cors.

Cor los 'iiii' dies signifiquen 'iiii' elemens, dels quals és feyt⁹ lo cors d'om. Els 'iii' dies signifiquen tres poders que són en l'ànima, so és: cobesea, et ira, e rasó. Cor home qui ara à 'vii' dies, quant és ajustat a la unitat perdurable, adoncs aurà 'viii' dies, et en aquel 'viii' dia¹⁰ el serà circumcis de tota pena e de tota colpa. La tersa

⁵⁸. - és P: fés B: no V.

⁵⁹. - e'n sentissen P: sentiment B: sentirent V.

¹. - puys P: puy que B.

². - a hom P: a l'hom B.

³. - totz P: totes les gens B.

⁴. - los 'viii' dies P: lo 'viii' die B: octo dies V85.

⁵. - les P: los B.

^{6a}. - er futur: era P; satiar 'assadollar'; ego ero illorum Deus, nisi ero iis unde satientur V 85. 7.

⁶. - cnsenyar B: desiderentur V.

⁷. - totes causes add. B: no V.

⁸. - 'vii' P: 'viii' B: septem V.

⁹. - l'ome, so és a ssaber add. B: no V.

¹⁰. - aquel 'viii' dia P: aquels 'viii' dies B: illo octavo die V.

raó se pren de l'enteniment moral; on, segons assò, aquestz 'viii' dies en diversa manera se poden reebre. So és que'l primer dia pot ésser coneximent de peccat; on, se diu en lo Salm: «Cor eu conec la mia iniquitat, et cetera». Lo segon dia pot ésser assignat a pre-pauzament de desemperar mal e de fer bé, la qual cosa fo notada en lo fil degaler», qui dix: —Levar / m'è,¹² e iré al pare meu, et cetera—. Per lo ters dia és significat vergoya de peccat, on dix l'apòstol: —¿Qual fruyt aguetz, adoncs, per lo qual ara avetz vergoya?—. Per lo quart dia pot ésser significat la temor de l'esdevenidor judici de Déu, on dix Job: «Enquax per decorrimens¹³ imflatz sobre mi / eu temí¹⁴ Déu, et cetera».

E dix Sent Gerònim: «Sia¹⁵ que eu begua, o menge, o que fassa altra cosa, totahora m'és vigares que eu auga sonar en les mies aureles aquela vou qui crida dién: 'Levatz sus, mortz, e venitz al judici'». Per lo quint die pot ésser significada la contrició d'ome, per què¹⁶ dix Jeremias: «Lo plor de l'engenrat fé a tu, et cetera—. Lo 'vièn' die pot significar confessió, on se diu en lo Salm: «Dix: confessatz-vos». Lo 'vii'te' dia significa esperansa de vènia, so és de perdó. Cor ja fos so que Judas confessàs lo seu peccat no ac esperansa de perdó. Per la qual cosa no li ac Déus¹⁷ misericòrdia, que li perdonàs lo seu faliment. Lo 'viii'te' die significa satisfecion de peccats. On en aquel die hom esperitualmente és circumcís, no tant solament de colpa, ans o és de tota pena.

O los 'ii' dies primers signifiquen la dolor que hom deu aver del faement del peccat e'l desirer que hom deu aver d'esmenar lo faliment.¹⁸ E ls altres 'ii' dies signifiquen la confessió que nós fem dels peccatz e dels béns que nós pògrem aver fetz. E ls autres 'iiii' dies poden segnificar oració, e escampament de làgremes, e afflictió de cors, e donament¹⁹ d'almoynes.

E ls 'viii' dies poden segnificar 'viii' cozes; per les quals home qui diligentment se vula pensar, sí's circumsex de tota volentat de peccat, Enaxí.²⁰ qui una de les²¹ coses se pensa diligentment, / en si gran dieta.

¹¹. - *degaler*, «degaller», 'gastador'. Veg. el glossari.

¹². - *Levar-m'è* P ('em llevaré'); *livar-m'e* B (*encara que podria semblar liu-rarme amb una sigla*); *surgam* V.

¹³. - *decorrimens* P; *decorrements* B.

¹⁴. - *temi* 'temo'. Veg. Cor. § 43a.

¹⁵. - *Sia* P; *Si* és B.

¹⁶. - *per què* P; *per so que* B.

¹⁷. - *perdò* ni *add.* B; *no* V.

¹⁸. - *faliment* P; *defaliment* B.

¹⁹. - *donament* P; *donamens de dons* e B; *elargitio* V85.35.

²⁰. - *Enaxí* P; *Enaxí que* B.

²¹. - *dites* *add.* B; *no* V.

34v1

so és gran abstinència, fa.^{21a} Les quals 'vii' coses nombra Sent Bernat dién: «'vii' ²² coses són que són d'ésser d'om, les quals, si hom les se perpensava, ²³ nuls temps no peccaria. Una de les quals és la matèria vil de què hom és fet, e la obra lega, e l'eximent ²⁴ que hom à frèvol, e la mort trista, e'l solvement del cors qui és mesquí, e la dagnació d'om que és no-desidora. E la 'viii' ²⁵ cosa pot ésser de la consideració que és no-desidora, so és la glòria. ²⁶ La quarta rasó és recebuda per enteniment sotil o esperital. On, ²⁷ segons aquest enteniment, ²⁸ seran 'v' dies assignatz, que signifiquen 'v' llibres de Moysèn, en los quals és contenguda ²⁹ la Lig. E'ls altres 'ii' dies que signifiquen les profetes e'ls salms. E que lo 'viii'è die sia ³⁰ assignat per la doctrina de l'Avengeli. Mas en los 'vii' dies primers no es feia perfeta circumceisió, e en lo 'viii'è die se feia perfeta circumceisió de tota colpa e de tota pena. Ara se fa per esperansa, mas en la fi se farà en veritat. 'vi' coses són per què fo donada la circumceisió, les quals són notades en aquestz versos: «Cauteri, seyal, merit, medicina, figura, exempli fo, sabentrere, ³¹ / la circumceisió dura de la carn».³¹

38v1

De la circumceisió de Nostre Seyor és dit que l'àngel l'aportà a Karles Magne. *M. On el la alogà molt honradament en una esgleya de Santa Maria que és en una ciutat apelada Aquisgrani.³² Mas enaprés, segons que és dit, Karles aquela carn aportà en altra ciutat que és apelada Cariosum;³³ mes ara's diu que és a ³⁴ Roma, en la esgleya que és ditu Santa Santori, en la qual se lig que la carn que fo circumceisió de Jhesu Christ, e'l lombrígol,³⁴ clarament és demostrat; per què, en aquel dia se ³⁵ mostrà en la Sancta Santori. Mas si assò és ver, gran maravela és. Mas con la carn aquela sia

^{21a}. - fa P: om. B.

²². - 'vii' P: 'viii' B: septem V.

²³. - perpensava P: pensava B.

²⁴. - e l'eximent P: e'l nexament B: exítus V.

²⁵. - que és no-desidora, so és la glòria P: de la glòria no-disedora B: gloriac ineffabilis V.

²⁶. - On P: O B.

²⁷. - aquest enteniment P: aquests enteniments B: intellectum allegoricum sive spiritualem V.

²⁸. - tota add. B: no V.

²⁹. - significat e add. B: no V.

³⁰. - - ça enrere, 'fa molt de temps' (< ça ab enrere).

³¹. - de Nostre Seyor de la carn de quant fo circumcis, add. B: no V.

³². - 'Aquisgran'.

³³. - Cariosum P: Carosium V86: om. B.

^{34a}. - apelada... diu que és P: om. B.

³⁴. - lombrígol P: lombígol B: umbilici V.

³⁵. - se P: sa B.

34v2 segons veritat de natura humana, nós crezem que quant Jhesu Christ ressucità que ela³⁶ tornàs al cors de Jhesu Christ glorificat. Altres dien que, jasia assò que aquelò que dit és sia vers, segons [que] la opinió d'èls, [qui dien que aquelò] sol fo en veritat de natura humana (la qual cosa fo d'Adam ahuda), on aquela cosa tant solament dien que ressucita.

38v2 Es notadora cosa que saenrere eren, per los pagàs e per los gentils, moltes kalendes³⁷ colter, les quals a penes pogren ésser vedades [e^{37a} coltes] per los santz crestians. De les quals fa memòria Sent Agustí, en un seu sermó, dién que'ls gentils crezien que / Genèr fos³⁸ un gran duc o déus, [per] que en les kalendes éls³⁹ mot lauza-ven, e'l seu cap ab dues cares figuraven: una denani, l'altra derrere.⁴⁰ Et assò feyen con⁴¹ era terme de l'ayn passat, et con era⁴² comen-sament de l'ayn següent.⁴³ E a les altres^{43a} kalendes els fasien formes maraveloses, enaxí que alguns⁴⁴ fasien vestitz de pels de bèsties, e'ls altres éls fasien ab forma de caps de bèsties,^{44a} per la qual cosa éls demostraven ésser en éls sen e àbit de bèsties. E alguns ne vestien ab vestimens de fombres, de la qual cosa no avien vergoya quant lurs déus demostraven ayals, ni ab tans diffamatz vestimens. Eren alguns dels gentils que enaxí guardaven avuyrs,⁴⁵ que foc no jaquien trer de lur casa en les kalendes de Genèr, ni no donaven negun benifeyt a negun hom poderós, mas bé'n premien dels altres qui dar-los volien. Eren-ne alguns qui en la primera nuyt de Genèr metien la taula ab mout beles toales, e axí la fasien estar aparelada tota la nuyt, per so cor crezien que per tot l'ayn esteguessen en gaugs e en convitz.

Enaprés diu Sent Agustí que sels qui volen servir⁴⁶ les costumes dels paguans, qu'èls dev«en» ésser mout temerós, per so cor no los profita.⁴⁷ E diu que qui a foyls hòmens jugadors, per alcuna umanitat⁴⁸

³⁶ - ressussità e *add.* B: *no* V.

³⁷ - haudes e *add.* B: in his calendis multae superstitiones observabantur V86.27.

^{37a} - vedades e P: *om* B: extirpare poterant V.

³⁸ - home o *add.* B: *no* V.

³⁹ - els P: el B.

⁴⁰ - derrere P: detrás B.

⁴¹ - con P: cor B: quia V.

⁴² - cor terme e *add.* B: *no* V.

⁴³ - següent P: venent B: sequentis V.

^{43a} - altres P: *om.* B.

⁴⁴ - que alguns P: que es uns B: alií V.

^{44a} - e els altres... bèsties P: *om.* B.

⁴⁵ - avuyrs, 'averanys'. Veg. Cor. 350.

⁴⁷ - profita P: los profitave ren B: se nomen christiani ei prodesse non pos-sit V87.

⁴⁸ - umanitat P: humilitat B: humanitatem V.

35r1 dóna res, que és participans dels lurs peccatz. E en assò negun home
39r1 no deu dubtar, per què a nosaltres no abasta que'ns guardem¹
de mal a fer, ans nos² és mester / que aquels als quals veuretz mal
fer que'ls ne corregescatz³ e'ls ne reprenatz castigan. Asò diu Sent
Agustí.

DE L'APARICI DE DEU

La festa de l'Aparició de Nostre Seyor és ennobleýda per 'iiii' miracles, on per assò és apelada en 'iiii' maneres. En aquel dia los⁴ Reys aorren Jhesu Crist, e Sent Johan bateyà Jhesu Crist, e l'ayga tornà en vi; e 'v' milia hòmens sadolà Jhesu Crist de 'v' pans e de 'ii' peys.^{4a}

On, quant⁵ Jhesu Crist fo en etat de 'xiii' dies los Reys, vengren a El per guizament de la estela (e per assò aquel dia és apelat Epifania, —ab *epi*, que vol dir «desobre», et *fanos*, que vol dir «aparició»,— cor desús⁶ éls en alt, adoncs, los aparec la estela,⁷ que desús⁸ fo vista), fo Jhesu Crist als⁹ Reys per ver Déus demostrat,¹⁰ e'n aquel mesex dia, passatz 'xxix' ayns, (per so cor avia 'xxix' ayns e 'xiii' dies e'naxí comensà¹¹ ésser en los 'xxx' ayns, segons que diu Sent Luch, o,¹² segons que diu Beda e¹³ la Esgleya de Roma, complitz avia 'xxx' ayns) [on] adoncs fo bategat en flom Jordà. E per assò aquel dia es apelat Theofania, a *theos*, que vol dir «Déus», et *fanos*, que vol dir «aparició»; per so cor adoncs aparec Déus en la sua Trinitat, so és: lo Pare en vou, e'l Fil en carn, e l'Esperit Sant en semblansa de coloma. E en aquel dia mesex, passat un ayn, con
39r2 El fos en etat de 'xxx' o de 'xxx'i' ayn e de 'xiii' dies, l'ayga fé / Jhesu Crist tornar vi. On per assò és apelat aquel dia Betfania,¹⁴ a *bet*,

¹. - *guardem* P: guardets B: facitis V.

². - *nos* P: vos B.

³. - *corregescatz* P: corregiats B: corrígite V.

⁴. - 'iii' *add.* B: *no* V.

^{4a}. - e de 'ii' peys P: *om.* B.

⁵. - *ell add.* B.

⁶. - *Cor desús* P: Per so cor desobre B: quia... desuper V.

⁷. - o per la stela *add.* B: *no* V.

⁸. - *lus apparech* ni *add.* B: *no* V.

⁹. - 'iii' *add.* B: *no* V.

¹⁰. - quia tunc desuper stella apparuit sive ipse Christus per stellam, quae desuper visa est, magis verus Deus demonstratus est V87.

¹¹. - *comensà* P: comensave B: incipiens V.

¹². - o P: e B: vel V.

¹³. - e P: a B: et V.

¹⁴. - *Betfania* P: Betfage B: Bethania V.

que vol dir «casa»;¹⁵ cor, per lo miracle que fo fet en la casa, éi ver Déus aparec.

35r2 E en aquel mesex dia, passat un ayn, con El fos en etat de 'xxx'i' ayn, o de 'xxx'ii',¹⁶ sadolà Jhesu Christ 'v' milia hòmens de 'v' pans et 'ii' peys:^{16a} segons que diu Beda, e segons que és / dit en aquel ymne qui comensa enaxí: «Enlumenem¹⁷ l'Altisme, et cetera». On per asò aquest dia és apelat *Faguifania*,¹⁸ de *fage*, que vol dir «boca» o «menjar». Mas d'aquest 'iiii' miracle¹⁹ és duptat si fo fet^{19a} en aquest dia, per so cor no s'atropa²⁰ esprés en lo libre original de Beda. E és dubtat, per assò cor Sent Johan²¹ diu en lo 'vi' capítol, en lo qual capítol se tractà d'aquest miracle, que era prop Pascha quant se féu, on enaxí en aquest dia foren fetes 'iiii' ^{21a} aparicions per Jhesu Crist. Mas la primera fo feta per la estela que El enseyà, estam en la grípia. La segona aparició fo feta per vou del Pare en flum Jordà. La tersa fo feta per lo mudament de l'aygua en vin quant Jhesu Crist fou convidat a les nosses.²² La quarta fo feta per lo multiplicament del pa que fo fet en lo desert. Mas la primera aparició majorment és celebrada en aquest dia: per què, la ystòria d'ela perceguescam.²³

39v1 Quant Jhesu Christ fo nat 'iii' reys vengren en la terra de Jerusalem davant Jhesu Crist, los noms ²⁴ dels quals en ebrayc són apelatz Apèllius, e l'altre Amèrius, e l'altre Damascus. En grec ²⁵ són apelatz Galgalat,²⁶ e l'altre Malgalat,²⁷ e l'altre Saraxim.²⁸ En lati són apelatz Gaspar, Baltesar, Melchior. / Mas quins reys foren aquels en 'iii' maneras fo demostrat, segons que en 'iii' maneres aquel nom que és dit «magus» és nomenat. Cor «magus» vol dir «escarnidor», e «encantador», e «savi». On dien alsuns que aquels 'iii' reys foren ditz per raó ésser escarnidors, per so cor escarniren de Herodes,

¹⁵. - *casa* P: menyar B: domus V.

¹⁶. - anys *add.* B.

^{16a}. - et 'ii' peys P: *om.* B.

¹⁷. - *Enlumenem* P: *Ellumena* B: *illuminans* V.

¹⁸. - *Figuafania* PB: *Phagiphania* V88.

¹⁹. - B: d'aquestz 'iiii' miracles P: de hoc autem quarto miraculo V.

^{19a}. - B: se foren fetz: *utrum contigerit* V.

²⁰. - *s'atropa* P: *troba* B: *legitur* V.

²¹. - *Iohannis* V: «Gerònim» PB.

^{21a}. - 'iiii' B: *om.* P.

²². - de Arheteli *add.* B: *no* V.

²³. - *perceguescam* P: *prosequamur* V: «persegiva» B: (= *perseguirà*).

²⁴. - *los noms* P: el nom B: *nomina* V.

²⁵. - Et en grech B: *graece* V.

²⁶. - V: *Galgalat* PB.

²⁷. - PV: *Magalat* B.

²⁸. - *Saraxim* P: *Sarrasim* B: *Sarathin* V.

que quant ad él no tornaren,^{28a} él viu que era escarnit per aquels²⁹ reys. Encara més aquel nom «magus» vol dir «encantador»; on,³⁰ encantadors de Faraó³¹ foren ditz «magi». Et per assò dix Grisòtomus que aquels 'iii' reys eren «magi» apelatz, los quals dix / que eren encantadors; mas, puys,³² foren convertitz aquels, per los quals Jhesu Crist volc la sua nativitat revelar, e a si los volc amenar, per so que per aquelò donàs perdó als peccadors.

Encara més aquel nom «magus» vol aytant dir com «savi». Cor per si metex aquel nom «magus» en ebraic vol dir «escrivà», mas en grec vol dir «filosop»,³³ e'n latí vol dir «savi». Per què, donques, foren apelatz savis, per so cor eren grans en saviesa. Vengren, donques, aquels 'iii' savis e reys ab gran compaya en la terra de Jherusalem.

Mas, per què vengren los 'iii' reys savis en Jherusalem, con aquí no fos nat Jesu Christ, sobre assò asigna³⁴ Remigi 'iiii' raons. La primera raó és cor los 'iii' reys savis conegren la nativitat de Jhesu Crist, mas no saberen lo loc. E, cor Jherusalem era ciutat reyal —aquí era lo sobirà prevere— éls en pensaren que aquí fos aquel infant^{34a} nat.^{34a} per la noblesa de la ciutat.

39v2 La segona raó és, per què éls vengren, per so que tost sabessen lo loc del seu / neximent, cor aquí estaven los savis de la Lig e'ls escrivans.

La terça raó [és] per què los 'iii' reys vengren en Jherusalem, fo per so que'ls jueus no aguessen escuzació,³⁵ per què poguessen dir-nos: «Ben coneguem lo loc de la nativitat, mas lo temps no sabem,³⁶ e per assò en Jhesu Christ no creségrem». On los 'iii' reys enseyaren, per assò, als jueus lo temps de la nativitat de Jhesu Christ, e'ls jueus enseyaren als reys lo loc on era nat.

^{28a}. - quant ad el no torna ren B: om. P: V88.22.

²⁹. - tres add. B: no V.

³⁰. - on P: o B.

³¹. - Faraó P: Farason B: unde malefici Pharaonis dicuntur magi V88.22.

³². - dix que add. B: no V.

³³. - asigna P: assina B: assignat V.

^{34a}. - quia autem Jherusalem erat civitas regalis et ibi erat summum sacerdotium, suspicati sunt, quod tam egregius puer non nisi in regia civitate nasci deberet V88.35 [Sembla que en té valor causal: 'ells pensaren a causa d'això que'. Passat que es pogués esmenar en *els sospitaren* o *sospeitaren* però serien esmenes considerables i no es veuria explicació de l'errada del copista; més audaç fóra encara suposar una forma com *sospec(o)naren*, cf. occit. ant. *sospeissonar* «atendre, espèrer» (PDPF) J. C.).

^{34b}. - nat: noble P: nasci deberet V. L'alteració de *nat* en *noble* per anticipació de *noble(sa)* següent és dels tipus de falta que més sovint comet aquest copista.

³⁵. - neguna add. B: no V.

³⁶. - sabem P: saben B: ignoraverunt V.

La quinta rasó per què los³⁷ reys vengren cercar Jhesu Crist fo per so que per la lur diligència fos condemnada la pereza dels jueus. Cor aquels 'iii' reys cresgren en Jhesu Crist per un profeta, mas los jueus, per moltes profetes, en Jhesu Crist no volgren creure. 35v2 Aquels tres reys queregren rey estrayn, mas / los jueus no'l volgren³⁸ querer, ni recebre lo^{38a} rey lur propi. E ls tres reys vengren de luyn a Jhesu Christ, mas los jueus li estaven de costa. Aquels 'iii' reys foren succedors de Balaam, los quals vengren a Jhesu Crist quant viren la estela, per [què] la profecia del seu pare, qui dix: «Nexerà estela de Jacob, e levar-s'à hom de Jherusalem, et cetera». *M.

Altre raó lo y assigna Crisòstomus (sobre Matheu en lo original) per què vengren aquels 'iii' reys a Jhesu Crist. Dix Crisòstomus que alcunes gens foren qui eren esgardadores³⁹ dels secretz del cel,⁴⁰ los quals dixerén que elegissen d'èls meteys 'xii', e quant alcú d'aquels 'xii' moria que son fil sucesís a aquel o altre seu pruyisme. On aquels 40r1 'xii' / cascun ayn per un mes se'n puyaven sobre un mont,⁴¹ lo qual apelaven Victorial. E per tres dies aquí estaven, si metexes lavan⁴² de pecats; e preguaven Déus que a éls⁴³ mostràs la estela, la qual los avia profetizada⁴⁴ Balam. Per què s'esdevenc una vegada en lo dia de Nadal de Nostre Seyor, dementre que els aquí estaven sobre'l mont, que una estela los aparec, desobre éls vinén, la qual avia forma de mout bel enfant, e sobre'l cap d'él⁴⁵ resplandia una mout bela crou.

La qual estela parlà als Reys⁴⁶ dién: «Anatz mout tost en la terra de Judà,⁴⁷ e aquí vós atrobaretz lo Rey nat, sel que vosautres queretz». On, adones, mout ivasserament,⁴⁸ envés la terra de Judà,⁴⁹ éls comensaren a venir.⁵⁰ Mas en qual manera pogren aver anat tanta de terra en tan poc de temps, so és que fossen vengutz d'Orient entrò en Jherusalem en 'xiii' ⁵¹ dies —lo qual loc dien que és en lo

³⁷. - 'iii' add. B; no V.

³⁸. - saber ni add. B; no V.

^{38a}. - recebre P; om. B.

³⁹. - e sgardavem add. B; no V.

⁴⁰. - del cel P; dels cels B; om. V.

⁴¹. - Hi ergo per singulos annos post mensem ascendebant super montem V89.

⁴². - e mondans add. B; no V.

⁴³. - els B; el P; iis V.

⁴⁴. - profetizada P; profetada B.

⁴⁵. - d'el P; d'ela B.

⁴⁶. - d'Orient add. B; no V.

⁴⁷. - Juda P; Judea B; Juda V.

⁴⁸. - ivasserament P 'ràpidament'; yversosament B. Veg. Cor. 356.

⁴⁹. - Juda P; Judea B; illi V.

⁵⁰. - venir P; enar B; venire V.

⁵¹. - 'xiii' P; 'xii' B; tredecim V.

36r1 mig⁵² del món format— és deydor.⁵³ Segons la raó de Remegi: que
 auel enfant, al qual anaven, los i pogra fer venir en meyns de temps.
 O's pot dir, segons Sent Gerònim,⁵⁴ que'ls tres reys i vengren sobre
 40r2 a dromedaris,⁵⁵ que són / bèsties mout leus, les quals corren en 'i'
 dia aytant con 'i' cavayl corre en 'iii' dies; per què, és dit dromedari
 a *dromos*, que vol dir còrs,¹ e *ares*, que és vertut. E quant los² / reys
 foren vengutz en Jherusalem, éls demanaren diens: «On és lo Rey
 dels Jueus qui és nat?» No dixeren ges si era nat, per so cor éls cre-
 zien fermament que nat era, mas bé queregren en qual³ loc era nat.

E'naxí, con[si] hom los demanàs «com o sabetz vosaltres que
 auel rey sia nat?», éls responderen⁴ dién: «Nós vezem la estela d'el
 en Orient, per què venim el aorar. So és que dementre nós estàvem
 en Orient vezem la estela d'el posada sobre Judea, que'ns enseyà
 la sua nativitat; on nós, estans en la nostra regiò, vezem la estela
 d'el en Orient, so és en la part oriental». Per què per aquestes paraules,
 segons que diu Remigi en lo libre qui és apelat *Original*, és enseyat
 que⁵ aquels reys confessaren que Jhesu Christ era ver home, e ver
 rey, e ver Déus. Dixeren el ésser ver home quant dixeren: «On és
 auel qui és nat?» E confessaren el ésser ver rey quant⁶ l'apelaren
 Rey dels Juseus. E confessaren el ésser ver Déus quant dixeren:
 «Venim aorar el». Cor manament era de Déu que hom oràs⁷ sol un
 Déus tant solament. Mas quant Herodes ausí⁸ assò fo mout irat e tor-
 bat, e⁹ totes les gens de Jherusalem ab el. Fo per 'iii' rasons lo rey He-
 rodes torbat: primerament per so cor avia paor que'ls juseus recebessen,
 per rey lur, auel enfant qui era nat; e que gilassen el del regne de
 Judea, axí com home estrayn.⁹ Per la segona rasó fo torbat Herodes:
 per so cor avia¹⁰ temor que no fos encolpat per los romans si alcun

⁵² - P: al mig loch B: quae in mediculo mundi dicitur esse sita V89.26.

⁵³ - deydor P: disedor B.

⁵⁴ - Gerònim PB: secundum Jeremiam V28.

⁵⁵ - dromedans [?]... dromedaris P: dromedarios... dromedarius V89.2.9

A penes cal dir que una variant *dromedans* no ha existit mai i que es tracta d'una falta de lectura d'una de les ratlletes per part del copista.

¹ - còrs 'curs': cursus V89.31.

² - 'iii' add. B: no V.

³ - queregren en qual P: demenaren lo B.

⁴ - responderen P: resposeren B.

⁵ - per odd. B.

⁶ - dixeren ni add. B: no V.

⁷ - oràs P: adoràs B: adoraretur V. Sembla errada per «aoràs».

⁸ - ausí P: o ausí dir B: audiens V.

⁹ - Unde Chrysostomus: sicut ramum arboris in excelso positum levis etiam aura movet, sic et sublimes homines in culmine dignitatum existentes levis etiam fama conturbat V. om. PB.

¹⁰ - paor que'ls juseus... per so cor avia P: om. B.

s'apelava rey, en lo seu regisme,¹⁰ que no y fos establít per l'emperador. Cor enaxí era aordonat a Roma: que negun no fos apelat déus o
 40v1 rey senes licència / de l'emperador. / Per la terça rasó fo torbat
 36r2 Herodes: per so cor, segons que diu Sent Gregori, quant fo nat lo
 Rey del Cel fo torbat lo rey de¹¹ Terra. E no fo maravela, cor l'al-
 tesa de la terra se confon¹² quant l'altesa¹³ celestial s'obre.¹⁴

E totes les gens de Jherusalem foren torbades ab él per 'iii' razons: La primera fo cor no's poden¹⁵ alegrar los malvatz de l'avenimem del Just. Per la segona rasó se retien iratz per so que¹⁶ plaguessen al rey torbat.¹⁷ La terça rasó per què éls foren torbatz fo: cor enaxí con les ondes^{17a} de la mar se feren les unes ab les autres, enaxí¹⁸ per los Reys quant contrasten entre éls^{18a} se torba lo pòbol; on, per so, éls se temeren que fos brega entre lo rey que avien¹⁹ present, e sel qui's dizia que era venidor,²⁰ e axí que per la lur brega éls fossen en trebayl envoltatz. Aquesta rasó asigna²¹ del lur torbament Crisòstomus. E adoncs Herodes féu ajustar devant si tots los preveres e'ls escrivans,²² als quals él demanà on seria nat Jhesu Crist. Los quals li dixerén que en Besleem era nat. Per què, amagadament, féu venir devant si los tres Reys. Dels quals après, diligentment éls demanàn, lo temps de la aparició de la estela;^{22a} per so que sabés él què faria de Jhesu Christ, si'ls Reys no retornaven a él. On, dix als Reys que tornassen a él^{22b} quant aurien l'enfant atrobat, a éls dién
 40v2 per fenta²³ que él lo iria²⁴ adorar— lo qual volgra ya aver mort.

Es notadora cosa que quant los tres Reys foren entratz en Jheru-

¹⁰. - *en lo seu regisme* P: a son regne B.

¹¹. - *la* add. B.

¹². - *confon* P: consum B: confunditur V.

¹³. - *l'altesa* P: la stela B: celsitudo V.

¹⁴. - *s'obre* P: sobrets B: aperitur V.

¹⁵. - *poden* B: podem P: nequent V.

¹⁶. - *irats* add. B: no V.

¹⁷. - *secundo, ut regi turbato adularentur, per hoc quod se similiter turbatos ostenderent* V90.22.

^{17a}. - *ondes* P: undes B.

¹⁸. - *sicut unda concutitur, sic et regibus ad invicem certantibus populus conturbatur* V90.24.

^{18a}. - *enaxí* P: atrossi o més aviat atressi B.

^{19b}. - *per los Reys... entre éls* P: om. B.

¹⁹. - *avien* P: era B.

²⁰. - *venidor* P: envenidor B.

²¹. - *asigna* P: n'asigna B.

²². - *escrivans* P: cristians B: scribas V.

^{22a}. - *vocatis ad se clam magis, diligenter ab iis didicit tempus stellae* V90.29.

^{22b}. - *On dix...* a el P: om. B.

²³. - *fenta*, 'ficcio'. Cf. Cor. 355.

²⁴. - *lo iria* P: volia l'enfant B: se velle V.

saalem, mantenent éls perderen lo guizament de la estela. E asò fo fet per tres rasons: Primerament per so que éls fossen costretz de querer lo loc del neximent de Jhesu Christ per lo perdiment de la estela qu'ils guizava, e enaxí que éls fossen certificatz del seu neximent per la aparició de la estela / e per lo afirmament de la²⁵ profeta. Axí con fet és.

La segona rasó per què perderen de veser la estela «fo», cor fo justa cosa que éls qui querien adjutori d'ome que perdessen lo adjutori de Déu. La terça raó²⁶ per què éls perderen la estela de veser fo cor seyals són donatz als no-fezels, segons que dix l'apòstol, mas profecia fo donada als fezels. On, per assò lo seyal a aquels^{26a} donat dementre que éls eren no-fezels, no devia a éls aparer dementre que eren entre los jueus, qui eren fezels. Aquestes 'iii' raons són enseyades en la Glosa.²⁷

E quant los tres Reys foren fora de²⁸ Jherusalem, la estela los anà denant, entrò que foren vengutz en aquel loc on estava l'enfant.

41r1 D'aquela estela, quina fo, són 'iii' oppinions, les quals poza Remigi en lo libre qui és apelat *Original*. Alscuns dien que fo Esperit Sant en semblansa de coloma sobre / Jhesu Christ quant fo beteyat. Altres dien, axí com Crisòstomus, que aquela estela fo àngel: sel qui aparec als pastors qui eren juseus^{28a} per so cor²⁹ uzaven de rasó [a éls] aparec en forma raonable; e als Reys, qui eren gentils, en forma no-raonable.

En altre loc se lig, so que és pus ver, que aquellò³⁰ fo estela de nou creada. La qual, quant ac fet so que fer devia, mantinent tornà en sa pròpia manera de què feta era. *M.

36v2 E aquela estela, segons què diu Fulgenci, era devezida de les autres esteles en tres cozes: so és en lo seu estament, per so cor no era alo-guada ni fermada ab les autres en lo fermament,³¹ ans estava en lo mig de l'aer prop de la terra. Era departida de les autres esteles per resplandor, cor pus resplandent era que³² les autres esteles; / la qual cosa fo manifestada per so cor la resplandor d'ela no poc ésser

²⁵. - és *add.* B.

^{26a}. - fo *add.* B: signum datum istis dum adhuc essent infideles V91.1.

²⁷. - DE LA APPARICIO DE LA ESTELA *add.* B: no V.

^{28a}. - ciutat *add.* B: no V.

^{28a}. - qui eren juseus B: *om.* P.

²⁹. - aparec als pa. qui e. juseus per so cor... P: apa. als pa. aparec als Reys mas als pastors aparec qui e. ju. per so cor... B: fuerit angelus, ut ipse qui apparuit pastoribus, apparuit etiam et magis; sed ipsis pastoribus Judaeis, tamquam ratione utentibus, apparuit in forma rationali, gentilibus vero, tamquam irrationalibus in specie irrationali V91.9.

³¹. - del cel *add.* B: no V.

³². - totes *add.* B: no V.

feta escura per la resplandor del sol, ans aparia mot luzent en ora de migdia. Era del³³ semblant de les altres esteles en lo seu moviment, per so cor devant los tres Reys anava en manera d'ome qui va per son camí: no anava gens per³⁴ aytal moviment con les altres esteles, qui van per lo fermament, per lo lur sercle, ans anava en manera de cors qui à ànima, per l'air ad espau.³⁵ On quant los tres Reys vezeren la estela, mantenent foren molt alegres de gran / gog que agren.

41r2

Es notadora cosa que 'v' maneres són d'esteles. Una de les quals fo aquela estela que aparec als tres Reys, so és estela material, o estela esperitual, o estela en enteniment, o estela rasonable, o estela sobresubstantial.

La primera estela, so és material,³⁶ vezeren los tres Reys en Orient. La segona estela, so és la esperitual, que és fe, vezeren los tres Reys en lur coratge. Cor si aquesta estela, so és fe, no resplandís primerament en lurs coratges, no pogren³⁷ venir a la visió de la primera estela. Cor los 'iii' Reys agren fe de la umanitat de Jhesu Christ quant dixeren: «On és sel qui és nat Rey dels Jueus?» Per què aparec que els agren fe de la reyal dignitat d'El en assò que l'apelaren «Rey dels Jueus». E agren fe en la deïtat d'El,^{37a} la qual cosa fo manifestada quant dixeren: «E nós venim El aorar». La terça estela vezeren, so és en enteniment, la qual fo l'àngel que vezeren³⁸ en sompnis, qui'ls amonestà que no tornassen a Herodes. Jasia asò que sia dit, segons una glosa, que no fo àngel sel que vezeren en sompnis, ans fo Èl metex, Nostre Seyor, qui'ls ne amonestà³⁹ que no tornassen a Herodes. La quarta estela vezeren los 'iii' Reys, so és la raonable, la qual fo la Bonaiyrada Verge, que vezeren en aquel loc / on jasia. La quinta estela vezeren⁴⁰ los tres Reys, so és la sobresubstantial, la qual fo Jhesu Christ, lo qual¹ vezeren en la grípià. E d'aquesta dobla estela és dit en l'Avangeli dién: «E entran² en la casa, et cetera». E cascuna / d'aquestes coses és dita estela.

37r1

41v1

De la 1.ª és dit en lo Salm dién: «La luna e les esteles que tu fezist».

³³ - del P: de B.

³⁴ - per P: en manera ni en B. Sense correspondència en V.

³⁵ - ad espau, 'a poc a poc'. Veg. Cor. 355.

³⁶ - aquesta add. B.

³⁷ - veser ni add. B: no V.

^{37a} - d'El P: om. B.

³⁸ - los tres reys add. B: no V.

³⁹ - Sed ipse Dominus eos admonuit V92.1.

⁴⁰ - en aquel loc... vezeren P: om. B.

¹ - lo qual P: lo que B.

² - entran P: entrants B: duplici stella... intrantes V92.4.

³ - stela add. B: no V.

De la segona⁴ en Eclesiàstic, en lo 'xl'iii' capítol, dién: «Les espècies del cel,^{4a} so és del home celestial, qui fo glòria d'esteles, so és de vertutz». De la terça estela dix Baruc, profeta, en lo 'iii' capítol dién: «Les esteles donaren⁵ lum en les sues gardes, et cetera». De la quarta estela és dit en l'Antífona dién: «Déus te sal, estela de mar, et cetera». De la quinta estela és dit en Apocalipsis en lo darrer capítol dién: «Eu son raïl e⁶ linatge de David, estela resplendent e matinal». On, per la visió de la primera estela e de la segona, foren mot alegres los 'iii' Reys; e per la visió de la terça estela foren mot alegres los 'iii' Reys de mout gran gog que agren de la sua vista; per la visió de la quarta estela foren mout alegres los Reys per mot gran gog que agren; e per la visió de la quinta estela foren mot alegres los 'iii' Reys per mot gran gog que agren. O, segons que diu la Glosa: «Aquel s'alegra per gog ver qui s'alegra de Déu, qui és ver gog». E és i ajustat aquel mot, so és gran gog, per so cor neguna cosa no és major gog^{7a} que Déus. O⁷ per aquestes⁸ paraules volc mostrar
41v2 l'avangelista que ls hòmens s'alegren pus de les coses perdudes / e enaprés atrobades que d'aqueles que totahora an posscydes.

E quant los 'iii' Reys foren intratz en la casa on jazia la verge Santa Maria ab lo seu fil, éls s'agenolaren totz 'iii'; et a l'emfant aytals 'iii' dons éls offeriren, so és, aur, et ensens, e mirra. On sobre aquesta paraula cridà Sent Agustí dién: «O enfanteza, a la qual
37r2 les esteles se sotzmeten, del qual és aquesta granesa / e de la sobirana glòria, als draps del qual los àngels s'encombren, e les esteles se pausen,⁹ e ls reys tremexen,¹⁰ e ls pensadors de saviesa si engen/en!¹¹

⁴. - és dit *add.* B: no V.

^{4a}. - espècies del cel: *species coeli* V92.7.

⁵. - *donaren* P: *daran* B: *dederunt* V.

⁶. - *raïl e: raïl*, ultracorrecció; veg. Cor. § 21 e B: en P: et V.

^{7a}. - per so cor... gog P: *om.* B.

⁷. - O P: On B.

⁸. - *causas* o *add.* B: no V.

⁹. - e les esteles se n'obren *add.* B: no V.

¹⁰. - *tremexen* P: *tremolen* e *han pahor* B: *trepidant* V.

^{10a}. - als draps del qual los àngels s'escombren... si engenren P: *ad cuius pannos et angeli excubant et sidera obsecundant et reges trepidant et sectatores sapientiae genuculant* V92.26. És clar que *engenren* és error de còpia (segurament fou causa de l'error la variant *engenolar* amb *en-*) [tampoc *s'escombren* sembla bona traducció de *excubant*, car aquest vol dir 'vetllen', però en aquest cas és possible que es tracti d'un ús arcaic del mot; o més aviat *d'encombren*, car *encombrar* i *encombrir* apareixen en les Cròniques de Jaume I i Pere III etc., amb el sentit, no sols de 'entretenir, destorbar' sinó també 'ocupar' (AlcM), ocant, *encombrar* «embarrasser, surcharger» (PDPF) J. C.]

¹¹. - «O beatum tugurium, o sedes Dei secunda post coelum, ubi non lucerna lucet, sed stella, o coeleste palatium, in quo habitat non rex gemmatus, sed Deus incorporatus, cui erant pro mollibus toris dura praesepia, pro laquearibus aureis fuliginea culmis tecta, sed sideris obsequio decorata» V92. *om.* PB.

On eu són esbaiesit quant veg los draps e esgart los cels, e són tot espaordit quant eu esgart Déus en la grípia mesquina, pus lo veg¹² pus clar que les esteles». E diu Sent Bernat: «¿Què fetz vosaltres, Reys, què fetz? L'enfant¹³ leytenc aoratz sotz lo cobriment vil e'n vils draps? Donques, aquest aytal no és Déus? Què fetz quant l'aur li offeritz? Semblant és que el sia rey! E on és la sua corona¹⁴ reyal? Ni on és la sua cadira? Ni on és la sua cort reyal, ni aquels qui laýns estan? És la sua sala reyal l'estable? Ni¹⁵ és la sua cadira la grípia? E on són sels qui en la sua cort estan, Josep et Maria? Aquestz aytals fetz són non-savis, per so que fossen fetz savis».

42r1 On, d'assò diu Hari en lo libre / 2n. de la Trinitat dién: «Emfanta la Verge, mas lo seu part és de Déu».¹⁶ On per assò la dignitat del poder no's pert dementre que la humilitat de la carn se manifesta. Veus¹⁷ en qual manera foren en Jhesu Christ, quant era enfant, les humils condicions, e selces que no eren fermes. E no tant solament aquestes, ans o feren les condicions sobiranes e les mot altres. On d'aquesta manera parla Jerònim sobre la Pistola als Ebreus dién: «Esgardatz les cortz¹⁸ de Jhesu Christ quant gardatz cel e terra. E quant vezets l'enfant jazén¹⁹ en la grípia, [e] escollatz los àngels cantan, Déus lausan,²⁰ ensems. Herodes lo perseguia malament, mas los 'iii' Reys lo aoraren; los farizeus no'l conegren, mas la estela lo demostrà. Ffo bateyat per lo seu sér, e la vou de Déu sobr'el sonant, fo ausida. Cubert fo d'ayga,^{20a} mas l'Esperit Sant devalà sobr'el en semblant²¹ de coloma».

37v1 Moltes razons / són per què los tres Reys aportaren aquels dons a Jhesu Christ: La primera raó fo per so cor axí²² era acostumat entre los hòmens antics; segons que diu Remigi, dient que negú a Déu no entràs, ni a²³ rey, sens alcun present. E'ls persienes e'ls cal-

¹². - (Cum) aspicio (in praesepio mendicum et super astra praeclarum) V92.33 [sembla llegir-se beg en B però pot ser una v de braz allargat (difícilment es podria pensar en un cas de tan tardana confusió fonètica) J. C.]

¹³. - l'enfant P: e enfant B: puerum V.

¹⁴. - corona P: sala B: aula V.

¹⁵. - aon add. B.

¹⁶. - «Parit Virgo...» «Infans vagit, laudantes angeli audiuntur, panni sordenti, Deus adoratur» V 93. 1 om. PB.

¹⁷. - Veus, 'Vegeu'. Forma que manca en AlcM. Cf. MCLT 47.14.

¹⁸. - les cortz P: lo cors B: curas V.

¹⁹. - jazén P: jaser B.

²⁰. - Déus lausan P: a Déu lausants B: laudantes V.

^{20a}. - aquis immergitur V.

²¹. - semblant P: semblansa B.

²². - axí P: enaxí B.

²³. - a P: al B.

42r2

deus avien acostumat d'offerir ayals dons.²⁴ La segona raó és, segons Sent Bernat, per què los tres Reys offeriren l'aur a la Verge Santa Maria, per so què li acorreguessen / a la sua freytura. E offeriren-li ensens, del qual agués bona odor contra la pudor de l'estable. Offeriren-li mirra, ab la qual consoldàs²⁵ los membres de l'infant, e que d'Él gitàs ab aquel enguent totz los mals verms.²⁶ La tersa raó per què li offeriren los tres Reys aqueles tres^{26a} cozes fo que l'aur li offeriren per tribut, e l'ensens per sacrifici, e²⁷ mirra cor²⁸ pertayn a la sepultura dels morts. On per aquestes 'iii' cozes és mostrat en Jhesu Crist lo reyal poder, e la divinal magestat, e la mort umanal.

37v2

42v1

La quarta rasó fo per què los 'iii' Reys li offeriren aqueles 'iii' cozes:²⁹ per so cor l'aur significa[va] amor, e l'ensens significa oració, e la mirra significa la mort de la³⁰ carn d'ome. Les quals 'iii' cozes nós devem offerir a Jhesu Crist. La quinta rasó, per què los 'iii' Reys offeriren a Jhesu Crist aqueles tres cozes,³¹ fo per so cor per aqueles cozes³² eren significades 'iii' condicions que eren en Jhesu Crist, so és: per l'aur que li offeriren la divinitat mot preciosa, e per l'ensens la sua ànima que era mot devota, e per la mirra la senseressa de la sua carn no-corrumpuda. E aquestes 'iii' cozes eren significades per aqueles 'iii' cozes que eren en la sua arca.³³ Cor la verga que flori significa la carn de Jhesu Christ que ressucità, segons que diu en lo Salm dién: «Rellorí la nostra carn». E les taules en què era escrita la Santa Lig de Déu, so és los / seus manamens, signifiquen la ànima, / en la qual són totz los tresors de la sciència e³⁴ de la savieja de Déu amagatz. La manna³⁵ que era en l'arca significa la divinitat, la qual à tota sabor e tota suavesa.³⁶ Per l'aur, donques, qui és pus preciós que negú metayl, és enteza la divinitat de Jhesu Christ, que és mot preciosa. Per l'ensens és enteza la sua ànima, la qual

²⁴. - «Isti enim, ut dicitur in hystoria scholastica, venerunt a finibus Persarum et Chaldaeorum, ubi est flumen Saba, a quo et Sabacia dicitur regio» V93. om. PB.

²⁵. - *consoldàs* P: conseldàs B: consolidationem V.

²⁶. - B: (malorum) vermium (expulsionem) V 93. 21: verjms P (llicò clara, i la forma *verims*, 'metzines', és indubtable, veg. Cor. 361, però deguda ací a un error de P).

^{26a}. - tres P: om. B.

²⁷. - la add. B.

²⁸. - cor P: per so cor B.

²⁹. - fo add. B.

³⁰. - nostra add. B: no V.

³¹. - cozes P: dons B: no V.

³². - cozes P: 'iii' dons B.

³³. - cozes P: dons (eren en la sua arca om.) B: crant in archa V93.30.

³⁴. - sciencieae P: om. B una e.

³⁵. - manna P: magna B: manna V.

³⁶. - B: saviesa P: suavitatem V.

fo mot devota, per so cor significa ensens oració³⁷ e devoció, segons que's diu en lo Salm dién: «Sia endressada la mia oració en lo teu esgardament». Per la mirra, que conserva la carn d'ome de tota corrupció, és significada la sua senceresa³⁸ e la sua fermetat del seu gloriós cors.

E, amonestatz los tres Reys, per l'àngel, e'visió,³⁹ que no tornassen a Herodes, per altra via⁴⁰ se'n tornaren en les lurs regions. Veus en qual manera los tres Reys profetaren,⁴¹ cor per la estela qui'ls guisà foren per homes, e no tant solament per homes, ans o foren per profetes enseyatz; e per l'àngel qui'ls guisà se'n retornaren; et en Jhesu Christ repausaren, en la lur fi. Los corses dels quals solien jazer a Milà en la esgleya que ara és⁴² de l'Orde
42v2 dels Preycadors, mas ara jasen en la ciutat de Colònia.^{42a} /

45v1 DE SENT POL PRIMER HERMITA⁴³ /

Pol fo lo primer hermità, segons què diu Gerònim, qui escrisc la sua vida. Lo qual fusc per la persecució de l'emperador En Decii en⁴⁴ un ermitatge; en lo qual loc estec, layns en una balma, lx' ayns, que hanc no vesec home ni femna.⁴⁵ E assò fèu Sent Pol per la paor que ac dels turmens que vesia fer als crestians: per què, se'n fugí en aquel loc hermità. *M.

En lo qual⁴⁶ temps foren prezes 'ii' jovencels crestians, e fo «un» untatz lo cors d'él ab⁴⁷ mel, e puixes fo pozat al⁴⁸ rayg del sol per so
38r1 que mosques, et lavans, e vespes⁴⁹ lo turmentassen.⁵⁰ Mas / l'autre

³⁷. - B: odor P: orationem V.

³⁸. - *senceresa*, 'integritat', mot documentat sols en Victor Català, AlcM.

³⁹. - en visió B: in somnis V.

⁴⁰. - *altra via*: P: altres vies B: aliam viam V.

⁴¹. - *profecerunt* V. Encara que la lliçó *e o t* és sempre dubtosa, com que no existeix un mot *profecar*, hem de llegir *profetar* [El traductor entengué malament aquesta forma llatina de *proficiscerunt* 'se n'anaren', a causa del mot *profetes* de la ratlla següent. J. C.].

⁴². - *ara és* P: era B: nunc est V.

^{42a}. - Coloia P: in Coloniā super Rhenū fluvium V94.7.

⁴³. - *DE SENT POL PRIMER HERMITA* PB: De sancto Paulo eremita V94.

⁴⁴. - *en* P: e en B: no V.

⁴⁵. - «Iste autem Decius dicitur fuisse Gallienus, qui fuit binomius, qui coepit anno domini CCCLVI» V94, om. PB.

⁴⁶. - *lo qual* P: aquel B: Eo siquidem V.

^{46a}. - *duo juvenes christiani comprehenduntur, quorum unus toto corpore melle perungitur* V94.18.

⁴⁷. - poch de add. B: no V.

⁴⁸. - mig add. B: no V.

⁴⁹. - e abeles e altra afaram add. B: no V.

⁵⁰. - *turmentassen* P: menyassen B: lacerandus V.

enfant fo posat en mout bel lit bé mol, en lo qual avia mot gran temprament d'aer.¹ Decosta lo lit avia ² mot plaent son de rius d'aygues, e cant ³ d'aucels, e odorament de / flors, que eren de diverses colors; mas avia les mans ligades, e los peus, axí que no se'n podia ajudar. E pozaren-li decosta una enfanta jove, la qual era puta; per què, ab gran putesc[t]r]aucava⁴ lo jovencel, qui era ple de la amor de Déu. Mas, con l'enfant agués desahordonatz movimens de carns,⁵ per lo tocamet ⁶ de la putana,^{6a} e no agués armes negunes ab què se'n defezés, ab les dens ⁷ se tolc la sua lenga pròpia, e en la cara de la putana la ⁸ escopí. Per la qual cosa el morí, per què ac lanzor de victòria. Per les quals ⁹ penes Sent Pol fo tant espaordit que en l'ermitatge se'n tornà. *M.

En aquel temps, dementre que Antoni primerament se pensava entre los monges¹⁰ lo loc en què pogués fer hermitatge, él vesé en sompnis altre lo cal¹¹ mout melor qu'el¹² era [loc mout] hermita[tge]. On, con él per los boscates lo loc cercàs, envàs él venc 'i' home qui avia nom ipocentaur,¹¹ qui li enseyà la via dreita d'aquel loc. Enaprés él trobà una bèstia que portava dàtils; la¹² qualera, sobr'ela, ymage

¹. - add. B: no V.

². - gran e add. B: no V.

³. - dolces add. B: no V.

⁴. - *putesc traucava* P: *putesc tenetava* B: *impudico tractat* V. Potser el traductor obeí a la coneguda ultracorrecció rossellonesa escrivint *taucava* per *tocava* (que tradueix usualment el llatí *tractare*, p. ex. *tractare papillas*) i els copistes, no concixent aquesta forma estranya, l'alteren amb conjectures. O bé seria errada de l'escriu per *tractava*; en tot cas no és *traucar* 'foradar'. Cf. la nota 6, *tocamet*. La terminació abstracta *-etz* (variant *-es*, *-esc*) és corrent (p. ex. *cundesc*) amb aquest matís, cf. *Entre dos Ll.* I, 203 n. 120. J. C.

⁵. - *desahordonatz movimens de carns* P: *desordonaments de la carnal moviment*, B: *in carne motus contrarios rationi* V.

⁶. - *tocamet* P: *tractament* B: *om*, V.

^{6a}. - per lo tocamet de la putana PB: no V.

⁷. - *propries* add. B: no V.

⁸. - *la* P: *li* B: *om*, V.

⁹. - *coses e per les quals penes* add. B: no V.

¹⁰. - *monges* B: *metges* P: *monachos* V.

^{10a}. - *vesé en sompnis altre loc mout melor que era loc mout hermitatge* P: (cum Antonius primum se inter monachos eremicolam cogitaret) in somnis alium se multo meliorem eremum colere edocetur V95.1. O sigui en somnis en veié un altre que vivia en el desert i era molt millor que ell', *llig.*: altre lo cal mout melor qu'el era ermità (Unes quantes diplografies i glosses donen compte sense dificultat, d'aquesta corrupció dels mss.) J. C.

^{10b}. - *obvium habuit* V95.2.

¹¹. - 'centaure' yposcentau B: *hippocentaurum* V.

¹². - lo qual P: la qual B.

^{12a}. - *animal ferens fructum palmarum: supra imagine hominis insignitum, deorsum vero caprae formam habens* V95.6. Hi ha malentès de *insignitum* com *insignem* (o potser mala lliçó del ms. llatí de Cuixà) i de *deorsum* com si fos *deforis*.

d'ome, molt bela e noble; defora emperò, avia forma de cabra. E
 46r1 dementre que él la conjurava per Déu que li dixer¹³ què era, la bès-
 tia li / respòs dién que ela era Sàtir, déus dels bosc, seguén er[a-pl]or
 [e tristor]¹⁴ dels gentils. Enaprés él atrobà un lop, qui l'amenà al loc
 on estava Sent Pol. On, quant Sent Pol sentí venir envés si Sent Antoni,
 él tancà la porta; mas Antoni lo pregà que li obrís la porta, e dix-li
 que él d'aquí no partiria¹⁵ si en aquel loc sabia morir. Per què
 38r2 En Pol li obrí la porta, e demantinent éls s'abrassaren;¹⁶ e, abrassats,
 casegren en terra. E, con fos ora de dignar,¹⁷ *M. / un corb portà
 dos tans de pa, que no solia,¹⁷ a N Pol. On, con d'aysò se maravelàs
 Antoni, En Pol li respòs dién que Déus li donava axí a menjar totz
 dies; e que ara li n'avía tramès dos tans que no solia, per él, qui
 era hoste.

Enaprés éls se conteseren¹⁸ bonament qual partiria lo pa; per
 què Sent Pol dix a Antoni, per onor, que'l trencàs; mas Sent An-
 toni no'l vole trencar; per onor d'En Pol, qui era pus veyl. Per
 la qual cosa amdots pozaren les mans¹⁹ sobre'l pan, et partiren-lo
 per egals²⁰ partides entre éls. *M.

On con Sent Antoni s'apruymàs²¹ a la sua casa, él vesé los àngels
 qui'n portaven la ànima d'En Pol; per què, retornà envés lo cors
 d'En Pol, cuytosament, per él a sebelir. Lo cors del qual él atrobà
 estant de jenolons, en aytal manera con si oràs tot dret, axí con si
 fos viu. Mas con él lo atrobàs mort, dix: ---O santa ànima, aquelò
 46r2 que fazies en vida às mostrad[a]²² a / la mort del cors!—. *M.

¹³. - ela add. B.

¹⁴. - e que era plor e tristor dels gentils P: secundum errorem gentilium V95.8. [Cal llegir segons en lloc de *eque*, i *error* en lloc de *era plor*. Potser un copista cregué que *error* era grafia incompleta en lloc de *era plor*, i el seu seguidor volgué aclarir la idea afegint-hi e *tristor* Cf. 75r2. O més aviat *seguén eror* seguint l'error', la *s-* del qual es confongué amb l'anterior (*bosc*) i la titlla de la *-n* de *seguén* fou descurada. En el fº 44v n. 35 P porta *seguent* en lloc de *segona* B.

¹⁵. - nul temps add. B: no V.

¹⁶. - ambo in amplexus ruunt V97.12. Traducció exagerada: *ruere* pot ser 'caure en terra' o simplement 'llançar-se', ací 'llançar-se un a abraçar l'altre'.

¹⁷. - *dignar*, per «dinar». Variant que manca en AlcM.

¹⁸. - *sofia* B: sia P.

¹⁹. - *conteseren*, 'van contendre'.

²⁰. - *les mans* P: la man B: manum V.

²¹. - *egals* P 'iguals': ongal B: aequas V.

²². - *s'apruymàs* P: s'ecostàs B.

²³. - *mostrad*, cas de la grafia arcaica *-ad* per *at*, general encara en els textos de la 1ª meitat del S. XIII, com les *Homilies d'Organyà*; que Cor. comenta en el § 16 i, més extensament, a propòsit de les *Homilies*, en *BHisp.* LXXVI, 1964, 48-49. Ací un copista cregué que *mostrad a* era una separació arbitrària de lletres, i havent posat *mostrada*, el seu apògraf hi afegí una altra *a*, suposant que fos un femení.

On con Antoni no agués ab què fazés lo vas a'N Pol, él vezé 'ii' leons qui vengren per cebelir lo cors. Los quals²³ li fezeren lo vas, e enaprés humilment lo cebeliren. E quant l'agren sebelit, éls se'n tornaren e'l²⁴ boscatge. E N'Antoni pres la gonela d'En Pol, que era feta de palma, la qual él puy se vestia en dies de festes, per honor.

DE SENT REMIGI

Remigi és dit de *remi*, que vol dir «paxent», et *geos*, que és «terra»; so és, enquax «paxent»^{24a} los hòmens terrenals per doctrina. O és dit Remigi a *remi*, que és «pastor»,^{24b} e *geon*, que vol dir «luytament», so és que él fo enquax «pastor» e «luytador».²⁵ La vida del qual escrise l'arcevesque de Rems, qui avia nom Ignarus.²⁶

38v1 Remigi fo doctor mout noble, e confessor gloriós^{26a} de Nostre Seyor, lo neximent del qual fo / previst, per un ermità, en aytal manera con él puy visc.²⁷ On con tota França fos destruyda per la persecució d'una ydola,²⁸ un reclús, qui era baró sant, lo qual avia perdutz los uls, pregava Déus molt diligentment totz dies per la pau de la esgleya de França. Per la qual cosa él vezé 'i' àngel de Déu en visió, devant si estant, qui li dix: - Sàpies que aquela fembra que à nom Cilina aurà²⁹ fil qui aurà nom Remigi, lo qual deliurará la sua gent de tot mal . . . El quant fo despertat, él se n' anà al seyor³⁰ de Na Cilina, al qual recomtà so que vist avia en visió. On con Na Cilina 46v1 no'l cresegués de so / que li disia, él li respòs dién: —Sàpies que

²³ - lahons add. B: no V.

²⁴ - e / P 'en el': al B. Veg. Moll 510.

^{24a} - paxent... paxent los homens B: paximet... paximēt los homens P: dicitur a remi quod est pascens, et geos, quod est terra, quasi pascens terrenos doctrina V95.4f.

^{24b} - B: V95.3f: om. P els 5 últims mots.

²⁵ - luytador P: liurador B: luctator V. «Pavit enim gregem suum verbo praedicationis, exemplo conversationis, suffragio orationis. Est etiam triplex genus armorum, scilicet defensionis ut scutum, pugnationis ut gladius, munitionis ut lorica sive galea. Luctatus est igitur contra dyabolum scuto fidei, gladio verbi Dei et galea spei» V95-96: om. PB.

²⁶ - qui avia nom Ignarus P: bonament B: vulgo male ignarus legitur, restitui Hincmarus (Graesse nota a V96).

^{26a} - glorios P: om. B.

²⁷ - vise P: vesé B: Veg. Cor. § 53c.

²⁸ - ydola P: cum enim Vandalorum persecutio totam Franciam devastasset V96.6 [Potser no és errada del traductor sinó del seu ms. llatí que hauria copiat *vandalorum* ('dels vàndals') escrit amb titlla de nasal i sigla de la *a* sobre la *u*, com *idolorum* J. C.].

²⁹ - i: add. B: no V.

³⁰ - seyor PB 'senyor': domum V. El traductor va llegir malament «dominum».

quant tu aleytaràs l'enfant que tu auràs, que adones a mi untaràs ab la tua leyt los meus uyls; per què, demantinent eu veuré—. On con totes aquestes coses s'esdevenguessen, per orde, En Remigi al món fugí, e en 'i' loc resclús se n' entrà. On, con la sua fama cresqués, e fos en etat de 'xxii' ayns, per tot lo pòbol fo elegut en arquebisbe. Lo qual fo de tan gran pansea que en aquela taula d'él, quant menjava, venien pàsseres, los quals prenien menjar de la³¹ man d'él: aquelò que li romania. *M.

On con en alcun temps él albergàs en la³² casa d'una fembra matrona, e, con ela agués poc de vin, En Remigi intrà en lo celer d'ela, e sobre 'i' vexel él féu lo seyal de la crou, e fé oració a Déu; per què, demantinent ixí lo vin desobre, en tal manera que per mig del celer lo vi s'escampava.³³ *M.

E con en aquel temps lo rey de Fransa fos gentil, e convertir no's volgués per la sua muler, qui era crestiana, vesé que molt gran multitut d'alamayns venien sobre³⁴ él. Per la qual cosa³⁵ él féu vot a Déu que si dels alamayns lo deliurava, et d'els li donava victòria, que enaprés / él la fe de Jhesu Christ reebria. On, con tot aquelò agués fet Déus al seu voler, mantenent s'en' anà a Sent Remigi, e demanà-li que'l bategés. On, con él fos vengut a les fons del batisme, / e aquí no agués ges de crema,³⁶ una colomba³⁷ venc, ab una ampola³⁸ portan en lo bec; en la qual avia crema ab què untà Sent Remigi lo rey. La qual ampola és reservada en la esgleya de Rems; e d'aquela, d'aquel'ora³⁹ entro al dia de vuy, són untatz los reys de Fransa.

DE LA AMPOLA DE LA CRISMA DE QUÈ SÓN UNTATS LOS REYS DE FRANÇA^{36a}

Aprés lonc temps, un baró qui avia nom Genabal,³⁷ lo qual era mout savi,³⁸ pres per muler la neboda de Sent Remigi. On con els enaprés s'absolvessen per cosa de religió, lo devant dit Genebal

³¹. - taula e de la *add.* B: no V.

³². - la P: 'i.' B: om. V.

³³. - On con alcun temps el albergàs en 'i.' casa d'una femna matrona *add.* B: no V.

³⁴. - sobre P: desobre B.

³⁵. - crema, 'crisma'. Veg. Cor. 352. Cf. 28r1, Crisma sagrada *add.* B: no V.

³⁶. - colomba P: coloma B.

³⁷. - de la ampola de la crisma *add.* B: cum chrismate V.

³⁸. - ora P: om. B.

³⁹. - Aquest titol manca en B i V.

³⁷. - Genabal PB: Genebaldus V.

³⁸. - baró e *add.* B: no V.

^{36a}. - Cum...se religionis causa mutuo absolviscent, praedictum Genebaldum b. Remigius laudunensem episcopum ordinavit V97.1. Es tracta de Laon

fo aordenat en bisbe de Londres per Sent Remigi. Lo qual Genebal volia que la sua muler vengués a él, per so que la adoctrinàs en ben viure segons³⁹ Déu; per la qual⁴⁰ privadesa pecà ab ela, en tant que ela ac i' infant d'él. La qual cosa ela dix a él;⁴¹ per què, él li manà que l'infant agués nom Ladre, per so cor de ladrunci era él engenrat. E manà a ela que vengués a él, axí con dabans fasia, per so que les gens no's penssasen lo lur faliment; per què, la sua muler venc a él, axí con dabans faía. Enaprés él pecà ab ela altra vegada; per què, ela enfantà una fila, la qual cosa ela dix a'N Genebal, lo bisbe, lo qual li dix que aquela fila agués nom Volpina.⁴²

Enaprés En Genebal se'n anà a Sent Remigi, e als seus peus se gità, davant lo qual se volc levar del col la estola. On con Sent
47r1 Remigi li o vedàs, ausida la sua confessió, ni en qual manera / li
era pres,⁴³ Sent Remigi l'aconsolà⁴⁴ suaument ab mout benignes
paraules; mas enaprés él lo mès en una caseta, en la⁴⁵ qual lo fé
39r1 estar enclaus per 'viii' ayns. E Sent Remigi governà-li la sua esgleya
per tot aquel temps. / On con en lo 'vii' ayn, en la cena de Nostre
Seyor,¹ en oració estegués, un àngel de Déu a él venc qui li dix que'l
seu peccat li era perdonat, lo qual li manà que exís fora del resclús.

Al qual él respòs, dién que no o podia fer, per so cor lo seu seyor, Sent Remigi, li avia la porta cloza e² sagelada ab son segel. Per què l'àngel li dix: «Vet,³ per so que tu sàpies que'ls cels te són oberts, que ara s'obrirà la porta e'l sagel romandrà tot sencer». E quant o ac dit, mantinent fo oberta la porta. On adones^{3a} En Genebal se gità en mig de la porta, estant en manera de crou, dién que si'l seu seyor Jhesu Christ venia a él en aquel loc, él no n'exiria si'l seyor En Remigi no'l ne traía, qui en aquel loc l'avía enclòs. On adones Sent Remigi venc a Londres per amonestament de l'àngel, e'N Genebal en lo seu loc de la bisbalia retornà. Lo qual visc mout santament, en bones obres perseveran, entrò al dia de la sua mort;

(Aisne) *Laudunum*, si bé hi ha variant *Landunum* ja en els mss. llatins (97.1, 97.26), ço que explica l'errada identificació amb Londres per part del trad. *Mutuo absolvissent* 'dissoiguessin llur matrimoni (per entrar en religió)'.

³⁹ - que diu *add.* B: no V.

⁴⁰ - causa e *add.* B: no V.

⁴¹ - per amagat *add.* B: no V.

⁴² - *Vulpeculam* V97.

⁴³ - *pres* P: après B.

⁴⁴ - *l'aconsolà* P: li aconselà B: consolans V.

⁴⁵ - *lo* P: la B.

¹ - e el *add.* B.

² - és *add.* B: no V.

³ - *Vet* P 'Vegeu', 'Heus'. Manca aquesta forma en AlcM. Cf. MCLT 52:37.

^{3a} - On adones P: *om.* B.

47r2 après lo qual fo bisbe d'aquel loc En Ladre, lo seu fil, qui fo mout
sant home. E Sent Remigi, qui fo mout ennobleyt per moltes ver-
tutz, / en pau ab Déu se repozà.⁴

DE SENT YLARI

Ilari vol aytant dir con «alegre», per so cor él fo mout alegre en lo
servisi de Déu. O és dit Ilari per so cor él era per alegretat molt
alt. O és dit Ilari de *ares*, que són «virtutz», per so cor él era mout ⁵
virtuós en sa vida. Con és dit Ilari de *ile*, que fo la primera matèria
de què fo fet lo món, la qual fo mot escura, per so fo él dit de *yle*,
cor él fo mot escur en los seus ditz de la sua saviesa.

39r2 Ilari fo bisbe de la ciutat de Paytou,⁶ e'n la regió d'Equi[n]tània⁷
nasc. Lo qual fo resplendent entre les gens, axí con la estela lúcidifer
és resplendent entre les ⁸ esteles del cel. Lo qual ac muler, e d'ela
ac 'i' ⁹ fila, e après la mort de la sua muler en àbit d'ome seglar él
visc; axí con monge deu viure / santament, e enaxí en sa vida él,
profitan en sciència, en bisbe fo elegut. On [con] Sent Ylari no tant
solament def[ez]jès contra eretges la sua ciutat. ans o feya tota França;
per la qual cosa fo acuzat per 'ii' bisbes qui eren defenedors d'eregges ¹⁰
(sic); per què, l'emperador, qui defenia los ereges, lo exilà ab Sent
Eusebi a Vertzel.¹⁰ Enaprés, con en aquel loc cresqués la cretgia
arriana, per l'emperador fo licència donada que totz los bisbes
en 'i' loc s'ajustassen, per so que de la veritat tractassen, e de la fe
entre éls disputassen.^{10a} On con Sent Ylari i vengués, parli en aquel
47v1 feyt tan noblament que enaprés, per pregueres dels / altres bisbes,^{10b}
fo costret¹¹ que se'n tornàs en la ciutat de Paytou. *M.

Mas con él vengués a una yla que à nom Galinera,¹² la qual era
plena de serpens, mantenent totes les serpens fuscen per la vista

⁴. - s'adormi B: quievit V.

⁵. - altus in scientia et V: om. PB.

⁶. - Paytou, 'Poitiers', Oc. 'Peiteus'.

⁷. - Equintània PB: Aquitaniac V98.

⁸. - autres add. B: no V.

⁹. - d'eregges, per «d'heretges».

¹⁰. - Vertzel PB: Vercellensi V: Vercelli (Piemont).

^{10a}. - per so que... disputassen P: om. B.

^{10b}. - El ms. posa els 5 mots anteriors davant dels 8 precedents. Però cf. V, 99.20: Cum sanctus Hilarius advenisset, ad petitionem dictorum episcoporum, qui ejus eloquentiam ferre non poterant, Pictaviam redire compellitur.

¹¹. - per l'emperador add. BV.

¹². - Galinera PB: Gallinariam V.

d'él; per què enmig de la yla él fermà 'i' pal, per so que eles no pasassen oltra lo pal. En la qual yla à molt gran pélec. *M.

On con en la ciutat de Paytou fos mort un enfant qui no era bateyat, per les sues oracions mantinent ressucità;¹³ lo qual estec tant en oració en lo sòl entrò que l'enfant fo de mort ressucitat. *M.

E con Na Apra,¹⁴ fila sua, volgués penre marit, Sent Ylari, pare d'ela, la presicà molt e'n prepausament de la santa virgenitat la consecrà. Mas con él se pensàs que ela fos mot ferma en la fe, ac temor que per mals consels no's pervertís, per què preguà Déus mot fortment¹⁵ que la reschés al seu regne, e que no la leixàs perviure.¹⁶ La qual cosa fo feta, cor après pocs dies ela se n' anà a Déu. E'l pare seu la sebeli ab les sues mans pròpies. *M.

Enaprès la mare de Na Apra preguà Sent Ylari que él pregàs Nostre Seyor que la degués reebre, la qual cosa fé mot humilment
47v2 Sent Ylari: per què, ela fo per Déu reebuda bonament. / / *M.

39v1 En aquel temps En Leó, papa, fo mout pervers per la malvada cretgia dels cretges qui adoncs éran, per què apelà totz los bisbes per consel a fer. E quant los ac totz apelatz, Sent Ylari venc al consel, qui no y era apelat. E quant l'apostoli¹⁷ ausí dir que Sent Ylari¹⁸ i era vengut, él manà als bisbes que negú per Sent Ylari no's levàs, ni li donàs loc en què segés. On quant Ylari fo devant él intrat, mantinent lo papa li dix: —Es tu, Ylari, francès?—. E Sent Ylari li respòs dién: —Eu non són francès, mas bé són de França—. So volc dir que no era nat en Fransa, mas bé era bisbe de França. Al qual lo¹⁹ papa dix: —E si tu és Ylari de França, eu són Leó, Papa e Jutge de la Seyla Romana—. Al qual Sent Ylari dix: —E si tu est²⁰ Leó, no fust jens del trip²¹ de Judà; e si tu est jutge, no és ges jutge de la Seyla de Déu—. On, [con] adoncs lo papa,²² ab gran indignació, se levà contra él, dién: —Espera'm un poc, entrò que eu torn, perquè't retia aquelò que tu as perservit—. Al qual Sent Ylari dix: —E si tu no tornes, qui'm respondrà per tu?—. E'l papa li dix:

¹³. - *ressucità* P; *ressucitat* B.

¹⁴. - *Apra* PB; *Apia* V.

¹⁵. - per ela *add.* B.

¹⁶. - *perviure?* P; *pus viure* B; *ultra vivere* V. *Perviure 'seguir vivint' és ben conegut.*

¹⁷. - lo y vesé no o *add.* B.

¹⁸. - lo *add.* B.

¹⁹. - lo P; *Leo* B; *no* V.

²⁰. - *tu est*, 'tu ets'. *Veg. Cor. § 56c.*

²¹. - *trip*, 'tribu'. *Cf. Cor. 361.*

²². - *Leo add.* B; *no* V.

^{22a}. - *E'l papa... humiliaré* P; *om.* B.

—Adés sobtament tornaré a tu, e la tua supèrbia eu sobtament humiliaré^{22a}—.

On con lo papa anàs fer so que hom fa per natura secretament, él perí per dixerterí. E totz los budels aquí metex el gità, per la qual cosa él morí mesquinament.

48r1 E con Sent Ylari vezés que negú per él no's levava, / passientment él se pozà en terra, dién: —Del Seyor és la terra—. Per què demantinent per seyal de Déu la terra en què seya se levà a ensús; en tant que él estec egalment alt ab los autres bisbes.

E con hom los²³ dixés que'l papa era mesquinament mortz, levà's sus Sent Ylari, qui totz los bisbes per sa²⁴ predicació confirmà a la fe catòlica. E, cant los ac en la fe confermatz, él se'n tornà a la sua ciutat.²⁵ *M.

39v2 E après mots / perils²⁶ sostengutz, con Sent Ylari fos malaute e conegués²⁷ que la sua mort s'apruysmava, él se féu venir En Leonci, prevere, lo qual él mout amava, e quant fo nuyt escura él manà al prevere²⁸ que fora ixís e dix-li que si res ausia que li o tornàs dir. Al qual mantinent obeyé En Leonci, e quant él fo defora él ausí grans cri[s]tz²⁹ de la ciutat, en la qual cridaven les gens; per què li o tornà dir. E con costa él estegués, vetlan, e la fi d'él esperàs, en la miganuyt altra vegada li fo manat que isqués defora, e que aquelò que ausiria³⁰ li recomtàs a Sent Ylari, qui era malaute. E quant fo devant él vengut, él li recomtà que no avia res ausit. E enaprès gran clartat denant Sent Ylari intrà, tal que'l prevere no lu poc sofrir³¹ de vezer. E axí con la clartat d'aquí's partí Sent Ylari a Déu se n'anà.

DE SENT MACARI

48r2 Macari és dit de *maca*, que / vol dir «engín»,³² e de *ares*, que és «vertut». O Macari és dit de *maca*, que vol dir «macament fetz per

²³. - los P: li B.

²⁴. - conversacio e per add. B: no V.

²⁵. - Des de «Hoc autem miraculum de morte Leonis» uns setanta mots fins a «alio nomine dictus est Leo» V99: om. PB; E cant... ciutat P: om. B.

²⁶. - perils PB miraculis V. Errada del traductor.

²⁷. - conegués P: con vengués B: cognosceret V.

²⁸. - lo qual el mot amava add. B: no V.

²⁹. - cristz, 'crits'. Ultracorrecció. Veg. Cor. § 27.

³⁰. - que ho add. B.

³¹. - sofrir P: sostener B: sufferre V.

³². - engin, «enginy»: ingenium VI00.16. Veg. Cor. § 6.

colps», e de *risio*,³³ que és³⁴ mestre». Fo verament En Macari mot engiyós contra la falsia dels demonís; fo virtuós quant en vida; fo feriment o macament en domdar lo seu cors; fo mestre en regiment de prelatió.³⁵

Macari, qui era abat, devalà³⁶ de Setim (?)³⁷ e entrà dormir en i' vas, en lo qual eren sebelitz corses de pagàs. E pozà-se sotz lo seu cap i' cors d'ome mort en loc de coxi, del qual loc lo volgren trer diables, él apelan en manera de fembra, diens: —Leva sus et vine ab nós als bayns!—. E l'altre demoni, qui estava al cors³⁸ mort, lo qual En Macari tenia sotz lo seu cap, respòs dién: —I' pelegrí é³⁹ eu sobre mi, per què no'y puse anar—. Mas En Macari, ges per aqueles paraules que los ausí dir, no s'espauordí, ans movia lo cors a'quel,⁴⁰ dién: —Leva sus e vé là / ab aquel, si potz—. E quant los¹ demonis ausiren parlar En Macari éls fugeren,^{1a} altament dién e cridan: —Vensutz nos às!—. *M.

On³ après Sent Macari se n'anà a la sua casa,⁴ e axi con là se'n anava él encontrà un diable qui portava una faus, an la qual faus lo diable lo vole ferir, mas fer no o poc. On dix a él: —Gran forsa⁵ sostenc eu per tu, Macari, en assò cor eu no't puse fer mal. E, emperò, eu fas tot so que tu fas, / cor si tu⁶ dejunes e eu estau⁷ de tot en tot^{7a} que no menug.^{7b} E si tu veyles cu aytambé estau de tot en tot que no dormi.^{7c} Una cosa és tant solament en la qual tu'm sobres—. Per què li dix En Macari quina cosa era aquela. Al qual lo diable li dix: ^{7d}—Tu às humilitat, per la qual eu no puse

³³. - *risio* P: rio BV.

³⁴. - *és* P: vol dir B.

³⁵. - *prelatió* B: predicació P: praelationis V.

³⁶. - «per vastitatem deserti» V: om. PB.

³⁷. - *de Setim* P om. V.

³⁸. - del *add.* B.

³⁹. - *é* P: teni B: habeo V.

⁴⁰. - *a'quel*, 'a aquell': ad aquel B.

¹. - *los* P: als B.

^{1a}. - fugeren P: fugiren B.

². - vensutz PB.

³. - *On* P: En B.

⁴. - *casa* PB: cellam V.

⁵. - às e molt mal *add.* B: no V.

⁶. - dorms e eu stau que dorm e si tu *add.* B: no V.

⁷. - *estau* PB: estat és errada tip. en Cor., Llores, p. 345.

^{7a}. - de tot en tot P: om. B.

^{7b}. - menug P: menuch B.

^{7c}. - E si tu... dormi P: ... dorm B. jejunas tu et ego penitus non comedo, vigilas tu et ego modo non dormio V 101. 2 (*però* veyles eu PB i no cal suplir e darrere veyles)

^{7d}. - per què li dix En M... al qual lo di. le [sic] dix P: per que dix En M... al q. dix lo di. B.

res fer contra tu—. On co'l diable lo torbàs⁸ per diverses⁹ temptacions, En Macari se levà, e sobre'ls seus muscles él se pozà 'i' sac d'arena, lo qual portà per moltz dies¹⁰ per lo desert. Enaprés En Theosebi¹¹ lo encontrà et dix-li: —Digues-me Macari, per què portes tan gran fex?—. *M.

Lo qual li respòs dién: —Per so cor aquel diable me trebala—. Enaprés En Macari vesé lo diable davant él passar en forma d'ome, lo qual era vestit de lin, mas lo vestir era tot rot, e per cascun forat del seu vestir penyava una ampola. Al qual En Macari dix: —On vas?—. E'l diable li respòs dién: —Eu vau mezinar los frases—. Al qual dix En Macari: —Per què portes tantes ampoles?—. E'l diable li «res»pòs:¹² —Per so cor eu en eles port beuratges als frases, e si la 'i' d'els no o vol reebre, eu¹³ daré al segon, o al ters,¹⁴ per orde: a 'quell'¹⁵ al qual plaurà que'n reeba—. E quant lo diable se'n tornava, En Macari li dix: —Què às feyt?—. Lo qual li respòs dién: —No res que fer volgués; per so cor totz són santificatz, e no'm¹⁷ volgren obesir negun sinó 'i', qui à nom / Teocist—. E demantinent En Macari se levà, e anà là on era lo frate temptat per lo diable, / e per ses paraules En Macari lo convertí. Enaprés En Macari atrobà altra vegada lo diable, per què li dix: —On vas?—. E'l diable li respòs: —Eu vag als frases—. E quant lo diable se'n tornava 'i' home vel veng envés él, qui li demanà què fasien los frases. E'l diable li respòs que mal. On, l'ome vel li dix: —E per què?—. —Per so cor totz són santz. E so és pitz de mal:¹⁹ 'i', que eu avia²⁰ pervertit e perdut, lo qual és fet pus santz²¹ que'ls autres—. E, auzén aqueles paraules, lo vel fé gràcies a Déu. *M.

Un dia Sent Macari atrobà 'i' cap d'ome mort. E quant él fo levat d'oració, él li demanà de qui era aüt lo cap. Lo qual li respòs que él era pagà, per què En Macari li dix: —E on és la tua ànima?—. E él li respon dién qu'en Infern era. Enaprés él li demanà si estava

⁸. - *torbàs* P: treballàs B: molestarent V.

⁹. - *torments e add.* B: *no* V.

¹⁰. - *anant add.* B: *no* V.

¹¹. - *Theosebi* B: Theodosi P: Theosebius VI01.

¹². - *discent add.* B: *no* V.

¹³. - *eu* P: *en* B.

¹⁴. - *o al quart add.* B: *no* V.

¹⁵. - *a'quel*, 'a aquell': ad aquel B.

¹⁶. - *begua* B.

¹⁷. - *e no'm* P: non volgren beure ni'm B: et nemo mihi V.

¹⁸. - *Teocist* P: Theotistus V.

¹⁹. - *pitz de mal* P: peus de mal (?) B: majus malum V.

²⁰. - *avia* P: n'avia B.

²¹. - *santz* P (-s del cas recte); veg. Cor. § 33.

en Infern mout pregon. E'l cap li respòs que oc; aytant pregon con avia d'espai del cel entrò a la terra. Al qual Sen Macari dix: —Són-ne neguns pus pregon que tu?—. E'l cap li respòs:²² —Oc—, dix él, —los juseus—. —E oltre²³ juseus ne són altres pus pregons?—. —Mas pus pregon«s» són totz falses crestians: qui són resemutz de la sanc de Jhesu Christ, lo qual fo mout gran preu a esgardament de la compra—. *M.

49r1 Dementre que per / i' loc solitari mot pregon Sent Macari anava, a cascun miler él fermava una cana, per so que enaprés se'n sabés tornar. On con él agués ja anades 'viii' jornades, e en i' loc se pauzàs, lo diable culí totes les canes, e al cap d'él les pozà; per què Sent Macari en tornar mout trebalà. *M.

Un frare d'orde era mout trebalat per ses cogitacions; en tant que res no fasia en son oratori; lo qual, si estegüés entre homes, a moltz profitara. On con él²⁴ recomtàs les sues cogitacions a Sent Macari, Sent Macari li dix: —Fil, axí lus respon dién: «Eu fas assò: que per amor de Jhesu Christ gart les paretz d'aquest oratori»—. 40v1 / *M.

On con i' moscaló²⁵ lo tiblàs en la sua cara, Sent Macari l'aucís, del qual flip li exí mouta sanc; per què se'n penedí, per so cor avia venyada la sua injúria pròpria. Per la qual cosa estec tot nud en lo desert per espai de 'vi' mezes, en lo qual loc lo turmentaren malament²⁷ tavans, en guisa que's n'ac a exir.²⁸ E aprés aquestes cozes el, molt clar per vertutz, en pau a²⁹ Déu se pausa.

DE SENT FELIU

Feliu en *pincis*:³⁰ és enaxí apelat per loc en què estava, o és axí apelat per aqueles³¹ ab les quals él sofferí passió: cor *pinca, subula*³²

²². - respòs B.

²³. - d'espai P: om. B.

²⁴. - que add. B.

²⁵. - oltre 'ultra', 'a més de'.

²⁶. - ho add. B.

²⁷. - moscaló, «moscalló», 'mosquit'.

²⁸. - moscas e add. B: no V.

²⁹. - que's n'ac a exir P: que se n'hac exir B.

³⁰. - a P: ab B.

³¹. - pincis PB: pincis V.

³². - aquels P: aquelò B: quibus V.

³³. - Poc o molt està corromput el text actual (almenys per una diplografia amb els mots que segueixen o precedeixen, o una refacció a causa d'aquesta diplografia). Cf. el text de V: Felix, praenominē pincis dicitur, vel a loco in quo requiescit, vel a subulis cum quibus passus perhibetur, nam pinca subula dicitur V 102.12 I potcer el trad. no sabia el sentit del mot llatí *subula*, amb què V explica aquest *pinca*, potser germànic (cf. DCEC s.v. *peña* i *penca*): vol dir 'alena,

49r2 és dita o pel loc en què estava. Dien als cuns que, con él fos maestre d'infans, que él los era mout cruel. / Enaprés él fo pres per pagans e retengut, per so cor él confessava³³ Jhesu Christ. Lo qual fo liurat per los pagans a enfans, als quals el enseyava, los quals lo auciren ab cayrels e ab sagetes. La Esgleya emperò diu, e axí o serva, que él no fo màrtir, abans³⁴ fo confessor. Lo qual, quant era amenat davant alcuna ydola, per so que li³⁵ sacrificàs, él bufava envés ela, per què mantinent la ydola en terra cayá. *M.

Lig-se en una altra ligenda que dementre que'l gran³⁶ En Nola, bisbe, fugia, per la persecució dels crestians, qu'En Nola fo fortment³⁷ turmentat per fam e per fret, per la qual cosa casec. E quant fo cazut Sent Feliu³⁸ venc a él per manament de l'àngel. On con no agués què menjar, él vesé devant penyar 'i' raym, del qual li mès Sent Feliu en la boca, los grans, prement,³⁹ per so que En Nola begués lo suc. Enaprés él lo se'n portà sobre son dós; e quant En Nola fo mort Sent Feliu fo elegut en bisbe. E enaxí con él preycava, e'ls persegidors lo querien, entre paretz enderrocades s'amagà. On, demantinent per volentat de Déu, araycs / i feren teles,⁴⁰ per la qual cosa se pensaren los perseguidors que en aquel loc él no fos. Enaprés se n'anà a altre loc, en lo qual li donà a menyar una femna vidua per tres meses,⁴¹ mas ben se gardà que la fembra no li poc veser la cara. E quant fo retuda la pau a la Esgleya él se'n tornà a la sua bisbalia, e aquí, en pau él se pausà en Déu finalment. Lo qual fo sebelit costa la ciutat, / en lo loc qui és apclat Pincis.^{41a} *M.

49v1

Era un altre frare^{41b} qui avia nom Feliu axí metex. On con él fos forsat que oràs les ydoles, dix als sens enemics: —Sapiatz que vosaltres sotz enemics dels vostres déus, cor si mi amenats denant éls, enaxí con el meu frare^{41c} en los bufaré, per què éls cauran. *M.

Sent Feliu cultivava 'i' seu ort, e fo un layre qui li volia emblar

divella, punxó'. referint-se als «cairells e sagetes» del martiri / dita o pel loc en q-
e: ditaquel loc en q- e- PB

³³. - lo nom de add. B: no V.

³⁴. - abans P: enans B: sed V.

³⁵. - la P: li B: ei V.

³⁶. - gran P: Maximus V102. No entengué que era nom propi.

³⁷. - fortment P: molt B.

³⁸. - Feliu P: Felip B: Felix V.

³⁹. - prement P: premén B: expressit V.

⁴⁰. - teles P: tarayines B: telas araneae V.

⁴¹. - meses B: vidues P: menses V.

^{41a}. - El Monte Pincio en els afores de Roma.

^{41b}. - 'germà': huic erat frater V 102. 2f

^{41c}. - enaxí con el meu frare P: e- col m- f- B: sicut frater meus V 103. 1. *Sembla* el = lo (més aviat que *con e* 'com també'. *Quinze ratlles mès avall* si el Déu meu P: sil m- d- B)

les cauls.⁴² E axí⁴³ con él se pensava en qual manera li faria lo furt, tota la nuyt él li cavava a l'ort molt diligentment. E matí, quant⁴⁴ fo feyt dia clar,⁴⁵ Sent Feliu⁴⁶ lo atrobà cavan e saludà-lo. Per la qual cosa lo ladre fo envergoyit, e quant li ac confessat son peccat, lo ladre se'n tornà a la sua casa. *M.

Enaprés vengren gentils⁴⁷ qui'l volgren pendre, per què deman-
tinent éls agren gran dolor a les mans. E axí con éls cridaven, Sent
Feliu lus dix: —Dietz⁴⁸ que Jhesu Crist és Déus, e mantinent la
dolor partirà de vosaltres—. On quant éls o agren dit,⁴⁹ mantinent
foren sanatz. *M.

Lo bisbe de les ýdoles vene a él dién: —Séyer, vet⁵⁰ que'l déus
meu, quant te vesé venir mantinent fusc. On con eu li dix:⁵¹ «Per
què fuygs?»,⁵² él me dix: —La vertut de Sent Feliu me fa fugir.⁵³
La⁵⁴ qual eu no pusc sofrir; doncs si el Déu meu enaxí te tem, e
quant més te deg eu tembre—. E quant Sent Feliu l'ac instruyt en
la fe, él pux lo bategà. / *M.

41r1
49v2

E après En Feliu dix a aquels qui oraven² la ýdola que avia nom /
Apol·li, dién: —Si ver Déus és N'Apol·li,³ diga'm, què és assò que
eu tenc ara enclaus en la mà?—. E tenia en la mà Sent Feliu una
cèdula, en la qual era escrita la oració dominical.⁴ On con N'Apol·lo⁵
no li respozés, los gentils se convertiren a la fe de Jhesu Christ.
Enaprés, la missa cantada, quant ac Sent Feliu donada al pòbol
de la pau, él se gità en oració en lo paviment⁶ davant l'autar, del
qual loc él se n'anà finalment a Déu.

DE SENT MARCEL

Marcel és dit enquax «costreyent mal de si». O Marcel és dit
enquax «lavan contrarietatz», o «ferín» o «causigan».⁷

⁴². - *cauls*, 'cols'.

⁴³. - *E axí* P: Enaxí B: dum V.

⁴⁴. - *E matí, quant* P: E el que B: mane autem V.

⁴⁵. - *dia clar* P: dies clars B.

⁴⁶. - *Sent Feliu* P: se'n féu B: sancto Felice V.

⁴⁷. - *envers el add.* B: no V.

⁴⁸. - *Dietz* P: Dient B: dicite V.

⁴⁹. - *agren dit* P: hac dit B: dicentibus V.

⁵¹. - *dix* P: dixés B: dicerem V.

⁵². - *fuygs* 'fuges': fugia B: fugis V.

⁵⁴. - *La* P: Lo B.

¹. - *E après* P: Enaprés B.

². - *oraven* P: adoraven B: Adorantibus V.

³. - *dient si ver déus és N'Apol·li add.* B: no V.

⁴. - *dominical* B ('dominical'): dumical P: dominica V.

⁵. - P: N'Apol·li B.

⁶. - *paviment* P: pariment B: pavimentum V.

Marcel, con él⁸ fos sobirà bisbe de Roma e blasmàs En Maxi-
mià, l'emperador, de la crueltat que avia levada contra los crestians,
e con él cantàs la missa en la casa d'una fembra matrona, en la qual
avia esgleya consecrada. l'emperador, mot irat, d'aquela casa fé⁹
fer estable de bèsties. E'n Marcel, en aquel loc mesex, ab gardes
qui'l gardaven, fé estar per so que servís a les bèsties. En lo qual
servisi, après moltz ayns, en Nostre Seyor repausà.¹⁰

DE SEN^{10a} ANTONI

50r1 Antoni és dit ab *anna*, que vol dir a ensús,¹¹ e tenent, so és en-
quax^{11a} tenent^{11a} les cozes subiranes, e les coses mundanals / meyns-
prean.¹² La vida del qual escric Anastasi.¹³

41r2 Antoni, con él fos en etat de 'xx' ayns e ausís ligir en la Esgleya
«si vols ésser perleyt, vé et ven tot quant as, e dóna-o als pobres»,
[e] puyt él fèu vida ermita;¹⁴ en lo qual loc él sostene sens / nom-
bre de temptacions de diable. *M.

Esdevenç-se una vegada que dementre que Sent Antoni era treba-
lat per esperit de fornicació, que él se confortà en guiza ab la vertut
de la fe, que'l diable qui'l temptava per aquela manera de¹⁵ peccat
vensé. E quant l'ac vensut, lo diable li aparec en semblansa d'un
enfant negre qui's gità devant él en terra e confessà-li, dién: —Sà-
pies, Antoni, que eu sòn vensut per tu—. Enaprès Sent Antoni,
per ses pregueres, acabà que él pogués veser lo diable qui fasia hom
peccar per peccat de fornicació, e especialment los joveccels. On
con él lo¹⁶ vezés en la devant dita forma, Sent Antoni li dix: —O
molt vil cosa, a mi apareguist en tan¹⁷ lega forma; ^{17a} d'assí enant
eu no't tembré—. *M.

⁷. - «Assimilatur enim mundus mari, quia, sicut dicit Chrysostomus super Mathaeum: in mari est sonus confusus, timor continuus, ymago mortis, undarum contentio infatigabilis, inconstantia jugis» VI03: *om.* PB.

⁸. - *el* P: «es» C; B.

⁹. - *ne add.* B.

¹⁰. - bonament *add.* B; *no* V.

^{10a}. - *Sic* P (però després sempre *sent* P): Sant B

¹¹. - *a ensús* P; aut B; sursum V.

^{11a}. - *enquax tenent* P; *om.* B.

¹². - «Despexit autem mundum, quia immundus, inquietus, transitorius, deceptivus, amarus. De his dicit Augustinus: o munde immunde, quid perstre-
pis? Quid avertere conaris? Nos tenere vis fugiens? Quid faceres, si maneres?
Quem non deciperes dulcis, qui amarus dulcia alimenta mentiris?» VI04: *om.* PB.

¹³. - Atanasi P; Anatasi B; Anastasius V.

¹⁴. - «eremitica» d'ermità B.

¹⁵. - *de* P; del B.

¹⁶. - *lo* B; *om.* P.

¹⁷. - vil forma e en tan *add.* B; *no* V.

^{17a}. - forma P; *om.* B.

Altra vegada, dementre que s'amagava en 'i' vas, gran multitud de demonis lo feriren tan fort que'l seu servidor lo se n'ac a portar¹⁸ sobre sos muscles en guisa d'ome mort. *M.

50r2 On con totz aquels qui eren vengutz per él a vezer lo plorassen, axí con si él fos mort, e'naprès s'adormiren, sobtament Sent Antoni se levà sus e fèu-se portar al seu servidor^{18a} altra vegada là al vas d'on l'avia levat.¹⁹ On con él aquí jagés²⁰ per la dolor que avia de les nafres, per la gran vertut qu'él avia / de coratge, arremia²¹ los demonis de batala. Per què los diables li aparegren en semblansa de bèsties salvatges en diverses maneres. E altra vegada, ab los corns,²² e ab les dens, e ab les ungles, mout cruelment lo nafraren. E adones en aquel loc sobtament aparec gran resplandor, per què fuseren mantinent los demonis.^{22a} *M.

41v1 E Sant Antoni fo demantinent sanat. Per què él se pensà que en aquela / resplandor li fos aparegut Jhesu Crist, on dix: —¿On eres tu, bon Jhesus, [e] on eres? Per què no eres ab mi en la primera batàja, per so que m'ajudasses, e que les mies nafres sanasses?—. E Jhesu Christ li respòs: —Antoni, aysi era eu, mas esperava a veser la tua batala. Per què eu ara.²³ per so cor baronilment t'est combatut, te faré nomenar per tot lo món—. *M.

Era Sent Antoni de tan gran fervor que, quant En Maximia, l'emperador, aucisia los crestians, él seguia los màrtirs, per so que ab els fos marturiat. E era molt trist per so cor hom no'l volia marturiar. E con él se n'anàs a altre ermitatge per estar, él atrobà 'i' tauler de libres qui era²⁴ d'argent, per què comensà a dir entre si metex: —Co'y és²⁵ aquest tauler d'argent? ¿ni per qual loc hic²⁶ és²⁷ aduyt, con eu no ye vega negunes petyades²⁸ d'ome? E si per alcun home qu'ie passàs ie fos jaquit, ab tot fóra maravela, co'l pogra hom adur; tant és grans—. Per què puy dix: —O diable, assò és lo teu artificio. Sàpies emperò que nul temps no poràs mudar la

¹⁸. - *aportat* P: a portar B.

^{18a}. - se levà... servidor P: *om.* B.

¹⁹. - *l'avia levat* P: l'avien levat se'n torna B: se iterum portari fecit V.

²⁰. - *aquí jagés* P: vengés aquí B: ibi... prostratus jaceret V.

²¹. - *arremia* P 'provocava a combatre': *aremia* B: excitabat V.

²². - los corns P: locors B: cornibus V.

^{22a}. - per que demonis P: *om.* B.

²³. - aysi *add.* B: *no* V.

²⁴. - P: qui era d'aur e d'arg. B:... cum... eremum pergeret, argenteum discum reperit V105.2.

²⁵. - co-y es P: com hiqu-es B: unde hic V. Cor. s.v.

²⁶. - hic PB 'ací'.

²⁷. - *entrat* ni *add.* B, *no* V.

²⁸. - petyades P: piyades B.

50v1 mia volentat—. E quant assò ac dit Sent Antoni, lo tauler esvaney, axí com fum. Enaprés él atrobà una massa d'or mot gran, mas mantenenent, devant él, fo esvaneyda. Enaprés él se'n fugí en un mont, en lo qual estec 'xx' ayns, / e aquí él resplandí per ses nombre²⁹ de miracles. *M.

Una vegada, dementre que él exi' araprat en³⁰ esperit, él vesé tot lo món ple de lasses que totz se tenien. Per què, cridan,³¹ dix: —E qui porà escapar a aquestz lasses?—. E mantinent él ausí una vou qui li respòs dién: —Humilitat los escaparà—. *M.

41v2 Altre vegada, dementre que ls àngels lo levaven en l'àer, los demonis vengren aquí qui torbaven los àngels. E recomtaven devant³² los àngels totz / los peccatz que Sent Antoni avia fetz del seu neximent a ensà. Per què los àngels los responeren dién: —No devetz vosaltres aqueles coses recomtar que li són ja, per la pietat de Déu, perdonades. Mas si negunes cozes altres sabetz que él aja fetes, pus que fo monge, aqueles podetz recomtar—. On con los diables no poguessen res comtar a él que fos tota³³ verament, los àngels lo'n puyaren molt alt francament, e'naprés éls mout saviament lo'n pozaren en terra.³⁴ *M.

Recomta Sent Antoni de si mesex, dién: —Eu viu una vegada lo diable molt alt de cors, qui «ser la vertut de Déu auzà a sí dir, dién:^{35a} «Què vols tu, Antoni, que / sia de mi donat?^{35b} Mas en, armat del nom de Crist, en la boca d'él escopí, per què mantinent esvaney—. *M.

50v2 Aquel diable altra vegada en molt gran altea li aparec, axí con³⁵ li fo vigares que ab lo cap tocàs al cel. On con Sent Antoni li demanàs él qui era, lo diable li respòs dién que él era diable. E dix a Sent Antoni: —Per què'm combaten los monges ni'm / dicen mal los crestians?—. On Sent Antoni li dix: —Assò fan éls justament, per so cor tu los turmentes moltes vegades—. E'l diable li respòs dién:

²⁹. - ses nombre P: molt B: innumeris V. Per és clar en B, i llegible, si bé esborrat, en P.

³⁰. - exi' arapat en P: era raubit per B: quadam vice, dum in spiritu raptus esset, totum mundum laqueis... plenus... V105.9. Per a eixia, cf. gr. *ékstasis*, pròpiament 'acció de sortir o desviar-se'. O bé esmenar en *él ere arapat*.

³¹. - cridan P: cridà e B: exclamans V105.11.

³². - tots *add.* B: *no* V.

³³. - comtar a el que fos tota P: contra el dir B.

³⁴. - On con... en terra P: et cum in probatione deficerent, liber Antonius in sublime tollitur et liber deponitur V // lo'nP: lo B.

^{35a}. - qui per la vertut de Déu auzà a mi dir dién P i (...auzava a mi...) B qui se Dei virtutem et providentiam ausus est dicere et ait V. 105.19

^{35b}. - que sia de mi trèncat P i (trentat?) B: ut a me tibi detur V-105.20. O bé *llegir atorgat o autreat*.

³⁶. - axí con P: axí que B: quod V.

—Eu éls no'ls destorb ni'ls trebal, mas éls entre si se trebalen. E sàpies que eu són a nient tornat, per so cor en totes partides regna³⁶ Jhesu Christ—. *M.

Un sagitari vezé Sent Antoni qui s'alegrava ab los seus frares, per què'n fo molt despagat. On Sent Antoni li dix: —Pauza la sageta en l'arc e trau—. ^{36a} Lo sagitari mantinent o féu. On con Sant Antoni aquelò li manàs fer³ dues o tres vegades, lo sagitari li dix: —Tant poré^{3a} trer que l'arc trencaré—. Per què, Sent Antoni li dix: —Enaxí
42r1 és la obra de Déu, que si nós / sobremesura vollem trebalar, tost trencariem e defaliríem de bé a fer; per què, és mester que aytal rigor per nós sia temprada ab alcun temprat delit—. E, quant assò ac ausit, lo sagitari¹ fo molt confermat en la fe, ans que de Sent Antoni se partís.

Efo un home qui demanà a Sent Antoni dién: —Qual cosa poré^{1a} eu fer que plàcia² a Déu?—. E Sent Antoni li respòs dién: —En tot loc on vages ages totahora Déu devant los uls. E so que faràs, guarda que sia manat per les Santes Escripures e testimoniegat. E en tot loc on segues no te'n leus tost. Aquestes tres cozes fè³ et seràs sals—. *M.

51r1 Un abat demanà a Sent Antoni:⁴ —Digues-me, Antoni, eu què / faré?—. E Sent Antoni dix-li: —No't confius en la tua justícia: ajes abstinència en tes⁵ paraules e en ton menyar, e no't penedes de so que serà passat—. Dix Sent Antoni qu'enaxí co'ls peïxes morien en loc sec sens aygua, enaxí morien los monges estans fora lur monestir, e estans⁶ ab les gens seglars desaordenadament.⁷ E sel qui està en pensament e's repauza, de tres⁸ batales és liurat, so és: de l'oyr, e del parlar, e de vèzer. Mas contra la un⁹ anrà batala, so és contra'l coratge—. *M.

³⁶ - regna P: nega B: regnat V.

^{36a} - P: pone sagittam in arcu et trahit V105.31.

³⁷ - per add. B.

³⁸ - Tantum trahere potero, quod... V105.33. [La forma de futur (de poder) *poré*, *porà*, és general o quasi en P i fins en B (fi de P41v1, 42r1n. 1^a, i passim), també alguns cops *poiré* (ací en B). Per al català modern *podré*, veg. els meus *Lleures*, p. 184. J. C.].

¹ - ac ausit lo sagitari P: ac dit ni'l sagitari o hac dit, entès o ausit B: hoc audiens ille V.

^{1a} - veg. f° 41, nota 38. Quod custodiens placebo Deo? V105.37.

² - plàcia P: plagués B: placebo V. Cf. 54v1.

³ - fè P: garda B: custodi V.

⁵ - tes P: totes B: tibi V.

⁶ - e estàs P: stant B.

⁷ - *desaordenadament* P: desordonadament B: cum viris saecularibus immo-
rantes a quietis proposito resolvuntur V106.7.

⁸ - causes, so és de tres add. B: no V.

⁹ - P: la una B: unum V.

Alcuns frares vengren ab un vel home a l'abat Sent Antoni, per él a veser, e Sent Antoni dix-los: —Bon compayon avetz vosaltres d'aquest hom vel—. E après¹⁰ él dix al¹¹ vel: —Bons frares às tu,¹² vel, ab tu—. E l'home vel li respòs dién: —Vers és que eu é atrobatz bons frares, mas la casa en què estan no à porta, per què tothom qui's vol, entra¹³ en l'estable e lexa aquí solt l'aze—. ¹⁴ Aquestes paraules disia lo vel, per so cor tot so que'ls frares avien en coratge, demantinent o disien ab la boca. On Sent Antoni li dix: —Saber deus que tres movimens / són corporals: la un és per natura,¹⁵ l'autre és per¹⁶ menyar, e l'autre és per lo demoni—. *M.

42r2

51r2

Un frare d'orde renuncià al segle, mas non ges plenerament de tot en tot, per so cor alcunes coses retenia en si. E Sent Antoni dix-li: —Vé e compra de la carn—. Per què demantinent / lo frare anà comprar de la carn, e quant se'n venia envés la casa, cans lo nafren tot cruelment. E quant Sent Antoni lo vesé, axí adobat, él li dix: —Sels qui renuncièn al segle e volen aver diners són axí combatutz¹⁷ e nafrazz per los demonis—. *M.

Dementre que Sent Antoni s'enuyava en lo desert dix: —Sènyer Déus, eu vulria ésser sals, e no me'n donen lezer les mies cogitacions—. E, après aquestes paraules,¹⁸ él se levà de là on seya e ixí fora, e vesé 'i home sesén e obran; e puy, que's levava e orava. E aquel era àngel de Déu, qui li dix enaxí: —Fé tu tes fazenes e seràs sals—. *M.

Una vegada, dementre que'ls frares fàyen qüestions de l'estament de les ànimes, en la següent nuyt una vou apclà Sent Antoni dién: —Leva sus, e ix fora, e veges!—. E quant él fo defora él vezé 'i cap¹⁹ mout lone e terrible, qui ateyia entrò a les nuls.²⁰ E axí, con alcuns qui avien ales cobezeyaven de puyar al cel, ab les mans estezes, él lus o vedava, mas autres qui volaven francament no podia ges destorbar. E auzí,^{20a} vesén aqueles cozes, gran gog ensems ab gran dolor, e entès que aquelò eren ànimes que puyaven²¹ e'l diable qui

¹⁰. - *E après* P: Enaprès B.

¹¹. - home *add.* B.

¹². - home *add.* B.

¹³. - *qui's vol, entra* P: que ych volch entrar B; quicunque enim vult V.

¹⁴. - *l'aze* P: l'asen B; asinum V.

¹⁵. - *és per natura* P: espiritual B: naturae V.

¹⁶. - molt *add.* B; no V.

¹⁷. - *combatutz* P: adobats B; impugnati V.

¹⁸. - dites *add.* B.

¹⁹. - *cap* B; camp P: caput V.

²⁰. - *nuls*, 'nùvols'. Veg. Cor. 358.

^{20a}. - auzí P: maximum gaudium mixtum cum nimio dolore audiebat V106.5f.

²¹. - al cel *add.* B; no V.

51v1 lus o vedava,²² per alcuna colpa que / eles avien. Mas aqueles qui se'n puyaven eren les ànimes dels santz que no podia lo diable²³ destorbar, per quèn fasia²⁴ gran dol. *M.

Altra vegada Sent Antoni, dementre que obrava ab los²⁵ frares, el gardà envés lo cel, e vesé mout trista visió, per què el se gità devant
42v1 Déu, el pregan que / la plaga esdevenidora fezés cessar. E'ls frares, quant lo vaseren axí estant, éls li demanaren què era aquellò que vezia. E el dix-los, ploran, ab grans sanglotz gitan, que mout gran plaga venia al segle. E dix-los que el vesia l'altar de Déu, enrevirnat per gran multitut de gens qui'l solaven,²⁶ calcigan ab los peus: «On sapiats que la fe catòlica serà regirada per gran torbament de gens; e'ls²⁷ hòmens, qui seran feyts semblans de bèsties. Per què, destruyran²⁸ los sagramens de Déu». Enaprés el ausí una vou del cel,²⁹ dién: —Lo meu altar serà mout meynspresat—. On, après dos ayns, se levaren los cretges arrians, qui trencaren la unitat de la Esgleya c'l³⁰ sagrament del baptisme. E solaren les esgleyes,³¹ e sobre los autars³² éls aucisien los crestians, axí con oveles. *M.

Fon i' duc de Egipte qui era arrià, e avia nom Balàcius.^{32a} On, con el trebalàs la Esgleya tan cruelment³³ que les verges e'ls monges, desputatz, públicament fasia batre, per què, Sent Antoni li tranès unes letres³⁴ a el, dién: «Sàpies que eu veg la ira de Déu que ve sobre tu; on, te dic que tu't tolgues de perseguir los crestians, per so que la ira de Déu no't reseba, qui't menassa dién que't venrà
51v2 gran dapnatge». E'l malvat home no-feel, quant / ac lesta la letra, el la escarní e escopí sus, e puy el la gità en terra; e quant o ac fet, el féu mout cruelment batre los portadors de la letra,^{34a} e dix-los que aytal faria de Sent Antoni. E tramès-li una letra, en la qual se contenia aquesta verba:³⁵ «Sàpies, Antoni, que pus que tan gran

²². - *vedava* P: contrestava B: prohibentem V.

²³. - *contrastar* ni B: *no* V.

²⁴. - *fasia* P: *fasien* B.

²⁵. - *los* P: *sos* B.

²⁶. - *solaven* B «*sollaven*»: *solanaven* P: *discerpebant* V.

²⁷. - *E'ls* P: *Als* B.

²⁸. - *destruyran* P: *demonstraven* B: *diripient* V.

²⁹. - *del cel* P: *de Deu* B: *domini* V.

³⁰. - *e'l* P: *al* B.

³¹. - *les esgleyes* P: *la esgleya* B: *ecclesiae* V.

^{32a}. - *autres* P: *super altaria christianos ad instar ovium mactaverunt* V107.9.

^{32b}. - PB: *Ballachius* V.

³³. - *cruelment* P: *greument* B.

³⁴. - *unes letres* P: *una letra* B: *epistolam* V.

^{34a}. - *la gità...* letra P: *om.* B.

³⁵. - *se contenia aquesta verba* P: *se contenien aquestes paraules* B: *Antonio talia remandavit: 'quando tibi est tanta cura de monachis...' V107.16.*

cura às tu dels monges, que mester és que a tu pervenga³⁶ la rigor de la diciplina».³⁷ E après 'v' dies lo caval seu, qui era mout pans, 42v2 lo gità en terra, e puy lo morsegà e'l ros³⁸ tan cruelment, / en les cuïxes, que en tres dies lo duc morí. *M.

Axí con alguns frares demanaven a Sent Antoni la paraula^{39a} de salut, él lus dix: —Vosautres ausís Nostre Seyor dién: «Si la un³⁹ te fer en la una gauta tu li para l'autra»—. E éls li dixerén: —Nós n'o podriem aemplir—. Per què él los dix: —Almeyns, donques, o sofferitz en paciència de la una—. E éls dixerén-li que aquèlò éls no porien fer. E Sent Antoni los dix: —Fetz, donques, aysò: almeyns que no vulatz ferir més que ésser feritz—. E els dixerén: —Ni aysò no poriem fer—. On adoncs Sent Antoni dix al seu dexeble: —Aparela fuses⁴⁰ a aquestz frares, per so cor mout són delicats. Sola oració és necessària a nós—. ⁴¹ Aquestes paraules se ligen en lo libre qui és apelat *Vides dels Pares*. *M.

Enaprès Sent Antoni, quant fo en etat de 'c' et 'v'⁴² ayns en la sua vida, quant ac tots los seus frares bayzats, en pau ab Déu se pausà.⁴³

DE SENT FABIÀ PAPA

52r1 Fabià vol aytant dir con «home enquax fabregan la subirana bonauyransa», so és: «la bonauyransa gasayan». / Fabià fo ciutadà de Roma, e, co'l papa fos mort, lo pòbol s'ajustà per altre papa elegir, per què el⁴⁴ venc entre éls per veser e per saber^{44a} lur volentat. *M.

E quant él fo entre éls, sobtament devalà del cel 'i' a colomba blanca qui's posà sobre'l seu cap. On con⁴⁵ totz ne fossen maravelatz, mantinent lo eligren que fos papa Sent Fabià. Segons que diu En Damasi Papa,⁴⁶ tramès 'vii' diaques per totes les regions: per so que

³⁶. - pervenga P: venga B: perveniet V.

³⁷. - diciplina (disci- és una err. tip. en Cor.).

³⁸. - ros 'va rosegat' P: om. B: corrosis atque laceratis cruribus VI07.20.

^{39a}. - B: om. P: verbum salutis VI07.22.

⁴⁰. - fuses P: such B: succos praepara fratribus istis, quia nimis delicati sunt VI07.6.

⁴¹. - PB: vobis VI07.3f.

⁴². - PV: 'xcv' B.

⁴³. - en la su glésia add. B: no V. Sub Constantino qui coepit circa annum domini CCCXL VI07.2f. om. trad.

⁴⁴. - hi add. B.

^{44a}. - e per saber P: om. B.

⁴⁵. - On con P: e con B: quod cum V.

⁴⁶. - qui add. B: no V.

ajustassen totz los fets dels màrtirs en tramès.⁴⁷ Segons que diu Aymó, Sent Fabià contrestà a l'emperador En Filip,⁴⁸ —qui volia ésser en pau, e mout i vetlava—⁴⁹ entrò ac totz sos peccatz confessatz; per
43r1 què puy lo lexà estar entre penedens.⁵⁰ Enaprés,⁵¹ / en lo 'xiii' ayñ del seu bisbat, fo Sent Fabià escapsat per manament de l'emperador En Decii, on per màrtir fon coronat.

DE SENT SEBASTIÀ

Sebastià és dit de «seguent», e de «bonaüyransa», e de *astim*,¹ que és «ciutat», e de *ana*, que vol dir «ensús»;² enquax «seguent bonaüyransa de la ciutat subirana».³ O Sebastià és dit de «bast», per so cor los cavalers de Crist^{4a} fasien cavayl de la Esgleya. On Sent Sebastià fon «bast» et «sela»,^{5a} sobre la qual cavaler«e»jà Jhesu Christ en la Esgley'e de⁴ moutz màrtirs ac la victòria. O Sebastià vol dir aytant con valat o enrevironat. Fo é'l valat, con⁵ fo valedeyat ab⁶ sagetes, axí con hom costret. Fo enrevironat o enrevironador, cor totz los màrtirs enrevironava, e tots los confortava. /
52r2

Sebastià fo baró mout bo, crestià, e fo del linatge de Narbona. Enaprés é'l fo ciutadà de Milà. E fo tant amat per En Dioclecià e per En Maximià, qui eren enparadors, que'l principat de la primera batala li liuraren, e manaren-li que totes ores los estegues davant: tan gran plaser avien de la sua vista. Mas é'l, Sant Sebastià, per assò tant solament portava lo mantel de cavaleria, que les ànimes dels crestians confortàs, que vesia defalir en turmens. E dementre que'ls molt nobles barons En Marcilià e En Marc, qui eren frares, volia hom degolar per la fe de Jhesu Crist, los parens d'èls vengren a éls,

⁴⁷. - en tramès P: encara més B. La trad. (que B altera) abreuja i simplifica el text llatí: per omnes regiones septem diaconos misit, et iisdem septem subdiaconos tradidit, qui omnia gesta martyrum collegerunt V108.10.

⁴⁸. - En Filii P: Feliu B: Philippo V.

⁴⁹. - e mout i vetlava P: e mout y vellà B: vigiliis et communicare misteriiis restitit nec V.

⁵⁰. - penedens P: pernedens B: poenitentes V.

⁵¹. - enaprés P: e enaprés B: tandem V.

¹. - PV: afeim B.

². - ensús B: enso P: sursum V108.21.

³. - hoc est, eam possidens fins a morte vitam, una trentena de mots de V, om. trad.

^{4a}. - de Crist P: om. B.

^{5a}. - On St. Sebastià... sela P: om. B.

⁴. - de P: e de B: (bastum sive sella Sebastianus, quo mediante Christus in ecclesia militavit) et de (multis martiribus victoriam obtinuit) V108.4f.

⁵. - con P: per so cor B: quia V.

per so que'ls revocassen e'ls fessessen partir de lur preposament.

E entre⁶ los autres parens i venc la lur mare, ab los pèls totz solts e ab los vestimens esquinsatz, e mostrà-los les mameles, dién: —O
43r2 fils mot cars,⁷ la vostra misèria me revirona⁸ e'l dolorós plor. Oy
me! què faré, mesquina, / que'ls meus fils pert, qui van a la mort?
Si'ls me tolguessen enemics per mig⁹ la batala, los encaussara;
e¹⁰ si forssadament los¹¹ me tengués¹² prezes alcun jutge en alcuna
càrrec, eu la trencara¹³ si'm saubés morir. Novela manera és aquesta
d'omes a ocir, en la qual és pregat lo degolador que'ls fira,¹⁴ e la
vida és pregada que peresca, e la mort és pregada que venga; e¹⁵
52v1 molt novel plor és aquest, e novela misèria, en la qual se pert¹⁶ /
agradablement la joventut d'aquestz qui són natz, e¹⁷ la veleza dels
parents és forssada que'n viva en misèria—. E aquestes paraules
dién¹⁸ la mare d'èls, lo pare, qui era vels¹⁹ molt,²⁰ fo per les mans
amenat dels seus servens, e, gitan²¹ sobre son cap pols e terra, él
cridava entrò al cel dién: —O fils mout cars!²² Vengut són eu per
vescr la vostra mort dolorosa, e aquelò que eu avia aparetat a obs
de la mia sepultura, despendré eu a²³ la sepultura dels meus fils.
O fils mot cars,²⁴ bastó de la mia veleza e germanament²⁵ de les
mies entrales.²⁶ Per què amatz tant la mort?²⁷ Venitz sà, hòmens
veyls,²⁸ e playetz-vos sobre²⁹ los meus fils ab mi; puyen sà los meus

⁶ - ab P 'entre': B «en».

⁷ - *mot cars* P: mots cars B: perdulces V.

⁸ - *me revirona* P: lo m'enrivona B.

⁹ - de *add.* B.

¹⁰ - E P: O B.

¹¹ - *los* P: lo'ls B.

¹² - *tolguessen* B: concluderent V.

¹³ - *encaussara*, *trencara*, P: (jo perseguiria, trencaria) *trencare* B: per media sequerer bella raptore, si violenta judicia concluderent carcere, irruinperem mortura V109.11. Plusquamperfet amb valor de condicional. Cor. § 50c.

¹⁴ - *fira* PB: 'fereixi': feriat V.

¹⁵ - E P: O B.

¹⁶ - *se pert* P: se part B: amittitur V.

¹⁷ - e P: en B: et V.

¹⁸ - *dién* P: disia B: dicente V.

¹⁹ - *vels*: -s *del cas recte llati*; Cor. § 33.

²⁰ - t *add.* B.

²¹ - *gitan* P: gità B: adperso V.

²² - *mout cars* P: mouts cars B.

²³ - a P: en B. Veg. Moll 510.

²⁵ - *germanament* B: government P: geminum (meorum viscerum lumen) V109.21.

²⁶ - *entrales* P: ventrales B: viscerum V.

²⁷ - «Venite hic, juvenes, flete super juvenes sponte pereuntes» V: om. PB.

²⁸ - *plorats-vos sobre mi e sobre los homes joves qui de grat volen perir. Venits homes vels* *add.* B no V.

²⁹ - mi e sobre *add.* B: no V.

parens, e veden que eu no soffira aytals turmens; defalitz ploran, uls meus, per so que no vega los meus fils ^{29a} aucir ab glasy --³⁰

43v1 E aquestes paraules dién lo pare, vengren les lurs mulers per éls a
52v2 veser, e mostraven-los ³¹ lurs fils, guiscan e cridan, dién: —O pares
mot cars, e per què nos desemperatz? Qui seran seyors d'aquestz
enfantz, ni qui nos departirà les nostres grans possecions? Oy Déus,
e tan durs e tan greus coratges de pares qui aytals fils meynspresen,
e'ls amics exobliden, e les mulers desemparen, e'ls fils reneguen, e's
liuren als degoladors ³² volenterosament!—. E per aquestes paraules
los coratges / dels barons se comensaren / a amolegar.³³ Per què
adoncs Sent Sebestià, qui era en aquel loc, mout sobtament se levà
a ensús, dién:

—O molt[z] fortz cavallers de Crist! No vulatz per mesquins
blandimens la corona perdurable³⁴ depausar!—. Enaprés él dix
als parens: —No ajatz paor, que no seran partitz de vosaltres,
ans van apareylar a vosaltres los casamens celestials. E aquesta vida
del comensament del món a ensà engana totz aquels qui creen en ela.
E totz aquels qui en ela an esperansa deceb, e sels qui presumexen
bé ésser en si escarnex. E enaxí de tot en tot negun no'n ³⁵ ret cert,
ans és ^{35a} provat que a totz à mentit. Aquesta vida atmonesta lo
ladre que roba les gens, e amonesta ira que s'escomoga,^{35b} e amonesta
lo mensoneger que engan les gens. E aquesta vida mana a hom fer
crims, e diu que hom fassa falimens. E aconsela a hom que fassa
no-justes coses. E la persecució, que en aquesta prezent vida nós
sofferim, vuy devala e demà s'esvaneex, e vuy s'ensén, emperò deman
refreda; sotz una ora és sobre hom ajustada,³⁶ e sotz una ora se
departex d'om. E la dolor perdurable se renovela, per so que sia pus
cruel, e crex per so que crem, e enflame's per so que punesca. Donques

^{29a}. - Venite huc, senes, et mecum super filios meos plangite; accedite huc, patres, et prohibete ne talia patiamini; deficite plorando, oculi mei, ne videam filios... V109.23. (*La trad., segons P, canvià l'imperatiu 5 accedite, prohibete, en subjuntiu prohibitiu de 6a persona, entenent accedite com 'pugui' i prohibete com 'vedin, impedeixin', J. C.I.*)

³⁰. - glasy 'espasa'. Cf. 128r1, 148r2, 152r2, 155v2 i passim.

³¹. - mostraven-los P; amostraven-los B; mostraren-los és err. tip. en Cor.

³². - als degoladors; al degolador B; carnificibus V.

³³. - a amolegar P; ad esmalesir B; mollescere V; hi deu haver un malentès de B (o errada per esmollesir).

³⁴. - Aci B afegeix «perdre o»: no V.

³⁵. - no'n P; hom no B.

^{35a}. - B; om. P; nullum omnino certum reddidit, ut omnibus probetur esse mentita V109.38.

^{35b}. - Vita haec admonet furem ut rapiat, iracundum ut salviat, mendacem ut. r. V109.39. Roba grafia oriental per robe 'robi'.

³⁶. - ajustada P; amenada B; excluditur V.

53r1 despertem los nostres coratges, per so que ajam³⁷ plaizer en l'amor del martiri. Cor adoncs s'aesme[n]³⁸ lo[s] diables que sie[n]³⁹ vensuts: cor dementre que pren, és prezes; e dementre que té, és vensutz; e dementre que él turmenta hom, és turmentat; e quant él degola, él és mort; e quant se leva o s'escomou contra / hom, él és escarnit—. *M.⁴⁰

43v2 On con Sent Sebastia aquestes coses, o semblans, presicàs, Na Zoe,⁴¹ muler d'En Nicostrati, que era dona de la casa en què estaven prezes los barons santz, que / avia perdut lo parlar, de ginolons demanava a éls⁴² perdon. Per què adoncs Sent Sebastia dix: —Si eu són servent de Jhesu Christ, e si veres són totes aquestes paraules que eu parli ab mia boca, que à ausides aquela fembra e les creu,⁴³ obra la sua boca sel qui obrí la boca de Zacaries, profeta de Nostre Seyor—. E a 'questa vou^{43a} la fembra cridà, dién: —Beneseta és la paraula de la tua boca, e benezets són totz sels qui cresen en totes aquestes paraules que tu às parlades. Sàpies que eu vi l'àngel verament, qui tenia lo libre devant tu, en lo qual libre són escrites totes aqueles paraules que tu dius—. Per què lo marit d'ela, ausin aqueles paraules, mantinent se gità als peus de Sent Sebastia, e pregà-lo que li fossen perdonatz los seus peccatz. Enaprés el solvé los sants barons, e pregà-los que se n'anassen sens tot mal. Mas éls li resposeren que no dessempararien la victòria que avien comensada a gasayar. *M.

53r2 Tanta de gràcia e tanta de vertut donà Déus a les paraules de Sent Sebestia que no tant solament En Marcel·lià et En Marc confirmà en la fermetat del martiri, ans o⁴⁴ féu lo pare d'éls,⁴⁵ qui avia nom En Tranquil·lini; e la mare d'els, ab mouts d'autres,^{45a} a la fe de Déu convertí. E foren totz bateyatz per En Policarpi, prevere. En Tranquil·li, qui trebalava de / gran malautia e de mout greu,^{45b} aytantost con él fo bateyat resebé sanitat. E'l pretor de Roma, qui

³⁷. - *ajam* P: agen B: suscitemus V.

³⁸. - *s'aesmen* P: s'escesmen B: existimat V.

³⁹. - *sien* P: son B.

⁴⁰. - Igitur dum beatus Sebastianus haec ex ore proferret, subito per unam fere horam a splendore pallio candidissimo amictus et ab angelis septem clarissimis circumdatus. Juvenis etiam apparuit juxta eum dans ei pacem et dicens: tu semper mecum eris V110.9ss.: *om.* PB.

⁴¹. - *Na Zoe* P: zoe uxor Nicostrati V110.15.

⁴². - *els* P: el B.

⁴³. - *creu* P: et credidit aperiāt os ejus qui aperuit os Zachariae V110.19.

^{43a}. - ad hanc vocem mulier exclamavit V110.20.

⁴⁴. - *ans o* P: assò B: sed V.

⁴⁵. - ab molts d'autres la mare e'l pare add. B: no V.

^{45a}. - e la mare... d'autres P: *om.* B.

^{45b}. - e de mout greu P: *om.* B.

era trebalat de mout greu malautia, pregà En Tranquil·lí que li amenàs aquel qui li avia donada sanitat. On con a él venguessen En Policarpi, prevere, e Sent Sebastia, éls pregàs lo pretor que per éls sanitat resebés. Dix a él⁴⁶ Sent Sebastia que primerament renegàs
 44r1 les / ydoles, e que li donàs poder que él les pogués trencar, e deman-
 tintent él resebria¹ sanitat. E con En Cromasci,² lo pretor, li dixés
 que aquelò él no faria, ans o farien los seus sers, Sent Sebastia li dix:

—Sels qui són temerozes³ aurién temor de trencar los seus déus:
 per assò que si'ls diables per aquela ocasió los donaven dampnatge,
 sels qui serien no-feels dirien que per assò los és vengut lo dampnatge
 cor an⁴ trencatz los déus—. Per què En Policarpi e Sent Sebastia,
 encavalerits,⁵ trencaren pus de 'cc' ydoles. Aprés assò éls dixerén
 a'N Cromaci: —Sàpies que pusque tu no às reebuda sanitat, aytan-
 tost con nós trenquem les ydoles, «es» que tu no às gitada⁶ de tu no-
 feeltat, o tu às reservada encara alcuna ydola ab tu—. E adoncs él
 enseyà que avia una cambra, en la qual era enseyat la vertut de les
 esteles e tota lur natura, que avia costat⁷ a son pare pus de 'cc' pes
 53v1 d'or;^{7a} e dix que per aquel enseyament de les esteles / conexia totes
 les cozes endevenidores. Et Sent Sebastia dix-li: —Aytant con tu
 auràs aqueles coses entires, no auràs lo teu cors entir—. On con⁸
 él volgués consentir a la volentat de Sent Sebastia e que destruyís
 aquela obra, En Tiburci, qui era fil d'él,⁹ qui era jovencel e mout
 noble, dix:

—Eu no sofferré que aquela obra tant noble sia destroyda.
 Mas, per so que no sia vist contrestar a la volentat de mon pare,
 per so que garesca, eu vul que 'ii' forns sien calfatz,¹⁰ per so que
 si él per aquel destruyment¹¹ no era garit, que mantinent sciatz
 amdós laïns¹² cremats—. E Sent Sebastia dix-li que molt li plasia
 que axí fos fet con él avia dit. E dementre que la cambra ab tot

⁴⁶. - a el P: ab els B: ei V.

¹. - resebria P: recobreria B: reciperet V.

². - Cromasci PB: Chromatius V.

³. - temerozes P: temerosi B.

⁴. - an B: a P.

⁵. - encavalerits: 'Encoratjats, posats en llibertat (de fer això o allò): sicque Policarpus et Sebastianus, accincti, plus quam 'cc' ydola confregerunt V111.5.

⁶. - girada B: abjecisti V.

⁷. - de seler add. B: no V. Forma provenient del ll. *salarium* 'paga' 'cost'.

^{7a}. - ducenta pondera V111.10

⁸. - On con P: E quo B: Cumque V.

⁹. - d'el P (om. fil): son fil e B: ejus filius V.

¹⁰. - calfatz P: escalfats B.

¹¹. - el per aquel destruyment P: feyt lo destroyment el B: destructo opere V.

¹². - laïns, 'allà dins'. Manca en Alcm. Cf. MCLT 57:3.

44r2 l'encantament se destruyà, un àngel aparec / al pretor, qui li dix
que Nostre Seyor Ihesu Christ li avia retuda sanitat. On¹³ deman-
tinent, quant él fo garit, él anà de correntes envés él, e gità-sse als
seus peus, per so que'ls li¹⁴ bayzàs. Mas el li o vedà, per so cor no
era bateyat, per què él et lo seu fil En Tiburci e 'm'cccc'¹⁵ de la lur
compaya se són bateyatz. E Na Zoe,¹⁶ qui era longament tenguda
preza per la gent no-feel, e per éls fo longament turmentada,¹⁷ morí.
On con¹⁸ la sua mort ausís dir En Tarquil'lini, él dix: —Par-me
que fombres van denant nós per pendre la corona. E nós, per què
53v2 vivem?—. E après pocs dies él fo alebesat. E Sent Tiburci / fo pozat
sobre brazes cremans tot nud.¹⁹ *M.

Per què él se fèu lo seyal de la crou sobre si. E axí, per la vertut
de la crou, res del foc no senti, ans dix: —Viyares m'és que sobre flors
de rozes²⁰ eu vaya en lo nom de Nostre Seyor Jhesu Christ—. E lo
pretor dix a Sent Fabià: —Qui és que no sàpia que Crist vos²¹ aya
enseyada la art de fer²² encantamens!—. E Sent Tiburci²³ dix-li:
—Cala! No parles, home no-fizel, cor no est digne que tan sant nom
tu anomens!—. Per què adoncs, mot irat, lo pretor manà que fos
Sant Tiburci²⁴ degolat. Mas En Marcilià e En Marc foren ficatz
ab²⁵ un pal, on²⁶ comensaren a cantar,²⁷ diens: —Veus tan²⁸ bona
cosa!²⁹ e quant alegre és abitar, frares, en una volentat—. Per què'ls
dix lo pretor:³⁰ —Homes no-feels, depausatz la vostra folia, per
so que sciatz deliuratz—. On³¹ éls dixeren: —Nuls temps nós no
som tam bé sadols, per què nós volriem que tu nos jaquisses enaxí
longuament estar, dementre que nós som cubertz ab lo cobriment
del cors—. On adoncs³² lo pretor, so és loctenent dél seyor, axí

¹³. - On P: E B: -que V.

¹⁴. - que'ls li P: que el lo B.

¹⁵. - m'cccc' PV: mil 'ccc' B.

¹⁶. - Zoe PV.

¹⁷. - turmentada P: crucificada e B: cruciata V.

¹⁸. - On con P: E con B: quod cum V.

¹⁹. - cremans tot nud P: de foch B: prunas allatas V.

²⁰. - rozes de flors PB: super roseos flores incedam V111.30.

²¹. - vos B: nos P quis ignorat magicam artem Christum vos docuisse?
V111.33.

²². - hi add. B.

²³ i ²⁴. - Ymburci B: Tiburtius V.

²⁵. - ab P: en B.

²⁶. - on P: e B: cumque V.

²⁷. - cantar P: psallentes dicebat V.

²⁸. - tan P: tanta B: quam V.

²⁹. - és add. B: no V.

³⁰. - o add. B: no V.

³¹. - On P: e B: Cui V.

³². - On adoncs P: E adonchs B: Post hoc V.

44v1 con batle, los féu^{32a} / lansseyar per los costatz. E axí éls acabaren lo lur martiri.

Aprés assò lo pretor dix, a l'emperador En Dioclecjà, mal, de Sent Sebastjà, per què l'emperador l'apelà a él, dién: —Eu t'é ahut tota-hora entre los primers en lo meu palau. / E tu contra la mia salut e enjúria dels déus entrò assí³³ t'est amagat—. E Sent Sebastjà dix-li que per la sua salut avia totz temps colt Jhesu Christ qui és en lo Cel— e El eu totz temps é adorat—, *M.

On, adoncs, En Dioclecjà manà que fos ligat en 'i' pal enmig d'un camp, et enaprés él lo féu sagetar a cavalers, qui l'ompliren tot de sageses. E quant se pensaren que él fos mort, éls se'n partiren. E aprés pocs dies él fo de totes aqueles nafres garit, per què se'n anà al palau de l'emperador, e reprès-lo mout fort del mal que él fasia als crestians. On dix l'emperador: —Es aquest En Sebastjà que avia eu fet aucir ab sagetes?—. E Sent Sebastjà dix-li: —Per assò m'a Jhesu Christ resussitat que e'us³⁴ reprena dels vostres mals, e dels mals que fetz als servidors de Christ—. Per què,^{34a} adoncs l'emperador lo manà sagetar tan longament entrò que l'esperit n'ixís. Enaprés el fé gitar lo seu cors en una clavegera, per so que no fos colt per los crestians per màrtir. Mas Sent Sebastjà aparece en la següent³⁵ nuyt a Senta Lúcia, e'l cors d'él a ela enseyà; e dix-li que'l seu cors sebelís costa los apòstols; per què ela o féu mout honradament.³⁶ *M.

Reconta Sent Gregori, en lo primer libre qui és apelat *Dialogorum*, que una fembra en la terra de Túcia³⁷ avia pres, no avia gayre, marit, e con ela fos convidada per altres quez anàs^{37a} / a la deicació de la Esgleya de Sent Sebastjà, en aquela nuyt, aprés la³⁸ qual devien en lo següent dia là anar, ela jag ab son marit e'l conec carnalment. E quant fo / lo dia vengut, ela ac mayor vergoya dels hòmens que de Déu. Enaprés ela anà a la esgleya e entrà en l'oratori honestament, là^{38a} on estaven les reliquies de Sent Sebastjà; per què lo diable la pres e comensà-la, davant totz, mout fortment, a turmentar. E adoncs lo prevere de la església pres lo pali de l'altar

^{32a}. - so és... los P: om. B.

³³. - assi P: aysi B.

³⁴. - e'us P (per eu us): eu vos B.

^{34a}. - per que B: per P.

³⁵. - següent P: segona B: sequenti V.

³⁶. - «Passus est autem sub Dyocletiano et Maximiano imperatoribus, qui coeperunt circa annos domini CLXXXVII» V112: om. PB.

³⁷. - BP: Tuscìa V.

^{37a}. - ques anas P

³⁸. - lo P: la B.

^{38a}. - honestament, là P: om. B.

et cobri-la'n, e lo diable pres lo prevere mantenent. E'ls amics d'ela aduxeren ela als encantadors, per so que ab lurs encantamens feesen fugir lo diable.³⁹ Mas, demantinent dementre que éls la encantaven, per lo juici ⁴⁰ de Déu una gran compaya de diables, so és 'vi' mília e 'de'lxvi', en lo cors d'ela entraren, e ela molt pus fortment trebalarèn. Enaprés 'i' baró, qui avia nom En Fortunat, qui era mout sant home, la sanà per ses pregueres. *M.

54v1 Lig-se en los legistres⁴¹ dels lombarts que, en lo temps d'En Gombert,⁴² rey,⁴³ tota Lombardia fo ferida de tan gran pestilència que a penes abastaven a⁴⁴ seblir los uns als⁴⁵ altres. E aquela pestilència era majormén a Roma e en la ciutat de Papia.⁴⁶ On adoncs un bon àngel a moltz hòmens / aparec, lo mal àngel encaussan e ferin, e manà-li que feris e que fesés grans mortz de gens. E quant el feria en alcuna casa, aytantes vegades ne traïa hom hòmens morts. E adoncs fo revelat divinalment a un home que en neguna manera aquela pestilència no's cessaria entrò que a honor de Sent Sebastià fos bastit un altar en la ciutat de Papia en la Esgleya de Sent Pere; e mantinent, quant⁴⁷ agren bastit l'altar, cessà aquela pestilència. E 'n aquel loc foren aduytes reliques de Sent Sebastià de la ciutat de Roma. Sent Ambrosi en les sues *Paraules*⁴⁸ de la misa diu axí:
45r1 «Per⁴⁹ la confessió del sant màrtir¹ / Sent Sebastià, del teu nom, Séyer, la onrada sanc escampada² ensems en les tues paraules³ o manifesten, so que tu acabes en la enfermetat, e⁴ en los vostres penssamens dónas vertut e profit, e als enfe(r)m[ic]s^{4a} en tu dóna(s) adjutori.

³⁹. - lo diable P: els diables B: dyabolum V.

⁴⁰. - juici, 'judici'. Variant que manca en DCVB. Veg. jusesi Cor. 356.

⁴¹. - los legistres ('les cròniques') histories B: in gestis Longobardorum V113.2 Veg. Cor. 356.

⁴². - Gombert PB: Gumberti V.

⁴³. - de add. B: no V.

⁴⁴. - a P: de B.

⁴⁵. - als P: los B.

⁴⁶. - 'Pavia' Papiac V.

⁴⁷. - lo y add. B.

⁴⁸. - Paraules PB: Praefatione V.

⁴⁹. - Per P: Que B: pro V.

¹. - Des d'acl a la fi de la vida de St. Sebastià tradueix: Ambrosius in praefatione sic ait: beati martiris Sebastiani pro confessione nominis tui, domine venerabilis, sanguis effusus simul et tua mirabilia manifestat, quod perficis in infirmitate virtutem, et vestris studiis das profectum et infirmis a prece praestas auxilium V.

². - «escampada» B: escampa P: effusus V.

³. - paraules P: mirabilia V.

⁴. - e P: o B: et V.

^{4a}. - enemics P: enamichs B: infirmis V113.15: *lleg.* enferms (mot que apareix moltes vegades en les *Vides*)

DE SENTA AGNÈS

54v2 Agnès és dita d'«ayela»,⁵ per so cor ela fo suau et humil, axí con ayela. O és dita Agnès de 'i' nom grec, *agno*, que vol dir «piatós», per so cor pialosa et misericordiosa fo et estec. O fo dita Agnès de *agnocendo*,⁶ per so cor la via de veritat / conec.⁷

Agnès fo verge mout savia, segons que diu Sent Ambrosi, qui escrisc la sua passió, dién que en lo 'xiii' ayn de la sua etat perdé la mort e trobà la vida. La infantesa sua se recomtava per ayns, mas ela era vela de pensa, e mot gran de cors e jove, mas per coratge era mout clara,⁸ e era mout bela de cara, mas pus bela era de fe. Et quant ela retornà de les sues escoles, ela fo mout amada per lo fil del pretor, so és lo baylle.^{9a} Per què él li donà⁹ peres precioses, e mout granz riqueses li promès, si li consentia que ab él^{9a} fexés matrimoni. E Senta Agnès li respòs dién: —Tol-te de mi, menyar mort,¹⁰ cor sàpies que eu¹¹ són amada per altre amador abans¹² que per tu—.

45r2 On¹³ ela li comensà a lauzar lo seu amador de 'v' cozes que són requeregudes,¹⁴ especialment en esposes, so és: en noblesa de lynatge, et en resplandor de belesa, c'n gran bastament¹⁵ de riqueses, e en forteza, e en poder, e en fermetat, e en noblesa d'amor, enaxí¹⁶ dién: —Sel qui am^{16a} és pus noble que tu per lynatge e per dignitat; e és sa mare verge; e'l pare d'el no^{16b} conce la fembra; e a el servexen los àngels; e la sua belea és pus resplandent que'l sol ni la luna; e les sues / riqueses nuls temps no defalen; e per la sua odor ressuciten los mortz; e per lo seu tocamet són confortatz

⁵. - *ayela*, «anyella»: *agna* V113.19

⁶. - *agnoscendo* BV.

⁷. - e *presigne*ch *add.* B ('persegui?'). «Veritas autem secundum Augustinum opponitur vanitati et falsitati et dubietati, quia tria a se removet per virtutem, quam habuit» V113: *om.* PB.

⁸. - *clara* PB: corpore juvencula sed animo cana V113.4f.

^{9a}. - so és lo baylle P: *om.* B.

⁹. - *donà* P: promès B: promisit V.

^{9a}. - B: *om.* P.

¹⁰. - *mort* P: de mort B // fomes peccati, nutrimentum facinoris V: *om.* PB.

¹¹. - «ja» *add.* B: jam V.

¹². - *abans* P: enbans B.

¹³. - *On* P: Don B: -que V.

¹⁴. - *requeregudes* P: enquegudes B: commendare V.

¹⁵. - *bastament* P: bestiment B: divitiarum V.

¹⁶. - *enaxí* P: e en B: sic V.

^{16a}. - B: *om.* P: illum amo qui... V114.6.

^{16b}. - B: *om.* P: cujus pater feminam nescit V114.8.

55r1 los malautes; e'l seu tocamet és santetat;^{16c} e la sua amor és casta;
/ e la sua vista¹⁷ és verginitat—. Aquestes 'v' coses poza en una
sua auctoritat, dién: - Lo seu lymatge és mout alt; e lo seu poder
és mout fort; e'l seu esgardament és mot bel; e la sua amor és mout
suau; e per tota gràcia és mout bé pariant—. Enaprés ela poza 'v'
benifetz, que li avia donatz lo seu espòs, et¹⁸ altres esposas aquellò
mesex donen,¹⁹ so és: que ab l'anel de la fe les à sotz-arrades;^{19a}
e veste-les per moltes maneres de vertutz, e les orna; e les enseya
ab lo seyal de la sanc de la sua passió;^{19b} e ab ligament d'amor
les ajusta a si, e les enriquesex del tresor de la celestial glòria, enaxí
dién:

—Sel qui ab lo seu anel m'à sotz-arrada la mia dextra; e'l meu
col à sint ab peres precioses; e à'm vestida ab sisclaton²⁰ text ab
aur e ab mot beles noscletes²¹ d'or; e de peres precioses m'à or-
nada; e pausà seyal en la mia cara, per so que negun²² amador
esters²³ el eu no reseba; e la sanc d'el à ornades les mies gautes.^{23a}
E eu ja són estreta per²⁴ los seus abrassamens molt castz. E ja és
lo seu cors al meu cors acompayat. E à'm enseyatz trezours que no
són comparables, que diu que'm darà si eu persever en él—.

E, ausén aquestes paraules, lo fol jovencel en 'i' lit se gità, e fo co-
negut per metges que per amor era el malautes. On, con lo pare del
macip jove recomtàs aqueles paraules a la santa verge, e ela li respozés
que no poria²⁵ trencar les sues covinences al seu espòs,²⁶ comensà
55r2 a enquerer / lo pretor qui seria aquel seu espòs, del qual axí s'esbaudia
e s'alegrava tan fort del seu poder Sancta Agnès.^{26a} On, con un home
45v1 li dixés, aferman, / que ela disia que Jhesu Christ era son espòs,
primerament ab blanes paraules, e'naprés ab terrors la espaordi

^{16c}. - el seu... santetat P: om. B.

¹⁷. - vista B: unio V.

¹⁸. - et PB: e a les B.

¹⁹. - donen P: dona B.

^{19a}. - sotzerrades... sotzarrada P: fidei annulo subarrat V114.16 'fet prome-
tatge'.

^{19b}. - de la B: om. P: passionis suae sanguine eas assignat V114.17.

²⁰. - sisclaton: (manca en AlcM) PDPF «éttoffe de soie d'origine orientale».

²¹. - noscletes, 'fibules', 'fermall's', 'agulles de pit': misclates B (sic): monilibus V. Veg. Cor. 357-358. Per a la m-, cf. prov. mouscoulo; en aquestes formes sem-
ble haver-hi influència del grup del cast. muesa o mosquetón, a.-arag. mos-
queta 'clau...' (DCEC IV 1052 b24).

²². - autre add. B: no V.

²³. - esters, 'fora'.

^{23a}. - gantes (?) P: sanguis ejus ornavit genas meas V114.22.

²⁴. - per P: ab B.

²⁶. - podia B: posse V.

²⁶. - e add. B: no V.

^{26a}. - Sponsus, de cujus se Agnes potestate jactaret V114.30.

lo pretor, per què sancta Agnès li dix: —Fé tot so que't²⁷ vules de mi. E sàpies que aquelò que tu vols no o poràs ab mi acabar—.

E'l pretor dix-li: —Una^{27a} de dues cozes²⁸ elegex, so és: que ab les autres verges fasses sacrificis a la nostra deuessa, o que esties ab les putanes—. ²⁹E Senta Agnès li respòs: —Eu no sacrificaré als déus teus, ni seré ensutzada³⁰ per altruys legezes, cor eu é garda³¹ ab mi qui'm garda lo meu cors, so és l'àngel del meu Séyer—. *M.

E adones lo pretor, so és lo loctenent del seyor,^{31a} la manà des-pular, e, despulada,³² él féu-la adur³³ là on les putanes estaven. Mas Jhesu Christ donà a ela tan gran espesesa de pèls, que per éls era mils cuberta que no era per los vestimens. E quant ela fo entrada en aquel loc de legeza ela atrobà l'àngel de Nostre Seyor apareiat, qui féu resplandir tot aquel loc per molt gran clartat, e qui li aparelà una vestadura molt blanca. E'l fil del pretor, ab moltz d'altres macips jóvens, venc là on ela estava, e layns él los féu primerament entrar. E quant layns foren intratz, per lo miracle de Déu éls foren mot espaorditz, per què se n'ixiren. E'l fil del pretor, quant los vesé fora ixit, él los apelà mesquins. Enaprés él entrà a cia, e quant la volc
55v1 tocar, lo diable lo ofegà, per què / mori. E quant lo pretor o ausí dir, mout greument ploran envés él³⁴ venc. E enquerec la cosa de la sua mort molt diligentment, per què Santa Agnès li dix: —Aquel l'à mort per son poder, del qual él no volia fer a la sua volentat, ans i contrastava malament, e'ls seus compayons, quant viren lo
45v2 miracle de Déu, totz espaorditz, arrere tornaren sens / tot mal.^{34a}

E'l pretor li dix: —En assò parrà³⁵ que tu no l'às mort ab art d'en-caenta'mens, si tu pots acabar qu'él ressucit per poder del teu déu—. Per què Senta Agnès se posà en oració, e per les sues pregueres él tornà viu, e predicà lo nom de Jhesu Christ públicament. Per què los bisbes³⁶ de les ýdoles escomogren gran batala entre lo pòbol, cridan e dién: —Tol entre nòs aquesta encantadora e mezinera, que

²⁷. - fer *add.* B: no V.

^{27a}. - Una P: *om.* B.

²⁸. - *cozes*: C té «coses» (pàg. 346).

²⁹. - Quia enim nobilis erat, vim sibi inferre non poterat et ideo titulum sibi christianitatis opposuit V: *om.* PB.

³⁰. - ensutzada P: solada (soluda ??) B: nec sordibus polluar alienis V114.39.

³¹. - *garda* P: gardara B: habeo custodem V.

^{31a}. - so és... seyor P: *om.* B.

³². - *despulada* P: depuys B: nudam V.

³³. - *adur* P: manar B: duci V.

³⁴. - *el* P: ela B.

^{34a}. - Ille, cujus...occidit, nam socii ejus de viso miraculo territi redierunt illaesí V115. 16.

³⁵. - *parrà* 'pareixerà' apparrà B: apparebit V.

³⁶. - dels temples *add.* B: templorum pontifices V.

fa mudar les penses de les gens, e'ls lurs coratges fa de nós estrayar!—. E quant vesé lo pretor tan gran miracle, él la volc deliurar, e per paor que no li escrisquessen res en contra él, desemperà-o tot al³⁷ veguer.

E, per so cor él no poc Santa Agnès deliurar, él se partí d'aquel loc mout trist. E adoncs lo veger, qui avia nom N'Espasi,³⁸ manà Sancta Agnès gitar en mout gran foc. E quant laýns fo, les flames se partiren en dues partides, que cremaven³⁹ lo pòbol. E adoncs N'Aspasi manà que hom li segàs⁴⁰ la gola ab 'i' coutel, e enaxí lo seu Espòs molt resplandent la consecrà a si per màrtir.⁴¹ On con lo cors d'ela los crestians e'ls parens d'ela ab gran gog sebelissen, a penes pogren escapar / dels colps de les peres que los gitaven les gens.

DE SENTA ESMERENCIANA⁴²

Esmerenciana, emperò, que fo nodrida d'una leyt ab Senta Agnès, e fo mout santa verge,⁴³ ja fos so que no fos bateyada, dementre que eslava costa lo vas de Senta Agnès e reprenia los gentils, fo per els alebezada. Per què demantinent fo fet gran terratrèmol, e lampegamens, e trons, per lo poder de Déus. On⁴⁴ per aquelò moriren moutz pagans, per què sels qui puxes aquels [qui] vengren al vas no sofferiren negun mal. Enaprés lo cors de Senta Emerenciana fo soterrada costa lo vas⁴⁵ de Senta Agnès. On co'ls [pagans] parens d'ela venguessen costa lo / vas al 'viii' dia¹ vetlar, éls veseren gran cor² de verges qui eren vestides d'or e resplandens per peres precioses, entre les quals éls veseren Senta Agnès ab semblant vestedura³ mout resplandent, e veseren⁴ 'i' aynel estar costa ela, qui era pus blanc que neu. E ela dix-los: —Gardatz-vos que no'm ploretz, axí con si eu era morta, ans vós alegratz ab mi, per so cor ab aquelles santes verges són eu en mout luzens seziles posada—. Per

³⁷. - tot al P; lo B.

³⁸. - Aspasius V.

³⁹. - cremaven P; cremaren B; exurebat V.

⁴⁰. - segàs P; sagittas B; in gutture eius gladium immergi (praecepit) V115.27.

⁴¹. - «Passa est autem, ut creditur, tempore Constantini magni, qui coepit anno domini CCCIX V; om. PB.

⁴². - Aquest títol manca en V; forma part de la vida de Sta. Agnes.

⁴³. - e add. B; no V.

⁴⁴. - on P; e B; et V.

⁴⁵. - vas P; cors B; corpus V.

¹. - al 'viii' dia P; 'viii' dies B; VIII die V.

². - cor B; cort P; chorum V.

³. - e add. B; no V.

⁴. - veseren B; veser P; viderunt V.

aquesta visió és colta la festa de Senta Agnes enaprés.^{4a} *M.

Na Costància, fila de Contastí, qui era verge, era mout trebalada per mal de lebbrosia. E quant ac auzit dir aquela visió, ela se n'anà al vas de Senta Agnès e axí, con ela estava en oració, ela s'adormí, e vesé Senta Agnès qui li disia: — Sàpies, Costància,⁵ que si tu creus en Jhesu Christ, mantinent seràs garida—. E quant ela fo despertada ela's trobà tota sanada, per què's féu mantinent bateyar, e
56r1 féu fer / una esgleya sobre lo cors de Senta Agnès, e aquí ela estec en sa vergenitat, e per son exempli moltes vèrgens ajustà. *M.

Un⁶ baró qui avia nom Paulí estec en la Esgleya de Sent' Agnès per prevere, e comensà a ésser trebalat per temptació. Mas con él no volgués res fer, per son delit, que fos contra la volentat de Déu, a l'apostoli demanà licència que pogués penre muler. On con lo papa se pensàs la sua bonea e la⁷ simpletat, i' anel ab lo scyal de Nostre Seyor li donà, e manà-li que él dixés a la ymage de Senta Agnès, de part d'él, qui era mout bela eir la esgleya on elca⁸ estuiva depenta, que's jaqués a él espozar. On con⁹ lo prevere manàs a la ymage aquelò que'l papa li avia dit, mantinent la ymage⁹ estès lo
46r2 det anelar [e]¹⁰ envers él. Per què lo capelà li mès l'anel en / lo det, axí con a esposa, e mantinent, con aquelò fo fèt, al capelà fusc tota la temptació vana.¹¹ E encara vuy és aquel anel en lo det d'aquela ymage, segons que apar. En altre loc emperò se lig que con la Esgleya de Senta Agnès casegués, lo papa dix a i' prevere que él li volia liurar una espoza per gardar e per nodrir, so és la Esgleya de Senta Agnès. Per què li donà un anel, e manà-li que ab aquel¹² espozàs la ymage que era en la esgleya,¹³ la qual li estès lo det, en lo qual li mès l'anel, axí con a espoza.

D'aquela verge¹⁴ diu Sent Ambrosi en lo *Libre de les verges*, dién: —Aquela, veyls e jóvens e / enfans canten, diens: «Negú no és pus lauzador que aquel qui per los hòmens pot ésser lauzat. Quans hòmens e tantes crides qui preziquen lo martirí dementre

^{4a}. - enaprés P: *om.* B.

⁵. - Costància P: Contastina, B: Constantia V.

⁶. - sant hom *add.* B: *no* V.

⁷. - seua *add.* B: *no* V.

⁸. - On con P: E con B: Cumque V.

⁹. - li *add.* B.

¹⁰. - Digitum annularem V116.23 'anular'. *No* AlcM.

¹¹. - que en el seria mesa *add.* B: *no* V.

¹². - anel *add.* B: *no* V.

¹³. - de Santa Agnes *add.* B: *no* V.

¹⁴. - verge P: esposa B: virgine V.

^{14a}. - quot homines, tot praecones, qui martirem praedicant V116.4f.

que parlen!»—. E Senta Agnès de si¹⁵ arrengà tots vicis, per so que ela fos testimonis de la divinitat que encara per albire de si, e per sa etat¹⁶ fer no o podia. On ela fèu enaprés cozes per què hom cresegues ela de Déus, e fè-o per so cor encara no la cresegra hom de la humanitat si'n parles, ja fos so que aquellò que oltra natura és, sia fasedor de natura. E con ela¹⁷ encara no fos covinable de sofferir novela manera de martiri, de tot en tot ja era madura¹⁸ de sen¹⁹ e de victòria. Fo mout greu a combatre, e fo per sos enemics coronada, lo magisteri de vertut aemplí, lo qual portava per judici d'etat.²⁰ No's cuytà d'anar al tàlem^{20a} de les núpcies, en guisa que's tardàs d'anar al loc del martiri molt alegrament, en lo qual la^{20a} senta verge anà molt cuytosament.²¹

DE SENT VICENS

46v1 Vincensi és dit enquax «creman vicis». O Vincens és dit «ve(n)sent» o «cremant» o «tenent victòria», per so cor / él cremà, so és consumà, e²² destruy vicis per mortificament de carn; e vensé ensememens²³ de turmens per gran fermetat, e per gran victòria que ac del món,²⁴ e per los seus meyspresamens.²⁵ La sua passió escrisc Sent Agustí, segons que alsuns dien, la qual compilà molt manifestament en
56v1 verses Prudenci. /

Vincens fo de mout noble lynatge, mas él fo ja pus noble per fe e per religió. E fo diaque fet per Sent Valeri, qui li comenà²⁶

¹⁵. - *de si* P: disia B.

¹⁶. - «per actatem» V: per sa volentat P: de juventut B.

¹⁷. - *ela* P: el B.

¹⁸. - *matura* P: mudade B: matura V.

¹⁹. - *sen*, *seny*?. Veg. Cor. § 6. Cf. 20r1.

²⁰. - *d'etat* P: de tant B: actatis V.

^{20a}. - Non sic ad thalamum nupta properat, ut ad supplicii... VII74.

^{20b}. - B: *om.* P.

²¹. - «Item Ambrosius in praefatione: beata Agnes generositatis oblectamenta despiciens coelestem meruit dignitatem, societatis humanae vota contemnens aeterni regis est sociata consortio, pretiosam mortem pro Christi confessione suscipiens simul est ei facta conformis» VII7: *om.* PB.

²². - *e* P: o B: id est V.

²³. - *ensememens* B ('cremades, inflamacions') ensemens P: incendia V.

²⁴. - *món* P: nom B: mundi V.

²⁵. - *los seus meyspresamens* P: lo seu menyspresament B: ipsius despectio-nem V. «Vicit enim tria, quae erant in mundo, scilicet falsos errores, immundos amores, mundanos timores, quos vicit per sapientiam, munditiam et constantiam. De quibus dicit Augustinus: ut cum omnibus erroribus, amoribus et timoribus vincatur hic mundus, sanctorum martiria docent et docuerunt». VII7: *om.* PB.

²⁶. - *comenà* P: comanà B.

son poder, per so cor Sent Valeri avia ²⁷ la lengua enpatxada, e cor volia molt estar en oracion e en contemplació. *M.

Enaprés éls foren per manament d'En Dacià, qui era pretor en la ciutat de València, amenats e'n una càrrec foren enclausi.²⁸ E fé manament que hom no'ls donàs a menyar. On con En Dacià se pensàs que éls fossen mortz de fam, él manà que hom los li amenàs denant, e quant el los vesé sans e alegres, él fo mout irat; per què dix: —O dius tu, Valeri, qui, sotz lo nom de religiò, fas contra los establiment dels princeps?—. E con Sent Valeri li resposés suauement, Sent Vicens li dix: —No li vules, pare honrat, axí con hom temerós suau parlar, ans crida aut ab clara vou. O ²⁹ si tu'm manes, pare sant, que eu li respona, eu li respondré—. Per què Sent Valeri li dix: —Ja à l'onc temps passat, fil mot car, que eu t'è comanada la cura de parlar, e ara, per la fe per la qual nòs estant, a tu coman que li respones—. ³⁰ Adoncs Sent Vicens se girà a'N Dacià, dién: —Entrò aysi ³¹ les tues paraules de negar la fe an parlat; mas ara sàpies e coneges que la saviesa crestiana ço blastema ³² molt, e't denega audiència per so cor no / parles cor blasfèmies, negan lo cultivament de ³³ Déu—.

56v2

46v2

Per què adoncs, / mont irat, En Dacià manà que'l bisbe fos tramès a exil, e Sent Vicens, axí con contumax e presumós ³⁴ en ses paraules, qui era mout jove, per so que per exempli d'él los autres s'espauordissen, ligat, en 'i sac lo fé metre.³⁵ On con ³⁶ lo seu cors fo disipat, En Dacià li dix: —Digues-me, Vicens, en quin loc atrobes lo teu cors mesquí!—. Per què él li respòs, dién tot rizent: —Eu é aquelò que ³⁷ tostemps avia desigat—. E adoncs lo pretor, mout irat, manà aparelar totes maneres de turmens ab què'l turmentàs si no li volia obesir. E Sent Vicens li dix: —O home no-fizel, bét penses que eu per aquelò m'irasca! ³⁸ Ans sàpies que eu veg

²⁷. - i: poch *add.* B: no V.

²⁸. - *enclausi* P: 'enclosos': enclausas B. Veg. Cor. § 34.

²⁹. - o P: e B: Sense correspondència en V.

³⁰. - e *add.* B: no V.

³¹. - *blastema* PB. Levy, no Alcm. De neganda fide peroravit, sed nefarium apud christianorum prudentiam esse cognosce, deitatis cultum abnegando blasphemare V118.7. [Segurament hom d'entendre ço en lloc de *co i et de-* en lloc de *e de-*, com llegim en els mss. *Blasemar* 'desaprovar, blasmar' és el mateix mot que *blastemar*, *blastomar* < BLASPHEMARE, per al qual vegeu ara el *DECat.*, s.v. J. C.).

³². - *lo cultivament* P: la cultivitat B: cultum V.

³⁴. - P: presumptuos B: praesumptuosum (juvenem) V118.9.

³⁵. - *ligat en 'i sac lo fé metre* PB: in equuleum distentum membris omnibus jussit dissipari V.

³⁶. - *On con* P: E con B: Cumque V.

³⁷. - *que* P: que's B.

³⁸. - *m'irasca* PB: irasci (putas) V118.15.

que ara tu'm comenses a aver mercè, mout mils que no solies; leva sus, donques, mesquí, e fé tot so que't vules, segons la tua maleza, e veuràs-me mils poderós, per la vertut de Déu, dementre tu'm turmentaràs, que tu no és, qui'm turmentes—. E per aquestes paraules lo pretor comensà mout fortment a cridar,³⁹ e'l turmentadors ab vergues e ab futz a batre; per què, dix Sent Vicens: —Què dius, Dacià? Vet⁴⁰ que tu metex me venges dels teus sags—. E adoncs lo pretor ac perdut lo sen, e dix als sags: —O mesquins, res no fetz: per què defalen les vostres mans? Los aütres⁴¹ e'ls⁴² omezièrs podetz vènsen,⁴³ axí con nòus poden⁴⁴ res celar que agen⁴⁵ fetz; e Sent Vicens tot sol vens e sobra totz los vostres⁴⁶ turmens!... Per què adoncs

57r1 los sags les arpes del ferre li fermaren / entrò a les entrales, enaxí que de tot lo seu cors ixia molta sanc,⁴⁷ e, trencatz tots los ajustamens de les costes, les entrales li aparegren manifestament. Per què En Dacià li dix:

—Ages de tu merce, Vincens, per so que tu pusques tam⁴⁸ bela joventut recobrar, e que pusques tu vè'nser⁴⁹ los turmentz qui't són sobres—. ⁵⁰ On ⁵¹ Sent / Vicens li respòs dién: —O lenga enverinada de diable, no temi¹ res los teus turmens, mas sol aysò tem eu molt: que tu't refreges² que m'ages mercè; cor sàpies que con³ eu te veg mout irat, adoncs m'alegri⁴ eu pus, per què, jo no

³⁹. - Als turmentadors *add.* B; no V.

⁴⁰. - Vet 'heus', 'vet-aquí'. Cf. MCLT 52.37.

⁴¹. - aütres 'adülters'. Alcm sols dona *adultre*.

⁴². - mesiners e'ls *add.* B; no V.

⁴³. - vènsen P; veser B; vincere V.

⁴⁴. - poden P; podien B; possent V118.23.

⁴⁵. - agen P; aguessen B.

⁴⁶. - P; nostres B; vestra V.

⁴⁷. - ixia molta sanc P; fou sanganat per la sanch que li exia del seu cors B; sanguis efflueret V.

⁴⁸. - tam P; la tua B; tam V.

⁴⁹. - veser PB; lucrari V. Sens dubte, com en B nota 43, *veser* no és sinó una falsa lectura per debilitat de la rima de la titlla. *Lucrari* 'estalviar-te'.

⁵⁰. - sobrenz P 'sobrants?'; sobres B; tam pulchram recuperare juventutem et ea, quae supra sunt, lucrari tormenta V118.29. La lliçó de P, *sobrenz*, sens dubte no deu ser més que una distreta reiteració de la terminació del *tormentz* que precedeix. 'Els turments que sobrevenen, que tens a punt'.

⁵¹. - on P; e B; et V.

¹. - tenui P 'tenu'. Veg. Cor. § 43a.

². - refreges P; fenges B; quod te mihi fingis velle misereri V118.30. *Refreges* sembla ser una forma del verb occit. ant. *refregir* 'refredar', Cor., s.v. D'altra banda fóra natural de donar preferència a la lliçó de B, que coincideix amb V, i potser s'ajusta més completament al sentit del context ('perquè fingeixes...'); o bé es tracta d'una forma contaminada entre els dos mots, i de més a més amb influència de *refrànher* «réprimer» (PDPF).

³. - con P; cant B; quo V.

⁴. - m'alegri P; 'm'alegro'; Cor. § 43a; cf. nota 1.

vul que tu aminves ⁵ a mi negun ⁶ dels turmens, per so que tu comfès que est vensut en totes cozes—.

On adoncs *M quant fo devalat del turment ⁷ e fo arrapat del foc, ^{7a} él reprès los sags, e mout alegrement él se cuytà de sofferir les pences. Per què fo pozat en una gravila ⁸ de ferre sobre foc cremant, sobre la ⁹ qual fo él cremat e torrat, e'ls seus membres foren ab lo ferre mot règeu ^{9a} fermatz, e quant la sanc s'escampà per la flama, les nafres unes ab les autres se premien; ^{9b} sal era sobre lo foc gitada, ^{9c} per so qu'en ^{9d} lo cors d'él, qui era nafrat, saltàs, e que les flames ¹⁰ lo coguessen ¹¹ mot pus cruelement. Tant règeament fo cremat que les intrales del seu cors ixien defora, mas lo sant baró estava senes tot moviment desaordenat, e gardava ab los uls envés lo cel, Déus pregan. *M.

57r2 On con assò recomtassen los ministres devant En Dacià, / En Dacià dix: —Oy, e què farem? ¹² Vensuts nos à, doncs! Levatz-lo d'aquel loc e metetz-lo en una càrcer! E aquí, sobre pues ben agudes vós lo gitatz, ¹³ e'ls seus peus li metetz en uns ceps de fust, e jaquitz-lo aquí estar sens tot solàs d'ome que no i aja, sobre les broques e testes; ^{13a} e quant serà mort vosaltres m'o tornatz dir—. E mantinent

⁵. - aminves P; amermes B; minuas V.

⁶. - negun P; alguns B.

⁷. - dels turmens B; dels turment P; tunc ex equuleo depositus V118.35.

^{7a}. - P: et ad ignis craticulam raptus... ad poenam alacriter properabat V118.36.
Potser llegir arrapat c'l foc.

⁸. - gravila 'graella'; Cor. s.v.

⁹. - la P; lo B.

^{9a}. - règeu P; om. B.

^{9b}. - se premien: se prenen PB; imprimuntur V119.2.

^{9c}. - era sobre lo foc gitada P; era gitada sobre lo foc B; sal insuper in ignem spargitur V119.3.

^{9d}. - per so quen P; per so que en B; ut in V.

¹⁰. - qui era nafrat saltàs e que les flames P; qui era sautàs e que les nafres e les flames B. El text llatí diu en conjunt: membrisque omnibus uncini ferrei et ardentes laminae infinguntur, dumque flamma respergitur, vulnera vulneribus imprimuntur, sal insuper in ignem spargitur, ut in corpus ejus, undique vulnecratum, resiliens, stridentibus flammis crudelius comburatur 119.1-4. Com que *se prenen* no dóna sentit, tot i que la lliçó de PB és clara, cal fer cas de la correspondència *imprimuntur* del llatí, i esmenar lleument en *se prenen*.

¹¹. - lo coguessen B; lo tocassen P; comburatur V. La lliçó de P pot resultar d'una mala lliçó *roquessen* en lloc de *coguessen*, amb c mal llegida com a t, g com a q, admetent que això ja s'esdevingués en el predecessor de P i que aquest copista vagi canviar després el dialectal *-essen* en *-assen*, com ho fa algunes vegades. Més forçat seria suposar *traucassen* com a trad. de *comburatur*, ultracatalanizat en **trocassen*, i aquest, canviat en els més comuns *tocassen* i *coguessen*, car al capdavant el sentit de *coguessen* és més pròxim al de 'comburere', 'cremar', que al de 'traumatitzar' (*traucar*).

¹². - farem P; faré B.

¹³. - gitatz P; ligats B.

los ministres cruels obesiren al seyor mot cruel. Mas veus¹⁴ lo rey, sel¹⁵ per qui lo cavalier¹⁶ sofferi passió,¹⁷ mudà-li la pena en glòria, cor les tenebres de la càrrec cren foragitades per mout gran clardat
 47r2 que'l rey li tramès, e la aspreza de les pues fo mudada / en suavesa de flors, e ls seus peus foren soltz, e ac gran solàs e(n) gran compaya d'àngels qui molt l'onraven. On con¹⁸ sobre les flors anàs ab los àngels cantans, molt suaus cantz e maravelosa suavesa de flors mout luy n d'èls¹⁹ s'escampà; per què foren mout espaorditz les gaytes,²⁰ quant aquelò veseren ésser dins la càrrec; on,²¹ mantinent se convertiren a la vera fe de Jhesu Christ. E quant assò ac ausit En Dacià, enquax home²² orat dix: —E què li porem nòs fer de mal? Veus que vensutz som! Sia mudat en 'i' lit fet de²³ draps,²⁴ per so que nòs no'l fassam pus gloriós. E valrà més, so'm par,²⁵ que si'l fèyem morir a turmens.—²⁶ On con él fos aportat al lit mout mol, e aquí 'i' petit se repozàs, mantinent él gità de si lo seu esperit. E quant o ac ausit dir En Dacià, mout fortment ne fo dolent, per
 57v1 so cor axí / l'avía vensut Sent Vicens. *M.

Per què dix: —Pus que eu no l'é pogut sobrar vivén, tot lo puniré²⁷ e'mort —²⁸ On,²⁹ per manament d'En Dacià, lo cors de Sent Vincens fo gitat en un camp, perquè bèsties ho³⁰ aucels lo devorassen. Mas mantinent fo gardat per los àngels, així que bèsties ni aucels no'l tocaren. Enaprés un corp negra molt, qu'il cors gardava, tots los autres aucels, majors o menors,³¹ de si fasia fúger³² e'ls feria ab

^{14a}. - Testas acutissimas congerite, pedes ejus ligno affigite, sine omni humano solatio extensum sic super testas relinquit V119.9. [Cf. ll. *testa* 'esquerdis, es-tarloc, bocí agut de teula escapçada'. Possiblement fou primer «un cep de fust aquí estès sens tot solàs...». J. C.] (Cf. *estès* infra, n. 46a); e testes P: om. B.

¹⁴ i ²³. - *veus* 'heus'. Cf. MCLT 47:14.

¹⁵. - *sel* P: del sel B.

¹⁶. - *per qui lo cavalier*: sed ecce rex pro quo miles patitur poenam commutavit... V119.13.

¹⁸. - *On con* P: E con B: Cumque V.

¹⁹. - *d'èls* P: d'el B.

²⁰. - *les gaytes* P 'els guaites': los gardes B: custodes V.

²¹. - *on* P: e B.

²². - *qui és add.* B: no V.

²³. - *mols add.* B.

²⁴. - *en lo qual sia pausat add.* B: no V.

²⁵. - 'Em sembla': so'm par P: corromput per B en *semprar*; sense correspondència exacta en V, que en lloc d'això porta: «si forte defecerit in tormentis, sed postquam recreatur, novis iterum suppliciis puniatur» V119.22.

²⁷. - *tot lo puniré* P: lo sobresey eu B: puniam V.

²⁸. - *et sic satiabor de poena et sic poterit mihi provenire victoria* V: om. PB.

²⁹. - *on* P: e B: ergo V.

³⁰. - *ho* P: e B: et V.

³¹. - *majors o menors* PB: majores V.

³². - *fúger*, 'fugir'. Veg. Cor. § 47a i Grandó 192. Cf. 2v2.

les ales; e un lop, qui'l³³ volia tocar, ab sos morses e ab sos critz, lo's³⁴ fé fúger;³⁵ qui, quant vesé lo cors, ab lo cap clin,³⁶ en esgardament del[s] cors, él s'aginolà e's maravelà de la garda dels àngels. E quant aquelò ausi dir En Dacian, él dix: —Eu me pens que viu ni mort no'l poyré sobrar—. *M.

Per què manà que'l³⁷ cors fos ligat a una gran mola, e puys, que fos gitat en lo pèlec de la mar: cor, pus que per bèsties no pot ésser devorat en la tera, que s'm en la mar devorat per los pexes.

47v1 Preseren, / donques, los mariners lo seu cors, e portaren-lo en lo pèlec de la mar, e gitaren-lo laíns. Mas lo cors fo pus tost³⁸ tornat en terra que éls, e fo trobat per una fembra natrona e per altres, als quals él o revelà, qui'l sebeliren molt onradament.

D'aquest màrtir diu enaixi Sent Augustí: «Lo bonaüyrat Sent Vicens vensé en paraules, e vensé en penas, e vensé en confessiós, e vensé en tribulaciós; e vensé, él cremat, e vensé quan fo negat,^{39a}

57v2 e vensé quan fo mort. E fo turmentat Sent / Vicens per so que fos exercitat, e fo flagel·lat per so que fos enseyat; fo colpat per so que'l seu cors fos deneyat». E Sent Ambrosí diu d'el en la *Prefúccia de la missa*, així dién: «Fo tortorat Sent Vicens, e colpat, e flagel·lat, e cremat. Mes ges per so no fo vensut; per lo sant nom, lo seu coratge no fo ferit;³⁹ plus creman per lo foc del Cel que d'Infern;^{39a} e fo pus ligat per la temor de Déu que del⁴⁰ segle, e pus volc plaser⁴¹ a Déu que al segle; e més amà morir segons lo món que segons Nostre Seyor».

³³. - qui-l B: qui P.

³⁴. - un lop qui-l volia tocar, ab sos morses e ab sos critz lo's fé fúger P: un l. q. v. t. ab sos morses aborç lo feu fugir B: lupum accurrentem morsibus et clamoribus effugavit V119.33. [Molt dubtós el valor de *aborç* que en B ocupa el lloc de *e ab sos critz*, i *clamoribus*. ¿Hem d'analitzar *sos morses* «e» *aborç* (amb -rç — -rtz)? O bé *sos morses* e *borç* (-tz) o *sos morses* e *ab ortz*? Quèdem indecisos. Per ventura un derivat de *abordar*? Però aquest només en data moderna i solament parlant de gossos s'ha aplicat a sorolls o remors. O ¿hi hauria alguna relació: amb *burs*, *bursada*, i la seva família? De tota manera no n'hi deu haver amb *orc* (ORCUS) ni *aurt* (urc, fr. *heurter*) ni HORRIDUS ni ABHORRERE. J. C.]

³⁶. - clin P: encli B 'inclinat' (AlcM cli).

³⁷. - que-l P: aquel B.

³⁸. - pus tost P: enans B: velocius V.

^{39a}. - vicit exustus, vicit submersus V120.10.

³⁹. - animus non concutitur, plus ardens igne zeli quam ferri V.

^{39a}. - Almenys el text actual segueix el sentit del llatí ben imperfectament: «plus ardens igne zeli quam ferri» és probable que fos mal entès per confusió de *zelus* amb *caelum* i de *ferri* amb *inferni* (potser ja feta per l'escriba del ms. llatí usat pels trad.); «pus volc plaser a Déu que al segle» «plus voluit placere Deo quam foro» no és inversemblant ni que hi vagi haver malentès dels trad. ni que aquest segon *segle* sigui una diplografia del ms., que ens disfressi una trad. més ajustada de «forum» 'el carrer'. B i P coincideixen.

⁴⁰. - del P: al B.

⁴¹. - plaser *infinitiu*, 'plaire'. Cf. 145v1.

Encara més diu Sent Augustí: «Davant los uls és establert maravelós miral, so és lo jutge enic, e'l tortor molt cruel, e'l màrtir no-vensut,⁴² e la batalla de crueltat e de pietat.⁴³ Mas pus sàviament ⁴⁴ respòs, él matex, En Dacian, dién: —Tormens, càrrec, ungles de ferre, flames cruxens, e lances ⁴⁵ cremans, e motes penes, e derrerana mort: als crestiàs és joc—. *M.

E adoncs ⁴⁶ En Dacià manà que'l cors de Sent Vicens, ligat e tortorat, e'ls brases to·r·z ^{46a} dins e defora, fos estès entrò que'l cors e osses fossen totz departitz e arancatz, e que él fos crebat,⁴⁷ així que per les nafres li fessés hom ixir lo fetge. De les quals causes lo sant cavalier de Crist se risia, e blaslava les mans dels cruels, 47v2 cor pus pregon no / li metien les ungles del ferre. E quant él era en la càrrec l'àngel de Déu venc a él dién: ⁴⁸ —Leva sus, màrtir ⁴⁹ molt noble! Leva sus, tot segur de tu! Leva sus, que seràs ajustat ab les ⁵⁰ mot / nobles compayes! O cavalier no-vensut, mot fortz causes, e mot cruels, e aspres turmens às tu vensutz!—. Crida En Prudenci,⁵¹ dién: —Tu sols és noble en lo segle e tu sols aportest dobla palma: tu t'aparelest ⁵² ensems does corones—.

58r1

DE SENT BASILI BISPE

Basili fo mot honrat bisbe e doctor mayorment.⁵³ De quanta sanctitat fo él garnit, a un ermità qui avia nom Effrem en visió fo demostrat. *M.

⁴². - 'no vençut, invicte'. En aquesta ratlla es llegix aparentment *vensot* en P (però *vensut* B) però hi ha 2 cops *vensut*, fins en P, poc més avall, forma general (o *vençut*) en les Vides. Mer lapsus (a tot estirar forma influida per *vençot*).

⁴³. - Prudentius quoque, qui claruit tempore Theodosii senioris, qui coepit anno domini ·cccxxxvii· V: om. PB.

⁴⁴. - hi add. B.

⁴⁵. - lances P 'lances': launes B; lamina V.

⁴⁶. - adonons (sic) P. Mera diplografia del vulgar adons = adoncs.

^{46a}. - retortum brachiis sursum ac deorsum V120. 9f. (toz P: tots B)

^{46b}. - deorsum extendite V120.22.

⁴⁷. - crebat P: cremat B; crepet V.

⁴⁸. - que li dix add. B: no V.

⁴⁹. - autres add. B no V.

⁵⁰. - En Prudenci P: En Prudencià B: Prudentius V.

⁵¹. - tut aparelest B: tu reraaparelest P: tu duas simul paravisti laureas V120.30. Les lletres *rer* han de ser un lapsus sense sentit del copista distret de P. Potser perquè després d'escriure les lletres *pa* de *palma* els ulls se li n'anaren al *pa* d'*aparelest*, i es posà a escriure *rer*... o *rel*..., com corresponia darrere el *pa* d'aquest mot.

⁵². - cujus vitam scripsit Amphilochius Yconii episcopus V121: om. PB.

On co¹⁵⁴ dit Effrem estegés enquax hom esmortit, él vesé una colomna de foc, e'l cap d'ela ateyia entrò al cel, e ausí una vou desobre si, dién: —Aitals és lo gran bisbe En Baseli, quals⁵⁵ és⁵⁶ «la» columpna de foc que tu veus—. Per què, venc en la ciutat en lo dia d'Aparici, per so que vesés tan gran seyor; (vesé·l) vestit ab vestiment blanc,⁵⁷ qui anava ab los clerges molt onradament. Per què dix entre si: —Segons que eu veg, en va⁵⁸ é eu trebalat, cor aquest, co⁵⁹ en aital honor sia pausat, en neguna manera no pot éser aital co eu lo viu. E nós, qui avem portat lo càrec del dia, neguna causa aytal no avem aconseguida,⁶⁰ e así, com en aytal honor sia pausat,⁶¹ columpna de foc és. Per què e'm maraveyl d'aquestes causes—. En esperit En Basili vesé aquestes causes, per la qual causa lo féu denant si intrar. E quant davant él fo intrat N'Effrem, él vesé una lenga de foc que parlà dién: —Effrem, verament sàpies que grans és En Baseli, e verament Sant Esperit parla per la boca d'él—. E Effrem dix a él: —Prec-te, séyer, que tu m'acaps,⁶² / que jo sàpia parlar en / grec—. E En Basili dix-li: —Greu causa às demanada—. Enperò pregà Déus per él,¹ on demantenent encomensà^{1a} en grec a parlar. *M.

58r2
48r1

Fo un altre ermità qui vesé En Basili anan vestit ab vestimens bisbals, per què'l meynspresà: él jutgà en son coratge que en aytal pompa él mot s'alegrava. On² demantinent feyta fo gran vou a él, dién: —Sàpies que tu't delites pus en palpan la cou de la tua gata que no's delita En Basili en lo seu bel vestiment. *M.

Valens,³ emperador, qui era defenedor dels eretges arians, una esgleya tolc als crestians catòlics, e als eretges arians la donà, per què anà ves⁴ él En Basili e dix-li: —Emperador, sàpies que escrit és que la onor del rey ama jusesi. E encara més és escrit que'l jusesi

⁵⁴. - on co·l P: e co·l B: cum enim V.

⁵⁵. - quals P (-s del cas recte llatí, Cor. § 33): quel B: qualis V.

⁵⁶. - «Talis est magnus Basilius, qualis haec columna ingens quam cernis» V121.9, però «columna ignis» en el 121.7 (no és estrany, doncs que el trad.vagi posar «de foc» totes dues vegades)

⁵⁷. - vestiment blanc P: vestiments blancs B: stola candida V.

⁵⁸. - co P: que B: cum V.

⁶⁰. - aconseguida P: aseguida B: consecutí V.

⁶¹. - co *add.* B: no V.

⁶². - tu m'acaps P: tu lo m'acaps B: impetres V.

¹. - Déus per él P: *om.* B.

^{1a}. - P: el comensà B. *Encomensar* variant més rara en català antic que en llenguatges com l'occit. ant. il·litàl (*incominciare*). El coetani Cerverí usa *es-començar* (que és també occità)

^{1b}. - el B.

². - on P: e B: et V.

³. - Valens P: o B: Valens V.

⁴. - ves P 'vers': envers B.

del rey és ^{4a} dretura. Per què vul que'm diges per qual rasó lo teu coratge à manat que'ls catòlics sien gitatz de la Església, ni que sia donada als arians—. E l'emperador li dix: —O Basili, encara't tornes a dir enjúries a mi; ^{4b} asò a tu no covén—. E N Basili li dix: —A mi si cové asò de dir, e que eu moyra⁵ per justícia, si mesters és—. On adoncs En Demòstenes, pretor dels menyers de l'emperador e defenedors ⁶ dels arians, parlà per éls. Al qual dix En Basili: —De tu és que ayes cura que't penses dels menyers del rey, e no deus aver cura de coure los enseyamens divinals ^{6a}—. Per les quals paraules fo mot comfós, per què calà. E dix l'enperador a N Basili: —Vé e jutge entre éls, mas no jutges segons la amor destemprada ⁷ del / pòbol. *M.

58v/

48r2

Per què anà là e dix davant los catòlics e'ls arians que les portes de la esgleya fossen tancades, e que fossen sagelades d'ins e de fora. E dix que totz se pausassen en oració, e que fos d'aquels la esgleya, per los quals s'aubriria per la lur oracion. E con ⁸ totz / los arians agossen estat tres dies e tres nuyts^{8a} en oració, éls vengren davant les portes de la yglea, ⁹ emperò gens per éls no s'aubriren, ni per la lur oració. E adoncs En Basili venc ab la propheció ¹⁰ aordonada en la esgleya, e féu oració a Déu, e quant ac feyta oració a Déu ^{10a} él tocà ab lo bastó pastoral a les portes ¹¹ de la esgleya, dién: —Portatz-vos-en les portes vostres, vosaltres, prínceps, e levatz les portes perdurables, e entrarà y ¹² lo Rey de Glòria—. E demantenent les portes de la esgleya s'obriren, per què laýns entraren totz, e altament feren a Déu gràcies; ^{12a} e enaixí fo retuda la Esgleya als catòlics.

Enaprés l'enperador fé prometra moltes coses a N Basili, si ab él estava. Per què él li respòs dién: —Aquestes causes se covenen als purs. ^{12b} Cor aquels qui són engrexatz per los divinals parlamens no soferen que sia corumpuda una sil·laba dels divinals enseyamens.

^{4a}. - ama jusesi... del rey P: om. B.

^{4b}. - ami P: om. B.

⁵. - sic P: muyra B.

⁶. - defenedors: «s del cas recte cf. Cor. § 33.

^{6a}. - de caure los ens- div- P: de coyre... B: non dogmata divina decoquere V122.2. Tinguem en compte que els mots anteriors «parlà per els» no han traduït més que incompletament «loquens pro iis fecit barbarismum».

⁷. - destremprada P: destrempada B: immoderatum V.

⁸. - E con P: E que B: Quod cum V.

^{8a}. - nuyts P: nits B.

⁹. - la yglea 'l'església'. Veg. esglea Cor. 355.

¹⁰. - propheció, 'processó', avui cat. popular *professó*; (consta en Levy).

^{10a}. - B: om. P set mots (homeot. Déu).

¹¹. - les portes P: la porta B: fóres V.

¹². - entrarà y P: entrar-hi-à B.

^{12a}. - tot... gràcies P: om. B.

E adones l'emperador, molt indignat, dementre que del seu ixil volia escriure la sentència,¹³ a la primera paraula se trencà sa ploma, per què él, mot irat,¹⁴ trencà la carta. *M.

58v2 Era un baró mot noble qui avia nom Eràdius,¹⁵ qui avia una fila que pensava a fer¹⁵ monya, e que servís a Déu. Mas lo diable, qui és enemic de l' humanal linatge,^{16a} / qui assò vi,¹⁶ fé que un servent de N'Eradi fo molt enamorat e mot amat de la dita enfanta. On co él se pensàs que no era possible causa que él degés aver a la sua volentat tant nobla donzela,¹⁷ per so cor era sér, a un encantador se n'anà, e promès a él gran quantitat d'aver si li acabava que él pogés aver la don[on]zela. E l'encantador li respòs dién: —Eu aquelò fer no pusc, mas, si tu o vols, eu trametré al meu diable, / qui és mon seyor, e si tu fas aquelò qu'él te manarà, tu acabaràs tot zo¹⁸ que't volràs—. E'l jovencel li dix: —Calque¹⁹ causa me diges faré eu mot volenters—. 48v1

Per què l'encantador fé una letra al diable, e aquela, per lo dit jovencel, al diable en aquestes paraules tramès: «Sàpies que a mi se cové mot cuytossament e diligent que eu te diga tot dia so que pusca de la religió crestiana, e que'ls aduga a la tua volentat, per so que la tua part sia multiplicada tot dia. Per què eu te prec que tu acaps a aquest jovencel, qui és mot enamorat, que él sia amat per aquela que él ama, e eixí que él acap lo seu desirer, per so que eu d'aquest me glorieg,²⁰ e que eu ne^{20a} pusca, d'aysí²¹ enant, pus feselment a tu ajustar». *M.

E, liuran a él la letra, dix: —Vé, e aytal ora de la nuyt tu està sobre un vas de gentil, e aquí tu crida los demonis, e aquesta carta tu en l'àer estin,²¹ e venran mantinent los diables—. E de mantinent lo jovencel se n'anà sobre un vas de gentil, e apelà los demonis, e'stenia la carta per l'àer. Per què de mantinent li venc lo Príncep de Tenebres, qui amenà en aviró de si gran multitut de demo-

^{12b}. - [El text llatí geniu sembla que devia ser el que ací ens dona Graesse «*pueris ista conveniunt*» (122.15), si bé es comprèn que el ms.usat pels trad. devia dur *paris* en lloc del *pueris* amb què el sant rebutja magnànim la insistència del sobirà, J. C.]

¹³. - *primus, secundus, tertius calamus fractus est* V: *om.* PB.

¹⁴. - *irat* P: indignat c irat B: indignatus V.

^{14a}. - Heradius V122.21.

¹⁵. - *fer* P: ésser B: disponebat V.

^{15a}. - B: ligatge P [g = y = ny]

¹⁶. - *fer add.* B: *no* V.

¹⁸. - *zo*, *per* «ço», «so».

¹⁹. - *Calque* P: *Tal* B: *Quaecumque* V.

²⁰. - *glorieg* PB: *glorier* V122.36.

^{20a}. - e que eu ne P: e que e'n puscha B.

²¹. - *estin* (*imperatiu*) P: *sten* B.

59r1 nis; e quan lesta ac / la carta, el dix al jovencel: —Creu tu a ²² mi, per so que eu complexa ²³ la tua volentat—. E'l jovencel li dix: —Eu creu en tu, séyer—. E'l diable dix-li: —Reneges ²⁴ lo teu Crist?—. E'l jovencel li dix: —Eu lo renec—. E'l diable dix-li: —O crestians, meyns de fe! Quant vosaltres m'avetz mester venitz a mi, e quant avetz so que voletz acabat, mantenent me renegatz e'us n'anatz al vostre Crist; e, car és mot piadós, el vos receb. Mas si tu vols que eu
48v2 complexa la tua volentat, fé tu a mi, de la tua mà, ²⁵ escrit, / en lo qual tu confés que tu reneges Crist, e'l teu babbissme, e la lig crestiana, e que sies meu servent, e que sies ^{25a} ab mi en lo jusèsi condegnador—. E de mantenent lo jovencel ab la sua mà pròpia fé l'escrit, en lo cal se contenla con renunciava a Crist, e co's metia a la servitut del diable. Per què de mantinent lo diable costrés ²⁶ los esperitz qui eren sobre fornicació, e manà-los que anassen a la davant dita pucela, e que la enflamassen a la amor del jovencel.

E mantenent els anaren a ela, e escalfaren-li tant fort ^{26a} lo cor en amor del macip que la pucela se gità en terra, e, ploran, ela cridà al seu pare, disén: —Mercè ayes de mi, pare; mercè ayes de mi! Cor sàpies que eu són mot turmentada per la amor d'aytal jovencel nostre. Ayes mercè de les tues entralyes, e enseya'm la paternal amor, e dóna'm per marit aquel jovencel que tant am, per lo qual eu són tant cruciada; ²⁷ en altra manera ²⁸ tu veyràs que eu moré, e així auràs a retra raó de la mia mort en lo dia del jusii—. E'l pare, ausides aquestes paraules, dix: —Oy me! mesquí, ¿e què és asò qui és esdevengut a la mia fila mesquina? ¿Qui m'à enblat lo meu tresor tant / car, ne qui m'à ensegatz los meus nls? Sàpies que eu te volia ab l'Espòs Celestial ajustar, e per tu lo'm ^{28a} cuydava eu salvar, e veg que tu ara est tornada aurada. Auges-me, fila, eu t'ajustaré a l'Espòs Celestial, segons que eu é perpausat, per so que no ²⁹ aduges la mia velesa ab dolor en Infern—. E ela cridà dién: —Pare meu ³⁰ tost me complex lo meu desirer, o sàpies que tost moré!—.

²² - a P; en B; in V. Veg. Moll 510.

²³ - complexa P; complasescha B; compleam V.

²⁴ - Reneges P; Renega B; abnegas V.

²⁵ - i: add. B; no V.

^{25a} - ut meus sis servus et mecum in iudicio condemnandus V123.11. *Homeot.* de sies a sies en P.

²⁶ - costrés P; constrenyé B; accersivt V. Errada de traducció.

^{26a} - fort P; om. B.

²⁷ - cruciada P; turmentada B.

²⁸ - si no o fas add. B.

^{28a} - lo'm = me, paral·lel a lo-l, lo-la.

²⁹ - auges ni add. B; no V.

³⁰ - fé tost lo meu desirer e'm complex add. B; no V.

On co ela se ploràs mot amargossament, enquax si fos aurada, lo pare d'ela fo caüt en gran tristor, e, decebut per conseyl de sos amics, la sua voluntat li complí. Així que'l jovencel li donà per
 49r1 marit, e tota la sua riquesa / li donà, dién: —Vé tu, fila! Sàpies que ara est verament tu mesquina—. E així co éls estaven ensems, aquel jovencel no entrava en esgleya, ni's seyava ab lo seyal de la crou, ni's comanava neguna vegada a Déu. Per què foren alcuns qui dixerén a la sua mulyer: —Sàpies que to marit no és crestià, ne no entra en esgleya—. E quant ela ausí asò dir, mot fortment s'espaordí, e, gitan-si en terra, ela s'esquinsà ab les unges, e'l seu pitz mot fortment se ferí, dién: —Oy-me, mesquina! E per què fuy¹ nada, ne per què no fuy a«rapada mantenent quant fuy nada?—. E cant ela recomtà al seu marit aqueles paraules que ela avia ausides dir d'él, él li negà tota la veritat del feyt, e dix-li que tot so que hom li avia dit d'él era fals. Per què, el«a» li dix: —Sí vols que eu te'n cre[s]sa, eu e tu entrarem demà en la esgleya—. E quant so marit vesé que
 59v1 la veritat no li poria² selar, él li recomtà tot lo feyt, e[li] con o avia feyt ab lo diable per ela a aver. *M.

E quant ela li-o ausí dir, mot cuytosament se n'anà al³ bonaüyrat Sent Basili, e recomtà-li⁴ aquelò que li era esdevengut a ela e a so marit. Per què, Sent Basili ausí dir la confessió del feyt, de son marit.^{5a} Per què, dix: —i Vols-te retornar a Déu, tu, fil?—. E'l macip li dix: —Oc, eu,^{5b} séyer, volenters, mas no o pusc fer, per so cor e'm⁶ són donat^{5a} al diable, e é renegat Jhesu Christ, e d'aquel renegament eu ey feyta a él carta, que à lo diable—. E Sent Basili dix-li: —No ages tu cura d'aquò;⁶ cor sàpies que Déus, Jhesu Christ, és mot benigne. Per què eu te fatz saber que si't penetz, que mantenent te recebrà—.

On⁷ mantenent él reebé lo macip, e en lo seu front él⁸ li féu lo seyal de la crou, e per tres dies lo féu estar enclòs, e'naprès él lo vissità e dix-li: —Què às ara, tu, fil?—. E'l macip li respòs: —Sà-

¹. - fuy P: son B: sum V.

^{1a}. - ela li dix: el li dix P: illa dixit V124.4.

². - poria P: podia B: posset V.

³. - an P.

⁴. - tot add. B: no V.

^{5a}. - Per què... marit P: om. B.

^{5b}. - oc eu se- vo- P: hoc volenters seyer B.

⁶. - e'm P <= eu me>: eu me B.

^{5a}. - donat P: om. B.

⁶. - d'aquò, d'allò'. Veg. aclò Cor. 349.

⁷. - On P: E B: Et V.

⁸. - escrich add. B: no V.

49r2 pies, séyer, que eu són en gran defaliment, / e no puse sofrir⁹ les clamors d'èls, ni¹⁰ les terors, ni¹¹ les alebesamens¹² que èls me fan. E tenen la carta en la mà que eu los ey feyta, e d'aquela playdeyen;¹³ entre si dién: —Tu vingest^{13a} a nós, no som ges vengutz nós a tu—.

E Sent Basili dix-li: —No ayes temor, fil meu; creu en Déu tant solament—. E donec-li un poc a menyar, e féu-li desobre lo seyal de la crou, e altra vegada él l'enclausí, e pregà Déus per él. E après alguns dies el lo visità, dién: —Co estàs,¹⁴ fil?—. E'l macip li respòs: —Pare, los cri[s]tz e les lurs menaces eu aug de luyn, 59v2 mas èls gens no veig—. / E'naprès Sent Basili li donà un pauc a mengar, e féu-li desobre lo seyal de la crou, e enclausí-lo en una casa, e tancà-li la porta, e partí's d'él; e'naprès él pregà Déus per él.

E en lo 'xl' dia Sent Basili tornà a él, e dix-li com li estava.¹⁵ *M. E'l macip li respòs: —Mot bé,¹⁶ assò sàpies, sant de Déu. E sàpies que eu t'è vuy vist combatre ab los demonis per mi, e as los diables vensutz—. Enaprès Sent Basili lo amenà davant tot lo poble, e féu tot lo pòbol c'ls clerges c'ls religiosses Déus pregar per él en la esgleya. E'l diable ab gran moltitut de diables venc a él, e, novesiblement, lo diable prenia lo macip, e esforsava's que l'i tolgés de les sues màs. Per què, lo macip comensà a cridar: —O sant de Déu, ajuda'm!—. ¹⁷

E'l diable venc-li ab tant gran poder que'l sant espeyen e tiraven envés si lo macip, per què Sent Basili li dix: —O malvat diable, no t'abasta la tua perdició, ans vols temtar lo Déus meu?—. E'l diable dix-li molt alt, en guisa que motz o ausiren, dién: —O Basili, tu'm fas gran perjudici!—. E adoncs tuyt¹⁸ cridaren altament: —Kirieleyson!—. E dix-li Sent Basili: —O diable, plàcia a Déu 49v1 que él te blasma¹⁹ / aquel faliment que fas tu!—. E'l diable li dix: —Gran perjudici mi fas tu, Basili. Sàpies que eu no ané a él, ans

⁹. - *sofrir* P: fugir a B: Nec suffero clamores eorum et terrores... V124.16.

¹⁰. - a *ald*, B: no V.

¹¹. - *ni ls* P: ni als B.

¹². - *albesamens* PB 'lapidació'. Cf. *alabesar* Cor. 350, dilapidationes V.

¹³. - d'aquela P: aquela B / *playdeyen* 'pledegen': causantur o calumniantur V124.18; *pleidejar* AleM com a rossellonisme a. 1424. Cf. *pleidejar* MCLT 23:19.

^{13a}. - *vingest* P: est vengut B.

¹⁴. - *Co estàs* P: Co't està a tu B: quomodo habes V.

¹⁵. - *con li estava* P: co'l va B: quomodo habes V.

¹⁶. - *Mot bé* P: M'està ben B: bene habeo V.

¹⁷. - *vidi te hodie in visu pugnatem pro me et dyabolum vincentem* V124.26

¹⁷. - *ajuda'm* PB: adjuva me V.

^{17a}. - *espeyen* *espenyen* 'empenyen *apartant-lo*'

¹⁸. - *tots* B: omnes V.

¹⁹. - *Grafia oriental per blasme* Subj. Pres.

venc' él a mi; e ²⁰ renegà lo seu Crist, e adorà mi, e vet ²¹ que eu n'è carta que él escrisc de sa mà en la mia mà—. E Sent Basili li dix: —Sàpies que nós no'ns jaquirem Déu a pregar, entrò que nos retes la carta—.

60r1 E així co Sent Basili estava en oratió, e tenia les màs levades envés lo cel, él vesé la carta que caec de l'àer davant totz, e fo pausa dauant totz en les màs de Sent Basili, / e quant Sent Basili la ac reebuda, él dix al macip: —Conex tu aquestes letres?—. E'l macip li respòs: —Oc, séyer, que eu les escriquí—. E Sent Basili mantenent trencà la carta, e amenà l'enfant a la esgleya, e així él lo fé digne ab lo sant menestir, e enseyà-lo bé diligentment, e donà-li regla de viure, e puy él lo reté a la sua mulyer. *M.

Era una fembra que avia feytz motz pecatz, e aquels ela los escrisc en una carta, e en la fi de la carta ela escrisc lo pus greu pecat. E après ela liurà aquel escrit a Sent Basili, e pregà-lo que pregàs Déus per ela, per so que per ses oracions los seus pecatz fossen delitz. On con él pregàs Déus per ela, ela enaprés obrí la carta, e vesé que totz los pecatz foren delitz, estirs ²² aquel qui era pus greu. Per què dix a Sent Basili: —O servent de Déu, mercè ajes de mi! E prec-te que tu m'acaptas mercè e perdó ²³ d'aquest pecat, així co às feyt dels altres—.

49v2 E Sent Basili dix a ela: —Partex de mi, fembra, cor sàpies que eu soy ²⁴ pecador qui freytur de perdó, així bén com a tu—. E co ela mot fortment lo pregàs, él li dix: —Vé al sant baron Effrem, que aquel te pot enpetrar aquò ²⁵ que tu demanes—. E co ela anàs al sant baron Effrem, e li dixés per què era a él venguda, per / consel de Sent Basili, él li dix: —Partex de mi, fembra, cor eu són hom pecador; mas torna-te'n, fila, a Sent Basili, e él, qui a tu empetrà perdó dels altres pecatz él t'enpetrarà perdó d'aquest pecat. Cuyta't tost que vages a él, per so que'l trobs viu—. *M.

60r2 E co ela fos venguda en la ciutat, Sent Basili aportaven mort al vas. E ela comensà a cridar altament: —Vega ²⁶ Déus, e jutge entre mi e tu, per so cor tu podies acabar ²⁷ ab Nostre Seyor que'm perdonàs, e / no o volguist fer, ans me tramesest a altre—. E adoncs

²⁰. - e P: axí que el B.

²¹. - vet, 'vegcu'.

²². - estirs P 'fora de': sino B; cf. 103r2.

²³. - mercè e perdó P: perdré B: indulgentiam V.

²⁴. - soy P 'sóc': són B. Forma insòlita en el ms. (occitanisme? Errada?).

²⁵. - aquò, 'això'. Veg. Cor. 350.

²⁶. - vega P = «veja», 'vegi': videat Deus V125.27.

²⁷. - acabar, 'obtenir'.

ela gità la carta desobre l'ataüt en què hom portava mort Sent Basili. E après ela la reebé, e aubri-la, e atrobà aquel pecat de tot en tot delit. Per què ela e totz los altres qui aquí eren reteren gràcies grans a Déu. *M.

Mas ans que'l baró de Déu morís fo pausat en gran malautia, de què morí. Per què, li venc un juseu, qui avia nom Josep, qui era mot savi en art de medicina, lo qual amava mot lo baró sant de Déu, per so cor él vesia que él era convertidor a la fe de Déu. Per què'l fé a si venir. Així co si'l tengés lo pols, él conec que devia tost morir, per què dix a la compaya: —Aparalyatz tost aquelò que és mester a la sepultura, cor adés morà—. ^{27a} E quant Sent Basili ausí dir aqueles paraules, él li dix: —No't sabs què't dígues—. E Josep li dix: —Sàpies, séyer, que vuy moràs ans del sol colgat—. E Sent Basili li dix: —E què diràs si vuy no mur?—. ^{28a} Per què Josep li respòs: —Aquelò que tu dius, séyer. no és possible—. E Sent Basili li dix: —E si eu són viu demà en la sexta ^{28a} hora del dia, què faràs?—. —Sàpies, séyer, —dix Josep— que si, entrò aquela hora que tu dius, est vius, que eu moré—.

50r1 Per que Sent Basili li dix: —Bé sé eu que tu moràs per / pecat, e poràs, si't vols, viure en Jhesu Christ—. E En Josep li dix: —Bé sé eu què dius, e si entrò aquela ora tu vius, eu puy faré aquelò de què tu'm preges—. E adoncs Sen Basili, ja fos so que segons natura degés mantenent morir, él empetrà perlongament de la sua vida ab Nostre Seyor; e'l sendemà entrò a la nona él visc. Per què
60v1 quant o vesé Josep, él ne fo / mot marevelyat, e crecc en Déu, Jhesu Christ. E Sent Basili, per vertut de coratge, la frèvolea del cors sobrà, en guisa que del lit se levà, a la esgleya se n'anà, e ab les sues màs pròpies él bateyà Josep. E naprés el se'n tornà al seu lit, e mantenent él reté l'esperit a Déu fiselment.¹

DE SENT JOAN ALMOYNER

Joan Elmoynier fo patriarca d'Alexandria, e així co él estava en oració una nuyt él vesé una pucela mot bela qui li estava davant, e tenia una corona d'oliver e'l cap. E quant él la vesé, él ne fo mot enbaley't,² per què li demanà ela qui era. E ela li respòs: —Eu són

^{27a}. - cor adés morà P: om. B.

^{28a}. - mur, 'moro'. Veg. Cor. § 43a.

^{28a}. - Sic P: Ad horam sextam V126.6.

¹. - *fiselment* PB 'fidelment': feliciter V.

². - *en baleyt* P 'esbalait': esbalesit B: Stupefactus V126.11f. *enbaleir*, que manca en AlCM, sembla una variant d'*esbalair*. [*embalauzit*, *embl-*, es troben també en occit. ant. i poden ser deguts a una contaminació d'*envazit* i *envanezit* J.C.]

Misericòrdia, que aporté lo Fil de Déu del cel.^{2a} Reeb-me per esposa e auràs mot de bé—. Per què Sent Joan entès que per l'oliva era significada misericòrdia, e d'aquel dia enant el fo mot misericordiós; per què fo apelat «almoyner». Cor él apelava los paubres sos «seyors», e d'aquí an³ los espitalers que apelen los paubres «seyors». E Sent Joan apelà⁴ totz los seus [seyors e]^{5a} servidors, e dix-los: —Anat⁶ per tota la ciutat, e escrivetz-me totz los meus seyors; aquels que vosaltres apelatz «freyturoses» e «mendics», cor eu preïc e dic que són seyors e ajudadors. Cor aquels verament a nós poden donar lo Regne Celestial—. E així quo él volia los homes comvidar a⁷ almoynes, él los comtà que'ls paubres estaven un dia al sol e escalfaven-se, e disien entre si quals eren bos almoyners ni àuls,^{7a} per què lausaven los bons e blasçmaven los àuls.^{7a} *M.

50r2 Era un teuler⁸ qui avia nom Pere, e era mot ric hom e poderós, mas / no era misericordiós als paubres, enans totz aquels qui venien a la sua casa ne gitava ab mot gran indignacion. On com totz los paubres d'él se clamassen, un d'aquels dix: —Què'm voletz vosaltres donar si eu vuy prenc almoyna en la sua casa?—. E totz li dixeran que li darien certa causa si o fàya; per què él se n'anà a la casa del ric hom e querec que li fos feyta almoyna. E així co'l ric hom lo vesé, no trobà pera ab què'l ferís, e pres un pa de sègel,⁹ ab què'l ferí mot cruelment. E'l paubre sobtament pres lo pa, e anà-sse'n a sos compayós, e dix-los^{9a} que él avia rescbut^{9a} aquel pa de la mà pròpia del ric hom. E après dos dies él malaut fo, a la mort, e vesé que él estava davant lo jesusii, e vesé que alguns homes negres pesaven¹⁰ los seus mals sobre una sua balansa, e de l'autra part él vesia estar alguns homes blancs mot tristament, per so cor els no avien res que pogessen pesar¹¹ en la balansa. E adones un d'èls dix:

^{2a}. - del cel B: om. P.

³. - an, 'tenen'.

⁴. - apelà: apelat P; apelava B: convocavit V. Cf. Cor. 346 («apelà[t]»).

^{5a}. - seyors P: om. B: omnes igitur suos famulos convocavit V126.5f.

⁶. - Anat P 'Aneu': Anats B: cuntes V. Veg. Cor. § 46.

⁷. - a P: «e» B.

^{8a}. - almoyners P: als moynes B.

^{7a}. - àuls PB = àvols 'dolents'.

^{7a}. - per què... auls P: om. B.

⁸. - teuler P: cavalier B: telonearius V; malentès del traductor 'fabricant de teules' per 'cobrador de tributs' (si bé, tenint en compte, l'existència de prolongacions populars de *teloneum* en fr. *tonlieu*, al *zoellner*, no fôra sorprenent que hagués existit alguna cosa així (**telneer*?) en cat. preliterari, deformada aci per P).

⁹. - sègel P 'sègol'; segla B: siliginis V127.11. Prov. ant. *seguel* (Levy).

^{9a}. - co- e dixlos que el avia rescbut aq- B (i V): co-que el avia aq- P.

¹⁰. - pausaven B: appendere V.

¹¹. - pesar P: pausar B: apponerent V.

—Verament nós no avem res que pogam^{11a} pensar,^{11b} sinó un pa de sègel que avia donat forsadament a Crist, ans, per dos dies, que él fos malauta.^{11c} E pausaren-lo sobre la¹² balansa, e mantenent pesà aitant co l'altra part. Per què dixeren a él: —Ajusta¹³ alcuna causa a aquel pa, en altra manera aquels homes negres te pendran—.

E quant él fo desperat^{13a} él dix al papa:^{13b} —Veges quant m'a profitat lo pa de sègel^{13c} que e'l¹⁴ gité per ira; quant més deu profitar a aquels¹⁵ qui de grat donen a Déu totes¹⁶ les sues causes - . On co^{16a} un dia / él anàs mot bé vestit per una carera, un home qui era escapat a naufrag li demanà que li donàs de què's pogés cobrir, per què él de mantenent se despuljà / aquel preciós vestiment¹⁷ que vestia e donà'l-li.¹⁸ E quant aquel l'ac rebut, mantenent lo vené. E quant lo ric home vesé lo vestiment a altre, él ne¹⁹ fo mot irat, en guisa que no vole menyar, e dix: —Osta, co m'és pres!²⁰ No són eu digne que'l paubre aya memòria de mi—. *M.

Enaprés él se colgà a dormir, e, així co dormia, él vesé un home qui era pus resplendent que'l soiel, e qui portava sobre lo seu cap²¹ una crou, e vestia lo vestiment que él avia donat al paubre hom, lo qual li dix: —Per què't ploras, Pere?—. E co él²² li dixés pe rquè's

^{11a} - e adones un d'ells... pogam pensar P: om. B. La forma *pogam* substitueix *puxam*, molt més general en l'època antiga, o *pugam*, que apareix més tardanament; tanmateix no sembla que sigui mer error per *pugam*.

^{11b} - E adones... pensar P: om. B.

^{11c} - que av- do- fo- a Crist ans, per dos dies, que él fos malauta P (...malaut B): quem ante duos dies Christo dedit coactus V127. 20. Potser no cal esnar en a Crist dos dies ans que él f- m-, que fóra un text més clar i natural.

¹² - la B: lo P.

¹³ - Ajuste y B: adauge V.

^{13a} - desperat P: despertat B.

^{13b} - evigilatus autem et liberatus dicebat: papae si una siligo... V127. 23. Hi ha un extravagant malentès de la interjecció popular greco-latina *papae*, car no hi ha en escena cap «papa», però potser només és malentès dels copistes i el trad-s'havia limitat a deixar l'expressiva exclamació en llatí (...dix: *pape!* *veges*...) i un copista ho alterà interpretant-ho ingènuament.

^{13c} - un pa de segel... lo pa del segel P: un pa de segla... lo pan de la segla B.

¹⁴ - e'l, per «eu li»: eu B.

¹⁵ - en aquels B.

¹⁶ - qui de grat lo donen a Déu totes... P.

^{16a} - On co P: E co B: igitur V.

¹⁷ - aquel preciós vestiment P: aquels preciosos vestiments B: ille pretioso vestimento V.

¹⁸ - donà'l-li. Veg. Cor. § 58.

¹⁹ - ne B: no P. Cor. posa «no (sic)». Ne fo *assimilat* en no fo.

²⁰ - Osta, com és pres: Osta, com és après B: Sense correspondència en V. Osta: Segons C (pàg. 358) és sols una interjecció. El AlcM la documenta així: «interj. ant. per a engegar o refusar alguna cosa».

²¹ - cap P: front B: caput V.

²² - vesés *add.* B: no V.

plorava, aquel li dix: —Coneis²³ asò?—. E él li dix: —Oc, Séyer—. E Nostre Seyor li dix: ^{23a} —Per aquel són eu vestit, pus que a mi lo donest, per què eu fas gràcies a la tua bona voluntat, per so cor eu avia fret e tu'm cobrist—. E naixí lo ric hom se tornà²⁴ a si metex, e comensà los freyturoses a benesir, e dix-los: — Eu viu Nostre Seyor, e no morré entrò sia feyt un de²⁵ la sua compaya—. Per què donà tot quant avia als pobres. E a'N Cercito,²⁶ notari seu, él dix: Un secret te vuy eu dir, e si me'n descobres,²⁷ eu te vendré als barbres—.

E, donan a él 'x' lliures d'or, él li dix: —Vé't en la ciutat santa, e compra a tos obs²⁸ esmersemens,²⁹ e ven-me a alcun crestian, e puix tu dóna lo preu als pobres—. E co aquel no o volgés fer, él li dix: —Si no vols fer aquelò que eu te dic, eu te vendré als barbres—. Per què lo amenà, segons que él li avia dit, a un argenter, vestit de mot vil / / vestiment, e així, co³⁰ son servén, él lo vené, e ac-ne 'xxx' morabatins,³¹ los quals totz donà³² a paubres. E'naprès lo ric hom, En Pere, totz los ofeís vils fasia, enaixí que per toz era meynspreat, e per los autres sérs, moltes vegades, era ferit e apelatz³³ aurat.

Mas Nostre Seyor li aparia moltes vegades, qui li mostrava los vestimens que él avia donatz per amor d'él, e'ls morabatins li mostrava, e consolava-lo. Emperò co l'enperador e totz los altres seus vesins fosen dolens del perdement de tant gran baró, alguns dels seus vesins vengren a Constantinople per visitar los locs santz, e per lo seyor del ric hom els foren convidatz a dítmar, per què parlaren entre si. dién: —Bé fort és semblant aquest home al seyor En Pere, nostre vesin—. E, així co'l gardaven cortesament, la un d'els dix: —Verament él és lo seyor En Pere. Levar-mi-é eu, e tenré-lo—. E quant él o vec,³⁴ él fugí amagadament. *M.

Era lo porter de la porta sort e mut, qui obria la porta per seyls, al qual En Pere manà per paraules que li obrís. E él, demantenent, qui³⁵ no ausia, li respòs e li obrí. E cant retornà dins la casa totz

²³. - Coneis, «Coneix», 'Concixes'. És la forma normal rossellonesa Cor. § 31 i 36b.

^{23a}. - aquel li dix... Seyor li dix P: om. B.

²⁴. - tornà P: retornà B.

²⁵. - de P: dia B: ex V.

²⁶. - a'N Cercito PB: accersito V. Errada del traductor, que l'interpreta com a nom propi.

²⁷. - e si no'm creus add. B.

³⁰. - co quo son se- P: con... B: tamquam suum servum V128.7.

³². - tots add. B.

³³. - apelatz P: apelaven-lo B: appellabatur V128.

³⁴. - vec, 'va veure': coneix B: advertens V.

³⁵. - res add. B.

foren maravelyatz, per què los dix: —Aquel qui era sér s'igués³⁶ ixit e és fuyt, mas sàpies que él és sér³⁷ de Déu. E per só o é eu conegut, cor quant él dix a mi: «Obrí», mantenenent li exí de la boca d'él³⁸ gran flama de foc, que tota la mia lenga e les mies aurelyes tocà,³⁹ per què demantenent eu cobré l'ausir e'l parlar—. E així

61v1 co totz lo / cercaven de corentes, anc⁴⁰ puyt no'l pogren trobar.⁴¹
51r1 E adoncs totz cels qui eren d'aquela casa feren penitència, per so / cor aytal baró faýa penitència per Déu. *M.

Era un home,¹ qui avia nom Vidal, qui volc asayar Sen Johan, si'l poyria² ab ses paraules enganar, ni si'l poyria³ leugerament enclinar^{3a} a escàndol. Per qu'él fé entrar a una ciutat, en la qual Sent Joan escrisc, totes les putanes, anan per les lurs cases, e dién a cascuna: —Prec-te que'm dons⁴ que tu en aquesta nuyt no jages ab hom—. E'n casa d'una de les putanes él entrà, e⁵ en l'angle de la cassa tota la nuyt él estec en oració, e pregà Déus per aquela putana que aquí estava, e^{5a} quant era dies él⁶ se n'ixia; e avia manat a totes les putanes que no'l ne descobrisen ni o dixelen a negú.⁷ Emperò una d'aqueles la sua vida^{7a} manifestà, per què de mantenenent per oració del sant lo diable la pres, a la qual dixeren totes les altres: —Déus t'à retut aquel⁸ que tu avies merit, per so cor às mentit, dién que'l sant baró entrava a nós per so cor ab nós pecàs, e no per às—.

E quant fo vespre feyt lo dit En Vidal disia a totz ausén: —Eu vuyt anar un poc, per so cor aytal dona m'espera—. E així, co motz lo encriminaven, él los responia: —E no é eu aytal manera e^{8a} natura com vosaltres totz? No à Déus aïratz tan solament los monges?
61v2 Eu veig que / aytambé són homes com vosaltres—. E un d'éls li respòs, dién: —Prin,⁹ donques, mulyer una qui sia blanca,¹⁰ e muda¹¹

³⁶. - s'igués, 'se n'ha (eixit)' Veg. hic Cor. 356.

³⁷. - ser, «scrí»: sant P servent B: servus V. Corregim segons B i V.

³⁸. - i: add. B.

³⁹. - tocà P: m'ascomogeren B: tetigit V128.

⁴¹. - pogren trobar B: pogere (sic) trobrar (sic) P invenire potuerunt V 128.20

¹. - P: monge B: monachus V.

² i ³. - poyria P: pogra B: posset V.

^{3a}. - B: om. P: ad scandalum facile inclinari V128.30; i: do add. B: no V.

⁵. - E'n casa... e P: E a cascuna d'una en una putana el se n'anava e entrà B: Ipse autem domum ejus intrans V.

^{5a}. - pregà Déus... e P: om. B.

⁷. - hom add. B.

^{7a}. - una autem vitam eius manifestavit V128.3f.

⁸. - aquel P: quelò B: quod V. Ací té valor de demonstratiu neutre. Veg. acò Cor. 349.

^{8a}. - manca e P: om. B.

⁹. - Prin P (imperatiu): Pren B: accipe V.

lo teu àbit, per so que no metes en escàndol los altres monyes—.

Per què mantenent En Vidal se levà en peus, dién que él era mot irat, e que no'ls ausiria¹² de res que los ausís dir, e dix-los: —Toletz-vos de mi! Sel qui vol éser escarnit sia escarnit. E do del front a la paret si's vol. Etz vosaltres jutges establitz sobre mi per Déus? Anatz-vos-en, e ajatz cura de vosaltres meteys, e no ajatz cura de / mi; per so cor vosaltres no retetz¹³ a Déu raó per mi—. Aquestes paraules los desia altament¹⁴ cridan. E co el's se'n clamàs'sen, a Sent Joan dién't-o, Déus enduresí lo seu cors tant fort que anc Sent Joan no'l's creec de res.^{14a} Per què él pregà Déus que après la sua mort revelàs Déus a alcun la sua obra, per so que no fos comtat a pecat a aquels qui l'escarniren. E, aytal vida faén, él convertí motes fembres d'aqueles putanes a Déu, e les alogà en un monestir. *M.

Un matí, dementre que el entrava en 'i' a d'aqueles, un home li venc encontre qui volia jaser ab aquela fembra, e donà-li una gautada,^{14a} dién: —Auges, creu-me, de mi reebràs aytal gautada, per so que tota Alexandria s'ajust—. E après poc de tems lo diable en forma de sarain negre li donà gran gautada, dién: —Aquesta és la gautada que't tramet / l'abat En Vidal—. E demantenent él fo mot trebalyat per lo diable, per què vengren totz als critz que él faía. Mas puys se penedi, e per oració del sent baró el fo deliurat del mal. E quant lo baró sant de Déu s'apruymà a la mort, aquesta escriptura jaquí, dién: «No vulyatz ans de tems jutjar». Per les fembres que's penedien d'aquelò que fasien, totes glorificaven Déu, e majorment Sent Joan, dién: —Aquela gautada que él¹⁵ pres, resebria¹⁶ eu—.

Un paubre, vestit de vestimens de pelegrí,¹⁷ venc a Sent Joan,

¹² - blanca PB: accipe tibi mulierem unam, abba, et muta habitum V129.27 El ms. llatí usat pel nostre traductor devia dur prob. *alba* (per error) en lloc de *abba*.

¹¹ - muda B: mudem P: muta V.

¹² - ausiria P: creyria B: audiam V.

¹³ - retetz P: retrets B: reddetis V.

¹⁴ - altament P: arabadament B: cum clamore V.

^{14a} - haec autem cum clamore dicebat, cumque ad beatum Johannem querimonia deferretur, cor eius induravit ne his fidem adhiberet V129.13. *Enduresí* (=induravit) està pres, dones, en bon sentit 'donà duresa, fermesa'.

^{14b} - obviavit ei quidam qui...V129.18

^{14c} - gautada PB: dansque ei alapam dixit V129.19.

^{14d} - Mulieribus autem confitentibus quae faciebat, omnes glorificabant Deum, et praecipue beatus Joannes, dicens...V129.22. Construcció amb un poc d'anacolut, però ja ho és en llatí i un poc desviada ací com la construcció francesa «pour les femmes...elles...» (en el sentit de 'pour ce qui est des...')

¹⁵ - él P: aquel B: ille V.

¹⁶ - resebria P: reseba B: accepissem V.

¹⁷ - P: pegri B: peregrini V.

e demanà-li que li fesés¹⁸ almoyna. Per què el apelà aquel¹⁹ qui tenia les sues causes, e dix-li: —Dóna a aquel 'vi' diners—. ²⁰ E quant aquel los ac preses el se n'anà e mudà sos vestimens, e altra vegada el venc al patriarcha Sent Joan, e demanà-li que li fesés almoyna; per què, el dix al seu majoral: —Dóna-li 'vi' morabatins—. E co el
 51vi los li donàs e aquel se n'anàs, lo seu majoral / li dix: —Séyer, aquest home per mudamens de sos vestirs à pres vuy does vegades les tues almoynes—. E Sent Joan fé semblant²¹ que el no o saubés. E altra vegada, so fo²² la tersa, aquel se mudà sos vestirs e venc a Sent Joan, e demanà-li que li fesés almoyna. E adones lo seu majoral tocà Sent Joan atroba(n) que el era;^{22a} al qual Sent Joan respòs dién: —Vé e dóna-li 'xii' morabatins: ²³ per aventura el és lo meu Seyor Jhesu Christ qui'm vol asagar, si'y poria²⁴ pus pendra que eu no li poyria donar—. /
 62r2

Una vegada així con Patrici²⁵ volia donar una quantitat d'aver que era de la Esigleya, en causes no-legudes, e Sent Joan no li o volgés, consentir en neguna manera, per so cor el volia pus que's donàs a pobres, els ne conteseren mot, e, iratz, se departiren. E, quant fo ora de vespres, Sent Joan manà e fé dir per l'arcevesque a N Patrici, dién: —Séyer, lo sol és en so que's vol colgar—. ²⁶ E quant el ho ausí dir, el plorà, e venc a Sent Joan e demanà-li perdó.

Així co un seu nebot se palegava ab un²⁷ taverner, lo taverner li dix mot gran enjúria; per què el se'n clamà al patriarcha Sent Joan, ploran ses que no se'n podia abstenir, ni se'n podia aconortar.²⁸ E'l patriarcha respòs-li: —E à't el res gausat dir ni obrir la sua boca contra tu? Tol-te, fil, de les sues paraules e creu a la mia paubrea. E sàpies que li faray vuy tal causa que tota Alexandria ne serà maravelyada—. E quant lo seu nebot o ausí dir, mantenent fo mot alegra

¹⁸. - *fesés* P: fos B: postulavit V129.24.

¹⁹. - P: sel B.

²⁰. - *'vi' diners* P: *'vi' denès* B: sex aureos V.

²¹. - *semblant* P: aparès B.

²². - *fo* P: és B.

^{22a}. - e troba que el era P: etroba que el era B: Johannem tetigit innuens quod ille esset V130.2. És a dir que li devia tocar el braç dissimuladament com a senyal «que era aquell». Segurament el trad.llegí erròniament *inveniens* en lloc de *innuens*, i per tant en català posaria «atrobà (=atrobant) que el era», ço que un copista canvià en *e trobà*.

²³. - que *add.* B: no P.

²⁴. - y *poria* P: poyria B.

²⁵. - *Patrici* PB: patricius V130.6 *el traductor va entendre un substantiu com a nom propi*.

²⁶. - sol ad occasum est V130.10

²⁷. - seu *add.* B: no V.

²⁸. - *abstener... aconortar* P: sostenir B: consolari V.

e consolat de la sua tristor, per so cor se pensà que'l fesés cruelment
 batre. E quant Sent Joan vesé que'l seu nebot era aconortat de la
 sua tristor,²⁹ él li besà los pitz, dién: — Oy, fil meu car e nebot, està
 en la mia humilitat e aparela't que tu pusques soferir que sies per
 51v2 altres batutz, e que't / fassen ontes. E així eu conexeré que tu est
 mon nebot, cor parentesc no's conex tant solament per carn e³⁰
 per sanc, ans o fa per vertut de coratge—. Per què demantenent él
 62v1 tramès / per³¹ aquel home qui l'avia ferit, e, de tot sens e de tot
 tribut él l'afranqui,³² per què'n foren totz maravelyatz, quan³³ o
 ausiren dir. E adones éls enteseren³⁴ aquellò que él los avia dit, dién
 que él faria tal causa a él que tota Alexandria ne seria maravelada.

A Sent Joan fo dit que costuma era de l'emperador que mante-
 nent co l'emperador era coronat, mantenenent sels maestres que fayen
 monumentz³⁵ prenien 'iiii' o 'v' pessetes de marbre de diverses
 colors, e entraven davant l'emperador, a él dién: —De qual marbre
 o de qual metal³⁶ mana lo teu emperi que li sia feyt vas?—. E adones
 l'emperador mana a si fer vas —sel que li plau— mas mana que no
 sia en tota sa vida acabat entrò a la sua mort. E enaprés à ordonat
 que altres vénen a él ab mot gran onor, cantan e dién: —Séyer, lo
 teu monument³⁷ no és acabat: mana que sia acabat, per so cor
 no't sabs qual ora³⁸ vendrà lo ladra a tu, so és, la mort—.

Era un ric home, e quant vesé él Sent Joan mal vestit, per so cor
 los seus vestirs avia él donatz a paubres, él comprà un mot preciós
 cobertor que liurà³⁹ a Sent Joan. E co Sent Joan lo's pausàs desús
 una nuyt, per tota aquela nuyt no poc dormir, e pensà-se que 'ccc'
 62v2 paubres ne serien vestitz del seu precu. E així / tota la nuyt él se plo-
 rava e desia: —O caytiu, quans⁴⁰ paubres són que vuy no an què
 mengar! E quans que estan en la plassa a la pluya, totz mulyatz,
 ni⁴¹ quans evuy⁴⁰ tremolen les dens per fret e són vuy mortz! E tu
 a les tues dens grans devores los bos pexes e jaus en aquest tàlem: ab

²⁹. - per so cor... tristor P: om. B.

³⁰. - e P: ni B.

³¹. - per P: ad B: pro V.

³². - l'afranqui P: l'enfranqui B: totes dues formes AlcM.

³³. - quant B: quen <?> P: omnes audientes V130.24.

³⁴. - enteseren P: enteneren B: intellexerunt V.

³⁵. - om. P: monuments B: monumentorum V.

³⁶. - matal PB: metallo V130.29

³⁷. - P: monumentum tuum imperfectum est V130.34

³⁸. - moràs ni sabs en qual ora add. B: no V.

³⁹. - liurà B: diurà P: tradidit V.

⁴⁰. - quans P: tants B: quanti V.

⁴¹. - ha add. B: no V.

⁴². - evuy (per avuy) P: vuy B.

⁴³. - los bos pexes P: los pochs pexons B: grandes pisces devorans V131.4.

52r1

totz los teus mals! E est, sobre tot, escalfat per aquest cobertor qui costa 'xxx'vi' masmondines.⁴² / Ja és aïda ora que humyl Joan no vestirà¹ aytals vestirs!—. E quant fo dia feyt, mantenent él fê vendre lo cobertor, e donà lo preu per amor de Déu a paubres. E quant o ausí dir lo ric hom qui'l li avia donat, aquel cobertor comprà altra vegada, e puys donà-lo a Sent Joan, e pregà-lo que no'l venés altra vegada, mas que'l tengés desús per amor d'él. E Sent Joan lo reebé, e manà-lo altra vegada vendra, e manà que'l preu fos donat a paubres. E quant lo ric home o ausí dir, él lo reemé altra vegada, e après él lo donà a Sent Joan, e, mot alegrement, él li dix: —Sàpies que eu veyré qual defalirà: o² eu o tu; tu él venén, e eu compran—.³

E enaixí, suaument, Sent Joan, enquax ric, fasia mot de profit, dién: —Tothom poyria los rics homes en aytal manera despulgar, ab entenció que o donàs als paubres, que no'n faria peccat. E fa dos gasayns sel qui asò fa: la un és que salva les ànimes d'aquels; l'altre gasayn és cor d'aquelò aurà gran gasardó en Parayns—.⁴

63r1

Així co / S. Joan volia un home endur que fessés almoynes, él li parlà sovén de Sent Serapian, e con él donàs lo seu mantel a un paubre, e a un altre, qui avia fret, la sua gonela, puxes él lesc l'Avangeli, e scsia nuu⁵ en lo sol, per què li demanà un home dién: —Abat, qui t'ha enaixí despuliat?—.⁶

Altra vegada, així co él vesia un paubre nuu, Sent Joan vené l'avangelier,⁷ e donà lo preu al paubre. E co él li demanàs en qual loc o trobava de l'Avangeli, Sent Joan li respòs, dién: —L'Avangeli o mana per aytals paraules, dién: «Vé e ven tot quant às, e dóna-o als paubres». Donques si hom à si metex, él mana vendre si metex—. *M.

52r2

Així / co un home li demanava que li fesés almoyna, Sen Joan li manà donar 'v' ⁸ diners. On co aquel ⁹ fos mot indignat, per so cor major almoyna no li avia donada, mantenent lo paubre li dix motes injúries, e fê-li ontes en la sua cara. E quant la compaya de Sent Joan o viren,¹⁰ éls volgren ferir lo paubre, e mot greument pessejar, mas

⁴². - *masmondines*, 'monedes d'or' *AlcM* només *dóna la forma masmodina*.

¹. - *vestira* P: 'vestiria': *vestiria* B. Veg. Cor. § 50c // *humilis Johannes alia vice hoc non vestietur* V131.6-7.

². - o P: entre B; aut V.

³. - *compran* P: «comprant»: *redimendo* V.

⁴. - *Parayns*, 'Paradis', Ultracorrecció; veg. Cor. § 38a.

⁵. - *nuu* P: tot dia B: *nudus* V.

⁶. - «Et demonstrans evangelium ipsum dixit: ille me exspoliavit» V: *om.* PB.

⁷. - *vené l'avangelier* P: ven lo avangelier B: *evangelium ipsum vendidit* V.

⁸. - B: -vi- P: *quinque* V.

⁹. - *ne add.* B.

¹⁰. - O *viren* P. [Encara que aci es llegeix en V «Quod ejus famuli audientes

Sent Joan los o vedà, dién: — Toletz-vos vosaltres, frares, e sostenetz que'm diga mal. Veus¹¹ que eu é bé 'xl'¹² ayns, e en totz aqueis ayns és blasfemat per les mies obres Jhesu Christ. Emperò eu no'n port una onta---.¹³ E mantenent él manà davant si aportar un sac,¹⁴ e dix que li tolgés aitant co's volria. *M.

63r2 [Altra vegada] Quant l'Avangeli fo lest en la esgleya, lo pòbol n'ixí, e defora, per occasió de paraules, els estaven. E altra / vegada, après l'Avangeli, Sent Joan n'ixí ab éls,^{14a} e quant él fo defora él s'asec^{14b} entre éls. E així, con¹⁵ totz se'n maravelyaven,¹⁶ él¹⁷ los dix: — Fils, là on són les ovclyes, aquí deu éser lo pastor. Per què si voletz vosaltres que eu entre en la esgleya, entratz-vos-en dins, e eu intrar-i-e;¹⁸ si no, eu m'estaré así ab vosaltres—. Asò fé él una e¹⁹ does vegades, per què acabà ab lo pòbol que estegés en la esgleya. *M.

Un macip jove robà e foràs una santa monga; per què, los clerges l'amenaren davant Sent Joan, e dixerén que aquel era escomenyador, per so cor avia does ànimes perdudes; so és: la sua e aquela de la monya. Per què Sent Joan los ne reprès, dién: —No's deu fer enaixí, fils. Eu vos mostraré que vosaltres fetz dos pecatz: per so cor fetz contra'l manament de Déu que dix: «No vulyatz jutgar, e no seretz jutjatz». Per la segona raó pecatz: cor no sabetz per cert si entrò al dia de vuy él peca, e que no se'n peneda---.^{19a}

52v1 Moltes vegades s'esdevenia / que així co Sent Joan estava en oració que él parlava aytals paraules ab si metex, així co si disputàs, dién enaixí: —O tu, bo Jhesu Christ, eu escampan e tu aministran, vegam qual venserà---.^{19b} *M.

E així co²⁰ Sen Joan fo costret²¹ molt fort per febra, él dix:

etiam cum voluerunt irruere» V131.33, el traductor ho girà en una altra forma, amb *viren* passat del verb *veure*. J. C.]

¹¹. - *Veus*, 'Vegeu' MCLT 47:14.

¹². - PB: sexaginta V.

¹³. - no aport B; et unum convicium non portabo ab isto? V.

¹⁴. - de diners *add.* B: no V.

^{14a}. - Cum populus, lecto evangelio, ecclesiam exiret, et foris otiosis verbis vacaret, quadam vice post evangelium patriarcha cum iis exiit...V131.38.

^{14b}. - s'asec P s'assegué'; cum iis exiit et in medio eorum sedero coepit V132.1.

¹⁵. - *con* P: que B; Sense correspondència en V.

¹⁶. - *maravelyaven* P: maravelyaren B.

¹⁷. - *el* B: els P.

¹⁸. - intrar-i-e P: 'hi entraré': intraré-y B; ego vobiscum intravero V132.3.

¹⁹. - e P: o B; et V.

^{19a}. - secundo, quia nescitis pro certo si usque hodie peccent et se non poeniteant V132.12.

^{19b}. - vengam q- v- P: veyam q- v- B videamus quis vincat V132.15.

²⁰. - *co* P: quant B: cum V.

²¹. - *costret* P: constret B.

63v1 —Gràcies fas eu a tu, Séyer, per so cor as exausida la mja oració dementre que eu pregava la tua bonca: que hom que no m' atrobàs cor²² una mesalya²³ quant c'm moria; e aquela man eu que sia donada als paubres—. / E quant él fo mort, lo seu cors fo pausat en un vas, en lo qual jasién dos bisbes. E mantenent los corses d'aquels maravelosament feseren onor, e donaren loc, a Sent Joan. *M.

E ans²⁴ que Sent Joan morís, per alcun(s)²⁵ dies, co una femna fesés un mot greu pecat, e a negú no's²⁶ volgés confesar, Sent Joan li dix que almeys que'l fesés escriv[r]lé(n),^{26a} per so cor ela sabia d'escruiure, e que'l li aportàs sagelat, e enaprés él pregaria Déus per ela. Per què ela mantenent escrisc lo pecat, e diligentment lo sagelà, e aprés ela lo liurà a Sent Joan. E aprés pocs dies^{26b} Sent Joan fo malaute e's repausà ab Nostre Seyor. E quant aquela dona o ausí dir que Sent Joan era mort, ela's pensà que fos aontada e escarnida, per so cor ela se²⁷ pensava que l'escrit agés a alcun jaquit,^{27a} o que alcun l'agés atrobat. Per què demantenent ela se n'anà al vas de Sent Joan. E aquí ela cridà, ploran, dién: —Oy mesquina, què't faràs? Que tu¹⁸ cuydaves la tua confessió esquivar, mas ara m'escarniran totz—.

63v2 E co ela se ploràs mot amargosament, e pregàs Sent Joan que li
52v2 mostràs on avia jaquit lo seu escrit, mantenent Sent Joan li venc, vestit així co a bisbe. E ixí del vas ab dos bisbes qui li estaven en aviró, e dix a la fembra: —Per qual raó nos trebales tant fortment mi e aquests santz qui ab mi són, e no'ns lexes reposar? / Vet²⁹
que les nostres estoiles són totes mulyades ab / les tues làgremes—. E aprés él li donà lo seu escrit sagelat, així con dabans era³⁰ quant lo³¹ liurà, a ela dién: —Veges aquest sagel, e aubri³² lo teu escrit e lig-lo—. E quant ela l'ac ubert,³³ ela vesé lo seu pecat tot delit, e

²². - cor, 'més que'. Veg. Cor. 352.

²³. - mesalya, 'malla (moneda)'. Cf. Cor. 357.

²⁴. - E ans P: Enans B: Ante V.

²⁵. - alcuns B: alcun P: paucos V.

²⁶. - no's P: no'l B.

^{26a}. - que'l fesés escriure P: que les scrisqués B: ut saltem illud scriberet, eo quod scribere sciebat V132.25 Sembla que la trad. diria *que'l fesés escriuén* 'que ho fes escrivint' amb l'ús de *lo* per *ho*, corrent en occità. P canvià, per això, el sentit, i el model de B només canvià redacció (en *l'escriqués*, més canviat per B)

^{26b}. - ela lo liura... dies P: om. B.

²⁷. - se P: los B: Sense correspondència en V.

^{27a}. - jaguit P: alicui commississet V132.30. Però no pot ser sinó *jaguit* amb *q* com 4 ratlles més avall.

²⁸. - tu P: tu't B.

²⁹. - era P: s'era B: fuerat V.

³¹. - li add. B.

³². - aubri P: obri B. Aubrir, *variant molt corrent en les formes no accentuades en la inicial, és ben rara en aquestes però pot ser ultracorrecció occitanitzant.*

³³. - ubert P: lest B: aperiens V.

atrobà aquí escrit aytal³³ⁿ: «Per amor de Sent Joan, servidor meu, és delit lo teu pecat». Per què ela fèu grans gràcies a Déu e a Sent Joan. E après³⁴ Sent Joan se'n tornà en lo vas ab los altres dos bisbes.³⁵

52v2 LA CONVERSIO DE SEN POL³⁶ /

La conversatió³⁷ de Sent Pol Apòstol fo³⁸ feyta en aquel metex ayu en lo qual Jhesuchrist resebé passió e en què Sent Esteve fo³⁹ lapidat. Jhesuchrist soferí passió en lo dia que hom disia⁴⁰ 'viii' dies en les kalendas d'abril.⁴¹ E Sent Pol se convertí en lo vuytèn dia en les kalendas de febrer. Es queregut⁴² per qual raó és més comtada la conversió de Sent Pol que dels altres santz, e solen-se'n assignar 'iii' rasons. La primera raó és per exempli: per so que negun pecador, per motz pecatz que aya fetz, no's desesper que non aya perdó de sos pecatz, esgardan Sent Pol, qui fo en tan gran colpa e vesem que puxes fo en gràcia.⁴³ La segona raó per què hom la⁴⁴ col fo per lo gaug; cor, segons que la Esgleya avia aüda / gran tristor per la persecució d'él, enaixi ac gran alegretat del seu convertiment. La tersa raó per què hom col la conversió⁴⁵ de Sent Pol és per lo miracle que Nostre Seyor demostrà en él: en so que de mot cruel perseguidor fèu⁴⁶ mot feel presicador.

Lo convertiment de Sent Pol fo mot maravelyós per raó d'aquel

³³ⁿ. - títol *add.* B: ibi taliter scriptum reperit VI35.5.

³⁴. - e après P: enaprès B: et V.

³⁵. - «Claruit circa annos domini DC quinto tempore Phocae imperatoris V, om. PB. *Ací s'acaba la part estudiada per Coromines els anys 1939-43, i publicada llavors parcialment. Des d'ací comença la que constituí el text estudiat per Prof. Neugaard com a tesi doctoral. Però la part que precedeix ha hugut de ser completada també per ell (la segona meitat) i, la primera meitat, per la Prof. Kniazzezh.*

³⁶. - La conversio de Sent Pol P: de la conversio de Sen Pol B: V afegeix «apostoli».

³⁷ i ⁴⁵. - conversatió PB: 'conversió': conversio V. Un sol exemple amb aquest sentit en Alcm, indicant que podria tractar-se d'una errada d'impremta o de copista; però també apareix així dues vegades en els *Diàlegs* de Sant Gregori (ENC, vol. I, pàg. 96, i vol. II, pàg. 126).

³⁸ i ³⁹. - fo P: fou B.

⁴⁰. - en lo dia que nom disia PB.

⁴¹. - «E sent Steve en aquel mateix any en lo 'iii' die d'agost fo albesat» *add.* B: Stephanus eodem anno iii die Augusti lapidatus est V.

⁴². - en les kalendas... queregut P: d'abril és doménador B.

⁴³. - quando tantum in culpa postmodum conspicit fuisse in gratia V: puxes P: puy B.

⁴⁴. - la P: lo B.

⁴⁵. - veg. n. 37.

⁴⁶. - fèu P: fo; Déus B.

53r1

qui'l fêu, e «de qui» l'aordonà e per raó d'aquel qui o soferí;⁴⁷ [e] per raó d'aquel⁴⁸ fasedor, so és Jhesuchrist, qui fêu lo seu convertiment, fo la sua conversió⁴⁹ maravelosa: per so cor en él mostrà primerament lo seu maravelyós poder,⁵⁰ en asò que él li dix —Dura causa és causigar l'aguló⁵¹—. E fo maravelosa en aquelò que él tant tost/fo convertit, per so cor¹ de mantenent Sent Pol respòs a Déu, dién: —Séyer, què'm vols fer?²—. Sent Augustí diu sobre aquesta paraula, dién: «Quant l'ayel³ fo mort per los lops él fe⁴ dels lops anyels», e diu que ya serà⁵ apelat a obesir sel qui primerament era mot cruel perseguidor. Enaprés⁶ fo demostrada la maravelosa saviesa de Déu, cor maravelosa fo la sua⁷ saviesa en asò que él lo gità de l'unflament de supèrbia, donan a⁸ él les causes baxes d'umilitat, no gens les altes de magestat. E dix-los:⁹ —Fu són Jhesús de Nazareth,¹⁰ etc.—. Diu la glosa que no s'apelà gens «Déus»¹¹ ni «Fil de Déu» mas de la sua¹² humilitat, / «e» digué «que'm reeba(s) les causes baxes [d'umilitat], e que depaus les † anquades † de so-pèrbia».¹³

64r2

En la tersa manera aquí demostrà Jhesuchrist la sua maravelosa pietat, que hom pot conèixer per so¹⁴ que él lo convertí dementre que Sent Pol estava en facment de pecat e en volentat de perseguir los amics de Déu. Ja fos so que Sent Pol agés atalentament senes forma,¹⁵ per so cor amava iniquitat [etc.], e ja fos so que él agés

⁴⁷. - conversio fuit miraculosa ratione efficientis et disponentis et patientis; ratione efficientis, id est Christi... ratione disponentis id est lucis... ratione patientis id est Pauli V133.8f, 134.12, 23. Traduïda la resta d'aquesta distinció en el f° 53, notes 21 i 33.

⁴⁸. - d'aquel P: del B.

⁴⁹. - conversio P: conversació molt B.

⁵⁰. - maravelyós poder P: poder meravellós B.

⁵¹. - Dura... l'aguló P: Durum est tibi contra stimulum recalcitrare. Causigar l'aguló, 'repetnar contra l'agullada'.

¹. - Senyor, què'm voleteis fer B: vis me facere V. 'Què vols que jo faci?'.

². - anyell B.

³. - ya serà P: cra B: jam parat se ad obediendum V133.36.

⁴. - ad B.

¹². - e digué «que'm reeba(s) les causes baxes: de que es que hom re, les ca. ba.» P: inquit meae suscipe infima V134.5. Les causes baxes, com en el f° 55 n. 26, on traduëix «quasi humana despiceret».

¹³. - anquades de supèrbia P: scates de supèrbia B: squamas V. Mot no registrat en AlcM. [El traductor o més aviat un corrector de P potser volien escriure «des anqua(s) de supèrbia», llegint «squasas superbiae» com si fos «squias superbiae»; encara que de tota manera és versió poc literal de: humilitatis, inquit, meae suscipe infima et superbiae tuae squamas deponere V 134.5; ¿o bé llegir anquades = enconades, veg. DCEC s.v. enconar (II 263a30-b40, 264 a35-b5), 'enlacades, infectades de supèrbia'? J.C.].

¹⁵. - deformem affectum V134.19.

pervers esforsament¹⁶ en so que at«és¹⁷ al príncep, etc., e ja fos so¹⁸ que él se mesclàs^{18a} en fetz meynspreatz, [per so] cor anava per so que'ls amics de Déu amenàs ligatz en Jherusalem. On¹⁹ per asò lo seu camí era malvat; mas él, emperò,²⁰ fo convertit per la misericòrdia de Déu.

Per la segona manera fo maravelyosa la conversión²¹ de Sent Pol, per raó de sel qui l'aordonà, so és la Lud²² Vera que l'enlumenà a convertiment. Es dit que aquela Lud²³ fo soptossa, é que fo ses tota mesura, e que fo celestial; e soptosament en aviró l'environà²⁴ de totes partz, resplandén, la Lutz²⁵ celestial.

Avia Sent Pol en si tres vicis. Lo primer, era mot osar,²⁶ que és notat per so que és dit: que él s'atès²⁷ als prínceps dels preveres, etc. E diu la glosa: «No apelat, mas de grat e per gelosia qui l'escomovia». Lo segon vici que él / avia era supèrbia, que fo notat per so que és dit que él estava en iniquitat. Lo ters vici que Sent Pol avia
53r2 era carnal enteniment, que avia en la Lig. On / diu la glosa sobre
64v/ aquella paraula: «Eu són Jhesús, etc.; eu, Déus de les celestials causes, parle;»²⁸ lo qual te penses que sia mort ab enteniment de juseu.

Fo la Lud²⁹ Divinal soptosa, per so que espaordis Sent Pol, qui era mot ausar; e fo ses tota mesura, per so que aquel qui era mot alt e ergulyós fos per ela gitat en la baxea d'umilitat; fo celestial per so que'l carnal enteniment fos mudat en celestial. O³⁰ pot-se dir que él fo aordonador en tres causes: so és, a saber, en vou cridan, e'n lud³¹ resplandent, e en vertut poderós.³²

Per la tersa³³ raó fo maravelosa la conversió³⁴ de Sen Pol, per raó del qui la soferí, en lo qual fo feyt³⁵ lo convertiment; cor en él aquestes tres causes³⁶ foren feytes maravelosament: so és, lo gita-

¹⁶ - esforsament P: conatum V.

¹⁷ - atès P: sabés B: accessit V. Sembla ser variant de ate(s)és Subj. Impf. corresponent a *atès*, perfet fort d'*atènyer*; encara que també podriem corregir en *s'atac»sés*, que s'aproximaria més al sentit de *accessit* i a la forma de *sabés* (la lliçó de B). A la nota 27 apareix el reflexiu *s'atès* en P, de nou com a trad. de *accessit* V 135.17. J. C.].

¹⁸ - fos so P: sia aysò B [Ja fos so que 'encara que'].

^{18a} - quasi se ingerens, perniciosum actum V 134.10.

²¹ - veg. n. 47 al f° 52.

²², ²⁸, ²⁹, ³¹ - lud P: luu B. Veg. C § 19.

²³ - Lutz, «llum»; forma fonètica molt arcaica, igual a l'occitana.

²⁴ - tria vitia in se habebat, primum erat audacia V 134.16.

²⁷ - veg. n. 17.

²⁸ - parle P: parli B: loquor V.

²⁹ - luu B.

³⁰ - Veg. n. 47 al f° 52 i n. 21 al f° 53.

ment de Sent Pol en terra, e l'ensegament quant³⁷ lo fé tornar séc, e'l dejuni dels tres dies. Fo él gitat en terra per so que fos endressat, en so que él era apremut per mal enteniment. E diu Sent Augustí: «Gitat fo Sent Pol en terra per so que fos ensegat,³⁸ e fo ensegat³⁹ per so que fos mudat de mal enteniment en bo, e fo mudat de mal^{39a} en bo per so que fos tramès: fo tramès preïcar per so que per⁴⁰ veritat soferís trebal». E més diu Sent Augustí que «domdat és lo cruel e feyt és creent; e domdat és lo lop⁴² e és feyt ayel;⁴³ és cambiat lo perseguidor, e és feyt preïcador; és domdat⁴⁴ lo fil de / perdicció, és elegut en vaxel⁴⁵ de electió». Fo ensegat⁴⁶ Sent Pol per so que fos il·luminat quant al tenebrós enteniment.

E diu-se que, en aquels⁴⁷ tres dies que él estec ensegat⁴⁸, que li fo enseyat l'Avangeli. Cor lig-se que él no'l reebé⁴⁹ d'ome ni per home, segons que cl metex S. Pol diu, mas per / revelatió de Jh. C. E diu Sent Augustí que Sent Pol fo verament enseyat^{50a} per Jhesuchrist; e per él fo untat, e⁵¹ fo turmentat ab él, e gloriós en él. E en carn⁵² fo emagreýt⁵³ per so que la sua carn fos aordonada a⁵⁴ atalentament de bona obra: cor enaprés lo cors d'él⁵⁵ fo molt noblament aordonat en tot bé a fer: verament sabia él fameyar e abundar en bés,⁵⁶ e'n totz loes e'n totes causes él era establít a totes causes contràries⁵⁷ a soferir volenterosament. E diu Crissòstomus que a res⁵⁸ no estimava la mort ni'l cruciament,⁵⁹ e'ls turmens reebia així co jocs d'emfans.^{59a} E aytals causes él abrasava molt volenter,⁶⁰ e més era ennobleýt, quant era ligat ab la cadena, que si fos coronat ab mot nobla corona, e pus⁶¹ volenterosament reebia les nafres que dons que hom li fesés.⁶²

³⁷. - quant P: car B.

³⁸. - *ensegat* B: *enseyat* P: *caccaretur o est (ob)caccatus* V 135.31 ss. [ço que P altera com si fos 'enseyat', mot que s'escau a aparèixer també dos cops, en aquest mateix paràgraf, però més avall]

^{39a}. - mal en B: mal enteniment P.

⁴⁰. - *ayel* PB 'anyell': *agnus* V.

⁴². - *vaxel* P: *anyel* B: *vas* V.

⁴⁶. - *athletam doctum...* V135.1.

⁵³. - emagreït. '*amagrit*': *maceratus* V135.3.

⁵⁶. - bes P: '*béns*': *ad omne opus bonum dispositum est* V135.5.

⁵⁷. - contràries B: *adversa* V.

⁵⁸. - a res PB: *velut quosdam...* *culices aestimabat mortem...* V135:8. *Manca ací la trad. d'una frase? potser el trad. dona un equivalent velut culices? 'com mosquits (o rentells)' sembla traduir-ho per a res 'en res'.*

⁵⁹. - cruciament '*acte de turmentar*' (no en *AlcM.*).

^{59a}. - co jocs demfans P: com joch de fans B.

⁶⁰. - volenter P: *volenters* B.

⁶¹. - pus P: *plus* B.

⁶². - *me(n)yar*: *manducatio cibi veliti* V135.15.

65r/ És dit que aqueles tres causes foren en éi contràries que foren en lo primer home. Cor en éi fo endressament contra Déu, e per contrari fo en Sent Pol gitament en terra; e en lo primer ome fo l'obriment dels uls, e per contrari los uls de Sent Pol foren ensejats; e en lo primer home fo lo menyar⁶³ del pom⁶⁴ que li era vedat, e per contrari / fo en Sent Pol abstinència del menyar que⁶⁵ li era legut⁶⁶ de menyar senes pecat.

DE SENTA PAULA⁶⁷

53v2 Paula fo mot nobla fembra de Roma. E escrise la sua vida Sent Jerònim, en aquestes paraules dién: «Si totes les partz del meu cors se retornaven que fossen lenges, e totz los traucs⁶⁸ del meu cors resonaven, així que gitassen umana vou, ab tot eu no poyria bastar de contar dignament [a les vertutz] de la santa, gloriosa «e» mot honrada Na Paula ni a les sues vertutz». Senta / Paula fo mot nobla dona per liyatge, mas mot fo pus nobla per santetat, e fo mot poderosa saenrere⁶⁹ de motz grans riqueses, mas ara és pus ennobleida per la paubretat de Jhesuchrist. Trac⁷⁰ a testimoni d'ela e de la sua santetat Jhesuchrist⁷¹ e'ls sans àngels d'Él, e aquel propri àngel qui ela gardava e fo compayó de la mot nobla fembra. Eu no són en gràcia ni ose dir ab boca les lausors⁷² que eu són discedor d'ela, ni no'y són sufficient per mèritz que li fasa⁷³ testimoni eu. Vol tot lector breument⁷⁴ saber les sues vertutz? Sàpia que ela vole éser pus pobra que negun dels seus paubres, e enaixí co a pera preciosa entre moltes peres precioses resplandi; e així co la clartat del sol enfosqueex los pocs lums de les esteles e dels focs, enaixí sobrà ela totes les vertutz e'ls poders per sa umilitat: vole éser mot poca entre les gens per so que fos mayor feyta que totz. E aytant quant ela plus s'omiliava aytant pus era plus exaussada per Jhesuchrist.⁷⁵ E així

⁶³. - legut P; logut B; liciti V.

⁶⁴. - La vida d'aquesta santa manca en B.

⁶⁵. - totz los traucs del meu cors resonauen... umana vou P; omnes artes humana voce resonarent V135.22. És estranya la trad. de *artes* com a *traucs* 'forats' i no deixa de ser-ho també l'aplicació del ll. *artes* a elements o parts del cos. Potser un ms. llatí duria el més pertinent *artus* 'membres', que tampoc, però, no seria 'forats'. ¿O bé potser podríem llegir *trances* que pel sentit s'acostaria més a *artes* (tot i que B porta també *traucs*)?

⁶⁹. - saenrere P 'en temps passar': quondam V135.23.

⁷⁰. - 'Dono o trec en testimoni': testor V135.24.

⁷². - lausoros P (*mer lapsus per* lausors): nil dicere more laudantium V135.31 (*mal llegit com* dicerem ore).

co ela fugia a glòria ela meria que agés glòria ⁷⁶ que segex la vertut enquax umbra, e desempara los seus aymadors e desigà los meyns-presadors.

Aquela santa dona co agés aütz 'v' emfans, e fos en lo tems de la sua mort, lo marit, En Pammaci, que era marevelós om,⁷⁷ fêu majoral de les sues causes,⁷⁸ e lexà creter; al qual sobre la mort d'ela enseym⁷⁹ i poc libret; Eustoxi,⁸⁰ que era [és] en los santz locs de la virginitat de la esgleya, e és, ornament mot preciós;⁸¹ e Senta Rufina, que per no temprat soterament lo piatós coratge de la mare escampà.⁸² E ac En Torori⁸² per fil, après lo qual ela defali que puix no emfantà, per so cor puys no volc servir a l'ofici de matre-moni. /

54r1

E pus que'l marit fo mort, enaixí'l planc,¹ que après d'él volgra morir; e així se convertí al serví de Déu, que semblant fasia que ela degés morir.² Què'n pusc als d'ela recomtar? Ampla e nobla casa ² tenia, e saenrere era mot rica, mas totes les riqueses avia donades a paubres. Totes aquestes causes a'N Paulí, bisbe d'Antioxa, e a N'Epifani qui, a Roma, anaven davant ela per vertutz, pensà a yaquir; «e», en un moment, tota la sua terra. Quals causes voletz que eu vos conte pus de la santa dona?³ Senta Rufina fo mot noble fembra, e així co ela esperava les sues núpcies, calan ab plors, pregava Déu. E ab los uls exutz ela gardava en lo cel e no avia pietat dels fils, mas avia pietat en Déu, en qui avia sa esperansa.⁴ No sabia que fos mare, per so que provàs si éser serventa de Déu.^{4a} Trebalyaven-se les sues entrales, així co sic's partissen dels lurs membres, e ab dolor se combatia. Totes aquestes causes ela soferí ab plena fe, e ab alegre

⁷⁶. - Latebat et non latebat, fugiendo vanam gloriam merebatur V: om. PB.

⁷⁷. - sanctum et admirabilem virum Pammachium V136.6.

⁷⁸. - e fos... causes: Blaessillus, super cujus mortem eam Romae consolatus sum, Paulinam, quae sanctum et admirabilem virum V; *majoral*, 'majordom', sentit que manca en AlcM.

⁷⁹. - Pammachium et propositi et rerum suarum reliquit heredem, ad quem super ejus obitum parvum libellum edidimus V136.7. Tradueix *parvum* 'petit' per *poc*; i *edere* 'publicar' calcant els altres sentits d'aquest, pel latinisme *ensenyar*

⁸⁰. - Eustoxi PB: Eustochium V.

⁸¹. - *preciós* B: preciosos P.

^{82a}. - matris animum consternavit V136.10.

⁸². - Torori PB: Toxocium V.

¹. - planc 'va planyer'; planxit V136.13.

^{1a}. - ut mortem ejus quasi videretur optasse V136.14.

². - B: causa P: domus V.

³. - Quales causes... dona B: Quid ultra differo? V.

⁴. - en qui... esperansa PB: *traducció lliure de la idea de* V136.24.

^{4a}. - Nesciebat se matrem, ut Christi se probaret ancillam V136.25.

coratge o desigava. E l'amor dels fils meynspreava per la amor de Déu. Tant solament en Na Estàxia ⁵ pausava son cor, per so cor ela fasia a la sua voluntat e era sa compayona⁶ en la nau. E així co eles anaven en la nau per la mar la nau trebalyà tant fort que totz aquels qui ab ela anaven gardaven en la riba. Mas ela tenia los uls giratz, per so que no vesés aquels que ela veser no podia senes turment.

54r2 E co en loes ^{6a} vengés de Terra Santa, e'l cònsul de Palestina,⁷ qui la compaya d'ela avia coneguda mot covinentment,⁸ [per què] trameses «sos» [lurs] misatges,^{9a} [als quals] manaren aparelar lo palau del seyor.⁹ Mas ela elec una umil cambra. E totz los loes «de Crist»¹⁰ ab mot gran volentat diligentment cercava; e stan^{10a} gitada davant / la crou en terra, així com si vesés en la crou Nostre Seyor penyant, ela adorava; e quant fo entrada en lo sepulcre de la resurrecció, ela besava la pèra que avia moguda l'àngel de la porta del moniment; e en lo loc en lo qual Nostre Seyor avia jagut, així con si agés set, les desiayades ayges de fe y lepava ab la sua boca.

Quantes làgremes ni quantes dolors ni quant[es] plors y sostene! Testimoni n'és tot Jherusalem e testimoni n'és, é'l mesex, Nostre Seyor, lo qual ela pregava. Enaprés ela anà en Besleem e entrà en la balma del Salvador, e vesé lo loc sacrat en què gac ¹¹ la senta verge Santa Maria. E ausí eu que ela jurava que avia vist, ab los uls de la fe, l'emfant, envoltat en los draps, estant en la grípia; e'ls Reys qui adoraven lo Seyor, e la estela resplandent; e la Verga¹² qui'l noyria; e'ls pastors qui i venien de nuyts, per so que vesessen la paraula que los era dita per l'àngel. E adoncs ¹³ los evangelistas deïcaren lo comensament de Sent Joan, qui dix: «En lo comensament era Paraula ¹⁴ e la Paraula és feyta carn». E vesé los enfans mortz;

^{6a}. - e co (e)n loes: e con totz P: cumque ad loca V137.32.

⁷. - vengüés de Terra Santa: vengesen en Terra [ela] sena[na] P: terrae sanctae venisset V136.33.

^{7a}. - e'l cònsul de Palestina: luy de Palestina P: et proconsul Palaestinae V136.34 [en part malentès de proconsul com procul].

⁸. - qui la co. d'ela... covinentment P: qui familiam ejus optime noverat V136.35.

^{8a}. - tr. s'eren lurs mi. P: praemissis apparitoribus V136.35.

⁹. - als q' manà aparelar lo palau del se.: als quals manaren apelar l. p. del se. P: jussisset ei parare praetorium V136.35.

¹⁰. - cuncta loca Christi V136.36.

^{10a}. - e stan: e staua P: prostrataque V137.1.

¹¹. - gac = jach 'va jeure'.

¹². - Verga P: matrem virginem V.

¹⁴. - et verbum erat apud Deum V: om. PB.

per paor d'Erodes, qui era mot crucl, veé fugir Josep e Santa Maria en Egipte. E ploran mesclat ab gaug, ela disia e parlava: —Déus te sal Besleem, casa de pa, en la qual és nat pa, qui és devalat del cel; e Déus te sal Eufrat, region molt abundant de béns, de la qual és fertilitat Déus; per què David ne parlà mot confiantment, dién, «en lo tabernacle d'Él, en lo qual estegren los peus d'Él». E eu, mesquina pecadora, són digna jutjada que [no] bes¹⁵ la grípia en la qual estec Nostre Seyor Jhesuchrist quant era poc,¹⁶ e que [no] ador en la balma, en la qual la Verge fugí enffantan Jhesuchrist: ¹⁷ enffantà, so és, lo meu repaus; per so cor terra és del meu Seyor. / Per què eu abitaré así,¹⁸ per so cor lo Salvador l'à eleguda—.

En tant s'omilià la santa verge que totem qui la vesia, per honrament del seu nom, no cresegra ela veser,¹⁹ mas que fos una de les sues serventes.²⁰ On co ela mot sovèn fos enrevirada per cor de verges, e per vestiment e per vou e per àbit, en tot [loc] se demostrava menor de totes. Nuls temps,²¹ pus que'l marit fo mort entrò al dia que ela s'adormí en Nostre Seyor, no menyà ab ela ome, ja fos so que ela lo saubés baró sant o que fos en dignitat de bisbalia.²² No anava als bayns si no o faia per gran nessesitat; no ac mol lit per mot greu febra que agés, ans jasia totaora sobre mot dures roques e's repausava, si repaus pot éser dit, e aquí ela estava dia e nyt per raó de pena a soferir. Planyia²³ la santa dona enaixi los leus pecatz, con si fossen greus crims, dels quals ela fos encolpada; e co nós motes vegades la amonestàssem mot fortment que perdonàs als seus uls, ela, servan la lissó²⁴ de l'avangeli, disia: —Torbadora és la cara la qual, contra lo manament de Déu reebut, à²⁵ feyt motes causes desonestament: és costremyidors²⁶ lo cors qui à vagat e estat en motz delitz e en loemes ric[s];²⁷ per què o deu totztemps compensar ab plors,²⁸ e'ls mols lansols e'ls vestirs de la seda preciosses deven ésser²⁹ mudatz en asprea de celeci;³⁰ e eu, qui plaguí al segle e al marit, desig ara a plaser³¹ a Jhesuchrist³²—.

¹⁵ - bes 'hesi': digna sum iudicata deosculari praesepe V137.21.

¹⁶ - poc 'petit'.

¹⁸ - abitaré así: habitabo hic V; abitar per habitar.

¹⁹ - no cresegra... veser PB: videre gestisset, ipsam esse non crederet V.

²⁰ - una... serventes PB: ancillarum ultimam V.

²¹ - in pontificali culmine positum sciret V137.30.

²² - reebut, à: à reebut P.

²³ - costredors, amb la -s del cas recte llatí. Veg. C 33. affligendum est corpus V137.37.

²⁴ - en motz delitz e en loes ric[s]... plors: multis vacavit deliciis, longus risus perpetuo compensandus est fletu V137.38.

²⁵ - a. de celeci; asprea de consel P: asperitate cilicii V.

²⁶ - desig a plaser 'desitjo plaure'.

Si eu volia entre tantes e tals vertutz preïcar la castetat que és en ela, semblaria que fos sobrefluitat. Ela, dementre que era seglar a Roma, fo exempli a totes les fombres, per so cor vivia enaixí que negú ome no podia maldir d'ela ni ab fama no ausava fè<nger.³¹ La mia eror confès: ³² per so cor en largén³³ era mot abundant, era represa³⁴ d'aquelò que eu disia de l'apòstol; no ges per so que als altres fòs< fredament del foc infernal e que a v<os fòs tribulació,³⁵ mas per egaltat en aquest tems que sia la nostra³⁶ abundància d'aquels.³⁷

54v2 E deu om proveir que, / so que om fa volenterosament, que totz tems o pusca om fer.

E la santa dona era mot vergoyosa, e suau, e parlava mot poc, e apelava per testimoni Nostre Seyor, per lo nom del qual disia que fasía tot cant fasía. E disia tot dia que ela morís mendican e freyturan, en tant que no jaquis un diner a la sua filya e que quant seria morta fos envoldada en altruys³⁸ draps.³⁹ —Car bé sé eu que si eu deman res a degun⁴⁰ que m'o darà; e si negú és freyturós e no vula res pendra de mi; almeyns aquelò que eu li poyré donar d'aquelò que om me dóna! ¿si's mor, a qui porà om domanar⁴¹ la sua ànima?—. No volia la santa dona los seus diners escampar en comprar péras qui ab la terra e ab lo segle⁴² són trespasadores. Mas en aqueles péras los donava que vives se giren sobre la terra.⁴³ de les quals és dit en *Apocalipsis de Sent Joan*, dién: «La ciutat del gran rey se bastex». E la santa dona no menyava oli sinó en dies de festes en negun menyar; qual abstinència fasía de vi e de tota licor⁴⁴, ni de pexes e de leyt, ni de mel e d'ous ni d'altres menyers suaus, nuls om no s'o pot pensar per abstenent que sia; mas són-ne motz qui's fan abstinens mot e's pensen⁴⁵ que om los tenga per abstinentz, los cals s'omplexen bé lo ventre d'ous e de bos pexes ab les davant dites causes.

Per què la'n repreneia om fad vel.⁴⁶ Al qual ela respòs, dién:

³¹. - fèger, per 'fingir, fènyer'. Cf. la grafia *segor*, «senyor» 74R2. Quisquam auferet famam confingere V138.6.

³². - largén, 'essent larg en el donar', potser llatínisme: largiendo V.

³³. - era represa: arguebam V.

³⁴. - nostra P: vestra V.

³⁵. - «sit ad illorum inopiam et illorum abundantia sit ad vestram inopiam» V: om. PB.

³⁶. - altrys P 'd'altres'. Plural analògic.

⁴¹. - domanar P: requireretur V.

⁴². - sed in vivis lapidibus, qui voluntur super terram V.

⁴³. - e's pensen: es penses P: quidam se abstinentissimos putant V138.26.

⁴⁶. - per què... vel. Novi susurronem quendam... nuntiasset quod... quibusdam videretur insana et cerebrum illius diceret confovendum V138.27 ss.

—Nos êm feytz demostramens al món,⁴⁷ e som feytz fols als àngels e als omes per la amor de Crist e pus savís que'ls omes d'aquest món ⁴⁸—. E la santa dona lo monestir que avia liurat a omes per governar deveý, e i mès motes verges, les quals ajustà de diverses províncies, de nobla liyatge, e de migana gent, e de mot bas linatge. Del qual monestir fê tres partides de compayes, en aytal manera: que quant les dones meñgaven⁴⁹ nì obraven estaven departides, e'n oració s'ajustaven. E aqueles que's paleyaven entre si per leus / paraules les castigava, e la leugeria de les enfantes ab bastimens e ab dejunis la lur malea trencava, per so cor més volia que'ls dolgés¹ lo veñtre que la pensa, [e] a eles dién que la legea del cors e dels vestimens era en legea de ^{2a} la ànima. E disia-los que aquelò que és per leu tengut entre'ls omes del secle o per no-re, era mot greu causa e greu faliment en monestir. E als malautes languitz donava largament a menyar, e tot so que lus era mester e especialment carn; mas ela, quant era malauta, non ² volia menyar-o. Per aquelò ³ no era egals ab les altres per so «co» era mot piatosa, e en si era mot dura e «cruel»⁴, senes tot amor.^{4a}

Recomtaré aquelò de què eu són cert: En lo mes de juliol fo mot trehalada de grans calors de febres; e après desperació de la sua vida, per la misericòrdia de Deu, ela melorà. Per què los metges li conselyaren que per confortamem del cors begàs mot vi aaygát, per so que la malautia, bevén ayga, no li tornàs a ayganós.⁵ De la qual causa ne pregué eu amagadament lo sant papa En Pifanlan⁶ que la n'amonestàs, e que la[n] forsàs que begés vi; per què lo papa, qui era mot savi, mantenent li o atorgà. E, sotz-risén, ela li dix que él deuria fer aquelò de què él la pregava.⁷ Mas co'l sant baró

⁴⁷. - Theatrum facti sumus mundo V138.30.

⁴⁸. - et angelis et hominibus nos stulti, propter Christum, sed stultum Dei sapientius est hominibus V138.32.

⁴⁹. - ut opere et cibo separatae... oratione jungerentur V138.36.

¹. - de: da P.

². - *Non* [no re P] per *no* és força menys freqüent en català antic que en occità o francès, però es troba en autors arcaics: veg. Desclot i d'altres citats per Coll i Alentorn (ed. ENC) V, 218.9; freqüent en el text de Cerverí de Girona (ed. Ugolini 39.24, 42.9, 75.9 i 13, 19, 20), el llenguatge del qual és una mescla de català i llengua d'oc.

³. - sed V.

⁴. - en si era mot dura e cruel... (dura e) eruel P; trad. *lliure de* quod in aliis clementiam in se duritiam commutabat V139.6.

^{4a}. - senes tot amor PB: no V.

⁵. - a ayganos P; in idropisim V: '*en hidropesia*' (dos exs. de la variant aiguanús en *AlcM*).

⁶. - Pifanian: Epiphanium V.

⁷. - Quid plura? V: om. trad.

papa la'n pregàs molt, quant la n'ac pregada mot el ixí fora e querec-me qu'en faria.^{7a} —En tant profité que eu, que no era mig ome,^{7b} apenes m'aconselyà que no begés vin—. En luytament⁸ era per sos mèritz,⁹ e per mort dels seus era trencada, e majorment dels fils, car en la mort del marit e dels fils fo totziems perduda.¹⁰ *M.

E quant s'avia lo ventre seiyat, e la mare, ab seyal de la crou † mantenenent tot laniment †, era deliurada de tot mal e[la] sa¹¹ pensa cresent¹² estenia les entrayles del pare;^{12a} e ab coratge vensent era^{12b} vensuda la freolesa / del cors. Les escriptures santes tenia ela en memòria; e co ela mot amàs lîger la ystòria e apelés-la fundament de veritat, ela seguia l'enteniment esperital; e ab aquesta¹³ edificatió e ajustament ela defenia la edificació de la ànima. *M.

Dir-vos-é encara més¹⁴ altra causa de la santa verge, que semblarà als envegoses que no sia vera. Lo lengatge ebraic, que eu apresí¹⁵

^{7a}. - Malentès per *quaerenti mihi quid egisset respondit...* V139.20 ('preguntantli jo què havia aconseguit d'ella...').

^{7b}. - Nou malentès? [O potser el ms. llatí de Cuixà duia una lliçó errada *semi (homini)* per *seni (homini)*, ço que explicaria la trad. «no era mig ome». La resta aproximadament és justa: *en tant profité* == *tantum profeci*, *apenes m'aconselyà* == *paene persuaserit* V139.21 J. C.].

⁸. - en luytament P: in luctu mitis erat et suorum mortibus... V178.17. Trad. *s'aparta del sentit de V; d'altra banda luytament és un calce del ll. luctus 'dol'*.

⁹. - Des d'ací, com que l' estil de l'original llatí és retorcit i ampul·lós, i el seu sentit és rebuscat i obscur, la trad. segueix més els mots que el pensament, resultant-ne un passatge de sentit fosquíssim, mal que el copista de P agreuja encara amb algunes inexactituds de còpia. —Per sos meritx P: miris V139.16. Mal comprès pel trad.: ell o el ms. llatí que tenia a la vista devien suposar alguna ratlleta sobre la *m* i creure que era la sigla de *er*, entenent *meritis*.

¹⁰. - perduda P: periclitata V139.18.

¹¹. - e quant... tot laniment: e quant... tot laynment P: et cum os stomachum-que signaret et matricis dolorem crucis niteretur impressione lenire V139.18. [Descartem la idea d'esmenar *tot laynment era en tot l'ayn mentre era* perquè resultaria una frase incoherent, sense sentit ni correspondència amb el text llatí. És aproximadament justa la traducció de *os stomachumque signaret* per «lo ventre senyat», i de *crucis impressione* per «ab senyal de la crou», i és clar que *matricis* és realment «la mare» (nom popular de la matriu); *superabatur affectu* li suggeri «era deliurada de tot mal», per tant els mots «mantenenent laynment» vindran de *niteretur lenire* i cal doncs llegir *laniment* o *leniment* i admetre que vertí el verb *miti* 'esforçar-se' pel participi del nostre verb «mantenir» J. C.].

¹². - e sa pensa cresent: ela se pensa cresent P: et credulam mentem V139.20.

^{12a}. - estenia les e. del pare: estenta les entrayles del pare P: parentis viscera consternebant V139.20.

^{12b}. - e ab coratge vensent: e ab coratge vensut P: animoque vincens V139.21.

¹³. - apelés-la fund. de ver.: apres lo fund. de ver. P: et illam veritatis diceret fundamentum V139.24.

^{13a}. - aquesta: aquestes P: hoc (culmine) V139.24.

¹⁴. - encara més 'a més d'això' (freqüent: *AlcM. doc. de 1410 etc.*).

¹⁵. - apresí 'aprenquí, vaig aprendre': conjugació més antiga: apris pf. 1, après pf. 3 cf. *Grandgent* 177.1.

en ma joventut, ab molt gran trebayl, en partida, volc ela apendra; e après-lo tam bé que'ls salms cantava ab lenga ebraica e parlava lo lengatge ebraic ses¹⁶ tota propietat de lenga latina; lo qual lengatge sabé mot bé la sua fila Na Estòquia.¹⁷

Entrò así avem navegat ab motz bos vents, e les ondes de la mar ab¹⁸ la carena de la nostra nau mot leument avem^{18a} trencades; ara'ns cové que la nostra pensa córega en oracions.¹⁹ Mas qui^{19a} serà qui pusca, ab uls exuts, la mort de Santa Paula recomtar? Devetz saber que ela casec en mot greu malautia, e atrobà aquelò que mot desig[ua]va, per so que nos desemparàs e plus plancrament s'ajustàs ab Nostre Seyor.²⁰ Sentí-sse la santa dona, que era mot sàvia, que la mort s'apruymava as ela,²¹ per so cor la una partida del cors li refredava e totz los membres, enaixí que tant solament tremia²² la sua ànima en lo seu sant pitz; e no estava per so que ela no dixés aytals verses, així co sela²³ qui vol anar als seus e meyspresa los estrayns; los quals verses dien així: «Séyer, eu amé la tua belesa,²⁴ etc.». E l'altre comensa enaixí: «O quant amadi^{24a} són los teus tabernacles, Séyer, etc.». E l'altre diu: «Eu elegí éser gitat en la casa de Nostre Seyor, etc.». E co om li²⁵ demanàs per què calava ni per què no volia respondre quant om la cridava, si's dolia de / res, ela respòs, en lengatge grec, dién que no avia res de què fos trista, ans vesia totes causes de repaus. E après aquestes paraules ela calà: e, ab los uls closes, així co si meyspresàs les causes baxes,²⁶ entrò que la arma²⁷ se partí del cors, ela cantava los davant ditz verses, entrò que a envides²⁸ la podia om ausir què's disia.²⁹

Lo qual loc tenc enapréis un monge qui estava amagatz en l'erm. E

¹⁶. - ses 'sense'. Veg. Cor. 38a; cf. f.º 20r1.

¹⁷. - Historia P: Eustochium, -chio V.

¹⁸. - ab: e P.

^{18a}. - avem: ben P.

¹⁹. - Malentès: nunc in scopulos incurrit oratio V139.33. *Sens dubte el trad. no entengué el mot scopulos i de resultes d'això interpretà malament oratio.*

^{19a}. - a qui: que P: quis V.

²¹. - as ela o ad ela (*lectura dubtosa*) P. El conegut resultat de la norma de fonètica sint., cf. Cor. 32a.

²². - tremia 'tremolava'. P *escriu* trem i *després* un ratlla (*sigla* de ia). Del verb arcaic *trémere*: palpitare V140.1.

²³. - sela, grafia ant. de cella 'aquella'.

²⁴. - la tua belesa: *decorem domus tuae* V.

^{24a}. - amadi, 'amats'. Veg. Cor 34 i Grandgent 51.4.1. *dilecta* V.

²⁵. - li demanàs P: a me interrogaretur V140.5.

²⁶. - les causes baxes P: quasi humana despiceret V140.9.

²⁷. - arma, 'ànima'.

²⁸. - a envides, 'a penes'.

²⁹. - «Tota ad fonus ejus Palaestinarum urbium turba convenit» V: om. P.

tenc los secretz de la santa dona, e pensava's que tothom fesés sacrilegi qui a'ytal santa dona en la mort no fasia offici; entrò que, sotz la esgleya e costa³⁰ la balma de Jhesuchrist, fo soterada. E la santa verge fila d'ela, Na Estòquia, jaya sobre la verge, que la besava en guisa que no la'n podia om partir que no la³¹ besàs. E tenia los seus uls costa los seus e la tenia abrasada, així co si ab ela volgés éser sebilida. D'asò és testimoni Jhesuchrist: que anc no gahí un diner a la sua fila, quant se morí, Senta Paula, ni res de què's pogés sostenir ela; e so que plus greu és dels frares e de les sors, que sostenien mot gran malautia, la qual era mot no-piato[s]sa. Déus te sal,³² Santa Paula, e plàcia³³ «a» tu que tu ajutz als teus cultivators, en la lur velesa, ab tes oracions!

DE SENT JULIA, BISPE³⁴

Julia és dit enquax «alegre», e de *ana*, que vol dir «ensús».³⁵ E d'aquí és dit Julià, que vol dir enquax «Jubilian», per so cor ab gaug demanà les sobiranes causes. O és dit Julià de *juli*, que vol dir «comensament», e *an[u]lus* vol dir «vel».³⁶ Per so cor en lo servesi de Déu fo él mot veyl per lone servesi, mas era comensant, segons que él se pensava: tant li plasía Déu a servir.³⁷

55v2 Julià fo bisbe de Cena.³⁸ És dit que él fo Simó, aquel qui era lebrós, lo qual fo sanat de la lebbrosia per Jhesuchrist. Aquel qui convidà Nostre Seyor Jhesuchrist³⁹ a son menyar, qui, / après la asensió de Jhesuchrist,⁴⁰ fo feyt bisbe de la ciutat Cenomanence,⁴² en lo qual loc fo mot clar per motes vertutz. Tres mortz ressucità e enaprés él se repausà en pau ab Déu. Aquest és aquel Sent Julià al qual demanen bo ostal sel«s» qui van per camí, per so cor él albergà Nostre Seyor en son ostal; mas alguns dien que altre Julià és sel qui aucís son pare e sa mare ignorantment, la ystòria del qual pausarem enaprés.

³⁰ i ^{31a}. - *costa prep. 'al costat de', també 56v1 n. 39.*

³¹. - *la: lan P.*

³². - *Déus te sal P: Vale V.*

³³. - *De Sent Julia, bispe P: De sancto Juliano V.*

³⁴. - *vol dir vel P; no V.*

³⁷. - *in Dei servitio fuit senex longanimitate, sed incipiens sui reputatione V140.5 f. Potser el trad. en el seu ms. llatí llegí longa servitute en illoc de longanimitate.*

³⁸. - «sui reputatione».

³⁹ i ⁴². - *Cena ... Cenomanence P: Cenomanensibus V. [«Cenomanensis» de le Mans, deprt. Mayenne].*

⁴⁰. - *Jhesuchrist P: no V.*

Fo altre Julià qui fo de Alvèrnia,⁴³ de mot noble linatge. Mas pus noble fo per fe, qui per desirer⁴⁴ de martiri se liurà e's mostrava als perseguidors. Enaprés En Crispí, qui era cònsol, i tramès un seu ministre⁴⁵ qui'l manà aucir; e quant o saubé Sent Julià, mantenent de grat li ixi defora e'ls demanà què volien; e així co aquel lo volc aucir, él se parà per lo colp a pendre, e enaxí perdé lo cap; per què, los seus amics mantenent levaren lo seu cap e portaren-lo a Sent Feriol,⁴⁶ qui fo compayó de Sent Julià. Al qual menassaren si de mantenent no sacrificava a les ýdoles, mas él no'ls ne volc creyre,⁴⁷ per la cal causa l'auciren, e'l cap de Sent Julià, ab lo cors de Sent Feriol, éls pausaren en un vas. E aprés motz ayns Sent Mamet,⁴⁸ qui era bisbe de Viana,⁴⁹ trobà lo cap de Sent Julià entre les màs⁵⁰ de Sent Feriol, e axí tot entir⁵¹ e senser co si en aquel metex dia fos sebelit ni del cors partit.

Entre los miracles d'aquel Sant Julià se sol recomtar que, co un diaque raubàs le's ovels d'una esgleya de Sent Julià, los pastors li dixeren de part de Sent Julià que no les tocàs. Per què, él lus⁵² respòs: —En Julià no menyarà ovelyes—. E a pocs dies mot gran febra li venc que'l costrès, senes tot temprament, per què confessà aquelò que él feyt avia, e fé gitar ayga sobre si ab què om lo fregàs. Mas de mantenent⁵³ ixi del seu cors tant gran fum⁵⁴ e tan gran pudor que totz aquels qui de costa⁵⁵ li estaven fuscen⁵⁶ / e él enaprés morí.¹ *M.

Fo altre Julià qui fo frare de Sent Juli.² E aquels dos frares vengren a l'emperador En Teodosi, qui era mot hon crestian, e demanà-li que'ls donàs poder que éls pogessen destruyr los temples de les ýdoles là on los trobassen, e que pogessen edificar esgleyes³ a onor

⁴³. - Alvèrnia V, i *segurament P amb sigla de ex i no pas de m*.

⁴⁴. - *desirer*, 'desig': documentat en Llull: *desiderio* V.

⁴⁵. - *ministre P*, a *llegir així i no pas minstre*: *ministerium* V.

⁴⁶. - *Feriol*: *Ferreolum* V.

⁴⁷. - *creyre*, 'obeir', significat general avui i sempre usat en cat. i occità.

⁴⁸. - *Mamet P*: *Mamertus* V.

⁴⁹. - *Viana P*: *Viennensis* V.

⁵⁰. - *màs P* 'mans'; per a aquesta reducció rossellonesa, Cor § 38a. Cf. *pàs* 85r2; 93v1; i *hos* 122v1.

⁵¹. - *entir P* 'enter'. Rossellonisme. Veg. Cor 205 i Grandó 188.

⁵². - *lus P* 'los', datiu plural de tercera persona.

⁵³. - *fum*: *fum* P: *fumus* V.

⁵⁴. - *de costa*, 'al costat'.

⁵⁵. - *fuscen P* 'fugiren', cf. *fusqui* i *visciren* Cor. 51c, *escriscren* 9v1.

¹. - «Cum quidam rusticus, ut ait Gregorius Turonensis, in die dominica arare vellet, protinus contractis digitis manubrium securis, cum qua vomerem mundare volebat, ejus dextrae adhæsit, sed post duos annos in ecclesia sancti Juliani ad ejus preces curatus est» V141.25 ss.: *om.* P uns 40 mots.

de Jhesuchrist;⁴ la qual causa los atorgà l'emperador mot volente-rossament. Per què los donà un privilegi que totes les gens de l'emperi los obesissen e que los ajudassen, sotz pena del cap a perdre.

On, co Sent Julià e Sent Juli feesen una esgleya⁵ en un loc qui és apelat Gaudian,⁶ e totz aquels qui'n passaven venguessen a la obra per manament de l'emperador, per so que los ajudassen, endevenc-se que una compaya ne passava ab una careta, qui dixeren entre si: —Quina escusació podrem nós dir per so que francament puscam nós pasar, e que no siam destorbatz en aquella obra?—. Per què dix un que n'i ac:⁷ —Venitz-ne e pausem un de nosaltres sobre la careta en sobines⁸ e cobriam-lo ab draps e direm que un ome mort portam en la careta, e axí nós passarem franquamens⁹—.

Per què de mantenent éls pausaren un ome en sobines¹⁰ sobre la careta e dixeren-li: —Tu calaràs e clausiràs¹¹ los uls e, entrò que siam pasatz, tu jauràs en guissa de mort¹²—. C(o) vengessen^{12a} entrò als santz barons S. Julià e S. Juli, dixeren a éls los sers¹³ de Déu: —Fils, un poc vos aturatz e ajudatz-nos a la obra—. Los quals los resposeren: —Sapiatz que nós no podem així estar, per so cor nós portam en la careta un ome mort—. Als quals Sent Julià dix: —¿E per qual raó mentitz, fils?—. E éls li resposeren: —No't mentim, séyer.¹⁴ ans és ver, així co nós t'o diem—. Per què Sent Julià lus¹⁵ dix: —Segons la veritat del vostre dit, axí vos esdevenga—. Per què éls punseren¹⁶ los bous e passaren¹⁷ oltra. E quant éls foren luyñ del loc éls puyaren en la careta e cridaren a lur compayó, él / apelan per so¹⁸ nom, dién: —Leva sus e toca¹⁹ los bous, per so que tost nós ic²⁰ pasem!—. On co él no's mogés en neguna guissa, éls lo cridaren altra vega(da), dién: —E què? T'acordes?^{20a} Leva sus e toca los bous!—. E co él no'ls resposés en neguna guissa, éls anaren a él e descobriren-lo e trobaren-lo mort. Per què foren tant fort espaorditz que anc enaprés negun no gosà mentir als santz barons de Déu.

56r2

⁴ - 'hi era'.

⁵ j ¹⁰ - 'de sobines', única forma documentada en AlcM.

⁹ - *franquamens*: -s adverbial Grandgent 82, S. 3.

¹¹ - *clausiràs*, 'clouràs'. Document rossellonès de a. 1313, AlcM.

¹² - c(o) vengessen *corregit per P², amb esmena de mal llegir*.

¹⁶ - *punseren* P 'punyiren, arriaren': «pungentes pertransierunt». De l'antic *perfet fort puins* PUNXIT.

¹⁷ - *passaren*: «passararen» P.

¹⁸ - *so*, 'el seu'. Aquesta forma, segons AlcM apareix en la *Crònica* de Jaume I i en un document rossellonès d'a. 1308, així com en els noms catalans de parentiu (en la variant *son* i en els castellans antics *so*).

¹⁹ j ²¹ - *tocar* 'incitar a cops'. *stimula* V.

^{20a} - *ut quid deliras?* V143.18. *Trad. lliure: el sentit sembla ser '¿no hi toques, estàs fora de la realitat?'.*

Fo altre Julià qui aucís son pare e sa mare que no'ls conexia. E co'l davant dit Jolià, que era mot jove e mot nobla, un dia cassàs e encausàs un servi²² que avia trobat, sobtament lo servi²³ se girà ves²⁴ èl e dix-li: —Tu'm segex, qui seràs omesier²⁵ de ton pare e de ta mare?—. E quant èl o ausí, mot fortment fo espaordit. E per so que no li esdevengés aquelò que avia ausit dir al sér²⁶ èl des-
 (em)parà^{26a} tota sa compaya, e amagadament èl se n'anà a una region mot luyñ. E aquí èl s'acostà ab un príncep, ab lo qual fo mot baronil ome en batales e en lo seu palau.²⁷ E quant lo príncep o vesé èl lo féu cavalier e donà-li una castelana que era vídua per mulyer, que li donà lo seu castel en dot. *M.

Endevenc-se que'l pare e la mare d'En Julià anaven per lo món mot dolentz per lo perdiment de lur fil, mot diligentment, en tant que vengren al castel on estava En Julià; e adoncs En Julià se partí del castel, e quant los vesé la mulyer d'En Julià, ela los aculí²⁸ mot bé e demanà-los qui eren. E els comtaren-li qui eren ni què era esdevengut al lur fil; per què la dona entès que els eren pare e mare de so²⁹ marit, En Julià, per so cor aquelò metex avia ausit dir³⁰ a so³¹ marit. Per què los reché mot benignament e, per amor de son marit, ela los deseparà lo lit de so³² marit, e fé-se ela fer en altra loc lit, en què's colgà.

56v1 E quant fo dia / la castelana se n'anà a la esgleya. E de mantenen³³ En Julià venc matí; e en la cambra, axí co si volgés despertar sa mulyer, entrà. E axí co èl trobà son pare e sa mare dormén, èl se pensà que sa mulyer fos qui jagés ab un ome e,³⁴ talan ab lo coutel, èl los aucís amdós. E quant èl ixi de la casa èl vesé sa mulyer qui venia de la esgleya, per què, tot maravelyat, èl li dix e li demanà qui eren aquels qui dormien en lo seu lit. E ela li respòs, dién: —Aquels són vostre pare e vostra mara qui'us àn mot longament cercat. E cu fiu-los colgar en la vostra cambra per onor—. E quant Sent Julià o ausí dir, èl cuydà³⁵ tornar aurat, e comensà a plorar mot amargosament, e dix: —O caytiu, tu què't faràs, que tu ayes mort

²² i ³⁶. - encausàs un servi, 'perseguis un cervo', per encaçar. Cf. prov. ant. *cervi*, *cer*, variant que també apareix després.

²⁴. - 'vers'.

²⁵. - *omesier*, 'homicida', generalment homcier en cat. ant.

²⁶. - *sér*, veg. n. 22.

^{26a}. - Sembla que no es llegeixi més que *despar*, però segurament serà lapsus per *deseparà* (amb titlla sobre la 2ª e = deseparà): *Relictis omnibus clam discessit* V142.27.

²⁷. - en lo seu palau: in pace V. Caldria corregir-ho com a «en pau»?

³⁰. - «frequentar» V: om. P.

³⁴. - «silenter» V: om. P.

³⁵. - *cuydà*, 'va estar a punt de'.

ton para e ta mare! Vet ara que és complida la paraula que't dix lo servi,³⁶ mas co eu me'n cuydàs éser gardat, par-me que en guisa de mesquí o é complit! Ara sies a Déu comanada, sor mot amada mia, cor sàpies que eu d'aysi enant no repausaré entrò que eu sàpia que Déus aya reebuda la mia penitència—. Per què la sua mulyer li dix: —No plàcia³⁷ a Déu, séyer,³⁸ frarc meu, que tu'm desempars ni que senes mi vages, mas eu, qui ab tu é aüda part del teu gog, seré participant de la tua dolor—. E adoncs éls se n'anaren costa³⁹ un gran fluví⁴⁰ d'ayga, en lo qual mota gent trebalàvan per gran peril que'y soferien. E aquí éls feseren un gran espital per so que aquí feesen penitència,⁴¹ e que totz aquels qui volrien passar lo fluví⁴² que pascessen ses⁴³ tot cessament, e que rebés en son ostal totz los paubres. *M.

56v2 E après mot de tems, en ora de miganyut, que Sent Julià era mot las, él se volc repausar. Era aquela ora l'ayga mot gelada, e axí co él sa⁴⁴ pausava, él ausí una vou qui mesquinament se plorava e que cridava, mot greument / ploran. Sent Julià, que li passàs l'ayga. E quant él o ausí dir, mantenent se levà sus e passà l'aygua gelada, e atrobà aquela persona qui per lo fret se volia⁴⁵ morir; per què, la se'n portà a la sua casa e féu-li bon foc e calfà-la diligentment. Mas co él no la pogués escalfar e's temés que aquí no defalis per mort, él la portà en lo seu lit e cobria-la bé diligentment. E après poc de tems aquel qui axí era malaute, e enquax⁴⁶ lebrós, aparia tot resplendent, se levà e dix a Sent Julià:⁴⁷ —Julià, lo meu Seyor, penitència, per què amdós, enaprès poc de temps, repausarem en Nostre Seynor—. E enaprès aquel home esvaney e Sent Julià, ab la sua muler, après poc[s]⁴⁸ de temps, plen de bones obres e d'almoynes, se repausava en Nostre Seyor.

Fo altre Julià qui no fo sant, ans fo mot malvat home; lo qual fo apelat Julià Renegat.⁴⁹ E aquel Julià fo moynge⁵⁰ e home qui's mostrava mot religiós. Una fembra, segons que recomta Maestre Johan Belet en la *Soma de l'ofici de la esgleya*, avia tres oles plenes d'or, e'n les⁵¹ boques de les oles ela avia pausada senra,⁵² per so

⁴⁰ j ⁴². - *fluví*, 'riu'.

⁴³. - *pascessen ses*, per «passessin sense».

⁴¹. - *penitència* PB (?) per «penitència».

⁴⁴. - *sa* per «ça»? *Més aviat grafia orienta per se*.

⁴⁵. - *se volia* P 'estava en perill de'.

⁴⁷. - *a Sent Julià* P: *hospiti suo* V.

⁴⁹. - *Renegat* P: *apostata* V.

⁵⁰. - *moynge*, 'monjo'.

⁵¹. - *en les*: El copista va convertir «el les» en «en les».

⁵². - *senra*, 'cendra'.

que l'aur no paregués; les quals oles comanà la fembra a'N Julià, que's pensava que fos home sant, e dix-li davant alguns monges que les li gardàs, mas estirs ⁵⁴ no li dix que en les oles agués ges ⁵⁵ d'aur.

En Julià reebé les davant dites oles, en les quals él atrobà mot or, e tot aquel or él ne trase e omplí les oles de senra.⁵⁶ E après alcun temps la fembra li demanà que li retés les oles; per què En Julià li reté les oles, plenes de cenrra.⁵⁷ E co la fembra li demanàs l'aur que li avia comanat, él lo li neguà, e ela no li poc provar que aur li agués comanat, per so cor no n'avía testimonis; cor los monges davant cuy ⁵⁸ / li comanà les oles no'y veseren sinó cenra¹ en les boques de les oles. E enaxí él se retenc l'or, ab lo qual él se n'anà a Roma. E per aquel aur enaprés él acabà que ac lo cossolat² de Roma, e enaprés él fo feyt emperador.³

E, co él fos molt instruyt en art d'encantament, *M. on co mot li plagés aquela art, motz maestres⁴ ne tenia ab si, qui n'eren mot savis.^{5a} Esdevenç-se un dia,⁵ dementre⁶ que él era enfant [e'l seu maestra] e'l seu mestre se partia d'él, que, axí co él s'estava tot sol, él comensà a fer les conjuracions dels demonis. E axí co él legia, mantenent veng davant él gran multitut de demonis qui semblaven sarayns negres.⁷ Per què adones En Julià, quant los vec, fo mot espaordit e de mantenent⁸ él se féu lo seyal de la crou, e tota aquela moltitut de demonis s'esvaneýren. E quant lo mestre fo vengut, él li recomtà què li era esdevengut. Per què li dix so⁹ maestra:—Aquel seyal de la crou maravelhosament¹⁰ lo temen¹¹ los demonis—. On quant fo feyt emperador él ac memòria d'aquela causa. On co él volgés obrar d'aquela art, él renegà Déus,¹² e'l seyal de la crou en trops¹³ locs destruy. E'ls crestians per son poder, aytant co poc, él persegí, per so cor se pensà que en altra manera los demonis no li obesirien. *M.

On co En Julià devalàs en Pèrsia, axí co's lig en lo libre qui és apelat *Vides de pares*, él tramès un demoni envés sol colgat,¹⁴ per so que li recomtàs om què'y fasia. E co'l diable vengés a un loc, per 'x' dies estec en aquel loc, per so cor un monye de dia e de nuyt

⁵⁸ - *cuy*, 'qui'. *Forma de datiu després usada com a complement en general.*

² - *cossolat*, 'càrrec de cònsol'.

³ - *el fo feyt emperador*: in imperium sublimatus est V.

⁴ - *maestres* B *maestes* P: *magistros* V.

^{5a} - qui n'eren mot savis P: *no* V.

⁶ - «Sicut in hystoria tripartita habetur» V: *om.* P.

⁷ - *aethyopum* V.

¹¹ - *odiunt* et: *om.* P.

¹⁴ - *Més corrent és sol colgant.*

estava en oració. E, puxs ¹⁵ él se'n tornà a él senes alcun acabament; e En Julià dix-li: —Per què às estat ¹⁶ tant?—. E'l diable li respòs, —Eu é tant estat per un monye, que viu estar 'x' dies en oració per
 57r2 veser si se'n tolria, per so cor eu pogés pasar; *M. co él no's / cessàs d'orar eu no pogi pasar, e puxs ¹⁷ eu me'n torné, que res no fiu—. E adons ¹⁸ En Julià, mot indignat, dix que quant él venria en aquel loc él reebria venyansa d'aquel monye. [E] on co'ls demonis li promessesen victòria dels perscens, lo seu maestre dix a un crestià: —Què t cuydes que fasa ¹⁹ lo fil del fabra?—. E'l crestià li respòs: —Un sepulcre aparela a'N Julià, l'emperador—. On co l'emperador ²⁰ vengés a Sesàrcia e a Capadòcia, ²¹ Sent Basili venc envés él, qui li tramès 'iii' pans d'ordi per present. De la qual cosa fo mot lodignat En Julià, e no'ls volc reebre; e per los pans él li tramès erba, dién: —Menyar de bèstias nos às aduyt: reeb aquelò que'ns às tramès—. E Sent Basili li respòs: —Sàpies que nós t'avem tramès d'aquelò que nós menyam. Mas tu nos às donat d'aquel menyar que tu dones a les tues bèsties—. E per aqueles paraules En Julià, mot irat, dix: ²² —Sàpies **que** eu destroyré aquela ciutat e puxs ²³ la araré ²⁴—. *M.

En la segent nuyt vesé Sent Basili en la esgleya de Senta Maria, en visió, gran multitud d'àngels, e e'mig ²⁶ d'èls él vesé una fembra qui estava en lo tro, e disia a sels qui li estaven de costa: ²⁷ —Apelatz-me tost En Mercuri, qui m'aucissa tost En Julià Renegat, qui diu mal de mi e del meu fil molt ergulosament—. Era En Mercuri un cavalier qui era mort per la fe de Jhesuchrist, per En Julià, qui l'avía feyt aucir, e en aquela metexa esgleya, ²⁸ per què de mantenent ²⁹ Sent Mercuri venc ab les sues armes que om tenia en la esgleya, ³⁰ e per ma'nament ³¹ d'aquesta dona él s'apará de combatre. E quant se fo despertat Sent Basili, el anà en aquel loc on jasia Sent Mercuri ab les sues armes; e axí co él obri lo seu monument anc ³² no'y trobà lo seu cors ni les sues armes. Per què él demanà a la
 57v1 garda qui / gardava aquel loc qui n'avía portades les sues armes d'En Mercuri. E aquel li respòs per sagrament que les armes d'En Mercuri eren en aquel loc lo vespre passat, axí con solien estar.

E de mantenent ³³ Sent Bassili se partí d'aquel loc, e mati él se'n tornà en aquel loc metex, e trobà aquí lo cors de Sent Mercuri, e les armes, e la lansa sancnenta. ³⁴ E de miantenent venc un ome de

¹⁶. - *estat*; manca en P: tardasti V.

¹⁸. - 'lavors', *generalment* adoncs.

²⁰. - *ut in hystoria sancta Basilii legitur et Fulbertus, Carnotensis episcopus, testatur V: om. P.*

²⁴. - '*sangonenta, sagnant, que treu sang*'.

la batala qui dix: [*M.] —Dementre qu'En Julià, l'emperador, estava en la batala³⁵ veus³⁶ que venc un cavalier no-conegut ab ses armes e ab sa lansa, qui costrès lo seu caval ab los esperós mot ardidament, e demanà En Julià; e, esbrandèn sa lansa mot fortment, él ferí per mig del cors En Julià, e sobtament él se parti d'aquí, així que puxs no fo atrobat ni davant éls no aparec³⁷—. E l'emperador En Julià, dementre que's moria, de la sua sanc él s'omplí les mans³⁸ e en l'àer él la gità, dién: —Vensut às, Galílea, vensut às!—. Mas cor en aquestes paraules él morí mesquinament, per totz los seus fo desempurat, no sebelit, e fo escorxat per los persiens,³⁹ e del seu cuyr fo sotz-estrat⁴⁰ al rey de Pèrcia. /

DE LES FESTAS DE SEPTUAGESIMA⁴¹

Dit és de les festes que són enfre lo tems lo qual és contengut en partida sotz lo tems de reconciliacion e en partida sotz lo temps de peregrinacion, lo qual tems representa la esgleya de la nativitat de Crist⁴² entrò a Septuagèssima. Ara se'n scgeix veer de les festes que vénen enfre lo tems de deviacion que comensà⁴³ d'Adam e durà dentro⁴⁴ a Moysèn, lo qual tems representa la glesa de Septuagèssima e dura entrò a Pascha.⁴⁵

³⁵. - E de maintenant... devant els no aparec P: et ecce quidam de exercitu rediens dixit: Cum Julianus imperator in exercitu moraretur, ecce quidam miles ignotus, cum armis suis et lancea veniens, et calcaribus urgens equum, audaciter, Julianum imperatorem impetivit, et lanceam fortiter vibrans, ipsum valide per medium perforavit et, subito abscedens, nusquam comparuit V145.21 ss. (No sembla que el motjo que traduí aquest passatge entengués prou el llatí, puix que verteix *exercitus* com a *batalla*, allà on esperariem *hosti*; *impetivit* com a *demanà* allà on esperariem *feri* o *moc en* (potser el seu manuscrit llatí duia *petiit*?); i *perforavit* com a *feri* on més aviat esperariem *traucà*, *trencà* o *plagà*. J. C.).

³⁶. - 'Vet aquí'.

^{36a}. - demanà P: impetivit V145.20: 'investí'.

³⁷. - sicut dicitur in hystoria tripartita V: om. P.

^{38a}. - Vicisti Galilaea, vicisti! V145.28. *Galilaea* no com a nom de Crist sinó del cristianisme.

⁴⁰. - 'Feren una catifa': Substratorium efficitur V.

⁴¹. - De festivitatibus quae eveniunt infra tempus deviationis V.

⁴². - Crisist P (*sic*).

⁴³. - B: comensé P.

⁴⁴. - dentro 'fins a': entrò B.

⁴⁵. - Pascha: Pasha P: pascha V.

SEPTUAGESIMA ⁴⁶

57v2 Septuagèssima significa lo temps de desviacion. / Sexsagèsima significa lo tems de renovacion.⁴⁷ Quinquagèssima significa lo tems de remision. Quadragèssima significa lo tems de penitència espiritual. Comensa Septuagèssima en lo dimenge en lo qual se canta en la missa l'ofici qui comensa: «Environaren-me moltz vedels, e taurs grasses associaren-me etc.».^{47a} E fenex e termena ab⁴⁸ lo disapte après Pascha.

Es establida Septuagèssima per tres raysons,⁴⁹ segons que és enseyat en la *Soma* de Maestra Johan Belet: so és, per redempcion, cor los sants pares establiren que per onrament del dia de la Assensió, en lo qual dia puyà la nostra natura en lo cel e sobre los cors ⁵⁰ dels 65r2 àngels [fo] posada fo, que totztems aquel dia fos / colt ⁵¹ e celebrat e que om lo dejunàs. E en la primera esgleya ⁵² colia hom aquel diyous axí co'l digmenge, per què adoncs se fassia sol'lempnial profesion ⁵³ a representar la prossyon dels discípuhs ⁵⁴ o ⁵⁵ dels àngels.

Per què vulgarment fo puy ⁵⁶ dit que'l dia que és apelat «digmenge» no sia apelat «frarc del digous»,⁵⁷ per so cor en antic tems era engalment colt e celebrat. Mas cor les festes dels sans puy ⁵⁸ sobrevgren e cor era molt caregatz ⁵⁹ a les gens que colgessen tantes festes, per aquelò aquela ⁶⁰ festa cessà [que les gens fayen totz ⁶¹ digous de l'ayn]. Per què los sans pares, en redempció d'aquels dies, establiren que om dejunàs ⁶² una ⁶³ setmana de caresma. E és altra raon per què fo establida Septuagèssima [per significar] per so cor per aquel tems és significada la desviació e l'ixil ⁶⁴ e la tribulacion de tot lo umà linatge, de Adam entrò a la fi del món; lo qual exil sotz regirament ⁶⁵ de 'vii' dies és feyt e demostrat. E sotz 'vii'

⁴⁶. - De septuagesima V.

⁴⁷. - renovacion PB: viduationis V.

^{47a}. - environaren-me... grasses associaren-me: c. grates e assetiaren-me P: circumdederunt me V146.10.

⁴⁸. - ab P: en B: in V.

⁵⁰. - cors P: corses B: choros V.

⁵¹. - colt P: contracolt B: haberetur V.

⁵². - profesion PB ('processó')... prossyon: processio... processionem V146.18.

⁵⁷. - frare P: cognata V.

⁵⁹. - caregatz P: coretgos B: onerosum V.

⁶⁰. - aquela P: aquila B: illa V.

⁶². - dejunàs P: dejunàs B.

⁶³. - «autra» add. B, no V.

⁶⁴. - e l'ixil P: exsilium V.

⁶⁵. - regirament P: regiment B: revolutione V.

milia ayns és enclóyt.⁶⁶ E ⁶⁷ per 'lxx' dies ⁶⁸ 'lxx' setenes d'ayns entenem.

58r1 Mas del comensament del món entrò a l'acensió 'vi' milia
ayns comtam nós; e d'aquel tems emperò, qualche tems se'n segeys /
entrò a la fi del món, és comtat sotz lo setè miler,¹ lo termenament
del qual sap tant solament Déus. Mas Jhesuchrist nos gità d'aquel
65v1 ixil en la sexta etat del món, en esperansa de perdurable gasardó,²
hi cant / nos reté³ senes colpa per lo vestiment del babtisme; e[s],
complit lo temps del nostre exil, per cascun[y]s⁴ vestimens [que]
perfeytament nos embloey.⁵ E per so ⁶ és que en aquest temps de
desviacion e de l'exil ⁷ nós yaquim que no cantem cantz d'alegretat.
Mays emperò en lo disapte de Pascha cantam nós una al'leluya,
enquax que'ns alegrem ⁸ en esperansa del perdurable gaug de paradís
e per lo vestiment d'inocència que nós recobram per Jhesuchrist
en la sisena etat del món. Mays enaprés nós cantam un cant qui ⁹
à nom *tractus*,¹⁰ per lo qual és significat lo trebayl que nós devem
aver encara en complir los manamens de Déu. E en lo disapte aprés
Pascha, en lo qual és termenat lo temps de Septuagèsima,¹¹ cantam
does al'leluyas: per so cor [és], complit¹² lo tems d'aquest món,
«consequirem¹³ doble vestiment[s]¹⁴ de glòria. *M.

Autra¹⁵ raysó per què fo establida Septuagèsima és per la re-
presentacion, la qual representa [lo temps de Septuagèsima que
representa] los 'lxx' ayns, en los quals foron¹⁶ los fils d'Irael sotz
la captivitat de Babilònia, e en [la]^{16a} qual manera aquels se yaqui-
ren¹⁷ de cantar, diens: «En qual manera cantarem nós lo cant del¹⁸
Seyor?, etc.». Per què nós enaxí nos jaquim de cantar en aquel tems¹⁹
los cantz de lausors;²⁰ enaprés,²¹ enperò, los fo donada²² licència

⁶⁶. - en VII ayns es e. P: enclausit B: septem millium V.

⁴. - cascun B.

⁵. - (que)... *ennobleý*: «nos perfeytament ennoblesich» B: Christus... reddita innocentiae stola per baptismum eripuit, sed consummato tempore nostri exsilii utraque stola nos perfecte decoravit V147.3.

⁷. - P: om. B.

⁸. - alegrem B: tanquam in spe aeternae patriae gratulantes V.

¹⁰ j ²⁸. - *tractus*, 'càntic cantat en la missa'. No en AlcM. ni Fabra. *Cast.* tracto.

¹². - es complit P: complit és B.

¹³. - ...mon ensequirem P: ...segurem B: mundo, consequemur V147.12.

¹⁶. - *foron* P: foren B, Cor § 44. Cf. 83v1 i 71r1.

^{16a}. - P: om. B.

¹⁷. - *yaquiren* P: seguiren B: deposuerunt V.

²⁰. - B: doloroses P: laudis V147.16.

²¹. - enapres B: e apres P.

²². - *donada* P: dada B.

65v2 a²³ éls de retornar en lurs²⁴ teres per En Ciro, per què éi«s» comen-
saren d'alegrar en / lo 'lx' ayn; per què, nós, en lo disapte de Pascha,
axí co en lo 'lx' ayn, cantam al·leluya e representam l'alegrament
d'éls. *M.

58r2 Mays los fils d'Irahel²⁵ trebalyaren mot en aparelar de²⁶ tornar
e en portar lurs asynes;²⁷ per què nós, après al·leluya, / cantam un
cant qui à nom *tractus*, lo qual significa «trebal».²⁸ Mays²⁹ en lo
disapte en lo qual Septuagèsima és termenada, cantam does³⁰ al·le-
luyes, per les³¹ quals significam³² la planetat³³ del gaug que'ls fils
d'Irahel^{33a} agren quant se'n tornaren en la lur terra. E³⁴ aquest
temps^{34a} de la captivitat e de l'exil dels fils d'Irahel representa lo
nostre temps de la peregrinació; cor, enaixí con éls foren deli«uratz»³⁵
en lo 'lx' ayn, enaixí nós em³⁶ deliuratz en la sesta estat del món.

E enaixí co éls trebalyaren en aportar lurs causes,³⁷ enaixí nós, qui
èm deliuratz, trebalam en complir los manaments de Déu.³⁸ Mays
quant nós serem vengutz a la nostra terra, so és en paradís,^{38a} adoncs
cessarà tot nostre trebal, per so³⁹ adoncs aurem perfeyta glòria;
per què, nós cantarem dobla al·leluya: en cors e en ànima. En aquest
temps, donques, de l'exil, la esgleya, que és aprenuda per moltes
tribulacions e és caüta⁴⁰ en bayxea⁴¹ de desperacion,⁴² sospiran
crida en l'ofici de la missa e diu: «Environeren-me plors de mortz»⁴³

²³. - a P; ad B.

²⁴. - lurs P; les B.

²⁷. - lurs asynes ('comoditats'): lur arnès B; sarcinulas V. *Un sol exemple, de Jaume I, AlcM.*

²⁸. - laborem significat V147.21.

²⁹ i ²⁹. - Mays P; Mes B.

³⁰. - does P; dos B.

³¹. - les P; los B.

³². - significam P; figuram B; figurantes V.

³³. - planctat 'plenitud'.

^{33a}. - ls fils d'Irahel PB; no V.

³⁴. - E; En B.

^{34a}. - temps B; om. P.

³⁵. - deli«uratz P; desliurats B.

³⁶. - nós em P; em nós B.

³⁷. - causes PB; sarcinulas V. *Cf. nota 27.*

³⁸. - de Déu PB; no V.

^{38a}. - so es en paradís PB; no V.

³⁹. - per so P; per so car B.

⁴⁰. - 'Caiguda' Cor. 55b.

⁴¹. - en bayxea P... en legea B; multis tribulationibus pressa et fere in baratro desperationis posito V147.32; *leg.caüta* en laygea [*Baixa(s)* és una trad. improvisada del sentit de *barathrum* 'lloc subterrani, avenc, infern', entès com a 'lloc profund' (B no ho entén i corregeix abusivament)].

⁴². - de desperacion P; desesperansa B; desperationis V.

etc.», e [a] la esgleya⁴⁴ demostra gran multitud de treballs que ha: e per la misèria ja guaynada⁴⁵ e per la dobla pena que és a nós donada e⁴⁶ la colpa d'alcuns ja comesa.⁴⁷ Per so que om no's desesper és prepausat a⁴⁸ hom remesi,⁴⁹ en l'avangeli e en la pístola, qui és mot saludable, e⁴⁹ 'iii' gasardós. Lo remesi / és que, si hom vol ab los autres trebalhar e [o] vol ésser⁵⁰ perfoytament deliurat de mal, trebal en la vida de la sua ànima, trencan e tolén⁵¹ vicis e pecatz de si, e'naprès córega^{51a} om en l'estantent de la present vida per obra de penitència. Enaprès que's⁵² combata⁵³ baronilment⁵⁴ en la batala contra los diables e⁵⁵ lurs temptamens. E si aysò fa om, aurà tres gasardons: cor al trebalant⁵⁶ scrà dat⁵⁷ lo diner, e al corrent bravium⁵⁸, e al combatent corona. /

DE SEXSAGESSIMA

Sexagèsima comensa en lo digmenge en lo qual se canta en lo comensament de la missa un cant qui comensa enaxí: ^{58a} «Leva,⁵⁹ e per què dorms tu, Séyer?, etc.», e és fenida en lo dimerces⁶⁰ après Pascha. E fo establida Sexagèsima per la redempció e per significament de redempció.⁶¹ Cor En Melxcades,⁶² qui era papa, e N Silvestra, qui era bisbe de Roma,⁶³ aytanbé establiren que totz disaples menys hom does vegades; per so que la abstinència que

⁴⁵. - guaynada P: gasayada B: contracta V.

⁴⁶. - per *add.* B: pro V.

⁴⁷. - comesa P: comessada B: comissa V.

^{48a}. - 'Remei'.

⁴⁹. - en B.

⁵⁰. - ésser P: erem B.

⁵¹. - tolén P: abolin B: abscindendo V.

^{51a}. - postea... currat per poenitentiae opera V147.39.

⁵². - s om. B.

⁵³. - Lliçò poc clara: també es podria llegir combatac, combatec: pugnet V.

⁵⁴. - baronilment P: baronivolment B: viriliter V.

⁵⁵. - e P: e ls B.

⁵⁶. - trebalant; AleM el dóna solament en el sentit de 'que treballa'.

⁵⁷. - dat P: donat B.

⁵⁸. - bravium P: loguer B: currenti bravium V148.3 i manca en els diccionaris del llatí; del grec *brabeion* 'recompensa del combat' (Cor.).

^{58a}. - en lo comensament... en axi PB: no V.

⁵⁹. - Leva P: om. B: Exsurge V.

⁶⁰. - dimerces P: dimenge B: quarta feria V.

⁶¹. - de redempció P: per redempció B: et propter repraesentationem. Propter redemptionem V.

⁶². - Melhiades B: Melchiades V.

⁶³. - qui era bisbe de Roma PB: no V.

om à sostenguda en lo divenres, en lo qual dia⁶⁴ deu dejunar om en tota terra, la natura d'ome no sia afreolida: ⁶⁵ per què, en redempcion dels disaptes d'aquel tems y ajustaren a la quaresma una setmana e apareleren-la «quarema».⁶⁶

66r2 Per altra raysó fo establida Sexagèssima: per significació. Cor ⁶⁷ Sexagèsima significa lo tems de la viduitat de la esgleya ⁶⁸ e significa la tristor d'aquel tems ⁶⁹ per lo defaliment de l'espòs. Cor la 'lx' part dels fruyts és / deguda a les vídues; on [co], en consolacion de la esgleya,⁷⁰ per lo defaliment de l'espòs, qui se n'és puyat en lo cel, són donades a la esgleya ⁷¹ dues ales: so és, de les ⁷² obres de misericòrdia e del compliment de la lig; [On] co Sexagesma ⁷³ vol aytant dir quo «vi' desenes» ⁷⁴ e per 'x' desenes és ente[s]sa tota la lig.⁷⁵ [e] Per aysò és dita Sexagèsima entrò al quart dia après Pascha, en lo qual se canta en la missa [un cant qui comensa]: ⁷⁶ «Venitz, benesetz fils ^{76a} del meu pare»; per so cor aquels qui auran complit los manamens de Déu e ^{76b} les obres de misericòrdia ausiran aquel cant qui comensa: ⁷⁷ «Venitz ⁷⁸ benesetz [del meu pare]», segons que el meteys Jhesuchrist ⁷⁹ diu, «per què adones se obrirà la porta de l'esposa e abrasarà lo seu espòs». Som ⁸⁰ amonestatz en la pístola que, ab semblansa⁸¹ de Sent Paul, sofriam pacientment la tribulació del defaliment de l'espòs. E en l'avangeli som ⁸² amonestatz que totziemps estiam ⁸³ / en semanar⁸⁴ bones obres.

58v2 E la esgleya, que enquays desperant,⁸⁷ avia cridat: «enrevironaren-

⁶⁴. - dia P: om. B: no V.

⁶⁵. - en tota... afreolida P: natura debilitaretur V.

⁶⁶. - «quarema» P: caresma B: sexagesimam V. [Qu(a)resma pron. del cat. comú; kurema encara se sent molt a les serres del bisbat de Girona J. C.].

⁷². - «scx» add. V. no B.

⁷³. - P: Sexagèsima B.

⁷⁴. - Trad. om. unes 11 ratlles del llatí: de «Tertia ratio», pàg. 148 de Graesse, a «et protenditur», pàg. 149.

⁷⁵. - *Ací s'han produït en P algunes diplografies (explicables per una repetició de frase que ja hi era a l'original) les quals eliminem per mitjà de claudàtors. En V es llegeix: in qua cantatur, venite benedicti patris mei, quia illi qui in operibus misericordiae se exercent audient istud: venite benedicti ut ipse Christus testatur VI49.4.*

^{76a}. - fils PB: no V.

^{76b}. - los manamens de Deu e PB: no V.

⁷⁷. - B: aquels cantz qui comensen P: istud V.

⁷⁸. - fils add. B no PV.

⁷⁹. - el meteys diu Jhesuchrist P: ut ipse Christus testatur VI49.6.

⁸⁰ i ⁸². - Som P: Em B.

⁸¹. - ab P: a B.

⁸². - estiam P: siam B.

⁸⁷. - de desperant P: desesperant B: desperans V.

^{87a}. - plors de mort PB: no V.

me plors de mort,^{87a} etc.», ara's⁸⁸ retorna a si⁸⁹ e demana en l'ofici de la missa que sia ajudada en la sua⁹⁰ tribulació e que'n⁹¹ sia gita-da, dién e cridan: «Leva tu, Séyer!, etc.». E posa aquí la gleysa⁹² 'iii' vegades «Leva sus, Seyor!»,⁹³ per so cor los uns són en la gleya qui són apremuts per los⁹⁴ contraris, mays no's desvien; e són-ne autres qui són apremuts e foragitatz; e són alguns [qui són apremutz e defora gitatz e alguns] qui no són apremutz ni no són foragitatz, mays cor no soferen les causes contrarioses és peril que le[s] ri-queuse[s] no'ls trenc. Per què canta la gleya que Déus se leu:⁹⁵
 66vI quant / als primers, a confortar, con⁹⁶ sien vistz dormir,⁹⁷ éls no gitan crida; per los segons, que's leu per éls a convertir, dels quals sembla que aja girada la cara en so que éls foragita e crida; per los tersers⁹⁸ que's leu, per so que'ls ajut en bonaüyransa⁹⁹ e'ls deliure de mal.

DE QUINQUAGÈSSIMA

Quinquagèsima dura del digmenge en lo qual se canta en la mi-sa¹⁰⁰ «tu sies a mi, Seyor, defenedor en Déu» e's¹⁰¹ termenada^{101a} en lo dia de Pascha. Es establida Quinquagèsima per compliment e per significament¹⁰² e per... On¹⁰³ con nós dejam dejunar 'xl' dies a semblansa de Jhesuchrist, e en la quarema no sien cor 'xxx'vi'¹⁰⁴ dies dejunadors, (per so cor no dejunam¹⁰⁵ en los digmenges per alegretat e per reverència,¹⁰⁶ so és per rasó e per exempli de Jhe-suchrist, qui en aytal dia de la sua ressurectió menjà does¹⁰⁷ vegades, so és quant entrà als discípols, les portes clausas, e éls li donaren una part^{107a} de pex torat e bresca de mel; e altra vegada cant los

⁸⁸. - Ara's P: E ara B.

⁸⁹. - «scua» B.

⁹¹. - que'n: «cant» B: ad ipsis eripi V.

⁹⁵. - que Déus se leu P: ut exurgat V149.18.

⁹⁸. - tersers P: terces B: tertios V.

¹⁰⁰. - en la missa PB: no V.

¹⁰¹. - E deu ésser B.

^{101a}. - termenada P: determenada B: terminatur V.

¹⁰². - Per co. e per si P: propter significationem et propter repraesentationem V.

¹⁰³. - Propter suppletionem V149.27: e per compliment P. Per un lapsus del model comú de P i B hi ha de nou, acl, compliment, que deu haver reemplaçat el mot que traduda repraesentatio. En B, almenys el darrer copista, ha omès el mot.

¹⁰⁴. - 'xxx'vi' V: 'xxx' BP.

¹⁰⁷. - does: dos B.

^{107a}. - obtulerunt ei partem piscis assi et favum mellis V149.23. [«Una part de peix» és com es diu encara a la costa de Llevant el salari en espècies que ha

discípols anaven en Emaús),¹⁰⁸ on per aysò,¹⁰⁹ per compliment dels digmenges de la caresma,¹¹⁰ són ajustatz los 'iiii' dies. E enquera més cor los¹¹¹ clergues, vesén¹¹² que enaxí con éls davant anaven
 59r1 al pòbol per / orde, enaixí devíon¹ davant éls anar per santetat, per
 66v2 què's deven abstenen ans, per dos dies, de carn a manjar, (los quals són ans dels 'iiii' dies los² quals devem dejunar), [e] enaixí hi és ajustada / una setmana a la quarema,^{2a} que és apelada Quinquagèssima.

Altre rasó és, per què és establida [que] Quinquagèsima:³ so és per significament, cor Quinquagèsima significa lo temps de remision, so és de penitència, en la qual totes causes se perdonen,⁵ cor lo 'i' ayn era molt alegre, per so cor era ayn de perdó. De Quinquagèssima és aquellò metex dit, cor totz los deutes de pecat se perdonen⁶ uen⁶ e'ls sers solien éser deliuratz, ayxí que totz se'n tornaven a les lurs possessions; per la qual causa és significat que per penitència són perdonatz totz pecatz e son deliuratz⁸ de servitut de demonis e son retornatz⁹ a les possessions dels celestials casamens.¹⁰ 'iii' causes nos¹¹ són necessaries, les quals són prepausades a nós¹² en la pístola e'n l'avangeli a aysò: que les obres de penitència sien perfeytes, so és caritat, la qual és prepausada en la pístola; e¹³ la memòria de la divinal passió; e la fe, que és entessa per lo il·luminament¹⁴ del séc. E aisò és prepausat en l'avangeli per so cor fe fa les obres a Déu acceptables, cor senes fe no és possible a¹⁵ home que plàcia¹⁶ a Déu. E la memòria de la passió fa a hom¹⁷ totes causes leugeres, per què diu Sen Gregori: «Si om à memòria de la passió de Jhesuchrist,

rebut sempre tradicionalment cada un dels pescadors que col·laboren en una barca (del bou, de sardinals etc.) J. C.]

¹⁰⁸. - BV: Nemaus P.

¹¹⁰. - de la caresma PB: no V.

¹¹¹. - cor los P: co'ls B.

¹¹². - vesén P: vesesen B: videntes V.

¹. - devíon, 'devien'. Cor § 44.

². - dies los P: dies en los B.

^{2a}. - a la quarema PB: no V.

³. - Altre rasó... Quinquagèsima B: om. P.

⁵. - B: perdonen P: remittuntur V.

⁶. - pecat se'n perdonen P: p. se p. B (prob. el model comú havia oblidat au i, havent-ho interlineat, P llegí n en lloc de u i la posà fora de lloc: d'ací la n errònia de se'n J. C.) «debita remittebantur» V.

⁸. - són retornatz P: em tornatz B: revertuntur V.

¹⁰. - celestials casamens P: christians estassament B (deu significar 'estança' i és probable que fos esta(n)samens): revertuntur ad possessionem caelestium mansionum V150.12. Set ratlles del text llatí, des de «Tertia ratio» a «perfectio caritatis» V: om. PB.

¹¹. - nos P: ne B.

¹⁶. - no's pot fer que'l B.

¹⁷. - a hom P: a l'home B.

67r1 neguna causa no és que om no sostenga ab engal coratge». E caritat fa éser¹⁸ contínua en om¹⁹ bona obra, cor segons que diu Sen Gregori: «Amor de Déu no pot éser ociosa, cor obra grans causes en ome si y és; mas si [no] a sa / volentat d'obrar és negligent, no és amor».²⁰ E enaixí co en lo comensament la esgleya enquax desessperant avia cridat: «Enrevironeren-me plors de mort,^{20a} etc.», puy enaprés tornà²¹ a si metexa e demanà ajutori; enaixí, así ja [ha] 59r2 reebuda fiança e esperansa de perdó per penitència, / ora e diu: «Tu sies a mi en Déu ajudador,²² etc.».

En lo qual cant demana 'iiii' causes; so és defensió e fermament e refugi e guiamet. Cor totz los omes del món²³ o són en gràcia o són en colpa o en causes contrarïoses o en causes de benauransa. An aquels qui són en gràcia demana la gleya fermament,²⁴ per so que en aquela gràcia sien confermatz;²⁵ e a 'quels^{25a} qui són en colpa demana la gleya que Déus sia a²⁶ éls²⁷ refugi; e a 'quels²⁸ qui són en contrarietat demana la gleya defensió, per so que en les lurs tribulacions sien defeses; «e»d a 'quels²⁹ qui són en prosperitat demana la gleya guiamet, per so que en lurs béns sien per Déu³⁰ guiatz.

Es termenada Quinquagèsima, segons que és dit, en lo dia de Pascha, per so cor penitència fa om resuscitar a la novela etat de vida; per què en aquest temps canta om molt sovén³¹ lo salm qui comensa: «Mercè ajes de mi,³² Déus», qui és salm de penitència e de³³ perdó.

DE QUADRAGÈSIMA³⁴

Quadragèsima comensa en lo digmenge en lo qual se canta un cant que comensa: «Apelà me de tribulacions,³⁵ etc.»; en lo qual

¹⁸ - éser P: cer B.

²⁰ - Si autem operari negligit, amor non est V150.29.

^{20a} - plors de mort PB: no V.

²¹ - tornà PB: rediens V.

²² - PB: protectorem V.

²³ - omnes enim filii V.

²⁴ - fermetat B: firmamentum V.

²⁵ - confermatz P: fermats B: confirmentur V.

^{25a} i ²⁵ - a-quels P: en aquels B.

²⁶ - a els P: ad els B.

²⁷ - Ad aquels B: aquels P.

²⁸ - Miserere mei BV.

²⁹ - gran add. B.

³⁴ - BV: quincagesima P.

³⁵ - tribulació B.

la gleya, qui era per tantes tribulacions apremuda, avia cridat:
67r2 «Enrevironaren-me / plors de mort,^{35a} etc.».

E enaprés respirà,³⁶ apelan e demanan ajutori, dién: «Leva tu, Séyer, e sies a mi en Déu defenedor, etc.». Més, se demostre que és exoïda, dién: «Apelà'm de tribulacions, etc.».³⁷ És notadora causa que Quadragèsima contén en si 'xl' e 'ii' dies, contatz³⁸ los digmenges, dels quals tria(n) 'vi' dimenges, romanen-ne³⁹ 'xxx' e 'vi' en abstinència, qui són deume de totz los dies de l'ayn. Per so cor l'ayn à en si 'ccc'xl'v'⁴⁰ dies, dels quals 'xxx'vi' dies és lo deume. Mays los 'iiii' dies qui davant són,⁴¹ y són ajustatz axí con sagrat nombre,
59v1 per so que 'xl' dies sien complitz, los quals consecrà / lo Salvador per son dejuni.⁴² Mays per què dejuna om 'xl' dies? Per tres raysons: la primera raysó és què diu Sent Augustí, dient: «Per so cor Sent Matheu posa 'xl' generacions: [e] per aisò, donques.⁴³ Jhesuchrist, per lo seu quarentè nombre, a nós devala per so que nós pugem a él per lo nostre 'xl' nombre dejunan».

Altra raysó n'asigna él metex, Sent Augustí, dient: «A aysò que nós ajam lo 'I' nombre mester és que'y ajustem 'x' dies; per so que nós vingam⁴⁴ a la bonauyrada⁴⁵ glòria nos cové que trebalem en tot lo temps de la present vida. On Nostre Seyor Jhesuchrist estech⁴⁶ ab los dexeables⁴⁷ per espasi⁴⁸ de 'xl' e 'ii' dies, etc.».⁴⁹

La tersa rasó n'asigna Maestre Prepositivus⁵⁰ en la *Soma dels ofiéis*, dient: «Lo món és deveït en 'iiii' partides, e⁵¹ l'ayn en 'iiii' tems és devesit, a l'ome, qu'és feyt per⁵² 'iiii' elemens⁵³ e de 'iiii' compleccions.⁵⁴ E nós avem passada la novela lig, que és en los 'iiii' evangelis, e la vela lig, que és en los 'x' manamens, per què cové

^{35a}. - plors de mort PB: no V.

³⁶. - *respirà* P: regirà B: «respiraverat» V.

³⁷. - Més se demostre... etc. P: om. B; de tribulacions P: om. B: no V.

³⁸. - cantatz P: comtants B: computatis V.

³⁹. - B: *romanen* P.

⁴⁰. - BV: 'ccc'xl'v' P.

⁴¹. - son P: om. B: no V.

⁴². - Per que dejuna hom 'xl' dies *títol de capitol add.* B no V.

⁴³. - donques P: om. B.

⁴⁴. - *vingam* P: vengam B: veniamus V.

⁴⁵. - *bonauyrada* P: benesurada B.

⁴⁶. - B: om. P.

⁴⁷. - 'espai'.

⁴⁸. - «XL diebus» V; i afegeix «et post decima die spiritum sanctum Paracletum misit» (om. PB).

⁵⁰. - Prepositius B: Praepositivus V.

⁵¹. - «de» B.

⁵². - «e home és feyt de» B.

⁵³. - a l'ome... *elemens* P: hoc ex quattuor elementis V.

67v1 que'l 'x' nombre sia multiplicat⁵⁵ per lo 'xl'⁵⁶ E enaxí que nós fas-
sam quarentena, so / és que'ls⁵⁷ manamens de la vela lig e de la
novela complescam en tot lo temps de la nostra vida. Es feyt, don-
ques, axí con avem dít, lo nostre cors de 'iiii' elemens, que àn en-
quax⁵⁸ quatre seýles⁵⁹ en lo nostre cors. Cor lo foc à sa seýla en
sos⁶⁰ uls, e l'aer en la lenga e en les aurelas, e l'ayga en los colós,
e la^{60a} terra en les màs⁶¹ e en los autres membres⁶² seynoreja. En
los uls, donques, és⁶³ curiositat, e'n la lenga e en les orelycs mo-
vement, e e'ls⁶⁴ colons volentat.⁶⁵ Aquestes 'iiii' causes⁶⁶ confessà⁶⁷
lo publican, per so cor està⁶⁸ de luy, e confessà que luxúria és mot
causa pudenta,⁶⁹ enquax que diga --No'm gos aprusmar a tu, Séyer,⁷⁰
per so que en les tues obres⁷¹ no puda--, e diu que no gossa levar
los uls al cel, e confessà la sua curiositat; per què,⁷² la man fèr lo
59v2 pitz e confessà la crueltat e en so que diu; --Prop⁷³ sies tu / a mi,
Séyer, que⁷⁴ són pecador». ⁷⁵

PER QUAL RASÓ NO FEM NÓS LA CARESMA EN LO TEMPS QUE JHESUCHRIST LA FFÉ

Per què nós no dejunam la quaresma en aquel temps en lo qual
dejunà Jhesuchrist —qui la comensà mantenent a dejunar après quant
fo batejat—, ni per què Pascha après quaresma nós continuem, 'iiii'
raysós ne són assignades en la *Soma de l'ofici* de Maestre Johan
Belet:

La primera raó és que si nós volem per⁷⁶ Jhesuchrist resuscitar,

⁵⁵. - *multiplicat* P: complit B: multiplicetur V.

⁵⁶. - Ací B afegeix «nombre».

⁵⁷. - *quels* B: *om.* P.

⁵⁸. - *seylers* P: «seyals» B: «sedes» V.

⁵⁹. - *sos* P: «los» B. *Sembla l'article definit es en plural.* Cor § 39. Cf. *sa sua sang*, «la sua sang» en 33R2.

^{60a}. - B: *om.* P.

⁶¹. - les mas 'les mans'. Cf. nota a 54v2.

⁶². - *aqua in genitalibus* V152.5.

⁶³. - és, donques B.

⁶⁴. - *e'ls* P: en los B.

⁶⁵. - *in manibus et in aliis membris est crudelitas* V: *om.* PB.

⁶⁶. - *mot causa pudenta* P: causa molt pudent B.

⁷¹. - *en les tues obres* P: in naribus tuis V.

⁷². - *per què* B: que per P.

⁷³. - *Prop* P: propitius V. *Potser caldria llegir propici.*

⁷⁴. - 13 ratlles de V des de «mihí peccatori» (Graesse p. 152): *om.* PB.

⁷⁵. - *per* P: ab B: cum V.

per so cor él per nós à suferta passion, cové que nós ab él sofiram ⁷⁷ trebal.

67v2 La segona rasó és que per asò ⁷⁸ nós resemblem los ⁷⁹ fils d'Irael, / qui primerament en aquel temps exiren d'Egipte. Aprés en aquel temps metex ixiren de Babilònia; la qual causa se prova per aysò cor aquels e aquestz, quant[z] ⁸⁰ foron ⁸¹ exitz dels locs, feren Pascha. Enaxí nós resemblam éls en aquest temps, dejunan, per so cor d'Egipte e de Babilònia, so és d'aquest món, ixim e entram en la terra de perdurable heretat.⁸²

La tersa rasó és per so cor major atalentament de luxúria sol ⁸³ en nós reynar en lo temps de ver ⁸⁴ que en altre temps. On per aysò, donques, que nós refrenem lo cors ^{84a} en aquest temps, dejunam majorment.

La quarta rasó és per so cor de mantenent aprés lo dejuni devem lo cors de Nostre Seyor recebre. Donques, enayxí co'ls fils d'Irael se turmentaven ans que menjessen l'ayel, e menyaven laytuges salvages e amargoses, enaixí e nós devem per penitència nós metexes primerament turmentar, per so cor nós dignament puscam menjan l'ayel de vida.

DELS DEJUNIS DE LES ⁸⁵ 'IIII' TEMPRES

Los dejunis de les 'iiii' tempres foren establitz ⁸⁶ per en Cal'lixto,⁸⁷ papa. E fan-se aquestz dejunis 'iiii' vegades ⁸⁸ l'ayn, segons los 'iiii' temps de l'ayn. E d'aysò, per què's fassen ⁸⁹, moltes raysons ne són assignades.

La primera és cor ver ⁹⁰ és caut ⁹¹ e umit; estiu, caut e sec; atom-

⁷⁷. - P: *sofferiam* B.

⁷⁸. - aquò B: ut V.

⁷⁹. - *los* P: ell els B.

⁸⁰. - *cantz* P; *quando* V.

⁸¹. - *foron* 'foren'; id. 71R1, 83V1. Veg. Cor § 44.

⁸². - *etat* P: *hereditatis* V.

⁸³. - se sol B: solet V.

⁸⁴, ⁹⁰ i ⁹⁸. - *ver* P: primavera B.

^{84a}. - donques... cors P: *om.* B.

⁸⁵. - *dels* B.

⁸⁶. - *stablides* B.

⁸⁷. - B: Tal'lico P: Calixto V.

⁸⁸. - en *add.* B.

⁸⁹. - 'calent'.

⁹². - *atomnu* 'tardor', 'automne'. Autompne 60R1 n.3.

60r1 nu⁹², fret e sec; ivern, fret e umit. Dejunam, donques, en ver⁹³ per
68r1 so que la noable⁹⁴ umor, so és / luxúria, temprem en los nostres
corses.¹ Dejunam / en estiu per so que noable calor, so és avaresa,²
castiguem en los nostres corses. E dejunam en autompne³ per so
que castigem la sequetat, en nós, de la nostra supèrbia. E dejunam en
ivern per so que castigem lo fret de la nostra [nostra] no-feeltat
e de malesa.

La segona raó és, per què dejuna om 'iiii' vegades en l'ayn, per
so cor los primers dies que om dejuna són en martz, so és la primera
setmana de quaresma. E fim-o per so que en nós marfen⁴ los nostres
vicis qui no's poden aucir en altra manera. E per aysò dejunam
majorment que en nós nasque dobla virtut.⁵ E dejunam en estiu
los segons dejunis, so és en la setmana de Pentacosta, per so cor
adoncs ve (lo)⁶ Sent Esperit, e nós devem ésser fervens en l'Esperit
Sant. E dejunam en setembre, ans de la festa de Sent Michel, los terz,⁷
per so que ajam fruytz de bones obres.⁸ E dejunam en desembre
per so cor adoncs moren les erbes, e enaixí nós devem ésser mortifi-
catz en lo món.⁹

La tersa rasó és, per què ls devem dejunar, per so que recemblem¹⁰
los juseus, cor los juseus dejunaven 'iiii' vegades en l'ayn: so és
ans de Pasca; e ans de Pentacosta; e ans de Senofàgia,¹¹ so és ans
del fermament del tabernacle;¹² e ans de Encènia, en desembre,¹³
so és¹⁴ de la dedicatió feyta en desembre.

La 'iiii'¹⁴ raysó és, per què nós devem dejunar,¹⁵ per so cor ome
és de 'iiii' elemens quant al cors, e de 'iii' poders, so és: rasó, e co-
beesa, e ira, cant és en¹⁶ l'ànima. E, per aysò, que aquestes causes
68r2 sien en nós temprades, dejunam, 'iiii' vegades / en l'ayn: 'iii' dies

⁹². - ver P: primavera B.

⁹³. - ut noxium humorem V153.13.

². - avaresa P: avaricia B: avaritiam V.

⁴. - marfen, 'es marceixin': ut in nobis marcescant vitia V153.19. Cor 257.

⁵. - dobla virtut P: noblesa de virtuts B: ut in nobis virtutum germina oriantur V153.20. Segurament el trad. llegia en el seu ms. una lliçó errònia *gemina* en lloc de *germina* 'els gèrmens, les llavors'.

⁶. - om. P.

⁷. - terz P: terçes B: id est tertia jejunia V163.23.

⁸. - per so que... obres PB: quoniam fructus tunc colliguntur et nos debemus Deo reddere fructus honorum operum V.

¹¹. - Senofàgia P: scenopegiam V; 'la festa jueva dels Tabernacles, Escenopègia o Cabanelles'.

¹². - «in Septembri» V: om. PB.

¹³. - E en desembre, ans de la encènia B, gr. *enkainia* 'renovacions'.

¹⁴. - ante V: om. PB.

¹⁵. - per que... dejunar PB: no V.

¹⁶. - a B.

per so que aquel nombre quacernal¹⁷ sia atribuït al cors, e'l ternari nombre dels dies¹⁸ sia atribuït a l'ànima. Aquestes rasons són que'n ret Maestre Johan Belet.

60r2 La quinta «rasó» per què dejunam és per so —segons que diu Sen Gerònim¹⁹— cor en lo temps qui és apelat ver,^{19a} creys²⁰ la sanc, e en estiu còlera, e en automne malencolia, e'n ivern fleuma. Dejunam, donques, en ver per so que en nós sia afreolida²¹ sanc de cobesesa²² e de no-deguda alegretat, cor om sangini²³ és molt luxuriós e alegra. E dejunam en estiu per so que en nós sia afreolida còlera²⁴ d'ira e de falsia, per so cor om colèric naturalment és irós e envers.²⁵ Dejunam en atomme²⁶ per so que sia afreolida en nós malencolia de cobesesa²⁷ e de tristor, cor om malencòlic²⁸ naturalment és cóbeu²⁹ e trist. Dejunam en ivern per so que en nós sia afreolida fleuma de duresa³⁰ e de peresa, cor om flaumàtic³¹ naturalment és durs³² en enteniment e peresós en sos feytz.

La sisena raysós és, per què nós devem dejunar, per so cor ver és comparat a l'àer; estiu al foc; e automne a la terra; e ivern a l'ayga. Dejunam, donques, en ver per so que a³³ nós sia domdat l'àer d'ergul e de supèrbia. E dejunam en estiu per so que sia domdat en nós³⁴ lo foc de cobesesa³⁵ e d'avarícia. E dejunam en automne per so que sia a nós domdada³⁶ la terra de fredor³⁷ e d'escurtat³⁸ d'ignorància. E dejunam en ivern per so que sia en nós³⁹ domdada l'ayga de leugeria e de no-fermetat.

La «vii^a rasó» és, per què nós dejunam, per so cor ver és resemblant⁴⁰ a enfantesa, e estiu a enfant de «xviii» ayns crexent,⁴¹ e au-

¹⁷. - *quaernal* P: «caternal» B: «quaternarius» V: 'compost de quatre parts'.

¹⁸. - del dia *nombre dels dies*: B: *no* V.

¹⁹. - *Sen Gerònim* PB: Johannes Damascenus V.

^{19a}. - ver '*primavera*'.

²¹. - afreolida B: '*debilitada*'.

²² ²⁷ i ³⁵. - cobesa B: *no* en AlcM.

²⁴. - còlera PV: «color» B.

²⁶. - en atomme B. atomme P.

²⁸. - B: malecolia P.

²⁸. - malencoliós B: melancolicus V.

²⁹. - cóbeu '*cobejós*': avars B: cupidus V.

³⁰. - duresa PB: hebetudinis V.

³¹. - fleumàtic B.

³². - durs PB (-s *del nominatiu*): hebes V.

³³. - a P: en B: in V.

³⁴ ³⁵ i ³⁹. - en nós sia domdat (-ada) B.

³⁷. - fredor PB: frigiditatis spiritualis V.

³⁸. - semblant B: refertur V.

⁴⁰. - enfant... crexent: adolescentiam V.

⁴¹. - «xviii» P: «xiii» B: *om.* V.

68v1 tomne a madura etat o baronil,^{41a} e ivern a velesa. Dejunam, donques, en / ver per so que nós siam feytz enfans per innocencia.^{41a} E dejunam en estiu per so que nós siam feytz jóvens per fermetat, e dejunam en automne per so que nós siam madurs per temperament;⁴² e dejunam en ivern per so que nós siam⁴³ feyts veyls per saviesa⁴⁴ e per onesta vida; o pus an(s)⁴⁵, per so que nós satisfasam qualche causa nós ofenem lo Seyor per aqueles 'iiii' etatz.⁴⁶

60v1 La vuytena rasó és, que n'assigne Maestre Guilem Altisiodorus, dient: «Per aysò dejunam nós, en los 'iiii' temps / de l'ayn, que esmenem los falimens⁴⁷ que nós fem en los autres 'iiii' temps de l'ayn». E dejunam per 'iii' dies per so que nós satisfasam en lo dia per «acòlò qua[!]⁴⁸ nós falim en lo mes. E dejunam en lo cart dia, so és en lo dimercres, per so cor adoncs lo Seyor fo lurat per En Judas. E dejunam en lo divenres per so cor Jhesuchrist i fo crucificat. E dejunam en lo disapte per so cor Jhesuchrist jac en lo sepulcre, e per so cor los apòstols eràn tristz de la mort de lur⁴⁹ Senyor.

DE SENT IGNACI⁵⁰

Ignassi vol⁵¹ dir enquax⁵² «foc pacient», so és lo foc pacient de l'amor del Seyor.⁵³ Ignassi fo dexeble de Sent Johan e fo bisbe d'Antioxia qui tramès unes letres a la Benauyrada Verge, en aquestes paraules: «A Na Maria qui portà Crist, lo seu Ignaci, qui és novel en la fe e discèpol⁵⁴ de Johan e de tu, saluts. Comfortar e consolar-te

^{41a}. - o baronil P: om. B.

⁴². - e dejunam en estiu... temperament P: ut efficiamur fortes vitando incontinentiam; in autumnno, ut efficiamur maturi per justitiam V154.21. [L'ed. Graesse, 154.21, porta aci un error tipogràfic: les paraules «juvenes per constantiam» havien d'anticipar-se als 7 mots anteriors; en canvi Roze I, 184.8, i les *Vides* ho posen en l'indret correcte].

⁴³. - siam feyts veyls per... PB: efficiamur senes per prudentiam et per honestam vitam V155.22.

⁴⁴. - per saviesa PB: per prudentiam V.

⁴⁵. - posam P: e posam B: vel potius in hieme V [posam sembla ser lectura errònia de l'arquetipus en lloc de *pus tost* o de *pus an(s)* 'més abans', expressió un poc redundant però acceptable en llenguatge popular; com que el rossellonès redueix -ns + k- a -n + k-, això últim és convincent].

⁴⁶. - per so que nos satisfasam qualche causa nos ensenyam per aquelles 'iiii' etatz PB: ut satisfaciamus, quidquid per illas quattuor aetates dominum offendimus V154.24 [ofenam, mal llegit esenam, seria copiat com ensenyam].

⁴⁷. - falides B: quae in illis quattuor anni tempestatibus delinquimus V154.27.

⁴⁸. - per acòlò que: per lo qual P: satisfaciamus in die quod deliquimus in mense V154.27.

⁵⁰. - Bisbe d'Antiotxa add. B no V.

⁵³. - del Seyor PB: divini V.

deuries. E ⁵⁵ eu percebent de Jhesuchrist, ton fil, maravèloses causes, de les quals són eu esbasalit ⁵⁷ sol per l'uir.^{57a} Mas de tu, que fust tostemp a El familiarment ajustada, e saubest los seus secretz per desig de coratge,^{57b} cobeseg eu ésser feyt cert d'aquelò ⁵⁸ que tu às d'El ausit. Déus te sal, los convertitz novelament / en la fe, qui

68v2 sòn ab mi, de tu e per tu e en tu se confesèn».⁵⁹ E la Benaurada Verge, de Déu engenradora, Santa Maria, li respòs en aquestes paraules:
«A N'Ignasci, molt amat *condexeble*,^{59a} la umil serventa de Jhesuchrist, salut.^{59b} Aquelò que ausist ⁶⁰ dir a ⁶¹ Johan de Jhesuchrist, e que tu n'às ⁶² après,⁶³ sàpies que són veres causes. E aqueles causes creu e en aquestes ⁶⁵ està. E'l vot de cristianisma tin ⁶⁶ fermament, e les tues ⁶⁶ costumes e ⁶⁷ la vida tu conforma ab lo vot. Venré eu ab Johan veser tu e sels qui són ab tu;⁶⁸ està e fé tos feyts ⁶⁹ baronilment en la fe. E no t'escomauga ⁷⁰ la crueltat de ⁷¹ la persecucion dels crestians, mays ⁷² que vala e s'exans ⁷³ l'esperit en Déu en lo seu saludament».⁷⁴ Fo de tan gran auctoritat Sent Ignasci que Sen / Dionís, dicípul de Sent Pol, qui fo sobirà molt ⁷⁵ en filosofia, e en divinal ciència fo mot instruít,⁷⁶ avia les paraules de Sen Ignasci en tan gran auctoritat que per confirmacion e per auctoritat los ⁷⁷ ausia sobre los seus ditz.⁷⁸ Segons que él diu ⁷⁹ en lo *Libre dels divinals noms*, que alguns repreníon ⁸⁰ lo nom d'amor en los *Divinals noms*, diens que entre los divinals noms devia ésser ⁸¹ lo nom

⁵⁵. - e P: ey B. *Segurament arcaisme fonètic rossellonès* (AI > ei, normalment e).

⁵⁷. - esbasalit, *metàtesi per esbasalit esbalait*, 'estupefacte'. Forma no registrada en els diccionaris.

^{57a}. - per l'uir, 'pel sentir': de l'ausir B: ex auditu V. Variant no registrada en Alcm.

^{57b}. - per... coratge PB: no V.

⁵⁸. - cert d'aquelò P: servent aquelò B: certior V.

⁵⁹. - se confesèn P: confortentur V.

^{59a}. - Condiscípulo V155.17. *Mal llegit cum discipulo en el ms. llatí del trad.*

^{59b}. - salut P: om. B.

⁶⁰. - ausits B: «ausit» P.

⁶¹. - après P: après dit B: audiisti et didicisti V.

⁶². - tin P (*hnp*. 2 de tenir): té B.

⁶³. - fé tos feyts P: fe tos temps B: age V155.58.

⁶⁵. - la crueltat <de la p.> P: cruelment per <secució>, B: austeritas V.

⁶⁶. - Mays P: Mes B.

⁶⁷. - vala e s'exans P ('valgui i s'exalci') vetla ensenyas B: valeat et exsultet V.

⁶⁸. - «e» add. B: et V.

⁶⁹. - los P: les B. *Sembla com si també l'antecedent hagués estat ditz i no paraules.*

⁷⁰. - diu ell mateix B: ipse V.

⁷¹. - repreníon, 'reprenien'. Cor § 44.

⁷². - ésser P: star B: esse V.

d'amor e de dilectió,⁸² volens demostrar que om devia usar en totes causes divinals d'aquel nom d'amor. E dix e escriu⁸³ Sent Ignasci: «Lo crucifix és amor mia».

Per qual rasó foren feytes antífenes ni⁸⁴ psalms entonats.⁸⁵ És lest en una istòria⁸⁶ que Sent Ignasci ausí los àngels cantans antífenes sobre un mont. E per aysò és establí⁸⁷ que om cantàs antífenas e salms en la gleisa, e que'ls salms fossen entonatz, so és que agessen son de les antífenes.⁸⁷ On co Sent Ignasci longament pregés Déu per la pau de la gleysa, e que temia lo peril dels malautes pus que'ls seus; a N Trajan, / emperador, qui⁹⁰ venia d'una batala e menassava⁹¹ als crestians, él anà e dix-li que él era crestià. Per què En Trajan lo féu ligar ab ferres⁹² e liurà-lo a 'x' cavalers, e manà que om l'amenàs a⁹³ Roma, e menassà-li que él lo faria aquí liurar a bèsties per devorar. On, con⁹⁴ él fos aduyt a⁹⁵ Roma, a totes les gleyses tramès ses letres, per so que'ls confermàs⁹⁶ en la fe de Jhesuchrist.

Entre les quals letres n'escriu una [letra],^{96a} que tramès a la gleya de Roma —segons que és lest en les *Istòries escolàstiques*—, e pregà-los⁹⁷ que no enpaytassen lo⁹⁸ martiri; en la qual letra⁹⁹ dix enaxi: «De Siria entrò a Roma me combat eu ab bèsties, e ab terra, e ab mar. E dia e nuyt, costret e ligat, —ab 'x' leopartz—, per cavalers són eu amenatz,¹⁰⁰ qui'm són donatz per gardar, qui són per los nostres benifeytz feytz^{100a} seyors.¹⁰¹ Mas eu són plus / enseyat per la lur malvadesa.¹ O² bèsties de salut!, aqueles que s'aparelen a mi!, e quant venran ni quant seran trameses, e quant lur serà legut que usen de les mies carns? Comvidar-les-é³ eu a la mia devoracion.⁴ E pregar-les-é⁵ eu que fasen a mi aquellò que

⁸². - dilectió B; dection P; dilectionis V.

⁸³. - dix e esc. B: dix e es escrit P; ait, scribit autem divinus Ignatius V155.30.

⁸⁴. - Per qual rasó... entonats B: *títol molt difícil de llegir en* P; om. V.

⁸⁵. - una istòria PB; in hystoria tripartita V.

⁸⁶. - és establí P; el stablí B; statuit V.

⁸⁷. - so és que... antífenes P; om. B V.

⁹⁰. - coepit anno domini C. V: om. P.

⁹¹. - menassava P; manassà B; mortem minantí V.

⁹². - ferres P; 'cadenes': ferre B; ferro V.

⁹³. - l'amenàs a P; lo manàs en B.

^{96a}. - P: om. B.

⁹⁷. - e pregà-los PB; rogans V.

⁹⁸. - lo P; lo seu B; suum V.

⁹⁹. - En la qual letra P; En lo qual el era B; ubi V.

¹⁰⁰. - amenatz P; (-s de nominatiu): amenat B.

^{100a}. - feytz P; om. B.

¹⁰¹. - seyors P (-nyors B); saeviores fiunt V156.12 (*mal llegit com seniores*).

¹. - o PV; ab B.

³ i ⁵. - Comvidar-les-é, pregar-les-é, *futurs perifràstics*, Badia p. 329.

«a» altres feren,⁶ per so que no temen a tocar lo meu cors. Veramens⁷ si res s'i pensen,^{7a} eu o faré, e eu mi mesclaré, per què, eu prec que vengen, cor eu conec qual causa me cové: so és: focs, e crous, e bèsties, e departiment d'oses, e arancamens⁸ de totz los membres del cors; e totes penes a⁹ mi seran un turment per la divinal art, e aquestes me seran donades sol que eu aja perservit que eu sia reseubut¹⁰ per / Jhesuchrist». On¹¹ con él vengés a¹² Roma, e davant En Trayà fos amenat, En Trayà li dix: —Ignasci, ¿per què fas tu revelar¹³ tota Antioxia, ni convertir tota la mia gent a la fe dels crestians?¹⁴—.

Ignasci li respòs, dient: —Eu volria que tu pogés¹⁵ convertir, per so que obtengeses plus fort¹⁶ principat¹⁷—. Per què En Trayà li dix: —Sacrifica als déus nostres¹⁸ e seràs princep de totz los preveres¹⁹—. Ignasci dix: —Ni als teus déus sacrificaré, ni²⁰ cobeseg la tua dignitat, ans potz fer de mi tot so que't vules, que en neguna manera no'm mudaràs de mon enteniment—. E En Trayà dix als seus ministres:²¹ «M. —Bateretz-lo^{21a} ab coreyades²² enplomades, e arpegatz-lo ab ungles de ferro. E après vós li fregatz les nafres ab peres molt dures—.

E con els fesesen totes aquestes²³ causes e Sent Ignasci este-gés²⁴ sens tot moviment, En Trayà dix: —Aportatz carbós vius e posatz-lo tot nud desús²⁵—. Per què Sent Ignasci li dix: —Sàpias que foc cremant ni ayga bulent no poyrà²⁶ aucire en mi la caritat²⁷ de Jhesuchrist—. E N Trayà li dix: —So que tu dius són encantamens, per què tu no sentz tant greus penes²⁸—. E Sent Ignasci li respòs, dient: —Nós qui òm crestians no òm encantadors, ans vedam en²⁹

⁶. - «a» altres feren P: als altres festeren B: ut in nonnullis fecerunt V.

^{7a}. - *Veramens* P: -s adverbial, (Grandgent, p. 82, 3): Verament B.

^{7a}. - quin imo etsi cunctabuntur ego vim faciam V156.17 (*el trad. llegiria ego id faciam*).

⁸. - *arancamens* P: arancament e trencament B: discriptiones V.

¹⁰. - rescubut, 'rebut', Cor § 54c.

¹³. - 'rebel·lar'.

¹⁵. - *tu pogés*: «tut poguesses» B: te possem V.

¹⁷. - *plus fort principat* P: plus forts muses de pr. B: «fortissimum principatum V156.24. *La lliçó antiga reflectida pel text de B potser fou plus fermeses de pr.*

¹⁸. - *nostres* PB: meis V.

²⁰. - ni... ni: ni... no P.

²¹. - als seu ministres: ...missatges B: om. V.

²². - *bateretz lo ab P*: batets o ab corregades B: Plumbatis scapulas ejus contundite et unguis latera laniate V.

²⁴. - stés B.

²⁵. - *ipsum nudis plantis desuper ambulare facite* V: nud P: nuu B.

²⁸. - «tanta patiens non consentis» V 156.4 f: greus P: grans B.

²⁹. - en B: a P: in lege nostra maleficos vivere prohibemus V156.35.

61r2 la nostra lig que's / encantadors no viven. Mas vosaltres etz³⁰
 encantadors qui asoratz³¹ ýdoles—. E En Trayà dix als seus minis-
 tres:^{31a} —Pecegat-li³² lo seu cors³³ ab arpes de fere.³⁴ E après vós
 69v1 li metets³⁵ sal en les nafres—. / Per què Sent Ignasci li dix: —No
 són dignes les pascions³⁶ d'aquest temps³⁷—. Per què En Trayà
 dix als seus ministres: —Toletz-lo davant mi e ligatz-lo ab ligams
 de ferre,³⁸ e gardatz-lo en una càrcer,³⁹ e no li donetz a menyar
 ni a beure.⁴⁰ Après 'iii' dies vós lo fetz devorar a bèsties sal-
 vages—.

En lo ters dia l'emperador e'l seynador⁴¹ e tot lo pòbol s'ajustaren
 per so que vesesen Sent Ignasci,⁴² qui's⁴³ devia combatre ab les
 bèsties salvatyes. E dix En Trayà: —Per so cor Ignasci és ergulós
 e desobedient, ligatz-lo. E après vós li alargatz⁴⁴ dos leons per so
 que tot lo mengén—. E adòncs Sent Ignasci dix al pòbol qui li estava
 en aviró: —Barons romans, qui gardatz aquesta batala, sapiatz que
 eu no é [trebal ni he] trebalat⁴⁵ senes gasardó. E sapiatz que eu
 no sostenc aysò per neguna malesa, ans o sostenc [per gasardó]⁴⁶
 per pietat—. E après él comensà a dir, ayxí co's lig en les *Ystòries*
eclesiàstiques:⁴⁷ «l'orment són eu de Crist, qui seré mort⁴⁸ per les
 dens de les bèsties per so que sia feyt pa nèdeu».⁴⁹ E, ausén⁵⁰ aquestes
 paraules, l'emperador dix: —Grans⁵¹ és lo soferiment⁵² dels cres-
 tians, ¿Quals és 'i' dels grecs qui soferis tant per lo seu déu?⁵³—.

³⁰. - etz, 'sou', arcaisme com en occità. Grandgent 162.15; etz B100r2.

^{31a}. - als seus ministres PB: no V.

³¹. - asoratz 'adoreu'.

³². - Perceyats B.

³³. - cors PB; dorsum V.

³⁴. - fere P = ferre, ferro.

³⁵. - B; metz P.

³⁷. - ad futuram gloriam V: om. PB, que sals tradueixen non sunt condignae
 passiones huius temporis V157.1.

³⁸. - «alligate in cippo» V: om. PB.

³⁹. - càrcer P: «càrcera» B.

⁴⁰. - «e» add. B.

⁴¹. - e'l seynador P: e'l senador B: et senatus V (Cf. senador P111r1).

⁴². - Sent Ignasci PB: episcopum Antiochenum V.

⁴³. - qui's P: que's B.

⁴⁴. - li alargatz P: duos leones ad ipsum laxate V157.8.

⁴⁵. - trebal ni he trebalat P: trobat B.

⁴⁶. - per g. e P: om. BV.

⁴⁷. - scolastiques B: ecclesiastica V.

⁴⁸. - seré mort 'matat'.

⁴⁹. - nèdeu, 'net' 'pur': de Déu P: «mundus» V.

⁵⁰. - ausén, 'oint': «ausin», B: «audiens» V.

⁵¹ j ⁵⁶. - Grans, punitz, PB (nominatius en -s. C 33).

⁵². - soferiment P: «soffirament» B: «tolerantia» V.

E Sent Ignasci li respòs: —No és aysò de ma vertut, ans hoc é soferit per l'ajutori ⁵⁴ de Jhesuchrist ⁵⁵—. E adonc ⁵⁶ Sent Ignasci féu yréxer ⁵⁷ los leons per so que'l devorassen. Per què de mantenent li vengren *M. dos leons molt cruels qui l'ofegaren, mas no tocaren enaprés la sua carn. E quant aysò vesec En Trayà, molt maravelyat se'n
69v2 partí, e manà que degú ⁵⁸ no vedàs / que om no'n pogés dur lo cors de Sent Ignasci. Per què los crestians se'n portaren lo seu cors e se-beliren-lo ⁵⁹ mot honradament.⁶⁰ Mays con l'emperador En Trayà
61v1 receubés ⁶¹ unes letres, en les quals ⁶² / era molt lausat per so cor fasia aucire ⁶³ los crestians, él se dule dels mals que avia fetz ⁶⁴ fer a N'Ignasci; per què manà que negun om no cercàs negun crestià, e totom qui'ls fesés mal, que'n ⁶⁵ «fos» punitz.⁶⁶ Es lest que Sent Ignasci, dementre que era posat en moltz turmens, no cessava de pregar e de nomenar lo nom de Jhesuchrist. *M. On con los turmentadors li demanassen per què disia tantes veguades lo nom de Jhesuchrist,⁶⁷ él lur ⁶⁸ respòs: —Per so cor aquest nom é eu escrit en lo meu cor, e per aysò eu no'm ⁶⁹ pusc cessar que eu no'l nomen ⁷⁰—.

Après la mort, donques, d'él, aquels qui li ⁷¹ avien ausit dir aquela paraula volgren molt curosament encercar aquelò que era, per què éls trasqueren lo cor del cors d'él, e talaren-lo tot per mig, e trobaren-lo tot escrit ab letres d'aur d'aquel nom de Jhesuchrist, per la qual causa moltz omes se convertiren. E d'aquest ⁷² sant diu enaixí Sent Bernat, sobre lo salm qui comensa: «Qui abita en ajutori ⁷³ de l'altisme», dién: «Aquel gran Sant Ignasci ⁷⁴ es» ausi-

⁵⁴. - hoc P: ho B.

⁵⁵. - *ans hoc...* Jhesuchrist: «sed Christi adjutorio» V.

⁵⁶. - adonc = adoncs 'aleshores' un sol exemple en Alcm.

⁵⁷. - yréxer B: irxer P (= oc. ant. iraiser 'irar, irritar'): provocare V.

⁵⁸. - degú P: «nagun» B 'ningú'.

⁵⁹. - 'i l'enterraren'.

⁶⁰. - *honradament* B: «oradament» P: «honorífice» V.

⁶¹. - «resebés» B: C 54c.

⁶². - *aucire* P: «ausir» B: «occidi» V: *prov. ant.* aucire.

⁶³. - veg. 51.

⁶⁴. - «aquest nom» B: «hoc nomen» V.

⁶⁵. - *nomen* P: «anomèn» B: Veg. C 43a.

⁶⁶. - *donques... qui li*: «de aquells qui» B: «igitur ejus illi» V.

⁶⁷. - d'aquest sant dix P: de hoc sancto sic dicit VI57.36: d'aquest miracle e del sant diu B.

⁶⁸. - *abita en ajutori*: «ahitat (?) en l'ajutori» B: «habitat» V.

⁶⁹. - Des de ací fins al final del capítol la traducció catalana abreuja molt el text de V, que diu: «auditor discipuli, quem diligebat Jesus, martir et ipse, cujus pretiosis reliquiis nostra est ditata paupertas. Mariam quidem in pluribus, quas ad eam scripsit epistolis, Christiferam consalutat: egregius plane titulus dignitatis et commendatio honoris immensi!» VI57.3 f. i ss.

dor⁷⁴ del discipol, lo qual amava Jhesuchrist, la mare e él,⁷⁵ del qual és enquesida la nostra paubrea per les sues precioses reliquies; Santa Maria molt honrà⁷⁶ en moltz escritz e en moltes letres que él li tramès, per les cals s'aconselava ab ela, e entitulava⁷⁷ totz los seus⁷⁸ libres per lo seu comanament e per amor⁷⁹ d'ela, que és gran senes mesura».

70r1 DE LA PURIFICACIO DE SANCTA MARIA⁷⁹ /

La purificació⁸⁰ de la Verge⁸¹ fo feyta après la nativitat de Nostre Seyor Jhesuchrist 'xl' dies. Solia's apelar aquesta festa en 'iii' maneres, so és: «purificació»,⁸² «ypapanti»,⁸³ e «la candelera». Es dita «purificació» per so cor lo 'xl' dia de la nativitat de Nostre Seyor venc la Benaurada Verge al⁸⁴ temple per so que ela fos mondada segons la costuma de la lig, ja fos so no'n fos ela⁸⁵ tenguda^{85a} sutz aquela lig. Manava la lig, en lo libre qui és⁸⁶ apelat *Levitic* en lo 61v2 'xii' capítol, que fembra⁸⁷ que avia concebut⁸⁸ per sement e fil / enfantava, que fos no-nèdesa per 'vii' dies. E enaxí, no-nèdesa, que's gardés⁸⁹ de paria d'ome e que no entrés⁹⁰ en lo temple. Mays, complitz los 'vii' dies, era feyta nèdesa, per què's⁹¹ podia aplegar als omes. Mays encara entrò a 'xxx'iii' dies, cant en⁹² l'entrament del temple, era no-nèdesa.⁹³ Mays, complitz 'xl' dies, en lo 'xl' dia entrava en lo temple, e oferia⁹⁴ l'emfant ab ofersons.⁹⁵ E si avia enfantada femna, ela doblava los dies quant a l'ajustament dels omes, e quant en⁹⁶ l'entrament del temple.

⁷⁴. - Ignasi ausidor B: I. eu ausi dir P: auditor V157.37.

⁷⁵. - Aci el trad, degué usar un ms. que duria *quem diligebant Jesus mater et ipse* (Graesse 157.38: diligebat Jesus martir et ipse).

⁷⁶. - honrà molt B: om. P (*homeot.*): Mariam... Christiferam consalutat V158.1.

⁷⁷. - «entitolaven» B.

^{77a}. - feyts... seus B: om. P.

⁷⁸. - «la honor» B.

⁷⁹. - De la verge Maria B.

⁸². - «c» add. B.

⁸³. - BP: «hypopanti» V.

⁸⁵. - no'n fos ela: «que ela no fos» B.

^{85a}. - ut mundaretur, cum tamen sub illa lege non teneretur V159.10.

⁸⁷. - fembra P: «femina» B.

⁸⁸, ⁹⁶ j ¹⁰⁸. - cant en... no-nèdesa P: quant a... B: «quo ad ingressum templi immunda erat».

⁹⁴. - oferia: «offria» B.

⁹⁵. - ab ofersons P: «ab offerteg» B: «cum muneribus» V. De nou f° 62r2. Un sol exemple en Alcm.

70r2 Mays per què mana Déus que l'enfant fos ufert⁹⁷ al temple en lo 'xl' dia, 'iii' raysons se'n poden enseyar: la 'i'^a és que per aysò⁹⁸ sia entès que, enaxí com l'enfant és enduyt en lo material temple,⁹⁹ enaxí lo 'xl' dia de la sua concepció moltes vegades l'ànima és escampada en lo cors, axí co en lo seu temple; axí com és dit en la Ystòria escolàstica: jasia so¹⁰⁰ que'ls fesiciàs¹⁰¹ diguen que en 'xl'vi' dies és om prefeyt e¹⁰² acabat. / La 'ii'^a rasó és cor, enaxí co l'ànima és escampada¹⁰³ en lo cors en lo 'xl' dia, e per él és tacada,¹⁰⁴ enaxí en lo 'xl' dia,^{104a} en lo temple entran,^{104b} per oblacions sia nedeyat¹⁰⁵ d'aquela taca. La tersa rasó és que, per aysò sia donat a entendre que aquels àn perservit que entren al celestial temple¹⁰⁶ qui los 'x' manamens, ab la fe dels 'iiii' [avangelis o dels]^{106a} avangelistes, volran servir. E quant emfanta¹⁰⁷ femna són doblatz los dies quant a¹⁰⁸ l'entrament del temple, enaxí co's doblen quant a la formació¹⁰⁹ del cors; cor enaxí co'l cors de l'ome mascle és acabat¹¹⁰ en 'xl' dies, e'n lo carantà dia l'ànima escampada i és, enaxí la femna és acabada en 'lxxx' dies, e en lo 'lxxx' die¹¹¹ és escampada l'ànima.¹¹³

Mays per què, en doble, se tarda femna de formar¹¹⁴ en lo ventre plus que l'ome, ni per què i és pus¹¹⁵ tart escampada l'ànima, lexades¹¹⁶ totes les autres raysós, 'iii' [veg] raysós¹¹⁷ se'n poden assignar.

62r1 La primera raysó és per so cor Crist¹¹⁸ devia¹¹⁹ pentre carn en encarnament¹²⁰ d'ome. E per aysò que ome ontàs, e pus / ampla¹ gràcia li fesés, vole que plus tost fos ome format e que la mare ne fos pus tost deneyada.

La 'ii'^a raysó és per so cor la femna plus que ome peca.² On³ axí co'ls falimens d'ela són doblatz defora en lo món, enaixí se degren doblar dins en lo ventre.

⁹⁷. - *fos ufert* P: «sia ufert» B: «offerretur» V.

⁹⁸. - Sicut puer 'xl' die in materiale templum inducitur V158.27.

¹⁰⁰. - *so* P: aysò B.

¹⁰¹. - *fesiciàs* PB ('metges'); *physici* V (*fisicià*, Alcm).

¹⁰². - *ome p.* e *es* B.

¹⁰³. - *escampada* B; *escapada* P: *infusa* V158.26.

¹⁰⁴. - *es tagada* B: *maculatur* L.

^{104a}. - *e per él...* dia B: *om.* P.

^{104b}. - *entram* P (?).

¹⁰⁶. - P: *om.* B V158.29.

^{106a}. - *avangelis...* *servar* B: *evangelistarum voluerint observare* V.

¹⁰⁷. - *quant emfanta* P: q. *enfantava* B: *in pariente* V.

¹¹⁰. - *acabat* PB: *organizatur et perficitur* V.

¹¹¹. - *en lo...* die B: *om.* P.

¹¹⁶. - *lexades* P: *ligades* B: *omissis* V.

¹¹⁸. - B add. mot que sembla ésser «ofeguir».

⁸. - *en* P: *om.* B: *plus fatigavit Deum quam vir* V159.11.

La 'iii^a rasó és que per aysò sia donat a entendre que femna en
70v1 alguna manera fadigà plus [en]^{3a} Déu que no fé l'ome,⁴ per aquellò
cor pus pecà que ome.⁵ Cor Déus en alguna manera és fadigatz⁶
en les nostres / obres malvades; per què, él diu: ⁷ «Servir me fest⁸
en les teues⁹ iniquitatx». Enquara més: ¹⁰ «Treballs sostenens».¹¹

La Benaurada Verge no era tenguda sotz aquela lig de purificació
per so cor: no infantà, reebuda sement d'ome, mas per mesclat es-
pirament.¹² Per què Moysès y ajustà, dient d'aquela que concebria¹³
per sement. Per so cor no era mester quant a les autres femnes: per-
què totes infanten,¹⁴ reseubuda¹⁵ sement. Mays per aysò o ajustà¹⁶
Moysèn,^{16a} segons que diu Sen Bernat, per so cor temé¹⁷ fer e dir
blasfèmia contra la Mare de Déu. Volc-se, emperò, sotzmetre a
la lig Jhesuchrist e la sua mare^{17a}. Per 'iiii' rasons:

La primera rasó és per so que donàs exempli d'umilitat; per què,
diu Sen Bernat: «Verament no ac causa en si la Benaurada Verge,
ni no li fo mester, de purgar. —Ni¹⁸ fo yes¹⁹ mester al teu fil que fos
circumcis! Sies tu,²⁰ donques, entre les femnes, així co una d'eles,
per so cor lo teu fil és cnaixí enmig²¹ dels emfans!—». E aquesta hu-
militat no fon tant solament de part de la mare, ans ho fo de part
del fil; qui, per^{22a} aquela manera,²² se volc en aquellò si²³ subjugar a
la lig.

Cor²⁴ Jhesuchrist en lo seu nexament se volc aver enaixí²⁵ con
un pobre ome, e'n la circumcissió se ac axí con un paubre pecador
ome. Mays, en aytal dia con vuy,²⁶ se ac axí co pecador e paubre
70v2 ome sér;²⁸ ac-se enaxí con a paubre en aquellò: / que él se volc ab la
sua mare escusar; ac-se enaxí con a sér en aquellò que él volc³³

⁴. - l' om. B.

⁷. - Ysai XLIII V: om. PB.

⁸. - fest P: fesets B: fecisti V.

¹⁰. - per Psalm. V: om. P.

¹¹. - Treballs sostenens P: Trebala sostenen B: Laboravi sustinens V. Donchs
add. B: igitur V.

¹². - concebria P: resebria B: suscepto V.

¹⁴. - ajustà P: justà B.

^{16a}. - Moysèn PB: no V.

¹⁷. - Jhesuchrist... mare PB: om. V.

¹⁸. - yes «gens». Cor § 38a. Cf. ges 49r1 i 106v2.

²⁰. - és tu P. Cor § 56 c. Cf. 6R2.

²¹. - enmig P: al mig B.

^{22a}. - quer aquesta humilitat... qui per B: om. P.

²². - aquela manera P (matèria B): «similiter» V.

²³. - aquellò si P: aquella B: hoc V.

²⁶. - en aytal dia con vuy és add. B: hodie V.

²⁸. - ome ser P: om. B.

62r2 ésser bateyat, no per colpa a purgar,³² mas / per la sua umilitat gran ³³
a demostrar.³⁴

Cor totes les causes davant dites, que són establides contre pecat, volc Jhesuchrist resebre en si: no gens per so que él ne freyturés,³⁵ mays per so que la sua ³⁶ umilitat molt gran a nós demostràs, e que'ns enseyés que aquels remesis per son temps eren as om bons.³⁷ 'v' remesis són establitz contre pecat original per son temps endevenidors,³⁸ dels cal's 'iii' ne diu ³⁹ Ugo de Sen Víctor que són establitz en la vela lig, so és: oblacions, e deumes,⁴⁰ e sacrificis, per les quals causes majorment era manifestada la obra de la nostra redempció. Per la oblacion és demostrat ⁴¹ aquel mesex preu,⁴² e'l sacrifici, en lo qual era l'escampament de la sanc, e la resemsó ⁴³ per lo deume ⁴⁴ és demostrat: per so cor, él metex, ome és significat ⁴⁵ per la deena dragma.⁴⁶

Lo primer remesi,⁴⁷ doneques, fo⁴⁸ oblació, per què Caým oferí a Déu ofersó⁴⁹ dels fruytz de les meses,⁵⁰ e Abel de les bèsties del folc.

La 'ii' causa fo deume, per què Abram ⁵² donà deume a'N Melxisedec, qui era prevera; cor, segons que diu Sent Agustí, totes causes se deumavem que's fesesen per cura d'ome.⁵³

Lo ters remesi fo la oblacion dels sacrificis; cor, segons ⁵⁴ que diu Sent Gregori, los sacrificis eren contra original pecat, per so cor se desiyava en aquel temps que almenys / fos la uns ⁵⁵ dels parens fisel; per so cor alcunes vegades podíon ⁵⁶ éser amdós ⁵⁷ no-fesels, per què aquel remei sobrevenç. Lo 'iiii' remesi fo circumcisió, que valia a om, ya fos so que'ls parens fossen fesels o no-fesels. Mays cor aquels remesis ⁵⁸ no's podia convenir sinó a sols los mascles, ne no podia obrir la porta de paradís, succesi a él lo baltisme, qui és sacrament ⁶⁰ cominal a totz, e que obrí la porta de paradís.

³². - purgar B; pugar P; purgandam V.

³⁴. - demostrar 'demostrar' (sic PDPF).

³⁷. - as om P 'a l'home' amb -s per fonètica sintàctica; Cor § 32a.

⁴⁰. - deumes per delmes: decimationes V. *Act i en la n. 44 B corromp en de-junis.*

⁴¹. - Per la oblacion es demostrat PB: exprimebatur per oblationem V.

⁴². - mesex preu P: mateixs preus B: ipsum pretium V.

⁴⁶. - la deena dragma: ipsum redemptum per decimationem, quia homo significatur per .x. drachmam V160.7.

⁵¹. - B: dels meses P ('collita de cereals': *occlt. ant. mes f. 'moisson'*): «frugibus» V.

⁴⁸. - fesesen per P: fossen de B: quod curabatur V.

⁵⁴. - B: om. P.

⁵⁵. - la uns P (-s de *nomin. com en la n. 58*): «i» B.

⁵⁶. - podíon P: podien B. Cf. *podion* 78V2; *vollon* 91r1; *oferion* 63 VI i Cor. 44.

⁵⁷. - amdós P: endors B: utrique V.

⁶⁰. - Sic. Nominatiu.

62v1 Lo 'i' ⁶¹ remesi és vist que resecbec Jhesuchrist quant fo ofert per sos parens en lo temple. Lo 'ii' remesi pres Jhesuchrist per alcuna manera quant dejunà <per> ⁶² 'xl' dies e per 'xl' nuytz, per so cor él no avia de què pagés ⁶³ deume / de les causes; per què, volc almenys pagar deume dels dies. Lo ters remesi pres Jhesuchrist quant la sua ⁶⁴ mare oferí per él 'i' parel de tortres o dos pols de coloms, per so que ⁶⁵ fos feyt sacrifici. ⁶⁶ Lo quart remesi receubec ⁶⁷ Jhesuchrist quant se laxà circumcir. Lo 'v' remesi reseubec ⁶⁸ quant fo bateyat per Sen Johan Babbista. E fo rasó: per so que complís la lig, cor no era vengut per solvre ⁶⁹ la lig, ans o fo per complir. Cor si en aquellò él solvés ⁷⁰ la lig, los juseus se pogren escusar e dir: —La tua doctrina nós no resemben per so cor tu no'ns servest ⁷¹ la lig ni les causes que'ns ⁷² són liurades per los nostres parens ⁷³—.

71r2 En 'iii' maneres Jhesuchrist, e la sua mare, ⁷⁴ se obligà vuy a ⁷⁵ la lig: Primerament a la lig de purificació en seyal de vertut, per so cor ⁷⁶ quant nós aurem ⁷⁷ totes causes / ben feytes, digam que nós som sers ⁷⁸ no-profitoses. En ⁷⁹ segona manera se sosmès a ⁸⁰ la lig de rescmsó, ⁸¹ per exemple d'umilitat. En la 'iii'ª manera se somès a ⁸² la lig d'oblacions ⁸³ per exemple de pobretat. La 'iiii' rasó és per so que la lig de purificació termenés. ⁸⁴ Cor enaxí con tenebres se sessen quant ve lum, ⁸⁵ e quant ve lo sol se departex de nós la umbra, enaxí quant la vera purificació serà venguda cessarà la figurativa, cor ve aquí la purificació nostra, so és Christ, qui de feyt és dit purificació per so cor él nos purgà per fe, segons que és dit en los *Feytz dels Apòstols*, ⁸⁶ dién: «Per fe fo purificat lo coratye d'els». E per aysò és que'ls nostres parens, d'aysí enant, no són tengutz an ⁸⁷ aquela pagua. Les mares no són tengudes de la purificació, ni de l'entrament del temple, ni'ls fils no són tengutz an ⁸⁸ aquella resemso. ⁸⁹ La 'iiii'ª rasó fo per so que enseyés ⁹⁰ nós purificadors.

Fas en ⁹¹ 'v' maneres purificació de infància ⁹² (segons què nós

⁶¹ - 'i' BV; «v» V.

⁶² i ⁷⁰ - solvre P 'eximir d'(una obligació)': sòlver B.

⁷¹ - no'ns servest (perfet 2.ª pers.): «no serves» B; «nec... observas» V.

⁷² - que'ns P: qui'n(s) B.

⁷³ - nostres parens P: pares nostres B.

⁷⁴ - aurem B: caurem P: fecerimus V.

⁷⁵ - som sers 'som serfs': em serts B: servi sumus V.

⁷⁶ - lum P: luu B.

⁷⁷ - en los Feytz dels Apòstols PB: no V.

⁷⁸ i ⁸⁸ - an: en B.

⁷⁹ - nos enseyés purificadors P: «ensenyars» B: ut nos purificandos instrueret V161.6.

⁸⁰ - Fasen P: Fasens B: fit V.

⁸¹ - de infància PB: «ab infantia» V161.8.

no'n ⁹³ devem purgar); so és: per jurament, lo qual significa renunciació de pecat; e per ayga, ⁹⁴ que significa scampament ⁹⁵ d'esperitua'l gràcia; e per testimonis, que ⁹⁶ signifiquen multitut d'obres; ⁹⁷ e per batales, que signifiquen temptacions.

62v2 E quant venc la Benaurada Verge al temple ela aportà lo / seu fil e'l resemé ⁹⁸ 'v' sicles, ⁹⁹ que són diners d'argent o d'aur.¹⁰⁰ Es notadora causa que alguns enfans qui primers nexen,¹⁰¹ se resemien així co'ls primers natz 'xii' ¹⁰² dels trips,¹⁰³ que's resemien 'v' cicles.¹⁰⁴

71v1 E alguns no's reemien, axí co'ls davant natz / dels preveres, qui nuyls ¹⁰⁵ temps no's ¹⁰⁶ reemien. Mays quant venien[t] en ¹⁰⁷ etat crexent, totztemps servien en lo temple [de] Nostre Seyor: [E] enaixí co'ls davant-natz de les bèsties no-nèdeses:¹⁰⁸ axí co són ases, que camjaven ¹⁰⁹ per oveles. Mays alguns se aucisien axí co'ls davant natz dels cans. Mas co Jhesuchrist fos del trip de Juda, que fo un ¹¹⁰ dels 'xii' tribs,¹¹² manifest és que's deg ¹¹³ resembre.¹¹⁴ Oferiren ¹¹⁵ encara més a Déu 'i' parel de tortres ¹¹⁶ o dos pols de coloms: asò era uferta d'omes paubres. Mays ayels¹¹⁷ era oferta d'omes rics, e no diu gens la lig dos pols ¹¹⁸ de tortres, així com diu dos pols ¹¹⁹ de coloms: ¹²⁰ per so cor pols ¹²¹ de coloms troba ¹²² om totztemps, mays pols de tortres ¹²³ no troba om ges ¹²⁴ totztemps.¹²⁵ E és per so cor coloma és aucels molt luxuriós,¹²⁶ e per aysò volc Déus que fos uferta en son sacrifici, «e» car la ¹²⁶ tortra és aucel molt vergoyós.

Mays, ¿no ¹²⁷ avia la Benaurada Verge un ¹²⁸ poc de temps enans reseubutz ¹²⁹ dels reys grans peses d'aur? Vesper potz,¹³⁰ donques,

⁹³ - nós no'n B; non nos P.

⁹⁴ - *scampament* B; escampent P; infusionem V.

⁹⁵ - *que* P; qui B.

⁹⁸ - *cicles* P ('monedes hebrees'); siclers B; siclis V.

¹⁰⁰ - que són... d'aur PB; no V.

¹⁰¹ - *enfans qui primers nexen* P (nexien B); primogenita V.

¹⁰² - 'xii' V; 'xi' BP.

¹⁰³ - *trips* m. pl. 'tribus' (*trip* notes 111 i 112 4r2).

¹⁰⁵ - nul B.

¹⁰⁷ - *en* P; «ad» B; «in» V.

¹⁰⁸ - «quae iterum non redimebantur, sed domino offerebantur. Quaedam commutabantur, ut primogenitum» V; om. P.

¹⁰⁹ - *camjaven* P (= *occità*): canviaven o diu caminaven? B; commutabatur V.

¹¹⁰ - del trip... un P; om. B.

¹¹³ - *deg* 'havia de': dech B.

¹¹⁴ - *resembre*, 'redimir'.

¹¹⁶ - *de tortres*: turturum V.

¹¹⁷ - *ayels* P 'anyell': agnus V.

^{117a} - mays... rics P; om. B.

¹¹⁸ - *pols* PB ('cries, colomins'): pullos V (com en els 4 casos següents).

¹²³ - ges 'gens' B; C 38a.

¹²⁴ - mays pols... totztemps P; om. B.

¹²⁶ - *aucels molt luxuriós* P; aucel luxuriós molt B.

que pogra ela comprar un anyel. Mays és desidor [és] ¹³¹ senes dupte, segons Sen Bernat, que'ls reys li aportaren grans peses d'aur, per so cor no és semblant que aytals reys aportassen vils dons a ¹³² aytal enfant. Mays emperò, ¹³³ segons que a'ls cuns plau de dir, aquels dons ¹³⁴ no'ls se retenc, mays de mantenen ¹³⁵ ho donà a ¹³⁶ paubres, ¹³⁷ o enaxí ¹³⁸ manifestament o reservà; o per aventura ¹³⁹ no li n'aportaren ¹⁴⁰ en ¹⁴¹ cantitat, per so cor no li oferiren sinó per ¹⁴² significació. ¹⁴³

71v2 Pausec l'esponedor ¹⁴⁴ 'iii' oblacions que foren feytes al Seyor:
63r1 La primera fo feyta de Jhesuchrist per los parens. / La segona fo feyta per ¹⁴⁵ Jhesuchrist dels ¹⁴⁶ aucels. La 'iii'ª fo feyta en la crou per tot l'umà linatye. ¹⁴⁷ La primera mostra la umilitat d'él / en aïsò que'l Seyor de la Lig ¹ se sotzmès a la Lig. La segona ² mostra la paubretat, ³ per so cor él elec ⁴ oblacions d'omes paubres. La 'iii'ª mostra la sua caritat, en aysò que él se liurà a mort per pecadors. Les propietatz de la tortra són agudes ⁵ per aquestz verses: «Alt[r]es causes demana la tortra ⁶ : ⁷ en cantan plora, cant és vengut ver ^{7a} ela'l demostra e viu castament, e està sola e garda los seus pols de nuytz, e fuyg a tota compaya e a tota causa morta». ⁸ Les propietatz emperò ⁹ de la coloma ¹⁰ són notades per aquestz verses: ¹¹ «Los gras ¹² lig de la pala, e vola acompayada, e fuyg a corsces mortz, ¹³ no à ges ¹⁴ de fel; ¹⁵ playn-se, e toca son compayó baysan ab lo bec;

¹³⁶. - car la B: om. P.

¹³⁷. - potz P: veser podets B: videtur V.

¹³⁸. - B: doncs P.

¹³⁹. - de mantenen P: de present B: statim V.

¹⁴⁰. - «vel forte, in Aegyptum peregrinationi per septennium» V: om. P.

¹⁴¹. - per aventura P: per ventura B: forte V.

¹⁴². - per P: en B: in V.

¹⁴³. - «misticam» add. V: om. P.

¹⁴⁴. - Pausec l'esponedor, 'va posar el comentador, comentarista, glossador'.
pausà l'esponedor B: ponit expositor V. (ex. d'exponedor Alcm).

¹. - lig P: ley B 'religió, llei o confessió religiosa'.

². - B: segna P: secunda V.

³. - el elec P: elegich B.

⁴. - agudes P: aüdes B: proprietates turturum habentur his versibus V162.7.

⁵ i ¹¹. - aquestz verses P: aquestes verses B: versibus V.

^{6a}. - alta petit turtur V162.9.

⁷. - la tortra P: om. B.

^{7a}. - ver V: per P.

⁸. - fuyg a... causa morta P: morticinumque fugit V.

⁹. - P: om. B.

¹⁰. - coloma B: coma P: columbae V.

¹². - los gras lig de la pala (forma rossellonesa per grans) 'replega, cull el gra de la palla': grachs B [lleg. granchs: veg. la Gram. per a aquestes formes, sobre-tot pròpies del bisbat de Girona, amb n velar > -N']: grana legit V162.13.

¹⁵. - e add. B.

fa niu en roques e en lochs pedrós, e fuig a l'enemic quant l'à vist en l'ayga;¹⁶ no nafra ab lo bec, e noyreys¹⁷ bé dos pols».

Es apelada aquesta festa en segona manera^{17a} «ypapanti»,¹⁸ que vol aytant dir¹⁹ com «presentació»,²⁰ per aysò cor Crist és presentat en lo temple. O és dit «ypapanti», que vol dir aytant con «contrastament», per so cor Symeon e Anna en contra vengren a él quant fo ofert al temple. E és dit de *ypo*, que és «anar», e *anti*, que vol dir «contre», e axí és dit «ypapanti».²⁵ Adoncs lo recebé, él, Jhesuchrist, Sen Symeon en la sua brassa.²⁶ Es notadora causa que
72r1 tres en-contre-anaments²⁷ o minvament^{27a} és así / feyta²⁸ del nostre Salvador:

La primera és aminvament de veritat, per so cor él qui és veritat, que²⁹ a fet tot ome³⁰ per si metex, e qui és via en si metex —lo³¹ qual és vida qui dud³² om—, s'és vuy laxat dur per altres quant portaven en lo temple Déu³³ Jhesuchrist. La 'ii^a és aminvament de³⁴ bonea, per so cor él, qui era sols³⁵ sant e bos³⁶ se volc escondir,³⁷ axí co si él fos pecador, ab la sua mare. La 'iii^a raó es aminvament³⁸ de majestat, per so cor aquel qui és portador de totes causes, per la paraula de la sua vertut, s'és vuy lexat dur en la brassa³⁹ de l'ome veyl;⁴⁰ ja fos aysò⁴¹ que él portàs él qui'l portava, segons aquela

¹⁶ - l'ayga P: flumine V: l'ayre, so és al spervet B (= 'esparver', glossa com a exemple).

¹⁷ - noyreys 'nodreix' (-> occit. noirís).

^{17a} - en segona manera P: om. B.

¹⁸ i ²² - ypapanti PB: hypopanti V [Grec hel·lenístic *hypapante* 'acte d'anar a trobar algú, d'acudir a una cita', que es troba en inscripcions i autors de baixa època (del verb clàssic *hypantân* d'aquest significat)] J. C.

²⁰ - presentació PB: repraesentatio V.

²⁵ - e axí és dit ypapanti PB: no V.

²⁶ i ²⁹ - la sua brassa P: 'els seus braços' plural neutre llatí. Cor. § 35. Cf. en sa brassa 19r2 i la sua ossa 124r1.

²⁷ - encontreanaments P: encontrasanamens B: obumbratio V. *Mot que manca en els dictionaris. Coromines: com si digués en-contre-anament 'acte d'anar a l'encontre', cf. abans encontravengren. Triplex obumbratio sive exinanitio hic de salvatore nostro facta est* V162.23.

^{27a} - o minvament P: om. B.

²⁸ - feyta: feyt B. El trad. conservà gènere i nombre dels 3 mots negligint la concordància.

³⁰ - hom B.

³¹ - lo P: la B.

³² - qui dud P: que duu B 'que condueix, duu'. *Fonètica arcaica: Cor. 19. Cf. nud 7r1, 131v2, i lud 2v1, 12r2 i 19r2.*

³⁴ - P: de la B.

³⁵ i ³⁶ - sols 'sol', bos 'bo'; -s característica de nominatiu, Cor. § 33.

³⁷ - escondir PB 'excusar', 'disculpar': expiari V.

³⁸ - amanviment PB 'disminució?' (ací amb metàtesi de la forma correcta usada poc abans): exinanitio V.

³⁹ - Veg. nota 26.

63r2 paraula que⁴² diu: «Lo veyl portava l'enfant, mays l'enfant / portava lo veyl en veritat». E adoncs Sen Symeon lo benesí, él dient: —Ara laxes⁴³ lo teu servent, tu seyor, segons la tua paraula, en pau^{43a}—. E apelà-lo Simeon per 'iii' noms, so és que l'apelà «saludar»⁴⁴ e «lum» e «glòria del pòbol d'Israel».

E pot-se retre rasó d'aquestz⁴⁵ tres noms en 'iii' maneres. La primera és en la nostra justificació, per so que sia dit «saludar»: ⁴⁶perdonan colpes. Cor Jhesús vol aytant dir con «salut»,⁴⁷ per so cor él salva e fa ésser salvat son⁴⁸ pòbol dels pecatz d'èls. Apela-lo «dum donan gràcia» e «glòria del pòbol», so és «donan glòria». En la segona manera és en la nostra regeneració, cor primerament ^{72r2}l'enfant és exorcisat,⁴⁹ e enaixí⁵⁰ él és mundatz⁵¹ de pecatz,⁵² / quant al primer article. Enaprés om li dona la ⁵³candela,^{53a} quant e-l⁵⁴ segon article. En lo ters loc om [lo]⁵⁵ ofer l'enfant en l'autar,⁵⁶ quant al ters article. En la 'iii'ª manera fa om vuy festa per la procession,⁵⁷ cor primerament se benesexen⁵⁸ les candeles. Enaprés les ensèn om e dóna-les om en⁵⁹ les mans dels fesels. Enaprés éls entren en la glesa ab cantz.

En la 'iii'ª manera és nomenada⁶⁰ aquesta festa per lo ters nom, per so cor és dita «Purificació» quant al purgament de colpa, per què fo él^{60a} Jhesuchrist⁶¹ apelat «saludar».⁶² Es dita⁶³ «Candelera» quant al luminament⁶⁴ de gràcia: per què, és dit Jhesuchrist⁶⁵ «lum». Es dita aquesta festa «Ypapanti» quant a la col·lació⁶⁶ de glòria, per la cal causa és dit Jhesuchrist⁶⁷ «glòria de⁶⁸ pòbol⁶⁹ d'Israel». Adoncs nós en contra[rem⁷⁰ de] corerem⁷¹ a Jhesuchrist⁷² a⁷³ l'aer. O pot

⁴² - laxes P: leyes B 'deixes' o potser laxès = lexets 'deixen'.

⁴³ i ^{43a} - saludar P: salvador B: salutare V (salutaris 'saludable, que salva').

⁴⁷ - salut PB: salvator V.

⁴⁹ - excersitat P (per exorcizatz): exercitat B: exorcizatur et baptizatur V.

⁵⁰ - li donà hom la causa de la B.

⁵⁴ - el P: al B. Es pot entendre com e-l = en lo.

⁵⁶ - om lo ofer P: om li dona e li o. B.

⁵⁸ - om lo... l'autar P: ad altare offertur V.

⁶⁷ - procession P: pressió B: processionem V.

⁶⁸ - «et exorcizantur» V: om. P.

⁶⁹ - és nomenada P: s'anomena B: denominationem V.

^{70a} - fo él P: om. B.

⁶¹ - Jhesuchrist P: Jh. es B: om. V.

⁶² - saludar [adj.] P: salvador B: salutare V.

⁶³ - «aquesta festa» add. B: no V.

⁶⁴ - al luminament P 'a la il·luminació': a l'enluminament B: ad illuminationem V.

⁶⁵ - Jhesuchrist PB: no V.

⁶⁷ - Jhesuchrist PB: no V.

⁷⁰ - contrarem P: contra yrem B: occurremus V.

ésser dit que és lausat Crist ⁷⁴ en aquell cant, així com «pau» e «salut» e «lud» ⁷⁵ e «glòria». Es «pau» per so cor é l fo miyanser.⁷⁶ E és dit «salut» per so cor é l fo redemptor. Es dit «lud» ⁷⁷ per so cor ⁷⁸ fo doctor. Es dit «glòria» per so cor fo ⁷⁹ donador de dons.

PER QUE FO ESTABLIDA AQUESTA FESTA ⁸⁰

63v1 Es dita aquesta festa «Candelera» en 'iii'ª manera ⁸¹ per so cor
om i porta les candeles encesses / en les mans. Mes per què ador-
donà la glesa que hom port avuy les candeles encesses en les mans ⁸²
catro cosses se'n poden assignar: primerament per so que om tola
de si la mala custuma; ⁸³ cor los romàs ⁸⁴ sacnre, en les calendes
72v1 de febrer, aportaven candeles per onor de Na Fèbrua, mare d'En
Mars. / qui era déus de batales. Enaixí que tota la ciutat, ⁸⁵ de 'v'
en 'v' ayns, enluminaven ⁸⁶ de nuytz ⁸⁷ ab ciris e ab fales, per so que l
seu fil donés ⁸⁸ a éls victòria dels lurs enemics, e per aysò éls onraven ⁸⁹
sol'lepnialment la sua mare. E aquell espasi ⁹⁰ era apelat «lústrum». ⁹¹
Los romans sacrificaven en ⁹² februari ⁹³ a'N Fèbruo, so és a'N Plu-
toni, ⁹⁴ e als autres déus infernals. E aysò faïen per les ànimes dels
lurs ancessors. ⁹⁵ E, per aysò que'ls déus lus ⁹⁶ ajudassen, ⁹⁷ éls los
oferíon sol'lenials ofertes, ⁹⁸ e tota nuyt ⁹⁹ éls estaven en les lausors
d'éls ab ciris, e ab falyes encesses vellaven.¹⁰⁰

E cor greu causa és desemparar so que om à acostumat, los
crestians ¹⁰¹ e convertlitz en la fe greument podien desemparar aquella
costuma dels pagans: per què, En Sergi papa mudà aquella costuma
en melor ¹⁰² manera: so és que'ls crestians a onor de la Mare de Déu
totz ans ¹⁰³ en aquest dia s'enluminessen ¹⁰⁴ per tot lo món ab can-
deles de cera encesses.¹⁰⁵

E per la 'ii' rasó, per demostrar la puritat de la Verge. Em-

⁷⁴. - *de corentes* PB ('de pressa', 'immediatament'): obviam V també en 10v1, 21v2' 44r2 i pàssim, *mall.* de *correntes* AlcM. Però en realitat aquest mot és una corruptela i l'autògraf, com ho indica el text llatí, devia portar *encontra correrem*, llicó alterada pels copistes i correctors.

⁷⁵. - per so cor B: cor P: quia V.

⁷⁶. - fo P: el fo B.

⁸⁰. - *No va com a títol en P ni V.*

⁸¹. - 'iii'ª manera: tres maneres B: tertio V.

⁸². - mes per que... mans B: *om.* P (*que saltà des del primer mans a l'altre*).

⁸³. - *custuma corrent antigament per 'costum'.*

⁹². - en P: an B.

⁹³. - ancessors P: ancessors B: antecessorum V.

⁹⁷. - e *add.* P no BV.

¹⁰⁰. - *Vuit ratlles de V om.* P (Graesse 163).

¹⁰³. - ans 'anys' Cor. 6; 80r1, 183r1.

però alguns qui ausen¹⁰⁶ dir que la Verge era purificada podien creyre¹⁰⁷ que ela freyturàs de purificació; e per aysò que tota's¹⁰⁸ demostràs molt pura e resplandent, per asò ordenà que per aquel feyt digua la glesa:¹¹¹ «O Verge Benaurada, no freytures de purificació, ans és¹¹² tota resplendent!». Es vera causa que ela no freyturava¹¹³ de purificació, per so cor no concebé¹¹⁴ per resembement¹¹⁵ de sement, / e en lo ventre de la mare fo perfeytament mondada e santificada. Fo enaxí¹¹⁶ mondada que anc en^{116a} ela no romàs en neguna¹¹⁷ manera nuyl¹¹⁸ moviment de pecat, ans s'estenia¹¹⁹ / la sua¹²⁰ vertut e la sua castetat e la sua¹²¹ santetat¹²² entrò als autres, enaixí que en altres persones oceya¹²³ movimens carnals de cobesca.¹²⁴ On dien los juseus que, ja fos so que Senta Maria fos molt bela, negú no se'n podia enamorar ni la poc cobeseyar desaordenadament.¹²⁵

E és raysó: per so cor la vertut e la santetat d'ela esvasia¹²⁶ totz aquels qui la gardaven e gitava d'els tota cobesea. Per què fo comparada a cedre, per so cor cedre ocu ab sa odor les serpens: e'nayxí la sua santificació resplandia en los autres, e aucisia en els totz movimens dehordonatz¹²⁷ qui en els fossen de carn.¹²⁸ És comparada a mirra: per so cor, enaxí co mirra aucyu verms, enaxí la sua santetat aucisia les cobeseses carnals. E ac aquesta seyoria davant totz los¹²⁸ autres qui foren santificatz¹²⁹ en los ventres e verges, cor la lur santetat ni la castetat no ss'escampava, ni'ls carnals movimens no aucisien¹³⁰ en los autres; e la vertut de la castetat de la Verge traucava¹³¹ de tot en tot los coratyes d'aquels qui no eren nèdeus e'ls retia, quant a ela, totz castz.

Per la 'iii^a rasó se fa aquesta festa, so és per representar la procession¹³² d'aquest dia. Cor Senta Maria e Joseph, e Symeon e Anna, feeren,¹²⁹ aytal dia com vuy és, molt honrada / profesió,¹³⁴ e presentaren¹³⁵ Jhesuchrist molt umilment¹³⁶ al temple; e'nayxí fem nós

¹⁰⁶. - ausén B: audientes V.

¹⁰⁸. - tota's P: tota los B.

^{116a}. - B: om. P.

¹¹⁷. - neguna P: deguna B.

¹¹⁹. - et transfundebatur V: om. P.

¹²⁰ i ¹²¹. - sua B: om. P.

¹²⁴. - cobesa B 'cobejança'.

¹²⁶. - esvasia: penetrabat V164.19: *AlcM* esvair; *PDPF* esvazir = envazir «attaquer, entamer, entrer de force dans».

¹²⁷. - dehordonatz 'desordenats'. Cor. 18.

¹²⁸. - E la vertut... traucava: E la Verge de la sua castetat trencava B:... penetrabat V.

¹³⁴ i ¹³⁷. - profesió PB 'processó': processionem V.

¹³⁵. - vuy add. P: no BV.

vuy profesió, e portam la candela encesa en les nostres mans,¹³⁷ per la qual és significat Jhesuchrist. E per aysò nós la portam entrò a la glesa.

64r1 'iii' causes són significades¹³⁸ en la candela, so és: cera e'l blese^{138a} e'l foc. E per aqueles¹³⁹ causes són significades 'iii' causes que foren en Jhesuchrist.¹⁴⁰ Per so cor la cera significa¹⁴¹ la carn de Jhesuchrist,¹⁴² que és nat de la Verge¹⁴³ senes corrupció, e'nayxi les abeles engenren la cera senes altre mesclament, E'l blese, qui està amagat/ en la cera, significa la ànima molt resplendent que està amagada¹ en la carn; e'l foc senes² lum significa la divinitat, per so cor Déus nostre és foc degastant.³

La 'iiii'ª manera⁴ per què fo establida aquesta festa és per la nostra instrucció.⁵ Cor per aysò nós som instruytz⁶ en aysò: que si nós volem ésser davant Déu purificatz e nèdeus, tres⁷ causes nos cové as aver,⁸ so és: vera fe, e bons feyts,⁹ e dreyta entencion. Cor la candela que nós portam en la mà encesa és fe a bona obra; e enayxi la candela¹⁰ no lud, ans sembla morta: e enaixí la obra senes fe, e la fe senes la obra bona és dita ésser morta. E'l blese que és dins la cera, amagatz, [lo] és la entenció d'ome dreyta; per què diu Sen Gregori: «Enayxi's fa¹² la obra en públic que la entenció estia dreta en amagatz».¹³ *M.

73r2 Era una femna matrona, nobla, que avia gran devoció en¹⁴ la Verge / Senta Maria. E féu¹⁵ fer una capela costa la sua casa, en la qual ela tenia son propi capelà. E totz dies ela y¹⁶ fasia cantar missa de Senta Maria, la qual ausia molt devotament. E quant ela fo prop de la festa de la purificació [de la festa] de¹⁷ Senta Maria lo prevere se¹⁸ partí d'aquel loc, per què la dona no poc ausir missa en aquel dia. E, segons que en autre loc se diu,¹⁹ totes causes que ela aver podia, e vestimens, donava per amor²⁰ de la Verge. On²¹ con ela agés donat lo seu mantel, e no pogés anar a la glesa, senes missa estec aquel dia ela,²² de la cal causa se dolc ela molt; per què

¹³⁷. - en les nostres mans PB: *no V*.

¹³⁸. - significades P; *om. B*.

^{138a}. - blese P: *lychnus* V164.33: *cat. mod. ble*.

². - *senes* B sive V165.1 (que el trad. degué llegir com *sine*).

³. - *Ignis consumens* V165.2; la trad. *om.* aci una cita de quatre versos de 16 síl·labes, en baix llatí, amb rima leonina.

⁴. - *manera* P: *rasó* B; fo *add. P no B*.

⁸. - *as aver* 'a haver', cas de fonètica sintàctica -d-> -z-. C 32a. Cf. *as envides* 132R1.

¹⁰. - «sine lumine dicitur esse mortua et lumen per sese sine candela» V: *om. P*.

¹⁷. - la Verge *add. B*.

entrà a²³ la glesa,²⁴ e gità's davant l'autar de la Verge.²⁵ E soptament a ela fo viyares que ela fos alogada en una molt bela e molt preciosa²⁶ glesa.

64r2 E enayxí²⁷ co ela gardava, ela vesec una gran compaya de verges que venien en la glesa. E anava davant cles una verge molt bela, que era coronada ab una bela corona.²⁸ On co totes / anessen bé ordenades,²⁹ veus que venc³⁰ altre compaya, de jovencels; los quals anaven molt aordonadament.³¹ Enaprés venc 'i' qui portava un molt gran ciri creman, lo qual ciri donà a la verge qui anava davant les autres. Enaprés él lo liurà a les autres verges e^{31a} jóvens. E enaprés³² él venc an³³ aquela matrona, e donà-li lo³⁴ ciri, lo qual pres ela molt volonterosamente.³⁵ E adoncs ela esgardà per les compayes e vesec / dos que portaven ciris, e un subdiache,³⁶ e un diache e un prevere qui eren vestitz ab sacrats vestimens;³⁷ los quals anaven a l'altar, e axí co si volgessen cantar missa sol'lempnialment.

73v1

Era-li vigares que aquels acòlitz, que fossen Laurens e S. Visens, e'l diache e'l subdiaque eren³⁸ dos àngels, e'l prevera era Jh. C.³⁹ E quant agren feyta la confession, dos jovencels molt bels estaven al⁴⁰ mig del cor, e comenseran a dir en auta vou⁴¹ l'ofici de la mesa;⁴² e'ls altres, qui eren en lo cor, seguien éls, cantants.⁴³ On⁴⁴ con fos esdevengut⁴⁶ al loc can om deu oferir, la regina de les verges e les autres verges, ab los autres qui eren al⁴⁶ cor, oferien los ciris de ginolós⁴⁷ al prevere; mas co'l prevere esperés⁴⁸ la femna⁴⁹ matrona per so que li oferís lo seu ciri, e aquela venir no'y volgés, él i tramès la regina de les verges per misatyes,⁵⁰ que li dix⁵¹ que gran vilania⁵² avia feyta, cor avia feyt esperar lo prevere. E ela⁵³ li respòs dién que'l prevere enantàs⁵⁴ en la messa⁵⁵ a dir, que ela no li oferia lo seu ciri.

E adoncs la regina li tramès altre misatye, al quat ela respòs, dient que'l ciri que om li avia donat, que no'l daria a om, mas que'l

²⁴. - «*proprium seu cameram*» *om.* P.

²⁵. - *la Verge* P: *Maria B: beatae virginis V.*

²⁶. - ab una bela corona P: *om.* B.

³⁶. - *un subdiache* P: *ii: sotsdiaques B.*

³⁷. - *eren vestitz... vestimens* P: *era vestit ab gran vestiment B: sacris indutos vestibus V.*

³⁸. - *eren: els* P: *diaconus et subdiaconus duo angeli, et sacerdos autem Christus V166.4.*

⁴⁹. - *mesa*, 'missa'; *no en* Alcm.

⁴⁸. - *s.c.c.* B: *legien els cans* P: *prosequuntur V166.7.*

⁴⁷. - *ginolós* (rossellonès) 'genollons'.

⁴⁹. - *femna* P: *dona B.*

⁵⁰. - *la regina... misatye* P: *per missatge la verge de les verges B.*

⁵⁴. - *enantàs*, 'va anar avant'.

73v2 tenria per devoció. E la regina de les verges manà al misatye, dién:
 —Vé ⁵⁶ là an aquela femna, e prega-la altra vegada / que ofira lo
 64v1 misatye anès ^{57a} là, e la'n / pregàs, e la femna ausir ⁵⁸ no'l ne volgès,
 é'l li dix que manament avia que'l li tolgès; ⁵⁹ per què adoncs lo misat-
 ye se pres lo ciri.⁶⁰ Mays la femna lo retenia bé molt fortment, e
 molt baronilment se defenia. On con longament enaixí se comba-
 tessen, e amdós tirassen lo ciri, una ensà e l'autre a enlà, sobtament lo
 ciri se trencà, e la meytat en la mà ⁶¹ del misatye, e l'autra meytat
 en la mà de la femna romàs. E quant aquel trencament fo feyt,⁶²
 la femna se tornà en ⁶³ si metexa, e trobà-sse costa ⁶⁴ l'autar ab lo
 ciri en la mà que li avia trencat lo misatye. Per què fo molt mara-
 velosa, e féu-ne moltes gràcies a Déu e a la Verge,⁶⁵ per so cor la
 Verge ⁶⁶ [per so cor] no la avia jaquida estar senes niessa ⁶⁷ aquel
 dia, ans la fé ésser en aquel ofici maravelós.⁶⁸ Enaprés ela d'«estuyà»,⁶⁹
 cor avia tan gran vertut: que tota persona que'l tocàs que fos malaute,
 mantenant era garit.⁷⁰

Era una femna qui era preyn,⁷¹ e veseu una nuyt en somnis que
 om li aportava una senyera ⁷² tinta de color de sanc. E enayxí ⁷³
 con ela se despertà, mantenant ela perdec lo sen ⁷⁴ e'l diable escar-
 nia-la; enaxí que viyares li era que la fe crestiana, la qual avia aüda ⁷⁵
 entrò aysí, que la ⁷⁶ tengés entre les mameles,⁷⁷ e que mantenant ⁷⁸
 74r1 se n'ixís. On con ⁷⁹ no'n pogés g[r]arir ⁸⁰ en neguna / manera,⁸¹
 ela vetlà 'i' nuyt en una glesa de Senta Maria ⁸² en la festa de la
 purificació, e aquí ela resebec certament ⁸³ sanitat.⁸⁴

⁵⁶. - vé 'vés'. C 56a.

⁶⁰. - per forsa, add. B.

⁶¹. - ma P: om. P.

⁶⁴. - costa, 'al costat de'; id. 4R1, 6V1, 25R2.

⁶⁸. - ans la fé... maravelós: fé P: féu B add. «aquel jorn», que no te correspon-
 dencia en V: sed tali officio interesse fecit V.

⁶⁹. - illa autem cereum diligenter reposuit V166.30: estuyà P per «estojà»,
 'va reservar'.

⁷⁰. - garit P: garida B.

⁷¹. - preyn, 'prenys'; id. f° 28v. C nota I, pàg. 160-161.

⁷². - vexillum V166.35.

⁷⁶. - la P: om. B.

⁷⁷. - mameles P: tetes B (que en català és mot exclusiu del Rosselló) mamillas V.

⁷⁸. - mantenant P: de mantenenent B.

⁸⁰. - 'guarir'.

⁸³. - certament P: senserament B: integram V. La lliçó de B és preferible.

Blasi vol dir aytant con «blan».⁸⁶ O Blasi vol aytant dir co «be-lasi»,⁸⁷ a⁸⁸ *bela*, que vol dir «àbit», e *sior*,⁸⁹ que vol dir «poc». Fo él blan⁹⁰ per suavetat de paraules, e fo él àbit de vertut,⁹¹ e fo pocs⁹² per humilitat de⁹³ costumes.

64v2 Co Sen Blasi resplandís per santetat / e per bones costumes,⁹⁴ los crestians l'alegren^{94a} per bisbe en la ciutat de Sebaste,⁹⁵ que és en Capadòcia; ⁹⁶ lo qual bisbat desemparrà per la persecucion d'En Dioclecian.⁹⁷ E en una balma él fèu vida d'ermità,⁹⁸ en lo qual loc li aportaven què menyar los aucels. E a él se'n venien e, pus que él les avia beneydes,⁹⁹ no's partien d'él. E quant alcú era malaute, mantenent se'n venien a él, e eren maabes garits.¹⁰⁰ *M.

On co'l pretor d'aquela¹⁰¹ regió tramesés¹⁰² los seus cavalers per cassar, enaixí con els anaven per l'ermitatye, los cans vengren en la balma on estava Sent Blasi. E veseren que gran multitut¹⁰³ de bèsties estaven davant¹⁰⁴ Sent Blasi. E co no les pogesen pendre, els o dixerén a l'emperador,¹⁰⁵ qui mantenent y tramès molts cavalers; per so que Sen Blasi li amenessen ab tots los crestians. E en aquela nuyt li aparec Jhesuchrist iiii vegades,¹⁰⁶ dién: —Leva sus e ofer a mi sacrifici—. Veus / que enaprés vengren los cavalers,¹⁰⁷ diens: —Ix fora,¹⁰⁸ que'l pretor t'apela—. Als quals respòs En¹⁰⁹ Blasi: —Bé siatz venguts mos fils—. E així con ab els se n'anava, él los preycava, e davant els él fasya moltz miracles. *M.

E adoncs una femna li venc que avia un fil qui's volia morir¹¹⁰ per so cor avia en la gola travessat¹¹¹ un os de peix. E posà-li lo seu fil als seus peus, per so que'l li sanàs, e pregà'l-ne ploran. Per què

⁸⁵ - DEL NOM DEL PROLECH, add. B no V.

⁸⁶ - blan P: 'bla, suan': blanch B: blandus V.

⁸⁷ - pocs P: poch B: paraules V167.8, amb -s del cas recte, Cor 33.

⁸⁸ - bones e honestes, add. B no V.

⁸⁹ - alegren 'elegiren' perfer fort; elegerunt V167.11.

⁹⁰ - Sebastèn PB: Sebaste V.

⁹¹ - vida d'ermità P: hermitana B.

⁹² - beneydes P: benesits B.

¹⁰⁰ i ¹¹⁶ - eren manbes garits: era maybes garit B: sanitatem ad integrum reportabant V; manbes, 'tot seguit', niés sovint manves. Cor., Lleures 244a; occit. ant. marves «sans hésiter» (PDPP) MANIBUS (tal com amarvit < amanvit 'preparat').

¹⁰¹ - B: d'aquela P.

¹⁰² - tramesés, 'trametés, enviés'.

¹⁰³ - En P: Sent B: sanctus V.

¹¹⁰ - volia morir, 'estava en perill de morir': morientem V: AicM. documenta aquest ús figurat.

¹¹¹ - travessat P: entreveusat B: transversum V.

Sent Blasi pausà la mà sobr'él ¹¹² e orà Déu, ¹¹³ pregan que son fil d'aquela femna, e'ls ¹¹⁴ autres que demanarien a Déu ¹¹⁵ sanitat en lo nom de Sent Blasi, que mantenent fosen garitz. Per què manbes ¹¹⁶ fo garit l'emfant, bonament, de la femna. *M.

65r1 Era una femna molt paubre que avia 'i porc; que se'n portà un lop; per què pregà Sen Blasi que / li retés son porc, ¹ per sa mercè, senes mal. E Sen Blasi, risén, dix: —Femna, no't vules trebalar, que'l teu porc te serà retut—. E mantenent lo porc venc, que retec Sen Blasi a la femna. ³ *M.

E cant Sen Blasi fo entrat en la ciutat, e ac vist lo príncep, mantenent fo mes en la càrrec. ⁴ E en l'atre ⁵ dia lo pretor manà c'om li amenés Sent Blasi. E quant lo vesec, él lo saludec ⁶ ab blanes paraules, dién: —Ages gaug Blasi, amic dels déus—. E Sen Blasi li respòs, dién: —Ages tu gaug, pretor molt noble; ⁷ mays no diges que aquels teus déus sien déus, ans sàpies que són diables, qui ⁸ 74v1 són liuratz a foc perdurable ab totz / aquels qui'ls onren ⁹—. Per les cals paraules fo molt irat lo pretor; per què lo manà greument batre ab fustz, e puy, que om lo mesés en 'i càrrec. E Sent Blasi li dix: —Ho ¹⁰ ome desenat, ¹¹ às tu esperansa que tu'm tolges ¹² l'amor de Déu per les tues penes? Ans sàpies que El és a mi confortador—.

E quant aysò ausí ¹³ dir la femna ¹⁴ qui ¹⁵ avia recobrat lo porc, mantenent aucís lo porc, ^{15a} e aportec ¹⁶ lo cap e'ls ¹⁷ peus, ab una candela, e ab pa, a Sen Blasi; per què Sen Blasi féu ¹⁸ gràcies a Déu e menjec. ¹⁹ Enaprés él li dix: —Totz ayns ofer una candela en la glesa en lo meu nom, e a tu e a'quels ²⁰ qui asò faran serà'n ²¹ ben—. Per què la femna o fè puy totztemps, e fo mot rica. Enaprés lo pretor

¹¹². - desobre el B.

¹¹⁴. - per lo fil de la femna e per los B.

⁶. - lo porc venc... la femna PB: lupus venit et porcum viduae reddidit V.

⁴. - la càrrec P: una càrreca B: carceri V.

⁵. - l'atre l'altre'.

⁸, ¹⁰, ¹⁹, ²⁵ ; ³². - saludec, aportec, menjec, manec, forsec P: saludà, aportà, mengà, manà, forsa B: Cor. 48.

⁹. - qui'ls onren: B: qui onren P.

¹⁰. - Ho P: «Oy» B.

¹¹. - desenat 'forassenyat, sense seny': «insensate» V.

¹². - tu'm tolges P: tu lo'm toles B: a me auferre V.

¹⁵. - qui P: que B.

^{15a}. - mantenent aucís lo porc P: om. B.

¹⁶. - veg. 6.

¹⁸. - féu P: fé B.

¹⁹. - veg. 6.

²⁰. - a'quels, 'a aquels': en aquels B.

²¹. - serà B: fan P: bene erit VI68.15.

lo fèu davant si venir²² e dix-li que s'enclinés a onrar los déus.²³

On co él²⁴ fer no'u volgés, lo pretor lo manà penjar en un fust, e manec²⁵ que ab arpes de ferre li pessegassen²⁶ la carn tota, e puys que om lo portés²⁷ e'l pausés en la càrcera.²⁸ E après d'él²⁹ anaven 'vii' femnes qu'il segien e culien les gotes³⁰ de la sanc qui li ixia del seu cors. Per què'n foren preses, e forsec-les om que sacrificuesent als déus; per què eles disien al pretor: —Si tu vols que nós sacrificuem als teus déus, ni que los asorem³⁶ ab reverència, / mit-los³⁷ en un estayn, per so que aquí, ab les cares lavades, los puscam pus nèdesament aorar—. De les cals paraules fo mot alegre lo pretor; per què fé, molt cutosament,³⁸ aquelò que les femnes avien dit, acabar. 65r2 E quant eles foren / davant los déus costa³⁹ l'estayn, eles preynen⁴⁰ los déus, e gitaren-los e'l mig de l'estayn, diens: —Sapiatz que tost⁴¹ veyrem si sòn déus aquestes ymages!—.^{41a} E quant lo pretor o ausi⁴² dir, fo molt irat, e ferí-se.⁴³ si matex, e dix als ministres: —Per què no tengetz vosaltres los nostres déus que eles no'ls⁴⁴ pogessen gitar e'mig⁴⁵ d'aquel lac?—. E éls li dixeren: —Fraudentment⁴⁶ àn parlat ab tu les femnes, e àn los déus gitatz en⁴⁷ l'estayn—. 74v2

Per què les femnes li dixeren: —Lo Déus ver no sofer negú frau. E si aquels fosen déus,⁴⁸ éls sauberen aquelò que nós volíem fer—. Per les cals paraules fo lo príncep irat, per què manec⁴⁹ plòm fos aparelat,⁵⁰ e 'vii' ausbercs totz cremans, e 'vii' camises de li aportar; e dix a eles⁵¹ que elegissen aquelò que més volrien. E una d'aqueles, que avia dos emfans, mólt osarment corec e pres les camises, e gità-les en lo⁵² foc. Els emfans dixeren a la mare: —Mare molt bona,⁵³ no'ns desempars après tu, mays enayxí com⁵⁴ nos às

²² - venir P: amenar B: cductum V.

²³ - s'enclinés... déus P: s'entclinàs ad orar les ydoles B.

²⁵ - veg. 6.

²⁶ - pessegassen P: spesseyàs hom B.

²⁸ - la càrcera P: lo càrcer B.

³⁰ - gotes P: goteles B: guttas V.

³⁶ - ni que los asorem PB: no V.

³⁷ - mit-los, 'posa'ls': mes-les B: mitte eos V. Cor. § 46.

³⁸ - cutosament, «cuitosament». Cf. occit. ant. *cutar*, 'cuitar'.

³⁹ - costa, 'prop', 'al costat de'.

⁴⁰ - preynen, 'van prendre' P: preseren B.

⁴¹ - que tots B: tot P: om. V [potser hauríem d'esmenar en tost].

^{41a} - aquestes ymages PB: om. V.

⁴² - ausí P: ausich B.

⁴³ - ferí-se P: ferí B.

⁴⁶ - gitar e'mig (per en mig): tirar al mig B: mitterentur in profundum V.

⁴⁶ - Fraudulentment P: Fraudelosament B: dolose V.

⁵¹ - a eles P: en aquells B.

complitz ⁵⁵ de ⁵⁶ la tua ⁵⁷ leyt, així nos omplex ⁵⁸ del regne celestial—. E adoncs lo pretor les ⁵⁹ manà penjar. E manà les lurs carns ab arpes de ferre pesseyar; ⁶⁰ les quals ⁶¹ carns eren molt blanques, e per sanc n'ixia leyt. E així com sofrion ⁶² los turmens, l'àngel de Déu venc a eles, ⁶³ qui les comfortà molt baronilment, dién: —No ayatz temor! ⁶⁴ Bo és cel obrer qui ben comensa e bé acaba les sues obres, e mereys benedicció per la obra que à complida, e receb lo loger per son trebal ⁶⁵—. *M.

75r1 E adoncs lo pretor les manà / despenyar, e féu-les metre en una fornal de foc. Lo qual foc ⁶⁶ fo mort per lo divinal poder; per què, 65v1 eles exiren defora. E'l pretor lur ⁶⁷ dix: —Auyatz: la / vostra art deseparatz, e aorats los nostres déus!—. E eles li responyren: ⁶⁸ - Acaba aquellò ⁶⁹ que às comensat, per so cor sàpies que nós em apelades al regne celestial—. Per què lo pretor les fé ⁷⁰ sentencialment enaprés degolar. ⁷¹ E enaxí co om ⁷² les devia degolar, de jonolós ⁷³ aoraven Déus, dient: —Séyer ⁷⁴ Déus, qui'ns às departides de tenebres, e en aquesta lud ⁷⁵ molt plasent nos às aduytes, e às feyt de nós lo teu sacrifici, ⁷⁶ receb les ànimes nostres e fé-les pervenir a vida perdurable—. E axí, escapsades, eles anaren ⁷⁷ a Déu. *M.

Aprés aysò lo pretor manà que om li amenàs Sen Blasi davant, e dix a éi: - O tu asoras ⁷⁸ los nostres déus, o sàpies que tu moràs ⁷⁹—. Per què Sent Blasi li dix: —O ome malvat, sàpies que eu no tem les tues ⁸⁰ menasses. Fé ⁸¹ tot so que't vules ⁸²—. E adoncs lo pretor lo féu metre en un estayn, mays lo sant baró senyà l'ayga, per què enaprés romàs seca, així co a terra. E dix: —Si vers són los vostres déus, mostratz les vertutz d'èls, e entrats sà—. E entraren en l'estayn 'lx'v' barons, qui foren negatz. ⁸³ E un àngel de Nostre Seyor devalà

⁵⁵. - complitz P [arcaisme conegut] ademplitis B; replesti V.

⁵⁸. - omplex P: [illeg. complex?] «ademplexs de la dessesa» B [illeg. dossesa]: reple dulcedine V.

⁵⁹. - les P; los B.

^{60a}. - B: om. P.

⁶⁰. - sofrion P; sufferien B. C 44.

⁶¹. - a eles P; ad els B; ad eas V.

⁶². - temor P; paor B; timere V.

⁶³. - receb... trebal P; mercedem accipit pro labore et gaudium possidet pro mercede V; add. B «e posseseys gaug».

^{63a}. - B: om. P (haplografia).

⁶⁴. - lur P; los B.

⁶⁵. - li responen P; responderen B; responderunt V.

⁶⁶. - aquellò P; aquò B.

⁶⁸. - degolar P; scapsar B; decollari V.

⁶⁹. - con hom B; con P.

⁷⁰. - de jonolós, 'de genollons'.

⁷⁶. - asoras 'adores': adoraràs B; adora V.

sobr'él, qui li dix: —Blasi, ix fora e recep la corona de Déu, qui t'és aparlada—.

75r2 E con ⁸¹ ixís fora, lo pretor li dix: —Sembla'm ⁸² que tu ajes ⁸³ aordonat que no ⁸⁴ aors los nostres déus ⁸⁵—. Per què Sent Blasi li dix: —Ages conxensa, mesquí, e sàpies que eu són sér ⁸⁶ de Jhesuchrist,⁸⁷ e que no asor demonis—. E demantenent lo pretor lo féu degolar. E Sent Blasi orà ⁸⁸ e dix / a Nostre Seyor que fos a son plaser⁸⁹ que, totom ⁹⁰ qui fos malaute ⁹¹ de la gola o d'autre malautia, qui'n demanés ⁹² secors a Sen Blasi, que Déus li donàs salut, e que fos exausit ⁹³ de la sua ⁹⁴ oració.⁹⁵ Per què mantenenent venc vou del cel gran,⁹⁶ que dix que ayxí fos feyt co él avia pregat. E enaxí ⁹⁷ él fo degolat ab dos emfants pocs.⁹⁸

DE SANTA AGATA ⁹⁹

65v2 Àgata és dita de *agios*, que vol aytant dir co «sant», e *teos*, que ^{99a} vol dir / «santa de Déu».¹⁰⁰ O és dita ^{100a} Agatha de *a*,¹⁰¹ que vol dir «senes»,¹⁰² e *geos*,¹⁰³ que és «terra», e *teos*, que és «Déus»; so és enquax «deuessa ¹⁰⁴ senes ¹⁰⁵ terra»; so és, senes amor de les causes terenals.¹⁰⁶ O ¹⁰⁷ és dita Àgata ab *aga*,¹⁰⁸ que vol aytant dir con «parlant», e *tau*,¹⁰⁹ que és «consumació»; so és, enquax «consumament» e «perfeyta parlant». E aysò és manifest en les sues respostes. O és dita Àgata de *egad*,¹¹⁰ que vol dir aytant con «servitut», e *raos*,¹¹¹ que vol dir «sobirar»; so «és» enquax «sobirana servitut». E aysò és manifest per [què] aquelò que dix: —Sobirana franquessa és aquesta, etc.—. O Àgata és dita de *aga*, que vol aytant dir con «sol'lempnial», e *tau*,¹¹² «consumació»; per so cor fo enquax «sol'lempnialment consumada», so és, «sebelida»; la qual causa és manifesta per los àngels qui la sebeliren.¹¹³

Àgata, verge, fo franqua per pensa e per cors molt bela. En la

⁸². - Sembla'm P: omnino tu decrevistis non adorare Deos? V169.22.

⁸⁵. - ser P *per 'serf'*: servent B: servus V.

⁸⁸. - orà: adorà B: oravit V.

⁹¹. - malaute P 'malalt': malaut B.

⁹⁹. - DE HAGATA SANTA P: DE SANTA AGATA, PROLECH B: DE SANCTA AGATHA VIRGINE V.

^{99a}. - B: om. P.

¹⁰⁰. - Trad. om. la cita de Chrysostomus, uns 25 mots, V170.3-5.

^{100a}. - B: om. P.

¹⁰⁴. - deuessa, «deessa» com en el f° 45.

¹⁰⁶. - B: senes causes ter. P: sine amore terrenorum V170.8.

¹¹⁰. - egad P: agad B: agath V.

ciutat de Catenès;¹¹⁴ e colia Déus totstemp ab tota sentetat. Mas En Quincià,¹¹⁵ qui era cònsol de Cicília, con él fos¹¹⁶ home no-noble¹¹⁷ e luxuriós e avar, qui orava¹¹⁸ ýdoles, Senta Àgata / s'esforsava de¹¹⁹ pendre per muler; per so que él, qui era no-noble,^{119a} que fos per ela temut;¹²⁰ e per so cor era luxuriós, que usàs de la belesa d'ela; e cor era avar, que pogés raubar les riqueses d'ela; e cor era ydolatrià, que la^{120a} fesés sacrificar als déus. Per què él la féu venir a si. E quant ela fo aduyta davant él, él conec lo seu prepausament, qui¹²¹ no era movable.

Per què la liurà a¹²² una bagassa, que avia nom Afrodísia, e avia 'ix'¹²³ files —qui¹²⁴ eren d'aquela meseixa leytsesa—, que li aconselassen, per 'xxx' dies, que ela mudàs tot lo seu coratye. E enaixí, ab alegretat¹²⁵ e ab menasses, eles la anegàvon¹²⁶ de mudar tot lo seu bon prepausament. A les cals¹²⁷ Senta Àgata dix: —Sapiatz que la mia pensa és consolidada¹²⁸ sobre péra, e és fundada en
66r1 Crist. E sapiatz que / les vostres paraules són vent, e les vostres promesions¹ són pluges,² e les vostres menasses són així con corens [a vent].³ E eu engreys per aquestes paraules de què vosaltres me

¹¹⁴. - Catenès (pròpiament 'dels catanesos').

¹¹⁵. - Quincià P: Quiencià B: Quintianus V.

¹¹⁶. - el fos B: els fos P: esset V.

¹¹⁷. - no-noble P: noble B: ignobilis V.

¹¹⁸. - orava P: adorava B: deditus V.

¹¹⁹. - per B.

^{119a}. - B: qui era noble P: qui erat ignobilis V170.17.

¹²⁰. - per so que... temut PB: «ut quia erat ignobilis, comprehendendo nobilem timeretur» V.

^{120a}. - B: om. P.

¹²¹. - que B.

¹²². - a P: en B.

¹²³. - qui P: en B. Leytsesa: turpitudinis V 170.24

¹²⁴. - modo promittendo laeta modo terrendo aspera V170.25.

¹²⁵. - la anegàvon 'la incitaven'. C 44.

¹²⁶. - consolada P: consaubuda e consaudada de B: mens mea super petram solidata est V170.26 [consolada sembla ésser una evolució fonètica de consoldada 'ajuntada'; cf., però, d'altra banda, rossell. *caussols* o *caussols* 'fonaments', Cor. s.v. Tanmateix, almenys provisionalment, hem d'inclinar-nos per *consolada*, *consaudada* o una altra variant fonètica de CONSOLIDATA. Si doncs no suposem una traducció sinonímica *consolada* e *caussolada* 'assentada i fundada sobre...' J. C.]

¹. - promesions P 'promeses': provicions B: promissiones V.

². - les vostres menasses son així corens con a vent P:... corrent co vent B: terrores vestri flumina sunt V170.2. [No s'explica gaire una versió tan poc oportuna i ben diferent del que diu l'original; havent-hi repetició de *vent*, mot que ja figura poc més amunt, s'imposa corregir tal com ho hem fet: el mot *vent* s'introduí ací per diplografia, i un copista o el corrector de l'arquetipus traslladà el mot con J.C.]

turmentats.⁴ Mays sapiatz que'l fonament de la mia casa no poyrà caser⁵—. E, aquestes paraules dién, ela plorava tot dia, e orava sedeyan⁶ [sobre] aysò que ela vengés a la glòria de martire.⁷ E quant Na Emfrodísia⁸ vesec que ela era sens tot moviment, dix a'N Quincià: —Sàpias que embans auries⁹ roques amolegades, e ferre axí co¹⁰ plom¹¹ tornat, que no l'auries¹² de la sua pensa, e de la fe cristiana, revocada, aquesta pucela¹³—.

75v2 E adoncs En Quincià la féu a si adur,¹⁴ e dix-li: —Diges-me tu de quina condició est¹⁵—. E ela li dix: —«No» tant solament eu / són franca, mas bé't dic que són de noble linatge,¹⁶ segons que la mia parentor¹⁷ testimonieya—. Per què En Quincià li dix: —Si tu és¹⁸ franca, per què't demostres de servil condició?—. E ela li respòs: —Per so cor eu són serventa de Déu, e per aysò eu mostri¹⁹ la mia persona servil²⁰—. E En Quincià li dix: —Si tu dius que sies franca, per què dius que sies serva?²¹—. E ela li respòs, dién: —Sobirana franquesa és sela en la cal és provada²² la servitut de Crist—.

Per què En Quincià li dix: —Elig²³ so que tu volràs, so és: que sacrificques als déus, o²⁴ sostenges diverses turmens—. E S. Àgata li respòs: —Sia aytal²⁵ la tua mulyer con fo Na Venus, que era deuessa tua,²⁶ e sies tu aytal²⁷ quo²⁸ fo Jovis, qui era déus teu —. E adoncs En Quincià manà que om la ferís ab les palmes, dién: ²⁹—Auges femna,³⁰ no vules parlar enjùria del juige—. Per què Santa Agata li respòs, dién: —Sàpies que eu són mot maravelada de tu, qui és savi,³¹ per

⁴. - e eu engreys... me turmentats PB: quae quantumvis impugnant V.

⁵. - caser P 'caure' per caer, la forma corrent en l'època arcaica.

⁶. - sedeyan P 'sedejant': sitiens ad martyrii palmam pervenire V171.29.

⁷. - de martire P: del martiri B.

⁸. - Emfrodísia P: Frondisi B: Aphrodisia V.

⁹. - sàpias que embans auries P: ... enans a. B: facilius possunt V [embans 'abans', forma que manca als diccs., però freqüent aci, pot ésser un encruament de enans i abans].

¹⁰. - co a B.

¹¹. - l'auries; complement directe: «aquesta pucela».

¹². - pucela 'poncella, donzella', no en AlcM.

¹³. - adur P: venir B: adduci V.

¹⁴. - est 'ets' {— es tu B} traduïnt el ll. es (aparcix dues ratlles més avall en B, i allí hi ha és en P; fon. sintàctica: Cor. 65e; hi ha molts més casos de tals vacil·lacions, com en n.31, i passim).

¹⁵. - linatge 'llinatge': llyatge B. Grafia que de fet representa llinyatge, amb n palatal.

¹⁷. - parentor 'parentela', Cor. 208.

¹⁸. - veg. 15.

¹⁹. - mostri 'mostro', Cor. § 43a.

²⁰. - elig P: alegex B: elige V.

²¹. - auges femna PB: no V.

²². - qui és savi ['ets'] P: que est savi hom B: te virum prudentem ad tantam stultitiam devolutum V171.11. Cor. 56e.

so cor t'est girat en tan gran folia que tu diges³² que aquels sien tos déus, dels quals tu no cobeseges la lur vida; ni la tua muler no'ls vol semblar;³³ ni que diges que enjúrta t'és feyta si vius³⁴ a exempli d'els.³⁵ Cor / si són déus teus,³⁶ bona causa é eu desiyada per tu, e si meynsprees la lur paria tu est feyt mon compaynho³⁷—. E En Quincià li dix: —† Quines paraules m'as destemprades †³⁸ Sàpies que si tu no sacrificques als³⁹ déus, que eu te faré morir ab diverses turmens—. E Senta Àgata li dix: —Si tu'm⁴⁰ vols turmentar⁴¹ ab bèsties salvatyes, ausit⁴² lo nom de Crist, seran manbes domdes,⁴³ e si m'apareles foc ab què'm vules cremar, / mantenent me venrà ros del cel saludables,⁴⁴ que m'aministraran los àngels. E si tu'm vols nafrar ni turmentar, eu auré Sent Esperit, qui'm defendrà dels teus turmens—. E adoncs lo pretor la manà metra en la càrrecer, per so cor ela lo⁴⁵ comfonia ab paraules públicament; en la cal càrrecer anà ela molt alegrement.⁴⁶

En lo segon⁴⁷ dia, En Quincià li dix: —Oges! Renega Crist e aora los⁴⁸ déus!—. E ela li dix que res⁴⁹ no'n faria, per què lo pretor la manà penyar en lo turment, e⁵⁰ que fos tortorada. Per què Santa Agata li dix: —Sàpies que eu me⁵¹ delit en aquestes penes, ayxí co si eu ausia un bon misatye, o veyia cel que eu molt am,⁵² o si eu trobava molt gran tresaur.⁵³ Cor negun om no pot lo forment bé

³². - diges P: dius B.

³³. - vol semblar P: volch ressemblar B: imitari V.

³⁴. - vius B: vis P: vivas V.

³⁵. - boni V: om. P.

³⁷. - compaynho, grafia insòlita en el ms... combinació de yn i nh (occità ant.). Cor. § 3.

³⁸. - quines paraules m'as destemprades P (destrempades B): quid mihi superfluis verborum cursus V171.16. [L'ús inoportú de m'as, la manca de correspondència amb el text llatí i l'escassa avinentesa de la idea, suggereixen ací nova corruptela. Com que *destrempar* en el sentit de «détremper, délayer» PDPF dissoldre, barrejar una substància amb un líquid (*AlcM*), és ben conegut en cat. ant., oc., i fr., i el sinònim *deixarar* es torna 'diluït, vague, sobre' en el llenguatge comú, potser els mss. van alterar una frase com *què més paraules destremparé?*, que traduiria bé la frase llatina i es presta a explicar tal error de copia: *quines mal llegit per que mes*, corregint-ho després, interlineat un poc més a la dreta, J.C.]

³⁹. - als B: al P.

⁴⁰. - tu'm P: tu lo'm B.

⁴³. - domdes P: domdades B 'domades'.

⁴⁶. - lo P: lo:l B: eum V.

⁴⁷. - segon PB: sequenti V. Seria errada per segén 'següent'.

⁴⁹. - res P: re B.

⁵⁰. - e B: en P: et V.

⁵¹. - eu me P: e'm B.

⁵². - am P 'amo': desideravit V. Veg. Cor § 43a.

⁵³. - tresaur PB, 'tresor'.

66v1
76r2

estuyar⁵⁴ en los oris⁵⁵ si om no bat ben fortment⁵⁶ la espiga d'él,⁵⁷ així que sia en pales⁵⁸ tornada. Enaixí la ànima mia⁵⁹ no pot entrar en paradís ab victòria del martire si tu no fas lo meu cors turmentar als teus maselers⁶⁰. Per què adoncs En Quincià fo molt irat, e manà que om li tortorés les mameles;⁶¹ e quant om les li auria ben tortes,⁶² que les li talés om.⁶³ E Senta Àgata dix: —O mol malvat, e ome cruel. No às verguyna que tu vules tolre a femna les causes⁶⁴ que tu às mamades⁶⁴ en lo cors de ta mare? Sàpies que eu é mameles⁶⁶ entires^{66a} dins en la mia ànima, de les quals eu noyresc tots los meus sens, que eu é consegratz / al Seyor meu⁶⁷ en ma infantesa—.

E adoncs lo pretor la féu metre en una càrcer, / e manà que no'y entrés⁶⁸ metye, ni⁶⁹ que no li donés⁷⁰ om pa ni ayga. E quant fo miganyt, *M. un ome veyl venc as ela,⁷¹ e anava-li davant i' enfant qui portava lum e metyamens, qui li dix: —Sàpies, Àgata, que jasia aysò que'l pretor t'aja turmentada, tu l'às molt trebalat per tes paraules, e jasia aysò que les tues mameles⁷² t'aja tortes,⁷³ aquel turmentament⁷⁴ li tornarà en amargor. E sàpies que eu era aquí quant tu eres turmentada, e vi que la tua mamela pot ésser curada⁷⁵ per cura de salut⁷⁶. Per què Santa Àgata li dix: —Sàpies que eu nul temps⁷⁷ no resebré medicina carnal en lo meu cors; e és leya⁷⁸ causa que aquèl que eu é longament servat perda ara⁷⁹. E'l vel⁸⁰ li dix: —Sàpies, fila, que eu són crestià, e no ages vergoya de mi—.

⁵⁴. - *estuyar* P «estojár».

⁵⁵. - *oris* P 'orris', 'graners'.

⁵⁶. - fort B.

⁵⁸. - *pales* P ('palles'); pala B; paleis V.

⁶⁰. - *maselers*, = *maellers*, 'carnissers', *sembla significar 'botxins', sentit que manca en Alcm però que figura en Levy*.

⁶¹. - *tortorés les mameles* P: *tortorés les tetes* B: *jussit ejus mamillam torqueri* V171.32.

⁶². - *tortes* P: *tortorades* B: *tortam* V.

⁶³. - *talés om* P: *tallassen* B: *abscidi* V.

⁶⁴. - *les causes* P: *les tetes e les causes* B: *quod* V.

⁶⁶. - *às mamades* P: *às tetades* B: *suxisti* V.

⁶⁶. - *mameles* P: *tetes* B.

^{66a}. - *entires*, 'enteres'. Forma rossellonesa. Cor 354.

⁷¹. - *as ela* 'a ella'. Cor § 32a.

⁷². - *tues mameles* P: *teues tetes* B: *ubera tua* V.

⁷³. - *t'aja tortes* P: *t'aja toltes e tortorades* B: *torserit* V.

⁷⁶. - *vi que... curada* P: *vet que les teues tetes poden ésser curades* B: *vidi, quia mamilla tua potest curari* V.

⁷⁶. - *per cura de salut* PB: *salutis suscipere* V.

⁷⁷. - «nul temps» B: *nuls* P.

⁷⁸. - *leya*, «diletja», grafia (en B, aci i a nota 84, on P usa *leig* com a adv.) documentada en altres docs. antics. Cor., *Mél. Roques*, II, 44 (ara *Entre 2 Ll. III*).

Per què Santa Àgata li dix: —E de què auria eu vergoya ⁸¹ de tu, que ⁸² sies vel ⁸³ e de molta etat? E eu són tan leig ⁸⁴ peseyada que negú om ⁸⁵ no poyria aver de mi voluntat. Mays fas-te eu a tu gràcies, séyer pare, per so cor m'às desigada vesytar, ⁸⁶ e cor às aüda cura de la mia malautia—. E l'ome vel li dix: —E per què no vols tu que eu te ⁸⁷ cur? ⁸⁸—. E Santa Àgata li respòs, dién: —Per so cor eu é Nostre Seyor Jhesuchrist, qui cura totes causes ab sol la paraula. E ab ⁸⁹ sol la paraula restaura totes causes; per què, si's vol, me pot curar ⁹⁰—. E, sotzrién, lo vel li dix: —Eu són apòstol d'El, e à'm tramès a tu. E sàpies que tu est garida en lo nom d'El—. E de mantenent l'apòstol Sen Pere esvaneí-se de la presència d'ela. ⁹¹

76v1 Per què de mantenent ⁹² S. Àgata féu ⁹³ gràcies a Déu, e trobà's garida, e trobà / la sua mamela garida en lo pitz. ⁹⁴ E, enaixí con les gardes veseren la gran clartat ⁹⁵ que era en la càrcer, mantenent fugiren 66v2 totz esperdutz. ⁹⁶ E jaquiren la porta de la càrcera / uberta, ⁹⁷ e alsens pregaren-la que n'aixís, ⁹⁸ e que se n'anàs. Mays ela lur respòs, dién que ⁹⁹ no perdria la corona de paciència, ni [lo] liuraria les sues gardes a tribulació. ¹⁰⁰ E après 'iiii' dies En Quincià li dix que oràs ¹⁰¹ los déus, per so que no soferis turmens. E Senta Agata li respòs: —Auyes, ome fol! ¹⁰² Les tues paraules són fades e vanes e solen l'ær. ¹⁰³ O home mesquí, senes sen e senes enteniment! ¹⁰⁴ Com vols tu que eu aor peres, ¹⁰⁵ e que eu leys lo Déus del Cel qui m'à sanada?—.

E N Quincià li dix: —¿E qui és aquel qui t'à sanada?—. E S. Àgata

⁸¹. - veg. 78.

⁸². - parc... vesytar P: om. B.

⁸³. - eu te P: e t B.

⁸⁴. - ab P: per B.

⁸⁵. - esvaneí... d'ela P: «svanesit de la presència d'ela» B: disparuit V.

⁹². - de mantenent P: et procidens beata Agatha gratias agens VI72.7. [La repetició del mot, ja usat ací mateix, i la manca de correspondència amb el mot llatí, suggereixen que aquest *demantenent* sigui corrupció de *enant cuent* o *denant cahut*, que traduiria bé *procidens* 'caient de genolls' J.C.].

⁹³. - féu P: fè B.

⁹⁴. - trobà... pitz P: trobà les sues tetes garides en lo pitz B: mamillam suam pectori restitutam V; *mamela* sembla tenir valor de plural, potser per analogia amb el plural neutre en -a. Cor. § 35.

⁹⁵. - clartat P: claretat B.

⁹⁶. - esperdutz P: 'espantats' spaordits B: territi V.

⁹⁷. - de la càrcera uberta P: uberta de la càrcer B.

⁹⁸. - n'aixís P: se n'exís B.

¹⁰⁰. - liuraria... tribulació: volria les sues gardes a tribulació liurar B; *Mays ela lur respòs... tribulació*: Absit, inquit, ut fugiam et coronam patientiae perdam et custodes meos tribulationibus tradam V.

¹⁰¹. - oràs P 'adorés': adoràs B: adoraret V. AlcM documenta aquest sentit en la *Crònica de Muntaner* (c. 90).

¹⁰². - Auyes ome fol PB: no V.

li respòs,¹⁰⁶ dién: —Sàpies que Jhesuchrist, lo Fil de Déu, m'ha sanada—. E N Quincià li dix: —¿E gausas tu encara nomenar¹⁰⁷ Jhesuchrist davant mi, co eu no'l vula¹⁰⁸ ausir?—. E Senta Agata¹⁰⁹ dix: —Sàpies que eu, aytant co eu viuré,¹¹⁰ parlaré e pensaré de Christ ab tot mon coratye—. Per què En Quincià li dix: —Eu veyré ara¹¹¹ si't curarà Christ—. E mantenent él manà que fos envolpada en carbós cremans,¹¹² tota nusa.¹¹² *M.

76v2 E enaxí co'ls ministres o fasien,¹¹³ fo feyt gran terratrèmol qui percodí¹¹⁴ tota la ciutat, en tal guisa / que una part de paret qui casec ausís dos conselers d'En Quincià. Per què tot lo pòbol vne envés él, cridans e diens¹¹⁵ que, per lo cruciament¹¹⁶ de la santa femna¹¹⁷ sofrien éls aytals turmens. Per què En Quincià ac paor de la teratrèmol, e de l'escomoviment del pòbol,¹¹⁸ e¹¹⁹ manà que om la encarceràs; ¹²⁰ en lo cal loc orà enaxí, dién: —Séyer Déus Jhesuchrist, qui m'as creada, e m'as gardada de ma enfantea a¹²¹ ensà, e às gardat lo meu cors de tota legesa,¹²² e m'as feyt vènsen lo meu turment,¹²³ e'm donest en él[s] vertutz de paciència, recep l'esperit meu, e mana que l'esperit meu venga a la tua misericòrdia—.

E quant ac feyta sa oració, ela tramès a Déu l'esperit.¹²⁴ E enaxí, co'ls fesels untaven lo cors d'ela¹²⁵ ab engüentz e'l metien en lo vas,¹²⁶ 67r1 *M. un jovencel i venc, vestit de ceda¹²⁷ ab més d'autres¹²⁸ e' barons / molt bels e bé vestitz de motz bels vestimens blancs, los cals no foren puxes vitz en aqueles partides.¹ E aquel jovencel venc al seu cors e pausà-li i^a taula de marbre al² seu cap, e mantenent él s'esvanesi davant totz.³ Era escrit a la davan-dita taula[la]: «Santa pensa e agradable, e onor a Déu e deliurament de la terra».⁴ Les quals paraules

¹⁰⁶. - vanes e fades solet l'àer B: (-n + l- > l-); fatua... et vana, aerem maculantia et iniqua V. Sollar 'tacar'.

¹⁰⁸. - *senes sen e senes enteniment* P: sine intellectu V (*sen* «seny»). Cor. § 6.

¹¹⁰. - B: om. P.

¹¹². - *E mantenent... nusa* B: om. cremans P: Et jussit testas fractas spargi et sub testas carbones ignitos mitti et ipsam desuper nudo corpore volutari V172.31.

¹¹⁵. - *E enaxí... fasien fo feyt* P. E axí co'ls masestres lo fasien mantenent fo feyt B: Quod cum fieret ecce terrae motus V172.32.

¹¹⁶. - cruciament: injustum cruciatum V172.35

¹¹⁷. - *femna* P: dona B: Agatha V.

¹¹⁸. - *l'escomoviment del pòbol* P: scomoviment del poble B.

¹²¹. - a P: en B.

¹²⁴. - cum ingenti voce spiritum tradidit circa annum domini CCLIII sub Daciano imperatore V.

¹²⁶. - en lo vas P: om. B.

¹. - partides 'contrades'.

². - al P: sobre lo B: ad V.

³. - davant totz PB: ab oculis omnium statim V.

⁴. - Mentem sanctam, spontaneam, honorem Deo et patriae liberationem add V.

77r1 són enteses enaixí: 'pensa a santac, [la]esposà⁵ e donà si, es'oferi. e donà onor a Déu, e féu⁶ deliurament de la terra'. E quant aquest miracle / fo divulgat, los gentils e'ls juseus feren lo seu vas molt onrat. E axí co En Quincià encercava les sues riqueses, 'ii' ⁷ cavals se baralaven ⁸ entre si, e la un lo morsegà, e l'autre lo ferí ab los peus, en guisa que'l gità en una ayga que anc pus ⁹ no fo atrobat¹⁰ lo seu cors. *M.

E, passat 'i' ayn, en lo ¹¹ dia del nayxament de la verge, un gran mont qui era costa la ciutat gità de si gran foc, qui devalà aysi con a torent¹² del mont, e fonia la terra e les roques, e decorent venia en la ciutat ab molt gran abrivament.¹³ Per què ladones devalà ¹⁴ gran multitud de pagàs del mont, e fugiren al vas de la santa verge, e preseren 'i' drap ab què era cubert lo vas, e pauseren-lo contre lo foc. Per què, de mantenent¹⁵ lo foc estec,¹⁶ que otre¹⁷ no passà. *M.

E diu Sent Ambrosi¹⁸ d'aquesta verge en la *Prèfàcia*^{18a} (sic) de la missa: «O mot benaurada verge e nobla,¹⁹ que perserv[i] de la onor²⁰ del seu martire que la sua sanc fos clarificada per lo seu Seyor. O molt nobla e gloriosa²¹ e perdurable²² belesa ennobleïda,²³ que entre turmens aspres²⁴ fuýst enluminada e²⁵ visitada per l'apòstol, qui't curà de la tua²⁶ malautia. E enaixí fo nosejada²⁷ ab Jhesuchrist, per què la receberen los cels, e fo gloriosament sebelida. e'ls²⁸ seus ajutoris resplandexen. A la cal veogeren²⁹ los àngels, e ac santetat de pensa, / e mostrà deliurament de la terra».

⁷. - cavallers ab (o al ?) *add.* B: no V.

⁸. - PB: fremitum dantibus calcesque jactantibus V.

⁹. - anc pus 'mai més'; pus 'després'.

¹³. - abrivament P 'violència': brugit B: impetu V.

¹⁷. - otre, per 'otra', 'més enllà'; occit. ant. o(l)tra.

¹⁸. - Ambrosi B: Ambrosià P: Ambrosius V.

²⁰. - onor P: lausor B: laude V. *Sembla com si el copista de P hagués entès a tort per servii 'per a servei'.*

²¹. - gloriosa B: glòria P: gloriosa V.

²². - e perdurable: perdobla B: gemino V. *La lectura de B seria millor.*

²³. - O molt nobla... ennobleïda PB: O illustris et gloriosa gemino illustrata decore V.

²⁵. - e P: per miracles e per servit que fust B (*lleg. per servit que fist, cf. n. 20*): miraculis et mystico pollens suffragio V.

²⁷. - nosejada, 'casada', nuptam V173.3. Cf. occit. ant. *nossejar*, 'casar-se'.

²⁸. - e'ls B: als P.

²⁹. - vegeren P: vengren B: om. V.

Vedast vol aytant dir co, enquax,³¹ «verament donan enceniment»,³² per so cor verament donà a si encenement³³ d'aflicció e de penitència. O vol dir Vedast³⁴ co enquax «contrarietat perlongant»,³⁵ per so cor contrarietat se luyà d'él perdurablament.³⁶

Vedast fo aordenat en bisbe³⁷ per Sen Remigi. E co él vengés a la porta de la ciutat, él atrobà aquí dos omes paubres *M., un séc e autre ranquelós,³⁸ qui demanaven l'almoyna, e dix lurs: ³⁹ —Sapiatz que eu no é argent ni aur, mas aqueiò⁴⁰ que eu é vos do—. E quant ac feyta⁴¹ oració, éls foren sanatz amdós. *M.

E co en una glesa desemparada⁴² habitàs 'i' lop, él li manà que d'aquí se⁴³ fugís, e que no'y gausés⁴⁴ d'aquí enant tornar, la cal causa fo feyta. *M.

On con⁴⁵ él agés convertitz moltz pecadors per paraula e per obra, en lo 'xl' ayn él vesce en lo seu bisbat una columpna de foc qui devalà del cel entrò a la sua ca[s]sa,⁴⁶ per què él se pensà que la sua fi li venia, e après poc⁴⁷ temps él se repausec⁴⁸ en pau ab Déu.⁴⁹

DE SENT AMAN

Aman és dit per so cor fo aymador.⁵⁰ Nasc Sent Aman de mot nobles parens, e entrà en 'i' monestir. E axí⁵¹ co anava per lo monestir / él atrobà 'i' a gran colobra, e forsa-la ab vertut de la crou e per⁵² oració que se n'entràs⁵³ en una balma,⁵⁴ axí que ja puy⁵⁵

³⁰. - DEL NOM DE SENT VEDAST, PROLECH B: DE SANCTO VEDASTO V.

³¹. - enquax, 'gairebé'. Cor. 353 (encaix).

³² j³². - enenament... enteniment B: aestus V.

³³. - entenement P.

³⁴. - ranquelós, «rancallós».

³⁵. - lurs: «los» B.

³⁶ j¹¹⁰. - cassa sic P.

³⁷. - aymador PB = 'digne d'amor'; amabilis V. La trad. om. ací una cinquantena de mots (cites bibliques) V174.25.

³⁸. - balma B: balba P [Encara que és poc probable que la forma de P sigui gaire cosa més que un lapsus de copista distret, la possibilitat que hi hagi ací alguna cosa real no es pot descartar del tot, car una variant balba realment tingué certa extensió, almenys en el cèltic dialectal i tardà d'Helvècia i del Rin, d'on els noms de lloc alemanys Balben, Palfen, Pelpa, Belp, de la Suïssa germanica i de Renània, cf. Weisgerber, *Rhenania Germano-Celtica*, pp. 53, 169; J. U. Hubschmied *Zs. f. deutsche Mund.* 1924, 196 ss. J. C.].

³⁹. - ja puy: hanc puy B: nunquam V.

no n'ixí.⁵⁶ Enaprés él se n'anà *M. a ⁵⁷ Roma, e en la glesa de Sen Pere tota 'i^a nuyt él ⁵⁸ vetlà e, après, les gardes qui gardaven la gleya lo'n gitaren mot vilment. Dien als cuns ^{58a} que per amonestament de Sen Pere, que ⁵⁹ li aparec davant les portes de la gleya on dormia, se n'anà en Fransa e aquí él blasrà molt cruelment, per los seus cavalers,⁶⁰ lo rey de Fransa.⁶¹ Per què fo lo rey molt irat, e fè-lo ⁶² gitar del seu regne. E con lo rey no agés fil, él querec ⁶³ a Déu que li donàs fil. E quant lo fil fo nat él se pensà / a ⁶⁴ qui lo faria bateyar.

E venc-li en pensa que'l fessés bateyar a Sent Aman, per què lo féu cercar e amenar davant si. E quant Sent Aman fo vengut davant él, lo rey ⁶⁵ se gità als seus peus, e pregà-lo que li perdonàs e que li bateyàs lo seu fil que Déus li avia donat. E Sent Aman atorgà-li mol benignament la primera demanda, so és que li perdonà,⁶⁷ mas temé si mesclar en los secglars ^{67a} negocis, per què no volc consentir ⁶⁸ a la segona demanda, e pertís del rey. Mays enaprés, per moltes pregeres ⁶⁹ del rey, él féu a la voluntat del rey, e bateyà-li son fil.⁷⁰ Enaprés lo rey lo féu fer bispe ⁷¹ molt onradament. E co él vesés que la sua predicació menyspreaven les gens, él se partí d'aquí, e anà-sse'n en Gascuya. En lo cal loc, axí con un juglar *M. l'escarnia, mantenent lo diable / pres lo juglar. E ab les ⁷² sues dens pròpies él se menyava,^{72a} e confessava la enjúria que él feyta li ⁷³ avia; e ⁷⁴ mantenent morí mesquinament. *M.

E enaixí co él se lavà les màs,⁷⁵ un bisbe féu estuyar ⁷⁶ aquela ayga, de la cal fo enaprés 'i' ome cec il·luminat. *M.

Enaixí co Sen Aman volia en un loc bastir un monestir, de voluntat del rey, un bisbe qui era costa ⁷⁷ aquel loc ne fo mot trist.

⁵⁶. - veniens autem ad sepulchrum sancti Martini, annis quindecim ibi mansit cilicio indutus et aqua ac pane hordeaceo sustentatus V175.4: *om. trad.*

⁵⁸. - B: e el P: *om.* V.

^{58a}. - Qui dum ad admonitionem sancti Petri V175.8. [Sembla que el ms. llatí de Cuixà duria l'errada de còpia *quidam* per *quidum*].

⁶⁰. - cavalers PB: criminibus V [*sic* Graesse i Roze, però potser el dit ms. llatí de Cuixà duia una lliçó errònia com *militibus* per *criminibus*].

⁶³. - el querec [per a aquesta forma del passat de *querer* 'demanar' Cor. 48, Grandgent 176].

⁶⁸. - és... perdona P: que li perdona B: no V.

⁶⁷. - secglars 'seglars'. Grafia un poc insòlita en aquest ms., però freqüent en molts de posteriors.

⁶⁸. - a la segona d. no volc co. B.

⁶⁹. - 'pregàries'.

^{72a}. - él se menyava B: él sen menjava P: Propriis dentibus se discerpens V175. 24. 'Es destrossava a si mateix a dentellades'.

⁷⁴. - B: el P.

⁷⁶. - féu estuyar ('estojar, guardar') P: fé ajustar B: fecit servari V.

Per què y tramès sos ⁷⁸ misatyes, per so que'l ne gitassen o que l'ouseýsen ⁷⁹ aquí. Per què quant éls i foren vengutz, éls li dixerén falsament que se n'anàs ⁸⁰ ab éls, que éls li mostrarien ⁸¹ 'i' loc covinent en què poyria fer lo monestir. E Sen Aman mantenent conec ⁸² la malesa d'éls, e anà ab éls entrò a l'autesa d'un mont, ⁸³ en lo cal loc lo cuydaven aucire, per què semblà que él molt desiyàs lo martire. Mas mantenent venc y tan gran pluya *M. e tan gran tempestat que tot lo món ne fo cubert, axí que no ⁸⁴ podien veer entre si. E quant éls veeren la tempestat, éls se pensaren morir, per què's gitaren en terra davant él, e demanaren-li perdó, e pregaren-lo que'ls jaqués anar / e partir d'él, tots, vius.^{84a} Per què él orà e pregà Déus, e de mantenent fo feyt temps serè e clar.⁸⁵ E aquels se'n torneren mantenent, ses ⁸⁶ mal, là un ⁸⁷ cren vengutz. E Sen Aman escapà enaxí / de les lurs mans. E molz miracles faén, él reposà en pau ab Déu.⁸⁸

DE SENT VALENTI⁸⁹

Valenti vol aytant dir co «valor tenent», so és «perseverant en santetat».⁹⁰ O Valenti és dit enquax *valent tiro*,⁹¹ que vol dir «cavaler».⁹²

Valenti fo molt onrador ⁹³ prevere. En Claudi, l'emperador, féu-lo ⁹⁴ venir davant si, e demanà-li, dién: —¿Quin omc és tu,⁹⁵ Valenti? ¿Per què no est ⁹⁶ amic nostre, e que aors los déus nostres,

⁷⁸. - 'o que el matessin': passatge corromput, que corregim segons les tres fonts mss. i el sentit: o que li o enseyen P: e que lo aucissen B: vel... ipsum occiderent V.

⁸⁰. - se n'anàs P: s'anà B.

⁸¹. - a l'autesa d'un mont P: o autesa d'un mont B: ad cacumen montis V.

^{82a}. - ut eos vivos abire permitteret V175,36.

⁸³. - PB: «serenitatem maximus» V.

⁸⁴. - un 'd'on'.

⁸⁵. - faén el... ab Déu P: fossen feyts per el, el se dormí en pau a Déu bonament B. «Floruit circa annum domini DCI.III tempore Eraclii» V: om. PB.

⁸⁶. - DEL NOM DE SANT VALENTI, PROLECH B: DE SANCTO VALENTINO V. En B la vida de Santa Eulàlia apareix entre la de Sant Aman i aquesta.

⁹⁰. - en santetat B: en sa P: in sanctitate V.

⁹¹. - valent tiro P: valent tiron B: valens tyro V.

⁹². - Cavaler P: cavalier de Christ B: miles Christi V176,7. B add. DE SANT VALENTI. «Miles dicitur valens, qui nunquam cecidit, fortiter ferit, se valenter defendit, potenter vincit. Sic Valentinus non cessit martirium vitando, percussit ydololatriam evacuando, defendit fidem communiendo, vicit patiendo» V: om. PB.

⁹³ i ⁹⁴. - est tu... est tu B: es tu... est tu P 'ets tu'.

e que getz de tu la tua mala fe, e tota la vanitat de la tua eror? ⁹⁷—. E Sen Valentí li respòs: —Si tu sabies la gràcia de Déu ja ⁹⁸ no diries aquestes paraules en neguna ⁹⁹ manera, ans ¹⁰⁰ revocaries lo teu coratge, que no aoraries les ydoles, ans oraries ¹⁰¹ Déus, qui és en lo cel—. E adoncs parlà un home qui estava ¹⁰² ab En Claudi, e dix: —Què vols tu dir, Valentí, de la santetat dels nostres déus?—. E Sent Valentí li respòs, dient: —Eu no dic res dels teus déus, ¹⁰³ mas que dic ¹⁰⁴ que éls foren omes mesquís, e plens de tota legesa—.

Per què En Claudi li dix: —Si Jh. C. és ver déus, per què no'm dius a mi què ^{104a} ver és?—. E ¹⁰⁵ Valentí respòs: —Verament sàpies que Jesuchrist és sol un déus, ¹⁰⁶ e si creus en él, la tua ¹⁰⁷ ànima serà salvada. E la causa pública serà creguda, ^{107a} e serà-te atorgada victòria dels teus ¹⁰⁸ enemics—. E N Claudi ¹⁰⁹ li respòs, dient: —O barons romàs, auyatz en cal manera parla sàviament e dreturera ¹¹⁰ aquest home!—. E adoncs lo pretor ¹¹¹ dix: —Enganat és l'emperador! ¹¹² En cal manera desempararem ¹¹³ aquela fe que nós avem servada e tenguda / de la nostra infantesa ensà? ¹¹⁴—. E adoncs fo mudat ¹¹⁵ lo cor d'En ¹¹⁶ Claudi, per què liurà Sen Valentí a ¹¹⁷ un príncep. E quant aquel l'ac ¹¹⁸ amenat a una ca[s]sa, ¹¹⁹ él dix: —Séyer ¹²⁰ Déus / Jhesuchrist, tu qui est ver lum, *M. per ton plazer enlumina aquesta ca[s]sa, per so que't conegen per ver Déus.¹ E'l pretor li dix: —Mot me maravel de tu, qui dius que Christ es ver Déus a ver lum. Sàpies que si él m'enlumina i^a fila meua qui és aüda longament sega, ^{1a} que eu faré tot so que't ^{1b} vulcs—. Per què adoncs Sen Valentí fé oració a Déu, e mantenent la emfanta fo

⁹⁷. - de la tua error PB: no V.

⁹⁸. - ja P: ges tu B.

¹⁰⁰. - que de present add. B: no V.

¹⁰¹. - lo add. B.

¹⁰². - estava B: està P.

^{104a}. - dicis... quod verum est? V176.21 'allò que és veritat'. Probablement s'hauria de corregir en dius sò que ver és o aclò que ver és. Notem que a mi no figura en B.

^{107a}. - res publica augebitur V177.22. Creguda = crescuda / causa = ll. res, calc de l'expressió llatina respública 'l'Estat'.

¹⁰⁹. - Claudi B: Cladi P: Claudius V.

¹¹⁰. - sàviament e dreturera P:... dretura B: sapienter et recte V176.25.

¹¹². - Enganat B: Enganant P: seductus est imperator V176.26.

¹¹³. - desempararem B: deseparem P: deseremus V.

¹¹⁹. - cum in domum ejus ductus fuisset V176.28.

¹. - domine Jhesu Christe verum lumen, illumina domum istam ut te verum Deum esse cognoscant V176.29.

^{1a}. - qui és aüda longament sega P: qui és aüda lo. secha B: filiam meam diu caecam V176.1f.

^{1b i 1a}. - que't P: que tu B.

il·luminada. E convertí totz aquels qui eren en la casa del pretor mantenent.² E adoncs l'emperador³ féu degolar Sen Valentí.⁴

JULIANA, SANCTA⁵

Juliana, dementre⁶ que era espossa a N'Eulogi,⁷ qui era pretor de Nicomèdia, no's volc ajustar a él en neguna⁸ manera si él no recebia la fe [dels crestians] de Christ. Per què la manà despulgar lo seu pare,⁹ e greument batre. E quant l'ac feyta malament¹⁰ batre, él la liurà al pretor. Per què lo pretor dix a Senta Juliana: —O molt amada¹¹ mia¹² Juliana, per què m'às enaxí escarnit?¹³—. E ela li respòs, dién: —Si tu aoras lo déus meu,¹⁴ eu faré tot so que't¹⁵ vules. En altra manera tu no seràs mon seyor—. E'l pretor li dix: —O dona mia,¹⁶ eu asò no u pusc fer, per so cor de mantenent me faria tolre lo cap l'emperador—. E Na Juliana li dix: —Si tu / tems enaxí l'emperador mortal, com pots tu voler que eu no tema l'emperador no-mortal? Fe¹⁷ tot so que't¹⁸ vules, que sàpies que ja tu no'm poyràs decebre—. E adoncs lo pretor¹⁹ la manà mot greument batre, e la féu penyar mig dia per los cabels.²⁰ E féu-li²¹ gitar plom fos²² pel cap en aval, mas no li féu mal. *M.

Enaprés él la ligà ab cadenes, e enclosí-la en una càrrecr, e mantenent venc-li²³ lo diable a semblant²⁴ de bon àngel, dién: —Juliana, sàpies que eu sòn àngel de Déu, qui m'ha tramès a tu que eu te deya²⁵ amonestar que tu sacrificis als déus, per so que no sies tant longament cruciada e que no mures malament. *M. /

Per què adoncs Senta Juliana, ploran, orà, dién: —Séyer Déus,²⁶ no'm leys²⁷ perir, ans me mostra qui és aquest qui m'aconselya aytals causes—. E de mantenent ela ausí una vou²⁸ que li dix que'l presés, e puy²⁹ que'l forés³⁰ de dir él qui era. E quant' ela l'ac pres, ela li demanà él qui era, per què él li dix que demoni era, e que³¹ era vengut per ela a decebra,³² E Na Juliana li dix: —E qui és ton pare?—. E'l diable li respòs, dient: ³³ —En Belzebug és mon pare, qui'ns endresa a³⁴ tot mal, e'ns fa mot greument batre quant³⁵

¹⁰. - *malament* P; greument B; gravissime V.

¹⁹. - l'emperador PB; praefectus V.

²⁰. - *cabels* P; pels B.

²². - fos P (*no diu fus*).

²³. - *venc-li* P; *om.* B.

²⁴. - *a semblant* P; en semblansa B.

²⁷. - *leys 'deixis'* (< *leixis*), *Cor.* 36b.

²⁸. - *vou* P; *veu* B.

èm sobratz per crestians. E per aysò sey eu que per mon mal só³⁶ eu sà vengut, cor eu no t'è sobrada—. E entre les autres causes que él confessà, dix que adoncs se luyava³⁷ plus dels crestians quant se fasia lo sacrifici del cors de Déu, e quant se fasien oracions e predicacions. E adoncs Senta Juliana li ligà les mans derere / lo dós e gità-lo en terra.³⁸ Enaprés ela lo batec mot cruelment ab la cadena ab què estava ligada; per què, lo diable cridà, dién: —Prec-te eu, Juliana, dona mia,³⁹ que m'ages mercè—. E adoncs lo pretor manà que om li amenés⁴⁰ Senta Juliana. *M.

E adoncs,⁴¹ com ela ixí de la càrcer, ela tirà ab si, ligat, lo diable,⁴² e'l diable la pregava, dient: —Dona Juliana,⁴³ no'm vules, si't plau, plus trebalar. Sàpies que no poyré res fer contra negú crestià; és dit que'ls crestians són mot suaus, mays tu no às neguna mercè de mi—. E enayxí ela lo tirà, ligat, per tot lo mercat. Enaprés ela lo gità en una latrina, so és, en una clavegera.⁴⁴ E quant ela fo venguda davant lo pretor, lo pretor la fèu estendra en⁴⁵ una roda, en tal manera que totz los osses eren trencatz, axí que n'exien totz los mo[s]sols.⁴⁶ *M. Mays l'àngel de Nostre Seyor trencà tota la roda, e sadolà la santa verge.^{46a} E totz aquels qui aquí eren cresègon⁴⁷ en Déu, e mantenent ne foren degolatz v' sèns harons e⁴⁸ c'xxx' femmes. /

E enaprés ela fo mesa en i^a ola plena de plom fos, mays lo plom tornà enaixí temprat, com a bayn bé temprat;⁴⁹ per què malesí lo pretor totz los seus déus, per so cor no podíon⁵⁰ punir i^a femna que li fayá tan gran onta. Enaprés lo pretor la manà degolar; e així com la duyen degolar,⁵¹ i' demoni hi venc a semblant d'un jovencel, qui cridava, dién: —No li vulatz⁵² perdonar, *M. per so cor⁵³ ela aontava los nostres⁵⁴ déus, e mi ferí⁵⁵ aquesta nuyt mot greu-

³⁶. - 'sóc'; més usat en les «Vides» és la forma són.

³⁷. - dixit quia tunc maxime a Christianis clongatur V177.31 'allunyava'.

³⁸. - lo dos... terra P: om. B.

³⁹. - so es en una clavegera PB: no V.

⁴⁰. - totz los mossols 'tot el moll dels ossos': ad medullarum exitum V178.9. Resultat fonètic normal de *medullu (> moll) en rossellonès antic, pron. mozóls.

^{46a}. - rotam comminuens ipsam momento sanavit V178.10: trencà (tota) la roda e sadolà la verge [lliçó clara PB: sadolà mal llegit per sanà en l'arquetipus? O la mala lectura fou de *satiavit* per *sanavit* en el ms. llatí usat a Cuixà?, suposició més limitada encara].

⁴⁷. - cresègon P 'van creure' (id., f° 69 n. 19): cresegren B. Cor. § 44.

⁴⁸. - B: om. P.

⁴⁹. - be temprat P: om. B.

⁵¹. - e així... degolar P: om. B.

⁵². - vulatz P: vules B.

⁵⁴. - nostres PB: vestros V lectio deterior a Graesse accepta.

79v2 ment—. / E co Santa Juliana ubris un poc los uls, per so que veés qui siria⁶⁶ aquel qui disia aytals paraules, [per què] lo demoni fugí, cridan: ⁶⁷ —Oy me!, mesquí! [dién] Encara, mesquí,⁶⁸ cuyt que'm ⁶⁹ vulya pendre e ligar aquela femna—. *M.

E co Santa Juliana fos degolada, lo pretor se mès en una nau en la mar, <ab>⁶⁰ 'xxx'iiii⁶¹ barons, e levà-sse⁶² gran tempesta, que totz⁶³ negeren; e⁶⁴ mantenent la mar gità los corses, qui foren menyatz per aucels e per bèsties tots.⁶⁵

DE LA CADIRA DE SENT PERE

La cadira de Sent Pere és dita ésser en 'iii' maneres, So és: *royal*,⁶⁶ segons que's lig en lo *Segon Libre dels Reys* en 'xx' e tres⁶⁷ capítol, dién: «David sesén en la cadira, etc.». E fo apelada kadira ⁶⁸ de preveres, segons que és lest en lo *Primer Libre dels Reys* en lo primer capítol,⁶⁹ dién: «Elí, prevere, sesén sobre la cela,⁷⁰ etc.». E fo aquela ⁷¹ cadira *magestral*, segons que diu *Sen Matheu* en lo 'xx'iii' capítol, dién: «Sobre la kadira de Moysén, etc.». Donques Sen Pere soc en ⁷² la cadira royal, per so cor fo príncep de totz los reys, e sec en la cadira de prevere per so cor fo pastor de totz los clerges, e sec en la cadira magestral per so cor fo maestra ⁷³ de totz los crestians.

La ⁷⁴ cadira de Sen Pere és colta per la glesa festivalment, per so cor adones Sen Pere fo levat en Antioxia ⁷⁵ sus en la kadira bisbal, ab⁷⁶ onor, segons que és provat.⁷⁷ On con Sen Pere / preicàs en Antioxia,⁷⁸ En Teòfilus,⁷⁹ qui era príncep d'aquela ciutat, dix:

⁶⁶. - *siria* P: serà B: esset V.

⁶⁷. - e disen *add.* B no V.

⁶⁸. - *que'm* B: que P: quod me V.

⁶⁹. - *ab* P: e B: cum V.

⁷⁰. - B *afegeix* los negevans (sic).

⁷¹. - aquels qu'i eren *add.* B: «Horum autem corpora cum mare eructasset, a feris et avibus sunt comesta» V.

⁷². - *royal* P: rial B.

⁷³ i ⁷⁴. - *Segon Libre dels Reys* en (lo) -xx- e tres... *Primer Libre dels Reys*... II. Reg. XXII (V) Semblen ésser cites errònies. Serà I Reis 22:10: «El rei d'Israel i Josafat, rei de Judà, scien cada un al seu tron...»; i en I Samuel 1:19: «Elí, el sacerdot, estava assegut vora el muntant de la porta del santuari de Jahvè». I. Reg. I V.

⁷⁵. - E fo apelada Kadina PB: no V.

⁷⁶. - P: cadira o... B: sedente super sellam V178.6f.

⁷⁷. - *maestra* PB: doctor V.

⁷⁸. - *ab* P: ad B: apud V.

⁷⁹. - Segons... provat PB: om. B.

68v2 —¿O Pere, per cal raó fas tu renegar⁸⁰ lo meu pòbol?—. E axí, con Sen Pere⁸¹ preycava / la fe de Crist al príncep, «él»,⁸² molt irat,⁸³ lo fèu ligar e metre en i^a càrcer, e aquí él lo fèu estar senes beure e senes menyar.⁸⁴ *M. E enaixí⁸⁵ co Sen Pere cuydava defalir per fam, Déus lo confortà e, reebuda forsa,⁸⁶ él levà⁸⁷ los uls envés lo⁸⁸ cel, dién: —Jhesuchrist, qui est⁸⁹ ajudador dels mesquins, ajuda a mi, qui defal⁹⁰ en mes tribulacions —. E Nostre Seyor li respòs: —O Pere, penses-te que eu t'aja desemparat? A la mia⁹¹ bontat fas enjúria si't penses que eu te desempar.⁹² Ni't dons⁹³ temor: sàpies que aparelat és⁹⁴ sel qui ajudarà a la tua⁹⁵ misèria—.

E quant Sent Pol ausí⁹⁶ dir la presó de Sen Pere, él se'n venc a N⁹⁷ Teòfilo, e dix-li que él era mot bo mestre en moutes artz. E especialment dix que sabia biges e taules pintar, e moutes d'autres maestríes de entretalament.⁹⁹ Per què En Teòfilo lo pregà que en la sua cort estegés¹⁰⁰ ab él. E, passatz pocs dies, Sen Paul entrà amagadament per veser Sen Pere en la càrcer.¹⁰¹ E quant lo veé¹⁰² encax¹⁰³ mort e consumit, él comensà molt amargossament¹⁰⁴ a plorar. E abrasan él e ploran, en poc¹⁰⁵ no defalia, e dix-li: —O Pere, frare meu, e glòria e gaug,¹⁰⁶ prec te¹⁰⁷ confortz, e que resebes forsa.¹⁰⁷ E adoncs Sen Pere obri¹⁰⁸ los uls e conce¹⁰⁹ Sen Paul, per què comensà a plorar, mas / no li poc parlar. E Sent Paul ad envides li¹¹⁰ obri la boca, e mes-li un^{110a} poc de cunduyt¹¹¹ en la boca; per què lo

⁸⁰. - *fas tu renegar* PB: subvertis V.

⁸². - al príncep PB: Theophilus dixit... cum ergo Petrus sibi fidem Christi praedicaret, ille cum... V179.5.

⁸³. - molt irat PB: no V.

⁸⁷. - levà P: se levà B: elevans V.

⁸⁸. - envés lo P: al B: ad V.

⁸⁹. - est P 'ets': és B: Veg. Cor. § 56c.

⁹⁰. - defal P: defalli B: 'defalleixo'.

⁹¹. - mia: «meua» B.

⁹². - que en te: que't B.

⁹³. - dons P: doncs B.

⁹⁹. - ...pintar PB... entretalament P (entretalaments B): ligna et tabulas se scire sculpere, tentoria pingere et multa alia industrie operari V179.14.

¹⁰¹. - càrcer P: càrcera B.

¹⁰². - q'lo veseé B: q veé P.

¹⁰⁴. - amargossament B: amargossament P: amarissime V.

¹⁰⁵. - en poc P: en -i- poc B: quasi V.

¹⁰⁶. - meu add. B.

¹⁰⁷. - que per la meua vista te add. B: meo introitu (resume vives...) V179.20. ¿Potser els mots de B no són interpolació i hi ha omissió per part de P?

¹⁰⁹. - forsa P: om. B.

¹¹⁰. - poc parlar... envides li B: om. P (homeot.).

^{110a}. - B: om. P.

¹¹¹. - cunduyt, 'aliment': confort B: cibum V.

comfortà. E con¹¹² Sen Pere fos¹¹³ confortat,¹¹⁴ él se n'anà envés Sen Paul, e baysà-lo tant fort que amdós caegren esbalaýtz,¹¹⁵ e ploran-se mol.¹¹⁶

Enaprés Sen Paul se'n tornà¹¹⁷ a N Teòfilo, e dix-li: —O¹¹⁸ Teòfilo, sàpies que grans¹¹⁹ és la tua glòria, e sàpies que la tua curialitat¹²⁰ és mot amiga d'onestat. Sàpies que mot gran desonestat e gran^{120a} mal fas, cor tu às pres ni ligat aquel ome Pere.^{120b} Prec-te que tu coles aquel déu que Sen Pere t'enseyarà, e que él getz de la càrcer, per so cor totz és consumit¹²¹ e gastat tot.¹²² E no t'és bo que tu tenges pres aytal ome,¹²³ per so cor él te poyria ésser mot profitós. Sàpies que alsuns¹²⁴ omes dien d'aquel que él / gareys¹ omes malautes² e que ressucita mortz—. En Teòfilo li respòs:

—Auges, Paul! Faules són aquelò que tu me³ comtes, per so cor si él pogés homes mortz resucitar, si metex agra⁴ deliurat de la càrcer—. E S. Pau li dix: —Sàpies, sényer, que enaixí con Jh. C., son déus,⁵ ressucità a⁶ mort, qui morí en la crou, e no se'n volc avalar,⁷ enaixí Sen Pere⁸ no's vol deliurar, ans vol sofrir passió per amor de Jhesuchrist, e d'aysò él no à temer⁹—. E En Teòfilo li dix: —Auges!¹⁰ Fé-li, donques, fer que resucit mon¹¹ fil, qui és mort¹² *M. 'xiiii' ayns à, e que'l me retá san, ses mal!¹³—. E de mantenent Sen Paul entrà veser Sen Pere, e dix-li que él avia promés al príncep que Sen Pere resuscitaria¹⁴ lo seu fil. Per què Sen Pere li respòs, dién: —Sàpies, Paul, que / massa gran causa li às promesa, mas mot leugera és a la vertut de Déu—. E mantenent En Teòfilo amenà¹⁵

¹¹² - E con P: E quant B: cum autem V.

¹¹⁶ - *el se n'anà... esbalaýtz* P B: accurrens in oscula Pauli ruit V.

¹¹⁶ - Ací B afegeix «abdós».

¹¹⁷ - *tornà* P: anà B; «occulte» V: om. PB.

¹²⁰ - *curialitat* P: curiositat B: curialitas V.

^{120a} - desonestat e gran P: om. B.

^{120b} - con... Pere PB: no V.

¹²¹ - *consumit* P: consumats B: consumtus V.

¹²² - per omnia vilescit, solo sermone clarescit V: om. P.

¹ - 'guarcix'.

² - omes malautes P: molts malauts B.

³ - tu me P: tu'm B.

⁴ - si meteixs agren deliurat B: se ipsum... liberaret V.

⁶ - de B.

⁷ - 'baixar' devalar B.

⁸ - hoc exemplo V: om. P.

⁹ - e d'aysò... temer PB: om. V.

¹² - *qui és mort* P: qui's mort B.

¹³ - e que'l me reté ssan, senes mal B.

¹⁴ - *resuscitaria* P: resuscitara B: resuscitationem... spopondisset V.

¹⁵ - *amenà* P: manà B.

Sen Pere al vas de son fil, e féu-li obrir lo vas on jasia lo seu fil.¹⁶ E quant Sen Pere lo vesé, soptament l'emfant tornà viu.¹⁷ E adoncs En Teòfilo e tot lo pòbol¹⁸ d'Antioxia cresègon¹⁹ en Déus Jhesuchrist, e feren una molt nobla²⁰ gleysa. En la cal éls feren mot²¹ auta kadira en lo mig de la gleysa, e en aquela éls pausaren Sen Pere, per so que om lo pogés mils²² veser e ausir; en la cal kadira él sec²³ 'vii' ayns.

Mays enaprés él se'n venc a²⁴ Roma, e en la cadira de Roma él sec²⁵ 'xx'v' ayns. Emperò la glesa fa festa de la primera onor, per so cor adoncs comensaren los prelatz de la glesa as aver²⁶ onor e nom e dignitat, e loc saubut²⁷ per onor; per so que fo adoncs acmplit aquèlò que's diu en lo Salm, dién: «Exausen²⁸ él en la gleysa gran, etc.».

Es notadora causa que 'iii' gleses són [una] en la(s) cal(s) fo exausat³⁰ Sen Pere, [e l'autra és]: la glesa dels cavalereyans, e dels malignes, e dels vensedors.³¹ En aquestes 'iii' esgleses fo exausat³² Sen Pere, segons les 'iii' festes que la glesa fa de Sen Pere. 69r2 Cor él fo exausat³³ en la glesa dels cavalereyans, / [e] en la glesa en prelation estan³⁴ e regén ab moltes bones costumes la gleysa noblament.³⁵ E asò pertayn quant a la festa de vuy, que és apelada «La Kadira de Sen Pere»,^{35a} per so cor adoncs él reseubec³⁶ dignitat 80v2 de bisbalia en la ciutat d'Antioxia, la cal / regí 'vii' ans³⁷ molt loablement. Enaprés él fo exausat en la gleysa dels malignes, so és

¹⁶. - e féu-li... fil P: om. B.

¹⁷. - «Hoc autem per omnia verisimile non videtur, ut aut Paulus humana astutia se talia fabriliter componere fingeret et sententia juvenis per quattuordecim annos suspensa fuisset» V: om. P.

¹⁹. - veg. n. 47 f° 68.

²³ j³⁵. - sec. 'va seure' P: sescch B.

²⁴. - a P: en B.

²⁶. - as aver, 'a haver'. C 32a.

²⁷. - 'determinat'; coincident amb l'occità, Grandgent 148.

²⁸, ³⁰, ³² j³³. - Exausar 'posar amunt' exausir B: legitur in Psalm.: exaltent eum in ecclesia etc. V181.15.

³¹. - triplex est ecclesia in qua beatus Petrus fuit exaltatus, scilicet ecclesia militantium, malignantium et triumphantium, V180.17: son una en la cal fo exausat Sen Pere... P: son en una en la qual fo exausit S. Pere B. Les lleus addicions i eliminacions indicades en el text mitjançant parèntesis i claudàtors restableixen el text i sentit clar.

³⁴. - eidem praesidendo et cum in animo et fide V.

³⁵. - laudablement B: laudabiliter V.

^{35a}. - de Sen Pere PB: no V.

³⁶. - reseubec P: 'va rebre': resebech honor e B: accepit V. Cor. § 54c.

³⁷. - ans 'anys'. Cor. § 6; an 80r1, 183r1.

^{37a}. - BV: om. P.

dels omes mals, ela disipan e destrúen, e^{37a} ela a la fe convertén;³⁸ e aysò pertayn a la segona festa, que és apelada «Lo Ligament de Sen Pere»;³⁹ cor adoncs él discipà la glesa dels omes mals, e moltz ne convertí a la fe de Jhesuchrist.⁴⁰ *M. En la 'iii'^a manera fo Sen Pere exausat en la glesa dels vensedors, en aquela estan mot benauradament; e aysò pertayn quant a la festa tersa, que és de la passion d'el, per so cor adoncs él entrà en la glesa dels vensedors.

E és notadora causa que la glesa fa d'él 'iii' festes⁴¹ per altres raysons. So és: per lo seu⁴² privilegi, e per lo seu ofici, e per lo seu benifeyt, e per deute, e per exempli. Per privilegi fa la gleysa de Sen Pere 'iii' festes en l'ayn, per so co⁴³ Sen Pere fo privilegiat davant totz los autres apòstols en 'iii' causes. Per los⁴⁴ quals 'iii' privilegis la glesa l'onra tres vegades en l'ayn. Fo Sen Pere davant totz los autres plus digne per auctoritat, per so cor él fo príncep dels apòstols,⁴⁵ e pres de Déu les claus del Regne del Cel.⁴⁶ Fo Sen Pere plus fervent en l'amor de Déu que negun dels autres apòstols, en aysò que él amà e ac⁴⁷ major amor⁴⁸ de Jhesuchrist que'ls autres apòstols, segons que a⁴⁹ motz / loes de l'avangeli és manifestat.⁵⁰ E fo Sen Pere plus fervent⁵¹ en vertut que'ls⁵² autres, per so cor, segons que és lest en la santa escriptura, a la ombra de Sen Pere eren sanatz motz malautes.⁵³ *M.

81r1

69v1

Fa festa la glesa de Sen Pere per l'ofici seu,⁵⁴ per so cor él ac ofici de prelacion sobre tota la gleysa. E per aysò, enaixí co⁵⁵ Sen Pere fo príncep e prelat de⁵⁷ tota la glesa que era per totes / les 'iii'⁵⁸ partz del món --so és, d'Àsia e Àfrica e Europa --, enaixí la glesa fa festa, 'iii' vegades en l'ayn, de Sen Pere. Fa festa la glesa per lo benefici de Sen Pere, per so cor él, qui à poder de solvre⁵⁹ e de ligar, deliurà-nos de 'iii' maneres de pecatz; so és: de cogitacions, de parlar e d'obra.⁶⁰ O aquel benifeyt pot ésser en 'iii' maneres: ⁶¹ lo primer

³⁸. - *so és dels omes... convertén*: (Cor. 47b) so és dels omes mals, ela disciplina e destrobin e ela convertin a la fe B: ipsam scilicet dissipando et eam ad fidem convertendo V.

³⁹. - de Sen Pere PB: *no* V.

⁴⁰. - de Jhesuchrist PB: *no* V.

⁴². - *lo seu* PB: *primordiale principium* vel V.

⁴³. - cor B.

⁴⁷. - ab B.

⁴⁸. - *amor* B: *om.* P: *fervore* V.

⁵¹. - *fervent* P: *ferm* B: *efficacior* V.

⁵². - *negun dels add.* B.

⁵⁴. - *nam ad umbram Petri, ut legitur in Actibus, sanabantur infirmi* V181.1.

⁵⁸. - 'iii' P: *om.* B.

⁵⁹. - *solvre* P: «*solvere*» B.

⁶⁰. - *Cogitationis, locutionis et operationis* V181.8. La trad. omet a continuació dos aclariments de l'original.

és demostramens⁶² del lavament de la colpa; lo segon⁶³ és lo mudament de la pena de purgatori, que's muda en temporal; lo 'iii' benifeyt és perdonament de la pena temporal en partida. E per aquestz 'iii'⁶⁴ és Sen Pere en 'iii' maneres onrador.⁶⁵ E per la 'iiii'^a rasó devem nós onrar Sen Pere, so és per deute, per so cor él nos⁶⁶ pase en 'iii' maneres, so és: per⁶⁷ paraula, e per exempli, e per temporal aujutori, e per aysò nós em obligatz que nós lo onrem en 'iii' maneres. E encara per altra⁶⁸ raó fa festa la glesa d'En⁶⁹ Pere, so és: per exempli; per so cor negú peccador no's desesper, —ya fos so que agés Déus renegat 'iii' vegades, així con fé Sen Pere—, sol que'l⁷⁰ peccador / se'n⁷¹ vula, axi con Sen Pere féu.⁷² confessar ab coratye, e ab boca, e per obra.⁷³ *M.

Aquesta festa és dels Menyars de Sen Pere.⁷⁴ Costuma fo en temps antic entre les gens, segons que diu Maestre Johan Belet, que cascul yn ayn, en lo mes de febrer, en cert dia, oferia om menyars sobre los vases de sos pareas. E aquels menyars eren consumatz⁷⁵ de nuytz per diables, e les gens pensaven-se que les ànimes dels omes mortz o agessen menyat. E solien dir los antics, —segons que Maestre Joan Belet diu—, que, quant les ànimes són en lo cors d'om, són dites «ànimes», mas quant estan en infern són apelades «esperitz»;⁷⁶ e quant són puyades al cel, són dites «ombres»,⁷⁷ quant és⁷⁸ fresca la sepultura o cant anàvon⁷⁹ en aviró dels vases. E aquesta costuma d'aquels⁸⁰ menyars apenes poc ésser tolta⁸¹ entre crestians, / per què sò⁸² pensaren los sans pares, e volgren⁸³ per aquellò que aquela eror fos de tot⁸⁴ tolta. Per què, volgren que les gens fesesen festa de la Cadira de Sent Pere: per so cor Sen Pere fo pausat en la cadira, en la glesa d'Antioxia, e en la glesa de Roma, [e]en aquel dia metex que aquellò faÿen les gens dels menyars dels parens. Per què, per alscons enca[r]ra⁸⁵ és apelada «La Festa de Sen Pere dels Menyars».⁸⁶

⁶². - *demostramens* P; *demostrament* B; *ostensio* V.

⁶⁴. - B; per 'iii' aquestz P.

⁶⁵. - *d'En* P; de Sent B.

⁷¹. - *se'n* P; se B.

⁷². - *axi... féu* P; *om*. B.

⁷³. - *20 railles, des de «Secunda causa festum epularum beati Petri»* (Graesse, p. 181-2) *om*. P.

⁷⁵. - *consumatz* P; *consumits* B; *consumebant* V.

⁷⁷. - *ombres* B; *omes* P; *umbras* V.

⁷⁸. - *era* B; *erat* V.

⁸¹. - *tolta* PB (*potser* colta en B o P?).

⁸⁴. - *de tot* P; de tot en tot B.

QUANT FO ESTABLIT QUE'LS CLERGUES PORTESSENT
CORONA ES ASSI LEGIT⁸⁷

81v1 Es notada⁸⁸ causa que, segons que alsens dien, [que] les corones
dels clerges agren en aquel dia comensament. Cor dementre que
Sen Pere preicava / en Antioxia, en aunta⁸⁹ de Jhesuchrist li tos-
quiraren⁹⁰ lo seu cap sobre les aureles.⁹¹ La cal tonsura fo liurada
puys a tota la clerecia per honor,⁹² per so cor⁹³ per aunta fo feyta
a l'apòstol, e en aunta del nom de Jhesù.⁹⁴ E en aviró de la corona
dels clerges són 'iii' causes pensadores, so és: la rasura del cap, e'l
trencament dels pèls,⁹⁵ e la forma, que és com⁹⁶ cercle. E fa's la
rasura en la subirana partida del cap per 'iii' raons, de les cals n'a-
signa does⁹⁷ Sen Dionís,⁹⁸ dién: «Lo⁹⁹ trencament dels pèls sig-
nifica nèdesa, non-formadora,¹⁰⁰ vida; car en lo tonement¹⁰¹ del
cap o¹⁰² en la rasura¹⁰³ se'n segexen 'iii' causes,¹⁰⁴ so és: conserva-
cion de nedesa, e desformacion del cap, e despulyament. Conser-
vacion¹⁰⁵ de nedesa y és demostrada per so cor dels cabels ve-se'n¹⁰⁶
legesa que¹⁰⁷ s'ajusta en lo cap; apar-ne¹⁰⁸ desformació per so cor
per los cabels és lo cap ornat. Significa, donques, la corona, nèdesa,
non-formadora,¹⁰⁹ vida, en ome. E significa que ls clerges deven aver
nèdesa pensa, dedins e'l¹¹⁰ cor; e no-formable,¹¹¹ so és no-demanat¹¹²
70r1 no deu / ésser negun migà, ans nos devem ab él ajustar senes tot
81v2 migà,¹ e ab cara descuberta nós devem mirar en la cara de Déu. /

⁸⁷. - Títol que manca B V, i P el posa una quinzena de mots massa avall.

⁸⁸. - *notada*: «notadora» B (potser preferible); notandum enim quod... V182.19.

⁸⁹. - *aunta*: contumeliā V.

⁹⁰. - *tosquiraren* 'van tondre'. Rossellonisme, Grandó.

⁹¹. - sobre les aureles PB: *no* V.

⁹². - *liurada puy...* per honor P: puy liurada per honor a tota clerecia B.

⁹³. - *pèls* P: cabels B.

⁹⁴. - *com* P: com a B.

⁹⁵. - *does*, «dues», rossell. com en RLR, IV, 370 i VII, 45.

⁹⁶. - in Coelesti Hierarchia V: *om.* P.

¹⁰⁰. - confirmada B: mundam et non formabilem vitam V.

¹⁰⁴. - *causes*: rasons B.

¹⁰⁵. - *Conservacion* B: Conversación P: conservatio V.

¹⁰⁶. - *ve-se'n* P: ve B.

¹¹¹. - *no-formable*: 'no formós, no rebuscat'; non formabilem V.

¹¹². - *no-demanat* P: 'no recercat, no cridaner?': no-demanar B: non-exquisi-
tum V.

¹. - B: *om. nou mots* P (*homeot.*).

PER QUE TON HOM LOS PELS EN AVIRO DEL CAP PER
CORONA²

Fa's lo trencament dels³ pèls per so que sia donat a entendre a hom que'ls clerges deven talar las sobrefluïtatz de les penses.⁴ E que deven aver aparelat⁵ l'ausir a ausir la paraula⁶ de Déu. E que deven de si partir⁷ totes les causes temporals sinó per necessitat. E fa's en aviró del cap en forma de cercle per moltes rasons.

La primera és: car aquela⁸ figura no à comensament ni fi, per què és donat a entendre que'ls clerges són ministres de Déu, qui no à comensament ni fi.

La segona rasó és per so cor⁹ aquesta figura no à negun angle; per què,¹⁰ significa que'ls clerges no deven aver neguna legesa en tota lur vida, car là on és¹¹ angle aquí s'ajusten legeses,¹² segons que diu Sen Bernat. E deven aver veritat en doctrina, per so cor veritat no ama angles, segons que diu Sen Jerònim.

La 'iii'^a causa per què aquesta figura se fa: per so cor aquesta figura¹³ és pus bela de totes les autres figures; per què, Déus fé les celestials creatures en aquela figura; per què, és significat que'ls clerges deven aver belea dins en la pensa, e defora, en lurs fetz.¹⁴

La 'iiii'^a causa per què's fa aquesta figura és per so car aquesta figura¹⁵ és pus simpla de totes les autres figures, cor¹⁶ neguna figura, segons que diu Sent Agustí, no està enclausa per una línea; ^{82r1} tant solament figura de cercle és / sela que està enclausa per 'i'^a línea. On per aysò és significat que'ls clerges deven aver simpletat¹⁸ de coloma, segons aquela paraula que diu: «E són simples¹⁹ així con coloma».

². - en aviró de P: entorn B; V *om. tot el titol.*

³. - fa's lo trencament dels pèls PB; capillorum detruncatio V182.39.

⁴. - les penses: la pensa B: omnes cogitationes V.

⁵. - a ausir la paraula P: a entendre paraules B.

⁶. - B: fan P: fit V.

⁷. - aquela és clar en B i deu ser també la forma de P, on l'abreviatura de qui és pràcticament idèntica a la de que.

⁸. - per so cor P: car B.

⁹. - és P: ha B.

¹⁰. - s'ajusten legeses P: s'ajusta la legesa B: ibi sordes V.

¹¹. - és per so car aquesta figura *add. B no V.*

¹². - lurs fetz PB: conversatione V.

¹³. - B: *om. P 6 mots (homeot.).*

¹⁴. - «simplicitat», B: «simplicitatem» V.

DE²⁰ SENT MACIA

70r2 Macià vol dir en latí aytant²¹ con «donat de Nostre Seyor» o [vol dir] «donació de Nostre Seyor»;²² o vol dir Macià aytant con «humil» o «poc». Car / Sen Macià fo donat de Nostre Seyor quant él l'alec²³ del món, e entre 'lxx'ii' discipols l'assignà,^{23a} e fo donació de Nostre Seyor quant fo elegutz per sortz²⁵ entre los apòstols, e del nombre d'èls fo per los seus mèritz.²⁵ Fo Sen Macià poc per umilitat, per so cor él servà totz temps umilitat.²⁶ O és dit Matia de²⁷ *manu*, que vol dir «ben»,²⁸ e *thesis*, que vol dir «posició».²⁹ E d'aquí és dit Macià «ben³⁰ possat per mal», so és per Juda.³¹ La vida del cal escric En Beda,³² segons que's lig en les gleses.

DE JUDES³³

Matia, apòstol, fo establí e posat en lo loc de Judes. Per què, primerament veyam lo nexament³⁴ e l'³⁵ comensament del traytor.³⁶

82r2 Breument és lest en una ystòria, qui no és creseguda,³⁷ qui's vol,³⁸ que fo un baró en Jherusalem qui avia nom En Rubèn, e per altre nom és apelat Symeon, qui fo del trip de Judà —o,³⁸ segons que diu Sen Jerònim, él fo del trip d'Isicar³⁹— lo cal ac⁴⁰ una muler que⁴¹ avia nom Na Ciborea. E una nuyt que Na Ciborea dormia, ela vesce / en somnis mot greu⁴² visió, per què la⁴³ recomtà molt espaordida, sospirant, a so marit, dién: Sàpies que eu infantava, somian,⁴⁴ i'

²⁰. - PROLECH DI: *add.* B no V.

²¹. - *vol dir en latí aytant* P: en abraych vol aytant dir B: hebraice, latine dici-tur V.

²². - *alec*: 'va escollir': alegich B. Cor. § 48.

^{23a}. - «l'assignà» P (lo a- B): designavit V.

²⁴. - *elegutz* P: elegit B: 'escollit'.

²⁵. - Trad. om. uns 50 mots de cita de St. Ambrosi V183.26.

²⁶. - *de* P: ad B: a V.

²⁸ i ³⁰. - *ben* PB: bonum V.

²⁹. - *possió* P: *possessió* B: *positio* V.

³¹. - «Juda» PV: «vida» B.

³². - «de Judes» *add.* B, no V.

³⁵. - en lo B.

³⁶. - *traytor* P: (Cf. Cor. Lleures 222 v. 136, i pp. 63 i 65) = *Oceit.* trachor, traïtor, fr. traître.

³⁷. - no es creseguda B: n'es creseguda P: «apocrypha» V.

³⁸. - qui's vol PB 'si hom (no) vol'.

³⁹. - *d'Isicar*: «de Sicitar» B: «Ysaschar» V.

⁴¹. - *que* P: «qui» B.

⁴². - la B: ela P.

⁴⁴. - eu somiava que infantava B.

enfant mot malvat e omesier, qui serà causa de perdement de tota la nostra gent—. Cala, dix En Rubèn, son marit,⁴⁴—que no'm diús⁴⁵ causes que deges recontar. E sàpies que tu est presa per esperit maligne, segons que eu me⁴⁶ pens⁴⁷—. Per què ela⁴⁸ dix: —Sàpies per cert que si eu é concebut («) es⁴⁹ enfant mascle que no són presa d'esperit⁵⁰ per encantament,⁵¹ ans semblarà, senes dupte, que sia revelació certa—.

70v1 E enaprés ela enfantà un enfant, per què agren gran temor los parens, e comensaren-se a perpensar què farien d'aquel enfant. On⁵² con èls aorisen⁵³ d'ocire aquel enfant, e no⁵⁴ volgesen noyir / destruydor⁵⁵ de la lur gent e⁵⁶ de lur linatge, èls lo meteren⁵⁶ en una caxa,⁵⁷ e après èls lo gitaren en la mar. E la mar gità-lo⁵⁸ en 'i⁵⁹ yla que à nom Escariot; per què puxes fo apelat Judes Escariot.

E axí con la regina d'aquel loc s'anava deportar per la riba de la mar, ela atrobà la caxa en què era l'emfant; per què fo molt alegre, per so cor ela no avia enfant.⁵⁹ Per què fèu obrir la cayxa, e trobà aquí l'emfant, qui era de molt bela forma e, sospiran, dix: —O Séyer Déus,⁶⁰ si eu agnès ahut aquest solàs per so que'l meu regne no freyturàs d'ereter!—. E per aysò ela fé⁶¹ noyir l'emfant secretament, e dix a son marit que ela era preyn.⁶² E enaprés per son temps ela dix que un enfant⁶³ avia aüt, la cal causa fo dila per tot lo regne. E per l'emfant que avia aüt la regina fo molt alegr⁶⁴ e'l rey, per so cor o cresia, e tot lo pòbol⁶⁵ / del regne, ne fo mot alegreýt.⁶¹ Per què la regina⁷² e'l rey feren noyir l'emfant mot noblament.⁷²

82v1 E après poc de temps la regina concebec⁷⁴ del rey, e en son temps ela enfantà un fil. E, enaxí⁷⁵ co'ls emfants cresquen, moltes vegades èls jugaven, e'N Judes, qui era major que'l fil del rey, batia mot

⁴⁴. - son marit P: om. B.

⁴⁵. - nefariam rem... nec V: om. P.

⁴⁶. - eu me P: em B.

⁴⁹. - es P: es fet B: si me concepisse sensero et filium peperero V184.12.

⁵³. - 'tinguessin horror, avorrició'.

⁵⁴. - B: no'l P.

⁵⁵. - B: om. P.

⁵⁶. - meteren P: meseren B: exponunt V.

⁵⁷. - caxeta B: fiscella V.

⁵⁸. - la mar gità-lo P: gitaren-lo B: marini fluctus... propulerunt V.

⁵⁹. - per so cor... enfant BP: no V.

⁶². - preyn P: «prenys» B: gravidam V.

⁶³. - O Séyer Déus PB: no V.

⁷¹. - P: 'alegrat': alegre B: = occit. ant. *alegre(z)ir*: princeps pro suscepta sobole vehementer exultat et ingenti gaudio plebs laetatur V184.28.

⁷². - regina P: reyna B.

cruelment lo fil del rey, e sovén ⁷⁶ lo faia plorar. Per què la regina n'era molt trista, e feria En Judes molt cruelment, per so cor res no li ataynia.⁷⁷ Mas ges ⁷⁸ per so ⁷⁹ En Judes no s'estava ⁸⁰ que no ferís lo fil del rey. Enaprés la causa se manifestà qu'En Judes no era fil del rey, e que l'avía trobat la regina. E quant En Judes o saubé, él fo molt fortment ⁸¹ envergoyit. E amagadament ⁸² él aucís lo fil del rey. E per aquelò ⁸³ él ⁸⁴ ac paor de mort, per què se n'anà ab los tributaris en Jherusalem, e més-se en la cort de Pilat, qui adones era pretor de la terra de Jherusalem.⁸⁵

70v2 E, per so cor totes causes amen son semblant, En Pilat atrobà en Judes aytal de costumes con él lo volia, per què molt l'amà e féu-lo majoral de tota la cort sua.⁸⁶ / Enaxí que tot quant s'i fasia, se ⁸⁷ fasia segons la sua voluntat.⁸⁸ Endevenc-se un dia qu'En ⁸⁹ Pilat, estan en son palau, vesec un ⁹⁰ pomer carregat de molt beles pomes, e ac-ne tan gran desig c'a pauc ⁹¹ no defalia. Era aquel pomer d'En Rubèn, pare d'En ⁹² Judes; mas En Rubèn no conexia son fil, En Judes, ni N Judes no coneyxia son pare, En Rubèn,⁹³ per so cor En Rubèn se pensava que son fil. En Judes, fos negat en la mar, c'N Judes no sabia qui era son pare, ni sa mare, ni de cal terra era. 82v2 En Pilat dix a N Judes: —Tan gran / desig é eu d'aqueles pomes que, si no n'é, eu me moré—. Per què En Judes anec ⁹⁴ al pomer, molt cutossament,⁹⁵ e pres de les pomes.⁹⁶ Enmentre que ⁹⁷ prenía,⁹⁸ En Rubèn venc, e mantenent, per raó de les pomes, éls se palegeren ⁹⁹ molt cruelment. E axí co éls se palegeren, En Judes ferí ab una péra En Rubèn,¹⁰⁰ sus en lo cogot, tal colp que mort lo més. E prés,¹⁰¹ él aportà les pomes a N Pilat, e recomtà-li so que li era endevengut. E cant venc envés lo vespre En Rubèn atrobaren mort la sua compaya, e pensaren-se que¹⁰² fos mort a mort soptana.

⁷⁷. - *ataynia*: «tenyia» B: «et Judam ad se non pertinere sciens ipsum crebrius verberavit» V.

⁷⁸. - *so* P: *ayso* B.

⁸⁰. - *se'n stava* B.

⁸¹. - *fortment* P: *greu* B: *vehementer* V.

⁸². - *acordà que add.* B *no* V.

⁸⁴. - *se'n fugí per so car add.* B *no* V.

⁸⁵. - *e mes-se...* Jherusalem P: *om.* B.

⁸⁶. - *bel add.* B *no* V.

⁹¹. - *c'a pauc*: que per poc B.

⁹⁵. - *cutossament*, 'cuitosament'. Cf. *cutar*, 'cuitar' PDPF.

⁹⁷. - *Enmentre que*, P: *e mentre* B: 'mentre que'; *enmentre que*, 'mentre que', PDPF.

⁹⁹. - *palegeren*: 'es van barallar': «baralaren» B: *contendunt* V.

¹⁰¹. - «prés» P: *après* B: «post» V.

E adones En Pilat donà totes les riqueses d'En¹⁰⁴ Rubèn a'N¹⁰⁵ Judes, e donà Na Ciborea, que¹⁰⁶ era muler d'En¹⁰⁷ Rubèn,¹⁰⁸ a'N Judes. E enayxi¹⁰⁹ co Na Ciborea sospirava¹¹⁰ un dia molt fortment, En Judes li demanec ela¹¹¹ què avia,¹¹² e ela li respòs: —Sàpies que eu sòn la pus malestruga¹¹³ femna que anc i'os, per so cor eu é perdut un meu fil en la mar, e é perdut lo meu¹¹⁴ marit no'm¹¹⁵ sé co; e Pilat!, qui à 'justat a la mia dolor e a la mia mesquinessa, per so cor m'à feyt penre marit per forsa!—. E enayxi con ela li comtava tot lo feyt de l'emfant, Judes li recomtà tot so que li era endevengut; per què, atrobaren¹¹⁶ que¹¹⁷ Judes avia presa la sua mare per muler, e que avia mort son pare. Per què se'n penedec¹¹⁸ molt. E, per consel / de Na Ciborea, En Judes se n'anà a Nostre Seyor Jhesuchrist, e querec-li¹ perdó dels seus falimens.²

E Jhesuchrist li perdonà, e fèu-lo³ discípol seu, e de discípol fèu-lo pux apòstol.⁴ E fo⁵ tan son privat que Jhesuchrist lo fé⁶ / percurador de sos diners, e d'aysò⁷ que om li donava. Enperò Judes⁸ panava⁹ tot cant podia a Jhesuchrist. E'n¹⁰ temps de la passió de Jhesuchrist¹¹ él fo mot dolent, cor no fo venut l'engent,¹² qui¹³ valia 'ccc' diners, per so que él los agés. Per què él se'n anà als juseus, e venec-los¹⁴ Jhesuchrist per 'xxx' diners, qui¹⁵ valien casseú 'x' d'aquels que les gens usaven. E enaxí él recompensà lo dapnatye que avia suffert, segons la sua¹⁶ voluntat,¹⁷ dels 'ccc' diners de l'engent.¹⁸ O,¹⁹ segons que alguns dison,²⁰ de totes les causes que hom donava a Jhesuchrist avia él la desena part,²¹ de què noyrís sos fils e sa muler.²² E per aysò cor él avia perduda la desena partida del preu que valia l'engent,²² él venec²³ 'xxx' diners Jhesuchrist.

Mas enaprés él se'n penedec,²⁴ e redé'ls-lus²⁵ e après él se penyà ab un liam.²⁶ E quant se fo penyat, él crebec²⁷ per mig²⁸ del cors, en

¹⁰³ - aucis 'matà' P: aucí B; om. V.

¹⁰⁴ - «per muller» add. B: «conjugem» V.

¹⁰⁵ - sospirava B: sospitava P: suspiraret V.

¹ - 'li va demanar', Cor. § 54d.

² - 'robava': panar 'robar' PDPF.

¹², ¹⁸ i ²² - l'engent 'l'ungüent'. És notable que avui es pronuncia [ugént] a Menorca, sense [w], i [əngwén] amb e- en el Principat.

²⁰ - dison 'diuen'. Cf. Grandgent 162.12.

²¹ - part P: partida B.

²² - de que noyrís... muler P: om. B.

²³ - 'vengué per'; pro add. V no PB.

²⁵ - redé'ls-lus: 'els els va retre': retechus B: redre AlCM.

²⁶ - liam, 'l'ligam' PDPF.

²⁷ - 'es rebentà': crebà B: C 48 i 54.

guisa que tot quant avia al cors²⁹ li casec en terra: e en aisò donà la³⁰ honor a la boca, per so que per la boca res no ixis leig,³¹ cor no³² era digna causa que la sua boca fos solada³³ tant vilment, per so car avia baysada³⁴ la gloriosa³⁵ boca de Jhesuchrist. E fo digna causa que les entralyes,³⁶ que avien concebuda³⁷ la tració³⁸ de Jhesuchrist, que totes casegessen³⁹ en terra, e que la boca per on ixi⁴⁰ la vou de la tració,⁴¹ que fos estreta⁴² ab lo ligam⁴³ ab què s penyà. E morí en l'aer per so que él, que'ls homes, e'ls àngels, avia⁴⁴ ofendutz en lo cel e en la tera, que fos departit dels homes e dels àngels, e que fos acompayat ab los demonis en l'aer.

«DE SENT MACIÀ APÒSTOL»

- 83r2 On con⁴⁵ après l'asensió de Jhesuchrist, entre aquel dia⁴⁶ / e⁴⁷ Pentacosta fóron⁴⁸ los apòstols ensem, que menyaren.⁴⁹ E vesec⁵⁰ Sen Pere que'l nombre dels⁵¹ apòstols era minvat; los quals avia Déus elegitz⁵² en aquel / nombre per so cor la fe de la trinitat⁵³ preÿquessen.⁵⁴ Per què, se'n levà⁵⁵ Sen Pere e'mig⁵⁶ dels apòstols e dix: ---O barons, freres, cové-nos elegir⁵⁷ i' entre nós, qui estia⁵⁸ en loc de Judes; qui fassa⁵⁹ ab nós testimoni de la resurectió de Nostre Seyor.⁶⁰ Per so cor Jhesuchrist⁶¹ dix: «Seretz vosaltres a mi testimonis⁶² en Jherusalem, e en tota Judea e Samària, entrò a la fi de la terra». E per so cor testimoni no deu fer negun^{62a} testimoni, sinó d'aquelò que veu, per so⁶³ devem nós elegir un d'aquels qui ab nós fóron en la passió,⁶⁴ e qui veseren los miracles de Jhesuchrist, e ausiren⁶⁵ la sua doctrina---. E per so⁶⁶ éls⁶⁷ triaren dos dels 'lxxii'⁶⁸ discípols, so és: Josep, qui era Just apelat⁶⁹ per la sua santetat, qui

²⁹. - mig P: lo mig B.

²⁹. - en lo ventre B: viscera V.

³⁰. - donà la: fo donada B.

³¹. - res no ixis leig cor no era digna... P:.. no n'ixis que'y fos... B: ne per os effunderetur, non enim dignum erat... VI86.6

³⁴. - baysada, 'besada'.

³⁶. - entralyes P: ventrales B: viscera V.

³⁷. - concebut B: concebudes P.

³⁸. - tració, 'traició'.

³⁹. - casegessen 'caiguessin'.

⁴⁰. - boca per on ixi P: gola per què exia B:.. guttur... V.

⁴². - estreta, participi d'estrènyer 'escanyar'.

⁴⁴. - B: avia, els àngels P.

⁵⁷. - elegir P: que nós eligiam B.

⁶². - testimonis P: testimoni B: testes V.

^{62a}. - B: om. P.

⁶⁵. - ausiren B: aoren P: audierunt V.

fo frare ⁷⁰ Jacme Alpei; e Sent Mathia, de ⁷¹ laor del cal nós calarem, caçr ⁷² basta-li ⁷³ per lausor que om diga que ⁷⁴ fo elegut per apòstols. ⁷⁵ Per què los apòstols se gitaren en oració, disens: —Tu, Séyer Déus, ⁷⁶ qui conexes los coratyes dels omes, Tu'ns ⁷⁷ ensenya sel qui Tu eligràs d'aquestz dos, e reseb lo ministeri d'aquestz, e l'apostolat ⁷⁸ de la un ⁷⁹ d'èls, sel que Judes à perdut—. Enaprés èls donaren les sortz an ⁸⁰ aquels dos, e la sort casec ⁸¹ sobre Sen Macià. E axi él fo ajustat ab los ⁸² xi' apòstols.

NOTABLE ⁸³

Es notadora causa que. per aquel exempli, axí con diu Sen Jerònim: «No deu hom usar de sortz, per so car privilegi de pocs
83v1 no fa lig comuna». / E encara més diu Beda: que. entrò vingés ⁸⁴ veritat, fo legut que hom usés de figura. Vera òstia fo sacrificada en lo divenres de Pasca, ⁸⁵ mays en lo dia de Pentacosta fo perfeytament acabada. E per aysò los apòstols useren ⁸⁶ de sortz en la electió de Sen Macià; e per so que no's partissent ⁸⁷ de la lig, segons la cal lo sobirà prevere era elegut. E aprés Pentacosta, cant la veritat fo manifestada, èls elegiren vii' diaques per oration e per eleccion
71v1 dels apòstols; no ges ⁸⁸ / per sortz. ⁸⁹

QUESTIO ⁹⁰

Mas, quines fóron aqueles sortz? ⁹¹ Does ⁹² sentències ne són, segons los santz pares, assignades. ⁹³ Sen Jerònim diu, e'N Beda, que aqueles sortz foren aytals co eren establides en la lig velya, de les cals hom usava. E Sen Dionís, qui fo dicípol de Sen Paul, diu que hom s'aesma ⁹⁴ que no és religiosa causa aytals causes de fer; e dix que vigares li era que aquela sort de Sen Macià no fo altra causa sinó una resplendor, e un ray «ðevinad» ⁹⁵ sobre Macià

⁷⁰. - «frater» V: sobre P.

⁷². - *basta-li* P: *abasta-li* B: *sufficit ei* V.

⁸⁰. - *sortz an* P: *sots ad* B: *sortibus* V.

⁹⁰. - P: *títol que manca* BV.

⁹². - Does P: Dos B.

⁹⁴. - P *transposa* (diu que no és religiosa causa que hom s'aesma ay. ca. de fer); Dionysius... *irreligiosum existimat hoc arbitrari* V187.5.

⁹⁵. - ray aminvat P: raig animat B [Possiblement l'autògraf o l'arquetipus duria un *rai(d)* *daivinal* amb lletra final poc clara; i un copista simplificaria les dues *d* i altres interpretarien diversament; el text de V és, en efecte, *splendor et radius divinitus super Mathiam emissus... divina autem sorte, quae super Mathiam cecidit...* 187.10 J. C.].

tramès, per lo cal fo demostrat que él era eligidor per apòstol. Mays diu Sen Dionís en lo *Libre de la eclesiàstica jerarquia*,⁹⁶ així dién: «De la divinal sort que casec⁹⁷ sobre Macià per lo poder de Déu, foren altres qui dixerén en altra manera. E no parlaren religiosament, quant⁹⁸ eu me pens.⁹⁸ Per què, eu diré⁹⁹ la mia entenció e la lur. Es-me viyares a mi qu'e(n) parlar¹⁰⁰ apelen sortz «tearticum»,¹⁰¹ que demostra un do en aquel teàrtic cor,¹⁰⁴ per divinal electió recebutu»,¹⁰⁵ Per què, Sen Macià apòstol, resebec¹⁰⁶ / per sort Judea. E aquí él preicava,¹⁰⁷ e moltz miracles y fasia; en la cal terra él se pausà en Déu, en¹⁰⁸ la fi, en pau. Enperò en¹⁰⁹ alsens libres se diu que Sen Macià fo pausat en la crou¹¹⁰ e que, per aytal martire¹¹¹ coronat, se'n puyà al cel. Es»¹¹² lo cors de Sent Macià sebelit en Roma en la glesa de Senta Maria la Major,¹¹³ e aquí se mostra lo seu cap al pòbol.¹¹⁴

E lig-se en altra ligenda que Sen Macià era molt savi om en la lig, e era molt nèdeu¹¹⁵ de son cors,¹¹⁶ e savi de coratye, e era home molt subtil en la Sancta Scriptura, e era home de bo consel molt,¹¹⁷ e en ses paraules era mot savi e om molt deliure.¹¹⁸ E enaxí¹¹⁹ co él preicava la paraula de Déu per la terra de Judea, él convertí¹²⁰ motz homes per sos miracles. Per què, cant los /juseus o¹²¹ veseren, éls feren consel contre él, e foren aquí dos falses testimonis qui l'acusaren; e aquels primerament l'alebeseren:¹²² per què, abdoes peres él pregà¹²³ que per testimonis contre éls fosen ab él sebelides. E enaxí con éls l'alebesaren,¹²⁴ él fo ferit ab una destrai:¹²⁵ per què,

⁹⁶ - quan eu me pens P: segons que pens B.

⁹⁸ - diré P: diray B.

¹⁰⁰ - parlar P.

¹⁰¹ - teartic(um) 'que prové de Déu'. Mot que manca en els diccionaris del llatí i del grec clàssics; apareix, amb aquest sentit, en Revised Medieval Latin Word-List de Latham, [i en grec seria un compost correcte de *theios* 'diví' i *arktikós* 'originat, provinent de' J. C.].

¹⁰⁴ - videntur enim mihi eloquia sortem nominare thearticum V.

¹⁰⁴ - illi theartico choro V referint-se al conciliàbul dels apòstols per elegir un nou company.

¹⁰⁶ - quoddam donum demonstrans illi theartico choro a divina electione susceptum V187.13 'indicant un do o indicació enviat per decisió divina amb destinació a aquell conciliàbul'.

¹¹⁰ - crou P: creu B.

¹¹¹ - aytal martire P: aytals martiri B.

¹¹⁴ - Trad. om. mes 16 raitles V 187.18-35.

¹¹⁶ - nèdeu P: nèdou B.

¹²¹ - B: lo P.

¹²² - 'el van apedregar'.

¹²³ - P transposa com sovint ho fa (abdoes pedres per que el pregà): duo falsi testes qui ipsum accusaverunt, primo in ipsum lapides miserunt, quos lapides in testimonium illis secum fecit sepeliri V188.4.

ab les màs¹²⁶ esteses envés lo cel, éi retec¹²⁷ l'esperit a Déu.¹²⁸ E lig-se aquí mesex¹²⁹ que'l cors fo aduyt de Judea en Roma, e de Roma fo mudat en la ciutat de Trèveri.¹³⁰

DE SENT GREGORI¹³¹

84r1 Gregori és dit de *grex*,¹³² que és «folc», e de *guore*,¹³³ que vol dir «preicar» o «dir»; per què, és dit Gregori, so és, «preicador de folc», so és ajustament.¹³⁴ O és dit Gregori enquax *egregori*,¹³⁵ que és dit de egregi¹³⁶ e *gore*,¹³⁷ so és que éi fo / enquax mot sobirà preicador e enseyador.¹³⁸ O Gregori en nostra lenga vol aytant dir co «vel lant», per so cor éi vetlà a si, e a Déu, e al seu folc, so és, al seu pòbol. A si¹³⁹ per conservacion de nedesa; a Déu per vera¹⁴⁰ contemplacion; e al folc, so és al pòbol, per continua predicació.¹⁴¹ En Paul de Lumbardia, qui fo gran estoriayre, so és gran trobador d'istòries,¹⁴² escrisc la vida d'él, la qual compilà¹⁴³ En Johan, diaque, enaprés, molt diligentment.¹⁴⁴ *M.

Gregori fo engenrat de la liyada¹⁴⁵ dels senadors de Roma. E avia nom son pare En Gordià, e sa mare Na Silvia.¹⁴⁶ E con éi fos feyt sobirà filòsof¹⁴⁷ en sa joventut, e fos mot gran ric-om,¹⁴⁸ éi se pensà que desemparés¹⁴⁹ totes les sues riqueses,¹⁵⁰ e que entràs en orde. E pensà-se¹⁵¹ que si alongava^{151a} la sua conversació¹⁵² de les gens, que plus segurament se companyaria ab Jhesuchrist si servia Déu en àbit del pretor de la ciutat vii ayns.¹⁵³ Per què,

¹²⁹ - E lig-se aquí mesex PB: *no* V.

¹³⁰ - Trad. omet les 18 ratlles finals del capitol.

¹³⁴ - so es ajustament PB: *no* V.

¹³⁵ - dicitur Gregorius quasi egregorius ab egregius V188.6f.:... enquax egregari B: *om.* P (*homeot.*)

¹³⁹ - a xi PB: sibi V.

¹⁴¹ - Trad. *om.* V187.1 i 2f.

¹⁴² - so és... d'istòries PB: *no* V.

¹⁴³ - *compila* B: *compia* P.

¹⁴⁵ - *liyada*, 'descendència'.

¹⁴⁷ - *filòsof* B: *filefos* P.

¹⁵¹ - 'perllongar' en el sentit de 'diferir, ajornar'.

¹⁵² - conversació = conversionem 189.7 'conversió' [Això i de les gens (que manca en V, ed. Graesse) pot venir d'una versió llatina que dugués *conversio a gentibus* amb *gentes* en el sentit de 'els gentils'] *Alcm.* dubta que sigui real aquesta accepció antiga de conversació que troba en un document de 1401, però apareix en els Diàlegs de St. Gregori (ENC I 96.4 i II 126.21) com també en altres fonts del llatí medieval i altres passatges de les Vides (122v2 etc.).

¹⁵³ - *tutius* se Christo famulaturum putaret, si sub praetoris urbani habitu mundo specie tenus deserviret V189.9.

72r1 quant o ac comensat, mantenent él se pensà d'aver grans cures / del segle, enayxi que per pensa e per esperansa era retengut en lo segle. E quant son payre¹ fo mort, él féu² vi³ monestirs en Cici-
lia, e'l vii⁴ enfre⁴ los murs de la ciutat, a onor de Sent Andreu Apòstol e son pròprii enseyament.⁵ En lo seysè⁶ él se mès, en lo cal él laxà⁷ totz los seus draps de seda e d'aur, e⁸ [per] peres pre-
ciosses flamegans, e ab vil àbit de monge él se cobrí. En lo cal mo-
nestir venc aytant⁹ gran profit enfre breu temps que en so comen-
sament¹⁰ pogra / ésser comtat en lo nombre dels perfeitz. E cos-
très-se¹¹ tant fort en sa vida que e'molt gran malautia ne¹² casec,¹³
en tant que'n¹⁴ cuydà morir.¹⁵ *M.

Una vegada venc a él un ome en lo monestir de què él era abat:
[c] venc-li en forma d'ome[n]¹⁶ un àngel de Nostre Seyor, en ma-
nera de mariner qui és escapat de¹⁷ naufrag, e demanà-li molt mes-
quinament, ploran, que¹⁸ li fesés ben.¹⁹ Per què Sen Gregori li féu
donar «sis diners e sendemà li féu donar»²⁰ aytans diners metexes;
e après, al ters dia, él i tornà, ploran e cridan altra vegada. Per què
Sen Gregori féu a si venir lo precurador²¹ del monestir, e dix-li
que donés an²² aquel paubre home²³ alcuna causa per Déu. E'l
precurador²⁴ respòs-li dién que res no avia sinó una escudela d'ar-
gent, en la cal sa²⁵ mare li solia donar a menyar legums, que era
tant solament romasuda²⁶ al monestir. E mantenent Sent Gregori
manà al precurador²⁷ que la li donàs, e'l paubre pres-la²⁸ molt

¹. - pare B.

². - féu P: féu fer B: construxit V.

⁴. - en Ciciàlia e vii enfre P: en Ci. e un enfre B.

⁵. - enseyament PB: do·gmate V.

⁶. - En lo vii e B: in quo V.

⁷. - lixà B.

¹¹. - costrés-se 'es va constrènyer': costrench-se B: constrinxit V. Cf. *Grand-gent* 178.3.

¹². - ne P: lonch B.

¹³. - casec 'va caure'.

¹⁴. - en tant que'n B: on cant geri (?) P: V *dóna aci un passatge molt més llarg, no traduït fora de pocs mots inicials*: Tanta denique destructione corpus suum affixit, ut infirmato stomacho subsistere vix valeret i *unes 10 ratlles més fins a* Tanta denique... (*Graesse, p. 189*).

¹⁶. - ome P: ome B.

¹⁸. - B: qui P.

¹⁹. - fesés ben P: fesés almoyna B: postulavit V.

²⁰. - sex argenteos dari fecisset et abiisset... rediit... totidem argenteos rece-
pisset V188.32: *om. 7 mots* P (*homeot.*).

²². - donés an P: donàs en B. Per a *an* com a combinació de *a* amb *en*, Moll, *Gram. Hist. Cat.* 510.

²⁵. - sa P: la B: sua V.

²⁶. - romasuda, *part. pass. de romandre*; romasa B.

²⁸. - la pres B.

pagadament²⁹ e anà-sse'n. Aquel paubre fo àngel de Nostre Seyor, segons que él puy li³⁰ revelà. *M.

72r2 Una vegada anava Sen Gregori per lo mercat de Roma, e vesce
alscuns / emfans qui eren molt bels per forma e molt bels³¹ per
cara, e avien moltz bels pèls;³² e que om los venia.³³ E demanà al
mercader de qual terra los avia amenatz. E él li respòs que de Bre-
84v1 taya / los avia amenatz. Enaprés Sen Gregori li demanà si eren cres-
tians, e'l mercader li respòs³⁴ que no, ans eren pagans. E adoncs
Sen Gregori se plorà molt agrament³⁵ e dix: —Oy Séyer Déus, tan
gran dolor³⁶ que'l prinsep de tenebres posesesca³⁷ tant resplandens
cares!—.

Enaprés él demanà³⁸ al mercader con avia nom aquela gent
de què³⁹ ixién tam bels emfans, e'l mercader respòs dién que an-
gleses eren apelatz per so cor cara englesa⁴⁰ avien.⁴¹ Enaprés él
li demanà co avia nom⁴² la terra, e'l mercader li respòs⁴³ dién que
Iri⁴⁴ avia nom, so és Yrlanda⁴⁵ era apelada. Per què Sen Gregori
dix: —Süpies que ben⁴⁶ sembla que de Yri⁴⁷ eren, per so cor de ira
eren ixidors⁴⁸—. Enaprés Sen Gregori li demanà con avia nom lo
rey d'aquela terra, e'l mercader li respòs dién⁴⁹ que El'le⁵⁰ era apelat.
Per què Sen Gregori⁵¹ dix: —Bé és en⁵² à nom El'le,⁵³ per so cor
a'lcluya serà cantada en⁵⁴ aqueles partides—. Enaprés Sen Gregori
se n'anà al sobirà bisbe, e a penes él poc acabar ab moltes pregeres
que él fos là tramès per aquela gent a convertir. E con él se partís de
Roma, la ciutat comensà a éser molt torbada, per so cor Sen Gregori
se'n partia.

84v2 Per què éls anaren molt cuytossament al papa, e dixerén-li:
—Tu às ofendut Sen Pere, e às destruyda⁵⁵ Roma, e às lexat anar
Sen Gregori—. E per aquestes paraules lo papa fo molt espaor-
dit, per què de mantenent tramès los seus misatyes a Sen / Gre-

²⁹. - alegrement B: libenter... laetus V.

³⁰. - despuys li ho B.

³¹. - per forma... bels P: om. B.

³². - pèls P: cabells B: capillorum V.

³³. - per forum transiens cernit... capillorum nitore perspicuos, esse venales V190.3.

³⁴. - agrament P: greument B: acriter V.

³⁵. - Oy... dolor PB: heu pro dolor V.

³⁶. - al pretor add. B.

³⁷. - que P: qui B.

³⁸. - englesa: *recorda el conegut joc de mots anglici - angelici: anglici vocantur, bene, inquit, anglici quasi angelici, quia et angelicos vultus habent* V190.11.

⁴². - quin nom avia B.

⁴⁴. - Iri P 'Irlanda': Ira B: Dciri V (irlandès Eri(n)-Eire).

⁴⁵. - so és Yrlanda PB: no V.

gori que se'n tornàs. E co Sen Gregori agés ja anat per 'iii' dies, él s'amagà ⁶⁶ en un ostal en què los autres pausaven.⁶⁷ E una lagosta que li sobrevenç lo forsà que's posàs ⁶⁸ de liger,⁶⁹ e enseyà-li / per lo pensament del ⁶⁰ seu nom que [no] ^{60a} devia estar en un metex loc, lo cal dix per esperit de profescia: ⁶¹ —Adés seré eu pregat que m'igu-isca ⁶² molt ivasseraient ⁶³—. E mantenent los misatyes ⁶⁴ del papa vengren, qu'il forsaren que se'n tornàs, ya fos so ⁶⁵ que d'aysò fos él ⁶⁶ molt trist. E adoncs lo papa lo trase del monestir e féu-lo son diache e cardenal. *M.

Fo un temps que'l fluvi ⁶⁷ de Roma,^{67a} qui à noni Tibre, cresc tant fort fora son lit ^{67b} que sobre los murs de la ciutat de Roma ^{67c} puyà, e moltes cases enderocà. E adoncs gran multitud de serpens, ab 'i' drag ⁶⁸ molt gran, devalaren per flum ⁶⁹ de Tibre⁷⁰ en la mar. Mas, per les undes ^{70a} de la mar, totes mortes foren en la riba gitades; per què, coromperen tot l'ær per lo lur podrimet.⁷¹ E'naxi ensegui-se ⁷² gran plaga, en tant que ab corporal vista éls veseren ⁷³ sagetes del cel venir, que ferien les gens: so'ls era vigares.⁷⁵ E fo 'ntamenat^{75a}

⁶⁶ - 'Reposés, s'interrompés'.

⁶⁹ - liger 'llegir'.

⁶⁰ - lo pensament del seu nom B; lo pe. de li seu nom P.

^{60a} - no devia estar en un me. loc PB: eum in eodem loco stare debere V190.25.

⁶² - que miguísca B; que migesca P. No correspon bé al sentit d'aquest passatge, del text llatí, encara que els mots d'aquest pogueren suggerir-ho: comites adhortatur ut velocius debeant proficisci V190.27. En romanç, en canvi, *m'hic isca* (o *esca*) és 'que jo me'n vagi, que jo surti d'ací'. Veg. Cor., p. 356 s. v. *hic*.

⁶³ - ivasseraient P; yversosament B; velocius V: 'ràpidament'.

⁶⁵ - y a fos so P; yats se fos B.

⁶⁶ - fos el; el fos B.

⁶⁷ - fluvi 'riu'.

^{67a} - de Roma PB; no V.

^{67b} - Tibre cresc tant fort fora son loc P; Tibre cresch... B: Tyberis alveum suum egressus, tantum excrevit V190.30: la o i e del mot *loc* formen lligatura en P; en B llegim *loch* o *lih*, amb una vocal tan petita que a penes es destríia. Com a traducció de *alveum* hem d'esperar *lit* i no pas *loc*. Cal, doncs, llegir aquell.

^{67c} - de Roma PB; no V.

⁷⁰ - Tibre P; Tiberis B; Tyberim V.

^{70a} - undes P; ondes B; fluctibus V.

⁷¹ - podrimet P; poyrimet B; putredine V.

⁷² - ensegui-se P; ensegui-se'n B; secuta est V.

⁷⁵ - so'ls era vigares P; so'ls era vegares B: (singulos quosque percutere) viderentur V190.37.

^{75a} - e fo recomtat primerament an Pelagi papa... És evident que hi ha corrupció dels mss. catalans, car això ni correspon al context ni al text de V, que és «*quae primo omnium Pelagium papam percussit et sine mora exstinxit*» 190.37. És clar que hagué d'haver-hi aci un mot que significués 'contagiàt' o 'encomanat', parlant de la pesta. Però difícilment podria ser un derivat de *contagi* o *contacte*, llatínismes d'introducció tan moderna en la llengua popular. [Recomtat deu ser segurament errada per *entamenat*, que aquest sí que era antic, i figura en un altre

primerament en Pelagi, papa, que ^{76a} senes triga la plaga aucis.⁷⁷ Enaprés la ciutat fo ⁷⁸ desemperada per la major partida. Mas cor la glesa de Déu no podia ésser senes rector, lo pòbol ⁷⁹ tot elec ⁸⁰ per pastor e per pare esperital Sen Gregori, ya fos so que él i contrastàs molt. *M.

On con él degés ésser beneset, e † él agés les legeses del pòbol degastades, † ⁸¹ él fèu ⁸² sermó al pòbol; ⁸³ e, fasén professions, ⁸⁴ él / establí letanies; e pregà tota la gent que pregassen Déu tot ^{84a} humilment.⁸⁵ E, enaxí con totz ⁸⁶ pregaven ^{86a} Déus,⁸⁷ en tant s'escomoc ⁸⁸ la [tem]pesta[t] ⁸⁹ que en una hora moriren 'lxxx' ⁹⁰ homes. E per so ges ⁹¹ él no's gequí ^{91a} de monestar ⁹² lo pòbol ⁹³ que no's tolguessen de Déu ⁹⁴ a pregar, entrò ⁹⁵ que la [tem]pesta[t] ⁹⁶ se scsàs ^{96a} per la mercè de Déu. E quant la professió ⁹⁷ fo fenida, el volch ⁹⁸ fugir, mas no o poc fer, per so cor dia e nuyt gardàvent les portes de la ciutat homes vetlan,⁹⁹ per so que ¹⁰⁰ él no'n pogés ixir. Enperò, mudat lo seu ^{100a} vestir, él acabà ab alguns mercaders / que'l ne trasquesen ¹⁰¹ en 'i vaycel ¹⁰² de tota la ciutat

passatge de les Vides, veg. nota 96 al f° 114v1. L'alteració dels mss. també s'explica: segurament l'autògraf duria alguna cosa com *fontameat*, i sigui perquè *fon* vagi ser pres per la 3a. persona del perfet d'*ésser*, quedant *tameat* sense sentit, o perquè es llegís *cam* en lloc de *tam* i *re-* en lloc de *n*, l'arquetipus ho alterà convertint-ho en un mot conegut, J. C.]

⁷⁷. - aucis P: aucí B.

⁸⁰. - elec P: elegisch B: elegit V.

⁸¹. - el agés les legeses... degastades PB: lues populum devastaret V191.3. [Hi ha d'haver corruptela o greu malentès del sentit per part del trad., o almenys dels copistes. Potser, però, podríem suposar que el trad. escriví, en lloc dels mots enclosos entre creus: «ab les ge«n» del pòbol per legeses degastades». Lues hauria estat traduït (com el seu sinònim *sardes* ho és generalment) per *legeses*, el copista de l'arquetipus hauria copiat malament *e la(s) gens en el ages*, i el següent, no entenent-ho, hauria transposat *del pòbol* dos mots més enllà. J. C.]

⁸⁴. - professions P: pofessons B: processionem V.

⁸⁵. - tot humilment P: totz hum. B: attentius V.

⁸⁸. - s'escomoc la tempestat PB: lues ipsa desaeviit V. També més avall *tempestat* (PB) sembla ser error d'un copista per *pesta*; cf. nota 96, on V porta *pestem*, i f° 73, nota 10, on PB duen *tempesta*: [errors que fàcilment s'explicarien per un dels desplaçaments tan corrents en els nostres mss.: *s'escomoc ten(t) la pesta* que > *s'escomoc la ten pesta*. J. C.]

⁹². - E per so... monestar P:... gequia de monestar B. Variant de *amonestar* documentada en Llull.

⁹⁵. - dentrò B: donec V.

⁹⁶. - tempestat veg. nota 89.

⁹⁸. - volch f. B: vol fugir P: fugere voluit V191.10.

⁹⁹. - vetlan P: vetlans B: observabant V.

¹⁰⁰. - per so que P: per so cor B.

^{100a}. - seu B: sent P.

¹⁰¹. - trasquiren B: educeretur V.

¹⁰². - vaycel 'barril' P: vexelet B: dolio V.

fora. E quant él fo fora la ciutat,¹⁰⁸ él se n'anà a molt grans boscatyes,¹⁰⁹ e aquí el s'emagà¹⁰⁵ per 'iii' dies. *M.

85r2 Enayxí co'ls ciutadans de Roma lo querien molt diligenment, éls veseren una columna de luyñ molt resplandent que devalava sobre él en¹⁰⁶ aquel loc on él estava, en la cal columna vesec un ermità¹⁰⁷ resclús àngels puyans e devalans del cel. Enaprés Sen Gregori fo pres per tot lo pòbol, e feren-lo consecrar,¹⁰⁸ mal son grat, en sobirà bisbe. E que, mal son grat, fos él elegut en apostoli,¹⁰⁹ manifestament o¹¹⁰ pot hom veser qui lig les sues paraules. Car lig-se en una seua letra que tramès a'N Patrici,¹¹¹ així dién: «Dementre que les aut[r]es¹¹² causes de contemplació escrivetz,¹¹² me revocatx e'm datz plor en lo meu trebucament,¹¹³ car eu é ausit / so que dins¹¹⁴ ey eu perdut, dementre que defora no-degudament eu puyava a la altesa de regiment. Sapiatz que eu són tant fort per ma tristor feritz¹¹⁵ que a penes eu pusc parlar. Per què, no'm vulatz, donques, apelar¹¹⁶ «Noemi», so és «bel», ans me apelatz «Mara».¹¹⁷ per so cor eu són¹¹⁸ ple d'amargor». E en altra loc se lig: «Vosaltres¹¹⁹ qui mi conexetz: qued eu sia¹²⁰ pervengut a l'orde bisbal,¹²⁰ si mi amatx, playetz-me; car sapiatz que eu tot dia plor. E prec-vos que pregetx Déus per mi».¹²¹ *M.

Mas car encara destruyà la ciutat de Roma la pestilència davant¹²² dita, axí con él avia acostumat, él féu per tota la vila procession¹²³ ab letanies, en un temps de Pasca; en la cal processió¹²⁴ féu portar una ymaya de Sancta Maria, que és encara a¹²⁵ Roma,¹²⁶ segons que's diu.^{126a} La cal ymaya féu Sen Luch, qui era metye e mot bo pintor, a semblansa per totes causes, de Santa Maria. E així con éls portaven la ymaya,¹²⁷ lo torbamen de l'àcr fugia, e donava loc

¹⁰⁸ - E quant... ciutat PB: no V.

¹⁰⁶ - él en P: om. B.

¹⁰⁷ - ermità P: armitè B: in qua columna angelos descendentes et ascendentes quidam reclusus aspexit V191.16.

¹¹¹ - a'N Patrici P: en Art, patrici B: ad Narsum patritium V.

¹¹² - dum contemplationis alta describitis, ruinae meae mihi gemitum renovatis V191.21.

¹¹³ - trebucament P: ruinae V.

¹¹⁹ - Vosaltres P: Vosaltri B.

^{119a} - [qued eu sia pervengut: que eu sia pe. B: que eu sia en Déu pe. P: quod me ad episcopatus ordinem cognoscitur pervenisse V191.26. Segurament l'arquetipus duia la forma arcaica *qued eu* 'que jo', llegida *que Deu* per un copista; un corrector restituí *que eu* interlineant-ho i el copista de P acumulà les dues lliçons. J.C.]

¹²⁰ - orde P: hisbalia B.

¹²² - demont B: praedicta V.

¹²³ - procession P: professó B: processionem V.

¹²⁶ - segons que's diu PB: no V.

73r1 a la ymaya.¹²⁶ / E enaxí, après¹ la ymaya era feyta maravelosa² claretat, e gran puritat d'aer y remania.³ E adoncs foren ausides grans vous costa la ymaya, en l'aer, d'àngels cantans e disens: —Regina del Cel, vules-te alegrar,⁴ al'leluya! per so cor lo Fil de Déu <que> tu merist⁵ portar, al'leluya! ressuscità—. Axí com dix d'al'leluya.⁵⁰ E de mantenent⁶ Sen Gregori lo y ajustà aquelò que se'n segex; so és que / dix: —Prega per nós; d'aysò te pregam⁷—. *M.

85v1 E adoncs Sen Gregori vesec l'àngel de Déu, sobre lo castel qui és apalat Crescenti, ab⁸ lo coltel tot sangnent que tenia treyt, e que l'^{8a} tornava en la coltelera.⁹ E entès Sen Gregori que aquela [tem]pesta cessàs.¹⁰ E enaxí fo soptament feyt; per què, aquel castel fo apelat puy¹¹ lo Castel de l'Àngil.¹² *M.

Enaprès él tramès N'Agustí¹³ e N Johan, ab alguns d'altres, en Anglaterra,¹⁵ e l's¹⁵ convertí per ses pregeres¹⁶ e per sos mèritz a la fe de Jhesuchrist.

Fo de tan gran humilitat Sen Gregori que no donava leser¹⁷ que om lo lausés¹⁸ en neguna manera. Quo¹⁹ és manifest per so que él dix a²⁰ N' Esteve, bisbe, qui l'²¹ lausava en ses letres; axí dién: «Molt m'avetz lausat en vostres letres, plus que no dègretz, con eu no sia digne.²² Emperò escrit és: 'No laus home dementre que viu'. Emperò si eu no só digne d'aytals causes ad ausir,²³ eu vos prec que vosaltres oretz per mi, que'n sia feyt digne per Jhesuchrist».²⁴

Encara més, en la pístola qu'él tramès a N Narsi, patrici,²⁵

¹. - après 'darrera' o 'prop': pres B; post V.

². - maravelosa P: marevelosament B.

³. - remania P: romania B.

⁴. - d'àngels P: om. B.

⁵⁰. - per so cor P: om. B.

⁵. - merist P: 'vas merèixer': meresquist B; meruisti V. Perfet 2 del verb *merir* 'merèixer'.

^{6a}. - P desplaça els mots *lo Fil de Déu* posant-los darrera *portar*, i om. els 4 mots precedents (homeot.), que sols figuren en B i V.

⁶. - de mantenent: 'tot seguit': «dementre» B: «statimque» V.

⁷. - d'aysò te pregam P: d'aysò-t pregam al'leluya B: Deum rogamus, alleluja V.

^{8a}. - e que l B: que P.

⁹. - coltelera P: vaginam V.

¹⁰. - aquela tempesta cessàs P: aq. temp. cessava B: pestis illa cessasset V192.1.

¹⁷. - donava leser P: donava laser B: permitteret V.

¹⁹. - quo: que P: e B: nam V.

²². - «dementre que viu», *add.* B no V.

^{22a}. - escrit és... si P: om V.

²³. - ad ausir: Cor. § 32a. Cf. *ad aquel* 9r1 i 10r2 i *ad espau* 36v2.

²⁴. - Tradueix lliurement la frase «ut, si bona ideo in me dixistis, quia non sunt, ideo sint, quae dixistis» V.

dién:²⁶ «Certes, frare molt car, si tu apeles símia²⁷ leon, enayxi o fetz vosaltres; e podetz veser que'ls cadels royoses²⁸ apelam partz²⁹ o tigres». E més diu en la pistola que tramès «a» Anestasi,³⁰ patriarcha d'Antioxia, dién: «Vosaltres, mosseyors,³¹ a 'quelò^{31a} que dietz ésser luserna, e que parlatz³² «eu» en moltes maneres profitar; e en moltes maneres dietz / que eu pusc lusir³³ per vertutz³⁴ de bones / obres [per què], eu vos fas³⁵ saber^{35a} que † eu aesmi en³⁶ quant a mi, †³⁷ confès jo³⁸ ésser en dubitament³⁹ molt gran pervengut per vosaltres. Per so cor eu me pens⁴⁰ què só,⁴¹ e per aquest seyal⁴² eu no pusc pensar nulya^{42a} causa d'aquelò que vosaltres dietz ésser en mi.^{42a} E perpens-me⁴³ eu vosaltres qui etz,⁴⁴ e «no» m'albir⁴⁵ que mentir podetz. E quant eu vul creyre⁴⁶ aquelò que vosaltres dietz de mi, a mi contrediu la mia enfermetat; cant⁴⁷ disputar eu vul aquelò que en la mia lausor és dit, si pot ésser ver, a mi⁴⁸ contradiu la vostra santetat. Per què eu prec Nostre Seyor,

²⁶ - Aci manca la traducció de «quod causae et nominis similitudinem faciendo per scripturas clausulas declamationesque formatis» V.

²⁷ - *simia*: miam P: misericòrdia B: simiam V.

²⁸ - *partz*, 'leopard' (part PLDPF).

²⁹ - ad Anastasi B: ad Anastasium V.

³⁰ - mos senyors B: mon seyors P: quod vos me os domini... dicitis V192.32. Malentès degut a haver llegit *meos domini*, quan l'autor deia 'el fet que vosaltres m'anomeneu boca del senyor'.

^{31a} - aquelo que dietz ésser luserna PB: quod vos me esse lucernam dicitis V122.33. Construcció un poc anacolútica 'quant a això que dieu que jo sóc una llumenera... És versemblant que hàgim d'analitzar com *aquelò* 'a allò que dieu (us responc que)...', i llavors l'anacolut quasi desapareix. Veg. *lluerna* en el *Glossari*.

³² - *parlatz* P: parlam B: loquendo V.

³³ - *lusir*, 'lluïr'. El Diccionari Aguiló el documenta en Francesc de la Via, Cf. prov. ant. *luzir*, 'lluïr'.

³⁴ - *vertutz* P: virtut B.

³⁵ - *vos fas*, 'us faig': fau a B. Cor. § 43a.

^{35a} - per que eu vos fas saber P: per que eu fau a saber B.

³⁷ - quod vos me... lucernam dicitis, quod loquendo multis prodesse multisque posse lucere perhibetis, existimationem meam, fateor, mihi in maximam dubitationem perduxistis V192.33: saber que l'assesme cant a mi B: saber que el a en mi en quant a mi P. [La forma del trad. pogué ser *a(s)esmi*, però sembla que l'arquetipus de P i B desplaçà per error maquinau els mots en *quant a* posant-los darrere *l'aesmi* en lloc de davant. Llegiríem *que, en quant a mi eu aesmi, confès*... J. C.]

³⁹ - *dubitament*, 'dubte'. Cf. prov. ant. *doptamen*, 'dubte'.

⁴² - que: qui PB.

⁴² - Considero namque qui sum, et nihil in me ex huiusmodi boni signo deprehendo V192.34.

^{42a} - no pusc pensar nulya c. P: no pusch perpensar neguna c. B.

⁴⁵ - no m'albir que m. p.: albir-me que mentir podetz PB: 'm'albiro', 'penso'. Cor. § 43a. Considero autem qui estis et vos mentiri posse non arbitrator V192.5f.

⁴⁷ - cant P: e cant B.

⁴⁸ - si pot ésser ver a mi PB: no V.

barons. que alcuna causa se covenga a nós d'aquesta batalya que és entre nós. Per so cor aquellò que vosaltres dietz de mi, si ⁴⁹ enaixi no és, que per sa mercè vula que enaixi sia co vosautres dietz». *M.

86r1 Totes paraules d'ufana o ⁵⁰ de vanitat ⁵¹ refutava de si Sen Gregori. Per què el escrisc a N'Eulogi, patriarcha d'Alexandria, qui apelava Sen Gregori «Papa de tot lo món», enaixi ⁵² dién: «En lo comensament de la letra que a mi tramesist, m'apelest molt ergu-losament, en so que m'apelest 'Papa de tot lo món'. Per què adoncs ⁵³ agest cura de mi a aprèmer.⁵⁴ Per què eu / prec la vostra molt dolsa santetat que d'aysi ⁵⁵ enant no o fasatz;⁵⁶ per so car a nós ⁵⁷ és sostreyt aquellò que a altre és donat plus que rason o vol. Eu vul que sapiatz que ⁵⁸ eu no vul ésser enrequesit per paraules, mas per bones costumes;⁵⁹ ni'm pens que ⁶⁰ fos onor aquellò en què los meus freres conec⁶¹ eu que perden lur honor. Partesquen-se, doncques, de nós les paraules que inflen vanitat e nafren caritat». On ⁶² con En Johan, bisbe de Contestinople, usurpàs en si aquel nom de vanitat, so és que s'apelàs «Papa de tot lo món», la qual causa enpetrà fraudulentment ⁶³ / ab tot lo cinet,⁶⁴ entre les autres causes Sen Gregori li escrisc, dién: «¿Qui és aquel qui contra los⁶⁵ establiment dels evangelis e contre los establiment dels dretz canònics gausa venir non-degudament ⁶⁶ penre, ni dar a si nom no-legut,⁶⁷ novelament? ⁶⁸ Fort volria que senes minva ⁶⁹ fos ún, sel qui cobeseya ésser tot, so és qui cobeseya ésser seyor de tot lo món».⁷⁰

73v1 Era de tan gran umilitat *M. Sen Gregori que paraula de manament no volia dir als bisbes. Per què dix en ⁷¹ la pistola ⁷² que tramès a Eulogi, bisbe d'Alexandria, dién: «La vostra caritat parla, dién 'ayxi comanetz',⁷⁴ la qual paraula de manament vul que sia de / nós remuguda ⁷⁵ e del nostre ausiment.⁷⁶ Per so cor eu sé qui són e de vosautres qui etz:⁷⁷ per loc ets vosautres ^{77a} a mi freres,⁷⁸ e per cus-

⁴⁹ - adoncs ag. eu. de mi a apr. P: ag. eu. de mi tu adonchs ad apr. B.

⁵⁴ - aprèmer 'oprimir' (doc. en Llull). Però l'original deia al contrari: *superbiae appellationis verbum... imprimere curavisti. Malentès, sembla.*

⁵⁷ - nós PB: vobis V.

⁵⁸ - Eu vul... que PB: no V.

⁵⁹ - bones costumes B: letres costumes P: moribus V.

⁶⁴ - 'sinode'.

⁶⁶ - non-degudament P: no-degudament B.

⁶⁹ - minva P: minvament B.

⁷⁰ - ut velut sine minutione sit unus, qui appetit esse universus V193. 5: *que fos almenys u aquell qui té l'ambició de ser universal: al·lusió irònica a les nombroses heretgies que lluitaven dins l'església grega.*

^{77a} - B: om. P els 4 mots darrers (homeot.: etz per loc vosautres etz).

⁷⁸ - per loc ets vosautres a mi freres PB: loco enim mihi fratres estis, moribus patres V193.20 (= «vous êtes mes frères par la place que vous occupez» Roze I 224.50).

tumes etz ⁷⁹ a mi pares». E sobre tot no volia Sen Gregori, per gran humilitat que él avia, que les femnes veles s'apelassen ⁸⁰ les sues ⁸¹ serventes. Per què escrisc a Na Rusticana, patricia, dién:

«Una causa reebí ⁸² eu en les tues letres, so és que aquelò que una vegada pogra ésser, moltes vegades se disia, so és: 'serventa vostra'. Eu, qui só cargat ⁸³ per càrec de la bisbalia, e són feyt sér ⁸⁴ de totz, ¿per cal raysó te dius ésser serventa de mi? Con tu foses tu ⁸⁵ metexa, ans que eu receubés lo bisbat. ⁸⁶ Per aysò eu te prec, per lo Déus ⁸⁷ totpoderós, que aquesta paraula tu no m'escrisques en les tues letres, ni eu no la y atrop ⁸⁸ escrita». ^{89a} Primerament s'apelà él en ses letres ^{89a} «sér dels sers», ⁹⁰ e'establí que totz los autres apostolis ⁹¹ s'apelessen ayxí meteys. ⁹² Fo de tan gran humilitat Sen Gregori que, dementre que visc, ⁹³ per gran humilitat que avia, no volc que'ls seus libres / fossen publicatz: que era li vigares. ⁹⁴ per comparació ⁹⁵ dels mals, ^{95a} que res no valgesen. Per què, él escrisc ⁹⁶ a Innocèn, pretor d'Àfrica, enayxí dién: «Per so car volgetz que la esposicion del sant baron Yob ⁹⁷ vos tramesés, per so que'us hi estudiésets, ⁹⁸ molt me n'alegri. ⁹⁹ Mas si'us voletz engrayxar de molt delicat menyar, / legitz los escritz de Sent Augustí, qui és dé la vostra terra. E sapiatz que'ls autres vos seran viyares ¹⁰⁰ que sien grut ¹⁰¹ a comparació dels seus; ^{101a} per què, en vul que no'ls queregatx ¹⁰² lo nostre grut, ¹⁰³ ni no vul eu, dementre que són en aquesta vida, ¹⁰⁴ que si alcuna causa ey eu dita que sia leugera als homes, que sia manifestada». *M.

Es lest en 'i' libre qui és traslatat ¹⁰⁵ de grec en latí que un sant baró qui era abat, e avia nom Johan, anà a Roma, per visitar lo loc ¹⁰⁶ dels apòstols. E Sen Gregori, papa, vesec él ¹⁰⁷ passar per mig de

⁸¹. - seues B.

⁸³. - cargat P: carregat B.

⁸⁶. - bisbat P: bisbalat B.

⁸⁸. - atrop 'trobi'.

^{89a}. - ni eu... escrita PB: no V.

^{89a}. - él en ses letres P: om. B.

⁹⁰. - serf dels sers.

⁹³. - visc 'va viure', Grandgent 175 i Cor. § 53.

⁹⁵. - B: comparacions P.

^{95a}. - in aliorum comparatione suos nihil valere aestimabat V193.31. Esmenar dels mals en dels altres? Però potser el ms. llatí usat llegia malament in malorum per in aliorum.

⁹⁶. - escrisc P: 'va escriure': n'escrisch B; C 53c.

⁹⁸. - que'us hi estudiésets P: que institui disets B: estudiásets 'us hi exercitéssiu'.

¹⁰¹ i ^{101a}. - grut, 'segó' PB: fufurem V. (rossell, Grandó 193).

^{101a}. - Se us P: om. B.

¹⁰². - no'ls queregatx: 'no els cerqueu' «non quaeratis» V.

¹⁰⁵. - traslatat P: traletat B: translató V.

la ciutat, e volc-li davant ixir per so que li fesés honor. E axí co Sent Gregori vesec que'l sant hom se volia gitar en terra, él se cuità, e gità's¹⁰⁸ davant él primerament¹⁰⁹ en terra, e d'aquí no's volc levar entrò que l'abat se'n levà primerament. En la cal causa molt lausà¹¹⁰ humilitat. *M.

86v2 Fo Sen Gregori de tant gran larguessa de dar almoynes que no tant solament faÿa almoynes an¹¹¹ aquels qui li estaven de costa,¹¹² ans o fasia an¹¹³ aquels qui li estaven luy; e especialment an¹¹⁴ aquels¹¹⁵ qui estaven en lo¹¹⁶ mont de Synay aministrava totes lurs necessàries.¹¹⁷ E de totz aquels qui freyturaven del seu perdó
74r1 avia los lurs noms escri[s]tz.¹¹⁸ e liberalment él lur¹¹⁹ perdonava / e'ls faÿa ben.¹²⁰ E totz dies él cuydava¹²¹ pelegrís a la sua^{121a} taula; cntre / los cals un dia, ayxí con él hac pres l'orsol¹ plen d'ayga, n'i ac un a² qui volc dar de l'ayga: e'naxí con él li'n volc donar, per sa humilitat, aquel pelegrí, soptament³ fo esvaneyt, que no'l vesec, puxes.⁴ E con él d'aysò se maravelés⁵ molt, Nostre Seyor li aparec⁶ en visió, la nuyt, dién: —Totz dies me recebs en mos mem-bres, so és, reebén los meus paubres,⁷ mas vuy⁸ me reebest^{8a} perso-nalment, e'm donest de l'ayga humilment en les mias mans⁹—.

*M.

E'n altre temps Sen Gregori manà al canceller seu que totz dies cuydàs 'xii' paubres a menyar; per què, lo seu canceller¹⁰ complí lo seu manament. E enaxí co'ls paubres me'nyaven un dia ensems, Sen Gregori¹¹ n'i contà 'xiii', per què él dix a N'Acressit,¹² cancel·la-ri¹³ seu, per què avia¹⁴ feyt contre'l seu manament en aysò: que él avia cuydat¹⁵ lo 'xiii'^a paubre.¹⁶ E, per la sua¹⁷ demanda, lo can-

¹¹². - *de costa*, 'al costat'.

¹¹⁷. - *necessàries* P; 'necessitats': necessitats B.

¹¹⁸. - *en lur* P: el los B.

¹²⁰. - «Monasterium Hierosolimis instituit et Dei famulis illic degentibus necessaria mittere procuravit; tribus quoque millibus ancillis Dei pro quotidianis stipendiis octoginta libras auri annualiter offerebat» V: *om.* P.

¹²¹. - *cuydar* <covidar. *Variant antiga de convidar, que es rechteix desorés* (f° 24r1, nota 15).

¹. - *Orsol*: Espècie de gerra, atuell o recipient per a líquids (doc. del segle XIV, Dicc. Aguiló).

². - *soptament* P: *om.* B.

⁴. - *puxes* P: *pus* B; *que no'l vesec puxes* PB: *no* V.

⁷. - *so és...* paubres PB: *om.* V.

⁸. - *vuy* PB: en lloc de 'ahir': hesterno (autem die) V194.19.

^{8a}. - B: *me reebest mi* P.

⁹. - *e'm donest...* mans PB: *no* V.

¹². - *a N'Acressit* P: a Na Trassit B: «accersito» V '*cridat, fet venir*' *malentès com a nom propi*.

¹⁴. - «el» *add.* B.

¹⁶. - *cuydats* B, veg. nota 121 del f° 73.

celler¹⁸ los nombrà, e no n'i trobà cor¹⁹ 'xii' tant solament; per què, dix a Sen Gregori: —Sàpies,²⁰ séyer²¹ pare, que sò²² són cor²³ 'xii'—.

Enaprés²⁴ Sen Gregori esgardà²⁵ aquel paubre qui de costa²⁶ li estava, e vesec²⁷ que li mudava la cara, que²⁸ li aparia jove molt bel, e enaprés li semblava home²⁹ vel ab la barba canuda. Per què, quant agren menyat, Sen Gregori lo³⁰ mès a³¹ la seua cambra ab si, e pregà-lo que li dixés éi qui era. E aquel li respòs, dién:³² —¿Per
87r1 què'm demanes lo meu / nom, qui és maravelós? Esters³³ tu sàpies³⁴
que eu só cel a cuy tu donest la tua escudela de l'argent:³⁵ sela que
t'avía tramessa la tua³⁶ mare ab legums; e aysò sàpies³⁷ per cert:
74r2 que d'aquel dia a ensà que tu'm³⁸ donest a mi l'escudela, lo Seyor
t'à feyt / bisbe de la sua³⁹ gleysa,⁴⁰ e't féu⁴¹ successor⁴² de Sen Pere
Apòstol—. E Sen Gregori li dix: —E ¿con⁴³ sabs tu aysò⁴⁴ que tu'm
dius, que Nostre Seyor m'aya feyt bisbe, puy,⁴⁵ de la sua⁴⁶ gley-
sa?⁴⁷—. E'l paubre li respòs, dién: Per sò o sey eu,⁴⁸ cor⁴⁹ són àn-
gel de Déu, qui m'à ara^{49a} tramès a tu per so qu'eu te gart totztemps
de falir, e per so que tot so que⁵⁰ vules ab Déu enpetrar, per mi
o pusques empetrar—. E mantenent éi s'esvanesi, que no'l vesec.⁵¹
*M.

En aquel temps era un ermità qui era home molt de⁵² gran vertut, e qui⁵³ avia per⁵⁴ Déu totes causes desemparades, estirs⁵⁵ una gata, la qual, [en sa fauda] ayxi con companyó, [per què la] tenia^{55a} molt suaument en la sua fauda.⁵⁶ E féu oració a Déu que éi li degés mostrar, per sa mersè, ab qui auria éi gasardó⁵⁷ en lo devenidor temps —per sò car⁵⁸ éi avia desemparat tot cant avia— ni ab cuy

18 i 24. - cor, 'més que', 'sinó'. So son cor 'xii': 'no són més que dotze', Cor. p. 352 i n.; AlcM. Cf. 52v1.

24. - cor P: sinó B.

30. - B: lon P.

33. - Esters, 'fora d'això', Verumtamen V.

34. - «quia ego sum naufragus ille» V: om. P.

35. - de l'argent P: de argent B.

48. - Per sò o sey eu PB: no V.

49. - cor, 'perquè', variant de car QUARE.

49a. - B: m'a ara mi P.

50. - so que P: 'ço que': quant te B.

61. - que no'l vesec PB: om. V.

64. - amor add. B no V.

65. - estirs, 'fora de', variant de esters documentada en Hom. Org. 5.

55a. - la qual en sa f. ayxi con co. perque la tenia molt su. P.

56. - tenia fauda PB: no V.

67. - gasardó, «guardó» 'premi'.

58. - per so car B: d'aysò car P: qui illius amore nil ex divitiis... possideret V195.6.

- estaria ni on.^{58a} Per què una nuyt li fo revelat que él degés aver espe-
 87r2 ransa que él estaria ab Sen Gregori, bisbe de Roma, en lo esdevenidor
 segle. Per la cal causa se plorà mot fortment, e pensà-se que / poc
 li profitaria la sua probretat⁵⁹ volenterossa si ab Sen Gregori rece-
 bia gasardó,⁶⁰ qui era tan⁶¹ ric-hom⁶² en lo món. E con él se pensàs
 dia e nuyt la sua paubre⁶³ e les riqueses de Sent Gregori, en l'autra
 nuyt ausi Nostre Seyor,⁶⁴ dient: —Auges tu, co gauses tu comparar
 la tua⁶⁵ paubretat ab sò que té Sen Gregori? Con riqueses no fassen
 hom viciós, sinó aquels qui les posseixen.⁶⁶ Sàpies que tu ames més
 aquela tua⁶⁷ gata que Sen Gregori no fa totes les sues⁶⁸ riqueses,
 les quals dóna tot dia,⁶⁹ molt largament e les menyspresan⁷⁰—.
 Enaprés l'ermità féu gràcies a Nostre Seyor, e pregà Déus que,
 74v1 après sos dies, o quant a Déu plauria,⁷¹ que él estegés⁷² ab Sen
 Gregori, e que ab él receubés⁷³ gasardó. *M. /
 Enaprés Sen Gregori fo acusat d'omesí ab⁷⁴ l'emperador⁷⁵
 e sos fils, dién falsament que él avia mort 'i' bisbe; per què él escrisc
 en 'i' letra, que tramès a N⁷⁶ 'Apocrisari,⁷⁷ dién: «Sàpies una causa
 de què eu te prec: que diges als nostres⁷⁸ senyors que, con eu sia sér
 d'èls,⁷⁹ no deven pensar que eu sia en pensament de dar dapnatye
 e alcú⁸⁰ dels Lumbrans,⁸¹ ni consentiria⁸² a la mort d'èls. E vuy,
 si eu no fos, la gent de Lombardia no agre⁸³ rey ni due ni comte,
 87v1 mays que foren⁸⁴ en la lur / confosió. E car eu tem⁸⁵ Déu, sàpies
 que eu no consentiria en la mort de degun⁸⁶ hom». Vec-vos⁸⁷ de

^{58a}. - ni ab qui... on PB: no V.

⁵⁹. - *sua probretat* P: *seua paubreta* B : *praubetat* PDPF; *també paubre* a (nota 63).

⁶⁰. - *Segor* 'senyor', grafia insòlita en el ms.; cf. viga 'vinya' 84r1, 86v2.

⁶¹. - P: *posseixen* B.

⁶². - *contemnendo* V195.17.

⁶³. - *estegés* P; *sters* B.

⁶⁴. - *d'omesí* ab P: *d'omey* a B: 'homicidi' (omesii = omesisi).

⁶⁵. - *Mauritium* V: *om.* PB.

⁶⁶. - a N' P: *om.* B.

⁶⁷. - *N'Apocrisari*, malentès com a nom propi.

⁶⁸. - *nostres* P; *vostres* B; *meis* V.

⁶⁹. - 'serf'; *servent* d'èls B: *sér* d'eles P: *servus eorum* V.

⁷⁰. - *alcuns* B.

⁷¹. - *Lumbrans*, 'longobards': «Lombarts» B: «Longobardorum». V. *Existiren* *Lomprand* (= -brand), *lutbrand* i *Lamprand* (= -brand) *com a formes de noms de persona germànics, que ajudarien a explicar aquesta variant, i el darrer alterna en els docs. amb Lambard* [Förstemann, *Namenbuch* 333, 851, 1006, J. C.]

⁷². - *consentiria*; *consentiria* P: «que consentís» B.

⁷³ i ⁷⁴. - *agre*, 'hagués'; «hagren» B; «haberet» V; *foren*, 'serien' és general en català. *Aquest ús del subjuntiu imperfet en -ra amb el valor del condicional encara és viu en el valencià; per a l'occità, Grandgent 185 veg. nota 90.*

⁷⁵. - *degun* = cap, ningun.

⁷⁶. - *Vec-vos* 'heus' 'vet'. Cf. Grandgent 156.2.

canta humilitat era Sen Gregori, car, con el fos sobirà bisbe, el s'apelava «*sér*»⁸⁸ de l'emperador, e l'apelava «son seyor». E podetz veser de quanta humilitat⁸⁹ era, ni de quanta santetat, que en la mort dels seus enemics el no consentira,⁹⁰ *M.^{90a} con en Marici,⁹¹ l'emperador, perseguís Sen Gregori e⁹² la Glésia de Déu. Entre les autres causes li escrisc ad él enayxi Sen Gregori: «Per so cor eu són peccador eu creu que'l Toipoderós Déus avetz en tant plagat,⁹³ en quant vosaltres fetz mal als servidors de Déu ni'ls turmentatz». *M.

Una vegada fo que un home⁹⁴ d'àbit de monge tenia i⁹⁵ espasa dreyta⁹⁶ davant l'emperador, e esbrandia-la entrò a⁹⁷ él, e dix-li que a glasi⁹⁷ moria; per què, En Tritus⁹⁸ Mauricius, l'emperador,^{99a} se tolc⁹⁹ de perseguir Sen Gregori, e pregà Sen Gregori molt fortment que pregàs Déu¹⁰⁰ per él, per so que Nostre Seyor lo¹⁰¹ punís dels seus falimens en aquest segle, e que no lo punís al jorn del jusesi.¹⁰² *M.

Altre vegada En Maurici vesec que él estava davant la cadira del sobirà bisbe, e ausí¹⁰³ que'l Jutye cridava, dién: —Amenatz-me En Maurici!—. Per què los ministres lo preseren, En Maurici, e 87v2 l'amenaren davant / lo Jutye, e'l Jutye li dix: —Vius tu,¹⁰⁴ sàpies

⁸⁸. - *ser* P: *servent* B: *servum* V.

⁸⁹. - *humilitat* PB: *innocentiae* V.

⁹⁰. - ni de quanta santetat PB: *no* V.

⁹⁰. - *consentira*, 'consentiria' nota 83.

^{90a}. - e con P.

⁹¹. - *Marici* P: *Maurici* B: *Mauritius* V.

⁹². - e P: ni B: et V.

⁹³. - *placatis quanto me ei male servientem affigitis* VI95.33. [El traductor desvia i atenua la idea (potser guiat per una confusió de *placare* amb *plagare*) d'acusació humil de si mateix. J. C.].

⁹⁴. - «vestit» add. B: *indutus* V.

⁹⁵. - *dreyta*, 'alçada'? però cf. *treyta i evaginatam dextera tenens* V (*desembeinada* o 'en la mà dreta'; *malentès?*).

⁹⁶. - entrò P: contra B: contra (*eum vibrans*) VI95.2f.

⁹⁷. - glasi 'gladi, espasa'.

⁹⁸. - En Tritus: Titus B: *territus* V (*malentès com si fos un nom propi*).

^{99a}. - l'emperador PB: *no* V.

⁹⁹. - se tolc 'deixà de'. En PDPE, no en AlcM., com a reflexiu amb aquest *sentit*.

¹⁰¹. - P: add. *no*! B: *no* V.

¹⁰². - jusesi 'judici'.

¹⁰⁴. - *vius tu* B: *Vius tu ara* P: *Ubi vis ut reddam tibi mala quae in hoc saeculo perpetrasti?* V. [El traductor ha entès malament *ubi vis*, o més aviat una lliçó alterada *ui-uís*, que devia dur el seu manuscrit llatí, com si fos *vivus* o *vivis*, i interpreta que el Jutge, Déu, li deia 'ara ets viu, però sàpigues que (quan moris) et faré pagar els mals que has fet en el món' (P); o bé 'boi viu encara et faré ja pagar...' (B). En realitat en l'original li pregunta on vol que els hi faci pagar. J. C.]

74v2 que eu te redré¹⁰⁵ / los mals que tu às feyzt en aquest món—. Per què En Maurici li respòs, dién:¹⁰⁶ --Sèyer, si't plau, en aquest segle me dóna penitència, e prec-te que tu'm dós¹⁰⁷ gasardó¹⁰⁸ a l'autre segle¹⁰⁹—. E mantenent la divinal vou manà lliurar^{109a} En Maurici, e sa muler, e'ls¹¹⁰ fils, e les files^{110a} a'N Foca, qui era cavaler, per so que'ls aucisés. La cal causa fo feyta; e quant los ac mortz,¹¹¹ En Foca succeí a l'emperi. *M.

Una vegada, ayxi con él cantava missa en l'esglesia de Sancta Maria la Mayor,¹¹² quant fo en aquela paraula que'l bisbe pronuncia: «La pau de Nostre Seyor sia ab vós»,¹¹³ l'àngel de Déu li respòs altament, dién: —E¹¹⁴ ab lo teu esperit—; per què, lo papa, cant canta en la festa de Pasca, en aquela gleysa, ni^{114a} diu al pòbol,¹¹⁵ «Pau sia ab vós»,¹¹⁶ per raó d'aquel miracle no li respon hom. *M.

Fo un temps qu'En Trayà, l'emperador de Roma, s'aparelava de fer batalla molt cuytossament. E vene-li¹¹⁷ una femna vídua, poloran e dién: —Prec-te eu, sènyer, que la sanc del meu fil deges venjar ses tot mal—. E con En Trayà, l'emperador, li dixés: —Sàpies, femna, que si eu torni sans¹¹⁸ de la batalla, que eu faré aquelò que tu vols—. Per què la femna¹¹⁹ li dix: —E qui'm farà so que tu'm prometz si tu mors en la batalya?—. E'N Trayà li respòs:¹²⁰ —Aquel qui après mi serà emperador—. E la femna li dix: —E què't profitarà a tu si altre lo-m¹²² fa justèsia?¹²¹—. E'N Trayà li dix: —Sàpies que profit serà a mi / e a tu—. E la vídua dix: —E no seria¹²³ melor a tu que tu'm donasses justeya,¹²⁴ e que tu preesses aquest¹²⁵ loger, que si'l trametz ad altre?¹²⁶—. E adoncs, és En Trayà escomogutz¹²⁷ a pietat; devalà del caval, e aquí meteys él venjà la sanc d'aquel qui no avia colpa. *M.

¹⁰⁵. - redré P; retré B 'retornaré'.

¹⁰⁷. - dós per dóns 'donis'. Cor. § 38.

^{109a}. - B: om. P.

¹¹⁰. - e'ls P; e sos B.

^{110a}. - e les files P: om. B.

¹¹¹. - miles ejus ipsum cum tota familia sua gladio occidit V.

¹¹². - vós P: vosautres B.

^{114a}. - ni, *sembla, en el sentit de 'i', que és normal, com és sabut, en el català medieval; altrament aci, també en el text llatí, nec sibi V196.15.*

¹¹⁸. - torni sans P: torn san B 'torno sa'.

¹¹⁹. - femna PB: vídua V.

¹²¹ i ¹²⁴. - justèsia justícia B; PDPF; en forma més radicalment hereditària, catalana, justeya, nota 124 (*AlcM* documenta aquesta en doc. de 1291).

¹²². - lo-m 'mc, a mi', veg. notes gramaticals, com lo-l etc.

¹²⁴. - veg. nota 121.

¹²⁷. - és escomogutz 'fou fortament agitat' = conmotus est 'fou agitat' Cor. § 61.

Diu-se que, dementre que un fil d'En Trayà cavalcava per la ciutat, e molt nesciament coria, que¹²⁸ el aucis un emfant d'una femna vídua. / E con la femna se'n clamés a N¹ Trayà [e]mperador,² l'emperador liurà lo seu fil a la femna en loc d'aquel seu³ fil que avia perdut, e enrequesí-la⁴ molt fortment. *M.

Una vegada que era mort l'emperador En Trayà, Sen Gregori passà per la Plasa d'En Trayà, e remembrà-li la suavesa⁵ de l'emperador e del seu jusesi. E anà-sse'n a la glesa de Sen Pere, e aquí el plorà molt amargossament per la eror d'el. Per què adoncs li fo respost divinalment per una vou, dién: —Vec-te⁶ que la tua⁷ oració ey eu complida, e é perdonada⁸ pena perdurabla a N Trayà. E garda't diligentment que tu no'm prec's per alcun home dampnat d'aysí⁹ enant—.

Reconta¹⁰ En Damaceno¹¹ en un seu sermó, dién que, dementre que¹² Sen Gregori orava¹³ per En Trayà, el ausí una vou divinal, dién assí:¹⁵ —La tua vou ey eu ausida, e é donat perdó a N Trayà, de la cal causa— / dix aquí meteys —testimoni és¹⁵ orient e solcoigant—. E sobre aysò dixerén alsens qu'En Trayà fo resucitat per Sen Gregori, e quant fo tornat viu el féu¹⁶ per què ac perdó de sos pecatz. E enayxí el ac glória, ni no era en infern finalment dampnat per sentència definitiva.¹⁷ Altres dién que l'arma¹⁸ d'En Trayà no fo simplement deliurada de pena perdurabla, mas que la sua pena li fo perlongada¹⁹ entrò a cert temps, so és: entrò al jorn del jusesi. Altres dién que la pena li fo tatxada,²⁰ quant en loc, sotz alcuna manera de turment, entrò que, per oració de Sen Gregori e per la misericòrdia de Christ, lo loc e la manera de la pena fo mudada.²¹ E diu-se que l'àngel²² ajustà aquela paraula: —No prec's per home²³ dampnat. De 'ii' causes t'és donada lesta,²⁴ so és: que

⁴. - la B: lo P: ipsam V. Enrequesí-la: dotavit V196.31: *sembla entendre's que l'hi va casar*.

⁵. - suavesa B: sua velesa P: mansuetudinem V.

⁶. - Vec-te 'heus aquí'. Cf. vec-vos f° 74 nota 87.

⁸. - e é perdonada B: e perdona P: complevi V.

¹². - B: qui P.

¹⁵. - és i ves B: om. P: cujus rei (ut ibidem dicit) testis est oriens omnis et occidens V197.3.

¹⁸. - l'arma PB: anima V; occit. ant. arma 'ànima'.

¹⁹. - 'diferida': ad diem iudicii fuit suspensa V197.9.

²⁰. - tatxada 'taxada', 'administrada', 'infligida'. Variant registrada en un doc. de 1359. Alii, quod poena quoad locum vel modum aliquem tormenti sub ed. condicione fuit taxata V.

²¹. - La trad. aci omet un centenar de mots del text llatí (ed. Gr. 197.12ss.: ed. Lió f° 36v2).

²⁴. - lesta 'elecció', 'tria': duorum tibi datur optio V197.23.

en purgatori estaràs²⁵ dos dies turmentat, o seràs tostemps en ta vida²⁶ ab dolors²⁷—. E él elegy²⁸ que en tota la sua²⁹ vida sia trebalat per dolors,³⁰ plus que si era dos dies cruciat en purgatori.³¹

75r2 Per què fo feyt que totztemps fo trebalatz³² per febre, o³³ per gota, o per alcunes tristors, o fo cascat³⁴ per alcunes dolors e³⁵ trebalat per dolor de ventrel. Per què, en una pistola parlà, ayxí dién: «O Déus,³⁶ per tantes gotes, e per tantes tristors,³⁷ e per tantes dolors són eu apremut que la mia³⁸ vida m'és molt gran pena. Totz dies defali³⁹ eu en dolors, e deyg⁴⁰ totz dies lo remesi⁴¹ de la mort, sospiran». E en altre loc⁴² diu: «La mia dolor⁴³ entretant me pens⁴⁴ que's partesca de mi tot l'ayn, e⁴⁵ que no m'aucia.⁴⁶ Per què's / 88v1 / fa tot dia que eu són en la mort, e'n⁴⁷ són refutat e foragitat per⁴⁸ la mort. E enaixí la podridura de la mia humor podrida⁴⁹ me beu,⁵⁰ per so que'l viure me sia peña e que eu deig⁵¹ e esper⁵² la mort, la cal eu creu⁵³ que'm sia remesi». ⁵⁴ *M.

Era i^a matrona que totz dimenges oferia a Sen Gregori dos pàs.⁵⁵ E con él, après la sol'lempnitat de la missa, li donàs lo cors de Nostre Seyor Jhesuchrist, e dixés: «Lo cors de Nostre Seyor Jhesuchrist te gart en vida perdurabla»,⁵⁶ mantenent la femna fada se ris. Per què él de mantenent tole la mà dreta de la sua boca, e una part del cors de Nostre Seyor él pausà sotz l'autar. E enaprès él demanà a la femna, davant tot lo pòbol,⁵⁷ per cal causa se gausec rir.⁵⁸

²⁵. - estaràs P: sties B.

²⁶. - El[e]gys: *Potser esmenar en eleys, perfet fort, ll. vg.* ELEXIT: qui praelegit V197.25.

²⁹. - dolors P: dolor B.

³¹. - eleys mls add. B: no V [*millor (= més aviat) que en el purgatori mateix*]. Per a el(l)eix, veg. *Hom. d'Organyà i altres textos arcaics. ¿O és repetició de la idea (o lapsus) de la nota 28?*

³⁴. - cascat: aut validis doloribus conquassatus V197.28.

³⁵. - cascat... dolors e P: om. B.

³⁶. - O Deus PB: no V.

³⁹. - defali 'defalleixo': defal B. *Cor.* § 43a.

⁴⁰ i ⁵¹. - deyg...deig 'desitjo': suspiro...desideranter expectem V197.7,2f.

⁴². - E en altre loc B: E entre loc P: item alibi V.

⁴⁴. - me pens P: mi pens B. *Però aquest mot i els 9 següents sembla que es deguin a corrupció d'algun copista que llegí me pens en loc de m'és pans 'm'és lleu, ténue': dolor meus interdum mihi lentus et interdum nimius, sed neque ita lentus ut recedat, neque ita nimius ut interficiat V197.33.*

⁴⁵. - e: ab B.

⁴⁶. - no m'aucia B (*no em mati*): no mauga P: neque... interficiat V197.33.

⁵⁰. - me beu B: me ben P: me infectio... imbibit V 197.35, 'se m'empassa, m'amara'.

⁵¹. - deig, veg. nota 40.

⁵⁵. - pas 'pans' pl. de pa; màs 'mans' n. 60 e add. P, no BV.

⁵⁸. - rir P = riure B = occit, rir.

E ela dix: —Per so car lo pa que⁶⁹ avia feyt ab les mies pròpies màs⁶⁰ apelaves tu «cors de Nostre Seyor». E adoncs Sen Gregori se gità en terra en oració per la no-feseltat⁶¹ de la femna. E quant èl se levà de⁶² terra èl trobà⁶³ que aquela part del pa que possà sotz l'autar era tornada carn, a semblansa de det, per què, lo⁶⁴ mostrà a la femna, e enaixí èl la convertí a la fe bonament. E après⁶⁵ èl se pausà en oració, e trobà que aquela carn era tornada⁶⁶ en pa, 88v2 e dix a la femna / que lo rescabés. *M.

A⁶⁷ alguns prínceps donà Sen Gregori un petit⁶⁸ de la dalmàtiga⁶⁹ de Sen Johan Avangeliste. E quant l'agren receubuda,⁷⁰ ayxi 75v1 con a vils / reliquies, ab indignacion, la li rederen.⁷¹ E adoncs Sen Gregori féu⁷² oració a Déu, e'l demanà un coltel, e puis-ne⁷³ aquel drap, per què de mantenent ixi⁷⁴ d'aqueles puntures⁷⁵ sanc. E enaixí fo demostrat con⁷⁶ eren preciosses aqueles reliquies,⁷⁷ divinalment. *M.

Fo un ric-home⁷⁸ de Roma qui desemparà sa muler, e † panà-lo⁷⁹ comunió [a] l'apostoli; per què, fo de la vila gitat. Per la cal causa fo molt trist e, la⁸¹ com[unio]portan, no la⁸² poc desemparar,

⁶⁹. - trobà P: atrobà B (*duplicat que es repeteix sovint entre els dos mss., p. ex. 73v1 n. 89*).

⁶⁰. - lo P: la B. Per a P l'antecedent és *det*; per a B és «carn».

⁶¹. - i: petit Sent Gregori B. Un petit de 'un poc de'.

⁶². - dalmàtiga P dalmàtica B.

⁶³. - puis-ne P: puns-ne B; pupugit V. Perfet fort de *púnyer* o *punyir*: 'en punxà' = *hi punxà, amb ell punxà*. Del ll. tardà PUNXIT: veg. nota 75.

⁶⁴. - puntures P: puntidures B: punctionibus V: 'punyidures, punxades'.

⁶⁵. - panà lo P: emblà la B. 'Va robar, privar de': 'fou privat de comunió, excomunicat'. Occit. ant. *panar* 'robar'. Encara que aquest mot sigui un dialectalisme extrem i rar en català antic (manca en AlcM), ha viscut sempre en gascó i llengd. amb vitalitat molt vigorosa (per exemple ara a la Vall d'Aran) fins al límit mateix del català. El que ens ha obligat a posar el text entre creus no és, doncs, pas aquest verb, per més que estigui en un matis translàtic poc corrent; sinó el conjunt de la frase, que és quasi igual en els dos mss. (salvant la sinonímia *emblar* - *panar* i uns pocs detalls més, que indiquem minuciosament en les notes). El text llatí és: «fuerat a pontifice communione privatus, quod ille, molestissime ferens, sed auctoritatem tanti pontificis evacuare non valens, magorum... (V198.19; Roze I, 230.5). Hi ha sens dubte certa corrupció en els dos mss. catalans. [Al començament no hi ha gran dubte: la trad. portaria *panà:l la comunió l'apostoli* (segons B *emblà:l la co-pap*-, que vol dir el mateix), i els mss. alteraren un poc el règim, no comprenent l'apòcope arcaica *panà:l* per *panà:li*. Però una corrupció més greu ha de trobar-se després, en la segona aparició del mot *comunió*; segurament l'autògraf diria *e la comportan* amb alguna separació entre la *m* i la *p* i l'arquetipus entendria que *com* era una abreviatura de *comunió*. En conclusió el text correcte seria: «panà:l la comunió l'apostoli, per què fo de la vila gitat; per la cal causa fo molt trist, e la comportan, no la poc desemparar, per la auctoritat del sobirà bisbe». O sigui que resignant-s'hi hagué d'abs-tenir-se de desemparar o repudiar la muller (més aviat que l'excomunió), cf. «dezemparar: démanteler, cesser» PDPF. J. C.]

⁸¹. - e comunio P: e la comunio B; veg. nota 79.

per la auctoritat del sobirà bisbe †⁸². Per què, lo ric-home⁸⁴ ne querec⁸⁵ aujutori⁸⁶ as'alcuns⁸⁷ encantadors, qui li promeseren que éls farien que'l diable [que] entraria en lo ventre⁸⁸ del caval de l'apostoli e'l trebalcaria molt fortment, entrò que fos en perill ab⁸⁹ qui'l cavalcaria.⁹⁰ E enaixí con Sen Gregori cavalcava⁹¹ sobre lo caval, lo diable trebalà tan fort lo caval que nul hom no'l poc tener. E adoncs Sen Gregori, per revelacion de Sant Esperit, conec que⁹² diable s'era mès⁹³ en él. Per què, per mantenent,⁹⁴ feyt lo seyal de la crou sobre lo caval, e'l caval^{95a} fo deliurat del diable e'ls encantadors⁹⁴ foren tornatz sècs / perdurablament; los cals enaprés confessaren lurs⁹⁵ pecatz e bategeren-se. Mays Sen Gregori, per so no los rendé⁹⁶ lo veser [per so] que no lisquesen^{96a} en la art dels encantamens; e féu-los⁹⁷ fer lurs obs,⁹⁸ en totes causes, dels béns de la gleya. *M.

Lig-se, en lo⁹⁹ libre qui és apelat per los grex¹⁰⁰ *Limon*, que l'abat qui era abat del monestir de Sen Gregori dix a Sent Gregori que un monge avia en son poder 'iii' maymondines,¹⁰¹ e no les volia retra a l'abat. Per què Sen Gregori lo desvedà.¹⁰² E a poc de temps,¹⁰³

⁸². - no la B: nol P.

⁸³. - s. b. P: bisbe sobiran B.

⁸⁴. - querec 'va cercar, procurar'. Cor. § 48 i 54.

⁸⁵. - aujutori 'adjutori, ajuda': veg. Cor. 350.

⁸⁶. - as alcuns P: en alcuns B; Cor. § 32a.

⁸⁷. - ventre P: cos B: om. V.

⁸⁸. - ab P: aquel B.

⁸⁹. - entrò que... cavalcaria P:... cavalcava B: quousque cum sessore suo periclitaretur V.

⁹⁰. - E enaixí... cavalcava P: om. B.

⁹¹. - s'era mès P: immissionem V.

⁹². - B: per mantenent P.

⁹³. - el caval P: om. B. *El caval* potser és un dels rars casos de article *el* en P, o potser (més aviat) *e'l caval*... *e'ls encantadors* amb repetició emfàtica ET... ET...

⁹⁴. - lurs P: los lurs B; veg. Cor. § 42.

⁹⁵. - per so no los r- [retech B] lo veser per so que no... PB. 'No els tornà la vista a fi que no...'. El trad. degué recórrer ací a una construcció tmètica de la locució conjuntiva «per so... que no...»; l'arquetipus ho volia corregir ajuntant-ho però s'oblidà d'esborrar el primer *per so*.

⁹⁶. - lisquesen «legissin»: el text llatí de V segons unes versions porta *relegerent* (Gracsc 198.9) o *legerent* «dussent» (Roze I 230.21) i segons altres *eli-gereant* (ed. Lió 1510, f° 37r27).

⁹⁷. - féu-los P: fé-lus B.

⁹⁸. - fer lurs obs 'atendre a les necessitats d'ells'.

⁹⁹. - grex P: grechs B.

¹⁰⁰. - BV: om. 4 mots P (homeot.).

¹⁰¹. - maymondines, «masmodines». «Monedes aràbigues d'or que encunyen a Espanya els almohadis, equivalents a la dobla senar» AlcM.

¹⁰². - lo desvedà, l'excomunicà.

¹⁰³. - a poc P: après poc B: post (modicum) V.

75v2 lo monge se moric,¹⁰⁴ que no o saubec¹⁰⁵ Sen Gregori, per què fo molt irat Sen Gregori, per so cor era mort senes absolucion. Per què Sen Gregori escrisc aquesta oració en la pèra del vas, per la cal oracion él l'absolvía¹⁰⁶ del liam¹⁰⁷ d'escomunicació.¹⁰⁸ E après¹⁰⁹ Sen Gregori manà a¹¹⁰ un monge qui era / diaque que lisquès aquela oracion sobre lo vas del monge. E quant lo monge o ac feyt, en la segent nuyt¹¹¹ sel qui mort era aparec a l'abat, e dix-li que tot avia estat¹¹² solz certa garda, mas ara¹¹³ era absolt de tot en tot.

89r2 Establí Sen Gregori lo ofici e'l cant de la glesa, e que los¹¹⁴ clerges tengessen escola de cant.¹¹⁵ / E per aysò él fèu¹¹⁶ fer dos abitàcols,¹¹⁷ so és, 'ii' cases:¹¹⁸ una, costa la glesa,¹¹⁹ e l'atra¹²⁰ «costa la glesa» de Latrà;¹²¹ en lo qual loc estrò al¹²² dia de vary se mostra lo seu lit, en què's repausava mentre cantava.¹²⁴ E s'i mostra la sua¹²⁵ verga, ab què menassava als escolàs;¹²⁶ e aqueles causes són reservades molt onradament ab l'entifener¹²⁷ antic, qui és autèntic. E possà, ajustan, en lo *Secret de la messa*, aquestes paraules:¹²⁸ «Los dies nostres en la tua pau aordona, e de perdurable dapnació nos garda. E mana que nós siam nombratz ab l'ajustament dels teus elegutz». *M.

Enaprès Sen Gregori, con él agès segut en la kadira bisbal 'xlii' ayns, 'vi' meses, 'x' dies, ple de bones obres, ixí la sua ànima del seu cors. E foren trobatz escritz aquestz verses:¹²⁹ «En los teus^{129a} brasses resepe, terra, lo cors¹³⁰ pres del teu cors; e ret-lo, per so qu'el pusques fer tornar viu ab Déu. L'esperit demana les esteles, e'ls

¹⁰⁷. - liam: occit. ant. *liam*, 'l'ligam'.

¹⁰⁸. - d'escomunicació, P: 'd'excomunió': de la c. B.

¹¹². - tot avia esta P: tot stat B. Potser hauriem de suplir *tot stems* avia.

¹¹⁸. - mas era absolt P: mas ara ab. B: usque modo in custodia detentum sed heri absolutum fuisse perhibuit V199.1.

¹¹⁷. - abitàcols: 'habitacles': hitacols B: habitacula V.

¹¹⁸. - so és II cases PB: no V.

¹¹⁶. - I^a add. B: om. P.

¹²⁰. - atra P: altre B.

^{120a}. - om. PB.

¹²¹. - et pro hoc duo habitacula unum juxta basilicam Petri alterum juxta Lateranensem ecclesiam fabricavit V199.4-6: ij. cases costa la glesa I^a e l'altra de letrà en lo qual loch... B: ij. cases una costa la glesa e l'atra en lo q. loch... P.

¹²². - al P: e'l B.

¹²⁴. - en què's... cantava B: a què's[t]... ca. P: «quo recubans modulabatur» V.

¹²⁵. - sua: B «seua».

¹²⁶. - escolàs P: 'escolans': infants B: pueris V.

¹²⁷. - Entifener PB: 'antifoner': antiphono V.

¹²⁸. - E possà... aquestes paraules PB: In canone apposuit V.

^{129a}. - teus: seus P: Suscipe terra tuo corpus de corpore sumtum V199.14.

¹³⁰. - B: cor P.

alegres no li poyran¹³³ nolre¹³⁴ per negun dret. E yasia¹³⁵ aysò que mort sia tolement¹³⁶ de vida a l'atre, la mort és vida a él.¹³⁷ Són engloitz¹³⁸ per aquest sepulcre·ls membres del sobirà bisbe¹³⁹ que à viscut¹⁴⁰ totztemps en lo nombre dels bons». ¹⁴¹Eren pasatz, an aquels¹⁴² temps, de la encarnacion de Jhesuchrist 'd·c·vi' ¹⁴³ayns.¹⁴⁴ *M.

Aprés¹⁴⁵ la mort de Sen Gregori, venc molt gran fam per tota
89v1 la region, per què los paubres, / que solia péxer Sen Gregori fran-
quament, vengren a l'apostoli qui, après él, fo elegut, diens: —Séyer,
nós qui soliem ésser per lo nostre pare Sen Gregori sal·latz,¹⁴⁶ pre-
gam-te que no nos géquies morir de fam.¹⁴⁷ E pregam-te per la tua
76r1 santetat¹⁴⁸ que nos dós¹⁴⁹ / a menyar¹—. Per les cals paraules l'a-
postoli fo molt irat, e'n² totes ores él lur³ responia enayxi: —Si
Gregori, per lausor de la sua^{3a} fama, donava a menyar a totz los
paubres, nós no o poyriem⁴ fer—. E'nayxi él los ne trametia, senes
altre bé que no lur⁵ fasia. Per què Sen Gregori li aparec⁶ 'iii' vegades,
e tres vegades él lo coregi de la sua cobesesa⁷ e de la sua detraccion.
Mas per tot asò l'apostoli no s'esmenà, que fos melor que no era
dabans.¹⁰ Per què Sen Gregori li aparec la 'iiii' ¹¹vegada, mot

¹³³ - nolre, 'noure'. AlcM: *ultracorrecció, documentada en Llull*.

¹³⁵ - yasia, 'jatsia'. Variant no registrada en AlcM. Russell-Gebbet, *Med. Cat. L. Te.* en dona dos exemples: *jasia ço que* 42:69 i *jassia que* 47:53.

¹³⁶ - tolement: 'toliment': torbament B.

¹³⁷ - Cui vitae alterius mors magis ipsa via est V199.17 (¿Error de vida per via en P o de via per vita en el ms. preferit per Graesse?)

¹³⁸ - engloitz: 'enclosos': enclausits B: «clauduntur» (hoc clauduntur membra sepulchro V) AlcM sols registra el verb *encloir*, 'encloure'. Cf. englenxinar AlcM = clenxinar.

¹³⁹ - P transposa aquests cinc mots anticipant-los als cinc anteriors.

¹⁴¹ - en lo nombre dels bons PB: innumeris... bonis V. *El traductor* *llegi* innumeris *com si fos* in numeris.

¹⁴³ - ·D·C·VI· B: DCVI V: ·D·C·IV· P.

¹⁴⁴ - sub Phoca imperatore V: om. P.

¹⁴⁶ - sallatz PB 'sadollats': solebat pascere V199.24; en B, posat després «d'es-ser». Mot que manca als diccionaris. Sembla còpia mutilada de *sa(d)llatz*; difícilment variant sincopada, en tot cas no hi ha tal síncope en el f° 77v, en *sadollament*.

¹⁴⁷ - que no nos géquies morir de fam P: que no nos gequesques perir ni morir de fam B: tua sanctitas fame non sinat perire V. *Géquies*: Subjuntiu Present de *gequir* (*jaquir*) 'deixar'.

¹⁴⁹ - dós P: dons B: 'donis'. C 38a. Cf. nota 107, f° 74.

¹ - E pregam-te... menyar PB: no V.

² - e'n P: e B.

³ - los B.

⁷ - cobesesa P: cobesa B: *occit. ant.* cobezeza.

¹⁰ - dabans, 'abans', veg. AlcM; que fos... d. PB: no V.

¹¹ - enfre, 'dins'.

terriblament, e'l reprès dels seus salimens, e'l ferí en lo seu cap, per què n'ac tant gran dolor que enfre¹² breus dies moric.¹³ *M.

89v2 E con la davant dita fam duràs encara, alscons homes envegoses¹⁴ disien mal de Sen Gregori, disens que tot lo tesaur de la Glesa avia gastat, ayxí con hom degastador. Per què volgren cremar totz los seus libres per vengansa, tant eren endignatz d'él.¹⁵ E con els n'agessen alscons crematz, e volgessen los autres cremar, En Pere, qui era diaque d'él, / e era molt so¹⁶ familiar, ab lo qual avia desputat¹⁷ los 'iiii' libres qui són apelatz libres *Dialogorum*, segons que és dit, lur¹⁸ contrastà molt fortment, dién que aquelò que els fayen res no noya a la memòria¹⁹ d'él, con²⁰ los seus libres fossen escritz per diverses partz del món. E dix-lur²¹ con podien fer tan gran sacrilegi que²² cremassen aytals²³ libres de tant noble pare, car cant el los²⁴ fasia, Sent²⁵ Esperit li venia sobre lo seu cap en semblansa de coloma.

76r2 E dus-lor²⁶ aytal sentència: que si él jurava que aquelò que él disia no era²⁷ ver e no moria,²⁸ mantenent que li tolguessen la sua mà. E si él moria, que no cremassen²⁹ los libres, mays estessen³⁰ totztemps en testimoni d'els.³¹ Per què él s'aparelà ab sos vestimens con a diaque, e portà los avangelis en la man, per què, tocan los sans avangelis en la man,³² el donà testimoni d'aquel feyt,³⁴ con dit / avia, a Sen Gregori e la sua santetat;³⁶ per què, senes dolor de mort, él veritat confessan, tramès lo seu esperit a Déu. *M.

Un monge del monestir de Sen Gregori ajustà a³⁶ son poder alscones causes, per què Sen Gregori aparec³⁷ a altre monge que deseparàs aquelles causes,³⁸ e que'n fesés penitència, car les avia

¹². - tant... d'el PB: no V.

¹⁴. - so, P: son B 'el seu'.

¹⁵. - no naya a la memòria P: nosia a lemoría B asserens hoc ad ejus delendam memoriam nil valere VI99.39. Del verb *noure* 'fer mal'.

¹⁶. - con P: que B: cum V.

¹⁸. - aytals P: tans nobles B: tot et tales V.

²⁴. - «los» B: lo P.

²⁵. - Sent P: lo Sent B.

²⁶. - dus-lor, P: 'els va adduir, citar': aduys-los en B: cos... adduxit V. *Normalment seria aduix (és conegut duix DUXIT perfet de dur).*

²⁸. - que si el jurava... e no moria P: ut, si illud, quod dixerat, jurejurando confirmans, mori continuo meruisset, ipsi a librorum exustione desisterent V.

³¹. - d'els; d'el B: Fertur enim Gregorius sibi dixisse, quod, si miraculum de visione columbae publicaret, post hoc vivere non valeret V: om. P.

³². - en la man P: om. B.

³⁵. - con dit... santetat PB: no V.

³⁷. - aparec, 'va aparèixer', (manca *dix*): apparens dixit V.

³⁸. - per què Sen Gregori... causes P: om. B.

tengudes no-degudament; per què,⁴² en lo 'iii' dia devia morir. E quant lo monge o ausi, mot fortment⁴³ ne fo espaordit, per què féu⁴¹ penitència, e redeç totes aqueles causes a l'abat.⁴² E enaprés él fo per febres tant règeu⁴³ trebalat que, en lo ters dia del matí entrò
90r1 a la⁴⁴ 'iii'ª, per gran cremament / que avia, [a] la lenga de la boca gità, e semblà que morís.^{44a} E enayxí⁴⁵ co'ls monges salmeyaven davant él, quan lo veseren morir, éls comensaren a dir mal⁴⁶ d'él, per què él de mantenent revisc,⁴⁷ e obrí los uls, tot risén, dién:

—Déus vos⁴⁸ perdó, frares; e per què⁴⁹ voletz mal dir⁵⁰ de mi? Sapiatz que gran empaxament⁵¹ m'avets donat⁵² per so car, con eu fos per vosautres acusat e^{52a} per lo diable, no'm sabia a cuy me⁵³ resposés primerament. Per què eu vos prec que cant vosautres veyretz⁵⁴ alcú⁵⁵ de vosautres morir,⁵⁶ que no digatz mal d'él, ans⁵⁷ ajatz compassió d'él per so car se mor: pregatz Déus per él, con hom vasa⁵⁸ en tan estret⁵⁹ jusesí⁶⁰ ab aquel qui l'acusa. Sapiatz que esteguí al jusesí⁶¹ davant lo diable, e per adjutori⁶² de Sent Gregori eu resposí a les contrarietatz que él disia contra mi. E tant solament de una⁶³ contrarietat eu aguí vergoya: d'aquela per la qual vosautres avets vist que eu són tam fort trebalat, e encara no me'n pusc deliurar—.

E co los frares li demanéssent d'aquela causa quals⁶⁴ era, él lur respòs que no la gausava dir.⁶⁵ —E sapiatz que per so car eu
90r2 són vengut a vosautres, per manament de Sent Gregori, / que'l diable se n'és molt clamat,⁶⁶ per so car se pensa que Déu m'aya
76v1 layxat [per] / anar per fer penitència d'aquela causa; e sapiatz que eu é manament de sen Gregori que eu res no diga d'aquela causa^{66a}—. E enaprés él cridà dién: —O Andreu, o Andreu! O[e]nguan peres-

⁴². - a l'abat PB: no V.

⁴³. - règeu P: reyo B 'fortament, durament'.

^{44a}. - febribus... a nimio incendio, linguam ab ore projiciens, ultimum flatum emittere videretur V200.20. 'Treia tota la llengua enfora de la boca'.

⁵¹. - empaxament P: 'empatxament': enpaytament B. Cf. *enpeyter* Cor. 354.

⁵². - donat P: feyt B.

^{52a}. - B: om. P.

⁵⁸. - vasa P: 'vagi': vaga B: vadit V, Del II. VADAT. Grandgent 162.1. Cf. *vasa* 121v2 i 123v2.

⁵⁹. - estret P: destret B: districti V.

⁶⁰ i ⁶¹. - jusesi, 'judici'. Segons Cor. 356: «Forma semipopular amb I breu > é, al costat de la qual es troba la forma comuna amb tractament savi I > i (jui 4r1 i 3 exemples més, *judici* 1 exemple)».

⁶³. - B: de la P: de una V 200. 32.

⁶⁴. - clamat: 'queixat': conquestus V. Sentit no documentat en AlcM.

^{66a}. - quod ne ad poenitentiam... Deus remitteret, quapropter beatum Gregorium vadem dedi, ne commotam calumniam cuilibet revelarem V200.38.

ques!⁶⁷ per so car per to ⁶⁸ mal consel són eu aduyt en aquest peril—. E de mantenent, regirat, se fo vés la paret,⁶⁹ e morí mot terriblament.⁷⁰

Era en la ⁷¹ ciutat un home qui avia nom Andreu, que en aquel moment que'l monge morí e féu ⁷² aquela pregera,⁷³ casec e'molt ⁷⁴ greu malautia, ayxí que tot fo consumit de la sua ⁷⁵ carn; mays no podia morir. E enaprés él féu apelar los monges davant si ⁷⁶ del monestir de Sen Gregori, e davant totz él se confessà, dién que lo ⁷⁷ davant dit monge avia raubades alsunes cartes del monestir, e que per loger les avia retudes e liurades a estranyes persones. E enaprés él, qui longament avia estat que no podia morir,⁷⁸ mentre se'n confessava él se morí. *M.

QUI AORDONA L'OFICI DE LA GLEISA PER TOT LO MON ⁷⁹

En aquel temps és lest en la vida de Sent Eugeni que, dementre que l'ofici de la glesa que avia feyt Sent Ambrosi [que] s'usà ⁸⁰ per tot lo món plus que no fasia l'ofici que avia feyt Sen Gregori, lo Bisbe de Roma, qui avia nom Adrià, ajustà son consel, en lo qual s'establí que l'ofici de Sen Gregori se degué usar per tot lo món. En lo qual consel esteç Karles, emperador, qui après anà per diverses partides del món, e forsava los clerges ab menasses e ab turmens / que l'ofici de Sen Gregori fessen. E cremava per totz locs los libres de l'ofici ⁸¹ de Sent Ambrosi.⁸² Enayxí co Sen Eugeni ⁸³ anava al conseli,⁸⁴ él atrobà lo conseli ⁸⁵ solt ya avia 'iii' dies passats. E per sa saviesa él féu que'l seyor papa féu retornar totz los bisbes en la

⁶⁷. - oenguan peresques P: unxam o ungan p. B: hoc anno pereas V200.39: 'enguany sucumbeixis, ben aviat moris'. En la lletra de B no es distingeixen x de g ni -m de -n. Onguan o ungan és el resultat fonètic de HOQUE ANNO 'en aquest any', que acaba donant enguany. J. C.

⁶⁸. - to P: ton B.

⁶⁹. - E de mantenent, regirat, se fo vés la paret e morí mot terriblament P:... «se fo» de l'altra part... B: Et statim revolutis terribiliter oculis expiravit V; la paret deu ser errada de còpia per l'altra part (cf. el modern l'altre barri 'l'altra vida').

⁷⁴. - e'molt P: en molt B.

⁷⁹. - AORDONA P: ORDONA TOT B: tot el títol om. V.

⁸⁰. - s'usà P: se usava B: servaretur V.

⁸¹. - de l'ofici P: om. B.

⁸². - et libros ambrosiani officii ubique comburebat multosque clericos rebelles incarcerabat V.

⁸⁴. - conseli: 'concili': consey B: concilium V. AlcM només concell = concili.

⁸⁵. - B: passat P: invenit ipsum concilium per triduum jam solutum V201.19.

⁸⁶. - en la cort PB: no V.

⁸⁷. - sels B: sel P.

cort,⁸⁶ sels⁸⁷ qui eren aütz en lo conseli, e ya avien⁸⁸ anat per tres dies.⁹⁰

76v2 E quant totz foren / ajustatz en lo consel, de totz fo aytal volentat: que'l(s) missal(s) de Sent Ambrosi⁹¹ e de Sent Gregori fossen pausatx sobre l'autar de Sen Pere Apòstol; e après, que hom tanqués⁹² les portes de la glesa, e que hom sagelés⁹³ ab sagels de motz bisbes la tancadura, e totz los prelatz estessen en oracion tota la nuyt, pregan Nostre Seyor que él enseyàs per alcun seyal qual ofici volria que fos servat per tot lo món. E enayxi con éls avien aordonat, éls o feren, e quant venc lo mati, éls obriren les portes de la glesa, e trobaren cascun dels misals ubertz⁹⁴ sobre l'altar. E,⁹⁵ segons que alguns dien, lo missal de Sent Gregori trobaren de tot desliat⁹⁶ e escampat per la glesa, e trobaren sel de Sent Ambrosi sobre l'altar, tan solament ubert⁹⁷ en aquel loc on lo pausaren. Per lo qual seyal^{97a} fo divinalment enseyat que l'ofici de Sen Gregori fos feyt per tot lo món, e que sel de Sent Ambrosi fos tant solament feyt en la sua⁹⁸ glesa. E enayxi o establiren los sans pares,⁹⁹ e servas¹⁰⁰ vuy / per tot lo món.

90v2 Recomta un diaque, qui avia nom Johan, que¹⁰¹ compilà la vida de Sent Gregori, que, dementre que la sua vida compilava e escrivia, vesec i^a baró vestit de vestedures¹⁰² de prevere, dementre que él dormia, al tauler¹⁰³ on escrivia la vida de Sen Gregori. E vestia aquel baró i^a vestidura tant clara¹⁰⁴ que la gonela negra li n'aparia dejós. E enaxí aquel estava sobr'él ab la boca plena de vent, mas no's podia abstenen de ríre.¹⁰⁵ E co En Johan li demanàs per què's risia, con él fos hom pausat en gran ofici, aquel li respòs que per so se risia car él escrivia la vida dels mortz¹⁰⁶ que él nuyls temps¹⁰⁷ no avia vist. Per què En Johan li respòs: —Sàpies que si eu no l'é conegut de cara, almeys eu escriuré aquelò que eu sé, ligén¹⁰⁸ en los

⁹¹. - *Ambrosi* P: Ambròs B.

⁹³. - *sagelés* P: senyglàs B.

⁹⁴. - *cascun* missal B: *cascuns* dels missals P: *utrumque* missale V. *Ubertz* pot ser considerat cas recte predicat, d'on la -s, però no *cascun(s)*; els dos còdexs, però, ho confonen en part.

⁹⁶. - *desliat* P: desligat B: *dissolutum* V. Cf. *liams*, 'lligams' 89r2.

⁹⁷. - *desús* l'autar *add.* B.

^{97a}. - B: P omet els quatre mots anteriors per una espècie d'homeot. regressiu.

⁹⁹. - *ut divinitus edocti fuerant* V: *om.* P.

¹⁰³. - *al tauler* PB: *ad laternam* V.

¹⁰⁴. - *et adeo tenuissima... ut ejus raritate* V: *om.* P.

¹⁰⁵. - *abstener de ríre* P: *sostener de riure* B.

¹⁰⁶. - B: *del mortz* P: *de mortuis quos viventes num quam vidisti* V202.4.

¹⁰⁸. - *ligén*, 'llegint'. AlcM *cita* lliger *infinitiu*.

seus libres—. E'N Johan li dix: ¹⁰⁹ —A mi és vigares ¹¹⁰ que tu escrius a la tua ¹¹¹ / volentat. E sàpies que eu faré aquelò que fer poré—.

77r1 Per què mantenent éi li aucís lo lum de la lanterna e espaordí-lo tant fortment qu'En Johan comensà a cridar, ayxí con si l'agués ab lo cotel ¹ ferit. E après ² Sen Gregori fo aquí present, e menà ab si per compayó ³ Sen Nicolau. E dix a'N Johan: ⁴ —O home ab poca de fe! E per què às duptat?—. E'nayxí ⁵ co'l diable estava amagat tras ⁶ la cortina del seu lit, Sen Gregori pres una ⁷ falya ⁸ que tenia a la mà En Pere, diaque de Sen Gregori. E ab les fales ⁹ éi li cremava ¹⁰ la boca e la sua cara, en tant que'l fé tornar negre, con a saray de Ethiopia. ¹¹ E casec-li una beluga ¹² de la fala ¹³ sobre lo vestiment que éi vestia, molt blanc, per què de mantenent / éi li tornà negre. E après En Pere dix a Sen Gregori: —Asatz l'avem ennegresit ¹⁴—. E Sen Gregori li respòs, dién: —Nós no l'avem ennegreyt, ¹⁵ mas mostrat avem que éi és negre—. E aquí éls gequiren molt de ¹⁶ lum, e après éls se n'anaren.

91r1

DE SENT LONGI¹⁷

Longi era cavalers, ¹⁸ capdaler de 'c' cavalers, ¹⁹ e estec costa ²⁰ la crou de Jhesuchrist ²¹ e, per manament de Pilat, éi traucà lo costat de Jhesuchrist ab la lansa. E, vesén ²² los seyals que fasia; lo sol escurzont ²³ e'l terratrèmol, éi creec en Jhesuchrist. E majorment per aysò que ²⁵ alsens dien, que éi, per sa velesa ²⁶ e per malautia, no vesia

¹. - *cotell*, P: 'coltell' coltel B: gladio V.

². - *dextrorsum* V: *om.* P; per compayó P: *om.* B.

⁶. - *amagat* B: *om.* P.

⁶. - *tras*, P 'darrera': detrás B: post V.

⁸, ⁹, ¹³. - *falya*, *fales*, *fala* 'falla' - *atxa*, *antorxa*. *Encara que en la n. 9 sembla que fales de P correspon al ll. flammis de V i a flames de B, almenys en els altres dos casos és segur que faly(y)a és la lliçó correcta: Gregorius... magnam f a c e m... arripiens eiusque flammis os faciemque ipsius adversarii exurens ad instar aethiopis denigravit V.*

¹². - *beluga* = *belluga*, 'espurna': *scintilla* V. Documentació antiga en el Dicc. Aguiló i AleM *BISLUCA (REW 1127).

¹⁴. - *ennegresit* e Sen Gregori... *ennegreyt* P: B *om.* el segon. Occit. ant. *enegrezir*.

¹⁶. - *de* P: gran B.

¹⁷. - QUI MES LA LANSÀ *add.* B.

¹⁹. - *capdaler de 'c' cavalers*: *centurio* V.

²². - *vesén*: *vesec* en P: *vensé* B: *videns* V. Corregim.

²³. - *escurzont*: *escuresint* B 'enfosquit-se', occit. ant. *escursir*, 'obscurir'; Grandgent 144 i Cor. § 47b.

²⁴. - *en Jhesuchrist* P: *om.* B.

²⁵. - *que* P: *segon que* B.

bé, e enayxí co él traucava Jhesuchrist²⁷ ab la lansa per lo costat, la sanc que li avalà per la lansa²⁸ li tocà als uls, e mantenent él vesec²⁹ clarament. Per què renuncià a la cavalayria,³⁰ e anà-sse'n als apòstols, qui li ensayaren la fe de Jhesuchrist. E quant fo per éls enseyat, él se n'anà estar en Sesàrea de Capadócia,³¹ e féu³² aquí 'xx'viii' ayns vida de monge, e convertí motz homes, per exempli e per paraula, a la fe de Jhesuchrist.³³ *M.

- 77r2 Enaprés él fo pres per lo pretor, qui li manà que sacrificàs / als déus.³⁴ Mays, co fer él³⁵ no o volgés, lo pretor manà que hom li trasqués les dens, e que li tolgés hom la lenga. E quant tot fo feyt, per tot asò³⁶ Sen Longí no perdec³⁷ lo parlar, ans féu enfremunar³⁸ totes les ýdoles e trencar, dién: —Ara veurem³⁹ si són⁴⁰ déus—. E de mantenent los⁴¹ diables qui estaven en les ýdoles entraren en / lo cors⁴² del pretor e dels compayons⁴³ d'él; per què tornaren auratz,⁴⁴ e calcigaren molt cruelment⁴⁵ Sent Longí. E après Sen Longí los dix: —Per què estatx en⁴⁶ les ýdoles?—. E éls li resposeren, diens⁴⁷ que éls estaven en totz locs⁴⁸ on no fos nomnat Jhesuchrist;⁴⁹ ni que «on» no'y fos posat lo seu nom⁵⁰ aquí era lur⁵¹ habitació. On con⁵² lo pretor *M. tornés aurat,⁵³ e perdés los uls, En⁵⁴ Longí dix: ⁵⁵ —Sàpies que tu no poyràs morir⁵⁶ sinó cant me ausiràs;⁵⁷ e de mantenent co eu seré mort per tu, eu pregaré Déu per tu, e enpetraré sanitat del teu cors e de l'ànima—. Per què de mantenent lo pretor lo féu degolar. E'naprès él anà al cors, e gità-sse davant él, ploran, e féu⁵⁸ penitència dels⁵⁹ seus falimens, per què de mantenent él rebé⁶⁰ sanitat del⁶¹ cors e de vista,⁶² e'n bones obres él feni⁶³ la sua⁶⁴ vida.⁶⁵

²⁷. - *traucava* P: treucà B: 'feria'.

²⁸. - «aval» *add.* B.

²⁹. - *vesec* P: se vesec B: vidit V 'hi veié'. Veg. C 48 i 54.

³⁴. - *als déus*: «a les ýdoles» B.

³⁸. - *enfremunar* 'esbocinar' 'polvoritzar', 'destruir'. *comminuit et fregit* V. Veg. l'extensa nota de Cor. 353-354)

⁴⁰. - *ets* B: sunt V.

⁴¹. - B: *els* P.

⁴². - *lo cors* P: los corsses B. Sense correspondència en V.

⁴⁴. - *auratz*, 'orats' 'folis', occit. ant. *aurat*, 'foll' C 8.

⁴⁶. - *estatx en* P: no estatx ab B: habitatis in V.

⁶¹. - *lur* P: la lur B.

⁵⁴. - *En* P: Sent B.

⁵⁶. - *morir* PB: sanari V (*sembla ser errada de còpia per gorir* = guarir).

⁵⁷. - *me ausiràs*, 'em mataràs'.

⁵⁹. - *dels* B: del P.

⁶². - *de vista* P: de vida e de vista B: visum V.

⁶⁵. - *Ací algunes edicions de V (no la de Lió 1510) duen la vida de Santa Sofia.*

Beneset és dit⁶⁷ per so car él benesí moltes causes. O per so cor en aquesta vida él ac moltes benedicions. O per so car totz hòmens dien bé d'él. O⁶⁸ per so fo apelat «Beneset»: car merí⁶⁹ la perdurable benediction as aver.⁷⁰ La vida del qual escric Sen Gregori, papa, de Roma.⁷¹ *M.

91v1 Beneset fo de la província de Núrcia⁷² e fo tramès⁷³ apenre^{73a} letres a Roma. E en sa infantesa / él desemparà letres, e seguí 'i^a sua nodrisa,⁷⁴ que molt amava, entrò⁷⁵ un loc qui és apelat Eside,⁷⁶ en lo qual loc ela⁷⁷ demanà un estrument⁷⁸ ab què pogés porgar
77v1 froment.⁷⁹ E enaxí con ela / l'ac pausat⁸⁰ sobre lo cap d'una taula, aquel estrument⁸¹ casec e's trencà en does partides. E enayxí co Sent Beneset la vesec plorar, él pres les does partides de l'estrument⁸² e pausà-se⁸³ en oració, e quant se levà de la oracion él atrobà l'esturment entir.⁸⁴ *M.

Enaprés él se⁸⁵ fugí amagadament de la nodrisa,⁸⁶ e venc en un loc en què⁸⁷ estec tres ayns, no-conegut per negun hom, exceptat per un monge qui avia nom Romà, qui li aministrava so qui li era mester.⁸⁸ On co⁸⁹ En Romà no pogés entrar en la balma on Sent Beneset estava, él prenia lo pa que li donava, e ab una molt longa soga él lo li calava,⁹⁰ en guissa que él lo podia penre. E ligà una esquela a⁹¹ la corda, per so que'l baró sant⁹² conegés en lo so de l'esquela can li trametia⁹³ lo pa En Romà, per so que ixis fora la balma, e que receubés lo pa. Mas lo antic enemic, so és lo⁹⁵ diable,⁹⁶ qui avia envega de la caritat que faia⁹⁷ En Romà,⁹⁸ e del sadolament de Sent Beneset,⁹⁹ gità una péra, e trencà¹⁰⁰ la squela. Mas gens¹⁰¹ per so no estec En Romà, que no li aministràs totz dies son mengar¹⁰² ayxí con solia.^{102a} *M.

⁶⁶. - DEL NOM DE ST. B. PROLECH *add.* B no V.

⁶⁷. - es dit B: *om.* P.

⁶⁸. - merí P: ell merich B.

⁷⁰. - as aver 'a tenir', Cor. § 32a.

⁷³. - per *add.* B.

⁷⁸. - estrument P: esturment B: 'eina': capisterium V.

⁷⁹. - froment P: forment B: triticum V.

⁸². - E enayxí... l'estrument P: *om.* B.

⁸³. - pausà-se: pausà's B.

⁸⁸. - so qui li era mester P: so q. avia m. B: «sedule necessaria» V.

⁹⁰. - calava P 'baixava': talava B [?]: ligabat V.

⁹³. - trametia: trametria B: praeberet V.

⁹⁵. - antic enemic, so es lo P: *om.* B.

⁹⁶. - so es lo diable P: *no* V.

¹⁰⁰. - trencà B: entrò a P: fregit V.

¹⁰². - que no li... solia PB: *no* V.

Aprés ¹⁰⁸ aysò, aparec Nostre Seyor en visió a ¹⁰⁴ un prevere qui adobava què menyar a sos obs ¹⁰⁵ en la festa de Pasca, a él dién:
 91v2 —Tu adobes a tu ¹⁰⁶ nobles menyars, e'l meu servent és cruciat / en aytal loc per fam ¹⁰⁷—. Per què lo prevere de mantenent ¹⁰⁸ se levà, e anà ¹⁰⁹ ab molt gran trebal, e ¹¹⁰ trobà Sen Beneset, a él dient: —Leva sus, e menyarem lo menyar que eu é aparelat, per so car vuy és lo dia de Pasca de Nostre Seyor—. E Sent Beneset li respòs: ¹¹¹ Bé sey eu que vuy és Pasca, per so car eu é perservit que't veyà. Mas ben sàpies que, con eu fos luyñ dels homes posat, no saubia ges ¹¹² que fos la festa de Pasca—. Per què lo prevere li dix: —Verament sàpies que vuy és lo dia de la resurrecció de Jhesuchrist,
 77v2 per què no's cové / a tu que vuy dejuns, ans ¹¹⁴ és mester que menges, e per aysò són eu a tu tramès—. Per què beneýren Déu, e après éls menyaren. *M.

Un dia una aucela que à nom merla, que és negra, li ¹¹⁵ volava davant, tant ^{115a} prop que ab la mà la pogra ¹¹⁶ pendrà, mas él se seyà ab lo seyal de la crou, e'naprès l'aucela se'n partí.¹¹⁷

E'naprès lo diable li amenà una femna que él avia ya vista en sa pensa,¹¹⁸ per la cal causa fo tant mogut per la amor de la femna que, tot en tot,¹¹⁹ se pensà,¹²⁰ en son coratge,¹²¹ que desemparàs l'ermitatye, e que se n'anàs a cla.¹²² Mas, per la divinal gràcia, mantement se pensà que pecaria contra Déu mortalment, per què's despulà, e sobre espines ¹²¹ él se gità e s'envolopà,¹²² tant fortment que tot s'i ¹²³ nafrà, per so que per les nafres de la codéna ¹²⁴ se curasen ¹²⁵ les nafres del cor; e enayxí él vensé ¹²⁶ lo pecat.¹²⁷ E enaprès anc puy's no fo temptat per neguna temptacion. *M.

92r1 E enayxí, crexén la sua fama, quant fo mort l'abat d'un monestir, /

¹⁰⁸. - apparellés a tos obs B.

¹⁰⁷. - per fam en aytal loch B.

¹⁰⁸. - «de mantenent lo prevera» B.

¹¹⁴. - per què no's cové... ans P: om. B.

¹¹⁵. - B: lo P.

^{115a}. - davant, tant P: om. B.

¹¹⁶. - pogra P: pogera B: 'hauria pogut'.

¹¹⁷. - *enaprès l'aucela se'n partí* P: e enaxí l'aucela se departí d'el B: sed signo crucis edito, avis recessit V205.13.

¹¹⁹. - que tot en tot P: que de t. en t. B.

¹²⁰. - pensà P: pensava B: deliberaret V.

¹²¹. - en son coratge PB: no V.

¹²². - quae ibi adcrant V: om. P.

¹²³. - 's'embolcà, es rebolcà'.

¹²⁴. - la codena P (= cutis V) 'la pell del cos humà'; occit. ant. i rossell. codéna id. i més sovint 'pell del porc' (cat. central cotna 'pell o crosta de la cansalada').

¹²⁵. - codena se curasen P: carn se senassen B: cutis... educeret V.

tot lo covent d'aquel monestir¹²⁸ se'n venc a él, e pregaren que¹²⁹ volgés ésser lur abat. Mas él no'ls o volc atorgar, e dix-lur¹³⁰ que él no¹³¹ poyria convenir ab les lurs custumes, ni éls ab les sues.¹³² Mas a la fi éls l'apoderaren,¹³³ per què fo per éls elegut per abat.¹³⁴

E con él los forsàs que tengessen lur regla plus estretament, éls se reprenien car l'avien feyt abat: la tortessa dels quals era mot^{134a} domdada e escomuguda¹³⁵ per la dretura d'él e per la sua norma.¹³⁶ E con éls vessesen¹³⁷ que no'ls lesia¹³⁸ fer res no-legut, e que avien a deseparar so que avien acostumat, éls mesclaren verí ab ví, e quant se volc colgar, éls lo li deren per beure. Mas Sen Beneset lo seyà ab lo seyal de la crou,¹³⁹ per què l'anap trencà, ayxí con si fos de veyre que péra¹⁴⁰ / l'agués ferit. E enayxí él conec que beuratye de mort li avien donat,¹ per què mantenent se levà, e ab molt bela cara él dix: -- Mercè aya de vosautres, freres, Déus.² No'us dixí eu a vosautres que les vostres e les nostres costumes no's poyrien convenir? ³—. *M.

E doncs él se'n tornà là on solia estar,⁴ en lo cal loc vesia moltz seyals que li venien de Déu. En après él bastí 'xii' monestirs. E en un d'aquels era un monge qui no podia estar en oracion, ans quant los altres oraven, él ixia defora e fasia alcunes causes mondanals / e trespasadores. Mas con l'abat d'aquel o recomtàs a Sent Beneset,⁶ anà là e vesec que aquel monge no podia estar en oracion, e un home petit negre⁷ lo prenia per les faudes, e'l traýa defora.

Per què Sen Beneset dix a l'abat del monestir e al monge qui avia

¹²⁸ - lot... monestir P: om. B.

¹²⁹ - pregaren-lo B.

¹³² - ni éls ab les sues PB; no V.

¹³³ - l'apoderaren P: lo predicaren B: victus assensum dedit V.

¹³⁴ - per què... abat PB; no V.

^{134a} - la fortessa d.q.era mot P: la fortessa d.q.es tant B: quorum scilicet tortitudo (normam eius rectitudinis offendeat) V205.28

¹³⁵ - P: escomauguda B

¹³⁶ - forma PB: norma V.

¹³⁷ - vesen B.

¹³⁸ - lesia 'era permès, licit' impf. del verb llatí *LICERE* 'ésser licit'. Mot que rarament s'ha conservat en romànic altrament que substantivat (fr. mod. *loisir*, cat. *lleure*) però que en la llengua antiga funcionava també com a verb, i en català modern encara s'hi usa [en el sentit de 'tenir temps' 'estar desvagat' (*no em lleu de fer això o allò*)], sobretot en l'ús popular del Nord de Catalunya. A continuació, *fer res no-legut*, que fou participi del mateix verb 'fer res il·licit'. També funcionà com a veritable verb almenys en francès arcaic i en gal·lec i portuguès antics *lezer*; cumque sibi cum eo aspicerent *illicita non licere* V J. C.].

¹ - quod portare non potuit signum vitae V: om. P.

² - poyrien P: podien B.

³ - que li venien de Déu PB: no V.

⁴ - Sent Beneset hi *add.* B.

nom En Maur:⁸ —No veetz vosaltres qui és aquel qui lo yeh⁹ trau?—. E els dixeran que no. Per què Sen Beneset lur¹⁰ dix que's possasen en oració, per so que vesesen aquel qui era. E quant totz agren estat¹¹ en oració, En Maurs lo vesec, mas l'abat no'l poc veser. E quant venc l'altre dia, que la oracion fo complida, lo baró de Déu atrobà lo monge defora, que-s-él, per la sua orbea, ferí ab la sua verga, e adoncs no-movable en oracion él estec. E enayxi lo diable no gausà seyoreyar en la sua¹² cogitacion, tot¹³ enayxi co si Sen Beneset l'agés ferit ab la verga.¹⁵

D'aquels monestirs Sen Beneset 'iii' ne féu sus alt en roques, e n'avien ayga de les vals dels montz ab moltz grans trebals. On con los frases (*sic*) d'aquel monestir¹⁶ pregassen lo baró sant que aquel monestir¹⁷ mudàs, una nuyt él se'n puyà sus ab un emfant, en lo qual loc él se pausà en oració. E aquí él pausà¹⁸ 'iii' pères
78r2 per seyal, e quant¹⁹ él fo²⁰ tornat a la casa sua²¹ on estava,²² /los
92v1 frares del monestir²³ vengren a él per aquela mateixa causa per la qual y eren / ya vengutz;²⁴ per què, él lur²⁵ dix: —Anatz-vo'n, e cavatz un petit en aquella roqua, on trobaretz que són pausades 'iii' pères.²⁶ e Déus dar-vos-ha mantenent ayga—. E quant els foren là, els veseren ya la roca susar;²⁷ e cavaren en lo loc, e mantenent els trobaren aquel clot ple d'ayga;²⁸ del cal loc ix²⁹ tanta ayga³⁰ que del cap del mont estrò aval³¹ cór³² vuy aquella ayga molt fortment.³³ *M.

Fo un baró qui en aviró del monestir del sant [baró] talava espines ab un fausó.³⁴ E enaxí con él³⁵ talava, lo ferre li ixí³⁶ del mànc, e cacc-li en un loc molt bas.³⁷ On co aquel home se'n trebalés³⁸

⁸. - P: En Maure (*aci i pertot*) B: Mauro V.

⁹. - aquel qui lo yeh trau B: aq. q. loc trau P: non adspicitis qui est qui eum trahit? V206.8; *Phic* i *lo hic* són formes reals i conegudes; impossible afirmar (ni negar del tot) que una contracció *loc* vagi poder existir o si hi hagué error de lectura o per *i*, més que més tenint en compte que la *o* i la *c* estan unides en lligadura i per tant la *o* no és enterament visible.

¹². - que-s-él: selque P: quem eum pro sui caecitate... V206.11.

¹⁵. - ab la verga PB: ex verbere V.

¹⁶. - frases d'aquel monestir P: frares d'aquels monastirs B. [*frases* 'frases' és variant curiosa no registrada en els diccionaris. N'hi ha altres exemples en 79v2 i 80r1, i més avall nota 106].

¹⁷. - pregassen... monestir P: om. B.

²⁴. - per la qual... vengutz PB: no V.

²⁹. - ix P: exi B: manat V.

³⁰. - tanta P: tanta d' B.

³¹. - estrò aval P: entrò aval B; estrò, 'fins' AlcM.

³². - cor P: corre B.

³⁴. - un fausó P: un falçó, una falç petita': una faus B: falcastro V.

³⁶. - ixí P: ysch B: prosiliens V.

³⁷. - bas «baix» forma rara en català però corrent en els parlars romànics d'Itàlia i de França del Sud i del Nord.

molt, lo sant baró de Déu, Sent Beneset,³⁹ li pausà lo maniple⁴⁰ en lo lac,⁴¹ e mantenen lo ferre nadà, e venc entrò al seu màneç. *M.

Un enfant qui era molt plasant, qui era monge, anà posar⁴² ayga en un flum, e dins en lo flum el casec, per què mantenen⁴³ lo se'n portà l'ayga [e] enayxí con sageta soplament, e'l se n'intrà⁴⁴ en «tan» que'l baron Sent Beneset estegés⁴⁵ en la sua cel·la.⁴⁷ Mantenen el conec aquellò per revelació de⁴⁸ Sent Esperit, e apelà En Maure,⁴⁹ monge,^{49a} e recontà-li aquellò que era devengut a l'enfant monge,⁵⁰ e dix-li que anàs là per⁵¹ l'emfant a trer⁵² de l'ayga. E, resebuda benedictió, mantenen En Maur⁵³ se n'anà là e, enayxí con el anava per terra, pensan de l'emfant, el / verté enaprés sobre l'ayga là on era l'emfant, e pres-lo per los pèls, e trase-lo defora⁵⁴ l'ayga. Enaprés el venc al sant baró de Déu, e recomtá-li co li era pres.⁵⁵ E'l monge En Maurs⁵⁶ no deya que axí li fos pres⁵⁷ per los seus mèritz, mays per vertut de la obediència de Sent Beneset.⁵⁸ *M.

Era un preveyre⁵⁹ qui avia nom En Florentí, qui avia⁶⁰ enveja del sant baró / de Déu, e venc a tan gran malea que pa untà e pastà ab verí, e puys el lo tramès per benedictió a Sant Beneset. E'l sant baró resebé-lo molt alegrement, e après el lo donà en un corp ana⁶¹ qui dava a menyar e dix: —Pren aquest pa en lo nom de Jhesuchrist, e geta-lo⁶² en tal loc on hom no^{62a} lo pusca atrobar—.

³⁹. - baró de Déu P: spirit baró B: «vir Dei» V.

⁴⁰. - manípol B: manubrium V.

⁴². - posar, PB, 'poar, treure (aigua)': hauriendam V.

⁴³. - mantenen P: «de mantenen» B: «mox» V.

⁴⁴. - Con sageta B: con el segita P: mox psum unda rapuit et paene in unius sagittae cursum a terra introrsus traxit: vir autem Dei in cella consistens V201.31: 'ràpid com un curs o vol de sageta, l'entrà en l'aigua'.

⁴⁵. - enans que'l baron St. Be. estegés P: «mes co'l sant baró stes» B.

⁴⁶. - En Maure P: En Maura B: Maurum V.

⁴⁷. - monge PB: no V.

⁴⁸. - al enf. monge B: al monge P: de puero V.

⁴⁹. - per P: a B.

⁵². - a trer P: que'l trasqués B: eripiendum V.

⁵⁵. - pres P: esdevengut B: acciderat V.

⁵⁷. - pres P: après B: deputavit V.

⁵⁸. - de S. B. PB: no V.

⁵⁹. - preveyre P: prevete B.

⁶⁰. - nom... avia P: om. B.

⁶¹. - en un corp ana qui dava P: al corp al qual el donava B: corvo, qui de manibus ejus panem accipere consueverat V. (ana 'a'. Aquesta forma en el llenguatge popular del dialecte central s'usa encara en les mateixes condicions, o sigui només davant els pronoms monosil·làbics d'inicial consonàntica ana qui, ana mi i ana tu).

⁶². - geta-lo: 'gita'l, tira'l, el tiraràs'; getar està documentat en la Cron. de Jaume I.

^{62a}. - B: om. P.

E adoncs lo corp, uberta la boca, ab les ales esteses, comensà a anar en aviró del⁶⁸ pa, e escomavia-lo^{68a} ab lo bec, enquax que volgués dir que volenters⁶⁴ obesira-l⁶⁵ seu manament, mas yes⁶⁶ fer no o podia. Per què Sent Beneset⁶⁷ li dix does o tres vegades: ⁶⁸—Geta-lo pore, que hom no lo trop^{68a}—. Per què lo corp lo pres, e portà'l⁶⁹ luyn. Enaprés⁷⁰ 'iii' dies él venc e⁷¹ Sent Beneset⁷² donà-li a menyar, ayxí con avia acostumat.⁷³ On co vesés En Florentí⁷⁴ que él no podia Sent Beneset aucire,⁷⁵ él s'esforsa d'aucire les ànimes dels discípol's d'él.⁷⁶ E féu⁷⁷ 'vii' emfantes nuses jugar⁷⁸ e cantar en l'ort del monestir, per so que emflamés⁷⁹ los monges a peccat de luxúria. La cal causa vesec lo sant baró, estant en la cel·la. E temec lo casement⁸⁰ dels seus monges e donà loch a la enveya, e pres^{80a} ab si als cuns dels / monges,⁸¹ mudà él la sua habitació. *M.

Enayxí con Florentí estava en un soler, él regardà,⁸² e enaixí con⁸³ él se alegrava, sobtament lo soler casec e él⁸⁴ morí. Per què adoncs⁸⁵ En Maur⁸⁶ correc vés lo⁸⁷ baró sant de Déu, e dix-li: —Retorna-le'n, pare sant,⁸⁸ per so car aquel és mort qui t'persegua—. E quant él⁸⁹ o ausí,⁹⁰ él se plorà molt fortment⁹¹ per so car per aventura l'enemic era mort,⁹² o per so car lo discípol s'alegrava de la mort⁹³ de l'enemic. Per la cal causa fo feyt que Sent Beneset⁹⁴ li'n donà penitència, per so car se gausà de la mort del seu enemic alegrar.⁹⁵ *M.

Enaprés él se mudà en altre loc, e no ac cura de l'enemic.^{95a}

⁶⁸. - en aviró del P: en torn lo B: circa V.

^{68a}. - escomavia lo ab lo bec PB: circa eundem panem coepit discurrere atque *crocitare*, ac si aperte diceret obedire se velle et tamen iussa implere non posse V207.7. Modifica, doncs, un poc el sentit del text llatí.

⁶⁴. - B: enquax qui deu volenters obesir al seu manament P.

⁶⁵. - obesiria lo seu m. B.

⁶⁶. - does o tres vegades PB: iterum atque iterum V.

^{68a}. - Geta-lo pore, que hom no lo trop P: leva, leva eum securus, atque ipsum, ut dixi, proice V: *pore* porre 'lluny', = Cor. pág. 359, ll. *porro*.

⁷². - avia acostumat P: costumad ho avia B.

⁷⁸. - nuses jugar: 'nues jugar' nuses jutyar B: nudas... ludere V.

⁸⁰. - casement, P: 'caiguda:' decasament B: lapsus V. Manca en AlcM. Occit. ant. *cazemen*.

^{80a}. - e pres PB: et... assumtis V. Sembla que es tracta del plural 'i presos...' en ablatiu absolut.

⁸¹. - B: om. P 13 mots, des de monges a monges: invidiae locum dedit et quibusdam secum assumtis fratribus ipse habitationem mutavit V207.16.

⁸². - soler, el regardà P: 'plataforma': soler, e regardava B: solario... conspiceret et gauderet V.

⁸³. - E enaixí con PB: no V.

⁸⁸. - pare sant PB: no V.

⁹². - B: l'enemic l'avia mort P: vel quia inimicus occubuit V207.21.

^{95a}. - PB: ipse autem, ad alia migrans, locum non hostem mutavit. Nam ad

E anà-sse'n a Monte Cassí,⁹⁶ e en lo temple de N'Apòl·line,⁹⁷ qui és aquí bastit, / Sen Beneset féu oratori de Sent Johan Bapteste. E tot lo pòbol qui entorn⁹⁸ li estava él convertia⁹⁹ a Déu, e'ls tolia a les ýdoles.¹⁰⁰ Per la qual causa ne fo molt maugut lo diable, per quèn fasia moltz enuytz¹⁰¹ a Sent Beneset,¹⁰² e li disia: —O Beneset! O Beneset!—. Mas co Sen Beneset¹⁰³ no li volgés respondre, él li disia: O, Malaset e no-Beneset!¹⁰⁴ Per quèn persegeys?—. *M.

Una vegada¹⁰⁵ los frases¹⁰⁶ volien levar¹⁰⁷ i^a péra qui yasia en terra,¹⁰⁸ mas no la podíen levar.¹⁰⁹ On con¹¹⁰ éls fossen gran multitut d'omes, e per éls levar¹¹¹ no's pogés, lo baró sant de Déu y sobrevenç, qui los donà benedictió, e mantenent éls la levaren¹¹² molt leugerament,¹¹³ e per asò éls conegren que'l diable los estava desús, per què no la podien levar.¹¹⁴ *M.

E con los frares / faessen una paret auta,¹¹⁵ lo diable aparec a Sent Beneset,¹¹⁶ e dix-li que él iria als frares qui obraven. Per què Sent Beneset tramès là un misatge als frares: que sàviament obrasen, per so car lo diable era a éls vengut, per éls a destorbar.¹¹⁷ E apenes ac dites lo misatge aqueles paraules que'l diable ac enderocada la paret; e casec la paret¹¹⁸ sobre un monge yove, qui morí. E mantenent Sen Beneset se féu adur lo monge mort e, tot pesceyat,¹¹⁹ e per oració¹²⁰ él lo resucità, e manà-li que se'n tornàs a la obra. *M.

Era un home layc¹²¹ qui vivia molt honestament, e totz ayns él venia dejú¹²² al sant baró visitar. E enayxí con él anà¹²³ al sant baró, él s'acompayà ab altre home, qui¹²⁴ portà què pogés mengar per

M. C. venit... V207.25. No tradueix precisament el text llatí. Ací *hostem* es refereix al dimoni; *inimicus*, a Florentí, i el trad. posa *enemic* en tots dos casos. [Potser podríem esmenar-ho en «e no [a]lc[on]vià d[el] enemic». Però com sigui que els dos manuscrits catalans coincideixen totalment, és més probable suposar que el manuscrit llatí de Cuixà duia unes lleus alteracions fonètiques: «ad alium migrans locum, non hostem curavit» J. C.]

⁹⁶. - Monte Cassi B: Monte Tassi P: montem Cassinum V.

⁹⁷. - 'd'Apot·lo' B: d'En Apoliner P: Apollinis V.

⁹⁸. - e'ls tolia P: e'ls robà de B.

¹⁰¹. - enuytz 'enuigs'.

¹⁰². - ejus oculis terribiliter apparebat et in ore oculisque flammanibus visibiliter saeviebat V: om. P.

¹⁰³. - Mas co Sen Beneset P: om. B.

¹⁰⁴. - Maledicte! non Benedicte V. Joc de mots.

¹⁰⁹. - podíen levar P: podien livar B. (Segueixen 4 casos més de *livar* en B, per *levar* P).

¹¹⁸. - la paret P: om. B.

¹¹⁹. - pesceyat 'romput'. Occit. ant. *pesejar* 'rompre'. Està per *pecejar*, de *peça*.

¹²¹. - layc P: lech B: laicus V.

¹²². - P: jejunans V208.9.

¹²³. - anà P: «anava» B.

¹²⁴. - BV: e P.

lo camí; e co fos ora pasada de ditnar,¹²⁵ él dix al seu compayó: ^{125a}
 —Veni,¹²⁶ frare, e dinnem-nos, per so que no'ns lassem en la via ¹²⁷...
 E aquel li respòs que ¹²⁸ no menyaria en la via. E enaprés ¹²⁹ aquel
 79r1 home li dix altra vegada que's dinnessen, mas él fer no o volc. On con
 passés ¹³⁰ / la ora de dinnar,¹ e fossen molt fadigatz per lo camí,²
 éls trobaren en lo camí un prat e i^a font en què se pogren³ delitar.

E adoncs aquel home qui ab él anava lo pregà que mengesen⁴ un
 petit e que's ⁵ reposàs en aquel loc un pauc. On con ⁶ les paraules
 e'les aureles,⁷ e'l loc e'ls ⁸ uls, lo ablaïssen, él li consentí que's
 93v1 ditnàs.⁹ E quant fo vengut davant Sent Beneset, / lo sant baró li
 dix: —Vec-te,¹⁰ frare, que'l diable no't poc¹¹ enganar una vegada
 ni la segona,¹² mas la tersa te sobrà—. E mantenent él se gità als
 peus de Beneset, ploran per lo faliment que feyt avia. *M.

Tòtila,¹³ qui era rey dels gotz,¹⁴ volc esproar¹⁵ del baró ¹⁶ si avia
 esperit de profesia, per què liurà en ¹⁷ un seu espaser ^{17a} los seus
 vestimens e, ab tot aparelament rial, él lo tramès e'l ¹⁸ monestir.
 E quant Sent Beneset lo vesec, él li dix: —Pausa aquels vestimens ¹⁹
 que portes, per so car no són teus—. E mantenent aquel casc en
 terra, e ac molt gran temor, per so cor volia escarnir tant noble ²⁰
 baró. *M.

Un clerge ²⁰ qui era molt trebalat per lo diable fo aduyt al sant
 baró,²¹ e quant li ac gitat lo diable del cors,²² él li dix: —Vé-te'n,
 e no vules mengar carn, ni resebes negun orde sagrat: car mante-
 nent, on tu seràs aordonat a negun ²³ orde sagrat, mantenent te penran
 diables—. On con ²⁴ él alcun temps aquelò servés,²⁵ e vesés que aquels
 qui eren menors que él s'aordonassen,²⁶ les paraules del sant baró
 li desmenbraren, e féu-se ²⁷ aordonar. Per què de ²⁸ mantenent lo

¹²⁵. - *de ditnar* P: «de dinar»: tardior V. Cor. pàg. 353.

^{125a}. - al seu compayó PB: *no* V.

¹²⁶. - *Veni*, 'vine'. Forma arcaica. Cor. § 56i.

¹ i ⁹. - dinnar, ditnar P: dinassen B: Cf. Cor. s. v. dinar-se. Variants no regis-
 trades en AlCM, *no* V.

². - *e'les aureles* P: 'en les orelles': als aureles B: cum igitur verba auribus
 et loca oculis blandirentur V208.13.

³. - veg. 1.

⁴. - ni la segona P: *om.* B.

¹³. - *Totila* B: «Gotila» P: «Thotila» V.

¹⁵. - *esproar* 'provar' (= occit. ant.): espaordir B: experiri V.

¹⁷. - *en* P: ad B.

^{17a}. - cuidam suo spatario vestimenta regalia tribuit V208.24.

¹⁸. - e'l P = *en el*: al B: ad V.

¹⁹. - *noble* P: honorable B: tanto viro V208.27.

²⁰. - *venc add.* P, *no* B.

²¹. - *ut sanaretur* V: *om.* P.

²⁸. - *om.* B.

diable, qui l'avía deseparat, lo pres,²⁹ e no's cessà d'él a trebalar³⁰ entrò que l'ànima li ixi del cors. *M.

93v2 Un baró tramès dos barletz³¹ de ví per 'i' enfant a Sent Beneset,³²
79r2 mas l'enfant n'amagà la un³³ en la via, e l'altre li aportà. E quant lo sant / baró lo vesec, él li resebec lo baral del ví, faén³⁴ gràcies a Déu. E cant / l'emfant se partí d'él, él li dix:³⁵ —Veges, fil, no beges³⁶ del ví d'aquel barlet³⁷ que tu às amagat, mas enclina lo barlet³⁸ sàviament, e veges què n'ixirà³⁹—. E, tot vergoyós, l'emfant se partí d'él, e quant fo là vengut on amagà lo baral del ví,⁴⁰ él lo enclinà, e ixi-na una serp.^{40a} *M.

Dementre que Sen Beneset⁴¹ sopava un vespre, un monge estava ab él, qui era fil del defenedor,⁴² qui tenia una lanterna.⁴³ E per esperit de supèrbia él comensà entre si a perpensar, dién: —Qui⁴⁴ és aquest qui menga, ab qui eu estau, e li tenc la lanterna, e li servesc? E qui són eu qui⁴⁵ aquest servesca?—. Per què de mantenent lo sant baró⁴⁶ de Déu li dix: —Seya lo cor teu,⁴⁷ frare; seya lo cor teu. Quines paraules són aqueles⁴⁸ que tu parles?—. Enaprés Sen Beneset apelà⁴⁹ los frares, e manà-los que li tolgesen la lanterna de les màs,⁵⁰ e manà al monge que's partís del monestir, e que's posàs.⁵¹ *M.

94r1 E con él tramesés alguns dels frares en un loc^{51a} per monestir a bastir, él lur dix qte cort dia⁵² venria a éls, e enseyà-los en cal manera éls degessen bastir lo monestir. E en⁵³ aquela nuyt del dia que él devia venir,⁵⁴ él aparec an⁵⁵ aquel nsonge que avia feyt mayoral de la obra,⁵⁶ en somnis, e enseyà-li totz los locs subtilment on devia bastir. Mas co lo monge no agés fe / a la visió, e esperés⁵⁷ Sent Beneset,⁵⁸ segons que li avia dit,^{58a} éls puyxes se pensaren,⁵⁹ diens:

²⁹. - lo pres lo diable, qui l'avía des. B.

³⁰. - trebalar P: turmentar B: vexare V.

³¹. - barletz P ('barilets' tres vegades): barrelets B: flascons V208.36; oc. ant. *barlet*; cf. ba(r)ral *infra*.

^{40a}. - *ix-na una serp* P: *exi-se'n una serpent* B: *protinus de eo serpens egres-sus est* V.

⁴². - *defenedor* B: *defenor* P: *filium defensoris* V209.8.

⁴³. - *lanterna* PB: «*lucernam*» V.

⁵¹. - *que's posàs* PB: *quietum sedere* V. Trad. omet paràgrafs 8, 9 i III de V, pàgs. 209-210.

^{51a}. - en un l. B: *om.* P: *ad quendam locum* V210.28.

⁵². - B: *om.* P: *constituta die* V210.28.

⁵³. - *en* P ana B.

⁵⁴. - «*quem illic proposuerat*»: 'superior', 'dirigent'.

⁵⁵. - *que vengués*, *add.* B *no* V.

^{58a}. - *segons...* dit PB: *no* V.

⁵⁹. - PB: *adhuc ipsum expectarent, tandem ad eum reversi* V210:28. D'acord amb V potser caldria corregir P i suplir-hi un homeot.: éls puyxes s'espeçaren e a él tornaren.

—Esperat avem lo nostre ⁶⁰ pare que vengés, ayxí con avia promès, e no és vengut—. Per què Sen Beneset lur respòs, dién: —E per què o dietz vosautres, freres, enayxí? E no'us apareguí eu a vosautres en vision,⁶¹ e'us enseyé totz los locs on devetz bastir?⁶² Anat-vo'n ⁶³ e fetz vosautres vostra ⁶⁴ obra segons que eu vos enseyé ⁶⁵ en visió—. *M.

79v1 Eren prop del monestir docs ⁶⁶ femnes monges que eren / molt de ⁶⁷ noble linatye, les quals parlaven ab lur voluntat, e ab les lurs paraules ⁶⁸ eles fasién ⁶⁹ moltes vegades ⁷⁰ irat lo lur prelat. Per què él o dix a Sen Beneset, per què Sen Beneset lur ⁷¹ manà, dién: —Coregitz les vostres lenges,⁷² cor si no o fetz eu vos escomenyaré ⁷³—. Mas con eles no se'n ⁷⁴ volgessen coregir, él les escomenega,⁷⁵ e a ⁷⁶ pocs dies eles foren mortes e en l'esglesa sebelides. E dementre que la mesa ⁷⁷ se disia, lo diaque, enayxí con avia acostumat, dix: —Totz sels ⁷⁸ qui són escomenyatz ⁷⁹ esquen ⁸⁰ fora de la glesa ⁸¹—. E sptament la lur nodrisa, que ⁸² per eles oferia,⁸³ vesec que eles ixiren de les sepultures ⁸⁴ e de tota la glesa. On con ⁸⁵ fos dit a Sent Beneset, él ab la sua ⁸⁶ mà oferí ⁸⁷ per eles, e dix que / no serien escomenyades.⁸⁸ E quo ⁸⁹ aquelò fos fet, e'l diaque cridàs, ayxí con solia, anc puy's no ixiren de la glesa.⁹⁰ *M.

94r2

Fo un monge qui ixí del monestir, senes ⁹¹ benedictió, per visitar

⁶¹. - en vision PB: no V.

⁶². - lo monastir, *add.* B no V.

⁶³. - Anat-vo'n P 'aneu-vos-en'. Anats-vos-en B.

⁶⁴. - fet e vostra, *add.* B no V.

⁶⁵. - *docs* P: dos B.

⁶⁶. - *parlaven... paraules* P: linguam non restringebant, sed eum, qui iis praeerat, incautis sermonibus saepe V; *ab:* a la B.

⁶⁹. - estar i moltes vegades *add.* B.

⁷⁰. - moltes vegades PB: no V.

⁷². - *lenges* P: leugeries B: linguam V.

⁷³. - *eu vos escomenyaré* P: 'excomunicaré': eu scomnegeré B: excommunicabo vos V. *AlcM documenta* escomengar; occit. ant. *escomenjar*. A la nota 75 P porta escomençar; a les notes 79 i 88 escomenyar; B scomergar en totes tres.

⁷⁵. - veg. n. 73.

⁷⁷. - *mesa* P: missa B.

⁷⁸. - «aquels» B.

⁷⁹. - veg. n. 73.

⁸⁰. - *esquen* P 'surtin': hisquen B.

⁸¹. - *glesa:* sglésia B.

⁸³. - «a la missa» *add.* B: «semper oblationem» V.

⁸⁴. - *exien* del sepulcre B.

⁸⁷. - *oferí* P: offrí B.

⁸⁸. - veg. n. 73.

⁸⁹. - «sglesa» B.

⁹⁰. - *senes* P: ses B.

⁹¹. - dos B.

los seus parens. E en aquel dia que él fo a éls vengut, él se morí; e quant l'agren sebelit, una vegada e does⁹¹ la terra⁹² lo gità defora. Per què, los parens vengren a él, e pregaren Sent Beneset⁹³ que li donàs la sua⁹⁴ benedictió. Per què, él pres lo cors de Nostre Seyor, dién: —Vétz-vos-en⁹⁵ e posatz-li aysò sobre⁹⁶ lo seu pitz, e après vosautres lo soteratz—. E quant o agren feyt, la terra aremenà lo seu cors, que no'l gità defora.⁹⁷ *M.

79v2 Era un monge qui no podia remaner en lo⁹⁸ monestir, e estec^{98a} tant contre lo sant baró entrò que, irat, lo yequí anar. E quant fora fo del⁹⁹ monestir,¹⁰⁰ él atrobà en la via un drac ab la boca¹⁰¹ uberta, e enayxí con él lo volc devorar, él cridà, dién: —Acoretz, acoretz, per so car aquest drac mi¹⁰² vol devorar!—. E enayxí / co'ls frases¹⁰³ li volgren acórer, anc no veseren¹⁰⁴ lo drac. Mas aportaren lo monge,¹⁰⁵ tremolant, en lo¹⁰⁶ monestir, e mantenent él promès que él nuyl temps¹⁰⁷ no i xiria del monestir. *M.

94v1 Fo un temps que, per tota aquela província, fo¹⁰⁸ molt gran carestia, per què lo sant baró de Déu¹⁰⁹ donà tot cant podia als paubres, enayxí que res no romàs al monestir, sinó un petit d'oli en 'i vayxel de veyre. E manà al celarer¹¹⁰ que aquel oli donàs a un home / freyturant.¹¹¹ Mas lo celarer no li volc obesir,¹¹² per so car no romanià ges d'oli¹¹³ als frares. E après¹¹⁴ lo sant baró manà lo vaxel ab l'oli gitar¹¹⁵ per una finestra, per so que res no romassés en lo¹¹⁶ monestir per desobediència. E enayxí co'l gitaren per la roca aval, lo vaxel anc¹¹⁷ no's trencà, ni l'oli no s'escampà. Enaprès¹¹⁸ Sent Beneset lo manà donar an aquel qui l'avia quest.¹¹⁹ E blasmà lo monge de la desobediència e de la desfiansa,¹²⁰ per què's donià a oració. E mantenent éls atrobaren un gran vayxel qui era buyt,¹²¹

⁹². - BV: tersa P.

⁹⁵. - *Vétz-vos-en* 'ancu's-en' PB, de VA(D)ITE (+ -s). Cf. *anat-vo'n* 79r2,90v1 i 104v2.

⁹⁷. - puys fora B.

⁹⁸. - romandre al B; manere... in V.

^{98a}. - institit V211.23, *passat de* insistere. In monasterio manere non valens viro Dei tantum institit, donec ipsum iratus abire permisit.

¹⁰¹. - boca P; gola B; ore V.

¹⁰⁴. - *anc no veseren* PB; minime invenerunt V.

¹⁰⁷. - P *repeteix* que él.

¹⁰⁹. - de Déu P; om. B.

¹¹⁰. - *celarer*, «cellerer».

¹¹¹. - *frayturós* B; egentí V.

¹¹². - *romia[s]sés en lo* P; romangés al B.

¹¹⁹. - qui'l li avia q. B; *quest*, 'demanat'. Participi passat del verb *querre*.

¹²⁰. - *desfiansa*: 'desconfiança': diffidentia V; e de la desfiansa P; om. B.

¹²². - *pastment*: paviment B; pavimentum V.

ple d'oli, e cresc tant fort que per lo pasiment¹²² del monestir decoria¹²³ l'oli. *M.

Una vegada devalà del monestir¹²⁴ per visitar la sua^{124a} sor. E ayxí co' el se'ya¹²⁵ a la¹²⁶ taula, ela lo pregà que¹²⁷ aquela nuyt estegés¹²⁸ ab ela, mas el no li o vole atorgar.¹²⁹ Per què ela, ab cap cli,¹³⁰ pregà Déus, e quant levà¹³¹ lo cap, ela vesec tan gran resplendor e tans¹³² grans trons e tan gran¹³³ pluya que no podia moure lo peu, màgerment¹³⁴ con fos maravelosament serè. Mas ela, enperò, cant se plorava,¹³⁵ la serenitat de l'air tornà en¹³⁶ pluya. Per què fo molt contristat¹³⁷ lo sant baró de Déu, e dix-li: —Déus te¹³⁸ perdó, sor mia: ¹³⁹ què és aysó que tu às feyt?—. E ela li respòs: —Eu te pregé que romasseses ab mi, e no me'n volgest obesir, mays
80r1 eu é Déus pregat, e à'm¹⁴⁰ obesida. Ara ix-t'ic¹⁴¹ si potz—. E / enayxí
94v2 fo feyt que per tota / aquela nuyt vetleren, e tota la nuyt els se satlaren e parlaren¹ de Déu. E après iiii dies, con el fos tornat en lo² monestir, el levà los³ uls envés lo cel, e vesec l'ànima de la seua⁴ sor, que vesia los secretz del cel,⁵ e que'ls àngels la'n puyaven.⁶ Enaprès Sent Beneset manà lo seu cors portar⁷ al monestir, e féu-la soterar en un moniment⁸ que el avia feyt fer a sos obs.⁹ *M.

Una nuuyt (sic), ayxí con el¹⁰ gardava per una finestra e pregava Déus, el veé una gran lud que cessà la nuyt.¹¹ E sòptament el vesec tot lo món sotz un rayt¹² de sol¹³ tot amasat,¹⁴ e davant¹⁵ los seus uls fo aduyt, e vesec que l'ànima del bisbe de Càpoa¹⁶ era portada envés lo cel. E atrohà manifestament que en aquela ora ixi¹⁷ l'ànima del cors del bisbe. *M.

E'n aquel an¹⁸ en què el devia morir, denuncià lo dia, als frares,

¹²³. - *decoria* PB: *affluere videretur* V.

¹²⁴. - del monestir PB: *no* V.

¹²⁹. - *cli*, 'inclinat': encli B: *inclinavit* V; *in manibus* V; *om.* PB.

¹³⁰. - *multitud* de *add.* B: *inundatio* V.

¹³⁴. - *màgerment... serè*: *cum* tamen ante serenitas mira esset V212.9; *magerment*, 'majorment'.

¹⁴¹. - *ix-t'ic* P: '*ix-te'n, surt-te'n*': *ys-t'ich* B: *egredere* V.

¹. - *se satlaren e parlaren de Déu* P: *se sallaren* de parlar de Déu B: per sacra eloquia sese vicaria relatione satiarent V212.15. *Satlaren*, 'van sadollar'. Verb no registrat en els diccionaris. Cf. *sal-latz*, 'sadoillats' P 75v2 i la nota posada allà. Sembla haver-hi una estranya síncope de -TULL-; però no es pot descartar que sigui error de lectura per *satiaren*.

⁸. - *moniment*, 'monument', 'sepulcre'.

¹¹. - *lud que cessà la nuyt* P: *luu* que fasia cessar la nuyt B: *lucem desuper noctis tenebras effugasse* V.

¹². - *rayt de 'raig de'*: variant de fonètica sintàctica. Cf. *ray*, 71v1.

¹⁴. - *amasat* (= *amassat*): 'reunit': *collectus* V.

¹⁶. - B: *Pàcua* P: *Capuani* V.

¹⁸. - an P: any B. C 6. Cf. 183r1.

de la sua¹⁹ mort. E ans del 'viè²⁰ dia de la sua mort él fèu obrir lo seu vas. E enaprés, costret per febra, totz dies él agreugava per sa malautia, e'n lo 'viè²¹ dia él se fèu portar²² en l'oratori; e aquí él garní²³ lo cors e l'arma ab lo cors e ab la sanc de Jhesuchrist,²³ e'ntrè les màs²⁴ dels seus discípol, ab les mans esteses, Déu pregan,²⁵ él tramès la sua²⁶ ànima a Déu.²⁷

E, en aquel metex dia,²⁸ a dos frases²⁹ *M. fo feyta revelacion aytal: veeren la via ab palis cuberta, e enlumenada³⁰ ab làmpeses³¹ resplandens de la cadira³² de Sent Beneset devés³³ orient entrò al cel ateyent,³⁴ sobre la cal via estava un baró ab molt onrat àbit clar, / e demanà de qui era la via que éls gardaven. Mas con éls no li saubessen respondre, él dix: —Aquesta és la via per la qual puyà lo mot amat de Nostre Seyor, Sent Beneset³⁵ —. Fo seblit³⁶ en lo oratori de Sent Johan Bapista, qu'él avia / bastit^{36a} quan destroy lo temple de N'Apoli.³⁷

DE SEN PATRICI³⁸

Patrici,³⁹ dementre que preïcava lo rey dels escotz de la pasió de Jhesuchrist, estava davant él, e soferia-se en⁴⁰ una ferla⁴¹ que tenia en la mà, e posà-la costa⁴² lo rey,⁴³ e'l peu del rey él nafrà ab un aguló.⁴⁴ E'l rey pensà-se que'l sant bisbe o agés fet sientament,⁴⁵ e pensà-se que en altre guisa⁴⁶ no resebria la fe de Jhesuchrist si

¹⁹. - 'vi.ª B: seu P: sextum V: 'sis dies abans de morir'.

²¹. - B: om. P.

²². - garní lo cors P (lo seu cors B): munivit perceptione corporis (dominici) V.

²³. - entre l. m. d. seus discípol ab les mans esteses PB: «imbecillia membra sustentans erectis in coelum manibus V.

²⁸. - «qua vir Dei Benedictus de hac migravit ad Christum» V: om. P.

²⁹. - «uni in cella moranti, alteri longe posito». Frases, 'frases': frares B.

Variant que manca en els diccionaris. Cf. 78v2 i 79v2 V: om. P.

³⁰. - enlumenada B: enlumenades P: lucidam V.

³¹. - làmpeses, 'llànties': «lànteres» B: «lampadibus» V: occit. ant. *lampeza*.

³². - de la cadira PB: a cella V *El traductor llegí sella en lloc de cella*.

³⁴. - ateyent: 'arribant': «ateyien» B: «tendentem» V (del verb *atènyer*.)

³⁶. - sepultus V.

^{36a}. - bastit P: om. B.

³⁷. - lo temple de N'Apoli PB: ara Apollinis V. Floruit circa annos domini DXVIII tempore Justinii senioris V: om. PB.

³⁸. - qui coepit circa annos domini CCLXXX V: om. PB.

⁴⁰. - soferiase en P: soffria-se en B: appodians se super V.

⁴¹. - ferla 'canya', AlcM. Cf. *el modern canya-ferla*.

⁴². - costa, 'prop de'. Cor. 752.

⁴³. - e... rey PB: no V.

⁴⁴. - agulo PB (·-aguló) 'agullada': aculeo V.

⁴⁶. - guisa P: manera B.

aytals causes éi no soferia per Jhesuchrist^{46a} pacientment. E quant lo sant baró saub la fe del rey,⁴⁷ molt se⁴⁸ meravellà, e per ses pregeres éi pux sanà lo rey. E acabà ab Déus⁴⁹ per ses pregeres⁵⁰ que neguna bèstia veninosa⁵¹ no poc viure en tota aquela terra.⁵² E no tant solament fé⁵³ aquel miracle, ans acabà ab Déus⁵⁴ per ses oracions que la leya⁵⁵ e'l cur⁵⁶ d'aquela tera fossen⁵⁷ contraris⁵⁸ a tot veri. *M.

95r2 Era un home qui panà⁵⁹ una feda⁶⁰ a son veý, e après éi la's⁶¹ menyà. E co'l sant baró pregàs lo layre⁶² que satisfesés an aquel a⁶³ qui l'avia enblada, generalment, co no's⁶⁴ fos cert / qui⁶⁵ la avia enblada, dementre⁶⁶ que tot lo pòbol era en la glesa, lo sant baró manà, en vertut de sant' obediència, e, per la vertut de Jhesuchrist, dix que⁶⁷ aquel qui avia mengada la feda⁶⁸ e no o volia dir, que la feda⁶⁹ li belàs en lo ventra davant totz. E de mantenent la feda⁷⁰ belà en presència de⁷¹ totz en lo ventre. Enaprés lo ladre féu⁷² penitència del ladronici,⁷³ per la cal causa totz los autres se gardaven de panar.⁷⁴

80v1 Avia en costuma lo sant baró que molt onrava lo seyal de la crou, totaora, quant la vesia, devotament. Esdevenc-se un dia que éi passava davant una bela⁷⁶ crou, que no la vesec, per què li fo amonestat per los seus f editz.⁷⁷ f perquè no l'avia vista.⁷⁸ E enayxí con éi o volia saber, per ses pregeres, éi ausí una vou⁷⁹ / dejós⁸⁰ terra que li dix: —Sàpies que per so no la vist car⁸¹ eu són

^{46a}. - si aytals... Jhesuchrist P: om. B.

⁴⁷. - Saub (= occit. ant.) 'sabé': «saubech» B.

⁴⁹. - pregeres P: pregeries B.

⁵¹. - veninosa P = verinosa B.

⁵². - provincia BV.

⁵³. - 'llenya' C 6.

⁵⁵. - cur, 'cuíro'; ligna et coria V213.25. Variant també occitana (PDPF).

⁵⁹. - panà P: emblà B 'robar': furatus V.

⁶⁰. - feda 'ovella', mot rossellonès, originàriament 'ovella fecundada', ll. FETA.

⁶¹. - la's P lo's B.

⁶⁴. - no's fos P: no fos B.

⁷³. - ladronici P: layronici B.

⁷⁷. - editz (?) PB: sociis V213.31; P sembla portar ací editz, B editz. Cor., observant que tal lliçó de P és inversemblant i seria absurda, que edit és un mot inexistent i que en baix llatí això es diu *acolythis*, suggereix que els mss. més antics degueren portar en realitat *colitz* amb *ol* i no *d*, o que almenys *colitz* seria la lliçó de l'arquetipus, mot poc corrent en català i mal copiat pels escribes posteriors. De fet el mot *acoblits* apareix en altres passatges de les *Vides* mateixes (f° 64r2).

⁷⁹. - vou P: veu B; C 10.

⁸⁰. - dejós P: 'dessota', 'dessota': desots B: de sub V.

⁸¹. - la vist P: la vesest B: vidisti V.

soterat ⁸² aysí, qui só pagà—. Per què lo sant baró fèu toïre la crou ⁸³ d'aquel loc.

E co lo sant baró En Patrici preycàs per Ibèrnia, e fesés molt gran bé aquí, enfre poc de temps, ⁸⁴ él pregà Nostre Seyor que alcú seyal li demostràs, per lo qual ⁸⁵ les gens, espaordides, se convertissen a la fe de Déu. ⁸⁶ On per manament de Nostre Seyor él fèu en un loc un cercle ab la sua mà ⁸⁷ e ab lo seu bastó, e mantenenent la terra s'obrí dins lo cercle. *M. E fèu-se ⁸⁸ aquí un molt gran pou e pregon.

DE PURGATORI ⁸⁹

95v/ E fo revelat a Sent Patrici que aquí era un loc de purgatori, en lo qual era purgat, tot home ⁹⁰ qui aquí devalàs, / de totz sos pecatz. Mas convenia's que an ⁹¹ aquel loc estegés ⁹² de la un ⁹³ matí entrò a l'autre matí. Moltz, enperò, n'i entraven que puy no ⁹⁴ ixien. *M.

E après lonc de temps que Sen Patrici fo mort, un baró molt noble, qui avla nom Nicolau, qui avia feytz moltz grans pecatz, con él se penedís dels seus falimens e volgés soferir lo purgatori de Sent Patrici, él dejunà embans ⁹⁵ per 'viii' ⁹⁶ dies, ayxí con totz los autres faïen. Enaprés él avalà ⁹⁷ en lo pou, e ⁹⁸ trobà una porta en lo costat del pou, per la cal porta él ⁹⁹ entrà. *M.

E con él veés aquí un oratori, él entrà aquí ab alscons qui ab él i entraren. ¹⁰⁰ E enayxí con éls faïen lur ofici, éls dixeren a 'N Nicolau que mot estegés ferm, per so car aquí veyria ¹⁰¹ moltz temptamens de diables e soferia moltz trebayls. ¹⁰² Per què él lur ¹⁰³ demanà quin ajudatori ¹⁰⁴ ne podria ¹⁰⁵ aver, «e» éls li dixeren: —Quant tu sentiràs que les penes te turmentaran, tu crida e diu: —Jhesuchrist, Fil de Déu viu, mercè ages de mi, ¹⁰⁶ pecador!—. *M.

⁸². - soterrat P; soterra B; sepultus V.

⁸³. - crou P; creu B; Cor. 810; com vou P = veu B a la nota 79.

⁸⁴. - enfre, 'dins'; Cor. 353.

⁸⁵. - lo qual B; los quals P; quod V.

⁸⁷. - ab la sua mà PB; no V.

⁸⁹. - P; om. VB.

⁹⁰. - hom B.

⁹². - estegés P; estiers B; facere moram V.

⁹⁷. - avalà P; se'n devalà B; descendit V.

⁹⁹. - E con... entra P; om. B.

¹⁰¹. - veyria P; venien B; percurrere V.

80v2 E quant los davant ditz¹⁰⁷ barons¹⁰⁸ foren d'él / partitz,¹⁰⁹ los
 diables vengren a él soptament, e consclaren-li molt[z] ab blanes
 paraules que obesís a éls. E prometeren-li que éls lo¹¹⁰ gardarien
 de mal, e que'l tornarien en la sua tera ses tot mal.¹¹¹ Mas, con él
 no los¹¹² volgés obesir, mantenenent él ausí^{112a} molt gran vou de
 bèsties salvatyes, que cridaven molt teríblament e groýen.¹¹³ E con
 95v2 él fos espaordit, e's duptàs, él cridà, dién: / —Jhesuchrist, Fil de Déu
 viu, mercè ayes de mi, pecador—. E quant asò ac dit, tot aquel
 brugit de les bèsties repausà, que no l'ausí.¹¹⁴ *M.

Enaprés él se'n passà¹¹⁵ en¹¹⁶ autre loc, en lo qual loc él atrobà
 gran multitut de diables que dien enayxí:¹¹⁷ —Penses-te que tu pus-
 ques escapar a les nostres màs?¹¹⁸ Sàpies que no, ans sàpies que tu
 seràs molt turmentat¹¹⁹—. E soptament davant él aparec molt gran
 foc e molt terrible. E dixeren-li los demonis:¹²⁰ —Sàpies que si tu
 no consens a nós, que nós te gitarem en aquel foc per cremar—.
 Mas con él no o volgés fer, éls lo preseren e gitaren-lo dins¹²¹ lo
 foc.¹²² E domentre que aquí era, molt trebalat, él cridà, dién:¹²³
 —Jhesuchrist, Fil de Déu viu, mercè ayes¹²⁴ de mi, pecador¹²⁵—.
 E mantenenent aquel foc fo mort. *M.

Enaprés él anà¹²⁶ en altre loc, en lo qual loc él vesec estar barons
 totz cremans, e vesec que'ls diables los turmentaven ab launes de fere
 cremans.¹²⁶ Mas con él no lus¹²⁷ volgés consentir a la lur mala vo-
 luntat,¹²⁸ éls lo gitaren en lo foc,¹²⁹ e'l turmentaren ab launes cremans
 de ferre.¹³⁰ Per què, de mantenenent él comensà a eridar molt fortment,
 dién:¹³¹ —Jhesuchrist, Fil de Déu viu, mercè ayes¹³² de mi, peca-
 dor!—. E mantenenent él fo deliurat¹³³ d'aquela pena.¹³⁴ *M.

¹⁰⁹ - *partitz* P: *departits* B: *recedentibus* V.

¹¹¹ - *incolumem* V.

¹¹² - *no los* P: *no'ls* B.

^{112a} - *mantenenent el ausí* P: *om.* B.

¹¹³ - *groyen*, per *gronyien* (*sic* B.) Cor. 6. *És la grafia que va donar lloc a l'alteració comentada en nota al fº 31r2.*

¹¹⁴ - *li ausich puy* B: *no* V.

¹¹⁶ - *i* *add.* B.

¹¹⁷ - *dien* P: *li disien* B.

¹¹⁸ - *per nós* *add.* B: *no* V.

¹²⁰ - *demonis*: «*dimonis*» B.

¹²¹ - *dins*: «*layns en*» B: «*in*» V.

¹²⁵ - La trad. omet uns 40 mots del llatí (Graesse 215.1-5).

¹²⁷ - *no lus* P: «*no'ls*» B.

¹²⁸ - *a la lur...* voluntat P: *a la lur voluntat* B: *no* V.

¹²⁹ - *de* P: *del* B.

¹³⁰ - *fortment flamegans* *add.* B: *no* V.

¹³² - «*ages mercè*» B.

¹³³ - *deliurat* P: «*desliurat*» B.

¹³⁴ - La trad. omet uns vuitanta mots del text llatí (215.8-16).

Enaprés se partí d'aquel loc e vesec un molt pregon pou,¹³⁶ de
 81r1 què ixià molt / gran¹ fum e molt orible² pudor. E vesec aquí moltz
 domonis,³ que li dixerén: —Aquest loc que tu gardes és infern,
 en lo qual està nostre seytor, En Belzebuc. E sàpies que en aquel⁴
 96r1 / pou te gitarem, si no vols fer a la nostra voluntat; e puyz que laíns⁵
 seràs casut,⁶ no'n poyràs ixir puxes⁷ en neguna manera—. E con
 él no'ls⁸ volgés obesir en lurs paraules, éls lo preseren, e⁹ gitaren-lo
 en lo pou,¹⁰ per què él de¹¹ mantenent [él] cridà: ¹² —Jhesuchrist,
 Fil de Déu viu, mercè ayes de mi, peccador¹³—. E mantenent él
 ixi fora senes¹⁴ mal, e totz los diables¹⁵ s'esvanesiren. *M.

E enayxi¹⁶ con él se'n tornava, él vesec un pont, per¹⁷ què él
 avia a¹⁸ pasar: lo qual pont era molt estret, e era enayxi polit com
 a glas, e molt elenegant,¹⁹ sotz lo cal passava-i un flui molt corent.¹⁹
 E enayxi con él volc passar per lo pont,^{19a} él ac molt gran temor.
 Mas pensec-se²⁰ que per l'ajutori²¹ de Déu era escapatz a moltz
 perils,²² per què passà. ab confisament²³ de Déu, per lo pont. E cant
 pausà la un²⁴ peu sobre'l pont, él dix: ²⁵ —Jhesuchrist, Fil de Déu
 viu, mercè ages de mi, peccador²⁶—. Enaprés él pausà l'autre peu,²⁷
 e dix altra vegada aqueles metexes paraules,²⁸ e enayxi él pasà tot
 segurament. *M.

¹³⁵. - om. BV.

¹. - domonis P: dimonis B.

². - B *aquest*: ipsum V.

³. - laíns 'allà dins'.

⁴. - casut 'caigut', com en occità (veg. Hill-Bergin, *Anth. Prov.* 31, 37.)

⁵. - lo preseren e PB: no V.

⁶. - senes mal: sens tot mal B: illacius V.

⁷. - elenegant P: anellegant B: lubricus V215.31: 'esllenegant, rellescós', cf. *oc. ant.* clenegar 'lliscar'.

⁸. - p. -i un flui molt corent P: passava molt gran flum B: fluvius ingens sulphureus et igneus fluebat V215.31.

⁹. - per lo pont P: om. B.

^{9a}. - pensà B.

¹⁰. - B: la victòria P [el qual entengué les lletres *laüt* del seu model com si fossin *laüt*, i cregué que *la vitori* era un cas de vulgarisme rossellonès, com *històri* per *història*: dada útil, que comprova que això ja era usual en temps de l'escriba de P].

¹¹. - escapatz P: scapat B (-s *del cas recte*, Cor. 33).

¹². - confisament P: confiansa B: confidenter V.

¹³. - Validus autem clamor adeo cum terruit, ut subsistere vix valeret, sed praedictum verbum protulit et securus mansit V: om. P.

¹⁴. - sobre'l pont *add.* B: no V.

DE P<AR>ADIS²⁹

E con él passàs lo pont, él venc a³⁰ un prat molt bel, en lo cal avia molt gran odor de flors ben odorans. E mantenenent li aparegren³¹ dos jovencels, qui l'amenaren a³² una ciutat molt bela, feyta d'aur³³ e de péres preciosses mot resplandens.³⁴ E dixeren-li que aquela ciutat era paradís. Enayxí³⁵ co En Nicolau i vole intrar, los³⁶ jovencels li dixeren que primerament tornés als seus,³⁷ e que après 81r2 'xxx'³⁸ dies él se repausaria en pau, / e adoncs³⁹ él intraria ayxí 96r2 con a ciutadà en aquela ciutat.⁴⁰ / Per què adoncs En Nicolau se'n pugà sus sobre lo pou, e trobà-sse sobre lo pont tot solt,⁴¹ e recomtà a sos amics tot so que li era endevengut.⁴² E après 'xxx' dies él venc en la ciutat davant Déu.⁴³

DE LA ANUNCIACIO DE JHESUCHRIST⁴⁴

Anunciaió⁴⁵ és dita per so car en aquel dia fo⁴⁶ denunciati l'aveniment del Fil de Déu.⁴⁷ Fo covinabla causa que l'anunciament⁴⁸ del Fil de Déu fos feyt per l'àngel per 'iii' rasós. La primera fo⁴⁹ per rasó⁵⁰ de l'orde a demostrar, so és: que l'orde de reparació resposés⁵¹ a l'orde de destrució.⁵² On enayxí co'l diable temptà la femna

²⁹. - Om. VB.

³¹. - aparegren: apareguen B: apparuerunt V.

³². - menaren en B.

³³. - d'or B.

³⁴. - de cujus porta odor mirabilis emanabat, qui illum adeo recreavit, quod nullum dolorem vel foetorem sensisse videbatur V: om. P.

³⁷. - tornàs als seus parents B.

³⁸. - 'xxx' V: 'iii' PB.

³⁹. - adoncs P: ladonchs B.

⁴¹. - se'n pujà sus sobre lo pou, e trobà-sse sobre lo pont tot solt P: se'n pujà sus sobre lo pont tot sout B: segons Graesse hi degué haver desacord entre els manuscrits llatins, car ell llegeix «tunc Nicolaus inde ascendens in loco, per quem ascendit, se restitutum invenit» però les edicions recentiores ho simplifiquen en «Tunc Nicolaus supra puteum se restitutum inv.» V216.12) Sembla doncs que es tracta d'un homeot. comès per B i per les recentiores (i l'un independentment de les altres).

⁴². - esdevengut B. Endevenir-se 'passar, esdevenir-se', Grandó, Cor. pàg. 353.

⁴³. - en la ciutat davant Déu P: a la ciutat de Déu B: in domino feliciter requievit V.

⁴⁵. - Anunciaió P: Anunciació B: Annuntiatio V.

⁴⁷. - «in carnem» V: om. PB.

⁴⁸. - anunciament P: «l'aveniment» B: «annuntiation».

⁵⁰. - per rasó de l'orde a demostrar P: per amor... B: ratione V.

⁵¹. - resposés, correspongués: «responderet».

⁵². - de destrució PB: «praevaricationis».

per so que la aduxés⁵³ a duptament, e per aquel⁵⁴ duptament a consentiment, e per consentiment a decasement;⁵⁵ enaixí l'àngel denuncià a la Verge l'aveniment del Fil de Déu per so que, denuncian, la escomaugés a la fe, per la fe a consentiment, e per consentiment a cobeseyar lo Fil de Déu.

En la segona manera fo covinabla causa: per rasó del ministeri dels àngels, per so car los àngels de Déu són ministres e sers;⁵⁶ e la Beneurada⁵⁷ Verge era eleguda⁵⁸ que fos Mare de Déu; e covinabla causa fo que'l ministre fos acompayat ab la dona. E fo covinent causa que la anunciació de Déu⁵⁹ fos feyta per l'àngel.

E per la 'iii'^a raó fo covinabla causa que's fesés per⁶⁰ caement de l'àngel⁶¹ a restaurar; car la encarnació del Fil de Déu no's fé⁶² tant solament per restaurament de l'umà linatge,⁶³ ans o fé per restaurament⁶⁴ de l'entrebucament⁶⁵ / a restaurar dels àngels;⁶⁶ per què, los àngels no degren ésser gitatz^{66a} d'aquel benifeyt de la encarnació del Fil de Déu.^{66b} Car enayxí co'l linatge⁶⁷ de les femnes no és departit del menestir⁶⁸ de la / encarnación,⁶⁹ enayxí no dec ésser partit lo misatye angelical. Enans Déus, per cascan àngel, denuncià a la femna la encarnació, so és, a la Verge⁷⁰ Maria; e la resurrecció a la Magdalena. On co⁷¹ la Verge Santa Maria estés en lo temple, depuys que ac 'iii' ayns en la sua etat, entrò al 'xiii' ayn,⁷² ab les autres verges; e fesés vot de servir castetat, si donques Déus en altra manera no o volia aordonar.⁷³ Per què fo a Josep esposada,⁷⁴ per revelació de Déu. E Josep, cant⁷⁵ la Verga fo fulada, —ayxí co en la ystòria de la nativitat de la Verge⁷⁶ plus

⁵³. - la aduxés P: la duxés B.

⁵⁴. - decasement P: 'decaiment': «decasiment» B: «lapsus» V.

⁵⁵. - sers P: «serfs»: «ser» B: «servus» V.

⁵⁶. - eleguda P: ('escollida, elegida', del verb elèger): elegida B.

⁵⁷. - fo... per PB: no V.

⁵⁸. - Caement de l'àngel P:... dels àngels B: lapsus angelici V.

⁵⁹. - Entrebucament 'ensopegada, reliscada, caiguda'; ans o fo per re. de l'entr. a restaurar dels àngels PB: sed etiam ad reparationem ruinac angelicac V216.2f.; abans ha dit 'ratione lapsus angelici reparandi' 216.4f.

^{60a}. - perquè... gitatz PB: ideo angeli non debuerunt excludi V.

^{60b}. - d'aquel... Déu PB: no V.

⁶¹. - linatge PB: sexus V.

⁶². - monestir P: ministerii B: mysterii V; anàlogament notes 93 i 102. [Per a les confusions entre mester, misteri, menestir i ministeri, veg. Cor. s.v. mester. La forma que ací porta P (si ha estat ben llegida) indicaria que fins monestir entrà en aquesta col·lisió de mots. Però això ja solament podria ser cosa del copista, no del traductor. J. C.]

⁶³. - et resurrectionis V: om. P.

⁷². - en la sua... ayn P: om. B.

⁷⁴. - Josep la esposà B.

plenerament ⁷⁷ és contengut —, en Betlem, on él éra nat, percurà ⁷⁸ so que mester era a les núpries. E ela se'n tornà a ⁷⁹ Nazaret en la ⁸⁰ casa dels seus parens. Vol aytant dir Nazaret con «flor»; per què diu Sent Bernat que la flor ⁸¹ volc néxer en la flor, e de flor, e en temps de flor.

96v2 E aquí li aparec l'àngel,⁸² e la saludà, dién: —Déus te sal,⁸³ de gràcia plena: lo Seyor és ab tu; beneseta / és tu entre les femnes⁸⁴—. Per què diu Sen Bernat que Déus nos covida ab ⁸⁵ la salutació de la Verge Santa Maria,⁸⁶ per exempli de l'àngel Gabriel, e per l'alegrament de Sent Johan,⁸⁷ e per lo gasan ⁸⁸ de la alegretat. *M.

Mays axí és resedor primerament,⁸⁹ per què lo Seyor volc que la sua ⁹⁰ mare fos esposada. On sobre asò ⁹¹ nos assigna Sen Bernat 'iii' raysós, dién: «Per necessitat és esposada ⁹² Sancta Maria a Josep, per so car per aquel mester ⁹³ fo lo feyt amagat al diable.⁹⁴ E per l'espòs és provada ⁹⁵ la verginitat, e ⁹⁶ la vergoya de la Verge, e a la sua fama ne fo preveït» *M.

81v2 La 'iiii'ª reysó fo per so que de ⁹⁷ tot grau de femna fos tolta ⁹⁸ tanta aunta, so ⁹⁹ és: a maridades ¹⁰⁰ e a vídues; per què, la Verge ¹⁰¹ fo en aquels 'iii' estamens. / La quinta rasó fo per so que usàs del menestir ¹⁰² d'ome. La 'vi'ª raysó fo per so que'l bé de matremoni ¹⁰³ fos aprovat. La setena rasó fo per so: ¹⁰⁴ que per home fos tot lo fet aordenat. *M.

97r1 Per què, dix l'àngel: «Déus te sal, de gràcia plena, etc.». Per què, diu Sent Bernat: «En lo ventre fo ¹⁰⁵ la gràcia de la deïtat, e fo en lo coratye ¹⁰⁶ gràcia de caritat, e en la boca gràcia de parlar,¹⁰⁷ e en les màs ¹⁰⁸ fo gràcia de misericòrdia e de largetat». E enayxí ¹⁰⁹ fo verament plena, en tant que ¹¹⁰ de la sua ¹¹¹ plenea prenen totz los homes del món:¹¹² e'ls catius ne / reseben ¹¹³ redempció,¹¹⁴ e'ls

⁸⁰. - el la P per en la. *Cas curios de fonètica sintàctica no observat enlloc més; tanmateix, cf. el les 56v2 i el la 82v2.*

⁸¹. - que la flor P: om. B.

⁸². - és tu P: est tu B: tu V. *Veg. Cor. 56c.*

⁸³. - ab P: a B: ad V.

⁸⁴. - gasan P: gasay B: 'guany': lucrum V.

⁸⁵. - cresedor P: (sed hic primum) videndum est V217.16

⁸⁶. - e B: a P: «et» V. Vergonya en el sentit de 'pudicícia, pudor'.

⁸⁷. - B: om. P.

⁸⁸. - femna fos tolta: fama fos colta P: femna fos couta B: mulieris... tolle-
retur V.

⁸⁹. - tanta aunta P: tota honta B: opprobrium V.

¹⁰². - menestir P: 'ministeri': ministre B: ministerio V, veg. nota 68.

¹⁰³. - matremoni B: «patrimonio» P: «matrimonium» V.

¹⁰⁴. - fo per so P: om. B.

¹⁰⁵. - B: om. P.

¹¹⁴. - aegri curationem V: om. P.

tristz consolació, e'ls pecadors perdó, e'ls justz ¹¹⁵ gràcia, e'ls àngels alegretat, ¹¹⁶ e tota la trinitat ne receb glòria, e'l Fil de l'Omne la substància de la humana carn». Enaprés dix l'àngel: ¹¹⁷ «Lo Seyor és ab tu, so és, lo Senyor ^{117a} Pare és ab tu, que ¹¹⁸ engenrà cel que con»sebes«; e'l Seyor fil, que tu vestist ¹¹⁹ ab la tua carn; e'l Seyor Esperit Sant, del cal tu conceubest». ¹²⁰ *M. Per què dix Sen Bernat: «Beneseta est tu ¹²¹ enfre les femnes, ¹²² per so car tu seràs mare verge [mare] ¹²³ e Mare de Déu».

Eren les femnes obligades a 'iii' maledicciós, so és: a maledicció d'aunta, ¹²⁴ e a maledicció ¹²⁵ de pecat, e a maledicció de turment. A maledicció d'aunta ¹²⁶ quant a'queles ¹²⁷ qui no conceben. Per què, dix Ratxel: «Déus m'à tolta la meua honta a maledicció de peccat». Quant an aqueles qui conceben, per què ¹²⁸ és dit en lo Salm: «Vec-vos ¹²⁹ verament que en iniquitat ¹³⁰ són eu concebutz, ¹³¹ etc.». E a ¹³² maledicció de turment quant a'queles ¹³³ † qui Déus renegen, † ¹³⁴ per què diu en *Gènesi*: «En dolor emfantaràs». Doncs tant solament fo la Verge ¹³⁴ benaurada ¹³⁵ entre les femnes, ¹³⁷ a la verginetat ¹³⁸ de la cal és ajustada habundància, e a l'abundància en lo conceubament ¹³⁹ santetat, e a la santetat en lo part alegretat.

82r1 Per què és dita «De gràcia plena», *M.:

97r2 Diu Sent Bernat que / per 'iiii' causes que resplandiren en la / pensa d'ela, les quals fóron: ¹ devoció de humilitat, ² reverència de

¹¹⁵ - ne prenen *add. B, no V.*

¹¹⁷ - enaprés dix l'àngel *PB, no V.*

^{117a} - lo Se. B: *om. P.*

¹¹⁹ - vestist B: vestit P: induis V.

¹²⁰ - tu se. ma. ve. ma. e ma. de deu P: tu seràs verge... B: eris mater virgo et mater Dei V217.35, *cf. angl. Virgin Mother.*

¹²⁴ - d'aunta P: d'onta B germ. HAUNITHA.

¹²⁵ - a mal. B: *om. P.*

¹²⁷ - quant a 'queles P: 'quant a aquelles': quant en aqueles B.

¹²⁸ - B: *om. P vint mots, des del primer per què a l'altre; després sembla que intentà reparar-ho en el marge, amb uns mots, però, il·legibles.*

¹²⁹ - Vec-vos P 'heus aquí': veges B: ecce V.

¹³⁰ - a B: *om. P.*

¹³² - a 'quels P: 'per a aquelles': en aquelles B: quoad V.

¹³⁴ - mal. de tu. quant a... qui Déus renegen *PB: maledictio supplicii quoad parturientes, unde Genesis...* V218.1. [És probable que convingui esmenar els mots qui *Déus renegen* en qui *parteregen* o cosa semblant. Si *renegen* fos una infidelitat de trad. fora ben difícil d'explicar-se-la. Potser tanmateix la versió fou fidel i el monjo escrivi (amb les *p* atravessades per a sigla) *quant ad aqueles qui pteregen*; on, havent llegit el copista de l'arquetipus una *δ* amb travesser lloc de *p* (o *δg* en lloc de *pte*), suposà que *regen* estava per *renegen*].

¹³⁷ - femnes P: fembres B.

¹³⁸ - verginetat P: virginitat B: virginitate V.

¹³⁹ - conceubament 'concepció': consebiment B: conceptu V.

¹ - fóron P foren B.

honestat, e granesa de creülta,³ e martire⁴ de coratye. Fo dit: «Lo Seyor és ab tu» per quatre causes que resplandiren a⁵ ela del cel, enayxi con el,⁶ Sent Bernat, diu,⁷ les quals foren: la santificació de Maria,⁸ e la angelical salutació, e l'Esperit Sant que li sobrevenç, e la encarnació del Fil de Déu. E és dita: «Beneseta est tu⁹ enfre¹⁰ les femnes» per altres 'iiii' causes, les cals resplandiren en la sua carn, segons que diu Sent Bernat,¹¹ so és: que ac davant totes persones verginitat e fo,¹² senes corrupció, fecunda,¹³ so és habundant,¹⁴ e senes greuge fo greus, e senes dolor infantà. *M.

E cant ela ausí¹⁵ les paraules de l'àngel,¹⁶ ela fo torbada en les paraules d'el;¹⁷ per què's¹⁸ pensà qual fo's¹⁹ la sua salutació. Per què, así²⁰ aparec la lausor²¹ de la Verge en l'ausir, e'n l'atalentament,²² e en lo pensament. En l'ausir fo lausada²³ per temprament,²⁴ per so car ausí e qualà.²⁵ En talentament²⁶ per vergoya, per què fo torbada.²⁶ E en pensament per saviesa.²⁷ Fo torbada per²⁸ la paraula de l'àngel, no ges²⁹ de la sua vista, per so car la Benaurada³⁰ Verge avia vistz moltes vegades àngels, mas no'ls avia ausit³¹ dir aytals paraules. E dix En Pere de Ravena: «Venc l'àngel molt blan[c]³² per semblansa e³³ terrible en³⁴ paraula. Per què tant leu-

³. - dev. de humilitat B: devotio humilitatis V218.6. *Per un lapsus* P om. de.

⁵. - *granesa de creülta* P: gradasa de caritat B (amb títla damunt les lletres del mig d'aquell mot): «magnitudo credulitatis» V218.6. P *porta* crueltat que cal esmenar en creülta o credulitat; en B *segurament cal llegir* grandesa o grandàsa («a a la mallorquina»); no pas gradansa.

⁴. - «martiri» B.

⁶. - con el: *motis interlineats pel copista* de P.

⁷. - diu B: dien P: dicit V.

⁸. - corrupció fecunda P: correpció fecunda B: corruptione foecunda V.

¹⁴. - so és habundant PB: no V.

¹⁷. - d'el P: de l'àngel B: angeli V.

¹⁸. - et cogitabat qualis esset ista salutatio V218.14.

²⁰. - a P: ad B.

²². - l'atalentament: 'desig vehement': affectu V.

²³. - lausada 'lloada'.

²⁴. - temprament P: modestia V: 'moderació'.

²⁵. - qualà P: calà B; tacet V: 'callà, va callar'.

²⁶. - per que fo torbada PB: no V.

²⁷. - quia cogitavit, qualis esset ista salutatio V: om. trad.

²⁸. - per P: de B: de V.

³¹. - ausit P: ausides B.

³². - blan: blanc PB: blandus V.

³³. - coreya P: corteja B; tant leugerament la co. mas per molta vi. torbà lo seu au: quam leviter laetificavit visus, nimium turbavit auditus V218.21. [Com que coreyar no és un verb conegut i el sentit de la frase és absurd o difícil d'explicar, és versemblant que hi hagi corruptela més o menys considerable per part dels copistes, i que el trad. escrivís alguna cosa com ara «tant leugerament l'alegrejà la vista mas molt pertorbà-la i seu ausiment», i que els copistes

gerament l'alegoreyà³⁵ la vista mas molt la torbà lo seu ausiment.³⁶
97v1 E asò per què fo torbada, fo la vergoya virginal, / e «per» què no
fo³⁷ destorbada fo la sua³⁸ fortessa; lo seu calament,³⁹ e'l seu pen-
sament, fo de saviesa.⁴⁰ *M.

E adones l'àngel, ela confortan, li dix: —No ayes temor, Maria,
per so car tu às trobada⁴¹ gràcia ab Nostre Seyor—. Per què diu
82r2 Sent Bernat: «Qual gràcia,⁴² de Déu, e la pau dels homes, e la des-
trucció / de la mort, e reparacion⁴³ de vida». Enaprés dix l'àngel: ⁴⁴
—Vec-te⁴⁵ que concebràs, e enfanteràs fil, e apelaràs lo nom d'él
«Jhesús», so és «Salvador», per so cor él farà saül⁴⁶ lo seu poble
dels pecatz d'èls.⁴⁷ E serà así⁴⁸ gran, e serà apelat «Fil de l'Altis-
sme»—. Per què diu Sen Bernat: «So és: aquel qui és Déus gran,
esdevenidor⁴⁹ gran, so és gran home, e gran doctor, e gran propheta».
*M.

Per què dix⁵⁰ la Verge a l'àngel: —E j'en qual manera se farà
aysò, co⁵¹ eu no conega baró, per aquela rasó?^{51a} So és, que no
prepaus⁵² a conèixer home^{52a} per so que conceba—. On, enayxi,
fo verge per pensa, e per carn, e per perpausament.⁵³ Mas vec-vos⁵⁴

ho vagin corrompre. Si un d'ells s'havia oblidat d'escriure *molt* i *per* i els afegí interlineats, i un altre els baixà a la línia fora de lloc, s'explicaria bé com es va arribar fins al text actual. Per al primer verb podríem suposar que *laetificare* fou calcat per un derivat d'*alegratge* (tan viu i genuí en català i occità antics): seria, doncs, potser un *alegratjar* més aviat que *alegrejar*; o potser una forma intermèdia entre aquests i *alegorar*, que és forma ben documentada en occità (PDPF etc.). Llavors l'explicació esdevindria evident: una grafia *la la goretjà* seria interpretada en la doble forma que veiem en els mss. J. C.]

³⁷. - Deu mancar un *so* antecedent del *que*. [Potser és que el paleograma *fo* fou mal llegit com a *fo* i posat fora de lloc. Potser puntuar: «So que no destorbada fo: la sua fortessa; lo seu calament, e'l seu pensament fo de saviesa» o fuit... quod non perturbata, fortitudinis, quod tacuit et cogitavit, prudentiae et discretionis V218.23. Els dos mss. coincideixen essencialment: doncs, la falta es degué produir ja en l'arquetipus. De tota manera el *no* que precedeix a *destorbada* en P fou afegit al marge, i tant això com l'afegit de *pensa* o en B són indicis que els copistes veien alguna lectura dubtosa en il·lur model. J. C.]

³⁸. - pensa o *add.* B no V.

³⁹. - lo seu calament B: lo seu talent P: quod tacuit et cogitavit, prudentiae et discretionis V218.23.

⁴¹. - trobada P: atrobada B: invenisti V.

⁴². - *saül*, 'salvat', mot antic conegut (AlcM etc.).

⁴³. - P: endevenidor B: magnus Deus, —futurus magnus — scilicet magnus homo... V218.30.

⁴⁴. - co, com: «que» B: «quoniam» V.

^{51a}. - p. aq. r. B: per que aquela raso P: quoniam virum non cognoscam, id est, me non propono cognituram? V218.32.

⁵². - *prepaus*, 'proposo'.

⁵³. - B: om. P. Els mots «home, per so que conceba», sense correspondència en V, són un aclariment afegit pel trad.

⁵⁴. - *dupla*, *demanan* PB: interrogat, et qui interrogat dubitat V218.34.

que la Verge Maria duptà, demanan⁵⁵: ¿per cal rasó ne caec⁵⁶ tant solament en la plaga que no poc parlar,⁵⁷ Zacaries? Sobre aquesta qüestió *M. n'assigna En Pere de Ravenna 'iiii' rasós, dient: «Aquel qui conox, e'ls⁵⁸ coratyes dels homes veé⁵⁹ los coratyes e no gardà les paraules⁶⁰ que dixerén, mas què sentiren volc demostrar».

97v2 Era la causa dels demanadors desemblant per diversa manera: per so cor / la Verge⁶¹ cresec contre natura, e Zacaries⁶² duptà per natura. E la Verge⁶³ querec l'orde del feyt per rasó, mas Zacaries⁶⁴ perscrisc que aquellò⁶⁵ que volgés Déus, fer no's⁶⁶ podia. E,⁶⁷ per exemplis costretz, ne⁶⁸ venc a la fe.⁶⁹ Ela⁷⁰ se maravelà del part de la verge, mas el disputà del conceubament⁷¹ matrimonial. No duptà, donques, del fet⁷² e l'ordenament; car, con 'iii' maneres sien de conceubament, so és: ⁷³ natural, e espiritual, e maravelosa, [per què] demanà per cal d'aquestes 'iii' maneres conceubria.⁷⁴ *M. Per què, l'àngel li respòs, dién: —L'Esperit Sant sobrevenrà en tu, qui farà lo teu concebement⁷⁵—.

82v1 Per què, és dit que és concebut⁷⁶ de Sant Esperit:⁷⁷ e aysò per 'iiii' raysós. La primera és per lo demostrament / de la gran⁷⁸ caritat, per so que sia demostrat que per molt gran⁷⁹ karitat de Déu fo la Paraula de Déu feyta carn; segons que's lig en l'*Avangeli*⁸⁰ de *Sent Johan* en lo 'iii' capítol, dién: «Enayxi amà Déus lo món, etc.». E⁸¹ aquesta rasó és del Maestra de les Sentències.⁸² La segona⁸³ fo per⁸⁴ demostrament de gràcia senes mèritz; so és, que per aysò que és dit, concebut⁸⁵ d'Esperit Sant, sia demostrat [él] que^{86a} sia per sola gràcia, la qual fo gasayada⁸⁶ senes alcú mèrit⁸⁷ d'òmens. E aquesta rasó és de Sent Augustí. La 'iii' rasó fo per la virtut de la obra, car per obra e per virtut de l'Esperit Sant és concebut,⁸⁸

⁵⁵. - ne caec P: 'va caure': ne casech B: cur ergo solus Zacharias plagam taciturnitatis incurrit? V218.35. *Plaga* 'ferida, lesió, càstig'.

⁵⁶. - conox e'ls: 'entén en els': ille peccatorum cognitor non verba sed corda praevidit V218.36 (*jo és un cas excepcional de els ... los?*).

^{56a}. - perscrisc que aquellò volgés Deus fer no's podia P: per scrit per aquellò que D. v. fer no podia B: quae Deus vult, fieri non posset praescribit V219.1.

⁵⁹. - per exemplis costretz no venc: per exempli costret ne venc B: impellentibus exemplis V.

⁷¹. - consëbiment B. *Occit. ant.* conceubemen 'concepció'.

⁷³. - so és P: *om.* B.

⁷⁴. - naturalis, spiritualis et mirabilis, quo istorum concipiat sciscitatur V219.6.

⁷⁹. - molt gran P: molta B: ineffabile V.

⁸⁰. - l'Avangeli P: lo Vengeli B.

⁸². - Maestra de les Sentències P: Masestre d.l.S. B: magistri sententiarum V.

⁸⁶. - rasó *add.* B.

^{86a}. - lo *add.* B.

^{86a}. - que sia: el qui sia P: quod sit V219.14.

⁸⁸. - BV: *om.* P *dissert mots saltant del primer ra(y)só al segon.*

e aysò és raysó de Sant Ambrosi. La 'iiii^a rasó fo per lo moviment de la concepció. E aysò és rasó ^{88a} de Ugo de Sent Víctor: / la causa motiva és, segons que diu, a la concepcion natural: l'amor del baró en la femna, e l'amor de la femna en l'ome. Enayxí fo en la Verge, car en lo coratge d'ela fo l'amor de l'Esperit Sant, qui singularment cremava en ela; per què l'Esperit Sant faía maraveles en la carn d'ela.

Enaprés dix l'àngel a la Verge: ^{88b} —E la virtut de l'Altisme aombrarà ⁸⁹ en tu—. Mas aysò, segons la Glosa, és enaysí espost: «Ombra, de llum, e de cors subjugat, se sol formar; e la Verge, enayxí con pur home, no podia penre la planetat ⁹⁰ divinal. Mas la virtut divinal ⁹¹ de l'Altissime aombrà en ela, dementre que en la no-corporal lud ⁹² de divinitat resebec cors en la divinitat, per què pogés soferir Déu».

Enayxí, ⁹³ aquesta esposició sembla que diga Sent Bernat, ⁹⁴ qui diu enayxí: «Car Déus és esperit, nós som ombra ⁹⁵ del seu cors, él se temprà a nós per so que nós veyam lo contrari ⁹⁶ de la carn viva, e que veyam la paraula en carn, e'l sol en la nul, ⁹⁷ e'l lum / en la ⁹⁸ testa, e'l ciri en la lanterna». Segons que diu Sen Bernat, ayxí és espost, ⁹⁹ enquax ^{99a} que diga: «Aquela manera, que d'Esperit ¹⁰⁰ Sant concebràs, la vertut de Déu, Jhesuchrist, ¹⁰¹ en lo seu secret consel aombrans, amagarà, ¹⁰² per so que a ssi † lo nom conegut aya e tu» †. ¹⁰³ Encax que diga: «¿Cal causa quers ¹⁰⁴ de mi, que eu

^{88b}. - Enaprés... Verge PB: no V.

^{88 i 91}. - aombrarà 'farà penombra, reflex': adombrarà B; obumbravit V. Verb documentat en Llull.

⁹⁰. - planetat 'plenitud'.

⁹¹. - divinal P: om. B.

⁹⁴. - sembla que... Sent Bernat B: sedobla que... [?] P: hanc expositionem videtur tangere Bernardus, quia sic ait... V219.28. O sigui 'sembla que Sant Bernat fa al·lusió o insinua aquesta interpretació'. És evident que sedobla no pot ser ací del verb doblar sinó falta de lectura per sembla.

⁹⁵. - nós em ombra B; nós som obra P; nos vero umbra V.

⁹⁶. - per so que... contrari PB; ut per objectum V.

⁹⁷. - nul P 'núvol': nívol B; nube V. Per a nul veg. Cor. 758, Nívol és també rossellonisme, coincident amb el mall. nigul, occit. nigou(l).

⁹⁸. - el la P, per en la. Lumen in testa V219.31. Veg. nota 80 al foli anterior.

⁹⁹. - espost 'exposat, interpretat, objecte de comentari', participi de l'antic respondre.

^{99a}. - enquax o encax ('com si') < QUASI, veg. Cor. s.v.

¹⁰⁰. - d'Esperit P: de l'Esperit B.

¹⁰². - aombran samagà P: adombran samagarà B; obumbrando occultabit V219.34. Encara que els mss. l'ajuntin amb amag(ar)à cal atribuir la s al participi aombrans: és la -s del cas recte.

¹⁰³. - lo nom con. aya e tu PB. [Deu estar una mica corromput, jutjant pel text llatí: illum modum... ut sibi tantum notum habeatur et tibi... V219.34. Com que mou MODUM s'usava, almenys com a terme gramatical i filosòfic, en català i occità arcaics (mo, mon «mode, terme de grammaire» PDPE, i freqüent en Llull), és fàcil que diguéss: per so que a si lo mou conegut sya e a tu. J. C.].

98r2 tu enaprés atrobaràs? Sabràs, e¹⁰⁵ beneuradament sabràs,¹⁰⁶ mas faràs-ho per aquel maestra per lo qual és fassedor.¹⁰⁷ Eu són tramès lo¹⁰⁸ virginal / conceubament «a nunciar»¹⁰⁹ no crear. O aombrar-s'à,¹¹⁰ so és, que tu refredarà de tot cremament de vicis. *M. E vec-te¹¹¹ Helisabet, la cuyada, etc.». Vec-vos¹¹² que diu (per so que mostra¹¹³ asò ésser gran causa) «novel vesinatye».

Per 'iiii' causes lo conceubament¹¹³ d'Elisabet nuncià a Maria, segons que diu Sen Bernat. La primera rasó és acumulament d'alegretat: ¹¹⁴ la 'ii'^a és perfecció de sciència; la 'iii'^a és perfecció de doctrina; la 'iiii'^a és aujutori¹¹⁵ de misericòrdia.¹¹⁶ Per què diu enayxí: «Per aysò és nunciat a la Verge Maria l'estèril conceubament de la cuyada: ¹¹⁷ per so que dementre que'l miracle és ajustat al miracle,¹¹⁸ e'l gaug és acumulat ab ¹¹⁹ gaug. O ¹²⁰ per aysò: car per fer ¹²¹ se convenia¹²² que la paraula enaprés fos divulgadora¹²³ en totz locs, e que saubés primerament la Verge per l'àngel que o ausís per ome, «per so» que la Mare de Déu «no» fos vista ésser remoguda¹²⁴ dels consels del fil, si d'aqueles causes, que en terres¹²⁵ tant prop[riament] se fan, remangés¹²⁶ no-sabent. O per aysò màgerment: ¹²⁷ que demen-

¹⁰⁴. - quers 'demanès' P: ques B: quid a me quaeris, quod in te mox experieris? V219.35.

¹⁰⁵. - e B: en P: et V.

¹⁰⁶. - lo B: la P.

¹⁰⁹. - lo uirginal conceubament no crear P: lo verginal concebiment no crear B: nuntiare missus sum virginal conceptum, non creare V219.37.

¹¹⁰. - aombransa P: adombransa B: obumbrabit V: *abstracte* d'aombrar (nota 89).

¹¹³. - mostra P: (ecce dicit) ut ostendat (hoc esse magnum novum vicinum) V220.2. *Grafia oriental per mostre*.

¹¹³. - conceubament P: concebiment B.

¹¹⁴. - D'alegretat: cf. nota 89 al f° 81.

¹¹⁵ i ¹¹⁶. - aujutori 'adjutori, ajuda', Cor. s.v., i aquí 113r2.

¹¹⁶. - de misericòrdia P: om. B.

¹¹⁷. - estèril: esterili co. de la cosina P: sterilis cognatae conceptus V. [El trad. no entenia del tot aquest llatanisme, car hauria hagut d'escriure *lo conceubament de la cunyada estèril*. Val a dir que això també pot resultar d'un desplaçament fet pels copistes, que deformen aquesta paraula, que en l'ús popular ha estat tan sovint confosa amb *histèria*, *histèric*].

¹¹⁸. - *Segueix un tros difícil de llegir en P, en el qual suplim segons B*.

¹¹⁹. - ab P: al B: ut dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cumuletur V220.7.

¹²¹. - fer P: feyt B.

¹²². - car per fer se convenia: quia profecto docebat V.

¹²³. - divulgadora: 'a divulgar': divulgada B: divulgandum V.

¹²⁴. - remoguda, 'separada': romauguda B: amota V.

¹²⁵. - terres P: terra B: terris V. [Ens abstenim d'esmenar terres en terra, car aquest ús (plurale tantum) del ll. terris 'en la terra' és un de tants cales del llatí que es permeté el traductor (Cor. pp. 332-334) J. C.]

¹²⁶. - «per so» que la M. de Déu... remangés no sabent P: Ne mater Dei a consi-

tre que de Sent Joan¹²⁸ se mostraria lo seu¹²⁹ aveniment,¹³⁰ lo temps de les causes e l'ordenament tenent, ela enaprés[o] manifestàs als escrivans e als presicadors la^{130a} veritat del feyt. O per aysò: quo,¹³¹ ausín¹³² que la¹³³ cosina¹³⁴ seua, que era vela, e[s] preyn,¹³⁵ se pens la juvencela¹³⁶ de l'ajutori, per so que enayxí / [que] al poc¹³⁷ propheta sia donat loc d'estar ab lo Senyor, e que'l¹³⁸ / pus maravelós miracle, del miracle fos enseyat».¹ *M.

98v1

83r1

Encara més diu Sen Bernat:² «Tu, dóna resposta³ molt cuytossament [a la], Verge. O dona! tu respon la paraula, e resepa la paraula; e diu la <tua> paraula e resepa la divina. Geta⁴ de tu la causa trespasadora,⁵ e abrasa la perdurable. Leva sus e corri⁶ e obri:⁷ leva sus per fe, e corri¹⁰ per devoció, e obri¹¹ per consentiment». *M.

Per què adoncs Santa Maria, ab les màs¹² esteses e ab los uls levans¹³ en¹⁴ lo cel, dix: —Vec-te¹⁵ la serventa del Seyor! Sia a mi feyt segons la tua¹⁶ paraula—. E diu Sent Bernat: «A¹⁷ altrés remenbrat,¹⁸ e'n la mà és¹⁹ fet la paraula de Déu; e de Santa Maria

liis filii videretur amota, si eorum quae in terris tam prope geruntur remansisset ignara V220.9.

¹²⁷. - *màgerment* P: 'majorment': mayorment B; potius V: *occit. ant. magerment*.

^{128a}. - B: *om.* P.

¹³². - ausín B: 'oínt': ausím P: audiens V.

¹³³. - *que la* P: *aquela* B.

¹³⁴. - *cosina* PB: cognatam V. Més amunt (n. 117) solament B porta *cosina*, P *cuyada*. [Sembra com si el trad. de primer hagués vertit *cognata* per *cunyada*, guiant-se només pels sons, i després, adonant-se del contrasentit, ho vagi rectificar. Així veiem com P copia fidelment, i B sovint innova (no sempre amb raó, com ací)].

¹³⁵. - *preyn* P: prenys B; C pàg. 310, nota 1.

¹³⁶. - *juvencela* P: cogitet juvencula de obsequio, ut sic parvulo prophetae detur locus... V220.15.

¹³⁷. - *poc*: PB: 'petit': parvulo V.

¹³⁸. - *que'l*: *que'ls* P.

¹. - «et mirabilis miraculum fiat de miraculo» V.

². - *resposta* P: *respost* B.

⁴. - Da, virgo, responsum festinanter; o Domina, responde verbum et suscipe verbum, profer tuum et suscipe divinum V220.17.

⁵. - «Gesta» B: «emitte» V.

⁷. - *trespasadora* 'transitòria'.

⁸ i ¹⁰. - *corri* P: *corre* B; C. 46. Imperatiu comparable a *cobri* 12v1 i *obri* 50v2 (i a *continuació*).

⁹. - *veg.* 8 i *obre*, 'obre'.

¹³. - *levans* P: 'que s'alçaven cap a': «livats» B: «levatis» V. C 26 i 61.

¹⁴. - *en* P: *envers* B: *ad* V.

¹⁵. - *Vec-te*, 'heus aquí'.

¹⁸. - «in ore, aliis in aure, aliis» V: *om.* P.

¹⁹. - *es* B: *am.* P: in manum factum fuisse memoratur V220.23.

és feyt en l'aurela per la angelical salutació, e en coratye per fe, en ²⁰ la boca per confessió, en la mà per contractament, en lo ventre per encarnació, en la fauda per sustanciò,²¹ en ²² los brases per obla-ció». Per què dix: — Sia a mi feyt segons la tua paraula ²³ —. «No vul que sia fet a mi per clamat preicament,²⁴ e figuralment significat,²⁵ o per mayenament²⁶ somiat,²⁷ ni co calament espirat,²⁸ e personalment encarnat, e corporalment envicerat»,²⁹ Per què de mantenent fo concebut lo Fil de Déu en lo ventre / de la Verge, perfeyt Déus e perfeyt ome. E fo en lo primer dia de la sua concepció d'aytan gran poder e d'aytan gran saviesa quant^{29a} fo en lo 'xxx' ayn. *M.

E adones se levà Santa Maria, e anà-sse'n a ³⁰ Elisabet; ³¹ on,³² co la saludàs, Sen Johan s'alegrà en lo ventre d'ela. Diu la Glosa que per so que per lenga ³³ no'l podia saludar, él lo saludà alegran; e comensà aquí lo seu ofici enovan son criator.³⁴ Fo Senta Maria en lo servisi ³⁵ de Elisabet ³⁶ per 'iii' meses, entrò que Sen Johan fo nat, lo qual levà ela de terra ab les sues ³⁷ màs,³⁸ segons que és lest en / lo *Libre dels Justs*. *M.

En aquest dia à feytes Déus ³⁹ moltes causes per diverses ⁴⁰ temps,

²¹. - sustanciò P: subistentiò B: sustentationem V. *Sustenciò* sols en Llull, AlcM.

²⁴. - clamat preicament P: la clamor presicament B: declamatorie praedicatum V.

²⁵. - significat B: significa B: significatum V.

²⁶. - mayenament P: 'imaginació'; esmagement B: aut imaginatorie somniatur V220.29.

²⁷. - somiat B: somniatum V: sompar P. *Aquest és usual com a grafia de ço-m par 'em sembla', frase que P introdueix ací per malentès*. Per magenament somiat = imaginatorie V.

²⁸. - sompar ni co[s] talament espirat P: somiat mesclament espirat B:... sed silenter inspiratum V220.30. *Silenter* ha estat traduït analíticament per *com callament* = com en silenci, i els dos mss., no comprenent-ho bé, han equivocat després, més o menys, els mots.

²⁹. - envicerat P 'penetrant les viscères': esvicerat B: invisceratum V. *Envis-cerar* sols en Isabel de Villena AlcM.

^{29a}. - quan P: quantae V221.33.

³⁰. - ad B.

³¹. - in montana 220.34 V: om. trad.

³². - lenga P: la lenga B.

³⁴. - lo seu ofici enoran son criator P:... en honran s.c. B: et suae praecursionis officium inchoat V220.36. La trad. interpreta canviant lleugerament el sentit del conjunt: el seu ofici de precursor, que fa honor (*ret homenatge*) a la doctrina del Creador. *Enorant* participi actiu de la forma vulgar arcaica *enorar* per *honorar*.

³⁵. - servisi P: servesi B: 'servei'.

³⁹. - feytes Deus P: Deus faytes B. *Curricula* V: om. trad.

⁴⁰. - diverses PB: multa V.

les cals versificà⁴¹ un versificador, e les nomnà per aquestz verses, dient: ⁴²

«Déus te sal, dia de festa que constreyns les nostres nafres!
L'àngel és tramès,⁴³ e Jhesuchrist soferí⁴⁴ passió en la⁴⁵ crou;
E Adam⁴⁶ fo fet e'n aquel meteyx temps peccà.
E per lo mèrit de la dècima caec⁴⁷ Abel per la spasa del frare.⁴⁸
Ofèri⁴⁹ Melxisedec, e Ysac i fo sotzposat a⁵⁰ l'ara.
E fo y degolat Sen Johan Babtista.⁵¹

⁴². - [Segueixen ací en V nou versos en díctics, formats per un hexàmetre alternant amb un vers lleoni. És curiós que el traductor català sembla haver intentat una versió mètrica, en versos que, almenys s'acosten al ritme alexandri o de 16 síl·labes. Esmentant molt poc el text de P, els dos primers almenys serien alexandrins acceptables; hi ha rima entre el vers 5 i el 6 i en general sembla que alterni la fi de vers femenina amb la masculina. No hauria estat cas únic: ni en les nostres Vides (veg. més enllà en una versió de la llegenda de Judes o de Pilat) ni en les traduccions del passatge present, car també en el Nord de França, en una traducció medieval d'aquest passatge de la Llegenda Àuria, Maître Jean Bataillier, posà aquest passatge en versos francesos, que Roze ha imprès en la seva traducció moderna (I, 254). Amb algunes correccions i combinacions més considerables podem, inclús, arribar a la reconstrucció de tot un petit poema català corresponent a aquests versos. Solament em sembla inevitable de vacil·lar entre dues hipòtesis: que aquests versos vagin ser compostos pel nostre traductor cuixanenc, o que una versió metrificada preexistís ja en la litúrgia popular catalana i el traductor rossellonès la reproduís aproximadament en la seva traducció, per reminiscència. Heus ací ara l'assaig de restitució de la hipotètica versió mètrica catalana, amb l'aparat crític de les variants en què es basa en les tres fonts mss. de les Vides. Com es veurà una estrofa de 9 versos monorrim (consonants o assonants) de 16 síl·labes ha reaparegut sense necessitat de fer més que transposar pocs mots, combinar el text de P amb el de B, i imitar el de V per mitjà d'alguna versió que P li sol donar en altres passatges.

Déus te sal, dia de festa, / que constreyns les nostres nafres!
Tramès és l'àngel, e Christ / en crou passió soferitava;¹
e Adam hi² fo criat, / e'n lo meteyx temps peccava;
e, pel mèrit de la dècima,³ / cau⁴ Abel per spasa-l frare;
oferí Melxisedec, / e Ysac fo sotzpost a l'ara;
fo-y degollat Sen Johan, / qui Jhesuchrist batejara;⁵
de preso desliurat Pere,⁶ / e mort per Erodes Jacme;⁷
e la còrpora⁸ de moltz / santz ab Christ resucitaren;
e-l layre molt doussament / fo per Christ recebut. Amen!⁹

J. Sofferi P: soferi B: est passus V. Però *soferitar* és un sinònim d'ús freqüentíssim en els trobadors, sense exceptuar-ne els catalans, i preferida encara per Ausiàs Marc. 2 y B: *om*. P. 3 Ob meritum decimae V. 4 cadit V. 5. Christi baptista beatus V. 6 e Pere i fo desliurat de preso P: e Sen Pere fo desl. d. pr. B: est Petrus ereptus V. 7 Jacobus sub Herode peremptus V: e Jacme fo mort per Erodes P. 8. corpora V: cors P: cossos B. 9. dulce tamen per Christm suscipit; Amen V. Notem que el poeta adaptador degué parlar català central, balear o rossellonès puix que apareia en rima *frare*, *ara* i *batejara*, així com *Jacme*, *nafres* i *ressucitaren*. J. C.).

⁴³. - És tramès 'jou tramès'. Llatínisme; veg. Cor. § 61.

⁴⁴. - *frare* P: *ferre* B: *fratris* V.

⁴⁵. - *a* P: en B *om*. V.

⁴⁶. - *Sen Johan Babtista* B: *Sen John Babtista* P: *Christi baptista beatus* V.

E Sen Pere i fo desliurat⁵² de presó, e Jacme fo mort per Eroles.
E moltz cors⁵³ de santz resucitaren ab Christ.⁵⁴

E'l⁵⁵ layre⁵⁶ i fo recebut⁵⁷ per Jhesuchrist⁵⁸ molt dousament.
[Amen]. *M.

99r1 Fo un cavalier molt ric e molt noble qui⁵⁹ renuncià al segle,⁶⁰
e intrà en⁶¹ l'Orde / de Cistel. On, con él letres no saubés, los monges
agren vergoya car tant nobla persona era entre laycs.⁶² Per què li
deren⁶³ masestra⁶⁴ per so que li enseyàs a⁶⁵ letres, si apenre podia;⁶⁶
e sotz aquesta occasió⁶⁷ él estava entre los monges. Mas con él fos
longament ab lo masestra⁶⁸ no poc apenre plus cor⁶⁹ aquestz dos
vocables: «Ave Maria». E aquestz retenc molt ab gran trebal, e totes
ores que él fesés alscunes causes,⁷⁰ él disia aqueles does paraules.⁷¹
Enaprés él morí, e en lo sementiri⁷² él fo seblit ab los autres freres.

E mantenent sobre lo seu vas, qui⁷³ era molt bel, nasc e crese 'i
liri molt bel, e en cascuna fula avia escrit: «Ave Maria» ab letres
d'aur. E cant los freres⁷⁴ o ausiren dir, totz hi coregren⁷⁵ per^{76a}
tan gran miracle,⁷⁶ e⁷⁷ cavaren la terra del vas, e⁷⁸ trobaren⁷⁹ que
la rasiu⁸⁰ del liri ixia de la sua boca.⁸¹ Per què éls conegren ab quan-
ta⁸² devoció avia⁸³ dites aqueles does paraules, ni co'l n'avía Déus
tant noblament ennobleyt.⁸⁴

83v1 Era 'i cavalier qui avia un castel en un camí / públic, e despulava
tot home, ses⁸⁵ tota mercè, qui de costa lo castel⁸⁶ passàs. Enperò
él saludava totz dies la Verge Maria,⁸⁷ e per negú empaytament⁸⁸
qui li endevingés no's cessava de dir les salutx de Senta Maria.⁸⁹
Endevenec-se un dia⁹⁰ que un religiós baró e sant passava⁹¹ per aquí,

⁵². - *desliurat* P: deliurat B.

⁵³. - *cors*, P: cossos B: corpora V.

⁵⁴. - *layre*, 'lladre', com en occità.

⁵⁵. - *deren*, van donar: donaren B; C 19 i 12v2.

⁵⁷. - *occacio* B: oració P: occasione V.

⁵⁹. - *plus cor*, 'sols'. Aquest ús de *cor* sembla ésser un rossellonisme. Veg.
també C pàg. 352. Cf. 52v1, 74r1 (dues vegades).

⁷⁰. - *alscunes causes* P: alcuna causa B.

⁷⁴. - *los freres* PB: omnes V.

⁷⁵. - *coregren* P: corregeren B.

^{76a}. - *per* P: per veser B: currentes omnes ad tam grande spectaculum, terram
de tumulto... V221.23.

⁷⁶. - *miracle* P: maravela B: spectaculum V.

⁷⁷. - *quant*, *add.* B no V.

⁷⁸. - *atrobaren* B.

⁸⁰. - *rasiu* P: 'arrel': rayl B.

⁸². - *quanta* P: tanta B: quanta V.

⁸⁶. - *lo castel* P: *om.* B.

⁸⁸. - *empaytament*, 'empatxament': impedimento V221.29.

⁹⁰. - *un dia* P: autem V.

⁹¹. - *un religiós... passava* P: un hom religiós ne passà B: vir religiosus et
sanctus... transitum faceret V.

99r2 e'l cavalier manà que hom lo despulàs.⁹² Per què lo sant baró⁸³ pregà losraubadors que éls l'amenessen a⁹⁴ lur seyor, per so car él avia alscons secretz a dir.⁹⁵ E cant éls l'agren davant lo cavalier / amenat, él pregà lo cavalier que fesés ajustar tota la sua⁹⁶ compaya, e de predicació.

E quant fóron⁹⁹ totz ajustatz, aquel¹⁰⁰ dix: —No etz¹⁰¹ totz vosautres aysi,¹⁰² ans ne fal¹⁰³ alcun¹⁰⁴—. E totz dixerén que totz eren aquí davant¹⁰⁵ él; per què, él dix: —Sercatz ben¹⁰⁶ diligentment, e trobaretz que un¹⁰⁷ ne defal—. E adoncs un d'èls¹⁰⁸ cridà, dient que tant solament ne falia lo cambrer. Per què él dix: ^{108a} —Verament aquel tant solament ne defal—. Per què tost trameseren per él que vengés, e fo amenat davant lo monge.¹⁰⁹ E quant vesec lo sant baró, él regirà los uls molt terblament, e movia lo cap, con a home¹¹⁰ aurat,¹¹¹ e nò's gausava¹¹² d'aquí partir. E'l sant baró de Déu dix-li: —Eu te¹¹³ conjur per lo nom de Nostre Seyor Jhesuchrist que tu nos diges qui est.¹¹⁴ e diges [ho]¹¹⁵ davant totz per qual causa est sà¹¹⁶ vengut—.

83v2 E aquel li respòs: —Eu t'o diré, pus que m'às conjurat per forsa. Per què, sàpies que eu no són home, mas¹¹⁷ són demoni que he receubuda¹¹⁸ forma d'ome; e é¹¹⁹ estat 'xiii' ayns ab aquestz cavalers ayxi,¹²⁰ per so cor lo nostre príncep m'à tramès aysi, e que eu gardés ben¹²¹ diligentment si alcun dia estaria que no dixés¹²² «Ave Maria»,¹²³ e que mantenent lo-l estrangolés¹²⁴ / e que, enayxi mal vivent, que nós l'aguésscm. Mas degun¹²⁵ dia que diga «Ave Maria»¹²⁶ eu no é poder que mal li fassa.¹²⁷ e enaixi o é eu gardat de dia en dia diligentment, mas él o à¹²⁸ observat molt diligentment¹²⁹—. E quant lo cavalier o ausi,¹³⁰ molt fortment / ne fo es-

⁹². - e'l cavalier... despulàs PB: et ipsum praedictus miles continuo exspoliari juberet V.

⁹⁵. - a dir alscons secrets ad ell B: secreta, quae perferat V.

⁹⁷. - eran P: staven B.

¹⁰⁰. - P: el ffrarc B: ille V.

¹⁰¹. - etz, 'sou'. Veg. Grandgent 162.15. Cf. 61r2, 73r2 i passim.

¹⁰³. - fal B 'està absent'. Del verb fallir.

^{108a}. - B: om. (aquests 4 mots) P: ille autem dixit V222.2.

¹¹². - gausava P: 'gosava': gosava B.

¹¹³. - Eu te P: E-t B.

¹¹⁵. - ho P: om. BV.

¹¹⁷. - mas P: ans B: sed V.

¹¹⁸. - que he receubuda P: 'que he rebuda': qui ey resebuda B.

¹¹⁹. - e cy B: et + verb V.

¹²⁴. - lo strangolàs B: lo-l estrangolés P: «ipsum... strangularem» V.

¹²⁵. - degun P: negun B.

¹²⁶. - Ave Maria: «les saluts» B: «illam salutationem» V.

¹³⁰. - ausi P: ausic dir B: audiens V.

balausit,¹³¹ e sobtament él se gità als peus del sant baró, e demanà-li perdó de sos pecatz,¹³² e après él visc bonament. E'l baró sant dix al demoni: —Man-te¹³³ eu, demoni, e'nom de Jhesuchrist,¹³⁴ que tu partesques d'aycí,¹³⁵ e vé-te'n en tal loc que no pusques noure¹³⁶ a negun home qui reclam la Verge Maria¹³⁷—. E mantenent lo demoni esvanesi.¹³⁸ *M.

DE LA PASSIO DE NOSTRE SENYOR DEU JHESUCHRIST¹³⁹

La passió de Jesuchrist fo per la dolor amara, e per l'escarniment despitosa,¹⁴⁰ e per la utilitat fo molt fructuossa. La dolor se creava¹⁴¹ de 'v' causes.

La primera fo que aquela passió fo mot de gran infàmia, e aysò fo per lo loc on se féu,¹⁴² qui era molt aontós,¹⁴³ car a Monti Calvàrii¹⁴⁴ fo feyta, on om aucisia los autres malsfaytors. E fo la passió aontosa¹⁴⁵ per lo¹⁴⁶ aontat¹⁴⁷ turment, car a mort molt lega¹⁴⁸ fo condemnat, per so car crou¹⁴⁹ era turment de layres,¹⁵⁰ e ja fos so que la crou¹⁵¹ ja fos adoncs de molt gran infàmia, ara és e'molt gran¹⁵² glòria. Per què diu Sent Augustí: «La crou, qui era turment¹⁵³ de layres,¹⁵⁴ ara és pausada als frons dels emperadors. Mas «si donà Déus tanta de honor¹⁵⁵ al seu turment ¿quant en¹⁵⁶ donarà al seu sér?¹⁵⁷

Per la compaynia de mala fama, per so car¹⁵⁸ ab criminosses

¹³¹. - *esbalausit* P: 'esbalaüt'; *esbalusit* B. Forma occitana no documentada en AlcM. REW 2943.

¹³². - e demanà-li... pecatz PB: no V.

¹³³. - *Man-te*, 'et mano'. Cor. § 43a.

¹³⁶. - *noure* P; 'fer mal'; nolre B; nocere V.

¹³⁸. - *esvanesi* P: evanuit V. Ací s'intercala la Vida de St. Timoteu, que no figura en l'ed. de Lió 1510 ni en la princeps, i que segons Graesse faltaria en manuscrits que ell qualifica de "recentiores": però també mancava en el traduït pels nostres monjos rossellonesos del segle XIII.

¹³⁹. - Títol en B, om. P.

¹⁴⁰. - e per l'escarniment *despitosa* PB: ex illusione despecta V.

¹⁴³. - *aontós*, 'afrontós': adontós B.

¹⁴⁴. - *Monti-Calvãrii* P: «Monty Calvari» B; in Calvaria V.

¹⁴⁹. - *crou* P: creu B. C 19.

¹⁵¹. - erat latronum, et licet crux tunc esset... V223.22.

¹⁵². - e'molt gran P: de gran B; immensae V.

¹⁵³. - *turment* P: de turment B; supplicium V.

¹⁵⁵. - donà Déus tanta de honor P: Déus donà tanta de gran e d'onor B [<tant grand(a) onor?]: tantum honorem Deus contulit V.

¹⁵⁶. - quantan dona P: cantant... B. *Segurament hem d'entendre* quant en donarà. Si tantum honorem Deus contulit supplicio suo, quid conferet seruo suo? V223.26.

¹⁵⁷. - *sér* 'serf'.

¹⁵⁸. - *per so car* P: car B: quia V.

99v2 és disputat, so és, ab ladrons,¹⁵⁹ qui primerament foren encrimatz. Mas enaprés és convertit¹⁶⁰ En Dimas, qui estava / en la sua dreyta part, segons que's diu en l'*Avangeli d'En Nicomedi*;¹⁶¹
84r1 e l'autre layre¹⁶² fo / dampnat, so és En Gestas,¹ qui estava en la part sinestra.² A la un³ donà glòria⁴ e a l'autra donà turment. *M. Diu Sent Ambrosi: «L'actor⁵ de pietat penyan en la crou⁶ era deveit⁷ en diverses negocis de pietat: per la persecució dels apòstols, e per la pau dels discipòls, e per so car era liurat lo cors⁸ als juseus,⁹ e al Pare l'esperit, e a la Verge plor,¹⁰ e al layre¹¹ paradís, e als pecadors infern; e loava¹² la crou¹³ als crestians penedens.¹⁴ Vec-vos¹⁵ lo testament que féu¹⁶ Jhesuchrist en la crou¹⁷ penyan.
*M. Per la segona raó¹⁸ fo no-justa e fo dolorossa la sua¹⁹ mort: per so car no fo trobat frau²⁰ en la boca d'él; e per so que no ve²¹ dignament, pena n'és²² dolorosa. De 'iii' causes l'acusaven màgerment²³ so és: que él vedava que'l tribut no fos donat, e^{23a} car s'epelava rey, e car disia que era Fil de Déu». *M. Per què nós diem²⁴ tres escusacions en lo divenres de Pasca, en persona²⁵ del Salvador, cant cantam un cant qui comensa: «Pòbol²⁶ meu, etc.». En lo qual esproha²⁷ Jhesuchrist 'iii' benifetz que foren a²⁸ éls donatz, so és: deliuraments²⁹ d'Egipte, e'l regimens³⁰ en lo desert, e'l plantament

¹ - Gestas P: Gasta B: Gesmas V.

⁴ - L'actor P: L'auctor B: auctor V.

⁷ - deveit 'dividit': devesit B.

⁹ - crucifixoribus vestimenta V: om. P.

¹⁰ - PB: virgini paranympum V223.2f. [*Plor* no convé ni al context ni al sentit d'aquest mot greco-latí, que designa un padrí de boda, o més aviat un acompanyant o camarlenc d'honor de la núvia o del nuvi (grec evangèlic). Potser és còpia incompleta d'un *pleidor* (o *pledor* o *plevire*) derivat de *plevir* 'prometre, garantir, sortir fiador, ser l'home de confiança'; també hi ha *plevi* 'garantia', i occit. ant. *pledura* 'garantia, lot de terra' i *pleia* i *pleu* m. en aquest mateix sentit (doncs un **pleior* 'garantidor, protector' no fóra inconcebible). *Plevir* es troba també en molts trobadors en el sentit de 'comprometre, posar en joe': p. ex. 'en ayssò ai *plevlt* tot mon estatge' en Cerverí de Girona (*Cuenda chansó*... 108.8, amb altres cites en les notes de l'ed. Coromines - Fitzpatrick). J. C.].

¹³ - P: commendabat V223.35: lixava B.

¹⁴ - penidents B 'penitents': poenitentibus V.

¹⁵ - que féu P: de B: quod fecit V.

¹⁷ - en la crou penyan P: om. B.

¹⁸ - raó B: om. P.

²⁰ - frau P: fraus B.

²¹ - B: ne P: venit V.

²² - n'és P: és B.

^{23a} - B: om. els 11 mots anteriors P: quia tributum reddi prohibebat V224.5.

²⁵ - persona: presona B.

²⁷ - en lo qual esproha B (*ultracorrecció occitanitzant*): en lo qual proha P: ubi exprobat Christus tria beneficia iis collata V224.8 [*espro(v)ar* 'reprotxar, retereure, blasmar' és mot ben conegut en català i occità arcaics, que apareix sovint en les *Vides* — f° 86 n. 36a etc.].

100r1 de la vinya³¹ en loc covinable. Enquayx³² que diga Jhesuchrist: —Acuses mi³³ del redement³⁴ del tribuyt; e acuses mi per so car eu m'apeli³⁵ rey; ans me deuries màgerment³⁶ / fer gràcies per so car rialment te pasquí³⁷ en lo desert; e acuses mi cor me dixí Fil de Déu, màgerment³⁸ me deuries t'er gràcies per so car³⁹ t'eleguí⁴⁰ en la mia vinya e c'molt noble⁴² loc te planté⁴³—. *M.

84r2 Per la 'jii'^a rasó fo la mort de Jhesuchrist dolorosa: per so car fo feyta per los amics, car més seria sofridora causa si om soferia⁴⁴ alguna aunta de sos enemics que de sos amics, o⁴⁶ d'aquels qui / fossen estrayns, o aquels⁴⁷ a qui hom agés donat dampnatye, que no seria de sos amics e màgerment⁴⁸ d'aquels qui són parens d'om. D'aquestz dos és dit en lo *Salm*: «Los meus amics e ls meus pruymes aprusmaren⁴⁹ a mi e estegren contra mi,⁵⁰ etc.». Es lest en *Job* en lo 'xix'⁵¹ capítol: «Los conxens meus, ayxi con homes estrayns, se partiren de mi, e d'aquels als quals^{51a} avia⁵² donatz moltz béns». On se lig en l'*Avangeli de Sen Johan*, en lo 'viii' capítol, dién: «Moltes bones obres, etc.». E Sen Bernat diu: «O Jhesu bo, e quant⁵³ dol-sament est tu⁵⁴ conversat entre les gens! E co grans causes e molt habundans lus às⁵⁵ donades! E co dures causes e aspres⁵⁶ às sofe-

³⁰. - regiment B: regimen V.

³¹. - B: viga P: vineam V (*grafia g per ny*).

³². - acuses-mi P: acusat-mi B: accusas me V.

³⁴. - redement P: 'donació': reductiōne V.

³⁵. - m'apeli 'm'he anomenat': dixí me V: m'apel B. [La desinència de pf. 1 en -i és molt poc freqüent en el S. XIII en la 1ª conjugació, cf. *planté* n. 43 i passim, i per això segurament B posà *m'apel* prenent el perfet *apeli* per un present *apeli* amb terminació rossellonesa; però tant l'equivalència llatina i el sentit general del context, com els passats *dix*, *eleguí*, *pasquí*, que vénen a continuació proven que B no va entendre correctament. De nou una prova de la major fidelitat del ms. P. Ja no són rars, però, els exs. de -i en el Cançoner d'Urgell, poemes de Cerverí, si bé deuen ser del copista del S. XIV]

³⁷. - te pasquí 't'he alimentat, apeixat': t'é pascut B: pavi te V.

³⁸. - màgerment: majorment B.

³⁹. - eu *add.* B.

⁴⁰. - eleguí P: elegí B 't'he escollit' [perfet 1ª pers.; cf. *elec* 3a. pers. ELEGUIT].

⁴². - in optimo V, 'en molt noble'.

⁴⁴. - 'els més pròxims s'acostaren': aprusmaren P: s'apruymaren B: amici me et proximi mei etc. V224.21. Cf. aproximar en Hom. Org. 7v, i oc. *ant.* aprosmar. [El trad. català ha allargat una mica la cita del text del Psalm. A. m. et. pr. mei me appropinquaverunt et steterunt adversum me (Ps. xxxvii, 12) («se sont éle-vés et déclarés contre moi» Roze I, 258.4)].

⁵¹. - 'xix' V: xxx- PB.

^{51a}. - item ab his quibus multa bona contulerat V224.23. *Potser hem d'analitzar* cd aquels als quals, *com un segon membre del subjecte (amb la forma arcaica ed = ll. ET)*

⁵². - B: contulerat V: aura P(?).

⁵³. - quant P: tant B: quam V.

⁵⁵. - lus as P: los ha B.

⁵⁶. - aspres B: apres P: aspera V.

rides per éls, so és: dures paraules, e plus durs batemens, e moltz durs turmens de croul». ⁵⁷

100r2 Per la 'iiii'ª raysó fo molt dolorosa la mort de Jhesuchrist, so és: per raysó ⁵⁸ de la tenresa ⁵⁹ del seu cors, per què David, en figura / d'El, dix d'El en lo segon respòs, dient: ⁶⁰ «El és enquax ⁶¹ molt tenre ⁶² verm de fust». E diu Sent Bernat: «O juseus, péres ⁶² sotz! ⁶³ Mas la péra plus moll ⁶⁴ feritz, de la qual reson' ⁶⁵ un gran brugit de pietat, e bol ⁶⁶ l'oli ⁶⁷ de caritat». E diu Sen Jerònim: «Es liuratz Jhesuchrist als cavalers ⁶⁸ per batre, e aquel sagrat cors e'l pitz, de Déu resebedor, ⁶⁹ los flagels lo segaren». ⁷⁰ Per la quinta rasó fo dolorosa la mort de Jhesuchrist: per so car fo universal, car per totes les partz e per ⁷¹ totz los sens ⁷² sostenc turment. Primerament fo aysi dolorosa ⁷³ en los uls, per so car se plorà, ayxí con és dit en lo *Libre dels Ebreus* en lo quint capitol. E diu Sen Bernat: «Puyà en aut per so que plus luy n lo ausís hom, ⁷⁴ e cridà molt fortment per so que negú no s'escusés, ⁷⁵ e ajustà làgremes al crit perquè ⁷⁶ hom agés pietat».

En altra manera does vegades escampà ⁷⁷ les sues làgremes, so és: en la resurrecció de Sent Làser, e sobre Jerusalem. E enayxí que les primeres làgremes foren d'amor, per què —quant alguns lo veseren ploran ⁷⁸—, dixeren: —Vec-vos ⁷⁹ en qual manera amava é! ⁸⁰—. Les segones làgremes foren de compació, mas ⁸¹ les terses làgremes foren de dolor. *M.

Encara més fo dolorosa la mort de Jhesuchrist ⁸² per oïda, ⁸³ per so car él ausí grans aunes: ⁸⁴ car Jhesuchrist ac especialment

⁵². - peres sotz P: lapides estis V: perets ets B.

⁶⁴. - plus moll 'més blana': molliorem V: plus molt P: pus molt B. Cf. Glossari.

⁶⁶. - bol 'bull'. O judaei, lapides estis: lapidem percutitis molliorem, de quo resonat tinnitus pietatis et ebullit oleum charitatis V. Brugit = tinnitus 'ressona una gran remor'; bol = ebullit 'brolla, borbolla com un líquid en ebullició' (cf. Roze I, 258.17ss.).

⁶⁷. - de pietat e add. B.

⁶⁸. - caualers P: traditus est Jesus militibus verberandus V (ed. Lió 1510, fº 41 vl, 15f.). Sembla que altres mss. llatins durién *iudaeis* en lloc de *militibus* («juifs» Roze I 258), però no el ms. llatí traduït pels rossellonesos. *Cavallers* ací 'soldats romans'.

⁶⁹. - Et illud sacratissimum corpus pectusque Dei capax V: 'aquell pit capaç de rebre o contenir Déu'.

⁷⁰. - PB: flagella secuerunt V 224.31: 'els assots el fendiren o tallaren'.

⁷². - los sens P: los sens sens B: sensus V: 'en tots sentits'.

⁷⁴. - plus luy n lo ausís hom P: 'l'oïssin': «longius audiretur» V.

⁷⁶. - per què P: per so que B: ut V.

⁷⁷. - does vegades escampà P: scampà dos vegades B: bis... fundit V.

⁸⁴. - gran ontes B: opprobria et blasphemiae irrogatae sunt, Christus enim specialiter quatuor habebat V.

100v1 'iiii' causes / en les quals ausí blasfèmies e ontès. Ac ⁸⁶ molt excel·lent ⁸⁶ noblesa, car, cant a la divinal natura, él fo Fil del Rey Perdurable; e cant a la humana, fo engenrat de linatge de rey. Enayxí que, en quant fo Él home, fo Rey dels Reys e Seyor dels Seyors.⁸⁸ Ac molt gran ⁸⁹ veritat, per so car Él és via e veritat e vida.⁹⁰ Per què diu de si: «La paraula tua és veritat; lo fil és paraula ⁹¹ del pare». E ac no-sobradora potestat, per so car totes causes són feytes per Él, e senes Él no és feyta neguna causa.⁹² E ac ⁹³ singular bonesa, car negú no és bo sinó sol Déus.

En aquestes causes Jhesuchrist ausí ⁹¹ ontès e ⁹⁵ blasfèmies. Primerament quant a noblesa, segons que's lig en l'*Avangeli de Sent Matheu* en lo 'xii' ⁹⁶ capítol, dién: «E no és ayxí lo fil del fabre? ⁹⁷ E no és apelada la sua mare Maria?, etc.». *M. En la segona manera ausí grans autes ⁹⁸ quant al seu poder, segons que's lig en l'*Avangeli* ⁹⁹ de *Sent Mateu* en lo 'xii' ¹⁰⁰ capítol, dient: «Aquest no geta ¹⁰¹ demonis sinó per poder del príncep dels demonis».¹⁰² E lig-se en aquel mesex evangeli en lo 'xxvii' capítol, dién: «Los autres fa sals, mays no pot salvar si meseys». Vec-vos que éls dién que ¹⁰⁴ és no-poderós, / enperò Él era molt poderós, en tant que per sa paraula gità en terra los seus perseguidors. Car, on Él los demanàs: —¿Qui queretz?—. Éls li resposeren: —Jhesús de Nazaret—. —Eu só ¹⁰⁹—. E mantenenent éls casegren en terra.¹¹⁰ Per què, diu Sent Augustí:

⁸⁶. - B: excel·lent P: excellentissimam V.

⁸⁷. - car P: om. B.

⁸⁸. - *seyors* P: senyoregans B: dominantium V.

⁸⁹. - es via e veritat e vida B: es via de veritat e de vida P: est via, veritas et vita V225.29.

⁹². - res add. P no B ni V: sine ipso factum est nihil. Res és evidentment un lapsus del copista de P, que distretament anava a canviar la construcció i se n'adonà a temps per rectificar-ho però degué oblidar-se d'expuntuar res.

⁹⁶. - 'cxi' V: 'xiii' PB.

⁹⁷. - No es ayxí lo fil del fabre? — nonne est hic filius fabri? V. [El traductor prengué a tort, distretament, hic 'aquest' per l'adverbi de lloc 'ací', quan el sentit real és ¿no és aquest el fill del fuster? J. C.].

¹⁰¹. - gita B.

¹⁰². - Hic non ejicit daemonia, nisi in Beelzebub, principe daemoniorum V225.16.

¹⁰⁴. - éls dién que P: om. B.

¹⁰⁸. - gità 'tirà per terra': gitava B: prostravit V225.20.

¹⁰⁹. - eu só e mots om. per B (P om. els dos primers) saltant-se d'una e a l'altra.

¹¹⁰. - illi respondissent: Jesum Nazarenum, et ipse dixisset: ego sum, continuo ceciderunt in terram V225.21.

¹¹¹. - Una veu 'un sol crit, un sol mot'.

¹¹². - una veu turba la gran companya P:..., turba lagren... B: una vox turbam odiis plenam et ferocem... percussit 225:22 (Lió 41v1, 13f.): om. Graesse plenam et (cf. Roze I, 259.11).

100v2 «Una veu¹¹¹ la turba «e» gran¹¹² conpaya —en odis¹¹³ feroya¹¹⁴ / per armes molt teribla— [ment]¹¹⁵ senes tot dart la ferí e la gità en terra, per la vertut de la amagada divinitat. ¿Què farà lo Jutyador, que sel qui era jutgat¹¹⁷ féu asò? ¿Què poyrà fer aquel qui regnarà, quo¹¹⁸ aquel qui moridor era féu aytais causes?»,¹¹⁹ *M.

Per la 'iii^a rasó fo aontosa¹²⁰ la mort de Jhesuchrist, cant a la veritat, segons que's lig per *Sen Joan* en lo 'viii' capítol: «Tu de tu metex fas testimoni, c'l testimoni teu no és veritat».¹²² Vecvos con¹²³ dien éls que fo mesoneger,¹²⁴ con Él fos via, veritat e vida. Anc¹²⁵ aquesta veritat no saub¹²⁶ Pilat,¹²⁷ per so car él no'l jutjà en¹²⁸ veritat. Comensà¹²⁹ lo jusesi¹³⁰ en veritat, mas no estec en veritat, e per aysò de veritat comensà¹³¹ la qüestió,¹³² mas no merí ausir¹³³ la solutió. Altra rasó és, segons Sent Augustí, per què no ausí la solució:¹³⁴ per so car, con él fesés la qüestió, sobtossament¹³⁵ li venc en la pensa la costuma dels juseus, per la qual solin un home jutjat a mort layxar, a Pascha,¹³⁶ per què, de mantenent él n'ixí, e no esperà la solució.¹³⁷ *M.

La 'iii^a rasó fo segons que¹³⁸ diu Crisòstomus, dién que él sabia que qüestió tan greu¹³⁹ freyturava de¹⁴⁰ molt temps e de molt examinament, e él se cuytava del deliurament de Jhesuchrist. Per què de mantenent él n'ixí. Lig-se enperò en l'evangeli que, com Pilat demanàs a Jhesuchrist: —¿Quina causa és veritat?—, Jhesuchrist li respòs, dién: —Veritat és del cel—. E Pilat dix: E no és veritat

¹¹⁴. - en odis fe.: derodes fe. PB; odiis ferocem V. Els copistes llegiren malament en odis com si fos *Erodes*.

¹¹⁵. - ferotge B; ferocem V.

¹¹⁶. - molt teriblement senes tot dart B; molt terrible senes t. d. P... ferocem, armis terribilem, sine ullo telo percussit, repuii, stravit, virtute latinis divinitatis V225.24.

¹¹⁷. - jutgat B; jutgador P; judicandus V225.24.

¹¹⁸. - que... quo... que... quo: que... que... que... que P.

¹¹⁹. - quid judicaturus faciet, qui judicandus hoc fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? V225.25.

¹²⁰. - per la 'iii' rasó fo aontosa P... fo adontada B; tertio... V225.25.

¹²². - veritat P; ver B; testimonium tuum non est verum V225.27.

¹²⁴. - mesoneger P; 'mentider': mossenger B; mendacem V.

¹²⁵. - 'va saber': saubech B.

¹³³. - mer ausir P; meresch d'ausir B; meruit... audire V.

¹³⁴ i ¹³⁷. - la solució P; l'apsolució B; solutionem V225.32 i 33. No es tracta d'absoldre sinó de deixar anar, posar en llibertat: llatínisme?.

¹³⁵. - sobtament B; subito V.

¹³⁶. - layxar P; lixar B; venit illis in mentem consuetudo Judaeorum, qua solebat unus dimitti in pascha V225.35.

¹³⁹. - B; gran P; difficilis V.

¹⁴⁰. - freyturava de molt temps: indigebat multo tempore V225.37; P desplaça de anticipant-lo als 4 mots anteriors.

85r1 en terra?—. Per què, li dix Jhesús: —¿E en qual manera pot ésser veritat en terra, que ¹⁴² sia / juyada per aquels qui àn poder en terra?—. *M.

101r1 En la carta rasó lo aunteren,¹ quant a la sua ² bonessa, en so que éls li ³ dien ⁴ que Éi era peccador en lo coratyte, segons que diu Sen Jerònim,⁵ / dién: «Nós sabem que aquest és peccador, e enganador en ⁶ paraules». E diu Sen Luc ⁷ «Éi escomou lo pòbol, dién ⁸ per tota Judea, comensan a Galilea, entrò así,⁹ regirador ¹⁰ de la Lig;¹¹ per què, sembla que no és de Déu aquest home qui no col lo disapte». *M.

Per la 'iii'ª rasó fo la mort de Jhesuchrist molt aontosa: en lo odorament,¹² per so car molt gran pudor poc sentir en lo Monti¹³ Calvari, en lo cal mont eren corses pudens d'omes mortz. Per què és dit en les *Ystòries*¹⁴ que *calvaria* es pròpiament «os, de cap d'ome, nud»,¹⁵ e per so car aquí degolava hom los colpables, e per so eren aquí moltz osses de caps escapsatz; per què, era dit aquel loc «Cal·vária», o «de les calves».¹⁶ *M.

La 'iiii'ª onta soferí ¹⁷ en lo gustament;¹⁸ on, con Éi cridés¹⁹ —Eu é cet—, éls li derén ²⁰ a heure vinagre ab mirra e ab fel mesclat, per so que ab lo vinagre morís pus tost, e per so que aquels qui'l ²¹ gardaven fossen pus tost deliuratz de lurs trebals;²² és dit que pus tost moren cels qui són crucificatz si'ls dóna hom a beure fel ab ²³ vinagre; e que per la mirra soferís l'odorament,²⁴ e per lo fel lo gustament.²⁵ Per què diu Sent Augustí: «Per lo pur és reblida la cenceritat ²⁶ per vinagre; és enebriat per la dolcesa del fel; és ajustada innocència al colpable; e mor vida per la mort».²⁷ *M.

¹⁴². - que P: co B: veritas in terris quae iudicatur ab his qui potestatem habent in terris V226.5.

¹. - *rasó lo aunteren* P: manera lo ontaren B: en la carta... aunteren PB: *no V*.

². - *l'o*: 'li ho': li B: lo (?) P.

³. - *dien* P 'deien' (*forma avui valenciana etc.*): disien B: dicebant V.

⁵. - *Sen Jerònim* PB: Joh. IX V.

⁸. - *dién* PB: docens V 'ensenyant (*les seves doctrines*)' '[*mot que devia estar alterat en dicens en el ms. Itali de Cuixà*].

⁹. - *entrò asía* P: entrò así B: usque huc V.

¹⁰. - *regirador*, 'persona que regira' 'pertorbador'.

¹³. - *lo Monti* PB.

¹⁴. - *Ystòries* PB: scholastica hystoria V.

¹⁵. - *nud* P: nu, nuu B: *o sigui* 'os pelat del crani'.

¹⁶. - *de les calves*, 'dels cranis calbs': calvarum V.

¹⁸. - *gustament* P: justament B: gustu V.

²⁰. - *deren* P donaren B.

²¹. - *qui'l* B: qui'ls P.

²². - 'La sinceritat per al (qui és) pur, és omplerta de vinagre'.

²⁷. - e m. v. per la mort P: e m. v. per mort B: moritur vita pro mortuo V: 'la vida mor a causa d'un home mort (= a causa de la mort d'un home)'.

101r2 Per la v^a raysó fo dolorosa la mort de Jhesuchrist:²⁸ en lo to-
 85r2 cament, / per so car en totes les parts del cors, del peu entrò al cap,
 no fo en Èl sanitat. E d'asò²⁹ en qual manera³⁰ ac Èl dolor en totz
 los³¹ sens del cors³² / diu-o Sent Bernat, dient: «O bo Jhesuchrist,³³
 tu est sanchatz³⁴ en totz los teus membres, per so que per los teus
 membres remesès nós.³⁵ Car lo cap, onrador per los esperitz angeli-
 cals, és d'espines coronat e ab la cana fo punt;³⁶ e la cara molt bela
 fo enoreïda³⁷ per l'escopiment dels jueus;³⁸ e ls uls, qui eren plus
 luens que'l sol, foren escursitz en la mort; e les aureles, qui ausien
 los cantz dels àngels diens: «Sant, sant»,³⁹ ausen les «auntes»⁴⁰
 dels pecadors, [e] la boca, qui ensenyà los cantz dels àngels,⁴¹ fo
 abeurada ab fel e ab vinagre; e ls peus, dels cals⁴² om adora lur
 escaunet,⁴³ per so car és sant, foren fermatz ab lo clavel⁴⁴ en la crou;⁴⁵
 e les màs,⁴⁶ que formaren los cels, són en la crou esteses,⁴⁷ e ab clavels
 fermades; e'l seu cors fo ferit, e'l costat⁴⁸ ab lansa traucat:⁴⁹ no li
 romàs res que no fos⁵⁰ sinó la lenga, per so que per los pecadors
 pregàs Déus lo Pare,⁵¹ e que comanàs la sua mare^{51a} a Sent Johan».⁵²
 *M.

En la segona manera fo la sua passió per l'escarniment despi-
 to{s}ja: ⁵³ Fo 'iiii' vegades escarnit Jhesuchrist.⁵⁴ La primera fo
 en la casa de Annà, on fo escarnit e escopit; e li foren donades

²⁸. - per la V^a rayso fo P: quinto fuit V.

²⁹. - del cors P: del seus cors B.

³⁰. - remesès P: remesses B. Remesès és *metàtesi* de remès REDEMIS-
 TIS, *perfet* 5, que B canvia en *Subj. impf. 2*. Tota aquesta frase O bo Jhesuchrist...
 nós manca en V i fou afegida pel trad. (PB).

³¹. - ab la cana fo punt P: ab la cana fo puntat B: densitate spinarum
 pungitur V 226.26: 'fou punxat amb una canya'; punt *participi fort* de punyir
 (PUNCTUS de PUNGERE).

³². - fo enoreïda P: enoresada B: deturpatur V. *Mot que manca en els diccio-
 naris*: 'lou sollada', *derivat del vell adjectiu* hòrreu, horrea, occit. *ant.* orre, òrreza,
 ll. HORRIDUS, *en el sentit de* 'ple d'immundicia, sutzura', *pròpiament* 'ple de
 brosses'.

³³. - diens Sant, Sant PB: no V.

³⁴. - untes P: hontes B: 'afrontis': audiunt peccatorum insultus V226.28.
 Unta per onta és una forma molt estranya (deguda a alguna ultracorrecció o cor-
 ruptela?), però la llició és segura.

³⁵. - escaunet P: 'escambell, tamboret, petit banc': *il·legible* en B: pedes quorum
 scabellum adoratur V226.30. *Diminutiu del cat.* escon, occit. escaun, cast. escaño,
 ll. SCAMNUM. La idea és que haurien d'adorar el tamboret damunt el qual
 posa els peus, i el que fan és perforar-los amb claus.

³⁶. - lo clavel P: 'el clau': clavels B: clavo V.

³⁷. - en la crou esteses P: steses en la crou B.

³⁸. - el seu cors fo el costat ab lansa traucat P: el s. c. fo ferit el costat fo ab
 l. tr. B: corpus verberatur, latus lancea perforatur V227.32.

³⁹. - traucat e *add.* B.

⁴⁰. - Déus lo Pare PB: no V.

101v1 gautades, ab los uls / cubertz. Per què diu Sen Bernat: «La tua ⁵⁵ cara, bon Jhesús, desiyada, en la ⁵⁶ qual desigen los àngels esgardar, te solaren escopin; ⁵⁷ e ab les màs ⁵⁸ la feriren; e ab un vel la cobriren per derisió, e naftraren molt cruelment».⁵⁹ *M.

La 'ii^a vegada fo escarnit ⁶⁰ en la casa d'Erodes, cant se pensaven e disien que los ome fat,⁶¹ per so car no'ls volia respondre; per què'l vestiren ab una vestidura blanca per derision. Per què diu Sent Bernat: «Tu est ⁶² ome qui ⁶³ às corona de flors, e eu són Déus e é ⁶⁴ corona d'espines. Tu às gans ⁶⁵ en les màs,⁶⁶ e eu he ⁶⁷ clavels fermatz en les màs.⁶⁸ Tu / bales ab vestimens blancs, e eu són per 85v1 tu escarnit ⁶⁹ per Herodes, qui'm féu vestir ab una vestidura blanca. Tu bales ab los peus, e eu trebal ⁷⁰ ab los peus. E tu estens los brases en manera de crou, en les ⁷¹ bales, per gaug,⁷² mays ⁷³ eu los ⁷⁴ estén ⁷⁵ en la crou ⁷⁶ per aunta,⁷⁷ e eu me dolguí en la crou.⁷⁸ Mays ⁷⁹ tu t'alegres en la crou,⁸⁰ e tu às ⁸¹ lo latz ⁸² ubert e'l pitz en seyal de vanaglòria, mays ⁸³ eu é ⁸⁴ lo meu latz traucat ⁸⁵ per tu. Enperò torna't a mi, e eu resebré té».⁸⁶ *M.

La 'iii^a vegada fo escarnit ⁸⁷ en la casa d'En ⁸⁸ Pilat, en lo qual loc los cavalers l'abrigaren ab un mantel,⁸⁹ e li possaren ⁹⁰ una corona d'espines sobre son ⁹¹ cap, e de ginolons ⁹² / éls li disien: --Déus te sal,⁹³ Rey dels Juseus! --. Aqueles espines de la corona, disien que foren de pues de yones marís,⁹⁴ les puntes dels quals són ayxí dures con a espines, e trauquen tota res; ⁹⁵ per què, fo dit que per aquela

⁵⁵. - la B; lo P.

⁵⁷. - te solaren escopin P 'et sollaren escopint': costolaren B [< co't sol(l)aren]: sputis inquinaverunt V.

⁶¹. - et non sanae mentis V: om. P.

⁶⁴ i ⁶⁷. - é P: cy B.

⁷⁰. - Treballar 'sofrir treball, patir'.

⁷¹. - om. B.

⁷². - Balles és encara popular per 'ballades, festes o divertiments en què hom balla' (per a Sant Antoni grans balles hi ha cançó de l'Hereu Riera). Tu in ch o r e i s brachia extendis in modum crucis in Gaudium V.

⁷⁵. - estén, 'estenc'. Veg. C43a.

⁷⁸. - dolguí en la crou P: degoli en la crou B: in cruce dolui V.

⁸⁰. - às B: om. P.

⁸¹. - latz P: 'costat': costat B.

⁸⁴. - latz traucat P: costat treucat B: ego latus effossum habui V (el flanc o costat ferit, perforat).

⁸⁵. - Sed quare dominus tempore suae passionis coram Herode, Pylato et Iudaeis sic tacebat, huius triplex est ratio. Prima ratio, est, quia non erant digni audire suam responsonem, secunda, quia Eva peccaverat per loquacitatem et ideo Christus voluit satisfacere per taciturnitatem, tertia, quia quid quid respondebat, totum calumniabantur et depravabant V227.12-17. om. P.

⁹¹. - ginolons P: 'genollons': guinelós B.

⁹³. - de pues de yones marins: 'de pues de jons marins': de juncis marinis V.

⁹⁴. - trauquen tota res P: 'foraden tota cosa': penetrativa V.

corona li ixi sanc del seu cap. On ⁹⁵ diu Sent Bernat: «Lo cap aquel divinal fo nafrat per gran espesea ⁹⁶ d'espines que li foren fermades entrò al cervel». ⁹⁷ *M.

Encontre ⁹⁸ aquestz 'iii' escarnimens en lo divenres de Pasca cantam, ans que demostrem la crou, ⁹⁹ 'iii' cans, ¹⁰⁰ diens: «Agiós, etc.». Enquax ¹⁰¹ que nós onram l'escarniment per nós. ¹⁰² *M.

La 'iiii' ^a ¹⁰³ fo escarnit en la crou, segons que diu *Sent Matheu* en lo 'xxvii' capítol, dién: «Los prínceps ¹⁰⁴ dels preveres escarnien-la», ¹⁰⁵ ab los vels e ab los escrivàs, ¹⁰⁶ disén: 'Si tu est ¹⁰⁷ Rey d'Irael, devala ¹⁰⁸ de la crou, per so que cresegam en tul'».

On diu Sen Bernat, sobre aquest loc: ¹⁰⁹ «Paciència ¹¹⁰ demostra, e humilitat loa, ¹¹¹ e compley ¹¹² obediència, e acaba caritat. Per les quals virtutz són ornats ¹¹³ los 'iiii' corns de la crou, ayxí con de péres preciosses: ayxí que ¹¹⁴ / caritat està desús, e a la part dreta està obediència, e en ¹¹⁵ la part sinistra ¹¹⁶ paciència; e deval, per rayl ¹¹⁷ de totes les virtuts, està humilitat». Totes aquestes causes, que Jhesuchrist soferí, recomta ¹¹⁸ Sent Bernat, dién: *M. «Remembra(n)t seré, ¹¹⁹ aytant / quant eu viva, ¹²⁰ dels treballs que soferí ¹²¹ en preÿcan, ¹²² e dels fadigamens en discurren, ¹²³ e de les vigílies en oran, e de les temptacions en dejunan, e de les làgremes en soferén, e de les espíes ¹²⁴ en parlan. Enaprés, de les aunes, ¹²⁵ e dels esco-

⁹⁶ - per gran espesea P: per molt es gran espessesa B: multiplici... densitate V [B anava a escriure *per molt' espessesa* i quan anava a fer la p s'adonà que el seu model deia *per gran espessesa* i afegi *gran* però oblidant-se d'esborrar *es*: prova que B és més secundari i menys acurat que P, si bé és un copista consciencios, que confronta amb el seu model J. C.].

⁹⁷ - *La trad. omet ací un centenar de mots (Graesse 227,24-33).*

⁹⁸ - encontre: e contre B: contra V.

¹⁰² - onram: oram P: honrem B: quasi ter honorantes ter illusum propter nos V227.35.

¹⁰⁶ - ascarnen ab los vels P: scarnien ab l. v. B: cum illudentes V227.37.

¹¹² - compley per compleix (*fonètica rossellonesa*): compli B; Cor. 49.

¹¹³ - ornats P: honrats B: ornantur V.

¹¹⁶ - sinistra P: sinistra B.

¹¹⁷ - per rayl P '*per arrel*': per rasó o per rayl B. *Cas d'ultracorrecció de -u en -l*: Cor. 21.

¹¹⁸ - recomta PB: breviter recolligit V.

¹¹⁹ - Remembrat seré P: remembrat cove B: *memor ero* V: 'em recordaré — diu St. Bernat'.

¹²⁰ - viva P: viuré B: vixero V.

¹²¹ - laborum... quos pertulit V: 'dels treballs o patiments que sofrí Crist'.

¹²³ - fadigamens en discurren P:... descurren B: *fatigationum in discurrendo* V228.6: 'quan corria pel món'.

¹²⁴ - e de les espines en parlan P (*la lliçó espines és clara*): e de les pines (*o potser picies?*) en p. B: *insidiarum in colloquendo* V228.8: 'els paranyes que li posaven quan parlava en públic'. Encara que *espia* es va usar en el sentit de denúncia feta per un espia' (doc. mall. de 1606 en AlcM § 3) i encara que el mateix

pimens, e dels batemens,¹²⁶ e dels gayamens,¹²⁷ e dels sotzs«anxa»-mens,¹²⁸ e dels puamens¹²⁹ dels clavels».¹³⁰ *M.

En la 'iii'-a manera fo la passió de Jhesuchrist de gran profit e molt fructuosa, la utilitat de la qual pot ésser en 'iii' maneres, so és: remissió de pecatz, e donament de gràcia, e mostrament de glòria. E aquestes 'iii' gràcies són notades en lo títol de¹³² la crou, *M., so és: «Jhesús», quant al primer; «Nazarenus»,¹³³ quant al segon; «Rey dels Juseus», quant al ters: car aquí serem nós totz reys. De la utilitat d'ela diu Sent Augustí: «La colpa present delf

espina té accepcions no llunyanes (el modern *això em fa mala espina* 'mala sospita o mal pressentiment'), el sentit del context i del model llatí induïx a creure que aci *espina* sigui alteració d'un altre mot, alteració atribuïble als copistes. [No pensem, però, a esmenar en *les sospites* (per bé que tots aquests mots en i pogueren contribuir poc o molt a una confusió de tot plegat) car és molt més convincent d'admetre que el mot corromput pels dos copistes fos *espicies*; i ens hem decidit a admetre'l en el text amb caràcter almenys provisional, perquè en el f° 95r1 (nota 14) el ll. *insidias*, en el mateix sentit, està traduït per *espècies*; d'aquest la variant fonètica *espicia* és encara general a Mallorca i Menorca i ja apareix en R. Lull (cf. fr. *épice*), i ja se sabia que s'havia usat el mot en sentits molt afins: mall. *dur espècie a algú* 'dur-li tirria' i *tenir espècies* 'tenir manies o idees fixes', *acudir-se-li a algú l'espècie* 'venir-li una idea' (Em. Vilanova), *fènyer espècie de dolor* 'pretext, aparença', *sots espècie d'amistat* (B. Meige i *Faules d'Isop*), mall. *espicies* 'picantor burlesca' (veg. les cites en AleM §§ 1, 2, 8a). Es deu tractar d'un calc del llatí, a base de la parcial coincidència semàntica. El cat. *color* s'usava en el sentit de 'pretext', i d'altra banda també s'emprava com a equivalent romànic del ll. *species* (mot amb el qual es tradueix aquest, p. ex., en el f° 96, nota 3). Com que aviat el llatínisme *espècie* començà a penetrar en l'ús català, i ja s'hi usava en el segle XIII, això faria que per traduir el llatí *insidias* en el sentit de 'pretextos, insídies, intrígues' s'introduís també l'ús d'*espècie* en el català de la gent culta medieval. El Diccc. Acad. Esp. registra per a *especie* i per a *color* accepcions semblants (usuals sobretot en el castellà dels segles XVII-XIX: 'pretexto, apariencia, color, sombra; tema, noticia, proposición; caso, asunto'. J. C.]

¹²⁶. - batemens P: batimens B: colaphorum V: 'bufetades o cops que li daven'.

¹²⁷. - gayamens P. Res en V, segons Graesse i ed. Lió, f° 42r, l. 50, però B hi posa *scarniments* 'escarnis', [que és en efecte el sentit que tindria *ganyament* de *GANNIMENTUM (-NIAMENTUM), occit. ant. *ganhar* «se moquer» (Levy), ll. *gannire* 'grunyar, escridassar' (i abstractes derivats *gannitus*, *gannitio*), cat. dial. *ganya*, cat. central *ganyeta* 'contorsió de bafa, dolor o menyspreu'. J. C.]

¹²⁸. - sotz samens P: om. B: subsannationum V (ed. Graesse; *susann*- ed. Lió f° 42r, l. 50; «moqueries» Roze). Cat. ant. *susanyar*, *susany* 'befar, bafa', cast. ant. *sosañar*, occit. ant. *soanar*, *soanament* «action de mépriser», *metre en soan* «mépriser, dédaigner», ll. *subsannare* (en St. Jeroni i la Vulgata); REW s. v. La grafia *sotzsamens* deu ser error per *sotsanamens*.

¹²⁹. - puamens P: om. B: reprobrationum V: reproches Roze. Com que *repro(v)ament* és molt usual en aquest mateix sentit, tant en el català com en l'occità medievals, i les sigles de *re-* i de (*p*)*ro* són poc visibles en la grafia dels mss., *puamens* pot estar per *reproamens* (cf. DCEC s. v. *reproche*), o bé per *spronamens* (cf. f° 87 n. 1).

¹³⁰. - clavels PB: clavorum V: 'els claus que li clavaren'.

¹³². - lo títol de P: om. B.

Jhesuchrist, e la trespasada, e la endevenidora: e'ls pecatz trespasatz portà, aquels perdonan; les presens causes, los homes d'aquels ¹³⁴ retrasén; e'ls endevenidors la gràcia, la qual ¹³⁵ esquivarien, ¹³⁶ donan». E de la utilitat d'ela diu Sent Augustí: «Maravelem-nos, ¹³⁷ e alegrem-nos, e amem, e lausem, e ahorem: ¹³⁸ per so car, per la mort del Redemptor Nostre, som adutz ¹³⁹ de tenebres a lud; ¹⁴⁰ e de mort a vida, e de corrupció a no-corrupció, ¹⁴¹ e ^{141a} de ixil ¹⁴² a la nostra terra, «e de plor a gaug, som ¹⁴³ apelatz». *M.

Con ¹⁴⁴ sia útils ¹⁴⁵ la manera de la nostra redempció aüda, manifest és ¹⁴⁶ per 'iv' rasons, so és: car fo molt reebedor ¹⁴⁷ a pagar Déu, e covinable / a curar la malautia, e molt / ferm a atrer l'umà lignatye, ¹ e fo molt savi a ² combatre l'enemic de l'humà linatye. Primerament fo, doncs, molt reebedor a apagar ³ e ⁴ reconciliar Déu. Car, segons que diu Ancelm en lo libre *Per què fo Déus hom*: ⁵ «Nula causa pus aspra ni pus greu no pot sufrir ⁶ home a ⁷ honor de Déu —de grat, e no per deute— que és mort. E ⁸ en neguna manera no's poc mils home donar a ⁹ Déu con quant si ¹⁰ liura a mort a ¹¹ honor d'El». E assò és ¹² que's diu en la *Pistola als Efesienos* ¹³ en lo v. ¹⁴ capítol: «Liurà ^{14a} si metex a oblacions ¹⁵ e òstia a Déu en odor ¹⁶ de suavesa». En qual manera fo sacrifici plaent a Déu, e reconciliant nòs ¹⁷ a Déu, diu-ho Sent Augustí en lo libre *De trinitat*: «Qual causa pogra penre tan ¹⁸ agradable a Déu con la carn del nostre sacrifici?». ¹⁹ *M.

¹³⁵. - la qual P: los quals B: qua V.

¹³⁶. - esquivarien PB: culpam delevit Christus praesentem, praeteritam et futuram; praeterita peccata tulit ea remittendo, praesentia homines ab iis retrahendo, futura gratiam, qua vitarentur, conferendo V228.15.

¹³⁷. - Meravellats-vos B: admiremur V.

¹³⁸. - ahorem P 'adorem': honrem B: adoremus V.

¹³⁹. - Som adutz P: em aduyts B.

¹⁴⁰. - B: om. P.

¹⁴². - ixil, P: 'exili': axil B: exsilio V.

¹⁴³. - som apelatz P: em ap. B: vocati sumus V228.21.

¹⁴⁶. - B: om. P: patet V228.22.

¹⁴⁷. - P: resebuda B: modus... fuit acceptissimus V228.22. Reebedor 'acceptable'. Distret el trad., usa els masculins *reebedor*, *ferm* etc. en el predicat, oblidant que ha canviat *modus* en *manera*.

¹. - ferm a trer l'umà lignatye P: ferm a atrer l'umà linatge B: efficacissimus ad attrahendum genus humanum V: a atrer 'per a atraure'.

². - a B: en P: prudentissimus ad expugnandum humani generis inimicum V228.25.

³. - apagar PB 'satisfer': acceptissimus ad placandum Deum V.

⁴. - a B: e P.

¹². - e ayssò és que... B: e assò que P: et hoc est quod V228.31.

¹³. - Efesiencs B.

¹⁴. - v. V: «iii» P: «ter» B.

^{14a}. - liura... liurà = tradit... tradidit V228.32.

Car 'iiii' causes són pensades en tot sacrifici: ²⁰ a cuy sia ufert, e qui l'òfria, ^{20a} e per quals sia ufert, ²¹ e qual causa sia uferta. Totes aquestes causes foren en Él: qui fo miyanser ²² entre nós e Déus, ²³ per lo sacrifici seu con Él estegés: ²⁵ e a cuy oferia (per so que una causa fesés en si), e per cuy ²⁶ oferia, ²⁷ (con Él fos un qui oferia), ²⁸ e què oferia. ²⁹ E d'aysò, con som ³⁰ reconciliatz per ³¹ Jhesuchrist, *M. diu Sent Augustí que Christ és prevere e sacrifici, Déus e ³² temple. És prevere, per lo cal som reconciliats. ³³ És sacrifici, per lo qual em resemuts. ^{33a} És temple, en ³⁴ lo / qual nós em reconciliatz.

102v1

Mas per alguns ^{33a} aquesta reconciliació és poc presada, ³⁵ on Sent Augustí, en persona de Christ, ³⁶ esprova dién: ^{36a} «Con tu fosses enemic al pare meu, eu te reconcilié ³⁷ per mi. E con tu fosses luyn, eu venguí per so que reemés ³⁸ tu. Con tu errasses per bosc e per selves, eu querigui ³⁹ tu, e entre péres e leyna, e trobé tu; ⁴¹ e per so que lops ni bèsties salvatyes no't devoressen, ⁴² eu te aculegui; ⁴³ e ab los meus muscles t'aporté, ⁴⁴ e al pare meu te redé; ⁴⁵ trebalé e sué, ⁴⁶ / e contrepossé lo meu cap a ⁴⁷ espines, e les mies ⁴⁸ màs ⁴⁹

86r2

²⁰. - B: sacrificio P sacrificio V.

^{20a}. - cui offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur et quis offerat V228.37.

²¹. - per quals sia ufert P: pro quibus offeratur V: *en atenció a quines persones és ofert*.

²². - miyanser P: mediator V: *'mitjancer'*.

²³. - «(Déus e nós» B.

²⁵. - per lo sacrifici seu con Él estegés P: «per sacrificium pacis reconcilians nos Deo unum cum ipso manere» V. *Sembla que s' hagi de suplir u ab entremig de con i Él.*

²⁶. - «per cuy». B: per que cuy P: pro quibus V.

²⁸. - manca traduir qui offerebat.

³¹. - B: om. P: per Christum V229.2.

³². - e B: és P: et V.

³³. - B: reconciatz P.

^{33a}. - B: om. P: els 7 mots precedents, des de es a es: sacrificium quo sumus reconciliati V229.4.

³⁴. - en P «per» B «in» V.

^{34a}. - mas per a. B: mas alcun (o sigui mas a-leuns?) P: quibusdam V229.6.

³⁵. - és poc presada BP: parvi pendentibus V.

³⁶. - unde Augustinus in persona Christi V: on [diu] Sent Augustí, en persona de Christ P: *'per la qual cosa St. Ag., en nom de Crist'*

^{36a}. - esprova dién P: exprobrat dicens V: *'retreu (reprotxa), dient'*. Per a re-provar i l'antic esprovar *retreure*, veg. la nota 129, del foli anterior, sobre (re)pro-vament.

³⁸. - reemés P: resemés B *'per tal que jo redimis'* (forma del verb recembre = redimir, la forma culta).

³⁹. - querigui *'t'he cercat'*.

⁴¹. - etrobé -- atrobé *'t'he trobat'*. Per a aquest ús de tu C 57 i 62.

⁴³. - aculegui, aculi B: collegi V: *'t'he acollit'*.

⁴⁵. - redé P *'vaig retre'*; retrey B; reddidi V.

⁴⁶. - sué: usé P: suscy B: sudavi V.

als clavels,⁵⁰ e ab la lansa obrí lo meu latz;⁵¹ per totes aquestes enjúrries e asprees⁵² són eu peseyat, la mia⁵³ sanc escampey,⁵⁴ e la mia ànima possé⁵⁵ per so que ajustés tu a mi: e tu partex-te de mi!⁵⁶

*M. En la segona manera fo'y⁵⁷ molt covinent a curar la malautia: ⁵⁸ la continuïtat és esgardada^{58a} de part del tems.⁵⁹ Per so car Adam fo feyt, e pecà en lo mes de mars, en la 'vi-a fèria,⁶⁰ so és en lo divenres.⁶¹ On per aysò Christ volc soferir passió e'martz, car en aquel dia que el morí fo anunciat per l'àngel, en lo divenres e'n la ora 'vi-a *M. En la segona manera, fo covinent⁶² per rasó del loc; per so car lo loc de la sua⁶³ passió és⁶⁴ consirat en 'iii' maneres, so és que fo⁶⁵ cominal,⁶⁶ o especial, o singular. Fo lo loc cominal⁶⁷ la Terra de Promissió, fo especial lo Montí Calvari,⁶⁸ fo singular la crou.⁶⁹

102v2

En lo'c⁷⁰ cominal fo primerament home / format, car Él fo feyt en les partides de Domàs, e'n lo camp de Domàs fo format.^{70a} En loc⁷¹ especial fo sebelit, car aquí metex fo sebelit <Adam>^{71a} on soferí passió Jhesuchrist,⁷² yasia aysò⁷³ que no sia autèntic: cor, segons que diu Sen Jerònim, fo Adam sebelit en Ebrom,⁷⁴ segons que és lest sobre *Yasue* en lo 'xiiii' capítol. E en loc singular fo decebut,⁷⁵ no ges⁷⁶ en aquel loc⁷⁷ on Nostre Seyor⁷⁸ soferí passió;⁷⁹ mas per so fo dit, car enayxí con Adam fo decebut⁸⁰ en lo fust, enaixí Jhesuchrist resebec passió⁸¹ en lo fust. E diu-se en una ystòria dels grecs que en aquel metex fust soferí passió. *M.

⁵¹. - latz P; costat B; latus V.

⁵². - Per totes aquestes enjúrries e asprees P:... aspresces B: tot non dicam injuriis, sed asperitatibus V.

⁵³. - e la mia ànima possé P; om. B.

⁵⁴. - P: per so que ajustés tu a mi e tu patiges-te de mi B: ut conjungerem te mihi et tu divideris a me V229.15: 'et separe de mi'. La lliçó de B és clara però segurament cal entendre *partigés* (terrada fàcil donada la quasi identitat de r i r en B)

⁵⁷. - B: eu fuy P; secundo fuit congruentissimus ad curandum... V229.15.

⁵⁸. - ex parte loci, ex parte modi V; om. P (hi ha homeot.?). Cf. *Gram.* § 62.

⁵⁹. - ex parte temporis V229.17.

⁶⁰. - 'vi-a fèria, 'divendres', com en baix llatí i port. (sexta feira).

⁶¹. - so és... divenres PB: om. B.

⁶². - cominal, 'comú'.

⁶³. - o especial... cominal P; om. B.

⁶⁴. - lo P (fonètica sintàctica); loch B; loco V.

⁶⁵. - in partibus illis juxta Damascum in agro Damasceno docitur fuisse formatus V229.25.

⁶⁶. - aquí metex fo sebl.: Adam dicitur fuisse sepultus V229.27.

⁶⁷. - Hebron VB.

⁶⁸. - soferí passió B: sicut Adam deceptus fuit in ligno, ita Christus passus fuit in ligno V229.30.

En la 'iii'^a manera fo molt cruel la sua⁸² mort: de part de la manera de cuf[r]rar,⁸³ la qual manera fo per semblans⁸⁴ e per contraris. Per semblans car, segons que diu Sent Augustí:⁸⁵ «*«Home», homes: mortal, los mortals; per la mort, los morts deliurà»*.⁸⁶ *M.

86v1 E diu Sent / Ambrosi: «De terra verge féu⁸⁷ Adam, e Christ de la Verge;⁸⁸ Adam fo a la ymaga de Déu, Jhesuchrist fo ymaga de Déu; e per femna fo folia, e per femna fo saviesa; nud⁸⁹ fo Adam, e nud⁹⁰ fo Christ.⁹¹ La mort fo per l'aybre, e la vida fo per l'aybre de la crou; ⁹² e en lo desert fo Adam,^{92a} e'n lo desert fo Christ». Per contrari,⁹³ lo primer home pecà, segons que diu Sen Gregori, per supèrbia, inobediència, e ⁹⁴ glotonia; e volc-se assemblar ⁹⁵ ab Déu per sobiranea ⁹⁶ de ciència, e trespasà la voluntat del comanament ⁹⁷ de Déu; e volc menyar de la suavetat del pom; e per so car curació
103r1 / fo a fer ⁹⁸ per contrari, per so ⁹⁹ aquesta manera de satisfer fo molt covinent, per so car fo per humilitat ¹⁰⁰ e per acabament de la divinal voluntat,¹⁰¹ e per aflicció. D'aquestes ¹⁰² rasons se diu als *Filipenses* ¹⁰³ en lo segon capítol, dién: «Humilià si metex», quant a la primera, «e fo feyt obedient», quant a la segona,¹⁰⁴ «entrò a la mort, [etc.], «quant a la tersa» ¹⁰⁵ *M.

Quant al ters,¹⁰⁶ fo molt ferm¹⁰⁷ Jhesuchrist «a» atrer-nos,¹⁰⁹ per so car nuls temps,¹¹⁰ salva la libertat de l'albire,¹¹¹ anc¹¹² no poc

⁸². - cruel la seua B.

⁸³. - ex parte modi curandi V229.33.

⁸⁴. - in libro de doctrina christiana, per feminam deceptus, per feminam natus homo V: om. P.

⁸⁵. - Homo homines, mortalis mortales, morte mortuos liberavit V: homes, mortals los mortals, per la mort los mortals deliura P: home es mortal, los morts per la mort deliura B.

⁸⁶. - P: fou B: ex terra virgine Adam, Christus ex virgine V229.37.

⁸⁷. - Verge P: om. B.

^{88a}. - B: om. sis mots P (homeot.).

⁸⁹. - «Per lo contrari» B.

⁹⁰. - sobiranesa B: sublimitatem V.

⁹¹. - la voluntat del comanament P: comenament e la volentat B: praecepit... limitem V.

⁹². - s'a a fer B: habet fieri V.

¹⁰⁰. - humilitat P: humiliació B.

¹⁰¹. - quo ad tertium V230.10: om. per homeot. P B. Un copista, en adonar-se de l'omissió hi posà «etc.».

¹⁰². - Quant al ters B: «Quant als ters» P: Tertio V230.10.

¹⁰³. - PB: efficacissimus V.

¹⁰⁴. - atrer-nos P: a etrer-nos B: ad attrahendum genus humanum V.

¹¹¹. - albire: «albitre» B: «arbitrio». Manca Alcm.

¹¹². - nuls temps... com féu P: nuls temps... humanal... co fe Jhesuchrist B: nunquam enim, salvo libertatis arbitrio, magis ad amorem suum genus humanum attrahere potuit V.

trer a major amor¹¹³ lo humà¹¹⁴ linaty e si, Jhesuchrist, com féu.¹¹⁵ Diu Sen Bernat: «Sobre totes causes¹¹⁶ redé tu¹¹⁷ a mi, amable, bon Jhesu, lo càlix lo qual begest: la obra de la nostra redempció. Aquesta amor vostra de tot en tot leugerament nos¹¹⁸ gasayna a tu. Asò¹²⁰ és que la nostra devoció¹²¹ nos liga molt blanment,¹²² e justament «ho demana, e tost estreyn e ab gran coratye «ho desia.¹²³ Car verament atrascquest-nos¹²⁴ a tu quant te despulest dels naturals rays:¹²⁵ aquí resplandí més pietat, e aquí fudí plus caritat,¹²⁶ e aquí rayà plus¹²⁷ gràcia». Mays en qual manera nos amenà a fiansa és dit als *Romà*s¹²⁸ en lo 'viii' capítol, dién: «Sel qui al propri fil no perdonà, ans lo volc liurar per nós totz, en qual manera a nós
86v2 / donà totes causes ab él?»¹²⁹ *M.

103r2 Diu d'aysò¹³⁰ Sen Bernat: «¿Qui no serà raubít a esperansa¹³¹ de enpetrar fiansa? ¿qui és aquel / qui atén a la desposició del cors, ni té lo cap enclí¹³² per baysar, ni'ls brases¹³³ esteses per abrasar, ni les màs traucades¹³⁴ a donar, ni'l latz ubert ad amar,¹³⁵ e l'afixació¹³⁶ dels peus per estar ab¹³⁷ nós, e l'estenement¹³⁸ del cors per donar a nós?»¹³⁹ *M.

Fo molt saví Jhesuchrist a combatre l'enemic de l'humà¹⁴⁰ linaty. Per què's lig en lo 'xxv'^{140a} capítol, dién: «La saviesa d'Él feri¹⁴¹ supèrbia». E a la derayria: ¹⁴² «No poyràs penre Leviatan ab l'am»¹⁴³ Christ amagà l'am de la sua¹⁴⁴ divinitat sotz lo menyar¹⁴⁵ d'umanitat. E ayxí, co'l diable volc menyar lo menyar de la carn, él fo pres ab l'am de la divinitat¹⁴⁶ d'aquesta saviesa. *M.

¹¹⁶. - Sobre totes causes B: so. to. aquestes causes P: super omnia V.

¹¹⁷. - redé tu P: reté tu B: reddit te V: 't'ha fet'. El trad. potser escriví *ret tu o redé té*.

¹²². - blanment P: blanament B: blandius V.

¹²³. - ab gran coratye o desia PB: vehementius afficit V230.16. *Desia*, si no hi ha corrupció, seria possiblement grafia incompleta per *desia* → *desija* (potser un poc confós amb *exigir*?).

¹²⁴. - atrascquest-nos 'ens vas atraure': aquest atrasc-nos B: ubi te exinanisti V.

¹²⁵. - quant te despulest dels naturals rays P ('raigs'): ubi te naturalibus radiis exuisti V231.12.

¹²⁶. - fugí p. car. PB: charitas plus effulsit V.

¹²⁷. - rayà plus P: reyá més B: amplius radiavit.

¹²⁹. - quo modo non etiam omnia cum illo nobi donavit V.

¹³¹. - raubít a esperansa PB, 'arravatat, exalçar, a esperança': rapiatur ad spem V. Verb que figura també en Lloïl i en altres passatges de les *Vides*.

¹³². - enclí B ('inclinat'): enela P: inclinatum V.

¹³⁴. - más traucades P: más tancades B: manus perforatas V.

¹³⁶. - afixació: affixionem V: afficcions P: afficció B.

¹³⁷. - ab nos B: a nos P: nobiscum V.

¹⁴¹. - feri B: féu P: percussit V.

¹⁴². - a la derayria P: a la derreria B: ultimo V.

¹⁴³. - numquid poteris capere Leviathan hamo V: 'Leviatan, monstre mari'.

¹⁴⁶. - divinitat: devinitat B.

Però¹⁴⁷ diu Sen Augustí: «Venç¹⁴⁸ lo Redemptor, e és vençut lo decebedor. E qual causa féu¹⁴⁹ lo¹⁵⁰ Redemptor al nostre captivador?»¹⁵¹ Tes-li la tesura¹⁵² de la sua crou,¹⁵³ e pausà-li sus lo menyar¹⁵⁴ de la sua sanc. E volc escampar la sua sanc, no ges¹⁵⁵ del deutor: per què, despartí¹⁵⁶ dels deutors. E aquest deute apelà l'apòstol «segurtat»,¹⁵⁷ la cal portà Christ † e'l crucificà. †¹⁵⁸ De la qual segurtat¹⁵⁹ diu Sent Augustí, dién: «Eva lo pecat resebech^{159a} a préstec^{159b} del diable, per què li escrisc segurtat,¹⁶⁰ e li'n donà fermansa; e crese la usura a la sua¹⁶¹ generació; adoncs resebec lo pecat a préstet¹⁶² del diable cant, contra lo comanament de Déu, consentí a la sugestió¹⁶³ del diable; e escrisc la^{163a} sua segurtat¹⁶⁴ quant estès la mà al pom qui¹⁶⁵ li era vedat; / e donà la fermansa quant i féu¹⁶⁶ consentir¹⁶⁷ Adam, *M., e'naxí ela crese¹⁶⁸ la usura a la sua generació». Encontre aquestz menyspresans aquesta nostra redempció, que per son poder nos reduy(s)¹⁶⁹ del poder del diable,¹⁷⁰ diu Sen Bernat, / esprovan¹ en persona de Jhesuchrist, dién: «Pòbol meu, so dix² lo Seyor, qual causa te poguí eu fer que no la t'³ fesés? Qual causa és, que tu més vules servir al meu enemic que a mi? Car aquel yes⁴ no creà vós: no vos pasc.⁵ E si aquestes causes

¹⁴⁷. - Però PB ('per això'): De hac V.

¹⁴⁸. - Venç B: venit V: vec P.

¹⁵². - Tes-li la tesura PB 'li va posar el parany': tetendit muscipulam V; *perfet 3 del verb tendre 'estendre, parar una ratera o parany'; tesura = occit. ant. tezura 'trampa, parany' (no en AleM).*

¹⁵⁶. - despartí P: depertí B: propter quod recessit debitoribus V230.37: 'es va allunyar'.

¹⁵⁷. - segurtat PB 'garantia, fermaça': chirographum V.

¹⁵⁸. - Christ e'l crucificà: 'Crist en el crucifici': Jhesuchrist crucificat B: Cristus tulit et cruci affixit V; *en el crucifici CRUFIXIO 'en l'acte de la crucifixió?' o e'l crucificar.*

¹⁵⁹. - B: om. P: Eva peccatum a dyabolo mutuavit, chirographum scripsit... V230.39. *Possiblement l'arquetipus duia lo pecat pres a prestec..., ço que explicaria millor la falta de B.*

^{159a}. - préstec: BP.

¹⁶². - préstet P: prestec B [Aquesta és la variant etimològica: PRAESTITUS, it. *prèstito*, occit. ant. *prèstet*, i força freqüent en català antic (AleM. etc.).

^{163a}. - escrisc la B: escrisc a la P: chirographum scripsit V231.3.

¹⁶⁸. - crese 'augmentà' *perfet 3 de créixer 'acréixer'*: crevit V.

¹⁶⁹. - reduys de 'ens va tornar': redues B: reduxit V: reduy P. [És una simplificació -is d- > -i d- per un fet de fonètica sintàctica, molt corrent en tot el Nord-Est de Catalunya i més a les comarques transpirinenques i Balears, sempre que una -s es troba darrere consonant i davant moltes inicials (*din la casa, al deutors, llur veïns, lo matey que*), cf. Cor. pàg. 308 i nota; el fet és freqüent en l'obra present (P: f° 88, nota 28; B: f° 88 notes 76 i 77; i passim) J. C.).

¹. - esprovan P: eprovan B: exprobrando V 'retraient, reptant' (veg. supra n. 129 al foli 85).

³. - la-t P: le-t B 'te la'.

⁵. - pasc P: pavit V, *perfet 3 de péixer*: 'no us ha pascut, apeixat, dat pastura'.

vos aparen poques, a vosautres no agradables, no vos ha éi ges resemutz,⁶ ans vos é⁷ eu resemutz. E per qual preu? No ycs⁸ per aur,⁹ ni per argent, ni per lo sol, ni per la luna, ni per negun dels àngels, mas per la mia sanc pròpria vos resemé;¹⁰ per què no és digna causa que nós perdam so que per tantz¹¹ dretz nos¹² és degut; totes causes, donques, lexades, convenit-vos¹³ ab mi, almenys, per lo diner de tot¹⁴ dies». ¹⁵ *M.

103v2 E car Christ liuraren a mort —so és: Judes per avaresa,¹⁶ e'ls jueus per emveya, e Pilat per temor— per aysò és veedor¹⁷ de la pena que per Déus és a éls donada per mèrit d'aquest pecat. Mas de la pena e del neyxament de Judes atrobaràs¹⁸ en / la *Ligenda de Sen Mathià*; de la pena e de l'ixil¹⁹ dels juseus, en / la *Ligenda de Sen Jacme Menor*; de la pena e del nexement de Pilat, en 'i^a ystòria en la qual se lig enayxi: *M.

DEL NEXIMENT DE PILAT²¹

87r2 Fo un rey²² qui conoc²³ carnalment 'i^a pucela qui avia nom Pila, e fo fila d'un moner²⁴ qui avia nom Atus, e d'aqueia éi ac un enfant. E Na Pila, del seu nom e del²⁵ seu pare, qui era apelat Atus, compòs 'i' nom, per què apelà l'enfant cant fo nat «Pilatus». E cant Pilat²⁶ ac 'iii' ayns, Na Pila²⁷ lo tramès al rey.²⁸ Avia lo rey un fil²⁹ qui era asatz³⁰ en³¹ la estat de Pilat. E quant aquels dos emfàns foren en estat de descreció, moltras vegades luytaven e, ab lo puy³² e ab fona, jugaven.³³ E'l³⁴ fil del rey,³⁵ qui era pus / noble de linatge, enayxi era³⁶ pus fort e pus subtil³⁷ qu'En Pilat, e pus covinable era en totes causes a fer.³⁸ Per la qual causa En Pilat ne fo escomogut³⁹

¹⁰. - resemé 'he redimit': ey resemuts B: sed vos cruore redemi V231.13; occit. ant. rezemer 'redimir'. Cf. *PEst. Gram.*

¹¹. - per tantz dretz nos es degut B: per catz dretz no es degut P: neque tam multiplici iure debitum est V.

¹³. - convenit-vos P: covenits-vos B. convenit-vos... per lo diner de tot dies PB: saltem ex denario diurno convenite V231.15 'almenys reconeixeu-me el deute d'un diner fixat (d'un tribut adiat o periòdic).

¹⁴. - tot B: totz P.

¹⁶. - avarissia B.

¹⁷. - és veedor P: és vesador B: videndum esset V.

¹⁸. - atrobaràs P: trobaràs B: invenies V.

¹⁹. - de l'ixil P: dels exils B: de poena et excidio Judaeorum V231.19.

²³. - conoc P: conech B 'va conèixer'. *Cor. 54b, nota 3 i Grandgent 178.4.*

²⁴. - moner PB: «molendinariu» V: 'moliner'.

²⁶. - era B: om. P.

³⁸. - sic in omni loco... strenuior et... aptior V.

³⁹. - scomaugut per ira B: «felico dolore stimulatus» V231.32.

per emveya, e per ira é'l aucís lo seu frare amagadament. E quant lo rey o ⁴⁰ ausí dir, é'l ne fò molt dolent, per què apelà lo seu consel per saber què fària de l'omesier.⁴¹ E totz dixeren-li que colpable era de mort, mas lo rey se tornà a si ⁴² e no volc doblar iniquitat,⁴³ mays que'l tramès per trebuyt,⁴⁴ que cascun ayn faya als romàs.⁴⁵

104r1 E enayxi no'l volc aucir, ans se'n volc / deliurar. En aquel temps era en ⁴⁷ Roma lo fil del rey de Fransa, lo qual era là tramès per lo traüt.⁴⁸ Ab lo qual s'acompayà Pilat. E con é'l veés ⁴⁹ que aquel lo sobrava de tota res,⁵⁰ per emveya é'l l'aucís.⁵¹ On co'ls romàs ⁵² quereguessen què farien d'En ⁵³ Pilat, éls dixeren: —Si aquest home viu, qui ⁵⁴ à son frare mort e aquest, qui és fil ⁵⁵ del rey,⁵⁶ molt serà profitós a la causa pública a ⁵⁷ defendra, e domdarà-nos totz los nostres enemics ferotges—. Per què dixeren: —Co é'l sia colpable de mort, trametam-lo en la yla de Pontos an ⁵⁸ aquela gent qui ⁵⁹ no rescben negun jutye. E fassam-lo ⁶⁰ jutye, per so car per la sua malasa ⁶¹ serà domdada la lur contumàcia. Si no, que ⁶² l'aucisen ⁶³ ayxi con ha afanat ⁶⁴ —. Per què, fo tramès Pilat a la mala gent; ⁶⁵ per què's pensà que en poc penyava la sua mort. E enayxi con é'l se pensava la sua aventura,⁶⁴ é'l volc servar la sua vida, e a la gent ⁶⁵ ab promesions e ab dons de tot en tot revocà e subjugà a la sua voluntat.

E per so car é'l domdà ⁶⁶ tant dura gent, c'ls vensé,⁶⁷ d'aquela yla, que ha nom ⁶⁸ «Pontos» reebé ⁷⁰ nom «Pons Pilat». Per què Herodes, quant ausí la seua ⁷¹ fama e la sua malesa,⁷² mantenenent
87v1 li tramès misatye,⁷³ e pregà-lo que vengés / a ⁷⁴ é'l. E quant fo vengut davant é'l,⁷⁵ é'l lo pausà en son loc sobre tota Judea e sobre Jheru-

⁴⁰. - B: om. P.

⁴¹. - de l'omesier PB (cat. ant. homeier): de scelerato et homicida V.

⁴². - se tornà a si P: retornà a ssi B: «ad se reversus» V: 'es desdiguí'.

⁴³. - enequitat d. B: iniquitatem... duplicare V.

⁴⁴ i ⁴⁸. - trebuyt... traüt: tribut P: 'tribut' B: tributo V231.37.39.

⁴⁵. - qui és B: om. P.

⁴⁸. - an P: en B.

⁵¹. - sua malasa P: seua malesa B: nequitia V232.9. [Tant en P com en B hem trobat ja alguns casos de *ð* balear (e neutra accentuada), fenomen fonètic menys marcat en els comtats de Rosselló que a les Illes, i avui ja quasi desaparegut en aquells però no extingit allà pertot, cf. p. 98 n. 121 i l'Est. Gram.].

⁶². - B: si que P.

⁶³. - l'aucisen P 'el matin' (Subj. Pres.).

⁶⁴. - P: quod meruit patiatur V.

⁶⁶. - domdà PB: victor exstitit V.

⁶⁷. - e'ls vensech B: e'l vensé P.

⁶⁸. - qui ha nom B: que ha que nom P.

⁷¹. - seua P: sua B; però sua P en els altres passatges veïns.

⁷⁴. - E quant... é'l PB: no V.

104r2 salem. / On ⁷⁶ con En Pilat ajustés aquí ⁷⁷ mot gran aver, enaprés
 él se n'anà a Roma, que res no'n saubé ⁷⁸ Herodes, e donà ses fi ⁷⁹
 d'aver a'N Tiberi, l'emperador: e enpetrà ab él, tot so que tenia
 Herodes, que él ho tingés. E per aquest causa éls ⁸⁰ foren feytz ene-
 mics, entrò al temps de la passió de Jhesuchrist. E adoncs En Pilat ⁸¹
 reconcilià Erodcs a la sua benivolència,⁸² per so car Pilat li tramès
 Jhesuchrist.⁸³

Asigna-se'n altra rasó ⁸⁴ en les *Ystòries escolàstiques*:⁸⁵ era
 un home qui's fasia fil de Déu, e enganava motz jueus de Galilea;
 enaprés él los amenà en un mont qui à nom Gazarim,⁸⁶ e aquí
 él lur ⁸⁷ dix que puyaria al cel. En lo cal loc sobrevenç Pilat, e aucís
 aquel home e totz los autres qui ab aquel ⁸⁸ eren, per so car avia
 temor que enganassen ayxí los juseus; e per aysò Herodes e Pilat
 foren feytz enemics: per so car Herodes seyoregava ⁸⁹ los ga-
 lileus e Pilat los juseus. E ayxí cascuna d'aquestes rasons pogren
 ésser veres.

On con Pilat liurés ⁹⁰ Jhesuchrist als juseus per crucificar,
 temé⁹¹ molt qu'En Tiberi no li⁹² volgés mal, per so car avia condepnat
 Jhesuchrist ⁹³ a mort senes raysó. Per què Pilat tramès un seu
 amic a l'emperador a Roma per so que l'escusés ⁹⁴ d'aquel feyt.

DE LA VERONICA ⁹⁵

On con ⁹⁶ En Tiberi fos molt malaute de greu ⁹⁷ malautia, a ⁹⁸
 él fo dit que un bo metye era en Jherusalem, qui garia tothom ⁹⁹
 ab sol la paraula. E no o ¹⁰⁰ sabia, aquel qui o comptava a l'emperador,
 104v1 que'ls / juseus ni Pilat l'aguessen mort. Enaprés l'emperador dix
 a'N ¹⁰¹ Volusian, qui era ¹⁰² son privat, que anés ¹⁰³ molt yvascera-
 87v2 ment ¹⁰⁴ oltra mar, -- e diges ¹⁰⁵ a Pilat que'm / trameta aquel metge
 qui'm garesca ¹⁰⁶—. E quant En Volusià ¹⁰⁷ fo vengut a'N Pilat,
 él li ¹⁰⁸ dix so que l'emperador li avia dit. Per les cals paraules fo

⁷⁸. - saube: sabe B.

⁷⁹. - ses fi, «sens fi».

⁸⁰. - els: Pylatus et Herodes V.

⁸¹. - B: Pilat Jo P.

⁸². - P: benvolensa B.

⁸⁶. - *Gazarim* PB: Garizim V.

⁸⁷. - lur P: los B.

¹⁰⁴. - P: yversosament B.

¹⁰⁵. - yv, oltra e diges a Pi. P: yv, en oltra mar e que digues B: ad partes marinas, dicesque Pilato... V232.37. *El trad., després d'oltramar passa del discurs directe a l'indirecte: digues és imperatiu, car el subjuntiu seria dixés amb x.*

¹⁰⁸. - li B: om. P.

molt espaordit Pilat, e demanà a N¹⁰⁹ Volusià 'xiii' dies d'elongament.¹¹⁰

E enfre¹¹¹ aquel temps En Volusià atrobà una femna qui avia nom Verònica,¹¹² la qual era molt familiar¹¹³ de Jhesuchrist,¹¹⁴ e demanà-li on poyria trobar Jhesuchrist. E eia li respòs: —Oy Déus meus!¹¹⁵ sàpies que Èl era Déus meu, lo qual condampnà¹¹⁶ Pilat a mort¹¹⁷ e'l manà crucificar—. E adoncs En Volusià¹¹⁸ dix, molt dolent: —Sàpies que eu sòn irat¹¹⁹ per so car no pusc acabar aquelò que'l meu seyor me manà¹²⁰—. Al qual Na Verònica dix: *M.

104v2 Dementre¹²¹ que'l meu Seyor anava preican,¹²² con¹²³ eu freyturàs de la presència d'Èl molt forsada, volguí a mi fer depínyer¹²⁴ la sua¹²⁵ ymaga, per so que, quant eu no'l veyria,¹²⁶ que agés mon solatz¹²⁷ ab la seua¹²⁸ ymaga.¹²⁹ On con¹³⁰ eu portés¹³¹ un lansol¹³² al pintor per pintar, Jhesuchrist¹³³ encontré, qui'm demanà hon anava. E co eu li dixés per què anava, él me dix que li liurés¹³⁴ lo drap, e posà'l-se sobre la sua cara, e redé'l-me¹³⁵ figurat a semblansa / de la sua cara. E si'l teu seyor esgarda aquesta ymaga¹³⁶ devotament, serà garit—. E N Volusià li dix: ¹³⁷ —E aquela ymaga,¹³⁸ és d'aur o d'argent?¹³⁹ . E Na Verònica li respòs dient que¹⁴⁰ no, sinó tant solament del¹⁴¹ piatós¹⁴² esgardament de devoció. — E eu iré-me'n ab tu, e portaré la ymaga a l'enperador, per so que la vega,¹⁴³ e après eu me'n tornaré—.

88r1 E enayxi En Volusià venc a Roma ab la Verònica, e dix a N Tiberi,¹⁴⁴ l'emperador: --Jhesuchrist,¹⁴⁵ qui¹⁴⁶ avies tant desigat, és liurat¹⁴⁷ a mort per Pilat e'ls juseus^{147a} no-justament, e pen emveya éls lo crucifiqueren en la crou.¹⁴⁸ E vec-te¹⁴⁹ / que ve ab mi¹ una femna qui² t'aporta la ymaga de Jhesuchrist,³ e si tu la esgardes⁴ devotament tu⁵ seràs garit—. Per què de mantenent féu⁶ l'enperador

¹¹⁰. - Elongament i la seva variant fonètica elongament són corrents en occità antic i rossellonès, i no estranys al català antic en general. Signifiquen 'ajornament', com inducias V i espay B que hi posen els altres dos textos.

¹¹¹. - familiara B: familiaris V.

¹¹². - Heu dominus meus et Deus meus erat, quem Pylatus... V233.4.

¹¹³. - sòn irat B: sòn ixit P: vehementer doleo V.

¹²⁴. - «depènyer» B: depingi V: 'pintar'.

¹²⁶. - P: no'l veyria B: dum ejus privarer praesentia V.

¹²⁷. - solatz P: solàs B.

¹²⁸. - redé'l-me P: retech-lo-m B: reddidit V.

¹⁴⁸. - vega P: veyra B: 'vegi'.

¹⁴⁴. - Tiberi P: en Tibiri B: Tyberio V.

¹⁴⁷. - és liurat P 'fou liurat'. C 61. Llatínisme sintàctic (o gran arcaisme).

^{147a}. - als juseus PB: Pylatus et judaei injustac morti tradiderunt V233.20.

¹⁴⁹. - Q vet-te, 'vet aquí'.

¹. - ab mi P: am mi B.

cobrir la via de draps de seda, e manà que hom ⁷ li aportés ⁸ la ymaya, e quant el la vesec, mantenenent fo ⁹ garit. E mantenenent l'emperador ¹⁰ féu penre Pilat,¹¹ e ¹² féu-lo adur davant si a Roma.¹³ *M.

E Pilat, quan venc davant l'emperador, el se vesti la gonela, que no era cosida,¹⁴ de Jhesuchrist. E quant l'emperador lo ¹⁵ vesec, mantenenent fo senes tota ira, e levà-sse per el, ab el parlant benignantment.¹⁶ E quant Pilat ¹⁷ no era davant el, l'emperador era contra el molt irat, e quant era vengut ¹⁸ davant el, l'emperador l' ¹⁹ onrava molt. Hon co l'emperador lo agés alecensiat,²¹ soptament / quant se fo partit d'avant ²² el En Pilat, l'emperador ²³ lo féu apelar, e jurà que el lo faria morir, car gran aunta era que el visqués sobre terra. E quant l'emperador ²⁴ lo vesé,²⁵ mantenenent lo saludà,²⁶ Per què se'n maravelaren los seus cavalés ²⁷ molt, e el metey: ²⁸ per so car el era yrat contre Pilat cant no'l vesia, e cant lo vesia el ²⁹ l'onrava molt.³⁰

Enaprés, per la divinal voluntat o ³¹ per consel d'alcun cristià, l'emperador li ³² féu despular la ³³ gonela, e soptament el fo molt irat contre Pilat.³⁴ E co l'emperador fos d'aquelò mot maravelat, a ³⁵ el fo dit que aquela gonela fo de Jhesuchrist.³⁶ E adoncs l'emperador féu metre En Pilat en la càrrec,³⁷ per so que's pensàs ab homes savis què faria d'el. Enaprés fo donada sentència a ³⁸ Pilat que morís a mala mort. E quant Pilat ho ausí ³⁹ dir, el s'aucis ab lo seu coltel.⁴⁰ E quant l'emperador ⁴¹ ausí dir la mort de Pilat, el dix: —Verament el és mort a molt vil mort, / con ⁴² ab les suc's màs ⁴³ se sia el mort—. E mantenenent el fo gitat en l'ayga de Tibre ab una gran mola. *M.

Los malignes ⁴⁴ esperitz, enperò, foren molt alegratz de la sua mort; per què'l portaven ⁴⁵ per l'ayga e per l'àer, e escomovien l'àer ⁴⁶ en lamps, e en tempestes ⁴⁷ / e en tros,⁴⁸ e en péres, tam fort que les

⁷. - hom B: ho P.

¹³. - audiens Caesar Pylatum advenisse, nimio furore contra eum repletus eum ad se adduci fecit V: om. P.

¹⁴. - cosida B: cosita [??] P: inconsutilem V233.29 'sense costures'.

¹⁵. - lo P: eum V: la B.

¹⁶. - l' B: lol P.

²¹. - licenciat B: licentiasset V: 'autoritzat a tornar-se'n'.

²². - P: danant B.

²³. - mox contra eum terribiliter exardescit, se miserum clamans, quod ei furorem sui pectoris minime ostendisset V: om. P.

²⁶. - et omnem animi ferocitatem abiecit V: om. P.

²⁷. - cavalés P: cavalers B: 'cavallers'. Veg. l'estudi d'Arnadeu-J. Soberanas en la seva edició dels *Diàlegs* de Sant Gregori (E.N.C. vol. 97, pàg. 182).

²⁸. - metey P: mateix B: 'mateix', veg. supra nota 169 al f° 86.

³⁰. - el l'onrava molt B: en l... P: nil ei asperi loqui posset V.

³⁷. - lo càrrec B.

⁴⁷. - tempestes P: tempestats B: tempestates V.

gens n'eren espaordides.⁴⁰ Per què los romàs⁵⁰ lo feren⁵¹ trer de Tibre, e per causa d'escarn l'aportaren⁵² en la ciutat Vigentina e gitaren-lo en l'ayga de Rosa. És dita Vigenna⁵⁵ enquax⁵⁶ «via de Geenne»,⁵⁷ so és, d'Infern, per so car adones era loc de malediccions.⁵⁸ E en aquela ayga los esperitz⁵⁹ fasién aquelò mesex.⁶⁰ *M.

On, co'ls homes de la ciutat no o⁶¹ pogessen soferir, éls lo feren trer de l'ayga, e trameseren-lo per sotar en lo teretori de⁶² la ciutat de Losània.⁶³ Mas co'ls homes ne fossen trebalatz,⁶⁴ éls lo remogren⁶⁵ d'aquel loc, e gitaren-lo en un pou que és⁶⁷ environat de mons,⁶⁸ en lo qual loc, segons que recomten alguns, alcunes⁶⁹ maraveles hi veu hom fer⁷⁰ per diables. E moltes d'autres causes se ligen en la Ystòria; que si⁷¹ són recomtadores,⁷² a albire⁷³ del ligidor⁷⁴ és giquit.⁷⁵ *M.

Es notadora causa que en les *Ystòries escolàstiques* és ligit que Pilat fo acusat per los juseus davant En Tiberi, l'emperador, de la mort d'aquels⁷⁰ qui eren homes⁷⁷ justz.⁷⁸ E per so cor contre los juseus posava⁷⁹ ydoles⁸⁰ al temple, e car él se prenía⁸¹ l'aver qui⁸² era del cominal, e'l metia a son propri ús;⁸³ e per totes aqueles causes, él fo ixilat en⁸⁴ la ciutat de Laó,⁸⁵ en la⁸⁶ qual el era nat, per so que aqui morís en aunta⁸⁷ de la sua gent. Poc ésser, si aquela ystòria conté⁸⁸ veritat, que'l primer ixil fos feyt a Llaon,⁸⁹ e que enans⁹⁰

⁴⁰. - 'trons'. C 38a.

⁵¹. - feren P: foren B.

⁵². - «l'aportaren» B; els feren portar P [*lapsus de repetitio*]: ipsum... deportaverunt V.

⁵⁵. - *Vigentina*... Vigenna Vigenciana... Vigencia B; Vigenam... Viennam V. *Viena (Vienne) del Delfinat, vora el riu Roine o Rose* (Rosse B).

⁵⁶. - enquax, 'quasi'.

⁵⁷. - P: Gehennae V.

⁵⁹. - meteixs B: 'mateix'.

⁶¹. - no o B: no P.

⁶². - B: en P.

⁶³. - *Losània* P: Lasania B: Losannae V.

⁶⁴. - ne f. tr. PB: praefatis infestationibus V.

⁶⁵. - remaugren B 'traqueren'.

⁶⁸. - 'muntanyes'.

⁷⁰. - hom fer B: hom P: ebullire V.

⁷¹. - si B: hi P.

⁷⁵. - P: és gequit B: relinquatur V.

⁷⁶. - d'aquels B: d'aquel P.

⁷⁷. - homes P: home B.

⁷⁸. - innocentium interfectione V.

⁷⁹. - posava P: pausava B.

⁸¹. - e can él se prenía. P: e car él sompnia e prenía B: et quia pecuniam repositam in corbanam in suos redigeret usus V234,7f. Potser ultracorrecció per *somnia* de *sumir* 'pendre', segons el model *somiar* = *somniar*.

⁸⁸. - contén B: contra P: continet V.

⁸⁹. - Llaon P (*pero Laó més amunt*): Leó B: Lugudunum V. Aquesta grafia

del retornament de ⁹¹ Volusian fo aquí ixilat per l'emperador. Mas
 105v1 con En Tiberi / ausís / en qual ⁹² manera avia feyt aucire Jhesú,⁹²
 88v1 éi lo fé ⁹³ a si adur de l'ixil en la ciutat de Roma. E dien ⁹⁴ Eusebi
 e'N Beda en les lurs ⁹⁵ cròniques que éi no fo ixilat,⁹⁶ mas que casce
 en grans malauties; ⁹⁷ on,⁹⁸ con éi fos molt trebalat, éi s'aucís ⁹⁹
 ab lo seu coitel.¹⁰⁰

DE LA RESURRECTIO DE JESUCRIST¹⁰¹

Es dit ¹⁰² de les festes que ¹⁰³ són enfre ¹⁰⁴ lo temps de desviacion,
 que comensà d'Adam e durà entrò a Moysèn; lo qual temps ¹⁰⁵
 representa la glesa de Septuagèssima entrò ¹⁰⁶ a Pasca. Mas devetz ¹⁰⁷
 veser de les festes que són enfre ¹⁰⁸ lo temps de reconsiliació;¹⁰⁹
 lo qual temps representa ¹¹⁰ la glesa de Pasca entrò a les utaves ¹¹¹
 de Pentacosta. *M. Dit és de les festes qui són enfre lo temps de la
 reconsiliació.¹¹²

La resurrecció de Jhesuchrist fo en lo 'iii' dia de la sua passion. On
 devem notar 'vii' causes en la passon de Jhesuchrist.¹¹³ Primerament:
 en qual manera sia vers ¹¹⁴ que El yagés en lo sepulcre per 'iii' dies
 e per 'iii' nuytz,¹¹⁵ e co resucità al ¹¹⁶ terz dia. La 'ii'ª és: per què
 no resucità mantenent,¹¹⁷ he ¹¹⁸ esperà entrò al ters dia. La 'iii'ª
 és: en qual manera resucità. La 'iiii'ª és: per què cuytà la sua ¹¹⁹
 resurrecció, e no esperà de resucitar entrò a la general resurrecció.
 La quinta rasó fo: per què resucità. La 'vi'ª és: quant fo resucitat,
 quantes vegades los aparec. La 'vii'ª: ¹²⁰ en qual manera trasc los
 105v2 santz / pares d'Infern,¹²¹ ni quals causes fé aquí.¹²² *M.

En aviró de la primera rasó és notador ¹²³ que Jhesuchrist ¹²⁴

Il per l palatat inicial és insòlita en el ms. Cf. Cor. § 4 i 5, i veg. l'estudi de Cor. sobre aquesta qüestió en el seu llibre recent Entre dos Llenguatges.

⁹⁰. - P: ans B: ante V.

⁹¹. - qual B: la qual P.

⁹⁶. - ixilat P: exelat B.

¹⁰⁴ i ¹⁰⁸. - enfre, 'dins', Cor. 353.

¹⁰⁵. - Temp(u)s BV, om. P.

¹⁰⁶. - entrò P: entrò sus B: usque V.

¹⁰⁷. - devetz veser P: deven veser B: sequitur videre V.

¹⁰⁸. - B: reconsiliacion P.

¹¹¹. - utaves P 'vuitades': vuytaves B: octavam V.

¹¹². - BV: titol om. P.

¹¹⁴. - vers P: ver B: verum V.

¹¹⁶ i ¹²⁰. - nuytz P: nits B.

¹¹⁸. - al P: lo B.

¹¹⁹. - B: he o P.

¹²³. - B: notadora P: notandum V.

fo 'iii' dies e tres nuytz¹²⁵ en lo sepulcre, segons que diu Sen Augusti;¹²⁶ que'l primer dia sia rebut¹²⁷ segons la part de si derera, e'l segon dia segons s'i comtén en entir,¹²⁸ e'l 'iii' dia segons la part de si primera; e enayxí seran 'iii' dies, e quascú d'aquels tres¹²⁹ dies ac la sua nuyt, davant anant.

88v2 PER QUE FO MUDAT / L'ORDE DELS DIES E DE LES NUYS.¹³⁰

Perquè diu Beda que adoncs¹³¹ fo mudat l'orde dels dies e'l còrs¹³² de les nuytz;¹³³ car ennans¹³⁴ anaven los dies, e les nuytz los seguïen. Mas après la pasió aquel¹³⁵ orde fo mudat, enayxí que les nuytz van davant e'ls dies los segeyren. E fo covinent causa que ayxi fos:¹³⁶ per so car lo primer home casec del dia de gràcia en la nuyt de colpa. E per sa¹³⁷ pasió de Jhesuchrist,¹³⁸ e per la resurrecció, retornà de la nuyt de colpa al dia de gràcia. *M.

En aviró de la segona rasó,¹³⁹ devem saber que covinent causa fo que no resucitès¹⁴⁰ Jhesuchrist mantenent quant fo mort, mas que¹⁴¹ entrò al ters dia o esperàs. Fo per¹⁴² 'v' rasons. La primera fo: per significacion,¹⁴³ per so que¹⁴⁴ per aquell fo significat¹⁴⁵ que la lud¹⁴⁶ de la sua mort curà la nostra dobla mort. E per aysò é'l jac¹⁴⁷ un dia entir¹⁴⁸ e does nuytz en lo sepulcre, per so que per lo dia sia entès la lud¹⁴⁹ de la sua mort, e per les does nuytz la nostra dobla mort. 106r1 E aquesta raó¹⁵⁰ assigna la glosa sobre aquela / paraula de *Sent Luc* en lo 'xx'iv'¹⁵¹ capítol, dient: «Covenc-se que Jhesuchrist¹⁵² sofèris trebayls, etc.». *M.

La segona rasó fo per la provació;¹⁵³ car, enaxí co en boca de dos testimonis està tota paraula, enayxí en tres dies és provat^{153a} tot feyt. E per so que la mort provàs bèn, e que mostràs que É'l l'avía bé provada, yac per tres dies en lo vas.¹⁵⁴ *M.

La 'iii' rasó fo per lo demostrament del seu poder, car, si man-

¹²⁵ - *entir* PB 'enter'. Rossellonisme. Cor. 354 i Grandó 188.

¹²⁶ - B: *els cors* P.

¹²⁷ - *ennans* P 'abans'.

¹²⁸ - *aquel* B: quel P: hic V.

¹²⁹ - *sa* P 'la' «la» B. Cor. § 39. Cf. *sa sua sanc* 33r2.

¹³⁰ - que B: om. P.

¹³¹ - jac PB: jacuit V. Més avall, 154, degué haver-hi la mateixa forma si bé reduïda a la grafia *ya* (> *yac*) per fonètica sintàctica: *ya(c)* per tres dies, que B, no entenent-ho, canvià en *jasen*.

¹³² - praviació P: proveció B: probationem V.

^{133a} - es provat B: es es provat P.

¹³⁴ - yá per tres dies en lo vas P: *jasen* per... B: *ut mortem bene probaret et se probasse ostenderet, tribus diebus jacere voluit in sepulchro* V236.16.

tenent¹⁵⁵ resucitàs, semblara¹⁵⁶ que no agés poder de pausar la sua ànima, ayxi con avia de resucitar. E aquesta rasó fo assignada en la *Primera Pistola als Corintis*¹⁵⁷ en lo 'xv' capítol sobre aquela paraula: «Car¹⁵⁸ Christ és mort, etc.». E per aysò parlà primerament de la mort;¹⁵⁹ per so car, enayxi con / vera mort se demostrà, que enayxi se demostrè¹ vera resurrecció. *M.

La 'iii'^a raysó és per la restauració² de la figuracion. E aquesta rasó n'assigna³ En Pere Ravennas,⁴ dient: «'iii' dies volc ésser en la sua sepultura, per so que era en lo cel restaurador, e que era en terra adobador,⁵ e per so que era en Infern reemedor».⁶ *M.

La quinta rasó fo per la representació dels 'iii' estamens dels justz. Aquesta⁷ assigna En Gregori sobre⁸ Ezexiel, dién: «En⁹ la 'vi'^a fèria, so és, en lo divenres, soferí pasion Jhesuchrist,¹⁰ e en lo disabte El se repausà en lo sepulcre, mas en lo dia del digmenge¹¹ resucità de mort; [en]¹² aquesta / present vida és¹² la sexta fèria a nós, per so car en dolors e en estretures som¹³ nós turmentatz; mas en lo disapte nos reposam,¹⁴ encax¹⁵ con si nós érem en lo sepulcre, per so car nós trobam¹⁶ repaus de l'ànima après la mort. En lo digmenge¹⁷ per lo fasedor,¹⁸ so és, en lo vuytè dia, en cors resucitam, e'n la glòria de l'ànima ab la carn nós nos alegam. Dolor, donques,

¹⁵⁵. - *semblara*: 'semblaria': videretur V.

¹⁵⁶. - *car* P: cor B: quoniam V.

¹⁵⁷. - *Sic B: om. nou mots P saltant del primer mort a l'altre.*

². - *restauració* P: restaurandorum V: resurreccio B.

³. - *n'assigna* B: assignat V: assignada P.

⁴. - *sobre* P: super V: fabre B.

¹¹. - *digmenge* P, *com en Llull etc. lleu variant de diemenge, per al qual Cor.* 301 § 19, i 353.

¹². - en PB, però deu ser lapsus de repetició (ja introduït per l'arquetípus) que convé eliminar. Més enllà P, degut al gran nombre de *en* que s'acumulen en aquest passatge, torna a introduir *en*, però allí B conserva la bona lliçó *és*, veg. nota 12.

¹³. - *es* B: en P: dominico autem die resurrexit a morte, praesens autem vita adhuc nobis sexta feria est, quia in angustiis et doloribus cruciamur, sed sabbato quasi in sepulchro quiescimus V236.28: «ressuscita; or la vie présente c'est pour nous encore la sixième férie». Roze 1.232. Text complet de B: «en la sexta feria, ço és en lo divenres, soferí passió Jh. C., e en lo dissapte el se repausà en lo sepulcre; mes en lo dia del dimenge el resucità de mort en aquesta present vida es la sexta feria a nós...».

¹⁴. - *som* P: em B.

¹⁵. - P: repausam B.

¹⁸. - per lo fasedor (fes.) PB: dominico autem die a conditione, octavo cum corpore a morte resurgimus et in gloria animae etiam cum carne gaudemus V237.31. El text llatí no és ben clar ni per als intèrprets actuals («nous changeons de condition» Roze 1, 272.36), i menys ho és allò que pogué entendre l'intèrpret rossellonès: aquest potser, en lloc de *a conditione* llegí *u conditore*.

avem nós en la 'vi'^a fèria, e avem repaus en la setena».¹⁹ Aysò són paraules de Sen Gregori. *M.

En aviró de la 'iii'^a rasó, és notadora causa en qual manera resucità Jhesuchrist. Es manifest que primerament resucità poderosament, car per sa vertut pròpia resucità. segons que diu *Sen Johan* en lo 'x'²⁰ capítol. dién: «Poder é eu de pausar s'ànima,²¹ e que adés²² la resebe».²³ E dix: ²⁴ «Eu derocaré aquest temple, e après lo redificaré». *M.

En la segona manera fo benaurada²⁵ la sua resurrecció: per so car, deposada²⁶ tota misèria, resucità, segons que diu *Sen Johan* ²⁷ en lo 'xx'vi' capítol. dient: «Quant eu seré resucitat, iré a²⁸ vosautres en Galilea». Vol dir aytant Galilea co «transfiguració». Jhesuchrist, donques, quan resucità, en / Galilea se n'anà davant²⁹ los apòstols, per so car de misèria anà en glòria, e de corrupció³⁰ a no-corupció trespasà. E diu *Leó, papa*, que après la passió de Jhesuchrist, trencatz totz liams³¹ de la mort, passà³² malautia en virtut, e mortaldat / en perdurabilitat, e aunta passà³³ en glòria. *M.

En la 'iii'^a manera fo molt útil la resurrecció de Jhesuchrist: per so car preà la presa,³⁴ etc. Per què diu *Jeremies* en lo quart capítol: «Puyà lo laon³⁵ de la sua³⁶ balma, e'l robador³⁷ de les gens se levà».³⁸ E diu *Sen Johan*: «Co³⁹ eu seré exalsat⁴⁰ de terra, l'ànima aduent⁴¹ de Infern,⁴² e'l cors del sepulcre, totes les causes trayré⁴³ a mi metex». *M.

Per⁴⁴ la 'iii' manera fo molt maravelosa la resurrecció de Jhe-

¹⁹ - et gloria excipit in octava om. trad.

²⁰ - .x. V: .ix. PB.

²¹ - s'ànima P: l'ànima (sic B): animam meam V. Exemple molt rar en el ms. de l'article sa, Veg. Cor. 39. Cf. sa passió 88v2 i sa sua sanc 33r2.

²² - ades P: apres B: iterum V.

²³ - resebe P: reseba B: sumendi V. 'Jo la rebí'. Veg. Cor. 43a.

²⁴ - molt benesurada B: feliciter V.

²⁵ - deposada P: depausada B.

²⁶ - Sen Johan PB: Matth. V.

²⁷ - danant B.

²⁸ - corrupció P: correpció B: corruptione V.

²⁹ - liams P: los ligams B.

³⁰ - passà P: per sa B: transiit V.

³¹ - preà la presa P: presà la presa B: quia capta praeda (Jerem. IV) adscendit leo de cubili suo V237.5 'apresà, aferrà la presa: retengué el botí'.

³² - laon P 'lleó'.

³³ - e'l raubador B: e-n robador P. et praedo V.

³⁴ - levà: «livà» B.

³⁵ - Quant B: Cum V.

³⁶ - B: exausant B: cum exaltatus fuero a terra V237.10.

³⁷ - trayré B: sostrayré P: 'atrauré' omnia traham ad me ipsum V237.7.

suchrist: ⁴⁵ per so car ⁴⁶ enaxí co del ventre de la ⁴⁷ mara, —que romàs clos ⁴⁸— ixí, e axí ⁴⁹ co als dicípols intrà —les portes tanca-des ⁵⁰— enaxí poc ixir del sepulcre, ya fos so que fo claus. Per què és ligit ⁵¹ en les *Ystòries scolàstiques* que un monye de Sent Laurens-Fora-Los-Murs, en l'ayn que hom comtava de la encarnació de Nostre Seyor 'm'e'xi', se maravelà de la sua sentura, ⁵² de la ⁵³ qual era sint, ⁵⁴ car se'n trobà «desint» ⁵⁵ e car era luyn de si gitada: ⁵⁶ per què ausí i^a vou en l'aer que dix: «Axí poc ixir Jhesuchrist ⁵⁷ del sepulcre, ja fos que fos claus». *M.

106v2 E en la quinta manera fo maravelosa ⁵⁸ la resurectió de Jhesuchrist: per so car verament en lo seu cors propi i ⁵⁹ ver resucità. En 'vi' maneres provà que resucità ^{60a} verament. Primerament / per l'àngel, qui no ment. ⁶⁰ En la segona ⁶¹ manera: per so car moltes vegades aparec. E per aquestes dues rasons demostrà que resucità verament. En la 'iii^a' manera: per lo seu menyar, per lo cal provà que no resucità per encantament. ⁶² En la 'iiii^a' ⁶³ provà la sua ⁶⁴ resurectió, per so car fo palpat, per la cal causa fo provat que Él resucità en lo seu cors ver. ⁶⁵ En la / cinquena manera provà la sua ⁶⁶ resurectió: per lo seu domostrament, per lo qual provà que en aquel metex cors resucità en lo qual morí. En la 'vi^a' manera provà la sua resurectió: per l'intrament ⁶⁷ de la casa cant intrà, ⁶⁸ les portes clausas. ⁶⁹ per la qual causa enseyà que ab cors glorificat resucità. Totes aquestes duptan-ses ⁷⁰ àgron ⁷¹ los discípols, segons que fo mostrat, en ⁷² la resurectió de Jhesuchrist. ⁷³ *M.

89v1 En la 'vii^a' ⁷⁴ manera provà ⁷⁵ Jhesuchrist la sua ⁷⁶ resurectió: per so cor resucità no-mortal, car nuls temps ⁷⁷ no mo«rrà, segons que és ⁷⁸ lest en la *Pístola als Romans* en lo 'vi' capítol, dién: «Christ, resucitan ⁷⁹ de mort, d'aysí ⁸⁰ enant no mo«rrà, etc.». Diu, emperò,

⁴⁵. - en axí co B: om. P.

⁴⁷. - la P: la sua B.

⁴⁸. - clos P: claus B.

⁴⁹. - e axí B: om. P.

⁵⁰. - tancades P: clausas B: clausis V.

⁵¹. - ligit P: lest B.

⁵². - sentura P 'cintura', 'cinyell'.

⁵³. - la B: lo P.

⁵⁴. - sint (= cint).

⁵⁵. - desint B: «sint» P: insoluto V: descint 'descenyit'.

⁵⁹. - i P: e B: et V. Forma de la copulativa insòlita en el ms.

^{60a}. - resurrexisse probavit V237.17.

⁶¹. - la segona B: «le sona» P: secundo V.

⁶². - encantamens B: arte magica V.

⁶⁸. - intrà l'intrament P: l'entrada: entrà, l'entrament B: «ingressionem» V.

⁶⁹. - clausas P: tancades B.

⁷¹. - àgron P 'van tenir': «agren» B.

Dionís en la letra que tramès a'N Demòfilon,⁸¹ que Jhesuchrist dix, après la asensió,⁸² a un sant baró qui⁸³ avia nom Carp, aytals paraules: «Aparelatz⁸⁴ / són, encara, de soferir passió per o'mes salvadors».⁸⁵ Per les quals paraules és vist que, si possible era, encara, que per totz morís, que aparalatz n'era.⁸⁶ *M.

E recomta lo davant dit Sen Carp, qui era baró de molt gran⁸⁷ santetat,⁸⁸ que, con un dels no-fiels pervertís 'i home⁸⁹ del fesels, Sen Carp ne fo tant trist que en molt gran malautia ne casec. E era home de tan gran santetat que dix⁹⁰ que nuls temps no cantaria missa entrò agés vista alcuna visió celestial. Mas con él degés orar per lo convertiment de quascú,⁹¹ Déus pregava quascun⁹² dia que tramesés foc entr'amdós⁹³ qu'ls cremàs e'ls tolgés⁹⁴ vida. E enayxí con él se despertà una nuyt, ora⁹⁵ de miganuyt, e fesés aquesta oración, sobtament la casa en què él era se parti en does⁹⁶ partides, e aquí aparec una molt gran fornai⁹⁷ de foc sobtament. E enayxí con él la regardà, / él vesec lo cel ubert, e vesec aquí Jhesuchrist,⁹⁹ qui era environat de gran¹⁰⁰ multitud d'àngels. Enaprés él vesec estar costa¹⁰¹ la fornai¹⁰² del foc los dos barons tremolan,¹⁰³ e ixín¹⁰⁴ serpens de la fornai, que ab los¹⁰⁵ morscs los tiràvon,¹⁰⁶ e'ls giràvon¹⁰⁷ en la fornai,¹⁰⁸ e per altres barons eren en la fornai espens.¹⁰⁹

E enayxí co Sen Carp ve'ya aquesta venyansa de Déu,¹¹⁰ tant se delitava¹¹¹ que no regardava¹¹² a la primera vesió, en guisa «que»¹¹³

⁸¹. - tramès [C]a'N Demofilon P: 'va trametre': tramès en Demofilo B: ad Demophilum V.

⁸². - de Jhesuchrist add. P (no BV).

⁸⁴ i ⁸⁸. - Aparelatz P: Aparalat B.

⁸⁵. - per los salvadors B: per salvadors P: pro hominibus salvandis V237.30. Salvador en sentit passiu 'pels qui han de ser salvats'.

⁸⁶. - P (no B) add. aci un 2n. *enquara*; per quod videtur, si possibile esset, adhuc pro hominibus mori paratus esset V237.31.

⁸⁹. - J: home B: home P: fidelem V.

⁹⁰. - que dix B: om. P.

⁹¹ i ⁹². - 'cadascú', 'cada un'.

⁹³. - entr'amdós P: sobre amdós B: amborum V.

⁹⁵. - en ora B 'a l'hora'.

⁹⁶. - does P: dos B: duo V.

⁹⁷. - fornai 'gran fogar o farga abrandada' (< *fornau, de FORNACEM) = fr. *fournaise*, oc. *fornatz* f. «fornax».

¹⁰³. - tremolan P: tremolans B.

¹⁰⁴. - ixín P: exien B: procedentibus V.

¹⁰⁹. - espens, 'empesos': a quibusdam aliis viris impingebantur V238.9 («eren empesos»). És el part. pass. del verb *espènyer*, 'empènyer'.

¹¹⁰. - de Déu P: de de Déu B: adeo V (*malentès com a Deo*).

¹¹¹. - se delitava B: delectabatur V: om. se P (*¿o no és descuit, com sembla?*).

¹¹². - regardava P: gardava B: intueri V: 'mirava'.

¹¹³. - en guisa PB (om. que).

entenia de veser la venyansa d'aquels dos barons, e enayxi éi cra
mol trist,¹¹⁴ per so car éls no eren totz gitatz en / la fornal. E con éi
regardàs molt greument en lo cel e vesés la davant dita visió, vec-vos¹¹⁵
que Jhesuchrist¹¹⁶ ac mercè a aquels¹¹⁷ homes, e puyà-se'n sobre
lo celestial tro,¹¹⁸ e entrò aquels dos homes ab molt gran multitut
d'àngels Éi devalà,¹¹⁹ e estès la mà sobr'els, e'ls gità d'aquela pena.
Enaprés Jhesuchrist¹²⁰ dix a Sent Carp, ab la mà estâsa:¹²¹ —D'ay-
si¹²² enant, fêr contra mi:¹²³ aparelatz¹²⁴ són encara de¹²⁵ soferir
per totz los salvadors;¹²⁶ e aysò per los amics, no ges per so que'ls
autres homes pequen—. E aquesta visió, que reconta Sen Dionís,
avem nós aysi¹²⁷ posada per gràcia d'aquesta paraula.

En aviró d'aquesta qüestió 'iiii':¹²⁸ per què no esperà que resu-
citàs ab nós totz, so és, quant se farà la resurectió general.¹²⁹ Es
sabedora causa¹³⁰ que per 'iii' rasons no volc perlongar la sua¹³¹
resurectió.¹³² La primera fo per la dignitat del cors,¹³³ co aquel cors¹³⁴
fo molt digne, per so car era deificat,¹³⁵ so és, ab la deïtat ajustat.
No fo covinable causa que tant longament jagés sotz lo pols.^{135a}
Per què fo dit en lo *Psalm*: «No daràs al teu sant, so és, al cors¹³⁶
santificat e deificat,¹³⁷ veser corrupció». E més s'i¹³⁸ diu en lo *Salm*:
«Leva,¹³⁹ Séyer,¹⁴⁰ en lo teu repaus. Tu est¹⁴¹ archa / de la tua¹
santificacion». Es² apelada «archa de santificacion» aquel seu cors
de Jhesuchrist, qui contenc en si deïtat.³

La segona rasó per què no volc tardar la sua⁴ resurecció, fo per la
fermetat de la fe, car si adoncs Éi no resucitàs, la fe perira,⁵ e negú
home no'l cresegra⁶ per ver Déu. La qual causa és manifesta per so
car totz perderen la fe,⁷ exceptat la Verge, mas, coneguda la resurec-
ció sua,⁸ mantenent recobraren la fe, segons que's lig en la *Primera*

¹¹⁷. - a aquels P: d'aquels dos B: illorum V.

¹¹⁸. - celestial tro P: cel altre B: coelesti throno V.

¹¹⁹. - devalà B: devavalà P: descendens V.

¹²¹. - estasa P 'estesa': stesa B: extensa V.

¹²³. - fer contra mi PB 'colpeix, fereix': percutite contra me V238.12.

¹²⁵. - 'els qui han de ser salvats'.

¹²⁸. - de la 'iiii' qüestió B: quantum V.

¹²⁹. - no volc perlongar PB: voluit differre V.

¹³³ i ¹³⁴. - cors P: «cos» B.

¹³⁵ i ¹³⁷. - deificat... e deïtat B: edificat... deificat P: deificatum V238.24.

^{136a}. - lo pols PB: ut tamdiu sub pulvere jaceret V238.25. Conserva el gènere del ll. *pulverem*, cast. *polvo*, port. *pó*, que no és estrany tampoc a l'occità antic.

¹³⁸. - s'i P: se B.

². - O és B.

³. - contentivum divinitatis V238.28.

⁴ i ⁶. - perira, 'sucumbiria, periria'; *cresegra*: 'creuria': cresegeren B.

⁸. - xv P. BV: xx P.

107v1 / *Pistola als Corintis* en lo 'xv' ⁸ capítol, dién: «Si Christ no resucità, vana ¹⁰ és la nostra fe». *M.

La 'iii' ⁹ rasó per què no volc tardar la sua ¹¹ resurrecció fo per dar exempli de la nostra resurrecció, car a tart ¹² atrobava hom negú qui volgés creure ¹³ la sua ¹⁴ resurrecció esdevenidora, si no la vcsés per alcú exempli manifest que anans ¹⁵ vcsesen. ¹⁶ Per aysò diu l'apòstol que si Christ resucità e nós resucitarem, car la sua ¹⁷ resurrecció és exemplar e causa de la nostra resurrecció. ¹⁸ Per exempli enseyà e mostrà lo Seyor so que promès en gasardó, que enayxi co'ls fcsels conoxerion ¹⁹ la seua resurrecció, que enayxi en éls meteyxes esperasen en la fi del món penitència ²⁰ de resurrecció. ²¹ E no volc Jhesuchrist que estés mort altres ²² 'iii' dies, per so car si pus o perlongàs que en nós no defalis fe ²³ d'esperacion de vida. ²⁴ Encara més avem esperansa de la nostra resurrecció, perpensada la glòria del Cap Nostre. *M.

En aviró de la quinta rasó, és queregut ²⁵ per què resucità Jhesuchrist. Es sabedora causa que per ²⁶ grans nostres profitz resucità. Per so car la sua ²⁷ resurrecció és obradora ²⁸ la justificació dels peccadors, e-z-enseyans la noveletat ²⁹ de les costumes, engenrans la esperansa del refaement dels regaordonatz e ³⁰ la resurrecció de totz. / De la primera causa se diu en la *Pistola als Romans* en lo 'iiii' capítol, dient: «Jurat és per los nostres falimens, e resucità per la nostra justificació». De la segona causa se diu en la ³¹ *Pistola als Romans* en lo 'vi' capítol, / dién: «Si Crist resucità de mort per la glòria del Pare, enayxi e nós anem en la novel[a]etat ³² de la vida». De la 'iii' ³ causa se diu en la *Primera Pistola de Sen Pere*, en lo segon ca-

¹⁰. - vana BV; una P.

¹². - a tart P 'difícilment': raro enim inveniretur qui... speraret V238.5f.

¹⁵. - enans B, 'abans'.

¹⁸. - Gregorius V: om. PB.

¹⁹. - conoxerien B: cognoscerent V.

²². - stegés molt altra B: esse mortem... plus V.

²³. - P escriví ací dos cops la sil·laba de; d'esperansa B: si in illo resurrectione differretur in nobis omnino desperaretur V239.4.

²⁵. - 'pregunten, hom planteja la qüestió de'.

²⁸. - 'que opera': es obradora la justificació B: om. P (homeot. -tió): ejus resurrectione operans justificationem peccatorum V239.9 (Roze I 275.16). Règim directe violentament llatinitzant. Cf. infra nota 49.

²⁹ i ³². - e enseyàs la volentat B: docens novitatem V.

³⁰. - del refaement dels regaordonatz P 'premiats': del refesament dels rega[r]-sardonatz B: receptione remunerandorum V = occit. ant. refazemen «réfection, réparation» (PDPF).

³². - novelatet P: volentat B: ita et nos in novitate vitae ambulamus V239.13. El traductor degué formar un abstracte novelletat (supra nota 29) de novell, que P interpretava com novelle etat 'edat novella'.

pítol, dién: «Sel que,³³ per la sua³⁴ gran misericòrdia, nos resucità en esperansa de vida, per la resurrecció de Jhesuchrist,³⁵ quant resucità de mort».³⁶ De la 'iiii'-a rasó³⁷ se diu en la *Pistola Primera als Corintis*,³⁸ en lo 'xv' capítol, dién: «Crist³⁹ resucità de mort en primícia⁴⁰ dels durmens: per so car per home⁴¹ era la mort,⁴² e per home fos la resurrecció dels mortz». *M.

Es notadora causa per les rasons davant dites que Crist en la sua resurrecció ac 'iiii' causes pròpies. La primera és: car la nostra resurrection se perlonga entrò a la fi, mas la sua⁴³ fo feyta en lo ters dia. La segona causa fo: que nós resucitam per Él, mas Él resucità per si. Per què diu Sent Ambrosi: «¿En qual manera poc querer aujutori,⁴⁴ del seu cors a resucitar, cel qui'ls⁴⁵ autres resucità?». La 'iii'-a causa fo que'ls nostres cors tornen senra, mas lo seu cors d'Él no poc⁴⁶ tornar senra. La quarta causa fo que la resurrecció sua^{46a} fo causa e sagrament de la nostra resurrecció.

De la primera causa diu la Glosa del⁴⁷ Salm qui comensa: «Al vespre,⁴⁸ etc.». La resurrecció de Crist és causa faent⁴⁹ la nostra resurrecció del cors e de l'ànima en present, e del cors⁵⁰ en lo temps endevenidors.⁵¹ De la segona causa se lig en la *Primera Pistola als Corintis*⁵² en lo 'xv' capítol, dién: «Si Christ resucità, etc.». De la 'iii'-a causa / se lig en la *Pistola als Romàs*⁵³ en lo 'vi' / capítol, disén: «Enaixí con Crist, etc.». *M.

En aviró de la 'vi'-a raysó, so és, quantes vegades aparec, pus que fo resucitat, és notadora causa que, en aquel mesex⁵⁴ dia que Él resucità, aparec 'v' vegades, e, en los altres dies segens, altres 'v' vegades.⁵⁵

Primerament aparec a Santa Maria Magdalena, segons que diu *Sent Johan* en lo 'xx' capítol, e *Sent Matheu*⁵⁶ en lo derer ca-

⁴⁰. - primícia P: primiciò B: resurrexit a mortuis primitiae dormientium V239.16.

⁴¹. - l'ome B.

⁴². - e B: que P: per hominem mors et per hominem resurrectio mortuorum V239.18.

⁴³. - sels qui'ls B: qui V.

⁴⁴. - poc P: pot B.

⁴⁵. - del P: sobre lo B: super V.

⁴⁹. - faent P: fasent B: efficiens (resurrectionem) V [Ací (i probt. també més amunt, nota 28) el trad. comet el llatínisme consistent a usar a manera de complement directe, i sense preposició, el que en llatí és complement acusatiu d'un participi actiu].

⁵¹. - lo temps endevenidors P: lo temps endevenidor B: in futuro V239.28.

⁵². - Corintis P: Corentins B.

⁵⁵. - els nou mots darrers de P om. BV (almenys en l'ed. princeps, veg. Graesse 239, n. 2).

⁵⁶. - Sent Matheu PB.

pítol, dién: «Levan sus Santa Maria un mati dels primers disabtes, so és lo digmenge.⁶⁷ aparec Jhesuchrist primerament ⁶⁸ a Santa Maria Magdalena.⁶⁹ Per 'v' causes: primerament car lo ⁶⁰ amava molt fortment, segons que's lig en l'Avangeli⁶¹ de Sent Luc en lo 'vii' capítol, dién: «Perdonatz ⁶² són a ela molts ⁶³ pecatz, per so car molt amà». ⁶⁴ *M. La segona rasó fo per so que mostràs si ésser mort per sos ⁶⁵ pecadors, segons que's lig en l'Avangeli⁶⁶ de Sent Matheu en lo 'ix' capítol, dién:⁶⁷ «No venguí apelar los justz, mes los pecadors». La 'iii'ª rasó per so car ⁶⁸ les putanes davant van als savis en lo Regne del Cel, segons que's lig en l'Avangeli⁶⁹ de Sent Matheu en lo 'xvi' capítol, dién: «Verament dic a vós que ⁷⁰ les putanes,⁷¹ etc.». La 'iiii'ª rasó fo que, enayxí com la femna fo misatyde de la mort, que enayxí fos misatyde de vida, segons la Glosa. La quinta: ⁷² «Per so que, là un abundava lo faliment, que'y sobrehabundàs gràcia», segons que és dit en la *Pistola als Romàs* ⁷³ en lo 'v' capítol. *M.

La 'iii'ª vegada aparec a les femnes del moniment ⁷⁴ quant lur dix ⁷⁵ Anat-vo'n ⁷⁶ - / (per què, se n'anaren als discipols e a Sen Pere,⁷⁷ segons que's lig en l'Avangeli ⁷⁸ de Sent Matheu, en lo derer

⁶⁷. - un mati... di(g)menge PB: surgens Jesus mane prima sabbati apparuit primo Mariae Magdalene V239.34. [El trad. degué llegir *mane primi sabbati* en el seu ms. Itatí i traduiria *levan sus S. Maria mati e'l primer dissabtes*, i el copista més antic ho degué alterar en *un mati dels primers dissabtes* no comprenent que la -s de *dissabtes* no era de plural i que *mati* era adverbí ('dejorn') i no pas 'un mati'. No endevinant aquesta alteració, el corrector de l'arquetipus hi introduïa la glosa *so és lo digmenge* suposant que amb aquell plural es donava a entendre *dissabte* + *diuenge*, i potser guiant-se per una de les tesis cronològiques que ja llavors es disputaven la interpretació dels evangelis. J. C.].

⁶⁹. - e per so car ela fasia la causa dels penedens, volch primerament a Santa Maria Magdalena Jhesuchrist apparer *add. B; probt. perdut per haplografia en P*: quae typum gerit poenitentium, voluit autem primo apparere Mariae Magdalene V239.36.

⁶⁰. - lo P: l' B: quia ardentius diligebat V239.37.

⁶¹, ⁶⁶, ⁶⁹ etc. - lo Vengeli B.

⁶². - li *add. B*.

⁶³. - ad ela molts B: a ela molt P.

⁶⁴. - amà P: amava B: dilexit V.

⁶⁵. - sos = 'els, los' *article arcaic*, Cor. § 39. Cf. sa passió 88v2, s'ànima 87r1.

U1 ostenderet se mortuum pro peccatoribus V240.2.

⁷⁰. - que B: qui P.

⁷¹. - praecedent vos in regno caelorum V: om. P.

⁷². - anat-vo'n P: anats-vos-en B: avete V (mot llatí que vol dir 'salut, Déu-vos-guard' i que el trad. malentengué com si fos el cat. ant. *vé-te'n*) [acte seguit, en lloc de *et accesserunt et tenuerunt pedes eius* V, B posa *anaren als discipols e a San Pere*, sigui per innovació volguda o perquè continué el malentès. A penes hi hauria base per a la possible hipòtesi que el copista del ms. Itatí cuixanenc hagués canviat ací *tenuerunt* (o *tenuere*) *pedes* en *tenèr Petrum* (o *tenir Petrum*) (per anticipació del *Petrus* d'unes ratlles més avall), ço que el trad. hauria malentès com a *Petrum tenus* 'fins a Sant Pere'. J. C.].

capítol); e agren l'esbalayment⁷⁹ dels humils, als quals lo Seyor apar»: 90v2 per raó car eren femines, e per rasó del⁸¹ gran atalentament que / lli⁸² mostraven en so que li tengren los peus. *M.

La 'iii^a vegada aparec a N Simon, qui ac nom Pere; mas en qual loc ni quant, no és saubut,⁸³ si donques no o féu quant retornà del moniment⁸⁴ ab Sent Johan. Poc ésser que Sen Pere se partí⁸⁵ de Sen Joan en alcun loc en la via, e aquí Jhesuchrist⁸⁶ li aparec, segons que diu *Sen Luc* en lo derer capítol.⁸⁷ Aquest nom «Pere» vol aytant dir co «obedient», e fa lo atalentament⁸⁸ dels obediens als cals lo Seyor aparec. *M.

La quarta vegada aparec als diséipols qui anàvon⁸⁹ en Emaús, que vol aytant dir con «desirer⁹⁰ de consel»; e significa los paubres de Christ,⁹¹ qui volen aquel consel acomplir,⁹² dién: — Ve e ven tot quant às,⁹⁴e dóna-o⁹⁵ als paubres, etc.—. *M.

La 'v^a vegada aparec als discípolos totz justatz en 'i' loc:⁹⁶ e signifiquen⁹⁷ los religiosses qui tenen los 'v' sens enclausas ab portes, segons que diu *Sen Johan* en lo 'xx' capítol. Aquestes 'v' aparicions^{97a} foren feytes en aquel metex dia de la resurectió, e aquestes representa lo prevere en la missa, 'v' vegades si giran vés⁹⁸ lo pòbol. Mas lo ters regirament que'l prevere fa envés lo pòbol, fa calan, que res no diu, que significa la 'iii^a aparició que féu Jhesuchrist a Sen Pere, la qual no és sabuda hunt / ni cant⁹⁹ se fé.^{99a} *M.

108v1

⁷⁹. - 's'espantaren': agren baleysiment B: typum gerunt humilium quibus dominus apparet V240.1.

⁸⁰. - apar P: aparech B.

⁸². - que lli P: que li B; *és difícil que sigui que'l li. Potser es tracta d'una grafia complexa lli del fonema generalment representat per yl (cf. oc. ant. que·lh 'que li')*.

⁸³. - B: en aquí P.

⁸⁷. - PB ometen un passatge d'uns 60 mots fins a apparuit et eum confortavit V240.

⁸⁸. - typum gerit obedientium quibus dominus apparet V240 (nota) [La locució *typum gerit* 'fa de símbol, fa el paper típic de' sembla causar alguna dificultat al trad., que de vegades en prescindeix o no l'entén clarament, si bé aci s'hi acostà un poc més amb «fa l'atalentament»].

⁸⁹. - anàvon 'anaven': anaven B.

⁹⁰. - B: derer P: desiderium V.

⁹². - acomplir dién P: adimplir B: adimplere V.

⁹³. - 'vés', veg. *Cor.* § 56a.

⁹⁴. - às P 'has', 'tens': havets B: habes V.

⁹⁷. - signifiquen PB: significat V.

^{97a}. - a(p)paricio(ns) B (*act i pertot, infra*): aparacio(ns) (*his*)... aparicio(ns) (*ter*) P.

⁹⁸. - 'v' veg. si giran vés P ('girant-se de cara a')... se girà vers B: quinques se vertens ad V240.27.

⁹⁹. - sabuda quant ni cant P: sabuda quant B: quac nescitur ubi vel quando

La 'vi'^a vegada aparec, en lo 'viii' dia, als discípol, qui eren ajustatz en presència de Sent ¹⁰⁰ Tomàs, qui dix que no creuria que fos resucitat si no'l vesia; la qual causa significa sels qui dupten en la fe, segons que diu *Sen Johan* en lo 'xx' capítol. *M.

La 'vii'^a vegada aparec als discípol que pescaven, segons que diu *Sen Johan* en lo derer capítol; la qual causa significa los preicans, qui són pescadors dels hòmens. *M.

91r1 La 'viii'^a vegada / aparec als discípol en lo ¹ Mont de Tabor,² que ³ significa «los ⁴ contemplatius», per so car ⁵ en aquel mont se transfigurà. *M.

La 'ix'^a vegada aparec als 'xi'⁶ discípol, qui's reposaven ⁷ en lo lur menyador, per so que esproàs ⁸ la no-creensa ⁹ d'éls, e la duressa del cor, segons que's diu per ¹⁰ *Sen Matheu* en lo derer capítol. Per los quals entenem los pecadors, qui són en lo onzè temps ¹¹ de trespasament possatz,¹² los quals alcuna vegada Nostre Seyor visita misericordiosament.¹³ *M.

La 'x'^a vegada, e la derera, aparec ¹⁴ als discípol estans en Mont Olivet, segons que diu *Sent Luc* en lo derer capítol. Per los quals són significatz los misericordioses, e sels qui amen l'oli de misericòrdia; e d'aquel loc se'n puyà en lo cel «car la pietat val en ¹⁵ totes causes, avent promision...» etc.,¹⁶ segons que's lig en la *Primera Pistola a Timoteu*, en lo 'iii' capítol. *M.

Són d'autres tres¹⁷ aparicions,¹⁸ que's recómtan, en aquel dia que feyta és la resurrecció ¹⁹ mas enperò aysò no ²⁰ avem en lo test. La primera quant aparec a Sen Jacme Just, so és, a Sen Jacme Alfey,²¹ de la qual aparicion se troba en la *Ligenda* de Sen Jacme.²²

108v2 La altra / aparicion és car diu-se que en aquel dia aparec a Josep

facta fuerit V240.29. (Tant (*h*)un com on(*t*) es troben en lloc de l'adv. interrogatiu de lloc. També fóra probable d'esmenar *quant en con* 'com').

^{99a}. - se fé: se fení B: om. P.

¹⁰⁰. - sent add. P: no BV.

¹. - en lo P: al B.

². - los contemplatius, per so car dues vegades en P.

³. - 'xi' BV: 'ix' P.

⁴. - reposaven P: «repaussaven» B.

⁵. - esproàs, 'reprovés, retragués' (> EXPROBRARE).

⁶. - que dix B.

⁷. - in undenario transgressionis positos V241.1.

⁸. - Quia pietas valet ad omnia, promissionem habens etc. V211.6.

⁹. - Són d'autres ap. B: Són dites ap. P: sunt et alia tres app. V241.6.

¹⁰. - de la resurrecció qu'és feyta P: d. l. res. que feyta és B: in ipsa die resurrectionis factae V241.7.

¹¹. - «ho» add. B.

¹². - B: Alplexi P: Alpheí V.

¹³. - B: Jac. P: Jacobi V.

ab Arimatia,²² segons que's lig en l'*Avangeli de Nicodemi*.²⁴ Car, co ausisen los juseus que Josep avia demanat a Pilat lo cors²⁵ de Jhesuchrist,²⁶ e que l'avia pausat en lo seu sepulcre, foren molt escomaugutz e iratz contre él; per què'l preseren, e l'encluseren²⁷ en 'i^a caseta²⁸ diligentment ben clausa,²⁹ per so car lo volíon aucire³⁰ après Pasca. E vec-vos³¹ que Jhesuchrist³² intrà en aquela metexa nuyt de la resurrecció en aquela caseta³³ ab 'iili' àngels, e torcà-li la seua^{33a} cara, e baysà-lo,³⁴ e / mantenent,³⁵ la casa clausa, Jhesuchrist³⁶ ne trase Josep, e l'aduy³⁷ en la sua³⁸ casa en Arimacia.³⁸ *M.

91r2

La 'iili' és que ans que a totz aparec a la Verge Gloriosa,⁴⁰ jasía asò que per los avangelistes sia calat.⁴¹ E⁴² asò aprova la Glesa de Roma, que de mantenent, en aquel metex dia, en la gleysa de Santa Maria fa'n gran celebració. E si aysò no és creegut,⁴³ per so car negú⁴⁴ evangelista no'n parla, semblant és, donques, que puy's fo resucitat no li aparec, per so car negú⁴⁵ avangelista no'n parla.⁴⁶ Mas no sembla rasó que aytal mare sia, per aytal fil,⁴⁷ desonrada per negligència. Mas per aventura⁴⁸ assò calaren los avangelistes per so car lur uufici⁴⁹ era que⁵⁰ tant solament fessen⁵¹ testimoni de la sua resurrecció; e no fo rasó que la mare fos demembrada⁵² per lo fil, per què los ayangelistes asò no volgren / escriure.^{52a} Mas que o yequiren per ferm, per so car él deg⁵³ la mare primerament alegrar de la sua⁵⁴ mort que totz los altres; e aysò^{54a} testimonieya Sent Ambrosi en lo Ters libre⁵⁵ de les verges, dién: ⁵⁶ «Vec⁵⁷ Santa Maria la resurrecció del Seyor, e primerament la vesec e la cresé.⁵⁸ E vesec⁵⁹ Santa Maria Magdalena, ya fos so que assò⁶⁰ aquesta o mudàs».⁶¹

109r1

²⁷. - encluseren 'el van tancar, recloure'. *Occit. ant.* encluzir, enclaire; no *en AlcM.*

²⁸. - caseta PB: 'cambra petita': in quodom cubiculo diligenter clauso et sigillato recluserunt V241.14.

^{33a}. - seua PB.

³⁶. - mantenent P: romàs B: salvis sigillis V241.7.

³⁷. - ne trase e l'aduy en la... P (< aduy): 'va dur'!... e l'à duy... B: ipsum adduxit V241.18.

⁴¹. - sia calat B: sia clar P: taccatur V.

⁴⁶. - parla... parla: testatur... edisserit V241.22, 24.

⁴⁸. - per aventura P: per ventura B: forsan V.

⁴⁹. - offici B: officium V.

⁵⁰. - B: om. P.

⁵². - demembrada = desmembrada 'oblidada'.

^{52a}. - uns 25 mots de V om. PB (fins a scribere noluerunt).

^{52b}. - scribere noluerunt, sed pro constanti reliquerunt V241.30.

⁵³. - 'degué': dech B: debuit V.

^{54a}. - e aysò B: om. P.

⁵⁷. - Vec P 'va veure': vesech B: vidit V.

⁶¹. - Mudàs PB: quamvis adhuc ista nutaret V241.36: o sigui 'vacil·lar, tam-

De la 'vii^a rasó, e de la derera, és disedor,⁶³ so és: en qual manera Jhesu ⁶⁴ trase los sans pares d'Infern ni qual causa y fèu.⁶⁵ N'o esplana manifestament l'avangeli,⁶⁶ mas Sen Augustí o recomte en un seu sermoner,⁶⁷ e Nicodemi en lo seu evangeli o manifesta. Diu Sent Agustí que, après que ^{67a} Jhesuchrist fo mort, la sua ⁶⁸ ànima, que fo ajustada ab la deïtat, devalà en la pregonea ⁶⁹ d'Infern. On co'l terme de les tenebres tocàs, enayxí con un raubador resplandent e terrible, les compayes dels malvatz ⁷⁰ d'Infern, totz espaorditz, / demanen, diens: ⁷¹

—¿D'on és aquest tam fort ni tan terrible, e tant resplandent, e tant clar? Car aquel món, qui fo a nós ^{71a} sotzmès, nuls temps ⁷² no tramès a nós aytal mort, ni nuls temps ⁷³ en Infern no caegren aytals dons. ¿Qui és aquest, donques, qui enayxí cuytosament és intratz ⁷⁴ dins los nostres termes, / lo qual ⁷⁵ no à temor ⁷⁶ dels nostres turmens, ans deliure los autres dels turmens nostres? Vecvos ⁷⁷ que aquels qui solien sospirar sotz los nostres turmens, que's leven contre nós ⁷⁸ per lo resebement de salut. E no tant solament són senes vergoya, ans ⁷⁹ sobre tot ⁸⁰ nos menassen. Enperò assí ⁸¹ no s'ergularen ⁸² mortz, ni s'ic ⁸³ pogren alegrar nuls temps ⁸⁴ catius.⁸⁵ Osta,⁸⁶ ¿per qual causa lo yg às ⁸⁶ volgut adur aquest home? O príncep nostre, perey ⁸⁷ lo nostre ⁸⁸ alegrement de tot en tot, e'n plors són tornatz los gaug.⁸⁹ Dementre que tu Crist penyest ⁹⁰ en la crou, ⁹¹ no saps quans dampnatyes sostenges ⁹² en Infern ⁹³...

balejar-se', contrasentit (degut potser a un error del manuscrit llatí de Cuixà). PB ometen els versos de Seduli citats aci.

⁶⁶. - y fe B; feu P: qualiter sanctos patres... et quid ibi egit, evangelium aperte non explanavit V242.5.

⁶⁷. - sermoner P: sermó B: sermone V.

^{67a}. - B: om. P.

⁷⁰. - e add. P no BV (impiae ac tartareae legiones 242.10).

^{71a}. - B: om. P.

⁷⁴. - és intratz 'ha entrat': és atas intrat B (?): intrepidus nostros fines ingreditur V242.13. Intratz: *cas recte*, Cor. 33.

⁸⁰. - B: sobre totz P: non solum jam non verentur sed insuper nobis minantur V242.17 'Per damunt d'això, de més a més'.

⁸¹. - assí P: null temps aysí B.

⁸². - P ('enorgulliren'): superbierunt V242.19.

⁸⁵. - caytius B.

^{86a}. - osta per qual causa... PB: ad quid istum adducere voluisti V242.20 (creiem que altres mss. porten *at quid*...)

⁸⁶. - lo yg às P: lo yg és B: hac V 'l'has volgut dur aci; variant de hic Cor. p. 356.

⁸⁷. - perey (= pereix) 'deixa d'existir' P: pereys B: periit V. Cor. 31 parte i per parteix etc. en el rossellonès actual.

⁸⁹. - els plors son tornatz en gaug P: in luctum conversa sunt gaudia V 242.20.

⁹². - penyest... sostenges P: penyest... sostengest B: dum tu Christum suspendis

Aprés aquestes vous⁹⁴ infernals, molt cruels⁹⁵ al manament del Seyor, totes les cerals⁹⁶ e les presons del ferre⁹⁷ foren trens cades. E vec-vos⁹⁸ que ses-nombre⁹⁹ de sants se són gitatz als peu-de Jhesuchrist, totz plorans,¹⁰⁰ diens: —Vengut est,¹⁰¹ Resemedor¹⁰² del món, vengut est,¹⁰³ lo qual nós, desiyen, l'esperàvem¹⁰⁴ tot dia: est devalat¹⁰⁵ per nós en Infern. No'ns vules defalir quant¹⁰⁶ tu seràs retornat a les sobiranes partides. Puya tu, Seyor Jhesuchrist,¹⁰⁷ qui às despulat Infern, e'l fasedor¹⁰⁸ de la mort às tu ligat ab los seus ligams.¹⁰⁹ Ret¹¹⁰ alegretat al món; acorri nós¹¹¹ e auciu¹¹² les cruels¹¹³ penes; e, merseneyan,¹¹⁴ tu regira los catius.¹¹⁵ E dementre que tu aysí est,¹¹⁶ deliura los colpables; e dementre que devalaràs tu,¹¹⁷ 91v2 defén los teus—. Aysò són paraules de Sent Augustí. /

LO MIRACLE QUE DÉUS FE DESPULAN INFERN¹¹⁸

109v1 En l'Avangeli de Nicodemi¹¹⁹ és demostrat¹²⁰ / qu'En Carinus¹²¹ e'n Leuci,¹²² qui eren fils d'En Simeon¹²³ Vel, resucitaren ab Jhesuchrist. E «a»¹²⁴ Annà e «a»¹²⁵ Cayfàs e a'n Nicodemi e a'n Josep e a'n Gamaliel¹²⁶ recomtaren què féu¹²⁷ Jhesuchrist en¹²⁸ Infern, diens:¹²⁹ —Co nós fóssem ab totz nostres pares¹³⁰ en la escurtatz¹³¹ de les tenebres, sobtament és feyta¹³² sobre nós gran clartat¹³³ del sol, de color d'aur; e la porprienca e la¹³⁴ rial lud¹³⁵ resplandi sobre nós. E de mantenent Adam, pare de l'humà¹³⁶ linatye, s'alegrà, dién: —Aquesta lud¹³⁷ és del Fasedor del lum per-

in crucem ignoras quanta damna sustineas in Inferno V242.21. *Els dimonis re-treuen a llur príncep que hagi fet crucificar Jesucrist no adonant-se dels mals que això li havia de dur dins l'infern. Crist és complement directe de pengest.*

⁹⁴. - vous B: nous P: post istas voces infernalium ('veus') V242.23. Cor. 10.

⁹⁵. - cerals e les presons del ferre P = occit. ant. serralha «serrure, porte d'une forteresse», (PIDPF). *Ací pot ser 'tanca, tancadura en general' o potser 'barralleba, bernat que barra una porta': «ferrei... vecetes» V242.23.*

⁹⁸. - vec-vos P: vegues [veg-vos?] B: ecce V.

¹⁰². - 'Redemptor'. Cf. occit. ant. rezemedor.

¹¹⁰. - Ret P: imperatiu del verb *retre*: redde V.

¹¹¹. - acorri: imperatiu 2: succurre V 'socorre'.

¹¹⁴. - merseneyan P: miserandi V243.30 = occit. ant. *mercenejar*, 'fer mercè'.

¹¹⁵. - catius P: caytyuls B: captivos V.

¹²¹. - Carinus V: Carisius P: Carcius B.

¹²². - Lenci P: Lenti B: Leucius V.

¹²⁴ i ¹²⁵. - P *suprimeix aquestes a, no les tres següents; B om. totes, llevat la ter-cera.*

¹²⁸. - en B: e P: apud V.

¹³³. - claretat B.

¹³⁶. - porprienca P: propietat B: purpureusque V: 'de color purpuri'. *Mot que manca en els diccionaris.*

durable, qui a nós promès que'ns trametria lo perdurable lum¹³⁸ seu—. E cridà Ysayes, dién: —Aquesta és lud del Pare, del Fil de Déu,¹³⁹ ayxí co eu dixí dementre que vivia¹⁴⁰ en terra, disén: «lo pòbol qui va en tenebres veé lud¹⁴¹ gran»¹⁴²—. E adones sobrevenç lo nostre engendrator Simeon e, alegran, dix: —Glorificat¹⁴³ lo Seyor, per so cor eu resebí Christ,¹⁴⁴ enfant nat, en les mies màs,¹⁴⁵ en lo temple, e, costret^{145a} per l'Esperit Sant,¹⁴⁶ eu dixí: «Ara veseren los meus uls lo meu Salvador»¹⁴⁷—. *M.

Aprés aysò i sobrevenç un home enquax¹⁴⁸ ermità, e demanam-li qui era;¹⁴⁹ per què, el nos dix: —Eu són Joan, qui bateyè Jhesuchrist, e ané davant la sua cara¹⁵⁰ per aparelar les vies d'El,¹⁵¹ e ab lo meu dit¹⁵² eu lo enseyè, dién: «Vec-vos l'àngel¹⁵³ de Déu, etc.» e «són devalatz^{153a} per denunciar a vosaltres que en breu nos venrà visitar».^{153a} E adones dix Set: —Con eu anàs «a les portes de Paradís pregar lo Senyor que tramesés lo seu àngel, per so que'm donàs de l'oli de misericòrdia, e que n'untés¹⁵⁴ / lo cors del meu pare Adam, con el fos malaute,¹⁵⁵ aparec a mi l'àngel Michael, dién: «No't vules trebalar¹⁵⁶ ab làgremes, oran, per l'oli del fust de misericòrdia, per so car en neguna manera / no'n poyràs penre,¹ sinó quant seran complitz 'v' milia e 'd' ayns». E asò ausin² les patriarques e les profetes,³ s'alegraren ab molt gran alegrament.⁴

¹³⁸. - lum B; nom P: lumen V.

¹³⁹. - Aquesta és lud del P. del F. de Deu P: Aquest és luu del P. e del F. de Deu B: Haec est lux Patris, Filius Dei V243.5. *Els copistes no entenen que Fil de Déu acl és predicat apositiu i no pas complement genitiu. Potser escriví el trad. lud del Pare, 'l Fil de Déu...*

¹⁴⁰. - BV: 7 mots om. P saltant de en terra a en tenebres pel fenomen d'«homoeòrcton».

¹⁴³. - Glorificat P: Glorificats P: Imperatū 5: Cor. 66.

¹⁴⁴. - resebí Christ P: resebé Jhesuchrist B: Christum... suscepi V. *Grandgent 164.1 i Cor. 48.*

^{145a}. - costret PB: et compulsus Spiritu Sancto dixi... V243.8.

¹⁴⁹. - era B: om. P: interrogatus a nobis quis esset V.

¹⁵⁰. - davant la sua P: danant la seua B.

¹⁵². - ab lo meu dit P: ab lo meu deu B: ipsum ostendi digito dicens V. [La variant de B, aparentment inexplicable, ens conduch a suposar que el trad. escriví *ab los meus dets*, reduït, segons la fonètica sintàctica rossellonesa, a *ab lo meu det(s)*; P ho normalitzà, mentre que B entengué que es tractava de la grafia arcaica -tz - -u i per tant reemplaçà *dets* per *deu*, creient que era el numeral DECEM. Supòsit interessant: 1r, perquè prova que la variant *der* DIGITUS 'el dit' fou usada pel trad. més sovint que el que ens deixen veure els manuscrits; 2n., perquè és indicatiu que en l'autògraf la grafia ultraarcaica -tz (cat. -u) tingué també un ús més ample. J. C.]

¹⁵³. - Vec-vos l'àngel de Déu 'ver acl l'anyell': ecce agnus Dei V. Cf. 79r1 *passim*, l'àngel ... anyel per 'l'anyell'.

^{153a}. - venrà v. P: vendrà vcsitar B.

¹⁵⁶. - No P: No: B: noli (laborare lacrymis) V243.19.

². - B: om. P: haec audientes V243.21.

E adoncs lo diable, princep e duc de la mort, dix a ⁶ Infern: «Aparelat-vos ⁷ de recebra ⁸ sel qui's gloriega ⁹ d'éser Crist, Fil de Déu. Emperò ¹⁰ él és home qui tem mort, dién: ¹¹ 'Trista és la mia ànima entrò a la mort'.¹² E molts ¹³ que eu é ¹⁴ fetz orbs sanà,¹⁵ e'ls rancaloses féu ben anar». ¹⁶ E respòs Infern, dién: ¹⁷ «Si poderós est tu,¹⁸ qual és aquel ome Jesús qui, tement la mort, contrasta al teu poder? Car si diu que la mort tem, te ¹⁹ vol penre. E que ^{19a} mal serà a tu en los perdurables segles!».

Al qual respòs lo diable: ²⁰ «Eu é ²¹ él asayat,²² e és tot lo poble escomogut contre él, e és la lansa ya aguada,²³ e la crou aparelada; e en breu morrà, e aduré-lo eu a tu». ²⁴ Al qual Infern respòs: «Aquel ²⁵ és, verament, qui resucità Làser, lo qual eu tenia?».²⁶ E'l diable ²⁷ li respòs: «Aquel és, verament». Per què l'Infern li dix: «Eu te conjur per les tues ²⁸ vertutz, e per les mies, que tu no l'adugues ²⁹ a mi, per so car, con eu ausis la seyoria de la paraula d'él, molt fortment tremolè, en guisa que no li poguí tener En Làer: ³⁰ per so car aquel se secodí,³¹ que con àguyla ³² laugerament ixi d'ayxi,³³ e se'n puyà / sus ab él».³⁴

E con asò parlàs l'Infern,³⁵ *M., feyta és molt gran vou ³⁶ enquax

⁶. - e'ls profetes B.

⁷. - alegrement P: alegretat B.

⁸. - Aparelat-vos P: apparalats-vos B: praeparate V. Cor. 46.

⁹. - glorieyava B: se gloriatur V.

¹³. - molts B: molt P: multos V.

¹⁴. - é P: ey B.

¹⁵. - orbs... rancaloses P: corps... B:... sourds... boiteux, Roze I 280.10: multos quos feci surdos sanavit, et claudos crexit V243.26 (però altres edicions del text llatí porten curvos en lloc de surdos, i és possible que la lliçó de B sigui ací més antiga que la de P 'cecs').

¹⁹. - tem te B: te te P: se timere, capere te vult V243.29 'per més que digui que tem la mort, intenta posar-te pres'.

^{19a}. - PB: vac tibi erit in sempiterna saecula V243.30.

²². - asayat 'assujat, sotmès a prova', 'temptar': tentavi V.

²³. - aguada P: aguda B: exacui V. Avui més aviat rossellonès (AlcM.: Casaponce Contes Vallesp. 103).

²⁴. - aduré-lo eu a tu P: adur-l'ey eu el B: perducam eum ad te V.

²⁶. - tenia B: temia P: tenebam V.

²⁸. - sues P: (per virtutes) tuas (et meas) V243.34

²⁹. - aduges B: adugus P: perducas V.

³⁰. - Làer P: Làser B: Lazarum V. [Això no deu ser una mera ultracorrecció del copista, que distretament hagués llegit com si fos lazér = lezér LICERE, car torna a aparèixer a d'altres passatges; vegeu-hi nota].

³¹. - se secodí P: secodí B: excutiens V 'se sacsejà, pegà estrebada' SUCCUTERE. Encara que occit. ant. secodre i cast. sacudir han estat sempre d'ús més general, no és mot gens rar en el català medieval.

³². - B: aquila V: anguila P.

³³. - d'ayxi per «d'aici», 'd'ací'.

³⁷. - tro B: crou P: tonitruum V.

tro,³⁷ dién: «Toletz les portes, prínceps, vostres, e levatz les portes³⁸ perdurables, e entrarà³⁹ lo Rey de Glòria». An⁴⁰ aquesta vou corre-gren los demonis, e tancaren les portes de l'aram⁴¹ ab los forelats del ferre, e les clausiren.⁴² E adoncs dix David: «¿No dixí eu, profetan, dient: ⁴³ 'Confessen⁴⁴ al Seyor, etc., per so car⁴⁵ trencà les portes de l'aram, etc.'?». *M. E fo⁴⁶ feyta altra vegada gran vou, dién: ⁴⁷ «Toletz les portes, prínceps, vostres, e levatz les portes perdurables, e entrarà lo Rey de Glòria». ⁴⁸ E vesén ⁴⁹ l'Infern ⁴⁹ que does vegades avia molt fortment cridat, «on ennorant, dix lo diable: ⁵¹ «Qui és aquest Rey de Glòria?». Al qual David respòs, dién: ⁵² «Lo Seyor, fort e poderós ⁵³ en batala, e Él és Rey de Glòria». E adoncs lo Rey de Glòria sobrevenç, qui il·luminà ⁵⁴ les tenebres perdurables, ⁵⁵ e estès la sua man, ⁵⁶ tenent la mà dreyta de Adam a ⁵⁷ Él, dient: «Pau sia ab tu e ab totz tos fils, ⁵⁸ justz meus». Enaprés Nostre Seyor ixi d'Infern, e totz los santz ⁵⁹ lo seguiren. E Nostre Seyor, qui ⁶⁰ tenia la mà dreyta de Adam, liurà-la a Sent Michel ⁶¹ Archàngel, qui ⁶² los mesés ⁶³ en Paradís.

Envés los quals vengren dos baròs qui eren⁶⁴ mot veyls, e foren demanatz per los sans, diens: ⁶⁵ «Qui etz vosaltres, qui no etz ab nós estatz mortz, en Infern; e etz alogatz en cors ⁶⁶ en Paradís?». E la u ⁶⁷ d'aquels lur respòs, dién: ⁶⁸ «Eu són Enoc, qui sóy say ⁶⁹ adut. E aquest és Elies, qui hig ⁷⁰ és puyat ab foc, ⁷¹ e encara no sabem que ⁷² sia mort, e som ⁷³ reservatz a vida entrò a l'eveniment d'Antecrist, per so que'ns combatam / ab él, e que per él muram, e aprés ⁷⁴ 'iii' dies e tres nuytz nos en ⁷⁵ puyarem a les nuls». ⁷⁴ E quant aysò

³⁸. - B: om. P.

³⁹. - entrarà P: intrarà y B: introibit V.

⁴⁰. - an B; e P: ad V.

⁴¹. - aram 'coure'.

⁴². - clausiren 'van cloure'.

⁴³. - dix eu profetan B: dixí eu profetá P: ego prophetavi V.

⁴⁴. - Confessen P: Confessem B: confiteantur domino etc. V244.5. *Confessen* és subjuntiu-imperatiu («soient le sujet de ses louanges» Roze I 280.3).

⁴⁵. - B: e vesec P: videns V244.6.

⁶¹. - con... diable: en eunorat diable P: en ycnorat lo diable dix B: quasi ignorans dixit V244.8.

⁶³. - mesés P: 'els posés': mes B.

⁶⁴. - qui ere P.

⁶⁹. - qui soy say adut P: qui son sa duyt B: qui hic translatus sum V244.18. Potser calia esmenar en *so say*, car per més que *soy* 'jo sóc' és normal en llengua d'oc, ni és català, ni es troba mai usat en cap text en prosa catalana.

⁷⁰. - qui hig P: que yg B: qui hue V. Per a *hic* C pag. 356.

⁷¹. - foc PB: curru igneo V.

⁷². - B: qui P.

⁷³. - nos en puyarem B: nos non P.

⁷⁴. - 'iii' dies... a les nuls P: 'iii' dies e de mig nos en puyarem en les nivols B: triduum et dimidium diem in nubibus assumendi V. (*nuls* 'núvols': Cor. 358).

ac dit, mantenent sobrevenç altra baró, qui portà en los seus muscles lo seyal de la crou. E demaneren-li qui era; per què, él fur ⁷⁵ dix:

«Eu fuy layre, ⁷⁸ e fuy crucificat ab Jhesuchrist. E creu e confessé ⁷⁷ Éi ésser Creator, e oré, dién: 'Sies menbrant de mi, Séyer, ⁷⁸ quant venràs en lo teu regne'. Per què Jhesuchrist me dix: 'Verament ⁷⁹ dic a tu que vuy seràs ab mi en Paradís'. E donà-me ⁸⁰ aquel seyal de la crou, dient: ⁸¹ 'Aquest porta, ⁸² e ve-te'n en Paradís, e si no t leyxa entrar / l'àngel qui gara ⁸³ Paradís, mostra-li ⁸⁴ lo seyal de la crou, e diges-li [que]:— Jhesuchrist, qui ara és crucificat, m'a sà tramès—'. ⁸⁵ E con aysò eu fessés, tost ⁸⁶ l'àngel me obrí ⁸⁷ mantenent, e'm mès ⁸⁸ e m'alogà en la dreyta part de Paradís»—. *M.

E co tot aysò ⁸⁹ agué dit, En Carini e N Leuci ⁹⁰ sobtament foren trasfiguratz, e no'ls vesce hom depuys. Sen Gregori Nisenus ⁹¹ e Sent Augustí segons alguns libes, parlaren d'aquesta matèria enayxi: «De mantenent la vou ⁹² perdurable dels inferns, quant Jhesuchrist i fo devalat, ⁹³ resplandi, e mantenent los porters malvatz, entre si calan, murmuraren, diens: ⁹⁴ ¿Qui és aquest tant terrible per sa resplandor? Qui és tant resplendent? Nuls temps ⁹⁵ no'n recebé ⁹⁶ aytal nostre ⁹⁷ Infern, ni nuls tems ⁹⁸ no ic ⁹⁹ tramès aytal home lo món en aquesta nostra caverna. Aquest, robador ¹⁰⁰ / és; no és ges ¹⁰¹ nostre deutor, ans és trencador e destruydor. Ni no és pecador, ans és nostre captivador. ¹⁰² Lo Jutye vesem, e no

⁷⁸. - oré P: oravi V: ahore B.

⁷⁹. - Verament PB: amen V.

⁸⁰. - donà'm B.

⁸². - porta P: aporta B: portans V.

⁸³. - gara P: garda B: custos V; *occit. ant.* garar 'guardar'.

⁸⁴. - mostra-li P: amostra-li B: ostende ille V.

⁸⁵. - sà tramès P: tramès assi ((cap) ací) B.

⁸⁷. - me obrí mantenent en Paradís e m'alogà P: me o. mantenent e'm mas e m'alogà B: statim aperiens introduxit me et locavit V244.5f: a l'instanç il m'ouvrit, m'introduisit et me plaça, Roze 281.20 [*Mas per mes, perfet del verb metre, és un cas més de la grafia á per é neutra a la manera baicàrica, com els ja asseñyalats abans (nota 121 al f° 89 etc.); P ho altera per repetició anticipada del mot paradís, que ve tot seguit. J. C.*].

⁸⁹. - co tot aysò ages dit En C. En L. B: co tost aysò agés... P: cum hoc Carinus et Leucius locuti fuissent V [Potser no cal esmenar *agués* en *aguessen*, car quan el subjecte segueix, el llenguatge popular sovint no observa la concordança. Els copistes, d'altra banda, confonen aquest *tot* amb el *tost* precedent: tost... tost P: tot... tot B].

⁹⁰. - Carsi e N Lenci P: Cari e N Lanci B: Carinus et Leucius V.

⁹¹. - Gregorius quoque Nyssenus V244.3f.: Sent Gregori e Na(t)zarenus PB.

⁹². - resabech B.

⁹⁷. - nostre P: lo nostre B.

⁹⁹. - ic 'en', 'd'ac'. Veg. hic *Cor. pàg.* 356.

umil, qu'ns ve combatre, no ges¹⁰³ que estia ab nós, ans ve per so que ye¹⁰⁴ get aquestz que nós tenem preses».

DE SENT SEGON, CAVALER¹⁰⁵

Segon vol aytant dir con «si bastén»;¹⁰⁶ so és: que per honestat de bones costumes se componia e's¹⁰⁶ bastia. O Segon vol aytant dir con «si mateys donan»;¹⁰⁷ estant obedient tempradament als manamens de Déu. O Segon vol dir aytan con «qui à ab si guiador»;¹⁰⁸ Fo el verament guiador¹⁰⁹ de si matex, per so car ac gran rasó de bon sen bonament, e'l seu sen aduys e aplegà¹¹⁰ a tota bona obra. O Segon és dit per esgardament^{110a} del primer. Does vies són per anar a vida perdurable: la primera és per plor de penitència; / e
92v2 la segona,¹¹¹ per martire;¹¹² E aquest màrtir preciós¹¹³ no tant so-
lament anà per la primera via, ans o fèu¹¹⁴ per la segona.¹¹⁵ *M.

Segon fo molt nobla cavaller,¹¹⁶ e molt noble servidor de Crist, e fo màrtir de Déu glori[os]ós¹¹⁷ en la ciutat Astensi.¹¹⁸ Fo coronat per martiri, la presència del qual enoblesí la ciutat,¹¹⁹ e s'alegrà del seu gloriós cors,¹²⁰ ayxi con de patró. Lo qual baró fo convertit per Sen Caloceri,¹²¹ qui era tengut prè per En Saprici,¹²² qui era pretor de la ciutat Astensi.¹²³ On con¹²⁴ Sen Marcian fos tengut prè en la ciutat Credonensi¹²⁵ en una càrrec, En Saprici¹²⁶ volc là anar, per
110v2 so que'l fesés / a les ydoles sacrificar;¹²⁷ per què, En Segon¹²⁸ anà ab el là per causa de solàs, e cor volia veser Sen Marcia.¹²⁹

¹⁰⁵. - DE SENT SEGON, CAVALER P: DEL NÒM DE SENT SEGON, PROLECH B: De sancto Secundo V.

^{106a}. - PB: se condens, id est, se honestate morum componens V245.9: «se couvrant» Roze I 281.44.

¹⁰⁶. - e s B: els P.

¹¹⁰. - de bo sen bonament e'l seu sen aduys e aplega a t.b.o. PB: sensualitatí bene praefuit et ipsam ad omne opus bonum produxit V245.13. [Interpretació més o menys ingénua de *sensualitas*. Però és possible que el trad. vagi escriure, més o menys: *rasó de sens bonament e'l seu sens...* (un copista suprimiria la -s final de *sens* i afegiria *bon*)].

^{110a}. - dicitur respectu primi V245.14. [Calca el mot llatí amb el cat. *esguardament*; avui llatinitzariem del tot: 'respecte del primer']

¹¹². - martire P: martiri B.

¹¹³. - preciós P: pressiosos B: pretiosos V.

¹¹⁴. - cavaller B: cavalari P [segurament mer lapsus]; miles V245.17.

¹¹⁸. - Atensi B: Astensi V. Avui Asti.

¹²¹. - Caloceri B: Calateri P: Calocero V.

¹²². - Saprici P: Credona Astipriti B: Sapritio V.

¹²⁵ j ¹⁴⁸. - Credonensi PB: Terdonensi...: Terdonam V.

¹²⁹. - Marcia P: Massia B: Marcianum V.

E con éls fossen fora la ciutat de Astense,¹³⁰ una coloma devalà sobre Sen Segon, e pausà-se sobre¹³¹ lo seu cap. Al cal dix En Saprici: —Veges, Segon, con te¹³² amen los nostres déus: vet que aucels¹³³ te trameten del cel per vesitar!—. E con éls fossen vengutz al fluví¹³⁴ qui és apelat Tànagum,¹³⁵ *M., Sen Segon vesec l'àngel de Déu sobre l'ayga anan e a él dién:¹³⁶ —O Segon, ages fe, e enayxí tu iràs sobre los cultivadors de les ýdoles—. Al qual dix En Saprici: —Frare Segon, eu aug los déus qui parlen ab tu—. Per què Sen Segon li dix: —Anem al desirer¹³⁷ del nostre cor—. E con éls fossen pervengutz al flum¹³⁸ qui à nom Bòriman,¹³⁹ l'àngel altra vegada lur¹⁴⁰ aparec, qui¹⁴¹ dix: —O Segon, ¿ereus en Déu,¹⁴² o y duptes?—. E Sen Segon li respòs: —Eu creu la veritat de la passió d'Él—. Per qu'En Saprici dix: —Cal causa és aysò que eu aug?—. E con éls entrassen en la ciutat de Credona¹⁴³ En Marcià, per manament / de l'àngel, ixi¹ de la càrcer e aparec a Sen Segon, a él dién: —Intra,² Segon, en la via de veritat, e ve³ per so que resebes la victòria⁴ de la fe —. E N Saprici dix: —¿Qui és aquest asi⁴ qui ab nós, així con somnian, parla? —. Per què Sen Segon li dix: —A tu és somni, mas a mi és amonestament e confortament—. *M.

Enaprés⁵ Sen Segon se n'anà a Milà, e N Faustí e N Jonita,⁶ qui estaven preses en una / càrcer, foren defora⁷ treytz per l'àngel de Déu, e per éls Sen Segon fo bateyatz.⁸ E sptament venc una coloma sobre él del cel, la qual aportà⁹ lo cors e la sanc de Déu, e donà-lo a N¹⁰ Faustí e N'Imonita.¹¹ E mantenent En Faustí donà lo cors¹² e la sanc de Déu a Sen Segon, per so que l'aportàs a N Marcià. On con En Segon se'n tornàs, per so car ya era nuyt, e fos

¹³⁰. - *aucels* P: aucel B: aves V.

¹³⁵. - *Tànagum* P: Tamagon B: Thanagum o Tanagrum V (*avui Tanaro*).

¹³⁷. - *desirer* B: *derer* P: ambulemus ad desiderium cordis nostri V246.2.

¹³⁸. - *flum* P: 'riu': fluví B.

¹³⁹. - *Boriman* PB: ad Burimam flumen V246.2: avui *Bormida*.

¹⁴⁰. - *veg.* n. 125.

². - a él dién: —Intra P: ad él discent: —Entra B.

³. - *ve* P: intra, Secunde, viam veritatis et perge, ut accipias palmam fidei V246.8.

⁴. - la victòria P: l'ajutori B: palmam V. [Ací tenim el fenomen oposat al comentat en una nota anterior on *l'aiutori* havia estat mal llegit com *la vitori*, havent de ser 'l'ajuda' o adjutori; ací és B el que fa, però en un sentit invers, una falta semblant de lectura, car ací es tracta de venciment o triomf i no d'ajuda. Però de nou això demostra que en el Rosselló ja *-òria* es reduïa a *-ori* en l'Edat Mitjana J. C.].

⁶ i ¹⁰. - an Nionita P: a Nyomita B: et Jonitam V246.11.

⁷. - *defora* P: fora B.

⁸. - *quadam nube aquam praebeante suscepit* V: *om.* P.

⁹. - *aporta* P: coloma aportava B: et... deferens V.

vengut a la riba del flum¹⁹ de Padi,^{13a} l'àngel de Déu pres lo fre del caval, e sobre Padi^{13a} él lo passà, e¹⁴ entrò a Credona¹⁵ él l'adux, e en la càrrec on estava En Marcià él lo mès, e donà En Segon a'N Marcià aquèlò que avia reebut d'En Faustí. E'N Marcià, reseben aquèlò, dix: —Lo cors e la sanc del Seyor sia ab mi en¹⁷ vida perdurable—. E adons¹⁸ Sen Segon ixí de la càrrec per manament de l'àngel.¹⁹ Enaprés En Marcià fo condemnat a mort, e fo sebelit per Sen Segon. E quant ho ausí²⁰ dir En Saprici, él lo féu venir a si, e li dix: —En quant²¹ eu veig, tu dius que est²² crestià—. E Sen Segon li respòs:²³ —Verament són eu crestià—. Per què En Saprici li dix: —En quant que eu veig, mala mort desiyes—. E Segon²⁴ li dix: —Ans sàpies que a tu és deguda—. *M.

93r2 E con él no volgés sacrificar a les ýdoles, En Saprici²⁵ lo féu despullar, e de mantenent²⁶ fo aquí l'àngel de Déu, qui li aparelà / una vestidura. E adones En Saprici lo féu penyar en lo tortor,^{26a} IIIr2 e féu-lo tant tortorar / entrò los²⁷ brasses li foren totz deslogatz. Mas con él fos tost garit per Nostre Seyor, En Saprici lo féu en la²⁸ càrrec enclausir.²⁹ En lo qual loc li venc l'àngel de Déu, que li dix: —Leva,³⁰ Segon, e segex-me; e amenar-t'è³¹ al teu creator³²—. *M.

E adones él l'amenà entrò a la ciutat de Astén,³³ e pausà-lo en la garda,³⁴ là on estava En Calocerus «el Salvador».³⁵ E quant lo vesé³⁶ Sen Segon, él se gità als seus peus. Per què lo Salvador li dix: ³⁷ —No ages temor, Segon, per so car eu són ton Seyor, Déus teu, qui't deliuraré de totz mals—. E quant l'ac benesit,³⁸ él se'n puyà al cel. En Saprici tramès al matí a la càrrec, e trobaren la càrrec ben clausa,³⁹ e no'y trobaren Sen Segon. Per què En Saprici anà de Credona⁴⁰ a la ciutat de Astén,⁴¹ *M., per so que punís En Calocerus. Per què'l féu venir davant si, e dix-li hom que Sen Segon

¹⁹. - flum P: fluvii B.

^{13a}. - flumen Padi... Padum transvexit V246.13; 'el riu Po'. Cf. 92v2.

¹⁵. - Terdona P: Credona B: Terdonam V; cf. notes 125 i 143, f° 92.

¹⁶. - aquèlò... aquèlò P: aquò... aquèlò B.

¹⁷. - ab mi en P: a mi B: mecum V; «avec moi pour» Roze I 283.3.

¹⁸. - adonchs B: tunc L.

²⁰. - ho ausich B: ausí P.

²¹. - En quant P: En quant que B: quantum V.

^{26a}. - tortor, 'garrot'; és occità (PDPF).

²⁷. - entrò los P: entrò que'ls B.

²⁸. - la càrrec P: lo càrrec B.

²⁹. - enclausir, 'enclosure', 'tancar'; Cor. s.v.

³¹. - amenar-t'è P: amenar-t'ey B: ducam te V.

³⁴. - garda B: grada (sic?) P: custodia V.

⁴⁶. - Calocerus P: Caloterus B: Calocerus et salvator V246.35; *om. aquest*

⁴⁷. - Començant amb «Per què» manca un bon tros de B, fins a la nota 46.

era ab En Caloceri. E quant o ac ausit dir, él los féu venir davant, e los dix: —Per so cor los déus nostres saben que vosaltres los menyspresatz, volen que amdós muratz—. On con éls no volgessen sacrificar als déus, En Sapríci féu preguntar e rasina ⁴² fondre, e féu-o tot gitar sobre los lurs caps e'n les boques d'éls. *M.

E'ls sants barons bevien aquelò, ayxí con bona ayga, e disien ab clara vou: —O quant douces són a les mies gantes ⁴³ les tues paraules, Séyer!—. E adoncs En Sapríci donà sentència contre éls aytal: que Sen Segon fos degolat en la ciutat de Astén, ⁴⁴ e que En Caloceri fos gitat en l'ayga de Albígano, ⁴⁵ per so que aquí fos punit. ⁴⁶ *M. E con Sen Segon fos degolat, los àngels de Déu ne portaren lo seu cors, ⁴⁷ e ab moltes lausors e cants ⁴⁸ éls lo sebeliren. / Sofrí passió en lo 'iii' dia de les kalendes d'abril. *M.

93vl

DE SENTA MARIA EGIPCIACA ⁴⁹

Maria Egipciaga, qui ⁵⁰ era apelada «peccadora», féu ⁵¹ en un ermitatye molt estreta ⁵² vida ⁵³ 'xl'vii' ayns. ⁵⁴ Era un abat qui avia nom Zòzimas. On, con ⁵⁵ él passés ⁵⁶ part flum Jordà, e se n'anàs en un ermitatye molt gran per veser si i trobaria alcun ⁵⁷ sant pare, ⁵⁸ él vesec un home tot nud anan, qui ⁵⁹ avia tot lo cors ⁶⁰ negre per lo cremament del sol. ⁶¹ E mantenent aquel fugí, per què En Zòzimas ⁶² corec après él ⁶³ molt fortment. E adoncs ela dix: —Ho, abat Zòzima, ⁶⁴ ¿per què m'encauses? Desconeix-me, ^{64a} que no pusc girar la mia cara a tu, per so cor eu són femna, e són nusa. ⁶⁵ Mas donà'm lo teu mantel, per so que eu te veyia senes ⁶⁶ vergoya la tua ⁶⁷ cara—. E quant él se ausí enomenar ⁶⁸ fo molt esbalausit, ⁶⁹ e donà-li lo seu mantel, / e gità's en terra, pregan ela que'l beneýs. ⁷⁰ Per què ela li dix: —A tu s'esgarda, pare sant, benedictió, més que a mí, per so cor est ⁷¹ ornat de dignitat de prevere—. On, con él ausís que ela saubia ⁷²

IIIvl

⁴². - preguntar e rasina fondre P: picem cum resina liquari fecit V247.7 (manca en B). Sembla que s'hagi de corregir en *pegunta e rasina fondre*, com sigui que *pegunta* és antic tant en cat. com en llengua d'oc; però ens en abstenim car la via de formació d'aquest mot no ha estat aclarida, i és més aviat d'un tipus excepcional [existint el verb *peguntar* = *empeguntar*, no fóra inconcebible que vagi tenir el significat de 'elaborar pega', de manera que *pegunta* seria llavors derivat d'un verb parasintètic PIC-UNCT-ARE. J. C.].

⁴³. - gantes, 'galtes', ací més aviat 'mandíbules, barres' o llur part interna en la boca.

⁴⁵. - Albígano P: Albiganum V247.12; deu ser *Albengu* < ALBÍNGAUNUM.

⁴⁶. - Acaba la llacuna de B.

⁴⁸. - cants P: quant B: cantu V.

lo seu nom e'l seu ofici, fo pus ⁷³ marevelat, e pregà-la que'l benesis.⁷⁴
*M.

E adoncs ela dix: ⁷⁵ - Benesiga't ⁷⁶ Déus, qui és ^{78a} Resemedor ⁷⁷
de les nostres ànimes—. On con él' ab ⁷⁸ les màs ⁷⁹ esteses, oràs, él
vesec ⁸⁰ ela levar sobre ⁸¹ en altesa d'u códeu.⁸² E adoncs l'abat ⁸⁴
comensà a duptar, e pensà-se que fos esperit, e que's mostrés ⁸⁵
que orés.⁸⁶ Per què ela li dix: —A tu satisfasa Déus, que mi pecadora
femna t'às pensat que sia no-nèdeu ⁸⁷ esperit—. E adoncs En Zòzimas
la conjurà per Nostre Seyor que ela li degés contar ⁸⁸ la sua ⁸⁹ condi-
ció.⁹⁰ Ela li dix: —Perdona'm,⁹¹ pare, e no vules que eu t'o ⁹² diga,
93v2 car ⁹³ si eu te contava / lo meu estament, tu't ⁹⁴ fugeries ⁹⁵ de mi
com ⁹⁶ serpent, e les tues ⁹⁷ aureles menyspresarien les mies paraules,
e l'ayre sa solaria ^{97a} per les ⁹⁸ mies leygesses—.

Mays con él' la'n conjuràs molt, ela li dix: —Eu, frare, fuy nada en
Egipte, e quant eu ^{98a} fuy en estat de 'xii' ayns, eu venguí en Alexan-
dria, e aquí eu esté ⁹⁹ 'xvii' ayns, pecan de mon cors públicament,
enayxi que a ¹⁰⁰ negun home no'l negué.¹⁰¹ On co'ls ¹⁰² homes d'aquela
regió anassen en Jherusalem per asorar la creu.¹⁰³ eu pregé los nau-
toners ¹⁰⁴ que me'n portassen. E con éls me'n queregessen nòlit,¹⁰⁵

⁷³ - pus P: plus B.

⁷⁴ - benesigat P: benesiget B; o sigui *benesigart*. *Benesiga* arcaic subjuntiu present del verb *benel(s)ir*; aquella forma és el resultat fonètic de BENEDICAT. El traductor català, tot conservant la idea general, en canvia un poc l'expressió: «tunc illa: benedictus Deus redemptor animarum nostrarum» V248.2. En definitiva, sempre la santa defuig l'atreuiment que constituiria el fet de beneir ella, que se n'estima indigna, i ho encomana a Déu, en forma més o menys indirecta.

^{78a} - qui es om. B.

⁷⁸ - On con el P: e con ela B: cumque illa V; el es lliga amb la *a*- del mot següent, *ab*, resultant-ne *ela* per fon. sint.

⁸² - códeu P 'colze': coude B: cubiti V. Variant no registrada en els diccionaris: potser provinent d'un *CUTIBUM per CUBITUM? Cf. port. *cotovelo* i DCEC, s.v. *cotobelo*.

⁸⁷ - no-nèdeu 'impur, no-net'; veg. Cor., s.v. *nèdeu*.

⁸⁸ - degés contar 'li contés': digés e li contàs B: narrare deberet V.

⁹² - l'o B: te P.

⁹³ - car P: ca B.

⁹⁴ - tut P: tu B.

⁹⁵ - fugeries 'fugiries'. La forma *fúger* per *fugir* és un rossellonisme: Cor. § 47a, i Grandó 192.

^{97a} - *sasolaria* P 'se *sollaria*, s'embrutaria' «se solaria de les mies legeses» B: polluetur V.

⁹⁸ - les B: «le» P.

^{98a} - om. B.

⁹⁹ - esté P: stey B.

¹⁰⁰ - a P: en B.

¹⁰⁴ - pregé los nautoners, 'vaig pregar als mariners'.

¹⁰⁵ - queregessen nòlit P: queressen lo nòlit B: de nauilo requirerent V.

¹⁰⁶ - lur P: los B.

111v2 eu lur¹⁰⁶ dixí: «Sapiatz, frares, que eu no é¹⁰⁷ res, del cors enfora,¹⁰⁸ e aquel¹⁰⁹ / resebetz per nòlit». E enayxí éls me reseberen lo cors¹¹⁰ per nòlit.

E con eu fos venguda en Jherusalem per asorar la crou,¹¹¹ e vengés entrò¹¹² les portes de la glesa ab los autres, soptament fuy luyñ gitada, no-vesiblament, ayxí que dins¹¹³ no poguí entrar.^{113a} Enaprés altra vegada e altra eu ané¹¹⁴ entrò a la porta; e soptament eu era luyñ¹¹⁵ gitada, e'ls autres intraven dins¹¹⁶ francament. Per què eu me pensé¹¹⁷ que per mos pecatz m'endevenia, per què'm ferí lo meu pitz ab les mies màs,¹¹⁸ e ploré¹¹⁹ molt amargossament,¹²⁰ sospiran molt fortment. E enayxí¹²¹ co eu gardé,¹²² eu vi aquí la ymaja de Senta Maria, per què eu la pregé que m'enpetràs perdó dels meus,¹²³ pecatz, e que pusqués intrar¹²⁴ dins la glesa per la crou asorar; e promesí a Déu que eu après viuria castament.¹²⁵ On, con eu orés¹²⁶ e en nom de la¹²⁷ Verge resebés gran fiansa, *M., altra vegada eu ané¹²⁸ a les portes de la glesa e, senes tot enpaytament, eu entré¹²⁹ en la glesa.

94r1 On, con¹³⁰ eu devotament aorés la crou,¹³¹ un home me donà 'iii' diners, dels quals eu compré¹³² 'iii' pans. / E ausí una vou, a mi dient: ¹ 'Si tu passes flum Yordà,² salva seràs'. Per què eu passé³ flum Yordà, e venguí en aquest desert, en lo qual é eu⁴ estat 'xlvii' ayns, que no ic viu⁵ nul home. E aquels 'iii' pans que eu me n'aporté tornaren ayxí durs con a péres,⁶ e duraren-me 'xlvii' ayns,⁷ e'ls meus vestimens són podritz⁸ / lonc temps ha. E per 'xlvii' ayns eu sofrí⁹ carnals temptacions de què fuy mot trista, mas per la gràcia de Déu totes les vensé.^{9a} *M. Vec-te¹⁰ que totes les mies obres t'é comtades, e prec-te que tu precés Déus per mi—.

112r1

E adoncs lo sant home¹¹ se gità en terra e benesic¹² Déus. Enaprés ela lo pregà¹³ que [el], lo¹⁴ digmenye de la sena, él retornés a¹⁵ flum Jordà, e portés¹⁶ lo cors de Jhesuchrist, e que ela venria aquí a él,¹⁷ e resebria lo cors sagrat de les sues¹⁸ màs,¹⁹ —Cor d'aquel dia ensà

¹⁰⁶. - *enfora*, 'amb excepció'.

¹⁰⁹. - «me» *add.* B.

¹¹⁰. - *lo cors* P: e'l cos meu els preseren B.

¹¹⁶. - *intraven dins* P: entraven dedins B.

¹¹⁹. - *ploré* P: «plorey-me» B.

¹²², ¹²⁶, ¹²⁸, ¹³⁰, etc. - P: gardcy, aney, entrey, comprey B.

¹³¹. - *aorés la (santa)* P: adoràs la santa B.

⁵. - *ic viu*, 'hi vaig veure': ych vi B, Cor. p. 356.

^{9a}. - La lliçó *vensé* és evident en P i B tot i que el context exigeix 1.ª persona. Per a aquesta desinència minoritària veg. ací, *Gram.*, § 63.

¹⁶. - *el lo digmenye* P: en lo dia del digmenye B; 'en el diumenge', *el lo*, per «en lo»; és un cas interessant de fonètica sintàctica.

¹⁹. - *a flum* J. P: él tornàs al f. J. B.

que eu fuy aysi,²⁰ no resebí cominyó²¹—. Per què l'abat se'n tornà al monestir. *M.

En l'ayn pasat,²² prop del dia de la Cena, él aportà lo cors de Déu e venc entrò a la riba de flum Yordà,²³ e vesec que la santa femna era en l'autra riba. E fèu lo seyal de la crou sobre l'ayga e, peu exut, ela venc entrò al sant home.²⁴ E quant él o vesec, fo molt esbalausit,²⁵ per què als seus peus umilment se gità. E ela dix-li: —N'o fases:²⁶ que'l cors de Déu portes ab tu, e resplandex²⁷ per la tua dignitat de prevere. E²⁸ pree-te que en lo segén²⁹ ayn tornes a mi—. E³⁰ fèu lo seyal de la crou,³¹ e anà sobre l'ayga, peu exut, e tornà-sse'n a³² l'permitatye. E l'abat³³ tornà-sse'n³⁴ al seu monestir. *M.

94r2 En lo segén³⁵ ayn él tornà en aquel loc metex,³⁶ e trobà ela, aquí meteyx, morta. Per què's³⁷ plorà, e no la gausà tocar, e dix entre / si: —Eu volria lo cors de la santa sebelir, mays tem-me que no li desplasa—. Enayxi con él se pensava aysò, él vesec costa lo cap
112r2 letres en terra escrites que volien dir: «O Zòzima,⁴⁰ scheleys lo cors de Maria. Ret a la terra la sua pólvera,⁴¹ e prega per ela⁴² Nostre / Seyor». Al manament del qual ela desemparrà en lo segon dia d'abril aquest segle.⁴³ E adones l'abat⁴⁴ conec per cert que après que ela ac resebut lo sagrament e al desert se'n tornà, que fení la sua vida. Aquel⁴⁵ desert a penes l'abat lo poc passar en 'xxx' dies,⁴⁶ mas la santa femna⁴⁷ lo passà en un dia,⁴⁸ e a Déu se n'anà. E co lo sant abat⁴⁹ li volgés fer lo vas, él veé venir 'i' leó pans envés si,⁵⁰ e dix-li: —Aquesta femna manà sebelir lo cors seu,⁵¹ mas con eu sia vel, no o pusec fer ni no ey ferement ab què pusecha fer.^{51a} Per què tu cava la terra, per so que pusecam lo seu cors sant sebelir—. E adons⁵² lo laó comensà a cavar, e fèu-li⁵³ molt covinent vas. E quant

²¹. - *cominyó*, P: 'comunió' comunió B; *communione[m] domini* V. AlcM documenta aquesta forma (amb *sic*) en un document mallorquí de 1315.

²². - *de flum Yordà* P: del flum Jordà B.

²³. - *esbalausit* P: sbalesit B; obstupuit V.

²⁴. - *No fases*, PB = 'no ho facis' o 'no ho fessis pas': Vide, ne feceris V249.14.

²⁵. - *respladex* P: resplandex B; refulgeas V.

²⁶. - *segén* B: 'següent': segon P: sequenti anno V249.16; i cf. nota 35.

²⁷. - *segeyn* ayn *lapsus* de P, veg. n. 29.

²⁸. - *què's* plorà P: què plorà B.

²⁹. - *desplasa*, 'desplagui': desplasia B; displiceat V.

³⁰. - *costa* PB prep. 'al costat de'. C pàg. 352.

⁴¹. - *pólvera* 'pols', plural del fl. pulvis (pulvis eris et pulvis reverteris), cf. Cor. Lleures pp. 199 i 296.

⁴². - *ela* P: ela a B.

⁵⁰. - 'i' leó pans envés si: 'i' lahó pans qui venc ad el B: Iconem ad se venientem mansueto V; pans 'mansuet' Cor. pàg. 358; després pansament 'mansament'.

^{51a}. - *ni no ey ferement ab que pusecha fer* B: *om. P (homeot.)*; nec etiam habeo ferramentum V249. 4f. («instruments» Roze I 286.24). [L'ed. princeps

l'ac feyt,^{53a} co anyel se n'anà pansament,⁵⁴ e'l vel se'n tornà al⁵⁵
monestir, Déu lausan bonament.⁵⁶

DE SENT AMBROSI⁵⁷

Ambrosi és dit de^{57a} *ambra*,⁵⁸ que és «espècia ben flayrant e
preciosa».⁵⁹ E enayxi él estec molt preciós en la Gleysa de Déu,
e'n ditz e en feytz⁶⁰ molt fortment ben flayrà.⁶¹ O Ambrosi és dit^{61a}
de *ambra*, e *sios*, que és «Déus», so és enquax:⁶² «ambra de Déus».⁶³
Cor Déus per él, així com per ambra,⁶⁴ en totz locs dóna bona odor,
cor fo e és bona odor de Christ en tot loc. O és dit Ambrosi de *ambor*,
que és «pare⁶⁵ de lum», e *sior*, que és «petit»; so és —enquays⁶⁶
94v1 pare de moltz fils per esperital generació— fo él luminós en espo-
sició de la santa escriptura e fo él poc⁶⁷ / en sa umil conversació.^{67a}
O 'naxi és dit en lo libre qui és dit Glosari: «ambrosi»⁶⁸ és odor
o sabor celestial, e menyar dels àngels,⁷⁰ e Ambrosi vol ayntant dir
con 'bresca celestial'. Fo él celestial estela⁷¹ per odor de bona
112v1 fama, e fo sabor per contemplació / de pensa; fo bresca celestial
per la dolsa⁷² esposició de les santes escriptures; e fo menyar ange-
lical per lausament gloriós.⁷³ Escrisc la vida d'él En Paulí, bisbe
de Noles,⁷⁴ e tramès-la a Sent Augustí.⁷⁵

Ambrosi fo fil de⁷⁶ N' Ambrosi, qui fo pretor de Roma. E con
él dormís⁷⁷ en lo seu bres⁷⁸ en lo palau del pretor, un exam d'abeles

porta una alteració *firmamentum*. Com que *ab* que només consta en un manus-
crit és probable que l'arquetipus dugués *ab quo* (< *ab qu'o*); pocs mots abans:
no o pusc fer P: *no pusch fer* B però aquest *no és n'o*].

^{53a}. - lo laó, axí *add.* B.

⁵⁶. - bonament *om.* B.

⁵⁷. - DE SENT AMBROSI P: DE SENT AMBROSI, PROLECH B: De
sancto Ambrosio V.

^{57a}. - B: *om.* P.

⁵⁸. - ambra BV: arabra P.

⁵⁹. - preciosa B: precíu P: pretiosa V.

⁶¹. - O Ambrosi és dit B: *om.* P.

⁶⁷. - que es petit... e fo él poc... PB: quod est parvulus, quia pater in multo-
rum filiorum generatione, luminosus in sacrae scripturae expositione et parvulus...
V250.9.

⁶⁸. - On axí es dit... ambrosi es dit odor... B: e enayxi es dit... ambrosi es odor...
P: vel, sicut dicitur in Glossario: ambrosia, esca angelorum, ambrosium coeleste
mellis favum V250.13. El traductor o els copistes confonen *ambrosia* (apostrofat
tanmateix) amb *Ambrosi*.

⁶⁹. - Ambrosi PB: Ambrosia V.

⁷². - dousa B.

⁷³. - B: lousament e gloriós P: gloriosam fruitionem V.

⁷⁴. - Noles PB: Nolanus V.

⁷⁸. - seu bres P: bressol B: cunabulis V.

venc sobr'él sobtament, e cobriren-li ⁸⁰ la sua cara, e onpliren-li ⁸⁰ la sua boca, enayxi que semblava que intrassen en lo seu ventre e que n'ixien.⁸¹ E puy, devolantes,⁸² en tan gran ⁸³ autessa se són muntades,⁸⁴ que hom no les poc veser. Per la qual causa lo pare, tot espaordit, dix: —Si aquest enfant viu, home serà de gran mèrit ⁸⁵—. Enaprés, con él cregés,⁸⁶ e vesés la mare e sa ⁸⁷ sor, que ⁸⁸ ere santa verge, baysar les màs ⁸⁹ als preveres, él, yogan,⁹⁰ la sua mà dreita oferia a la sor sua,⁹¹ a ela dién que a fer li avenia que la li ⁹² baysàs. Mays la santa verge, ayxi con d'enfant crexent e nesci,⁹³ la li ^{93a} gitava luny,^{93a} e no sabia què volia dir. *M.

Fo a Roma en ⁹⁴ letres enseyat e, ayxi con les causes del pretor molt sàviament ⁹⁵ tractàs, él fo tramès a ⁹⁶ l'emperador, En Valencian, a ⁹⁷ regir la província de Ligúria, e de Emèlia.⁹⁸ On con ⁹⁹ él vengés a Milà, —lo¹⁰⁰ bisbe fo mort, en aquel temps, de la ciutat de Milà—,¹⁰¹ lo pòbol s'ajustà per so que'ls donàs bisbe. Mas con

⁸¹. - n'ixien P: n'isquessen B: exirent V.

⁸². - e puy de volantes en t.g.a. PB: quae postea evolantes in tantam aëris altitudinem... V250.21. [Deu tractar-se del participi actiu femení plural del verb *devolar* documentat en occità antic com a intr. aproximadament sinònim de *volar* (PDPF), però que degué tenir més aviat el sentit de 'envolar-se' 'allunyar-se volant' com el ll. *evolare* i el cat. *envolar*. En català no n'hi ha d'altres notícies, però cf. el cast. *en volandas* ('llevarse'...) = cat. *a l'envola-envola* (cites de Ruyra etc. en *AleM*), cat. mod. *volander* 'que es mou per l'aire' 'que circula a l'atzar', *volanta* 'espècie de carruatge lleuger' [avui bastant antiquat, J. C., manca en *AleM*; dialectal en castellà *DCEC*] amb el qual el cast. *volandas* està en la mateixa relació que el cat. mod. *corranda* envers el fr. *courante*. En tot cas és evident pel context que no es tracta de l'adverbi *volenters* 'de bona gana'. *Devolar* està amb *volar* en la mateixa relació que tenen *córrer* i *fallir* amb *decórrer* i *defallir* tan usuals a les *Vides* J. C.]

⁸³. - se so muntades P: se són livades B: sublevarae sunt V.

⁸⁴. - home serà de gran mèrit (virtut B) P: aliquid magni erit V.

⁸⁵. - cregés P 'creixés': cresqués B: adolevisset V. Crec (ll. CREVIT) fou el perfet del verb créixer, tant en cat. com en oc. (ací hi ha ultracorrecció per cregués)

⁸⁶. - sa P: la B.

⁸⁷. - yogan 'jugant': jutgan B.

⁸⁸. - of. a la sor sua: oferia a lausor sua P: offria a la sua sor B: ipse ludens sorori dextram offerebat, asserens et sibi id ab ea fieri oportere V250.29 (cf. Roze 287.20). *Lausor* és 'llaor, lloança' però és una innovació de P causada pel fet que l'acció de St. Ambrosi implica de fet una jactància.

⁸⁹ i ^{92a}. - la li baysas... la li gitava luny B: la baysas... la gitava luy P: sibi id fieri oportere... respuebat V250.9f. [potser el traductor havia escrit *la-l baysàs* i *la-l gitava*, ço que faria més comprensible la petita infidelitat de P].

⁹⁰. - de fant cr. e nesci B: d'emfant cr. enayxi P: adolescentem et nescientem V250.10f.

⁹¹. - en P: a B.

⁹² i ⁹⁷. - a P (*llatinisme*): per B: a V.

⁹⁸. - Emèlia P: Emilia B: Emiliam V.

¹⁰⁰. - lo P: el B.

¹⁰¹. - B: Milia P (però abans Milà).

112v2 94v2 fos entre los arians e'ls catòlics gran discòrdia d'elegir bisbe, Sent Ambrosi se'n venc mest ^{101a} éls, / per so / que departís la lur consensó; ¹⁰² e mantenent una vou d'un emfant crida, dién: ¹⁰³ *M. —Ambrosi, bisbe!—. A la qual vou consentiren totz ensems, e cridaren: —Ambrosi, bisbe!—. E quant él o conec, per so que departís éls, ab terrores, ¹⁰⁴ de si, él ixí de la glesa e puyà-sse'n aut en la cadira del seyor ¹⁰⁵ e, contra la sua ¹⁰⁶ costuma, él manà fer turmens als homes. ^{106a} E con él aquelò ¹⁰⁷ fesés, lo ¹⁰⁸ pòbol cridava: ¹⁰⁹ —Lo teu pecat sia sobre nós!—. E adones él, torbat, a la sua casa se n'anà, ¹¹⁰ e volc ausir filosofia. ¹¹¹ *M.

Enaprés él féu entrar davant si públiques femnes, per so que'l pòbol, qui o veyria, ¹¹² se tolgés de la sua ¹¹³ electió. Mas con él per tot aysò res no acabés, ¹¹⁴ ans lo pòbol cridava: —Lo teu pecat sia sobre nós!—, él se'n fugí en ora de miyanuyt. On con ¹¹⁵ él se'n pensàs anar a Ticini, ¹¹⁶ matí, a la porta de la ciutat de Milà s'atrobà, que és apelada romana. E co fos aquí atrobat e gardat per lo pòbol, éls trameseren una letra a l'emperador, ¹¹⁷ En Valencian, qui la rescbé ¹¹⁸ ab molt gran gaug, per so cor lo seu jutye era elegut ¹¹⁹ en bisbe. E alegrà's molt lo pretor, ^{119a} per so car la sua ¹²⁰ paraula fo asemplida en él; ¹²¹ car él li dix, quant l'emperador li donà lo manament del jutyat: —Vé e fé ¹²² con a bisbe, e no con a jutye—.
 113r1 *M. E mentre lo ¹²³ pòbol pensava / del seu feyt, él s'amagà. Mas con éls l'atrobassen, ¹²⁴ e no fos bateyat, éls lo bateyaren, e en lo 'viii' dia éls lo pausaren ¹²⁵ en la cadira bisbal. E con él après 'iiii'

^{101a}. - mest éls P: entre éls B 'al mig d'ells', avui encara rossellonès si bé més sovint es diu demest REW 5621. Se traire de mest desaparèixer d'un lloc' en Cer-verí 104/4.22.

¹⁰⁴. - departís éls ab terrors de si: dep. les lurs terròs de si P: dep. les lus terres de si B: ut eos a se terroribus removeret V251.1. [Hi ha doncs un gros error de còpia *les lus* per *els ab*, comú als dos manuscrits i que per tant ja ha de venir de l'arquetipus; potser aquest s'errà simplement perquè el traductor, davant consonant, hagués escrit *a terros* amb simplificació consonàntica per la fonètica sintàctica rossellonesa; o bé aquell copista llegí de primer, erròniament, *éls a terres* en lloc de *éls a(h) terròs*, ço que el duia a canviar-ho en *les lus terres*, i adonant-se llavors de l'error, posà una *a* damunt la final de *terres* però negligí la resta. El sentit és clar: St. Ambrosi, per no ser confirmat com a bisbe, espanta la gent primer amb turments, després fingint fornicació J. C.].

¹⁰⁵. - en la cadira del seyor PB: tribunal V.

^{106a}. - contra consuetudinem suam tormenta personis adhiberi jussit V251.2.

¹⁰⁸. - lo B: el P.

¹¹². - qui o veyria P: c'o veuria B: his visis V.

¹¹⁹. - elegut P: elegit B. *Del verb* elèger.

^{119a}. - pretor: praefectus. *Així ha anomenat el pare de St. Ambròs el 94vi.*

¹²¹. - asemplida en el P: complida B: adimpletum V.

¹²². - Vé e fé 'vés i fes'. *Cor. 56a i e.*

¹²³. - mentre lo P: mentre que'l B.

¹²⁴. - l'atrobassen P: lo trobassen B.

ayns a Roma se n'anàs, e ¹²⁶ la sua ¹²⁷ sor ¹²⁸ li baysés ¹²⁹ la mà, ¹³⁰ sotzrién, dix: —Vec-te, ¹³¹ segons que eu ¹³² dixí, que tu baysaries la mà mà de prevere—. *M.

95r1 E con èl anàs en l'a ciutat per ordenar ¹³³ un bisbe, a ¹³⁴ la sua ¹³⁵ election contrastava Na Justina, enperadriu, ¹³⁶ e'ls altres / iretyes, e volien que de la lur secta fos alcun bisbe. E una verge dels yretyes ¹ molt ausarment ² pres Sent Ambrosi per lo seu vestiment, per so car lo volia tirar a la pau ³ de les femnes, e puys, ⁴ per eles batut, que fos gitat de la glesa. A la qual Sent Ambrosi dix: ⁵ —Yasia asò ⁶ que eu no sia ⁷ digne de tan gran bisbalia, enperò a tu no's cové que tu fires ⁸ negù prevere. Per què tu deuries tembre lo jusesi ⁹ de Déu, per so que no't vengen mals ¹⁰—. Lo qual dit él confirmà, d'aquí ixint. ¹¹ E'l sendemà ¹² ela fo portada morta al sepulcre. ¹³ De la qual causa foren totz espaorditz. *M.

Enaprés él se n'anà a Milà, en lo qual loc él atrobà moltes espècies ¹⁴ de la enperadriu, ¹⁵ e tot lo pòbol, que féu ¹⁶ escomoure contre él. On co motz lo volgessen exilar de la ciutat, un d'èls fo tant escomogut ¹⁷ que costa la glesa logà una casa, per so que li pogés

¹²⁶. - B: om. P.

¹²⁸. - ordenar P: adordonar B: ordinando V.

¹³⁶. - enperadriu P: emperadora B: imperatrix V.

¹. - dels yretyes PB: de Arianorum V.

². - ausarment 'gosadament'. Cf. *auzarment* 'gosadament' en occità antic. Cf. Cor. 8, v.

³. - pau PB: volens ipsum ad partem mulierum trahere... de ecclesia... V250.27; du côté où étaient les femmes... de l'église... Roze I, 2 88.15. Sembla que s'hauria d'esmenar *pau* en part; no ens hi hem acabat de decidir tenint en compte la possibilitat de l'existència d'una variant en els mss. del text de Voragine, vist que en llatí és frase castissa de dir *pace feminarum* amb el sentit de 'amb aquesecència de les dones' etc.

⁶. - asò P: om. P.

⁷. - sia B: om. P (error degut a que aci acaba la ratlla i a la proximitat de l'altre *sia*).

⁸. - fires ('fereixis') P: bates B.

⁹ i ¹⁰. - jusesi; cf. *juzizi* 'judici' PIDPF.

¹¹. - ixint P: exen B: exitus V.

¹². - e'l sendemà 'i l'endemà'; Cor. § 39.

¹⁴. - espècies PB: innumeras insidias a Justina imperatrice pertulit V251.33. Mot curiós: sembla significar 'intrigues', sentit no registrat en els diccionaris. Un sentit del mot llatí *species* és 'aparença enganyosa', però això aci no correspon bé. Com hem vist a la nota 124 del foli 85, sembla que *esplecia* apareixia amb el mateix sentit, almenys en un altre passatge de les Vides.

¹⁵. - enperadriu P: emperadora B.

¹⁷. - escomogut P: escomaugut B.

¹⁸. - Els dos mss. coincideixen en tot aquest passatge (llevat de les variants usuals *exelat*, *mes*, *raubau* en B). [Però com que aquest consens dels dos còdexs dona una sintaxi incoherent i un sentit aparentment absurd, guiant-nos pel sentit de l'original de V, caldria fer-hi segurament unes esmenes. El detall en resta força dubtós. Tanmateix sembla clar que hem d'ometre *e* davant *Na Justina*. El detall

113r2 mal fer, [e] Na Justina / procura(n)¹⁸ que fos exilat; mas, per lo jusesí¹⁹ de Déu, en aquel dia en lo qual^{19a} cuydava ésser robat,²⁰ en una carreta²¹ fo «él» en exil portat.²² *M.

Lo cant e l'ofici en la glesa de Milà establí primerament²³ ésser celebrat. Eren en aquel temps, en la ciutat de Milà, motz endemoniatz, qui²⁴ cridaven que eren tortoratz per Sent Ambrosi. E Na Justina, ab motz d'autres^{24a} iretyes que²⁵ estaven ensems,²⁶ dixerén que éls dixessen²⁷ que eren trebalatz per diables «e eren tortoratz» a Sent Ambrosi.²⁸ E adoncs un dels iretyes, qui aquí eren, fo soptament pres per lo diable, per què ixi d'aquel loc, cridan: —Eu volria que enayxí fossen turmentatz²⁹ totz cels qui no cresen Sent Ambrosi!—. E adons³⁰ éls foren confosses,³¹ e gitaren aquel home en una clavagera per mort.³² *M.

95r2 Era un home iretye qui era molt gran disputador e dur, que no's volia convertir a la fe catòlica e, con él ausís Sent / Ambrosi presicar,³³

de la resta roman incert, però seria força convincent llegir *procura* (= *procuran*); en la frase següent el subjecte de *ésser robat* seria St. Ambrosi; canviaria ací el subjecte esdevenint aquest l'«escmogut»: en aquell mateix dia en què esperaven que St. Ambrosi fos raptat, el mateix raptor fou conduït a l'exili i dins la mateixa carreta que tenien preparada per dur-hi el sant. J. C. J. Veg. notes 19-21
^{19a}. - en lo qual B: *om.* P. ¿Potser suplir «en lo qual lo sant»? Suposant potser que l'arquetipus escriví (*uq. dia*) *quel sen cuydava* (sén = sent = sant). S'explicaria que P o el seu model, entenent *quels en*, ometessin el primer mot, per idèntic amb el precedent *aquel*, i el segon, com una preposició usada fora de lloc.

²⁰. - robat P: raubat B.

²¹. - carreta B: carera (?) P: unus eorum cacteris infelicio in tantum furorem excitatus est, ut iuxta coeclesiam domum sibi locaret ac in ea quadrigam paratam haberet, quo, procurante Justina, facilius raptum ad exilium deportaret; sed Dei iudicio ipso die, quo eum rapere arbitrabatur, in eadem quadriga, de eadem domo, in exilium pulsus est V251.36 (Roze I, 248.35).

²². - Cui tamen Ambrosius, reddens bona pro malis, sumptus et necessaria ministravit V: *om.* PB.

²⁴. - en la ciutat... qui: mots homes endemoniats en la ciutat de Mila que B.

^{24a}. - iretyes P: dels iretyes B: Arianorum V.

²⁵. - que B: *om.* P.

²⁶. - *add.* e P, no B.

²⁷. - que dix que els eren P: que els disien que eren B.

²⁸. - La redacció del llatí és força diferent: (Justina autem et multi Arianorum, cum simul habitarent) dicebant Ambrosium pecunia homines comparare, qui se ab immundis spiritibus vexari mentirentur et ab Ambrosio dicerent se torqueri V252.8. És doncs clar, almenys, que la trad. simplifica i escurça el text llatí. La trad. queda obscura potser només per això i perquè la *a* de *a Sent Ambrosi* seria un llatínisme calcant la preposició *a(b)* llatina (fet que apareix en algun altre passatge de les *Vides*). Potser hi ha, però, corruptela gran o petita. Llavors podríem suposar, basant-nos en algun detall de B, que el text genuí fos... *ensems, disien que eren pagats a Sent Ambrosi per ço que dixessen que eren trebalatz per...*, o bé esmenar només la fi, posant *per diables eren trebalatz e eren tortoratz a Sent Ambrosi*, solució més conservadora, on l'omissió s'explicaria per l'homeotèuton *eren... -atz... eren... -atz*, idea en principi preferible]. J. C.

³¹. - confosses P: confosi B; confusi V. *Per a la forma de B, veg. Cor. § 34.*

él vesec un àngel qui parlava a ³⁴ les aureles d'él ³⁵ les paraules que presicava ^{36a} al pòbol. E, aquelò ^{35a} vist, la fe que él encausava, él la comensà a defendra. *M.

113v1 Un encantador se fasia venir demonis, e trametia-los, ³⁶ per mal a fer, a Sent Ambrosi. Mas los diables se'n tornaven, e disien que no li podien fer mal, ni's podien acostar ³⁷ a les portes de la sua ³⁸ casa, per so car la sua ³⁹ casa era / garnida ⁴⁰ de molt gran foc, e si s'i acostaven ⁴¹ serien totz crematz. On co'l ⁴² davant dit encantador fos turmentat per un jutye, él cridava que era turmentat per Sent Ambrosi. *M.

Era un home ⁴³ endemoniat a Milà: així co Sent Ambrosi intra-va, ⁴⁴ lo demoni gequí l'ome, e entrà en altra home. On con ⁴⁵ él fos demanat d'aquelò, lo demoni ⁴⁶ dix que él avia temut ⁴⁷ Sent Ambrosi. *M.

Era un ome qui ⁴⁸ una nuyt vene là on jasia Sent Ambrosi ⁴⁹ per so que l'auciès ⁵⁰ ab lo cotel, ⁵¹ per loger que n'avia resebut de Na Justina. E ⁵² con l'ome aquel ⁵³ levàs ⁵⁴ lo coutel ab la mà dreta per so que'l ferís, ⁵⁵ mantenent li secà la mà. *M.

Fo un ome ⁵⁶ pres per lo diable, e comensà a cridar que per Sent Ambrosi era turmentat. Per què Sent Ambrosi li dix: —O diable, cala; que no't turmenta Ambrosi, mas la tua ⁵⁷ emveya! Per so car tu veus là puyar ome, ⁵⁸ d'on tu casegest legament, car ⁵⁹ Ambrosi no sab imilar! ^{60a}—. E de mantenent él calà. *M.

Una vegada, ayxí co Sent Ambrosi anava per una ciutat, per aventura ⁶⁰ fo un home casut, e en terra ya gitat, ⁶¹ e enayxí ⁶² co un autre o vesia, él se risia. ⁶³ Per què Sent Ambrosi li dix: —Tu, qui estàs de peus, garda't que no cages ⁶⁴—. E de mantenent él casec, e dolc-se del seu casement, ⁶⁵ ayxí co's / risia ⁶⁶ de l'autre. *M.

95v1 113v2 Una vegada Sent Ambrosi vene ⁶⁷ / al palau d'En Macedoni, qui era maestra ⁶⁸ dels oficials, per so que pregàs per un ome. E con él atrobés ⁶⁹ les portes clausas ⁷⁰ e no'y pogés intrar, ⁷¹ él dix: —Tu venràs a la glesa, e estaran les portes ubertes, e no'y poyràs entrar—. E, passat alcun temps, En Macedoni, per temor de sos enemics, se'n fugí a la glesa, e vesec les portes ubertes, e no'y poc intrar. *M.

³⁴. - *demoni* P: *dimoni* B.

³⁵. - *cotel*... *coutel* P: *coltell* B: *gladio* V.

^{36a}. - *nam Ambrosium nescit inflari* V253.4. *En el sentit de 'parlar pomposament' 'inflar d'orgull o de passió'.*

⁴¹. - *ya gitat* P: *postratus* [sic] V253.6.

⁴³. - *se risia*: *se resia* 'se'n reia'.

⁴⁶. - *cages*, 'catguis'.

⁷⁰. - *clauses* P: *tancades* B.

Fo de gran ⁷² abstinència Sent Ambrosi, que totz dies dejunava, exceptat ⁷³ lo digmenge ⁷⁴ e'l disapte e les autres festes. Era ⁷⁵ tant larc ⁷⁶ donador que tot cant avia donava a les gleses e als paubres. Era ome de tan gran compació ⁷⁷ que, per los ^{77a} mals dels autres, se plorava tant fort que'ls autres fasia plorar. E era de tan gran humilitat e trebalós, que'ls libres que él dictava, ⁷⁸ escrivia ab les sues ⁷⁹ màs, ⁸⁰ si donques no fos malautes. ⁸¹ E era de tan gran pietat ⁸² que, cant hom li comtava mort d'alcú clerge, ⁸³ él se plorava molt fort. ⁸⁴ E quant hom li demanava per què's ⁸⁵ plorava per los sans barons qui eren moritz, ⁸⁶ él disia: —No's ⁸⁷ pensetz que'm plor per so car se'n va, mas cor ⁸⁸ se'n va ans de mi. E ⁸⁹ per so cor a greu ⁹⁰ trobarà hom que tam bo sia al seu ofici—. Era de tan gran fermetat e de tan gran fortessa ⁹¹ que'ls vicis dels emperadors reprenia, e'ls ne castigava. ⁹² *M.

114r1 Co ⁹³ un home fesés un malefici, fo davant él amenat, per què / dix Sent Ambrosi: ⁹⁴ —Covén-se que hom lo liure al diable, ⁹⁵ per so que sia turmentat en carn, ner tal que no gos ⁹⁶ aytals causes fer—. E enayxi, ⁹⁷ con él parlava aqueles paraules, lo diable li entrà e'l ⁹⁸ cors. *M.

95v2 Una veguada, ayxi con Sent Ambrosi anava a ⁹⁹ Roma, / él albergà en una vila de Túcia ¹⁰⁰ ab un ome molt ric. E demanà-li molt diligentment dels seus feytz. ¹⁰¹ E aquel li respòs: —Sàpies, séyner, ¹⁰² que'l meu estament fo totztemps ¹⁰³ gloriós e benuyrat. ¹⁰⁴ E vec-te ¹⁰⁵ que só molt ric, e é ¹⁰⁶ moltz sers, ¹⁰⁷ e mota compaya, e é ¹⁰⁸ motz fils e motz nétz, e aguí totztemps so que eu volguí, e

⁷². - de gran P: de tant gran B: tantae V.

⁷³. - larc, 'llarg', 'liberal'.

^{77a}. - autres add. P no B.

⁷⁸. - Ací B afegeix «ni», sense correspondència en V. Dictar en el sentit medieval de 'compondre, redactar' ací i en la n. 142.

⁸³. - malautes, 'malalt', amb afegiment de la -s del cas recte llatí; C 33.

⁸⁷. - No's P: No-us B: ne V. Realment sembla que es llegeix *nos* (amb una s de cua allargada que no és la corrent (però és igual que la primera de *los sans* en la línia precedent o *gos* en la línia 4 de la fi de la columna) però com que és una forma tan insòlita no és possible assegurar que no vingui de *no'g* amb sigla de *us*.

⁸⁸. - cor P: per so car B: quia V.

⁹⁰. - a greu 'difícilment': greu B: difficile V.

⁹¹. - fortessa P: forsa B.

⁹⁵. - hom lo liure al diable PB: oportet illum tradi Sathanac in interitum carnis V253.6f.

⁹⁸. - en lo B.

⁹⁹. - anava P: se n'anava en B.

¹⁰². - séyner, 'senyor'. Amb valor de vocatiu; C 33.

¹⁰³. - totztemps, 'sempre': tostemps B.

¹⁰⁴. - benuyrat, 'benaurat': benesurat B: felix V.

anc nuls temps no sostengui¹⁰⁹ contrari de què eu fos trist—. E quant aysò ac ausit Sent Ambrosi, molt ne fo maravelat, e dix en¹¹⁰ aquels qui eren en¹¹¹ la sua¹¹² conpaya: —Levatz¹¹³ sus, e anem-no'n¹¹⁴ tost, e fugiam,¹¹⁵ que no yg¹¹⁶ és¹¹⁷ Nostre Seyor en aquest loc. Cuytat-vos tost,¹¹⁸ fils, cuytat-vos¹¹⁹ tost! Fugiam,¹²⁰ per so que la divinal vengansa no'ns prenga e no'ns aucia¹²¹ per los pecatz d'aquestz!—. E, con' els fusquessen, soptament¹²² la terra s'obrí, e absorbí¹²³ totz aquels qui estaven ab lo ric home e'í ric home.¹²⁴ E quant Sent Ambrosi o saubec:¹²⁵ —Vec-vos,¹²⁶ frares— sò dix, —con misericordiosament perdona Déus quant aysí nos'ns dóna,¹²⁷ e co¹²⁸ cruelment s'irey¹²⁹ ab hom quan li dóna bastament de béns—. Diu-se que en aquel loc romàs gran clot molt pregon, que's mostra vuy per testimoni del feyt.

114r2

E co Sent Ambrosi vesés créxer lo / pecat d'avarícia en totz los omes,¹³⁰ e magerment en¹³¹ aquels qui eren en poder stablits (en poder dels quals totes causas se venien per preu) e aquels qui eren^{131a} en dignitat¹³² posatz, reyava¹³³ molt fortment; per què, él pregà Déus que d'aquel trebal¹³⁴ fos desliurat.¹³⁵ On, con¹³⁶ él o amtengés,¹³⁷ él s'alegrà mot fort.¹³⁸ e dix als frares que entrò a la resurecció de Jhesuchrist¹³⁹ seria ab els. E enans per pocs dies¹⁴⁰ que en lo lit intràs,¹⁴¹ con él agés digtat¹⁴² lo 'xlíiii' Psalm¹⁴³ al seu notari, soptament, lo notari¹⁴⁴ veén,¹⁴⁵ en manera d'un escut¹⁴⁶ breu, fo e cobrí¹⁴⁷ lo seu cap, / e a poc a poc se n'intrà en él.¹ ayxí con hom entra en casa. E adones la sua² cara fo feyta blanca con a neu. mas enaprés tornà en sa color;³ e en aquel dia él féu fi d'escriure e de dictar, ayxí que no poc complir lo salm; e après pocs dies él fo malaute.⁴ On co⁵

96r1

¹¹⁰. - en: Per a aquest us de «en» per «an» veg. Moll 510 i AlcM IV, 820.

¹¹⁴. - anem-no'n P: anem-nos-en B.

¹¹⁵ i ¹²⁰. - fugiam P: fuscam B: fugiamus V.

¹¹⁸ i ¹¹⁹. - Cuytat-vos tost P: Cuytats-vos B: Festinate V C46.

¹²⁸. - absorbí P: sorbí B: absorbit V.

¹²⁷. - quant aysò nos dona P: (quam misericorditer Deus parcat), cum hic adversa tribuit V254.12

¹²⁹. - s'irey P (= s'ireix) 's'encén d'ira': s'ireys B: irascitur V.

^{131a}. - Els 13 mots anteriors (text de BV) foren omesos per un lapsus de P a causa de l'homoteleuton enen.

¹³³. - reyava P 'renyava': regnava B: ingemuit V.

¹³⁵. - desliurat P: desliurat B: aerumna liberari exoravit V254.21.

¹³⁷. - amtengés P per «obtenegés»: obtengés B: obtinuisse V (Per a am- de OB-, veg. nota en les observacions gramaticals).

¹³⁸. - fort P: fortment B.

¹⁴². - vegeu nota 78.

¹⁴⁷. - in modum scuti brevis, ignis caput ejus operuit V254.25.

¹. - en él PB: per os eius V.

². - color PB: speciem V.

⁴. - malaute P: malaut B: infirmitate... coepit V.

lo comte de Lombardia⁶ fos a Milà, e apelès⁷ los homes nobles, él dix que si tan gran home se partia d'èls, gran peril seria a tota Lombardia,⁸ per què pregaren lo sant baró que enpetrés⁹ ab Déu que més¹⁰ visqués. E quant él o ac ausit, él lur¹¹ respòs: —No é¹² eu aysi viscut que aya vergoya de viure, ni no'm tema¹³ morir, co eu aya bon Seynor¹⁵—. *M.

114v1 En aquel tems 'liii' diàquens¹⁶ se justaren, tractan entre si qui seria bons¹⁷ après la mort d'él per bisbe. E co el^{17a} loc en què yasia lo sant de Déu¹⁸ fos luy, éls ausiren¹⁹ nomenar molt bas:²⁰ —En Simplician!—, e altra / vegada él cridà: —Vel²¹ és, mas bo²² és!—. E quant éls o ausiren, espaorditz éls fugiren, e après la mort d'él no'n volgren altre elegir cor²³ él.²⁴

Onorat, qui era bisbe de Verzel,²⁵ qui esperava lo iximent²⁶ de Sent Ambrosi,²⁷ ausí cridar altament, dién: —Leva sus, per so cor²⁸ ara nós ig²⁹ em partidors!—. Per què's levà, e se n'anà a Milà, e donà-li lo cors de Jhesuchrist, e enaprés él estès les mans en manera de crou, e gità l'esperit entre les paraules d'èls e³⁰ les oracions.

*M. E con en la nuyt de Pascha fos lo cors d'él³¹ en la glesa aduyt, moltz emfans³² bateyatz lo veseren, e dixerén que'l veïen

⁶. - apellas B.

¹⁰. - PB: adhuc spatium... uno anno V.

¹⁵. - no'm tema P: no tema B 'no temi'.

¹⁶. - diàquens, 'diàques': diac[li]e[cia]ns P: dioclesias B: dyaconi V; *diàquens* és l'antic plural de *diaca*, *diaque*, després canviat en *diaques*, quan *homes* s'imposà sobre *hòmens*; observa Cor. que totes dues formes estan documentades, que la grafia en -ca és recent (analògica de mots com *sacrista*, *escriba*); *diàquens* deu ser la que duïen els mss. més antics de les Vides, que P i B alteren per una «etimologia popular» (*ecclesia*, *Dioclecità*).

¹⁷. - bons: Amb afegiment de la -s del cas recte llatí; C 33.

^{17a}. - Potser no cal esmenar *co el* en *co'l* sinó entendre *co e'l* com una construcció anacolútica: *i com en el lloc que* — *i com el lloc en què*, construccions barrejades.

¹⁸. - de Déu P: baró B; Ambrosius V; om. PB.

¹⁹. - ausiren B: ausire P: se audirent V.

²⁰. - bas PB: silenter V; variant arcaica de *baix*, que ja hem trobat sovint.

²¹. - vel P: vels B 'vell'.

²². - bo P: bons B.

²³. - cor, 'més que', 'sinó' Cor. s. v. Cf. 52v1 i 83r2.

²⁴. - in quo jacebat, videt Jesum ad se venientem et sibi vultu alacri arridentem V255.4: om. PB; i B om. cor el.

²⁵. - Vercelli, a l'O. de Milà.

²⁶. - eximent B: obitum V: 'la mort'.

²⁷. - cum se sopori dedisset, vocem tertio V: om. PB.

²⁸. - ig 'hic', 'en', 'd'ací'; hic Cor. 356. Cf. hig 92r2; ig 91v2.

²⁹. - d'èls e B: om. P: Floruit circa annos domini CCCLXXIX V: om. PB.

³⁰. - om. B.

³². - seer P 'seure': sesén B: sedentem V.

seer³³ en una cadira,³⁴ e o³⁵ deien als lurs parens, e'l mostraven³⁶
96r2 ab lo det;³⁷ que neguna estela no era sobr'él. *M. /

Un preveyre fo cuydat^{37a} ab motz d'autres, e comensà de dir
mal de Sent Ambrosi, per què li venc gran plaga, e fo aduyt del
covit³⁸ al lit, en què morí. *M.

En la ciutat de Cartaya³⁹ foren 'iii' bisbes en un cuýt⁴⁰ ensems,
qui disien mal de Sent Ambrosi, e fo'ls retreyt so que esdevenc al
prevere qui'n disia mal. E con un dels bisbes o meynspresas, sopta-
ment fo ferit tant fort que morí. *M.

Es notadora causa que Sent Ambrosi és lausador⁴¹ en moltes
causes. Primerament en franquesa, per so car tot quant avia era dels
114v2 paubres. Per què recomta de si melex que él respòs a / l'emperador⁴²
aytals paraules que són escrites en lo *Decret*,⁴³ 'xxiii' causa,⁴⁴ en la
'viii' qüestió:⁴⁵ «Si a mi demanas so que meu és,⁴⁶ eu no o retendria,
per so cor sò⁴⁷ meu dels paubres és»,⁴⁸ *M.

Es lausador⁴⁹ de nedesa⁵⁰ e de puritat, car él fo verge. Per què
diu Sent Jerònim (qu'él dix:⁵¹ «Vergenitat[e] no tant solament
la portam,⁵² ans la servam».⁵³ Es lausador⁵⁴ en fermetat de fe, on
dix, quant l'emperador li demanà la Gleysa, e és en aquel capitol:
«Primerament l'ànima se tola de mi ans que la fe».⁵⁵ *M.

E és lausador⁵⁶ en so que ac voluntat⁵⁷ de martiri; per què és
lest, en la sua pistola *De la Gleysa no-liuradora*, que'l prebost⁵⁸

³³. - o B: om. P.

³⁶. - mostraven B: (e)ls mostran P: demonstrarent V.

³⁷. - det P 'dit': alii adscendentem digito demonstrarent V255.13.

^{37a}, ³⁸ i ⁴⁰. - covit, cuýt per 'convit': Simul convivarent V255.18. *Ja hem assenya-
lat més amunt molts exemples de cuidar com a variant fonètica de covidar, convidar,
cf. buina BOVINA, moiment vulgar per moviment). En el primer passatge el
mot correspon a convivio, i en el segon, a convivarent, de V.*

³⁹. - Cartaya P (sovint Cartayna 'Cartago'): Cartagènia B: Carthaginienis V.

⁴³. - Decret BV: Avangeli P.

⁴⁴. - causa BV: cosas P.

⁴⁵. - in decreto «convenio» quaestione VIII V255.25, «Dans le Décret Con-
venior, XXIII, question VIII», *Roze I* 292.22.

⁴⁷. - so P ('ço'): so qu'és B: quae V.

⁵¹. - él dix P: eum dixisse V: om. B.

⁵². - portam P: porten B: efferimus V.

⁵³. - servam P: servan B: servamus V.

⁵⁴. - Es lausador PB: tertio V: 'és lloable'. Veg. nota 41.

⁵⁵. - fe: uns manuscrits llatins portaven ací *fedem* (o *fidem*?), lliçó preferida
per Roze (I 92.33), altres *sedem*, que Graesse accepta, entenen potser 'la seu',
'la catedral' = el bisbat; però el ms. del segle XIII usat pels Pares de Cuixà
dóna la raó a aquells. [J. C.].

⁵⁷. - voluntat P: volentat B.

⁵⁸. - prebost P: praepositus V ('governador').

⁶⁰. - B: de Valensà P: Valentiniani V.

de Valencià⁵⁹ manà a Sent Ambrosi dient:⁶⁰ «Tu menyspreses Valencià,⁶¹ per què eu te⁶² tolré⁶³ lo cap». E Sent Ambrosi dix-li: «Déus vula que tu fasses so que tu dius, e que totz los mals que vols fer⁶⁴ a l'esgleya fasses a mi,⁶⁵ e que beges la mia sanc per la tua⁶⁶ set». *M.

96v1 Es lausador⁶⁷ en so que ac gran fortessa⁶⁸ en oracion, per què és dit d'él, e's lest en⁶⁹ la *Ystòria eclesiàstica*:⁷⁰ «Sent Ambrosi no's defenia ab les sues⁷¹ / mans a la regina,⁷² ni ab dart; mas ab dejunis e ab vigílies⁷³ e ab oracions se defenia».⁷⁴ *M.

115r1 Es lausadors⁷⁵ en so que mot se plorava. Ac tres maneres de làgremes.⁷⁶ Ac làgremes de compació per les autruys⁷⁷ / colpes; per què, diu En Pauli en la sua⁷⁸ legenda que, quant alcú li confesava alcú pecat, él se plorava fortment, en guisa que fasia plorar lo peccador. E avia làgremes de devoció per los perdurables desirers;⁷⁹ per què, és sobre⁸⁰ dit per En Pauli «que»,^{80a} quant era demanat per què's plorava dels san«ts quant⁸¹ morien, él responia: —No'us cuydetz que eu me⁸² plor⁸³ car se'n van, mas per so car ennans són en glòria que eu—. E ac làgremes de compació per les autruys⁸⁵ enjúrries; per que él dix^{85a} de si, e és en lo *Decret*, en lo «i» capitol: ⁸⁶ «Contre los cavalers de Gòcia⁸⁷ les mies⁸⁸ làgremes són armes mies, e aytals garnimens són de prevere: en altra manera no deig⁸⁹ ni pusc contrastar».

Es lausador⁹⁰ de mot fort fermetat; la fermetat del cal apar⁹¹ en tres causes. Primerament en defensió de la veritat catòlica, on és dit en lo libre «xi» de la⁹² *Ystòria eclesiàstica* que Justina,⁹³ mare

⁶¹. - lo Valencià PB: Valentinianum V.

⁶⁴. - vols fer P: fas B.

⁶⁵. - a mi B: om. P.

⁶⁸. - fortessa P: fortelesa B: instantia V.

⁶⁹. - es lest PB: 'es illeceix'.

⁷⁰. - B: ystoria eclesiastic P: hystoriae ecclesiasticae V.

⁷⁴. - sub altari positus per obsecrationes defensorem sibi atque ecclesiae Deum parabat V: om. P.

⁷⁷. - autruys P 'd'altri': autres B. Cf. nota 85.

⁸⁰. - sobre P: desus B: supra V.

^{80a}. - om. PB: unde supra dictum est a Paulino quod, cum interrogabatur... V256.11.

⁸². - eu me: em B.

⁸⁴. - ennans P 'abans': ans B.

⁸⁵. - autre P: autres B: aliorum V. Cf. autruys nota 77, que B altera igualment. No és impossible que l'original digués autri i no autrui, ço que explicaria més fàcilment les formes actuals dels dos manuscrits.

^{85a}. - B: per, dix, om. P.

⁸⁶. - en lo capitol PB: in superiori capite V256.15.

⁸⁷. - cavalers de Gòcia P: milites Gothos V: cavalés d'Ostia B.

⁹². - V: en IX° PB.

d'En Valentinian, emperador, que cre iretge e nodridora d'iretges,⁹⁴ comensà a torbar l'estament de la Gleysa, e menassà als preveres que'ls faria exilar si no revocaven lo consili que avien feyt contre los arians, de la qual causa fo encax ⁹⁶ torre Sent Ambrosi.⁹⁷ *M.

En la segona manera se mostrà la sua ⁹⁸ fermetat, so és: en la garda de la Glesa. On com l'emperador volgés tolre i^a gleysa, Sent Ambrosi li contrastà, segons que's lig en lo *Decret*, en la ⁹⁹ 96v2 'xxiii' causa, en la qüestió 'vi',¹⁰⁰ dién: «Són[t] / demanat¹⁰¹ per los comtes que eu los liurés¹⁰² la nostra esgleysa»,¹⁰⁴ diens que 115r2 l'emperador li manava que la liurés¹⁰⁵ per son / dret; si no, que'l¹⁰⁶ faria aucire. E Sent Ambrosi respòs-li¹⁰⁷ [que] «les divinals causes no pertayen¹⁰⁸ a l'emperador, mays a l'emperador pertayen palaus, e als preveres les gleyses. E Sent Nabot¹⁰⁹ defenia les sues exermens¹¹⁰ ab son propi sanc: On, si aquel no liurà la sua vinya,¹¹¹ nós¹¹² devem liurar la Glesa de Crist? Lo tribut¹¹³ deu ésser donat a l'emperador, e la glesa és de Déu, e ayxi no's deu dar a l'emperador. Mas^{113a} si del meu volia alcuna causa, ayxi con a camp o casa o aur o argent, volenter¹¹⁴ li o daré;¹¹⁵ mays lo temple de Déu eu no'l li puse liurar ni donar, co aquel¹¹⁶ aya en garda, e no per donar».¹¹⁷ *M.

En la 'iii^a manera mostrà la sua ¹¹⁸ fermetat en ^{118a} encasement ¹¹⁹

⁹⁴. - que cre iretges P: iretge B: Arianæ V; -s del cas recte llatí. Veg. Cor. 33

^{94a}. - ... dels... B: iretges e nodridora d'iretges P: Arianæ V.

⁹⁷. - *La traducció catalana (després de pulsabat Ambrosium) suprimeix una quarantena de mots, frases lliques, de l'original.*

¹⁰⁰. - en lo [sic] 'xxiii' causa, en la qüestió 'viii' P: en la... en la 'viii' questio B: in decreto 'xxiii' quaest. 'vi' V256.31.

¹⁰¹. - sont demanat P: fo de. B [que degué llegir erròniament *font* en comptes de *sont* en l'arq.]: opposuit se Ambrosius contra imperatorem, sicut ipse testatur, et est in decreto 'xxiii', q. 'vi': convenio ipse a comitibus, ut per me basilicae fieret matura traditio, dicentibus imperatorem jussisse, jure suo tradi debere, respondit... V256.34.

¹⁰². - liures P: liuras B.

¹⁰³. - sic P: glesa B.

¹⁰⁴. - que'l P: que'm B.

¹⁰⁷. - més de 50 mots de l'original om. PB.

¹⁰⁸. - pertayen P: pertanyien B: pertinent V.

¹⁰⁹. - Sent Nabot P: S. Nabaot B: S. Naboth V.

¹¹⁰. - sues exermens P: seues sermens B [entén 'la seva vinya': vineam suam V]; *exirment* és variant dialectal de *sarment*, usada encara en el Rosselló etc. (*exirment* Grandó, 187); el gènere femení de *sarment* té molta extensió pertot, i en el Principat més aviat predomina.

¹¹¹. - vinya B: viga P: vineam V (grafia g = y = ny).

¹¹². - tribut P: tribut B. Variant que ja hem trobat (trebuyt 87r2).

^{113a}. - P: mes B.

¹¹⁵. - daré P: daria B: offerrem V257.9.

^{116a}. - en B: om. P.

¹¹⁸. - 'persecució', 'encalc': «encasament» B: «objurgatione» V.

de tot vici e de tota iniquitat. On és lest en la *Crònica*¹²⁰ que, com fos gran barala en la^{120a} ciutat Tesalònica,¹²¹ als cuns jutyes y foren lapidatz per lo pòbol, per què En Teodosi,¹²² emperador, manà, mot irat,¹²³ que totz los colpables fossen triatz dels no colpables. En lo qual loc foren mortz 'v' milia homes. On con¹²⁴ l'emperador vengés¹²⁵ a Millà, e volgés intrar¹²⁶ en la gleysa, Sent Ambrosi li venc encontre,¹²⁷ que li dix que no entrés¹²⁸ en la gleysa, con él fos culpable de tan gran crim:¹²⁹ —¿La conoxensa¹³⁰ del peccat te tol, lo poder de l'emperi? Per què't convén que rasó¹³¹ vensa lo teu poder. O emperador, príncep est, e est sér de totz;¹³² ¿ab quins uls, donques, potz tu gardar lo temple per enderocar?^{132a} ni ¿ab quins peus calcigaràs¹³³ lo paviment sant, ni / com potz estendre la mà, de la qual / encara la sanc degota no-justa,¹ ni ab qual presumció² beurràs lo sanc de Déu,³ que per les tues⁴ paraules sia tanta sanc⁵ escampada? Partex-t'ic,⁶ donques, per so que no cresques lo primer peccat⁷—.

Per aquestes paraules l'emperador, obedient, ploran e gemegan,⁸ se'n tornà en so⁹ palau. E con él longament se plorés,¹⁰ En Rofi li venc, qui¹¹ era maestra¹² dels cavalers, qui li demanà la causa de la sua tristícia.¹³ Per què él li dix: —Tu no sens¹⁴ los meus mals, car los temples són ubertz als sers¹⁵ e als mesquins,¹⁶ mays eu no¹⁷ pusc intrar—. E asò¹⁸ disia ploran.¹⁹ E N Rofi dix-li: ²⁰ —Vai!,²¹

^{120a}. - en la B: om. P.

¹²⁹. - cur, imperator, post causam tanti furoris non agnoscis molem tuam praesumptionis V: om. P.

¹³⁰. - la conoxensa d. p. te tol lo p. del emp.: la conexença... emp. B: forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii? V257.20.

¹³¹. - rasó P: rahó B.

¹³². - pri. est, e est ser de totz P: pri. est e senyor de totz B: princeps es, o imperator, sed conservorum V257.20. És a dir tots som companys de servitud (envers Déu); el trad. ho entengué en forma menys retòrica, B en forma redundant.

^{132a}. - No en V257.22. Deu ser pregunta retòrica afegida pel trad.

¹. - no-justa PB: sanguis stillat injustus V257.24 [metonímia].

². - lo sanc de Déu P: la sanc de Déu B: sanguinis ejus V [B unifica el gènere de sanc com a femení (n. 1, 3, 5, i f. 97 n. 110); el trad. prob. el feia masculí, gènere que P altera només en el 2n, i el 4t. passatge].

⁵. - tanta sanc P: tota sanc B: tantus... sanguis V.

⁶. - Partex-t'ic, 'vés-te'n'; hic C pàg. 356.

⁷. - peccat P: cap B: peccato V: «Suscipe vinculum, quo te dominus nunc ligavit, est enim medicina maxima sanitatis» V: om. P.

⁸. - gemegan P: gamegan B: gemens V.

⁹. - so P: «lo seu» B.

¹⁶. - mesquins PB: mendicantibus V. 'Captaire, mendicant' és el significat etimològic (àr. *miskin*).

¹⁷. - no P: no y B (potser millor).

²¹. - vai: ve PB: curro V. Canvia un poc la redacció: Curro si vis ad Ambrosium V257.35. De tota manera, segons el context i l'original llatí, ve ha de ser una ultracorrecció catalanitzant en lloc de vai.

si't vols, a²² Ambrosi, que t'absolva del ligament ab què t'à ligat—. E l'emperador li dix: ²³ —No faria res per mi²⁴ N'Ambrosi, per so cor no tem²⁵ l'imperial poder, que res fesés contra²⁶ la lig de Déu²⁷—. Dix^{27a} En Rofi: —[que]^{27b} Eu t'o acabaré²⁸—.

Per què 'N Rofi anà là, e l'emperador^{28a} lo seguí enaprés. E quant Sent Ambrosi vesec En Rofi, él li dix: —Tu est²⁹ osar³⁰ com a can!³¹ Co tu sies culpable de tant gran crim,³² ¿con gauses ladrar contra la divinal magestat?—. E con En Rofi lo pregés³³ per l'emperador,³⁴ Sent Ambrosi li dix: —Eu te³⁵ dic que³⁶ no vul que él entre dins la glesa; mas si l'emperador se'n penet, eu lo resebré³⁷—. Per què En Rofi o dix a l'emperador; e que anés là a³⁸ él per querir³⁹ perdó dels seus falimens. On, co⁴⁰ l'emperador volgés entrar en la gleysa, Sent Ambrosi li o vedà, e li dix: —¿Quina penitència às tu feyta de tan gran crim?⁴¹—. E l'emperador li respòs: — De tu és que la'm dons—. / E co l'emperador li al·legés⁴² que David avia feyt⁴³ aülteri⁴⁴ e omesii,⁴⁵ Sent Ambrosi li dix: —Tu, qui às seguit sel qui erra, segex sel qui coregeys⁴⁶—. La qual causa féu molt volenter⁴⁷ l'emperador, e volc fer públicament penitència.⁴⁸

115r2 E quant fo / reconciliat, él intrà⁴⁹ en la gleysa dins lo cor, per què Sent Ambrosi li demanà què y esperava. E con él li dixés que'l divinal menestir,⁵⁰ Sent Ambrosi li dix: —O emperador, aquel

97r2

²². - a P: a N B.

²⁴. - *faría res per mi* PB: *poteris suadere* V.

²⁶. - *fasés contra* B: *fesés per contra* P.

²⁷. - *que res fesés...* la lig de Déu P: *ut legem possit praevaricari* divinum V257.37; *Roze I* 294.25.

^{27a}. - dix B: vé là, dix P.

^{27b}. - *que add.* PB.

^{28a}. - PB *interverteixen la posició de l'emperador i en Rofi en aquesta frase, però el sentit del context i del text original obliguen a ordenar-ho així: «Rufinus... cum promitteret quod cum flecteret, eum imperator ire praecepit, et ipse post paululum est secutus»* V258.1 (*Roze I* 294.25).

³⁰. - *osar* P: *ausar* B '*agosarat*', '*atreuit*', cf. *occit. ant.* *auzar*(t).

³². - *et nec pudorem ex fronte detergens non erubescis* V: *om.* P.

³⁴. - *et diceret eum sequi, superno zelo accensus* V: *om.* P.

³⁶. - *eu te* P: *et* B.

³⁷. - *Traducció molt lliure de ego tibi praedico, quoniam ingredi eum sacra limina prohibeo, si vero potestatem in tyrannidem mutaverit, necem libenter suscipio* V.

³⁸. - *anés là* a P: *anàs là* ad B.

³⁹. - *querir* P: *querer* B '*demanar*'. *Almenys en les Vides, la forma querir és inusitada, i ací no és ben segura, car el manuscrit ha partit el mot davant la i (lectura que no és pas evident).*

⁴⁴. - *aülteri* P: *adulteri* B.

⁴⁶. - *sel qui coregeys* P '*corregeix*': *qui secutus es errantem sequere corrigentem* V258.21.

⁴⁷. - *volenter* P: *volentés* B.

⁵⁰. - *menestir* P '*misteri*': *menisteri* B: *mysteriorum o ministeriorum* V. Cf.

loc⁵¹ als preveres és assignat. Ixi⁵² fora, e està cominalment ab los autres!⁵³—. A les quals paraules obesí l'emperador.⁵⁴

Mantenent fo de tan gran noblesa de saviessa Sent Ambrosi que tota la Santa Glesa enluminava ab sos libres.⁵⁵

La vida de Sent Tiburci e de Sent Valerià és en la passió de Santa^{55a} Ciciàlia.

DE SENT GEORGI⁵⁶

Georgi⁵⁷ és dit de *geos*,⁵⁸ que és «terra», e *orge*,⁵⁹ que és «colra», enquax⁶⁰ «colens terra», so és: la sua⁶¹ carn.⁶² O és dit de *gerar*,⁶³ que vol dir «sacre», e *gion*,⁶⁴ que és «lutament»;⁶⁵ so és, encays⁶⁶ «sacrat lutador»;⁶⁷ car él luytà ab lo⁶⁸ drach e ab lo maseler.⁶⁹ O és^{69a} de *gerar*,⁷⁰ que és «sacra», e de *gion*, que és «arena».⁷¹ Fo él arena en so que fo molt fasug⁷² per bones costumes,⁷³ e fo garnit⁷⁴ per humilitat, e sec de⁷⁵ carnal voluntat.⁷⁶ O^{76a} Georgi⁷⁷ és dit de

Cor. s. v. i nota en l'ed. de les Homilies d'Organyà (Cor., Entre dos llenguatges). Aci el misteri diví de la comunió i transsubstanciació.

⁵¹. - Ixi 'surr' (imperatiu 2): ix B. Cor. 46.

⁵². - Frase introduïda pel traductor català, que en canvi ha eliminat des de Cum ero Constantinopolin reversus extra cancellos staret (Graesse 258), fins a Vita et passio Tiburcii et Valeriani (Graesse 259).

^{53a}. - de santa B: om. P (per falta d'espai).

⁵⁴. - Georgi P: Jordi (G-) B.

⁵⁵. - ageos P: egeos B: a geos V (gr. gē, gēs).

⁵⁶. - orge BV: oge P.

⁵⁷. - El traductor català eliminà aci una seixantena de mots de V, fins a bonae operationis.

⁵⁸ i ⁷⁰. - gerar V: gear BP. Cf. gr. geras 'honor'.

⁵⁹. - lutament P: luitament B 'lluia': luctatio V.

⁶⁰. - sacrat lutador P: laytador B: sacer luctator V.

⁶¹. - maseler P (= maceller) 'botxi': mesaler B (del ll. MACELLARIUS) «carnífice» V259.2f.

^{62a}. - es P: es dit B.

⁷². - fasug (faent B) per bones costumes P: ponderosus morum gravitate V259.7f. Com que fasug tradueix ponderosus 'pesant', deu ser variant del nostre feixuc i no pas d'occità faduc 'malastruc', que així mateix toparia amb una objecció fonètica més greu encara. L'explicació de l'anomalia fonètica podria ser per encreuament amb el sinònim pesuc, que és més occità que català, però que es troba també en les Vides.

⁷⁴. - garnit PB: minutus V. Altres mss. llatins devien portar munitus humilitate (en lloc de minutus hum.), i no és pas clar quina de les dues llicions és millor: en tot cas el ms. llatí usat pels Pares de Cuixà, ja en el segle XIII, devia dur munitus, dada valuosa per a la crítica textual de l'original voraginià.

⁷⁵. - de B: per P: a V.

⁷⁶. - sec de carnal voluntat P: s.d.c. volentat B: siccus a carnali voluptate

116r1 *geor.* que és «peregrí»,⁷⁸ e de *gir*, que és «trencament», e de *us*, que és «concelador».⁷⁹ Car el fo peregrín⁸⁰ en los meyspresamens⁸¹ del món, e trencat en la corona del / martiri, e concelador⁸² en prelicacion⁸³ del Regne. La sua legenda⁸⁴ és atrobada entre les escriptures no-provades,⁸⁵ per so car no fo cert del seu martiri.^{86a} Car en lo *Kalender* d'En⁸⁶ Beda és dit que el soferí passió en Pèrsia en la ciutat Deyspoli⁸⁷ que avia⁸⁹ nom Lida e és costa Opem.⁹⁰ En autre loc⁹¹ se lig qu'el⁹² soferí pasion per En Dioclecian e'N Maximian, emperadors; e'n altre loc se lig que el soferí pasion sotz En Dioclecian, emperador de Pèrsia,^{92a} / en presència de 'lxx'⁹³ reys del seu enperi.⁹⁴

Georgi⁹⁵ fo de molt noble linatge de Capadòcia,⁹⁶ e vene en la província⁹⁷ de Líbia en la ciutat de Cilena.⁹⁸ Costa la qual ciutat era un estayn, ayxí gran con a mar.⁹⁹ En lo qual estayn estava un drac que¹⁰⁰ aucisia tot lo pòbol¹⁰¹ ab son bufament.¹⁰² Per la cal causa los ciutadàs¹⁰³ li daven¹⁰⁴ totz dies doos fedes,¹⁰⁵ per so que temprassen la sua¹⁰⁶ furor; en altra manera¹⁰⁷ el torbava l'aire,¹⁰⁸ per què motz homes¹⁰⁹ morien. On con¹¹⁰ els no agessen fedes,¹¹¹ els li donaven lurs¹¹² fils,¹¹³ en tant que totz los fils de les gens avia menyatz.

Una vegada, per sort, la fila del rey¹¹⁴ li fo jutjada. E adoncs lo rey, mot irat, dix: —Prenetz tot l'aur e l'argent, e la meytat

V259.6f.: 'eixut o exempt de sensualitat': *el trad. canvià voluptas en voluntat, com es féu en romanç durant molt de temps.*

^{78a}. - O BV: *om.* P.

⁷⁸ i ⁸⁰. - peregrí, -in, P: palegrí, palagrí B: peregrinus V.

⁸¹. - los meyspresamens P: lo menys presament B: contemptu V. 'Menyspreu'.

⁸⁵. - no-provades PB: apocryphas V.

^{86a}. - per so c.n.f. cert del s.m. PB: quod ejus martirium certam relationem non habet V260.3. Construcció no inusitada llavors.

⁸⁷. - Pèrsia en la ciutat Deyspoli P: Pèrsia en la ciutat Diospoli B: Persica civitate Dyaspoli V. *De més a més* P *add. aci* e en autre loc és lest qu'el repausà en la ciutat Deyspoli, *mois que manquen en V i que deuen ser resultat d'un lapsus de repetició d'un copista anterior, que el copista actual intentia salvar malapuntament amb una conjectura.*

⁹⁰. - Opem PB: Joppen V.

⁹². - qu'el P: que B.

^{92a}. - De Persia, *que no figura en V, pot ser interpolació deguda a una variant ms. errònia de praesentia, abreujat psécia amb travessar en la p i titlla en la e.*

⁹³. - 'lxx' PB i Roze: 'lxxx' Graesse.

⁹⁵. - Georgi: Jordi B.

⁹⁷. - província P: província B.

⁹⁸. - Cilena PB: Silena V.

¹⁰⁵. - doos fedes P '*dues ovelles*'; dos oveyles B: duas oves V.

¹¹⁴. - del emperador P [*però cf. infra*]: del princep B: regis V260.21 (*aci i pertot*).

del meu regne,¹¹⁵ e lexatz-me la mia fila, per so que no muyre¹¹⁶ en aytal manera—. Al qual respòs / lo pòbol ab gran furor: —Oges,¹¹⁷ rey, tu fest¹¹⁸ aquest establiment, e ara¹¹⁹ són mortz tots nostres fils,¹²⁰ e ara vols tu salvar la tua¹²¹ fila? Si tu no fas servir¹²² en ta fila aquelò que tu às feyt asordonar,¹²³ nós cremarem tu¹²⁴ e tota la tua¹²⁵ ca[s]sa!—. E quant lo rey o ac ausit,¹²⁶ él plorà de¹²⁷ la sua¹²⁸ fila, dient: ¹²⁹—Oy¹³⁰ què faràs, fila mia dolça! ¹³¹ni què faré eu de tu, ni què diré eu de l'amor filial? Més¹³² volgra veser les tues núpries,¹³³ que eu cuydava fer de tu, molt nobles e molt riques—.

E girà-sse envés lo pòbol, dién:¹³⁴ —Prec-vos que'm donetz espaci¹³⁵ 'viii' dies, en los quals 'viii' dies eu plor la mia¹³⁶ fila—. La qual causa li atorgà¹³⁷ lo seu pòbol, e tornaren a¹³⁸ él en la fi dels 'viii' dies¹³⁹ ab molt gran furor, dién:¹⁴⁰ —Per què pertz¹⁴¹ lo teu pòbol per la tua¹⁴² fila? No veus tu que totz morim / per lo bufament del drac?—. E adoncs, vesén lo rey que no podia desliurar la sua¹⁴³ fila, él vestí-la de¹⁴⁴ vestimens reyals e, ploran e ela abrasan, dix: —Oy me!¹⁴⁵ fila meua: ¹⁴⁶eu cuydava aver de tu fils¹⁴⁷ qui fossen reys; ara vas al drac, qui't devorará¹⁴⁸—. E, ela baysan, dix: —Eu volria, fila, més ésser mort que si ara veg la teua mort!¹⁴⁹—. E adoncs la fila¹⁵⁰ se gità als seus¹⁵¹ peus, e demanà-li¹⁵² benedictió, e con son pare la li donàs, ploran, fo aduyta al drac.¹⁵³ *M.

On co¹⁵⁴ Sen Georgi¹⁵⁵ passàs per aquel loc, él vesé plorar la fila del rey,¹⁵⁶ qui esteu al terme¹⁵⁷ del drac, per què Sent Georgi li demanà què avia. E ela respòs, dién: —Oy, séyer bo, fugi tost,¹⁵⁸ per so que ab mi no mures!—. E Sent Georgi¹⁵⁹ li dix: —No ages temor,¹⁶⁰ fila. Mas diu-me, què esperes,¹⁶¹ ab tot lo pòbol?¹⁶²—.

¹¹⁶. - muyre P 'mori': mura B: moriatur V.

¹¹⁷. - oges P 'oeix, escolta': auges B: tu, o V.

¹¹⁸. - fest aquest cst. P ['feres']: farest est. B: fecisti V260.24. [La trad. potser duria *festes* (o *fest*) est *estudi*].

^{118a}. - e ara... e ara PB.

¹¹⁹. - fils P; enfans B: pueri V.

^{120a}. - de om. B.

¹²⁰. - oy P: oy-me B: heu me V.

¹²¹. - Els 11 mots següents figuren en P (glossa afegida?), no en BV.

¹²². - 'espai, dilació'. B add. de.

¹²³. - oy-me B 'ai de mi': e P [que potser fóra acceptable]: heu me V.

¹²⁴. - El trad. omet una vintena de mots.

¹²⁵. - Terme s'usa avui a les comarques rurals en el sentit de 'paratge rural', que potser és ja el que tenim act. Aquesta frase no figura en el text llatí (V261.7).

¹²⁶. - Oy... tost P: O, sényer, ves-te'n e fugi ben tost B: bone juvenis velociter equum adscende et fuge V [per a fugi 'fugi' de P, cf. Cor. § 46; en canvi *fug*, notes 162 i 171].

¹²⁷. - diu-me P: diges-me B: dic mihi (diu, com a imperatiu 2ª pers., forma arcaica, rara).

116v E ela li dix: —Segons que eu veg, bel séyer,¹⁶⁰ de gran coratye est tu.¹⁶¹ Mas, per què desiyes morir ab mi? Fug¹⁶² tost!—. E Sent Georgi li dix: ¹⁶³—Eu no'm partiré d'ayxi¹⁶⁴ entrò que m'ages dit què às—. E co ela li o recomtàs tot, Sent Georgi¹⁶⁵ li dix; —Fila, / no ages temor, que eu t'ajudaré en lo nom de Jhesuchrist!—. E ela li dix: —O bon cavalier, no vules morir ni perir ab mi! Basta que eu peresca sola, car no'm pories¹⁶⁶ tu deliurar, ans¹⁶⁷ mories ab mi!—. E mentre que disien¹⁶⁸ aquestes paraules, lo drac venc,¹⁶⁹ ab lo cap levat.¹⁷⁰ E adones l'enfanta, tremolan, dix: —Fug,¹⁷¹ bon séyer,¹⁷² molt tost!—.

98r E adones Sen Georgi¹⁷³ puyà sus en lo caval, e guarni-sse¹⁷⁴ del seyal de la crou, e molt ardidament él anà envés él,¹⁷⁵ sí comanan a Déu; e mès-se la lansa davant, e nafrà molt forment lo drac, en guisa que en terra'l gità,¹⁷⁶ e dix a la donzela: —Geta la teua corega¹⁷⁷ en lo col del / drac,¹ e no ages paor d'él—. E con² o fcsés, lo drac la seguí ayxi con³ un ca domde.⁴ E con ela lo menàs en la ciutat, que lo pòbol o vesé,⁵ els fugiren per los mons⁶ e per les forses,⁷ diens: —Mals nos és vengutz,⁸ car nós totz perirem—. E adones Sent Georgi dix:⁹ —No ayatz paor, que Nostre Seyor m'à tramès a vós¹⁰ per so que'us deliure de la pena del drac. Cresetz¹¹ tant solament en Jhesuchrist¹² e bateyatz-vos, e eu auciré-vos¹³ lo drac—. E adones lo rey e tot lo pòbol se bateyà, e Sent Georgi¹⁴ ab l'espasa¹⁵ aucís¹⁶ lo drac, e manà-lo gitar fora la ciutat. E a¹⁷ quatre pareyls de bous él lo fé¹⁸ rosegar entrò en¹⁹ un camp. E bateyaren-se²⁰ en aquel dia 'xx' milia presones²¹ e plus.²² *M.

E'l rey, en onor de Santa Maria e de Sent Georgi,²³ féu fer i' a esgleya molt bela, de la cal esgleya^{23a} ix, deyoys²⁴ l'autar, una font,^{24a}

^{159a}. - ab tot lo pòbol P: tanto populo (spectante) V.

¹⁶⁰. - bel séyer P: bel seyor B: bone juvenis V [(fórmula de cortesia, mès frequent a França: oc. ant. *bels sénher*, fr. ant. *bel sire*, *bel pere*, *bele mere* etc. (d'on fr. mod. *beau-père* 'sogre' etc.). Més avall, però, ho canvia en *bon séyer* (*bel senyor*, *bon senyor* B: *bone domine* V)].

¹⁶⁷. - ans PB: et V.

¹⁷⁷. - zonam V261.23 ('cotretja, cinturó').

⁴. - domde, 'mansuet' DOMITUS 'domat'.

⁶. - mons, per «monts» montes V.

⁷. - forses PB: colles V. Força 'fortalesa' està documentat en Alcm. Però el context i el sentit lògic suggereixen mès aviat que sigui errada per forests 'boscos, país inculte'.

¹⁰. - a vós P: «aysí a vosaltres» B: ad vos V.

¹¹. - cresetz, 'cregueu', del verb *creure*.

¹⁹. - en P: om. P.

²⁰. - bateyaren B: bateyen P: baptisati... sunt V.

²¹. - presones, per «persones», avui es considera vulgar.

^{23a}. - esgleya P: glesa B.

²⁴. - deyoys P: sols B. Dejóys 'sota' (més general dejús) no és rar, sobretot en el segle XIII (derivat de jos < DEORSUM).

116v2 la qual / garex tothom, de tota malautia, qui de l'ayga²⁵ beva. E'l rey oferí a Sent Georgi mot gran aver,²⁶ lo qual él no²⁷ volc resebre, mas manà que fos donat a²⁸ paubres. E adoncs Sent Georgi sertificà²⁹ de 'iiii' causes lo rey, so és: que agés cura de la Gleysa de Déu; e que onrés³⁰ los preveres; e que ausís diligentment lo menestir de Déu;³¹ e que agés memòria dels paubres³² totztemps. E quant ac baysat lo rey, él se'n partí.³³ *M.

98r2 En aquel tems regnava En Dioclecian e'n Maximian, e fo tan gran persecucion de³⁴ crestians,³⁵ que enfre 'i' mes³⁶ ne³⁷ foren coronatz³⁸ 'xvii' milia per martire; e entre molts turmens³⁹ los crestians defalien, e als cuns sacrificaven a les ýdoles. E quant Sent Georgi⁴⁰ o vesec, él n'ac molt gran dolor, e gità porre⁴¹ l'àbit de cavallayria,⁴² e vesti's⁴³ l'àbit dels crestians, e emig⁴⁴ dels / autres él se pausà, e dix en auta vou: ⁴⁵—Los déus de les gens són diables, mas Nostre Seyor Déus⁴⁶ à feytz los cels!—. Al cal lo pretor, irat, dix:

—Con⁴⁷ gauses tu apelar los nostres déus diables? Diges-me: ¿qui est tu,⁴⁸ ni co às nom?—. Al qual Sen Georgi dix: —Georgi⁴⁹ són apelat, e són nat de molt noble linatye;⁵⁰ e vensé, ab Jhesuchrist,⁵¹ la ciutat de Palestina.⁵² Mas tot ho é⁵³ deseparat per so que eu pusca pus francament servir Jhesuchrist⁵⁴—. E co'l pretor no'l pogés enclinar a si, él lo manà pausar en lo tortor, e aquí que fos

²⁵. - qui de l'ayga P: qu'n B: cujus potus V.

²⁷. - no P: no'l B.

²⁸. - a P: als B.

³¹. - diligentment lo menestir de Déu P: devotament lo ministeri de Déu B: *divinum officium diligenter V. Es tracta, doncs, de la Missa o ofici diví. Cf. supra, nota sobre menestir 'misteri'.*

³³. - In aliquibus tamen libris legitur, quod, dum draco ad devorandam pue-llam pergeret, Georgius se cruce munivit et draconem aggrediens interfecit V: *om. P.*

³⁸. - enfre... per martiri B: enfre totz foren mirmatz 'xvii' milia per martire P: infra unum mensem 'xvii' millia martirio coronarentur V262.10. *Un copista o corrector de la familia de P degué entendre els mots un mes ne de l'autògraf (potser escrits umesne o umsne), amb titlla damunt la m i la u com si fossin el ll. omnes i els reemplaçà pel cat. totz; un altre, no entenent el paper que feia ací coronats ho canvià per mirmatz (= mermats, minvats).*

³⁹. - E entre los turmens P: e enfre molts tu. B: unde inter tot tormentorum genera V262.12.

⁴¹. - porre PB 'lluny': abjecit V. *Segons Cor. (pàg. 282), és un mot del rosse-lonès antic, com de l'occità.*

⁴⁵. - e dix en auta vou P: cridan B: exclamavit V.

⁴⁷. - Con P: Qui és tu qui B.

⁵². - vensé... la ciutat de Palestina PB: Palaestinam Christo faventi devici V262.19.

117r1 tot pesseyat.⁵⁵ E / espausà-li⁵⁶ hom deyo's⁵⁷ fales enceses,⁵⁸ que li cremaven les entrales.⁵⁹ E encara [que]⁶⁰ les nafres, [que]⁶¹ après [que]⁶² el les li fé fregar ab sal.⁶³ E en aquela nuyt li aparec Jhesu-christ ab gran clartat, e confortà'l molt dolsament, per la qual visitació fo ayxi confortat que res no temé los turmens. *M.

E quant En Dacià vesec que no'l podia sobrar ab turmens, él apelà un encantador qui avia nom N'Acreysit,⁶⁷ al qual dix: —Los crestians ab los lurs artz no presen res nostres turmens, ni'ls sacrificis⁶⁹ dels nostres déus no presen⁷⁰—. E l'encantador li dix: —Si eu no sobri⁷¹ les sues artz, eu vul⁷² morir e perdrà'l cap⁷³—. Per què l'encantador, desamparada⁷⁴ tota la sua⁷⁵ art, e apelatz los noms dels seus déus, él mesclà verí ab vi e donà'l a beure a Sent Georgi.⁷⁶ Mas lo sant baró lo seya ab lo seyal de la crou; per què, no li féu⁷⁷ mal. Enaprés él li'n donà de pus fort a beure e, feyt lo seyal de la crou sobre si, no li féu mal.⁷⁸ E cant l'encantador o vesec,⁷⁹ él se gità als seus peus; e demanà-li perdó, ploran; e pregà-lo per la vertut de la crou que'l fesés crestià; e'l sendemà⁸⁰ él fo escapsat.⁸¹

98v1 *M. /

En lo segén⁸² dia lo jutye manà pausar Sent Georgi a⁸³ la roda, que era ornada de coltels⁸⁴ ben talans de cada part.⁸⁵ Mes mantenen la roda trencà, e Sen Georgi,⁸⁶ senes mal, fo d'aquel turment deliurat. Enaprés él lo féu metre en una panna⁸⁷ plena de plom fos; per què, Sen Georgi⁸⁸ se seya del seyal de la crou, e estec⁸⁹ layns,⁹⁰ que no li féu mal, ans li plasec, enayxi co si él fos en un bayn ben temprat.⁹¹

⁵⁵. - lo tortor, e aquí que fos tot pesseyat: lo tortor, e que aquí fos tot pesseyat B: tortor PB 'garrot': *equulcum*; *com en occità antic*.

⁵⁶. - espausà-li P: pausà-li B: *appositis* V.

⁵⁷. - deyo's, 'dessota'. Veg. nota 24.

⁵⁸. - enceses P: cremants B: *appositis facibus patentibus* V262.22.

⁵⁹. - entrales P: ventrales (?) B: *viscerum* V.

^{60, 61 i 62}. - En aquests tres llocs P interpola un que sobrer que destorba per al sentit de la frase: e encara... ab sal P: e fasia-li fregar les nafres ab sal B: *viscerum rimis sale plagas ejus fricari jussit* V262.23.

⁶⁷. - N'Acreysit P: N'Acrasit B: *accessivit* V 'féu venir', verb que el traductor interpretà a tort com un nom propi.

⁷⁰. - no presen res: no preseren res P: *menyspresen* B: *parvi pendunt* V.

⁷¹. - sobri 'venço, supero, sotmeto', amb -i rossellonesa, Cor. 43a. També més avall en B, nota 94.

⁷⁶. - los lurs artz... les sues artz... la sua art P: los lurs... les seus [sic]... la seua art B.

⁸¹. - fo escapsat P: *judex decollari fecit* V.

⁸². - segén B: segon P: *Sequenti* V.

⁸⁷. - panna 'paella'. *Rossellonisme*; Cor. 280 i 358 i Grandó 198.

⁹⁰. - layns 'allà dins'. *Documentat en Russell-G., Med. Cat. T. 43.20.*

⁹¹. - que no li féu mal... un bayn ben temprat P: *om.* B: *sed virtute Dei coepit in ea quasi in balneo refoveri* V.

E quant En Dacian o vesec,⁹² él se pensà que l'enganàs per⁹³ paraules blanques, pus que ab menasses / no'l podia apoderar,⁹⁴ ni ab turmens. E dix-li: —*M. Veges, fil Georgi,⁹⁵ de quanta humilitat⁹⁶ són los nostres déus,⁹⁷ qu'it sostenen que no't fan mal, yasia aysò que tu diges mal d'èls. E enquera, que són aparelatz⁹⁸ que't perdonaran si't vols convertir. Fé,⁹⁹ donques, fil meu, aysò de què't prec eu:¹⁰⁰ desempara la tua¹⁰¹ mala fè, e sacrifica als déus nostres,¹⁰² per so que tu sies onratz¹⁰³ per nós e per éls—.

E Sent Georgi dix, rién:¹⁰⁴ —E ¿per què no'm parlest ab blans¹⁰⁵ paraules en lo¹⁰⁶ comensament, e'm volgest turmentar? Vec-te¹⁰⁷ que eu són aparelatz¹⁰⁸ de fer so que tu vols—. *M.

E adoncs En Dacià fo decebut per aquela promesió,^{108a} e manà cridar per la ciutat que vengessen totz a él,¹⁰⁹ per so que veesen En Georgi¹¹⁰ sacrificar.¹¹¹ On, con tota la ciutat fos ben ornada¹¹² per gaug de Sen Georgi,¹¹³ e Sen Georgi entrés en los temples¹¹⁴ de les ýdoles, totz estegren aquí ab él, e el s'aginolà,¹¹⁵ e pregà Déus que destruyís lo temple ab les ýdoles, per la sua¹¹⁶ lausor¹¹⁷ e per convertiment¹¹⁸ del pòbol. E mantenent foc devalà del cel qui cremà lo temple ab¹¹⁹ les ýdoles e ab los preveres, e obrí-sse¹²⁰ la terra, qui¹²¹ deglotí¹²² totes les lurs reliquies.

En aquest loc diu Sent Ambrosi en la *Prefúcia*: «Georgi,¹²³ molt fiel¹²⁴ cavalier de Crist,¹²⁵ dementre que celava¹²⁶ / la sua cres-tiantat;¹²⁷ sols entre'ls autres confessà lo nom de Crist.¹²⁸ Al qual donà la divinal gracia tan gran poder que él menyspresà los manamens del poder terenal, e no ac paor¹²⁹ de moltes penes. O benaurat¹³⁰ e molt noble cavalier, e bataler de Nostre Seyor, qui no tant solament les / paraules¹³¹ del rey temporal asuaüyà¹³² per sa promessió,^{132a} ans escarní lo perseguidor, e les ýdoles d'él gità en abís!». ¹³³

⁹². - per P: ab B.

⁹⁴. - apoderar P: sobrar B: superare V.

⁹⁵. - fil Jordi B: fol Georgi P (però cf. nota 100): fili Georgi V.

¹⁰⁰. - fil meu, aysò de què't prec eu P: fil meu, de so que't prec e B: dilectissime fili, quod horror V.

¹⁰¹. - tua P: teua B.

¹⁰⁵. - blans P (on tot aquest passatge és de lectura força indistinta): blanques B (lliçó clara); veg. el glossari.

¹⁰⁹. - vengessen totz a P: tothom vengés ad B: omnes ad se convenirent V.

¹¹². - ornada (-ata) PV: adordenada B.

¹¹⁵. - s'aginolà P 's'agenollà': cnsaginalo B (?): flexis genibus V.

¹²⁰. - obrí-sse P: obrí's B.

¹²². - deglotí 'va engolir', variant del verb deglutir.

¹²⁴. - fiel 'fidel': físel B, generalment feel en català antic.

¹²⁶. - celava 'amagava': salava B: silentio tegeretur V.

¹³². - asuaüyà P: «assuaüyà» B: 'suavitizà': persuasit V.

^{132a}. - [Sembla que el text de P ha estat deturpat per una de les seves tan habi-

E quant En Dacian ausí¹³⁴ dir so que Sen Georgi avia feyt,¹³⁵ el féu a si amenar Sent Georgi,¹³⁶ e dix-li: *M. — ¿Quins són los teus déus ni ls teus encantamens de tu, home malvat, qui tan gran ausar¹³⁷ às feyt? —. E Sent Georgi¹³⁸ li dix: —No creses, rey,¹³⁹ així ésser con tu dius. Fé so que eu fas,¹⁴⁰ e veyes-me sacrificar altra vegada—. Per què el rey¹⁴¹ dix: —Bé entén¹⁴² lo teu engan, que'm fasses ob-sorbir a la terra,¹⁴³ ayxi con às feyt fer lo temple e ls déus meus!—. E Sent Georgi¹⁴⁴ li dix: —Diges-me, mesquí, los teus déus, quins són que¹⁴⁵ no's pogren ajudar: co ajudaran a tu?¹⁴⁶—.

E, irat, l'emperador¹⁴⁷ dix a N'Alexàndria, muler sua: —Morré¹⁴⁸ defalén, per so cor eu¹⁴⁹ veig que só sobrat per aquest home!—. Per què ela li dix: —Ho ome cruel, maseler¹⁵⁰ ¿No t'o dixí eu motes vegades que no fosses cruel¹⁵¹ als crestians, per so car lur¹⁵² déus se combat¹⁵³ per éls? E ara sàpies que eu me vul fer crestiana!—. Per què l'emperador s'esbalasí,¹⁵⁴ e dix: —O¹⁵⁵ tan gran dolor!¹⁵⁶ No est tu¹⁵⁷ enganada?—. Per què el la féu penyar per los pèls, e ferir mot greument. E enayxi¹⁵⁸ con la turmentaven, dix a Sent Georgi:¹⁵⁹ —O Georgi,¹⁶⁰ lum de veritat!, ¿on te penses que eu vaya con no sia bateyada?¹⁶¹—. E Sen Georgi¹⁶² li dix: —No'n duptes¹⁶³ fila plena de fe, que l'escampament de la tua¹⁶⁴ sanc te serà babtisme e co-rona!—. E adones ela, oran, tramès l'esperit a Déu.¹⁶⁵ En lo seguent dia¹⁶⁷ pres / Sen Georgi¹ / aytal sentència: que per tota la ciutat fos rosegat,¹⁶ e que fos escapsat. *M.

99r1
117v2

E pregà Nostre Seyor que tothom qui li demanàs consel² de

tuals transposicions d'un mot i per algun canvi en les partícules i que diria: «cuy no tant solament «no» asuauyà la promessió del rey temporal per ses paraules»: Quem non solum temporalis regni blanda non persuasit promissio V263.27].

¹³⁸. - a si amenar; adur a ssi B.

¹³⁷. - ausar 'atreuiment'. La forma gosar és molt més comuna.

¹⁴⁰. - Fé so que eu fas: sed mecum perge V. Fé 'fes' Cor. 56a i e. fas 'faig': faç és encara viu a València i Balears. Cor. ho ha sentit també en el Principat i recorda que Fabra deia que era la forma usada a Barcelona en temps del seu pare (gracienc) i fins més tard.

¹⁴¹. - el rey PB: ille V.

¹⁴³. - fasses obsorbir P ('dragar, enfonsar'): que mi fasses obesir B: quia vis me facere absorberi V.

¹⁴⁵. - quins só que P: qui són que B: qui V.

¹⁴⁷. - l'emperador PB: rex V.

¹⁴⁸. - morré B: moré P.

¹⁴⁹. - eu veig que só sobrat P: e'm veg sobrat B: P om. per aquest.

¹⁵⁰. - maseler PB: carnifex V.

¹⁵⁶. - O P: Ot me! B: heu V.

¹⁶³. - No'n duptes P: No't duptes B: nihil haesites V.

¹⁶⁵. - PB ometen aci una cinquantena de mots de V, fins a possidere coelorum V264.13.

¹⁶⁸. - en lo seguent dia pres B: en lo .ii. pres B: sequenti V.

². - consel P: secós B ('socors'): «auxilium» V.

salut, que Déus lo li donés,³ per què li venc divinal vou, as'él dién⁴ que ayxí fos feyt con⁵ avia orat. E, complida la oracion,⁶ perdé⁷ lo cap, e acabà lo seu martire.⁸ *M.

On con⁹ En Dacian se'n tornés¹⁰ en lo seu palau, foc casec del cel qu'il cremà ab los seus ministres. Recomta Gregori de Tors¹¹ que, enayxí¹² con alcun hom¹³ portava les reliquies de Sent Georgi,¹⁴ e albergés¹⁵ en un oratori, lo matí no pogren moure la capsà entrò¹⁶ agren gequida¹⁷ una partida de les reliquies.¹⁸

DE SENT MARCH EVANGELISTA¹⁹

March és enterpretat²⁰ «molt sobirà per manament», e «cert en declinar²¹ e amar». Fo sobirà per manament per raysó de perfectió en vida, per so car²² no tant solament servà los manaments cominals, ans o fé los sobirans, ayxí con són de consel. Fo cert per rasó de certessa e n²³ doctrina, per so car la doctrina del seu evangeli liurà mot certa,²⁴ ayxí co de Sent Pere la après, qui²⁵ era maestra seu. Fo declinat per rasó de pregona²⁶ humilitat, car per molta umilitat se tolc lo det,²⁷ per so que no fos feyt prevere. Fo amars²⁸ per rasó de pena mot cruel,²⁹ car fo rosegat^{29a} per tota la ciutat, e entre aytals turmens él morí.³⁰ O Marc és dit de *marc*,³¹ que és «mal³² gran», qui adoba lo ferre per son colp, e fa sòn quant fèr³³ en l'ancluya.³⁴ Ayxí Sent March, ab la sua³⁵ doctrina del seu evangeli, domda³⁶ / la malesa dels yretyes, e alarga la lausor³⁷ divinal, e comferma³⁸ la Gleysa.³⁹ *M.

118r1

March, evangelista, fo de linatyte de preveres,⁴⁰ e fo prevere de 99r2 Sent Pere Apòstol e discípol / en la divinal⁴¹ paraula; ab⁴² Sent Pere anà a⁴³ Roma. On con⁴⁴ Sen Pere presiqués aquí l'avangeli,⁴⁵

⁴. - *as él P*: a el B, (fet de fonètica sintàctica per al qual Cor. § 32a.)

⁵. - *la oracion*: sa oracion B: oratione V.

⁶. - *martire* P: martiri B.

¹⁸. - la resta del capítol, des de «Legitur in hystoria Antiochenae» V264 om. PB.

²⁶. - pregona um. B: pregon um. P: profundae hum. V.

²⁷. - det P: poule B: pollicem V. Poule < polze és forma desconeguda fins ara, i deguda a la norma de fonètica històrica que estudià Cor., Llcures, p. 216 (alзина > aulina etc.). Poule deu ser també la forma que B duu més avall, encara que en el manuscrit sembli paule (nota 70).

²⁸. - amars P: amar B: amarus V.

³². - mal PB «mall» 'martell gros': malleus maior V265.12.

³³. - fèr 'fereix'. Es conserva avui en parlars baleàrics segons AlcM.

³⁴. - l'ancluya P 'l'enclosa': la encluga B: incudem V. Mot molt discutit; veg. enclusa AlcM. IV, 879, *pallarès i occità enclutge* (Cor. BDC XXIII 286-287).

³⁶. - domda 'domà'. Segons AlcM és un rossellonisme; manca en Grandó.

⁴⁰. - de preveres P: leviticus V.

pregaren los fisels qui cren a Roma que Sent March⁴⁶ escrisqués l'avangeli a memòria dels fisels. Per què el lo-l escrisc ayxí⁴⁷ fiselment, con l'ausi dir al seu maestre Sen Pere.⁴⁸ E Sen Pere lo examinà⁴⁹ diligentment, e trobà'l mot⁵⁰ vertader, e aprovà-lo a totz los fisels per so que'l resebessen. E vesent⁵¹ Sen Pere que Sen Marc estava mot fermes⁵² en la fe, el⁵³ lo tramès en la ciutat d'Aquileya,⁵⁴ en lo qual loc, preïcan,⁵⁵ convertí gran multitud de gens a la fe de Jhesuchrist,⁵⁶ e'l seu evangeli aquí mesex⁵⁷ gequí escrit. En lo qual loc⁵⁸ se mostra, ayxí con el lo escrisc, [en qual loc] l'avangeli que fé Sent March.⁶⁰

Enaprés Sen March elesc⁶¹ per bisbe en aquela ciutat d'Aquileya N'Ermàgoras,⁶² ciutadà de la ciutat, e pregà Sent Pere que'l consercràs⁶³ en bisbe, la qual causa féu molt volenter.⁶⁴ E ayxí⁶⁵ co N'Ermàgoras⁶⁶ regia la ciutat,⁶⁷ el fo pres per los no-fisels, e aquí fo coronat per martiri. E Sent Marc fo⁶⁸ tramès per Sent Pere en Alexandria, e aquí el preïcà la primera paraula de Déu.⁶⁹ E fo de tan gran humilitat que'l / det⁷⁰ se tolc, per so que no fos feyt prevcre.⁷¹ Enperò, per la disposició⁷² de Déu,⁷³ e per la auctoritat⁷⁴ de Sen Pere, *M. el fo feyt bisbe, e'l tramès en Alexandria. E quant el⁷⁵ fo intrat⁷⁶ en Alexandria, sobtament li fo rot e solt⁷⁷ lo seu calcer; ^{118r2} la qual causa el entès en esperit, per què dix: —Verament moit espesegat⁷⁹ fé Nostre Seyor lo meu camí, ayxí que'l diable no'm porà⁸⁰ empaxar pus, que d'obres mortes m'a lo Seyor absolt.⁸¹ *M.

On, veén⁸² Sent Marc un home⁸³ cosyn sabates «velles», en⁸⁴

⁴⁷. - lo-l escrisc ayxí P: los scrijscha enaxí B: Quod... conscriptit V.

⁵¹. - B: vesec P: videns V.

⁶⁹. - P: scrich B: (devotione congrua) reservatur V.

⁶¹. - elesc P 'va elegir': elegit o més aviat elegic B.

⁶³. - Aquilegiensem V: d'Equilensa B: deliquensa P.

⁶⁴. - B: om. P.

⁶⁰. - *unes 14 ratlles de V (començant amb «In primo autem introitu», Graesse 265, fins a «Tanta autem humilitatis dicitur fuisse»): om. P.*

⁷⁰. - det P: paule B: pollicem V; veg. nota 27.

⁷⁷. - rot e solt 'romput i deslligar': squinsat B: calceamentum eius ruptum est atque solum V266.19.

⁷⁸. - calcer 'culçat' [avui forma dialectal, sobretot del català occidental].

⁷⁹. - especeyat P: es pesseyat B: expeditum V266.20. [Tot i que *especejar* (-yar) 'destrossar' és tan conegut i tan corrent en el nostre text (ço que precisament explica l'error dels mss.), ací el context i el model llatí revelen que es tracta d'un altre significat i d'un altre mot, probablement EXPEDICATUS > *espe(s)egat* 'expedit, desembarassat', estudiat per Cor. BDC XIX, 27].

⁸¹. - *Sembla que hi ha malentès del sentit de l'original, cf. V266.22.*

⁸³. - un home cosyn sabates P: un home vel cosyn sabates B: vidit... quendam vetera consuetem, eidem calceamentum tradidit corrigendum V266.23 [l'arquetype devia dur *un home cosyn sabates velles*, adj. que seria oblidat i després interlineat per un dels copistes anteriors: P no el veuria i B el posaria fora de lloc i mutilant-lo].

aquel éi liurà lo seu causer⁸⁵ per adobar. E ayxí co'l li dobava,⁸⁶ éi se nafrà la mà sinestra,⁸⁷ per què cridà autament: —Un déus!^{87a}—. La cal paraula ausida,⁸⁸ lo baró de Déu dix:⁸⁹ —Verament bo à feyt Déus lo meu camí—. *M.

99v1 E féu brac⁹⁰ / ab la saliva, de terra, e untà-li'n la mà; per què, fo manbes⁹¹ garit. On quant l'ome vesé⁹² tan gran miracle, éi lo menà a la sua⁹³ casa, e demanà-li d'on era ni qui era. E aquel li dix: —Eu volria veser l'avangeli⁹⁴—. Per què Sen March li dix: —Eu lo't⁹⁵ mostraré—. E preicà-li⁹⁶ Jhesuchrist, e bateyà éi⁹⁷ ab la sua⁹⁸ compaya. *M.

E quant los barons de la ciutat ausiren dir que un galileu y era vengut, qui meyspresava los sacrificis dels déus, éls lo feren espïar. E cant éi^{98a} conec aquelò, éi féu⁹⁹ bisbe aquel home qui avia curat, e¹⁰⁰ avia nom Anian,¹⁰¹ c'naprés éi se n'anà a Pentàpolim. *M.

E con aquí agés estat per dos ans,¹⁰² altra vegada éi se'n tornà en Alexandria,¹⁰³ e trobà¹⁰⁴ aquí moltz feels; e'ls bisbes dels temples de les ýdoles puyaren¹⁰⁵ que'l pogessen penre.¹⁰⁶ On con¹⁰⁷ en la festa de Pasca^{107a} cantàs missa,¹⁰⁸ vengren / aquí totz los bisbes,¹⁰⁹ e mescren-li i'¹¹⁰ corda per lo col, e tiraren-lo per¹¹⁰ tota la ciutat, diens:¹¹¹ —Tirem En Búbalum¹¹² als locs de *buculi*¹¹³—. La sua¹¹⁴ carn caýa¹¹⁵ en terra, e la sua¹¹⁶ sanc regava les péres. *M.

Aprés aysò éi fo enclaus en la càrcer, e aquí éi fo confortat per l'àngel; e Déus¹¹⁷ Jhesuchrist lo visità¹¹⁸ e'l confortà, dién:¹¹⁹ —Pau

⁸⁵ - causer 'calçar', Veg. n. 78.

⁸⁶ - adobar... col li dobava P [forma insòlita, potser falta per li adobava]; co l'adobava B: tradidit corrigendum V266.23.

⁸⁷ - sinestra P: sinistra B.

^{87a} - unus Deus! V [o sigui 'déu únic', forma llatina calcada pel traductor].

⁸⁸ - ausida B: ausi P: audito V.

⁹⁰ - féu brac P: fé bragh B: factoque luto V 'féu fang amb terra i saliva'.

⁹¹ - manbes 'tot seguit': mantenenent B: continuo V266.27. Cf. 64v2.

^{98a} - o add. P no B.

¹⁰⁵ - trobà... ýdoles: atroba aquí mots homes fíels els bisbes dels temples de les ýdoles puy. B: troba aquí moltz dels bisbes de les yd. e dels temples de les yd. puy. P: et fideles ibidem multiplicatos invenit, pontifices autem templorum cum comprehendere conabantur V266.2f. En P hi ha diplografia; si la trad. o l'arquetipus duïen fíels (o feels) en lloc de fíels el seu error s'explica encara millor. Puyaren pf. de punyar 'esforçar-se per'.

^{107a} - Sent March add. B.

¹¹¹ i ¹¹⁵ - e add. P no B.

¹¹² i ¹²⁴ - En Búbalum P: bubalum V. El traductor interpreta erròniament el mot llatí bubalum 'brúfol' com a nom propi.

¹¹³ i ¹²⁵ - de buculi B: d'En Butuli P: bucculi V. Cf. nota 103. Mot estrany al lèxic llatí corrent, però bucus fou usat ja per algun autor clàssic en el sentit de 'jòneç, toro jove'. El traductor català no entenent-ho el prengué per un nom propi.

¹¹⁶ - casia B: e caya P.

sia ab tu. March, evangelista meu. No ayes paor,¹²⁰ car eu són ab tu, per so que te desliure —.^{120a} Quant fo feyt dia, éls li meseren la corda per¹²² lo col, e tiraren-lo sà e là,¹²³ cridans: —Liuratz En Búbalo¹²⁴ als locs de búculi!¹²⁵—. E dementre que'l tiraven, él fasia gràcies a Déu, dién: —En les tues¹²⁶ màs¹²⁷ coman¹²⁸ lo meu esperit!—. E, aysò dién,¹²⁹ l'esperit n'ixí.¹³⁰ *M.

99v2 On co'ls¹³¹ pagàs¹³² lo volgessen cremar, sobtament l'ayre¹³³ se torbà, e casec péra, e tronà, e lampeyà;¹³⁴ per què, cascú s'esforsava de fugir, e'l sant cors gequiren aquí ses¹³⁴ tocamen; e'ls crestians scheliren lo seu cors ab¹³⁶ reverència en la glesa. /

118v2 Fo la forma de¹³⁷ Sent March aytal: avia lonc nas, e grans siles,¹³⁸ e bels uls,¹³⁹ e longa barba. Era de bela forma,¹⁴⁰ e de migana¹⁴¹ etat; canut escampat;¹⁴² per atalentament fo continent, e ple de la gràcia de Déu.¹⁴³ E en l'ayn de la encarnació de Jhesuchrist,¹⁴⁴ que hom disia 'cccc'lx'viii',¹⁴⁵ los venecians,¹⁴⁶ ab armes, portaren lo cors de Sent March d'Alexandria en Venèsia, en lo qual loc feren¹⁴⁷ gleysa, a¹⁴⁸ onor d'él, de / mdt bela obra.¹⁴⁹

En aviró de l'an¹⁵⁰ de Nostre Seyor 'm'cc'xii'¹⁵¹ *M. en la ciutat de Papia,¹⁵² e'l covent dels Frares Preyçadors, fo un frare religiós e de santa vida qui avia nom En Julià, e era nat en la ciutat de Faventina.¹⁵³ Era molt jove de cors, mas era vel de pensa, qui, en la sua¹⁵⁴ malautia derera trebalant, co'l prior del monestir fès enquisición sobre'l seu estament, e vesés la sua mort aparelada,¹⁵⁵ mantenenent li viu¹⁵⁶ la cara¹⁵⁷ enblanqueyda,¹⁵⁸ [e]ab les mans e ab lo cors tot;¹⁵⁹ «e'l cridà: —Donatz loc, frares, per so car per gran gaug ixià l'ànima¹⁶⁰ del cors fora, per so cor eu ausí tan alegres novelles¹⁶¹—.

^{120a}. - per so que te desliur, e quant... P: per so que te desliure, e quant B: ut crum te V. La forma normal de subjuntiu és desliure i així ho posa P en el 98r (n. 10-11); cal entendre «desliur» e quant» o més aviat «desliure; quant».

¹³⁴. - lampeyà P «llampegà»: lampà B: fulguraque coruscant V.

¹³⁸. - siles P «celles»: celes B: supercilio V. AlcM registra la forma cilla 'cella', donant-la per un gal·licisme emprat al Rosselló (supòsit que sembla contradit per aquest text del segle XIII).

¹⁴². - canut escampat P (carnut B): canis adpersus V267.19. O sigui 'canut escampadament, amb cabells blancs aci i allà'. No hi ha notícia que es vagi usar canes 'cabells blancs' en català ni occità antics.

¹⁴³. - Affectione continens, gratia Dei plenus V267.20. Unes 9 ratlles des de «Beatus autem» fins al paràgraf 2 de Graesse 267, om. P.

¹⁴⁵. - V (377 P: 467 B).

¹⁴⁹. - Un llarg fragment de V, des de «Quidam namque namque mercatores Veneti», Graesse 267, fins al paràgraf 9, Graesse 270, om. trad.

¹⁵¹. - V: MCCXLI P.

¹⁵². - apud Papiam V Papia, 'Pavia' Itàlia.

¹⁵³. - Faventina PB: Faventinus V: 'Faenza'.

¹⁶¹. - tan alegres novelles B: cans alegres novels P: jam jucundos rumores audivi V.

E, leva(n)tz les màs¹⁶³ envés lo cel, él comensà a dir: —Adud¹⁶³ de la càrrecer la ànima mia,¹⁶⁴ etc. ¹⁶⁵—. E, entre aquestes paraules,^{165a} él s'adormí. E vesce Sent Marc qui li venc e's pausà¹⁶⁶ costa lo seu lit,¹⁶⁷ e ausí i^a vou, a¹⁶⁸ él dient; ¹⁶⁹—Què fas aquí, March?—. E él dix: —An¹⁷⁰ aquest qui's mor són vengutz,¹⁷¹ per so cor lo seu menestir¹⁷² és acceptables¹⁷³ a Déu—. *M.

E altra vegada la vou li dix: —Per què entre'ls autres sants màgerment est tu¹⁷⁴ vengut a él?¹⁷⁵—. —Per so car ac a mi especial devoció¹⁷⁶ e'l loc on lo meu cors jmi visità ab devoció. E per sò són¹⁷⁷ vengut / a él visitar en la sua mort—. *M. Enaprés albatz¹ onpliren tota la casa,² als quals dix Sent March: —Per què etz³ sà vengutz?⁴—. ^{119r1} E éls li dixeren: —Per so que aquesta / ànima presentem en⁵ l'esgardament de Déu⁶—. E, quant fo despertat lo frare per lo prior de la casa, del cal eu ausí aquestes paraules, de mantenent li⁷ recomtà so que¹⁰ avia vist, e ab molt gran gaug él s'adormí a¹¹ Déu.

DE SENT MARCEL·LI¹²

Marcel·li regí 'ix' ayns e 'iiii' meses la Glesa de Roma. E aquí fo pres per manament d'En Dioclecian,¹⁴ e fo adut¹⁵ davant les ydoles per sacrificar. Mas con él fer no o volgés,¹⁶ e per aysò esperàs motz turmens a soferir,¹⁷ per paor de passion dos gras¹⁸ d'ensens,¹⁹ per sacrifici, davant lus pausà.²⁰ E adoncs fo gran l'alegrament²¹

¹⁶². - gratiarum actio exsolvitur V269.2.

¹⁶³. - Adud P: 'duu': aduu B: educ V; -d *grafia arcaica per -u*, Cor. pp. 300, 283-4.

¹⁶⁴. - la càrrecer P: la càrcera B.

^{165a}. - Inter haec V270.1f.

¹⁶⁷. - lit PB: locum V.

¹⁷². - *menestir*, 'servei, ministeri': menesteri B: ministerium V. ¡Vegeu nota supra.

¹⁷⁵. - él P: ssi B: eum V.

¹. - *Enaprés albatz* P: Et ecce quidam albatz totam domum compleverunt V271.7: des hommes couverts d'aubes blanches Roze I 308.24.

². - tota la c. B: om. P.

³. - *etz*, 'sou', Cor. 56c.

⁴. - *etz vengutz* P (plural): «vengut» B.

¹¹. - a P: en B: in V.

¹². - *MARCEL·LI* P: *MARÇEL* B: Marcellino papa V.

¹⁴. - et Maximiani V: om. P.

¹⁵. - adut P: aduyt B.

¹⁸. - gras P 'grans': grana V; Cor. 38a.

¹⁹. - d'ensens P: «d'ansès» B.

²². - Verumtamen in capite infirmato fortia membra resurgunt et minas principum parvi pendunt V: om. P.

de la gent no-fisel, e'ls fisels ne foren mot iratz.²² E adoncs, e'ls²³ fisels se n'aneren al sobirà bisbe, e'l repreyren²⁴ molt d'aquel fali-ment.²⁵

Per què él, penedent, se plorà, e él metex se depossà, mas tot lo pòbol lo elec²⁶ altra vegada. E quant los emperadors o ausiren dir, éls lo feren²⁷ penre altra vegada e, con él no volgés en alcuna²⁸ manera sacrificar, éls lo manaren escapsar. E altra vegada [él] cresch²⁹ la furor dels enemics, ayxí que enfre un mes auciren 'xvii' mília crestians. E ayxí co Sent Marcel·li devia hom escapsar, dix que no era digne d'ésser sebelit entre crestiàs;³⁰ e per aysò él esco-
 119r2 menyà³¹ tothom qui's presumís ni's fessés al seu soterar.³¹ Per la cal causa / estec lo seu cors a sebelir³⁴ 'xxx'v' dies.³⁵ Aprés aysò Sen Pere Apòstol aparec a Sen Marcel, sucesidor³⁶ de Sent Mar-
 100r2 cel·li,³⁷ dién: --Frare Marcel, e per què no'm sebeleis?³⁹—. Al qual él / respòs: --¿E no est tu⁴⁰ sebelit, séyer,⁴¹ lonc temps à?⁴²—. E l'apòstol li respòs: --No-sebelit me recomti,⁴³ aytant con yo⁴⁴ veg qu'En Marcel·li no és sebelit—. Per què él li dix: --¿E no saps tu, séyer,⁴⁵ que él desvedà⁴⁶ tot home qui'l sebelis?—. E Sen Pere li dix: --¿E no és escrit que sel qui s'umilia serà exausat?⁴⁷ Per què tu o degres⁴⁸ entendre e gardar.⁴⁹ Vé,⁵⁰ donques, là e sebelés-lo als meus peus⁵¹—. Per què⁵² anà là e obesí als seus manamens.⁵³

DE SENT VIDAL⁵⁴

Vidal vol aytant dir con «vivent aytal», car aytal qual vivia defora per obra, aytal era dins⁵⁵ en son cor. O Vidal és dít de 'vida' o de

²². - *els* P; *los* B; *tunc fideles conveniunt* V271.22.

²³. - *repreyren* P; 'van reprendre': *represeren* B; *redarguunt* V.

²⁵. - «Quod ille cornens in concilio episcoporum se supposuit iudicandum. Ad quem illi: absit ut summus pontifex ab aliquo iudicetur, sed tu in te collige causam tuam et proprio ore te dijudica» V: *om.* P.

²⁶. - *elec* P; *elegi* B.

²⁹. - *cresch* 'cresqué' B; *cresec* P; *iterum crevit furor hostilis* V271.33.

³⁰. - 'excomunicà'.

³¹. - *escomenyà... soterar* P; *ideo omnes qui se sepelire presumerent excomunicauit* V271.37 (*Lió 1510, 50r1*).

³⁴. - *a sebelir* P; *corpus eius insepultum remansit* V.

³⁹. - *p.q.n. sebeleis* 'per què no m'enterres, sebolleixes?'; *sepelis* V. *Cor. 31*. Cf. *coregeys* 'corregeixes' 97r1.

⁴⁴. - *yo* P; *eu* B. *Cor. 40*.

⁴⁶. - *desvedà* P; *vedà* B; *anathematizavit* V.

⁴⁷. - *qui s'umilia serà exansat* P; *qui s'umiliarà serà exalsat* B; *qui se humiliat, exaltabitur* V.

'forsa esgardans per ales';⁵⁶ so és: gardans si ab ales de vertutz.⁵⁷ La passió del qual fo atrobada en lo libel⁵⁸ d'En⁵⁹ Gervasi e d'En⁶⁰ Protassi.⁶¹ *M.

Vidal, cavalier e cònsol,⁶² de la sua⁶³ muler, Na Valèria, engendrà En Gervasi e N Protasi. E aquel, ab En Paulí, jutye, intrà⁶⁴ en la ciutat de Ravenna. On co aquí un crestià metye,⁶⁵ qui avia nom Ursian,⁶⁶ après motz turmens éi lo vesés degolar, e'l metye s'espaior-dís,⁶⁷ cridà a⁶⁸ éi Sen Vidal, dién:⁶⁹ — O frare, Ursian,⁷⁰ metye, no't vules aucire⁷¹ a mort perdurable: tu, qui solies los autres sanar, / e qui est⁷² vengut a la victòria per moltes passions, no vules la corona perdre qui t'és per Déus aparalada—. E quant Ursian o ausí,⁷³ éi fo molt comfortat, e penedi-sse⁷⁴ de la sua paor, e pres lo martire⁷⁵ volenterossament. E Sen Vidal lo féu sebelir mot onradament. E puy⁷⁶ no volc venir a N⁷⁷ Paulí, son seyor. Per què'n fo molt irat: per so cor as'éi⁷⁸ no volc venir, / e per so car no gequí N'Ursian⁷⁹ sacrificar, e magerment⁸⁰ car se mostrà crestià. Per què'l fé pausar en lo tortor.⁸¹

Al qual En Vidal dix: — Molt est⁸² fol si mi cuydes decebre, qui m'esforsí⁸³ dels autres a desliurar⁸⁴—. E N Paulí dix als ministres: — Ductz-lo⁸⁵ a la victòria;⁸⁶ e si no vol sacrificar, fetz aquí un clot molt preon⁸⁷ entrò en ayga,^{87a} e aquí vosaltres⁸⁸ lo sebelitz tot viu⁸⁹—. La qual causa éls feren; ⁹⁰ e'l prevere qui aquel

⁵⁶ - de forsa... de vertutz P: vitalis... id est tuens se alis virtutum V (*el tra-
ductor entén malament tuens 'el qui es protegeix' en el sentit de tueri 'mirar'*).

⁵⁷ - una cinquantena de mots fins a volabat in se ipsum V: om. P.

⁵⁸ - libel P: libello V 'libret'.

⁶² - cònsol B: id. (o consel??) P: consularis V.

⁶⁶ - Ursian P: Ursià B: Ursicinum V272.16f.

⁶⁷ - B: s'espaiordi P.

⁷⁵ - martire P: martiri B.

⁷⁸ - as el P: om. B.

⁷⁹ - gequí N'Ursian P: gequia N'Ursià B: Ursicinum... retraxit V.

⁸⁰ - magerment P: majorment B.

⁸¹ - tortor 'garrot'. Com en 98r2.

⁸³ - PB: alios semper studui liberare V272.3f. *En realitat és dubtós si és pf.
o pres.1.*

⁸⁵ - Ductz-lo P: Portatz-lo B: ducite V.

⁸⁶ - victòria P *traduint palma* V. [*Sembla tractar-se de l'accepció secundària
d'aquest mot llatí, en què s'aplicava a un cauteri en figura de palma, usat pels manes-
cals per cremar o cauteritzar membres malalts de les bèsties; instrument que després
transmeté el seu nom a una eina de martiri per cremar parts del cos dels torturats;
P va pendre palma en el sentit de 'victòria' J. C.]*

⁸⁷ - preon P: pregon B.

^{87a} - entro en a. PB: donec perveneritis in aquam V272.1f. *Expressió el·líp-
tica? o locució que no ens és coneguda?*

⁸⁸ - vosaltres P: vós B.

⁹⁰ - et beatum Vitalem ibidem vivum sepelierunt, sub Nerone, qui coepit
circa annum domini LII V: om. P.

consel donec ⁹⁵ mantenent fo pres per lo diable, e fo aurat per 'viii' dies; e en aquel loc el cridà, dién: —Cremes-me. Sent Vidal!—. E'l 'viii' dia el fo gitat per lo diable en un ⁹² flum, e aquí el morí mesquinament. E la muler de Sent Vidal, co se'n tornàs a Milà. ela atrobà alsquens qui sacrificaven a les ýdoles; e con ⁹³ la pregessen que menyés ⁹⁴ aquelò qui era sacrificat a les ýdoles, ela respòs: —Crestiana són, e no m'és legut menyar dels ⁹⁵ vostres sacrificis—. E quant ⁹⁶ o ausiren, éls la feriren molt fort; ⁹⁷ en tant que'ls homes seus, ⁹⁸ qui / eren ab ela, ⁹⁹ la'n portaren, mig viva, ¹⁰⁰ entrò a Milà; en lo qual loc ¹⁰¹ se n'anà a Déu.

DE UNA VERGE QUI FO EN ANTIOXA¹⁰²

Fo una verge en la ciutat d'Antioxia, de la qual Sent Ambrosi recomta la sua ¹⁰³ ystòria en lo *Segon libre de les verges* en aquestes paraules, dién: ¹⁰⁴

«Fo una verge en Antioxia,¹⁰⁵ que fugia per so que hom no la pogés ¹⁰⁶ veser. Mas màgerment ¹⁰⁷ se gardava dels homes nonèdeus.¹⁰⁸ E enayxi la santa verge de Déu ¹⁰⁹ promès a Déu viure castament; per què, restrès la vista ¹¹⁰ dels homes nonèdeus,¹¹¹ per so que per éls no fos amada. Vec-vos ¹¹² la persecucion dels crestians. E la pucela ¹¹³ / no sabia fugir; e era molt paoruca ¹¹⁴ que vesés ¹¹⁵ cels qui són ¹¹⁶ enemics de castetat;¹¹⁷ e aparelà lo seu coratye a vertutz molt religiosament, per so que no temés mort, e visc tant castament con si esperés ¹¹⁸ mort. Venc a ela gran esperansa de veser lo dia de la sua corona. Visc la pucela e'moltz ¹¹⁹ grans does ¹²⁰ batales: de castetat e ¹²¹ de religion. *M.

Mas quant veseren la fermetat de la sua religion, veén ¹²² que

⁹⁸. - B: el copista de P ha posat seus quatre mots més enllà.

¹⁰⁰. - mig viva P: mig morta B: semivivam V.

¹⁰². - Antioxa, -oxia P: virgo Antiochena, Antiochie V.

¹⁰⁷. - Mas magerment: E majorment B: Sed quo magis V.

¹⁰⁸. - dels homes nonèdeus P abreuja dràsticament així un llarg passatge d'una quarantena de mots de V, fins a amator exoptat V273.21.

¹¹⁰. - restrès la vida P: restrench la vista B: restrinxit... facies V.

¹¹². - Vec-vos 'heus aquí que sobrevé'.

¹¹³. - pucela P: 'poncella, donzella': punçela B. Cor. pàg. 359.

¹¹⁴. - paoruca P 'poruga': paoruga B: actate pavida, ne incideret in insidiatores pudoris V273.6f. Variant documentada en Ginebreda, AlCM.

¹¹⁷. - castetat B: cascar (??) o castat P: pudoris V.

¹¹⁹. - pucela P 'poncella, donzella': punçela B: puella V; 'La donzella visqué enmig de dues batalles molt grans'.

¹²⁰. - grans does P: dos greus B: duplex V.

¹²¹. - B: om. P.

era aparelada, per paor de castetat, de resebre turment; e que avia vergoya de vaser éls, se pensaren con li tolrien la speransa de castetat e la seua religion, disent que li tolrien lo cors: ¹²³ o sacrificaria a les ýdoles o la pausarien ab les putanes. Vec-vos ¹²⁴ en qual manera colen los / seus dcús sels qui ayxí se vengen, ^{124a} ni en qual manera viven sels qui enayxí jutyen! Per què la pucela no's ¹²⁵ duptà ges ¹²⁶ de la sua religion, mas ¹²⁷ ac paor de la sua ¹²⁸ honestat. Per què dix entre si:

—Qué farem? Vuy nos ¹²⁹ és aparelada la corona de verginitat o ¹³⁰ de martire, ¹³¹ la una de les quals nos volria hom tolre. ^{131a} Mas no és lo nom de vergenitat ¹³² conegut là on se nega ¹³³ lo Fasedor de vergenitat. ¹³⁴ Roab ¹³⁵ fo putana, mas pus que cresech ¹³⁶ en Déu ela atrobà salut. E Judit, per so que plagés a l'aültre, ¹³⁷ ela's vestí mot ben; la qual causa féu per religion, e no per amor; per què, negú no la jutyava aültra. Ben succeïc ¹³⁸ aquesta a l'exempli; per so car ¹⁴¹ si aquela, que's liurà a religió, [e] servà honestat e la sua ¹⁴² terra, per aventura e nós, servan ¹⁴³ la religion, servarem ¹⁴⁴ la castetat. La cal causa, si Judit volgés més castetat que religion, perduda la terra, ela perdera la sua castetat—.

Enperamor d'aysò ¹⁴⁵ aquesta verge, ¹⁴⁶ enformada per aytais ¹⁴⁷ exemplis ensems tenc ¹⁴⁸ en son coratye les paraules de Déu, per les quals: 'qual que qual ¹⁴⁹ perderà ^{149a} la sua ¹⁵⁰ ànima per mi, atrobarrà ¹⁵¹ / aquela'. Per què plorà e calà: per so que, ploran, calàs, que res

¹²⁹ - nos P; no B.

^{131a} - ... aparelada l.c.d.v. o de m... tolre P: ... ap... v. e de m... tolre B: hodie, aut martir aut virgo, altera nobis invidetur corona V274.6. *Graesse deu puntuar malament en posar hodie dins la interrogació.*

¹³³ - se nega B: se veyra P: negatur V 'és negat, hom renega de'.

¹³⁴ - una cinquantena de mots de V, fins a Sed Deo simus V274.13: om. P.

¹³⁵ - Roab P: Raab V, *personatge bíblic.*

¹³⁶ - cresech 'cregué' B: cresc P.

¹³⁷ - aültre: adulteri B: altre P: adultero V, *variant mig-popular d'adülter, no rara a l'Edat Mitjana* AlcM. *Més avall:* aültra P: adülte B: adulteram V.

¹³⁸ - P: succesich B: successit V, 'recixí, tingué èxit'.

¹⁴³ - nos servando V: no servan P: nos servaren B 'posser jo també (e nós) tot guardant (tot restant fidel)'.

¹⁴⁴ - servarem B: servaren P: servabimus V.

¹⁴⁵ - Enperamor d'aysò. *Forma amb doble aglutinació d'«en per amor de».* Veg. *emperamor* AlcM. IV, 791.

¹⁴⁹ - qual que qual P: cal q. cal B: quicunque perdidit animam suam propter me, inveniet eam V274.21.

^{149a} - perdere P: perdra B: perdidit V. Dubtem entre accentuar la forma de P com a futur o deixar-la, com a condicional-plusquamperfect, sense accent. Però un futur *perderà* amb *e* interna seria (encara que avui s'usi) inaudit al Edat Mitjana.

no dixés contra la sua¹ honestat. Per quèns podem estimar si pequera² de son cors³ sela qui⁴ no volia pecar ab les paraules». ⁵

DE SENT PERE, MARTIR, DELS PREYCADORS⁶

120r2 Pere és enterpretat «conoxent»⁷ / o «descausat». O Pere⁸ és dit de *petros*, que és «ferm». E per aquestes causes són entesses 'iii' priviletjes que⁹ foren a¹⁰ Sent Pere.¹¹ Fo él preycador¹² mot bon, e d'aquí fo dit «conoxent»,¹³ per so car él ac perfeyta conoxensa¹⁴ de les escriptures, e conec tot so que's convenia a la preicacion.¹⁵ Fo verge mot pur, e d'aquí fo dit «descalsat»,¹⁶ per so car dels¹⁷ peus de les sues voluntatz¹⁸ tota l'amor dels mortz descausà e despulà, per so que no tant solament per cors,¹⁹ ans per pensa fo verge. Lo 'iii' privilege fo que²⁰ fo màrtir de Déus²¹ gloriós, e d'aquí fo²² ferm; per so quar²³ lo martire²⁴ sostenc molt baronilment²⁵ per la defensió de la fe.²⁶ *M.

Pere fo novel màrtir de l'Orde dels Preycadors, e bataler de la fe molt bon. E nasc en la ciutat de Verona; e aquí él fo con a lum resplandent,²⁷ e ayxí con a liri molt blanc,²⁸ e con a rosa vermela nayxent²⁹ d'espines: quant dels parens³⁰ seus, qui eren sècs per eror, él nasc molt resplandent preycador,³¹ e de corruputz de cors e de pensa ixi³² verginal honor, e d'espines destinades a perdurable foc ixi lo molt noble màrtir. Car los parens de Sent Pere foren homes³³ no-fesels e iretjes; de la qual eror se gardà tot nèdca.³⁴

On, con³⁵ él fos en etat de 'viii' ayns e tornàs de la scola, él fo demanat per son oncle³⁶ què avià après. / Per que³⁷ li dix que'l creu-en-Déu avia après, que disia enayxí: ³⁸ «Eu creu en Déu, lo Pare Tot-/poderós, Fasedor del Cel e de la Terra», etc.—. Mas co'l seu oncle li dixés que aquel déus no avia feytes les causes vesibles,³⁹ —ans eren creades per lo diable totes causes⁴⁰ que nós vescu—, en-

². - *pequera* P: peccara B: adulterare potuerit V, plusquamperfet 'hauria peccat' C 50c.

⁵. - *ab les paraules* P: ab ses paraules B: voce V; *la resta d'aquesta llegenda; començant amb Jamdudum verecundabatur*, pàg. 274 de Graesse, fins al Capítol LXIII, pàg. 277, om. P.

⁶. - *DE SENT PERE, MARTIR, DELS PREYCADORS* P: DEL NOM DE SANT PERE, PROLECH, B: e De sancto Petro martire V.

⁷. - *conoxent* P: conexent B: agnoscens V.

¹⁴. - *conoxensa*: conexensa B.

¹⁶. - *descalsat* P: descausan B: discalcians V.

²⁵. - *baronilment* PB: constanter V.

³⁰. - *parens* P: pares B: parentibus 'pares' Cor. pàg. 358.

³⁶. - *oncle* P: avuncle B.

però⁴¹ l'enfant volia més dir e afermar ayxí con avia dit, e així co escrit era o volia pus creure. E'l seu oncle⁴² s'esforsava per auctoritatatz que'l gités⁴³ d'aquela entencion; les cals auctoritatatz⁴⁴ l'emfant, ple⁴⁵ de Sent Esperit, li aportà contre él,⁴⁶ e'l redé vençut en ses al·legacions.⁴⁷ Lo qual ne fo mot confós; per què, o recontà al⁴⁸ seu pare, e dix-li que trasqués d'escola⁴⁹ l'emfant de tot en tot, dién: ⁵⁰ —Mot me tem⁵¹ que cant él serà enseyat en aquela fe,⁵² que destrua⁵³ la nostra fe—. E ayxí, no-sabent, dix ver e profetà,⁵⁴ enayxí con féu Cayfàs. Mas car la causa se fasia per Déu,⁵⁵ lo pare no vole consentir als amonestamens de son frare;⁵⁶ e pensà,⁵⁷ quant l'enfant seria ben enseyat en gramàtica, que él lo fesés⁵⁸ enseyar en la lur⁵⁹ secta. *M.

On co l'enfant vesés que no era segura causa d'abitar ab escurpions,⁶⁰ él menspreà lo món e'ls parens; per què, tot nèdeu,⁶¹ se n'entrà en l'Orde dels Preycadors.⁶² En lo cal orde él visc molt lausablament, segons que⁶³ demostra Innocent,⁶⁴ papa, en la sua⁶⁵ letra, dién: ⁶⁶ «Co Sen Pere se tolgés dels engans del segle en sa enfantesa, molt lausablament⁶⁷ él intrà en l'Orde dels Preycadors.⁶⁸ En lo qual orde esteç / 'xxx' ayns ab moltes vertutz,⁶⁹ e profità molt en la defensió de la fe, per la qual tot ardia de voluntat;⁷⁰ en la qual batala avia motz durs enemics, mas él los sobrà físelment ab lo seu martire.⁷¹ E enayxí Sen Pere, ferm en la péra de la fe, enaprés él, ligat⁷² a la péra de sa⁷³ passió a la péra de Christ, / puyà dignament⁷⁸ coronador.

E servà virginitat de cors e de pensa totz temps, enayxí que anc no pecà per⁷⁴ tocament criminal, segons que és provat per los sens confessors. E car lo sér⁷⁵ de Déu era, qui era⁷⁶ delicadament noyrit,⁷⁷ s'endressà a⁷⁸ Nostre Seyor, «e» la sua⁷⁹ carn destrens⁸⁰ mot sovèn⁸¹ ab poc menyar e [a]⁸² beure; per so que no casegés en la

⁴⁸. - «ho recontà al» B: [C]o rec[c]ont[r]e al P: patri... retulit V.

⁵⁸. - destrua PB.

⁵⁹. - Sed quare res a Deo fiebat pater fratris monitis assensum non praeibit V278.23 (cf. ed. Lió 61b2.44; Roze I, 317).

⁶⁴. - prophetitzà B: profetà P: prophetavit V.

⁷². - ... fe, enaprés él ligat... PB: firmus in petra fidei, petra demum passionis allisus... V278.37. [El pronom *el* més aviat fa nosa; potser es tracta d'un verb amb prefix, per més que *al ligat* (*adligat*) sigui rar (un doc mall. de 1517 en AlCM)].

⁷³. - puyà dignament coronador P: dignament puxa (o puxs) cor. B: ad petram Christi digne laureandus adscendit V278.2f. Liter.: 'merescudament coronable'.

⁷⁶. - ser P: 'scrí' servent B: servus V.

⁷⁸. - era aquí B: era qui era P.

⁸⁰. - *destrens*: Preterit fort del verb *destrènyer*, 'obligar per la força': *restrench* B: et quia servus delicate nutritus proteruit in dominum, carnem suam assidua cibi et potus paritate restrinxit V279.3.

⁸². - a B: al P: om. V.

eror dels seus enemics, [e] enayxí éi se delitava sovén⁸³ en les dretures de Déu, per so que éi estegés⁸⁴ en aviró de les causes legudes occupat,⁸⁵ e que no agessen loc en éi les causes no-legudes,⁸⁶ e que fos segur de totes iniquitat.⁸⁷ De nutz⁸⁸ calava, per so que's repausàs, *M. e après breu dormiment éi s'estudiava.⁸⁹ E'ls dies éi despenia al profit de les ànimas, preÿcan⁹⁰ la fe de Déu, o ausin confession,⁹¹ o destruÿn les errors⁹² dels iretyes per ses fortz rasons, en les cals causes se manifestà en éi do de gràcia. Per devocion e per umilitat † en so que † éi fo mot placent per obediència, e suau⁹³ per sa benignitat, e per sa pietat ac compació, e fo mot ferm per paciència, e per caritat donador, e fo compost a⁹⁴ / maduresa de bones costumes; en tant que'ls autres ne tirava a si.

121r1

Enayxi éi usà de l'amor de Déu,⁹⁵ e fo cultivador de la fe, e bataler mot forsor;⁹⁶ que enayxi avia enpressada⁹⁷ la fe en la sua⁹⁸ ànima que de tot en tot si era donat ad aujutori⁹⁹ de la sua¹⁰⁰ defension; en quant¹⁰¹ que les sues¹⁰² paraules e les obres, ab vertut¹⁰³ de la fe, les fasia bé odorar. Per la cal fe cobesseyà¹⁰⁴ a morir; e asò¹⁰⁵ éi queria a Déu mot forment, dient¹⁰⁶ que no'l gequis ixi¹⁰⁷ d'aquest segle, sinó bevén lo càlis de Nostre Seyor e / de la sua¹⁰⁸ passió; en lo qual desirer¹⁰⁹ no fo ges¹¹⁰ enganat,¹¹¹ ans fo manifest a¹¹² ésser mot ausar¹¹³ en la sua¹¹⁴ vida per motz diverses miracles.

101v2

*M. On co fos a Milà¹¹⁵ pres un iretye per los fesels, e¹¹⁶ Sen Pere lo examinàs de la sua fe,¹¹⁷ motz bisbes e religiosses e gran part del pòbol¹¹⁸ de la ciutat là venc.¹¹⁹ E tot aquel dia éi passà preÿcan¹²⁰ e desputan ab l'iretye, per qu'en soferien totz gran calor;¹²¹ per què

⁸³. - se delitava sovén P: s'exercitava sovén B: exercebatur assidue V.

⁸⁵. - occupat P: accupats B: occupato V.

⁸⁶. - no-legudes B: legudes P: illicita V.

⁸⁸. - nutz (per 'myts', 'mits').

⁸⁹. - el s'estudiava PB: decurrebat in studiis lectionum V.

⁹². - destruÿn les errors P: destróvin los yretges B: dogma pestiferum... confutando V.

^{92a}. - enso que PB: correspon a lenis, V279.13, i destorba a la bona sintaxi: potser errada de còpia per un adjectiu com *pans*, *mans* o *lens*; o bé, encara *laus*. Recordem que *laus* i *lens* apareixen també deturpats en passatges anteriors de P i B, que evidentment ja no entenien aquests mots.

⁹⁵. - forsor P 'molt fort': fortiser B: ardens V. *L'antic comparatiu sintètic de fort, ll. FORTIOR, -IOREM, que P dona en cas acusatiu i B en cas nominatiu, variant que potser — precisament com a més rara, lectio difficilior — hauria hagut de mereixer la preferència.*

⁹⁷. - avia enpressada la fe en la s.a.: P: avia empremtada... B: sic animo suo fidem; d'un verb empressar... empremtar, derivat de emprès, ll. impressus (imprimere) impresserat V; enpressada, participi.

¹¹². - fo manifest a P: lo manifestà B: claruit V.

¹¹³. - ausar P 'audaç': gosar B: traducció lliure de multis miraculis claruit V.

¹¹⁴. - e B: a P.

¹²¹. - gran calor B: g. color P: maximus aestus cunctos affligebat V.

l'iretyc¹²² dix davant totz: —Pere pervers! Si tu est¹²³ enayxí sant
co'l pòbol aquest¹²⁴ aferma, ¿per què'l lex¹²⁵ morir de calor, e no
preges Déus que y paus una nul¹²⁶ entre él e'l pòbol, per so que no
mura axí aquest fol pòboll¹²⁷ per tan gran calor?—. Al qual Sen
Pere respòs, dién:¹²⁸ —Si tu'm prometz que tu renecs¹²⁹ la tua eret-
gia¹³⁰ e que resebes la fe catòlica, eu prec¹³¹ Déus que sia feyt ayxí
con tu dius—. E adoncs los defenedors¹³² dels yretyes, cridan, dixe-
ren al lur bisbe: —Prometi-o, / prometi-o!¹³³—. E aysò deien¹³⁴
per so que¹³⁵ no creïen¹³⁶ que's pogés fer sò¹³⁷ que Sen Pere avia
promès davant totz a fer;¹³⁸ e màgerment¹³⁹ con éls no veessen¹⁴⁰
neguna nul¹⁴¹ en l'àer del cel, poca ni gran. E'ls catòlics fisels foren
mot¹⁴² tristz de la promesió de Sent Pere, e avien paor que la fe
catòlica no soferís confusió per aquela raysó. *M.

On con l'iretye no's¹⁴³ volgés a aysò¹⁴⁴ obligar, lo sant baró¹⁴⁵
dix ab mot gran fiansa: —Per so que'l¹⁴⁶ Déus de les causes vesibles
e no-vesibles sia mostrat, a consolacion dels fesels e a confusió dels
iretyes, eu prec Déus que una nul¹⁴⁷ pug¹⁴⁸ en l'àer, que's paus en-
tre'l pòbol e'l solel¹⁴⁹—. La qual causa fo feyta sobtament, feyt ló
seyal de la crou, e ayxí la nul cobrí¹⁵⁰ tot lo pòbol per una gran
hora. *M.

Era un contreyt¹ que avia nom Acérbus, lo qual estec contreyt
per espasi de 'v' ayns, ayxí que per terra era² portat³ en un lit de
fust.⁵ E a Milà él fo aduyt davant Sent Pere; e cant Sen Pere l'ac seyat⁶
mantenent se levà.⁷ E alguns miracles que Déus fé per él mentre vivia
*M. recomte Innocent, papa, en la sua letra, dién: «Fo un fil d'un

¹²². - *lex* per «lexes», 'deixes': *lexes* B; Cor. 45. Cf. 7v2.

¹²⁶. - la nul P: la nivol B: nubem V: 'nivol'; Cor. p. 358. Cf. 82v1.

¹²⁷. - B: ut non moriatur hic stultus populus V: *des de per so... om.* P. (*lapsus per l'homeotélèton* pòbol).

¹²⁸. - 'reneguis'.

¹³². - defenedors PB: fautores V.

¹³³. - Prometi-o, prometi-o P: *om.* B: promitte V. Prometi *imperatiu* 2 del *tipus* en -i, *especialment desenrotllat en rossellonès antic*, Cor. § 46.

¹³⁷. - sò B: *om.* P.

¹³⁸. - a fer P: de fer B: se facturum V.

¹⁴¹. - nul (<: nuu NUBES) 'un nivol': nubecula V.

¹⁴³. - no's B: no P.

¹⁴⁰. - que'l B: que P.

¹⁴⁸. - pug: adscendat V: 'pugi'.

¹⁴⁹. - solel, 'sol' Cor. p. 360.

¹. - contreyt 'esguerrat'.

². - B: *om.* P.

³. - portat en P: aportat a B.

⁵. - en un lit de fust P: in sextario V;

⁷. - se levà P: fo garit B: sanatus surrexit V.

home noble qui avia la gola tant fort omflada ⁸ que no podia parlar ni respirar. E, levades ⁹ les mans a Déu, e feyt sobr'él lo seyal de la crou, lo loc tocat ab la sua ¹⁰ capa, sobtament fo sanat». *M.

121v1 E aquel metex home noble ¹¹ fo enaprés agreuyat per gran torsó ¹² del cors, en tant que pensava morir: per què la capa, ¹³ que adones avia servada, féu ¹⁴ ab reverència a si adur; / la qual, pausada sobre'l seu pitz, sobtament él gità un vermi qui ¹⁵ avia dos caps[e] e ¹⁶ mot pelós; e ayxí él fo bé garit. *M.

E a ¹⁷ un jovencel mut él més lo seu det en la boca; per què, li solvén ¹⁸ lo ligament de la lenga, e'mantenent él parlà. Aquestes causes e d'autres moutes féu ¹⁹ Nostre Seynor per él mentre que vivia. ²⁰ *M.

102r2 Mas co la mala iretgia cresqués en la província de Lombardia, e ya'n ²¹ fossen moltes ciutatz corumpudes, ²² lo ²³ sobirà bisbe tramés diverses enquesidors ²⁴ per la yretgia a destruir, qui foren de l'Orde dels Preïcadors, ²⁵ en diverses partides de Lombardia. Mas con a Milà preycassen mot fortment e estegessen públicament, ²⁶ lo sobirà bisbe, quant o saup, ²⁷ se pensà que Sen Pere era hom ²⁸ de gran coratye: per què no auria paor ²⁹ de la gran multitut dels enemics, e pensà-se la sua ³⁰ fermetat de les sues vertutz, ³¹ ab les cals pusqués trencar los seus enemics; / conec ³² la sua habundaci ³³ del seu parlar, per la qual leugerament descobriria ³⁴ les falsies dels iretyes; e sabia'l ³⁵ mot estruyt, ³⁶ en divinal saviesa, ab la qual confondria rasonablement los frèvol's ³⁷ argumens dels iretyes; per què establí aytal baró, bataler e defenedor de la Lig de Déus, e l'aordonà, en lo comtat de Milà, ³⁸ per sa autoritat, per enquesidor. ³⁹ Per què él, l'ofici reseu-

⁸. - omflada 'inflada', usat ayu a *Falset*, *AlcM*.

¹². - torsó P: tortisó B: tortione V: 'torçó'.

¹⁷. - e a un B: era un P: cuidam V.

¹⁸. - li solvén (?) lo ligament P: li solvech l.l. B: linguae ligamine soluto V. [encara que en P sembli una o en lloc de la e, donada la gran semblança de les dues lletres deu ser *solvén*, que correspon a la construcció sintàctica de V; com que, comprovada, sembla realment o, una altra possibilitat és *solv om* SOLVIT HOMO; cal doncs, una de dues: si és *solvén*, hauriem de suprimir la e o bé entendre que *e'mantenent* és una variant de *mantenent* amb el mateix sentit (in manu tenendo); o bé hauriem d'admetre que *om* va amb un pretèrll fort *solv* (ll. solvit - al present *solvit*) J. C.].

²³. - lo B: la P.

³³. - facundiam V: habundaci P 'abundància': obediència B. [*Abundaci* manca en els dicc., però ha de ser el ll. *abundatio* 'desbordament, superabundància' en una forma mig-sàvia de nominatiu, que era freqüent en el llenguatge crudit: *aparici, prefaci, desfici, desfici* (< **disficacio*, extret de *efficaci*), *llavaci, pussi* —infra, nota 98—, *Ascensi*, cast. *cansa(n)cio*, *andacio*, *estrapalucio*, *estropicio* (per als quals veg. ara *DECH*, s.v. *estroppear*) J. C.].

³⁷. - frèvol's P: fals B: frivola V.

but,⁴⁰ diligentment lo⁴¹ procurà, e querén⁴² per diverses locs los iretges: ayxí / que no'ls donà^{42a} negun repaus,⁴³ ans los⁴⁴ comfós maravelosament, e poderosament los foragità, e'ls vensé⁴⁵ sàviament; enayxí que no podien a la sua⁴⁶ saviesa contrastar ni a l'esperit, qui per él parlava. Mas quant aquellò⁴⁷ veseren los iretyes, mot[z] dolens,⁴⁸ comenseren a tractar de la sua mort, per so car se pensaven que après la sua⁴⁹ mort visquesen en pau.⁵⁰ *M.

On co'l sant⁵¹ presicador,⁵² que⁵³ era màrtir fasedor,⁵⁴ isqués de Millà⁵⁵ per querer⁵⁶ los iretges, anant⁵⁷ per son camí,⁵⁸ él con-seguí⁵⁹ la victòria del seu martire,⁶⁰ segons que Innocent⁶¹ diu e'u recomta en aquestes paraules: «Con de la ciutat Cumana⁶² isqués, en la qual estaven preycadors, dels quals él era prior, e a Millà se n'anàs, per enseguir⁶³ la enquisicion que li era liurada contre'ls iretyes per l'apostoli,⁶⁴ segons que él avia dit públicament en son sermó; un dels iretges, creent que li mostraria lo camí⁶⁵ («si'm vols logar per cert preu» li dix);⁶⁶ on,⁶⁷ lo malvat, ayxí con a lop contre l'ayel,⁶⁸ molt furiosament ab l'espasa l'aucís, él sostenent son martire per humilitat, ses que no cridava, a Déu comanan lo seu esperit, dién: —En les tues màs, Séyer, coman lo meu esperit—; e 102v1 comensà a dir lo / cre-en-Déus,⁷¹ del qual él fo crida,⁷² que no'y fali

⁴¹. - lo B: el lo P.

⁴². - e querén B: diligentment P (*repetit, lapsus*): perquirebat V (Gr. 281.2; ed. Lió 51v2.36).

^{42a}. - donà P: donava B: tribuens V.

⁴⁸. - Quant aquellò veseren... dolens P: quod videntes heretici et dolentes V: 'sabent-los greu, patint, de veure-ho'.

⁵⁴. - fasedor: futurus V 'que està per fer-se'

⁵⁶. - querer 'cercar', 'investigar'.

⁵⁸. - anant per son camí B: ana p.s.c. P: in ipso itinere V.

⁶¹. - Ygocent, papa B: Innocentius V.

⁶². - Cumana V: Cimian P: de Milan B.

⁶³. - enseguir: exsequenda V 'acomplir, executar'.

⁶⁵. - Aquests cinc darrers mots P els ha posats fora de lloc, mès enllà, darrere li dix.

⁶⁶. - Les frases llatines «prece illorum inductus et pretio» i «in eum salutaris propositi iter» (V281.14) que el traductor ha entès malament en la forma indicada, significaven en realitat que l'homicida, induït per precs i diners dels heretges l'atacà en aquest viatge (= eamí) destinat a salvació (de llurs ànimes).

⁶⁷. - on B: con P.

⁶⁸. - l'ayel P: (per «l'anyell»); el B: agnum V: 'l'anyell'.

⁷¹. - cre-en-Déu P 'credo': credo in Deum B. Més avall, nota 96, apareix en la variant de fonètica sintàctica crezen-.

⁷². - crida P: praeco V: 'nunci, persona que fa pregons o crides'; però segueixen els malentesos del traductor car es tracta de la fe (en la frase symbolum fidei 'el credo'), de la qual diu «neque in hoc articulo desiit esse praeco» o sigui que no deixà de ser proclamador de la fe ni en el mateix article (de la mort); ipse nefandus, el mateix malvat (assassí) ho contà i un frare dominic que l'acompanya-

122r1 en article: segons qu'En Nafrandus [recomtà],⁷³ qui fo pres puy⁷⁴ per los fesels, e frare Domenge,⁷⁵ qui era son compayó (qui en aquela batala fo nafrat e visc per alsens dies), / enaprés o recomtaren. E con encara lo sant màrtir se mogés,⁷⁶ lo cruel⁷⁷ bataler li mès lo coltel per los latz.⁷⁸ *M.

E enayxí, en aquel dia del seu martiri, él fo confessor, e màrtir, e profeta, e doctor.⁷⁹ Fo confessor en aquellò⁸⁰ que la fe de Crist entre los turmens molt fermament confessà; e'n⁸¹ aquel dia, per sa confession, ayxí con avia acostumat, oferi a Déu sacrifici de lausor.⁸² Fo màrtir en aquellò⁸³ que per la defensió de la fe la sua⁸⁴ sanc escampà. E fo propheta en aquellò⁸⁵ que, con él adones agés cartana,⁸⁶ los compayós⁸⁷ li dixerén que no porien anar entrò a Milà; mas él lur respòs, dién: ⁸⁸—Si nós no podem anar a ⁸⁹la casa dels frares, a ⁹⁰Sent Simplicion ⁹¹podrem albergar—. La qual causa feren: cor,⁹² co'l seu cors sagrat aportassen, los frares, per la gran compaya del pòbol, no'l pogren él en aquel dia a la ca[s]sa adur, ans lo pausaren a ⁹³Sent Simplician, e aquí él romàs tota aquel nuyt.⁹⁴ Fo doctor en aquellò⁹⁵ que, con él soferís passió, él enseyà la vera fe dementre que cantava ab clara vou lo cres-en-Déu.⁹⁶

122r2 Fo la sua⁹⁷ passió mot semblant a la passi⁹⁸ de Jhesuchrist en so que Jhesuchrist soferí passió per la veritat de la fe que defenia, / e Jhesuchrist soferí passió per lo pòbol no-fesel⁹⁹ dels jueus:¹⁰⁰ e Sent Pere per la compaya no-fel¹⁰¹ dels iretges. E Jhesuchrist fo crucificat en lo temps de Pasca, e Sen Pere soferí martire¹⁰² en aquel metex temps. E Jhesuchrist, mentre penyava en la crou,¹⁰³ / disia:
102v2 —Sèyer, en les tues màs¹⁰⁴ coman lo meu esperit—. E Sent Pere, dementre que l'aucision,¹⁰⁵ disia aqueles metexes paraules.

E Jhesuchrist fo liuratz¹⁰⁶ per 'xxx' diners, per so que fos crucificat, e S. Pere per 'xl' liures de papiens¹⁰⁷ fo venut, per so que fos

va: ell entén Nef(r)andus i Dominicus (= Domenge, Domènec) com si fossin noms propis.

⁷³. - se mogés P: se maugés B: palpitaret V.

⁷⁴. - los latz P: lo costat B: latera V.

⁸¹. - e'n: e en B: ei in eo quod V 'e en'.

⁸⁶. - cartana = quartana 'febre intermitent'.

⁷⁸. - compayós = companys 'companys': companyors B: socii V.

⁹². - cor P: nam V; variant de car 'perquè'.

⁹³. - B: passaren P: 'dipositaren'.

⁹⁶. - lo cres-en-Déu P: lo crido in Deum B: symbolum fidei V. Veg. la nota 71.

⁹⁸. - passi, 'passió'. Registrat en AlcM sols amb el sentit de «narració de la passió». Aquest mot està documentat per Russell-Gebbet, *Med. Cat. T.*, amb el sentit de «Passió»: «La passió de Jhesuchrist se canta, no la passia ne el passi» (76:45, 46). Però en el nostre passatge encara conserva el gènere femení etimològic.

¹⁰⁷. - liures de papiens P (papiens B): libris Papiensibus V 'de Pavia'.

mortz.¹⁰⁸ E Jhesuchrist per la sua¹⁰⁹ mort convertí molta gent a la sua¹¹⁰ fe, e Sent Pere per la sua¹¹¹ mort convertí motz iretyes a la vera fe.

E yasia aysò que'l noble¹¹² bataler de la fe destruyís los enseyadors¹¹³ dels iretyes en la sua¹¹⁴ vida, après la sua mort, per los¹¹⁵ miracles, arancà la cror¹¹⁶ de tot lo comtat e de la ciutat de Milà, enayxí que negun iretge no'y gausà¹¹⁷ estar ni aparer.¹¹⁸ E motz d'aquels, qui eren homes mot famosi,¹¹⁹ entraren en l'Orde dels Presicadors,¹²⁰ qui entrò al¹²¹ dia de vuy són perseguidors dels iretyes.¹²² E enayxí lo nostre Samson, morín,¹²³ aucís motz filisteus.¹²⁴ E enayxí¹²⁵ lo gra del forment, casén en la terra e compres per les màs dels no-fesels¹²⁶ e mort, la nul girà en / espiga;¹²⁷ e enayxí lo gra,¹²⁸ calcat en lo truy,¹²⁹ redé¹³⁰ gran habundància de vi; e enayxí los enguens¹³¹ ben flayrans, ferits ab los dartz,¹³² rederen¹³³ mot bona odor; e'l gra de la mostàcia,¹³⁴ picat, mostrà la sua vertut¹³⁵ e'motes maneres.

E après la¹³⁶ victòria del sant baró, Déus lo il·luminà¹³⁷ per motz miracles, los quals recomta lo sobirà bisbe, dién:¹³⁸ *M. «Aprés la mort d'él les làmpeses¹³⁹ que són davant lo seu sepulcre se són enceses motes vegades, per lo divinal poder, per si matexes,¹⁴⁰ que era mot covinent causa que, de l'autesa¹⁴¹ de la sua fe,¹⁴² que era clara mot excel·lentment,¹⁴³ isqués miracle de lum verament». *M.

103r1 Fo un home que, dementre que me[n]yava ab los autres, disia mal de la sua¹⁴⁴ santetat e dels / seus miracles; e, resebut un bosí de pa,¹ no'l poc transgular ni gitar.² Per què él se pendec [sic?],³ mu-

¹¹⁶. - P: per los seus B (*lliçó potser bona*).

¹¹⁷. - gausà estar ni aparer P: gosava B: auderet V.

¹¹⁹. - mot famosi P: famoses B: maximi et famosi V. *Exemple del plural en -i, procedent del nominatiu llatí de la 2ª declinació, Cor. 34.*

¹²⁷. - e mort la nul girà en espiga P: mortuum uberem consurgit in spicam V282.31 [on el traductor va mal llegir *mortuum uberem* i entengué com a *nubilem*, suposant que es referia a les pluges fecundants de primavera. J. C.]

¹²⁸. - gra P 'gra de ralm': rasim B: botrus V.

¹³². - ferits ab los dartz B: ferit a.l.d. P: pilo contusa V.

¹³⁴. - 'mostassa'; variant que manca en Alcm.

¹³⁷. - il·luminà P: enluminà B: illustravit V.

¹³⁹. - làmpeses, 'llànties' = occit. ant. lampeza, LAMPADA.

¹⁴⁰. - per si matexes P: per si enleys B: per se ipsae absque omni humano studio et ministerio V. Per a *elleix* = *enleys*, veg. nota de Cor. en l'ed. de les Hom. d'Organyà, en el llibre *Entre dos llenguatges*. Per un lapsus P posà la seva frase dues vegades.

¹⁴². - B: om. P.

¹⁴³. - era clara molt excel·lentment B: era mot excel·lentment e clara P: ter claruerat V.

¹. - resebut un bosí de pa P: sumpto quodam sub obtestatione (*alii attes-*

dan la color de la sua ⁴ cara, sobtament sentín venir a si ⁵ la mort; per què el fé vot entre si que aytals causes no dixés, e mantenent el gità lo bossí.⁶ *M.

Fo una femna ayganosada ⁷ qui fo aduyta al loc de la sua ⁸ pass[s]ió, e quant clà ac feyta oracion,⁹ mantenent reseubec¹⁰ sanitat. Femnes qui eren endomniades foren per el sanades,¹¹ e d'autres gari de febra, e moltes persones, de diverses malauties. *M.

122v2

Un home / gari qui avia lo det de la mà ¹² enfiistolat e foradat per diverses foratz,¹³ e saudà-li la carn maravelosament.¹⁴ *M. Fo un fant¹⁵ qui per aventura¹⁶ fo molt d'estret, tant fort que no avia nul movemens,¹⁷ e fo-li en guisa de mort denant¹⁸ aportat, e quant hom li ac pausada de la terra ¹⁹ desobre, e de la sanc de Sen Pere,²⁰ el resucità senes mal. *M.

Fo una femna que²¹ era devorada per una malautia qui²² à nom càncer e, cant li ac hom les nafres tocases²³ ab la terra, mantenent ela fo curada. *M.

Foren-ne d'autres,²⁴ que per diverses malauties eren trebalatz e, quant foren vengutz e adutz²⁵ davant lo sepulcre de Sen Pere, els resebiu plenerament sanitat.²⁶ *M.

tatione) morsello V. Bosí *grafia de bocí*. 'Havent pres Déu a testimoni que deia una veritat tan certa com que podia engolir aquell bocí de pa'.

². - transglutir ni gitar P: enviar B: transglutire V. Més coneguts són *deglutir* i *transglotir* (AlcM.) i, en altres passatges de les Vides, *trangular* (Cor. s.v.), que precisament es pot explicar com a reducció fonètica de *transglotir*, *-glotir*, tenint en compte que el rossellonès tendeix a emmudir la *-s-* entre *n* i una altra consonant (*din la casa* etc.). També és popular avui *enviar-se una cosa* (en català central), com diu B. El trad. escurça el passatge «sed circa hoc delinqueret, transglutire, sensit mox ipsum gutturi inhaerentem, ut illum inducere vel educere non valeret» V283.5-7.

³. - se pendec P (sic, ?) 'es va penedir': se penedí B: quare illico poenitens et jam vultus mutato colore... V283.7. Una variant *pendir* no és completament estranya a l'occità antic, per bé que tant en aqueixa llengua com en català es troba normalment *penedir*.

^{6a}. - nul temps *add.* B.

⁷. - fe. ayganosada P: hydropica quaedam V, mot que manca als diccs. AlcM registra *ayguanis* sense donar-ne el sentit: «la malautia de l'ayguanuz» (Medic. Part. 52), «se bevia aygua tantost vendria en ayguanuz» (Vida de Sta. Paula, en Dicc. Aguiló); sembla significar 'hidropesia'.

^{10a}. - curà *add.* B.

¹⁴. - saudà-li la c. mar. P: mira consolatione sanavit V: saldà-li... B. AlcM dóna la forma *saudar* 'soldar' com un rossellonisme, cf. it. *saldo* 'ferm', *saldare* 'refermar, consolidar'.

¹⁵. - fant P: enfant B: puer V. Variant ja trobada en un passatge anterior (en B?). Cf. així mateix *fantivol* 'infantil', gloss., i l'it. *fante* 'minyó, nen'.

¹⁶. - sic oppressus ut... V 283.17.

¹⁷. - no avia nul movemens P: n.a. nul moviment B: motu et sensu penitus destitutus V. Tant hi pot haver reducció fonètica de *-ls mo-* com ultracorrecció del cas recte.

²³. - tocases P: curades B: linitis V: frottées Roze.

Co'l sobirà bisbe Innocent 'iiii' ²⁷ escrisqués Sen Pere en lo nombre dels màrtirs,²⁸ los frares s'ajustaren a Milà en ²⁹ lur capítol, e volgren lo seu cors en pus aut loc pausar,³⁰ con agés més d'un ayn estat ³¹ en terra. E trobaren-lo bel e fresc, senes pudor, aytal con era cant ³² fo sebelit en lo primer dia. Per què los frares lo porteren,³³ en un lit,³⁴ costa la plasa, ab molt gran reverència, e aquí éls lo mostreren al pòbol manifestament.³⁵ / *M.

103r2

Estirs³⁶ los miracles davant ditz fé el motz miracles.³⁷ E especialment sobre lo loc de la sua ³⁸ passió són vists³⁹ motes vegades motz lums, del cel / devalans e puyans, los quals lums veseren motz⁴⁰ religioscs. Entre ls cals lums veseren ⁴¹ dos frares, en àbit de frares preycadors;⁴² e d'aysò feeren⁴³ testimoni. *M.

123r1

Fo un jovencel qui avia nom Grife,⁴⁴ de la ciutat Cumana; e enayxí con él tenia del drap de la gonela de Sent Pere,⁴⁵ alscons yretges li dixerén,⁴⁶ escarnín, que si él cresia que Sent Pere ⁴⁷ fos sant que gités ⁴⁸ lo drap de la gonela al foc, e si no cremava que éls conexerien senes dupte que él és sant,⁴⁹ per què éls creurien ⁵⁰ en la sua ⁵¹ fe. Per la cal causa aquel gità lo drap ⁵² sobre'l foc,⁵³ e'l foc sobtament gità'l fora de si, e'naprès lo drap tornà e'l foc,⁵⁴ per si metex e aucís ⁵⁵ lo foc. E adones lo iretye no-creent dix que aytal faria lo drap de la sua gonela.⁵⁶ Per què fo pausat sobre'l foc ⁵⁷ lo drap de l'yretye e'l drap ⁵⁸ de Sent Pere.⁵⁹ E sptament lo drap de l'iretye ⁶⁰ fo cremat, e'l drap de Sent Pere aucís lo foc ses tot cremament.⁶¹ E quant aysò vesec lo yretye,⁶² él se convertí a la fe de Jhesuchrist ⁶³ e manifestà lo miracle a totz manifestament. *M.

Fo en la ciutat de Florensa 'i' jovencel qui era iretge; e enayxí ⁶⁴ con él estava ab d'autres jovencels en la gleysa dels frares davant una taula en la qual és depenta⁶⁵ la ymaya de Sen Pere, [e] vesé⁶⁶ lo degolador de Sen Pere;⁶⁷ per què dix: —Plagés a Déu ⁶⁸ que eu fos en aquel loc, que mot major colp que aquel no fé i faria ⁶⁹—. E quant o ac dit, sptament él fo / feyt mut. E co él fos demanat per

123r2

²⁵. - adutz P: aduyts B.

²⁷. - VB: -iii- P.

³². - bel e fresc... ac si con era P: sanum et integrum ac sine alicujus exhalatione foctoris V: quant sera B.

³⁹. - Son vists B: vitz P: visibiliter conspexerunt V. Per a són + participi en lloc de foren, veg. Cor. § 64; per a -sts > -ts, Cor. 27, cf. futz (FUSTES) 46v2.

⁴⁰. - mot P: molts B: plures V.

⁴⁴. - Grife P: Griffé B: Gunfredus, alias Guifredus Graesse, Giosfredus ed. Liò 1510, f° 52v2.

⁶⁵. - depenta, 'pintada', participi passat del verb depènyer, 'pintar'.

⁶⁹. - i P: li B.

103v1 los compayons què avia, él ⁷⁰ no'ls poc retre respot,⁷¹ / per què'l ne portaren en ⁷² la sua ⁷³ casa. Mas con él vesés en la via una glesa de Sent Michel,⁷⁴ él se parti de les màs dels compayós e intrà-sse'n en la glesa; e de ginolós,⁷⁵ ab son coratye,⁷⁶ él pregà Sent Pere que li perdonés.⁷⁷ E obligà's ab vot que si'l deliurava d'aquel mal, él confessaria los seus pecatz e renegaria la ⁷⁸ eretgia. E adoncs sobtament él cobrà ⁷⁹ lo parlar, e venc a la casa dels frares, e desemparà la sua eror,⁸⁰ confessà los seus pecatz, e donà licència al seu confessor que o pogés manifestar ⁸¹ a tot lo pòbol. E'n sermó general confessà lo seu faliment.⁸² *M.

Era una nau en miga ⁸³ mar que soferia mot gran tempesta,⁸⁴ en tant que fo cascada ⁸⁵ per les undes ⁸⁶ de la mar, e'ls mariners res no vesien, tant era escura la nuyt; e cascun⁸⁷ dels mariners pregaven⁸⁸ diverses sants que'ls deliurassen; mas con éls veesen ⁸⁹ que no resembien nul ⁹⁰ deliurament, e que perilaven, «un» dels lur«s, de» nacion [un] genoès, quant totz calaren,⁹¹ parlà enayxi: —Barons frares, ¿no ausis ⁹² dir vosautres, no à gayre,⁹³ que 'i' frare qui avia nom Frare⁹⁴ Pere, de l'Orde dels Preycadors,⁹⁵ és mort per los iretges per la defensió de la fe, e que Déus fa motz miracles per él? Pregon-lo totz devotament que él nos ajudi,⁹⁶ car eu he esperansa que él nos ajudarà ⁹⁷—.

Per què totz lo'n ⁹⁸ pregaren humilment; ⁹⁹ e, éls estans aysi ¹⁰⁰ en oracion, éls veseren sus en les entenes ¹⁰¹ estar ciris cremans,¹⁰² per los cals agren mot gran clartat.¹⁰³ E enayxi con éls gardaven,¹⁰⁴
 123v1 éls veseren un frare preycador¹⁰⁵ / estar sobre l'antena,¹⁰⁶ als cals fo cert que Sen Pere era. E mantenent la mar se repausà, on con¹⁰⁷
 103v2 los nautoners ¹⁰⁸ vengessen en / Gènuia ¹⁰⁹ senes mal, éls vengren en la casa dels preycadors, e feren ¹¹⁰ gràcies a Déu e a Sent Pere, e recomtaren la tenor dels miracles¹¹¹ als frares. *M.

⁷⁰. - *fè* B: fa P.

⁷¹. - *él* B: e P: ipse V.

⁷⁶. - *ab son coratye* P: ab bon coratge B: corde V.

⁸¹. - *pogés manifestar* P: manifestàs B: praedicaret V.

⁸³. - *en miga* P: mig de la B: in medio V.

⁸⁴. - *tempesta* P: tempestat B.

⁸⁵. - *cassada* B: quassata V.

⁹⁰. - *undes* (*sic*?) P: llatinisme xocant que manca AlCM però que reapareix en altres passatges de P i de B.

⁹⁸. - *Res* B: *om*. P: si bé potser no era mala lliçó aquesta: *vesien* usat absolutament en el sentit de 'no s'hi veien'.

⁸⁷. - *cascun* P: cascuns B.

⁹⁴. - *Frare* P: *Fra* B: *frater* V.

¹⁰³. - *Aquest fenomen té el nom de «foc de Sant Telm».*

¹⁰³. - *clartat* P: claror B: fulgore V (*el text del qual abreugen molt* PB).

¹⁰⁸. - *nautoners* P: mariners B: *nautae* V 'mariners'. *Cor. pàg. 357; Cf. 93v2.*

Fo una femna en Flandres¹¹² que emfantà 'iii' emfants mortz, per què la ac lo seu maryt en osi,¹¹³ e pregà Sent Pere que li n'ajudàs. On con ela emfantàs un autre¹¹⁴ fil mort, ela pregà Sen Pere¹¹⁵ que'l li resucitàs, e a penes ac complida la sua¹¹⁶ oración que l'emfant fo resucitat.¹¹⁷ E quant l'agren portat¹¹⁸ al baptisme, éls li meseren nom Johan; e ayxi co'l prevere voic dir «Joan», él dix¹¹⁹ «Pere», per què, fo apelat Pere¹²⁰ d'aquí enant.¹²¹ *M.

En la província de Teotònia,¹²² en un loc qui és apelat Trajecto,¹²³ alsunes femnes veseren que gran multitut de gents venien a la glesa dels preicadors a¹²⁴ honor de Sen Pere. E dementre que eles estaven en la plassa, que filaven, eles dixeren a alsuns qui'ls estaven de prop.¹²⁵ —Vec-vos¹²⁶ que aquestz preicadors¹²⁷ àn atrobada tota manera de gasayar,¹²⁸ car, per so que éls pusquen gran aver ajustar, e que pusquen fer gran palaus, àn atrobat 'i' novel màrtir—. E dementre que aquestes paraules¹²⁹ disien, tot lo fil que filaven fo sagnent,¹³⁰ e les màs¹³¹ ab què'l filaven foren sacnentas.¹³² E quant eles o veseren, foren mot maravelades, e torquaren-se les màs,¹³³ per so car se pensaven que agessen les màs talades.¹³⁴ E quant regardaren les mans, eles veseren lo fil sacnent¹³⁵ e les màs, per què agren paor e's penederen, diens: ¹³⁶ / —Veyatz, cor nós disiem mal¹³⁷ del sant preciós¹³⁸ màrtir, a nós és endevengutz aquest maravelós miracle¹³⁹—.

123v2

104r1

Per què de corentes anaren a la / glesa dels frares preicadors, e'ls¹ portaren lo fil ayxi² co'era, mulat de sanc,³ la cal causa fo manifestada per lo prior de la casa⁴ a tot lo pòbol.⁵ Mas un maestre de gramàtica, qui era en aquela preicacion,⁶ escarní mot aquel feyt,

¹¹¹. - B: la t. dels miracles P: totius miraculi seriem narraverunt V285.16.

¹¹². - Flandres P: Flandes B: Flandria V. *Forma coneguda en cat. ant.*

¹¹³. - osi P: oyl B: odio V: oi ODIUM 'avorrició' és la forma corrent en cat. antic, oits o ois s'usa encara en el sentit de 'nàusees, basques'.

¹¹⁴. - un autre PB: quartum V.

¹¹⁵. - Acl P repeteix des de que li n'ajudàs.

¹²⁰. - Pere B: Johan P: illud nomen V.

¹²². - Teotònia P: Tehodònia B: Teutoniae V 'Alemanya'.

¹²³. - Trajecto P: Trayecto B: Traiectum V. 'Maestricht' o bé 'Utrecht'.

¹²⁸. - de gasayar, (·) guasanyar, lucrandi 'de guanyar'.

¹³⁰. - fo sagnent P: fo sanganos B: sanguine cruentatur V; són corrents sagnent i sagnant.

¹³³. - torquaren-se les màs: «es torcaven o s'eixugaven, les mans»: digitos... extergent V.

¹³⁵. - E les màs assimilació per en les ma(n)s.

¹³⁶. - penederen P: penediren B: poenitentes V.

¹. - a la glesa dels frares preicadors, e'ls P: als frares a la casa dels presicadors, e B: ad domum fratrum V.

⁵. - Uns 25 mots de V (des de prior autem a ostendit) om. P.

dién: ⁷ —Veyatz en qual manera aquestz frases deceben aquestes gens simples! ⁸ Car aquel fil és tens a ⁹ vermel per alcuna lur familiar en sanc d'alcuna bèstia,¹⁰ e ara éls disen que ¹¹ miracle és endevengut ¹²—. E dementre que ¹³ aysò disia, la venyansa de Déu lo ferí, ayxí que ac gran ¹⁴ febra, tant fortment ¹⁵ que'ls seus amics lo n'agren aportar en la sua ¹⁶ casa. E con la febra li cresqués ¹⁷ é'l temé ¹⁸ morir; per què, é'l se féu ¹⁹ venir lo ²⁰ prior, e confessà-li son faliment, e féu ²¹ vot a Déu e a Sent Pere que, si é'l garia d'aquel mal ell auria en especial devoció Sen Pere, e que nuls temps no diria mal d'é'l;²² e mantenent é'l fo garit. *M.

Una vegada <co>[o] sotprior ²³ d'aquel loc aduxés peres molt beles e mot grans en una nau,²⁴ la nau casec en un ribatye, enayxí que hom no la'n podia moure ni levar.²⁵ On co'ls ²⁶ mariners no la pogessen moure,²⁷ lo sotprior y pausà la mà ela espeyén, dién: ²⁸ —Vé, nau, e tén la via,²⁹ en nom de Sen Pere, per cuy ³⁰ aportam aquestes peres —. E mantenent la nau se levà, estant sobre l'ayga, e bonament éls vengren sans en lurs / portz.³¹ *M.

En la província de Fransa, en la ³² ciutat de Senona,³³ casec una emfanta en l'ayga, e y estec per mot gran espasi ³⁴ de temps; enaprés ela fo fora treyta ³⁵ morta. La mort de la cal se manifestà en 'iiii' ³⁶ maneres: per so car mot ³⁷ estec, e que'l cors ³⁸ avia tot fret³⁹ e, ses ⁴⁰ tot sentiment, e que era tot negre. E fo aduyta / en la casa ⁴¹ dels frases, e quant lo l'agren vodada ⁴² a Sen Pere, mantenent ela fo garida.⁴³

Frare Johan, poló,⁴⁴ era mot trebalat en la ciutat de Boluya⁴⁵ per febra cartana: ⁴⁶ en ⁴⁷ la festa de Sent Pere ⁴⁸ é'l devia preicar ⁴⁹

⁹. - és tens a P: stant B: tingerent V: *tens*, 'tenyit': AlcM registra el participi passat *tent*, del verb *tenyir*; aci té la -s del cas recte llatí. Veg. Cor. 33. (CITINC-TUS).

¹⁰. - *dementre que* P: me(n)tra B: *Dum* V.

¹¹. - *aportar en la sua* P: adur a la seua B: in propriam... deferretur V.

¹². - co'l sotprior B: lo sotprior P: «cum superior» V.

¹³. - *moure ni levar* P: *livar ni trer* B: *moveri* V; *segueixen una dotzena de mots* en V om. PB.

¹⁴. - *pogessen moure* P: *possquessen maure* B.

¹⁵. - *y pausà la mà ela espeyén, dién* P: omnibus aliis licentiatibus manum ad navem apposuit et leviter ipsam impellens dixit V.

¹⁶. - *se levà... en lurs portz...* en lur port B: *velocissime se movit et de littore sana recessit, super quam nautae adscendentes omnes sani et hilares ad propria remearunt* V286.29.

¹⁷. - B: *el cors* P.

¹⁸. - e quant lo'l agren vodada P: e quant l'agren vo. B: 'vodada' amb el sentit de «fer un vot a un sant». Cf. occit. ant. *vodar*, 'votar', no AlcM.

¹⁹. - *Poló* P: *Pola* B: *Polonus* V 'polonès'.

²⁰. - *Boluya* P: *Caloya* B: *Bononiam* V: *Bolunya*.

als clerges; e en ⁵⁰ aquela nuyt él esperava as-aver ⁵¹ la febra, així con solia, per què él comensà as-aver ⁵² temor, quant hom li ac comanat lo sermó, ⁵³ per què él pregà Sent Pere que li ajudàs a dir les sues lausors, e mantenent él fo garit de la febra, que anc puy no la ac. ⁵⁴ *M.

Era una femna matrona qui ⁵⁵ avia nom Girola, qui ⁵⁶ era mulyer d'En Jacme de Vallesana, ⁵⁷ la cal estec 'xiii' ayns endemoniada; per què venc a ⁵⁸ un prevere, dién: ⁵⁹ —En són endemoniada, e trebala'm lo diable ⁶⁰—. Per què lo prevere ⁶¹ fugí, e se n'intrà a ⁶² la secrestia, ⁶³ e pres un ⁶⁴ libre ⁶⁵ e la stola, e ⁶⁶ ab bona compaya él se n'anà a ⁶⁷ la femna, e quant ela'l ⁶⁸ vesec, dix: —O layre ⁶⁹ malvat! E on est anat? Ni què és aquelò que tu portes sotz la capa?—. On co'l ⁷⁰ prevere fesés les sues conjuracions, ⁷¹ e res no profitassen a la femna, ela ⁷² anà a ⁷³ Sent Pere ⁷⁴ e demanà-li son ajutori. Per què él li respòs: ⁷⁵ —Ayas esperansa, fila, e no't desesperes. ⁷⁶ E sàpies que eu ara no pusc fer aquelò que tu vols. Estirs ⁷⁷ temps venrà / que eu te poyré ⁷⁸ ajudar ⁷⁹—. E après la passió de Sent Pere, ⁸⁰ la dita femna anà al vas de Sent Pere, e mantenent ela fo deliurada. ⁸¹ *M.

Era una femna que ⁸² avia nom Eufèmia del loc de Corriongo, ⁸³ que és del ⁸⁴ bishat de Milà, que estec mot trebalada per diables. ⁸⁵ E con ⁸⁶ ela fos ⁸⁷ aduyta al vas de Sent Pere, los diables la trebalaren mot, e ausiren totz ixir una vou de la sua ⁸⁸ boca, disén: —O Mariola, Mariola! O Petri, Petri! ⁸⁹—. / E adoncs los diables ixiren ⁹⁰ d'ela, e els la gequiren enquax ⁹¹ morta, e après poc temps ela's levà ⁹² sanada. E recomtà que en los dies de les festes, ⁹³ e màgerment ⁹⁴ quant la missa se cantava, ⁹⁵ los diables la trebalaven. *M.

Era un femna, que ⁹⁶ avia nom Verbona de Beregno, ⁹⁷ que estec 'vi' ayns trebalada per diables. Mes, con fos al ⁹⁸ vas de Sent Pere, a penes la podia hom tener ⁹⁹ entre los cals avia un cresent dels iretyes, qui avia nom En Corado ¹⁰⁰ de Ladriàn, qui era vengut per so que escarnís ¹⁰¹ los miracles de Sent Pere. E con él tengés

⁵⁰. - e en P: co B: eadem V.

⁵¹. - *esperava as aver* P: *esparàs d'aver* B: fonètica sintactica, veg. Cor. 32a. Cf. 77r2.

⁵⁴. - Una trentena de mots de V om. P.

⁶⁰. - *trebala'm* P: *me treballe* B: *vexat me* V: *'m'oprimeix, em fa patir*.

⁶⁶. - in quo erant conjurationis daemonum latenter sub cappa deferens V: om. P.

⁷⁷. - *estirs* (= *esters*) *'altrament, endemés'*: tamen V.

⁸³. - *Corriongo* V: *Cortingo* P: *Corcionga* B.

⁹⁷. - V (*ed. Liò*): Verona de Beregno V (*ed. Graesse*) Verbona de Beteg P: Narbona de Batég B.

⁹⁹. - al P: *aduyta al* B (*potser lliçó més bona*): *fuisse adducta* V287.31

⁹⁹. - *detineri* *'contenir'* V287.31

la femna ab los autres,¹⁰² los demonis li dixerén: —E per què nos tens?¹⁰³ No est tu nostre?. No't portam¹⁰⁴ nós en aytal loc, e aquí tu fesest aytal^{104a} homesisi? ¿E no't portem^{104b} en aytal loc, en lo cal^{104c} tu fesest aytal mal?—. E co motz pecatz li retrasquessen¹⁰⁵ que hom no sabia, d'él emfora,¹⁰⁶ mot s'espaoirdí. Enaprés los demonis¹⁰⁷ escorxaren¹⁰⁸ lo col¹⁰⁹ a la femna, e quant ixiren¹¹⁰ d'ela, éls la gequiren mig morta.¹¹¹ Mas après poc temps¹¹² ela's levà ses¹¹³ mal. E-l dit En Corat,¹¹⁴ asò vesén, esbalesit, se convertí¹¹⁵ a la fe de Déu.¹¹⁶ *M.

124v1 Fo un baró qui avia nom Opizo,¹¹⁷ creent¹¹⁸ dels iretges. E ab ocasió d'una sua¹¹⁹ cosina, qui era iretga, él venc a la casa¹²⁰ dels preicadors,¹²¹ e anà al vas de Sent Pere, on vesce dos diners;¹²² / on dix: —Bon és que bevam aquestz 'ii' diners—. E mantenent él comensà¹²³ tremolar, e no's poc maure¹²⁴ d'aquel loc. E, espaoirdit,¹²⁵ tornà los diners en son loc.¹²⁶ E, vesén la virtut¹²⁷ de Sent Pere, él¹²⁸ se convertí a Déu e a la fe catòlica.¹²⁹ *M.

104v2 Era 'l' monya en Lamaya,¹³⁰ en un monestir que és dit Ocunbat¹³¹ de l'Orde de Sent Sixtí, de la bisbatia de Costantina, que per 't / ayn hac gran malautia¹³² en lo ginol, de què no poc garir en neguna guisa. E aquela monya [cor] no podia lo vas de Sent Pere visitar, per so cor estava solz obediència de la prioressa,¹³³ per què ela's pensà que dixés, per cascuna jornada, un paternostre¹³⁴ ad honor de Sen Pere. E enayxí cascun dia ela milorava.¹³⁵ E quant fo al dererer¹³⁶ dia, per la derera jornada, ayxí con si fos davant lo vas,

¹⁰³ - tens P: ten B: tenes V.

¹⁰⁴ - portam P: porten B.

^{104a} - aytal P: om. B.

^{104b} - portem P: portem-nos B.

^{104c} - en local P: en lo qual loch B.

¹⁰⁵ - retrasquessen P: recomtassen B: dicerent V [del verb retraure].

¹⁰⁶ - escorxaren P: exoriantes V.

¹¹¹ - mig morta P: miga morta B: semivivam V. [Per a *mijja* substituint el *mig* adverbial, ús molt conegut en portuguès, lleonès, hispanoamericà, i no estrany a d'altres llengües romàniques, veg. Cor. *Topica Hesp.* I 218; II 70; *Rev. Fil. Hisp.* VI, 230; i *DCEC* s.v. *medio*].

¹¹⁴ - Aci un paràgraf de V om. P, i desplaçat en d'altres mss. llatins (veg. Grasse, 288).

¹²² - B om. els 9 mots següents.

¹²⁴ - no's pot maure PB: aliquatenus potuit se movere V288.21.

¹²⁹ - 6 paràgrafs de V288.24 - 290.35) om. B: en moltes eds. i trad. del text *Il·lú*, des de la princeps (Lió i Roze).

¹³⁰ - en Lamaya, per «Alemanya».

¹³¹ - Ocunbat P: Octenbach V.

¹³² - gran malautia P et amplius gravem guttam V.

¹³³ - una trentena de mots de V om. P, fins a *posset adire*.

¹³⁴ - Encara que darrer segurament ve d'un *darrerer més antic, com que

de ginolós¹³⁷ ela dix lo saltiri ab gran devocion; e quant l'ac tot lest¹³⁸ ela fo garida.¹³⁹ *M.

Era un baron de Canapiton,¹⁴⁰ de la vila Mazati,¹⁴¹ qui avia nom Rofi,¹⁴² e era mot malauta, que perdía sanc per la vena daval, que avia trencada; e no'n podia trobar negun remesi.¹⁴³ On con sanc li n'ixís per 'vi' dies e per 'vii' nuytz, él pregava Sent Pere que li n'ajudés; e mantenent él fo sanat.¹⁴⁴ E adormí-sse, e en somnis él vesec un frare de l'Orde dels Preicadors, ab grossa cara e ab bruna, del cal se pensà que fos compayó de Sent Pere.¹⁴⁵ On, con aquel li liurés s'a palma mlada en sanc e engent, él li dix: —La sanc és encara fresca, vine,¹⁴⁶ donques, a la sanc fresca de Sent Pere—. E quant él fo despertat, él se pensà que visitàs lo vas de Sent Pere. *M.

Una comtessa de Castel Gran,¹⁴⁷ que és en la bisbalia de Pòlia,¹⁴⁸ ac gran devocion a Sent Pere. On, dejunà la vigilia de Sent Pere e, a les vespres,¹⁴⁹ ela anava e pausava una candela creman davant un autar de Sent Pere Apòstol, a honor de Sent Pere Màrtir. On con ela se'n tornàs a la casa sua, lo prevera per cobe[s]sa¹⁵⁰ la candela bufà e vole-la aucir, mas mantenent i torneç lo lum, qui la féu cremar. Enaprés él la vole aucir does vegades,¹⁵¹ mes lo lum / i tornava. Per què per enug¹ él se n'intrà al cor, e davant lo major altar él atrobà altra candela, que y avia pausada lo clerge a honor de Sent Pere.² La qual él³ vole aucir does vegades, mes fer no ho poc. E quant aquellò vesec, lo clerge, mot irat, dix: —O diables, no vesetz apert⁴ miracle, que Sent Pere no vol que vosautres aucisatz sua candela?—. E ayxí, espaorditz, lo preverc e'l clerge, éls se'n puyaren al castel, e recomtaren aquel miracle a totz cominalment. *M.

Era un baró qui avia nom Roba de Meda⁵ qui perdé tota la sua roba a yoc.⁶ E après él se'n tornà a la sua casa a la nuyt, portan davant si una lanterna ab lum. E quant él se regardà con era cubert ab vils draps, e que avia mot perdut, él se desesperà, e apelà los demonis, e comanà-sse as-éls.⁶ E mantenent 'iii' demonis li foren denant, qui gitaren porre⁷ la lenterna, e preseren-lo per lo col, e l'^{7a} tam fort

en general i també en les *Vides*, apareix derrer (o da-) des del principi, la forma present potser és lapsus del copista.

¹³⁹ - uns 20 mots de V om. P.

¹⁴⁰ - Canapiton P: Canapicio V.

¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ - *Traduint els topònims usats en V: Canapicio, Mazzati, Castro Massino i Ypozensis de V, tots ells localitats d'Itàlia.*

¹ - per enug: per mig P (B manca), mala lliçó evident; taedio affectus V: agacé de ceta, Roze.

⁴ - apert, 'manifest'. Sentit conegut en cat. ant. (AlcM.).

⁵ - Meda V: Media PB.

⁶ - usque ad vestes in ludo omnia perdidisset V.

^{7a} - Potser més aviat hauriem de llegir e c'èl tam fort est. (amb él complement),

estreyren⁸ que no poc parlar. E co'l trebalessen en un soler⁹ en què estava, selks¹⁰ qui eren daval puyaren sus¹¹ diens: —O Roba, què fas?¹²—. E ls diables lus respoyren: —Anat-vo'n en pau, e intratz en vostres litz—. E aquels pensaren-se que fos En Roba¹³ qui parlàs, per què se'n tornaren aval. E mantenent los diables lo turmentaren mot fort. Per què aqueis aneren a un prevere.¹²

En lo segén¹³ día él fo aduyt al vas de S. Pere, e anà a él Frare Guillem¹⁴ de Vertzel e comensà los demonis a blasmar, e mantenent los diables respoyren, diens: —O Frare Guillem, nuls temps¹⁵ no ye¹⁶ ixirem per tu, per so cor aquest és home nostre, e les obres nostres fèu—. E con él li demanés con avia nom, él li dix que era apelat Belzefas.¹⁷ E quant Frare Guillem / l'ac conjurat per Sen Pere que ixis del cors d'aquel home, él n'ixí e l'ome casec en terra, e fo garit bonament: per què resebé penitència de sos pecatz.¹⁸ *M.

Era un iretge qui era molt gran disputador e bel parlar, e disputà ab Sent Pere. E les sues errors prepausà tant subtilment que Sent Pere no li vole respondre, e demanà dia d'acort.¹⁹ Per què se n'intrà en un oratori, en lo qual orà, pregan Déu, ploran; dién que Déus defessés la sua casa e que convertís l'iretge parlar²⁰ a la fe catòlica, e que li tolgés lo parlar per so que no parlàs contra la vera fe. Enaprés él se'n tornà a l'iretge, e davant totz él li dix que prepausàs autre vegada les sues rasons. Mas aquel, quant vole parlar, no poc, con él fos feyt mut. Per què los iretges, confoses, se n'anaren, e ls fesels feren gràcies a Déu. *M.

En la Festa de Rams preicà Sen Pere a Milà davant gran multitut de gens públicament, auta vou,²¹ diens: —Eu sé per cert que'ls iretges tracten la mia mort, axí que per la mia mort àn ya donat gran quan-

car l'ús del proclitic *l'* abans de *tam fort* seria estrany. Més atrevit seria esmenar *preseren-lo* en *prenen-lo*: cum per collum arripuerunt tam fortiter ipsum stringentes, ut nullatenus loqui posset V290,2.

⁸. - estreyren, respoyren 'van estrènyer' 'respondre': stringentes V.

⁹. - en un soler 'en un pis' [mot conegut, cf. AleM. etc.; el mot llatí *solarium* l'usa V pocs mots abans; *estreyren, respoyren* 'van estrènyer, respondre' en el sentit de 'el sòl, el terra' a on els dimonis han llançat la llanterna i poscer altres manuscrits llatins el posaven ací; després posa: in domo inferiori 'el pis de sota', que és el que P traduí per *daval*.

¹⁰. - En P (el nostre únic manuscrit ací) sembla llegir-se *puyaren sos* per *puyaren sus* [*Sos* per 'dalt' és forma inusitada i de realitat improbable. ¿Mala llicència deguda a la lligadura de *o* + *s*? Ultracorrecció segons el model de *jus*, que és forma real coexistent amb *jus*? J. C.].

¹¹. - sequenti V: segon P.

¹². - El paràgraf que segueix en algunes edicions de V (no en la de Lió 1505) apareix després de nota 116, pàg. 208.

¹³. - e demanà dia d'acort P: 'un dia de reflexió': deliberationem petens V.

titat d'aver. Mas fasen so que pusquen, car més los perseguiré mort que viu—. La qual causa fo manifestada segons que dit és. *M.

En la ciutat de Florensa, en lo monestir de Ripullis,²² una monya se posà en oracion en aquel dia que Sent Pere sofrí passió. E vesec la Benaüyrada Verge en lo sobirà loc²³ de paradís estar, «e» 'ii' freres preicadors, qui se'n puyaven al cel, e foren alogatz costa ela. On con²⁴ ela queregés qui era,²⁵ ela ausí una vou, dient: —Aquest és Frare Pere, qui se'n puyà davant Déu, ayxí con a fum ben odorant gloriós—. Es atrobat per cert que en aquel dia morí que la santa verge vesec la visió. On / con ela trebalés per gran malautia, ela preguà Sent Pere ab gran devoció, per què ela ac sanitat. *M.

Fo²⁶ un escolà qui tornà de Magalona a Monpesler;²⁷ saltant, él se fé gran mal, en tant que crebà,²⁸ e ac-ne tant gran dolor que no podia anar. On, con él ausís dir que una femna avia atrobada de la terra e de la sanc de Sent Pere, e que l'avía pausada sobre granc,²⁹ e que fo deliurada, él dix: —O Séyer Déus, no é eu d'aquela terra; mes tu, Séyer³⁰ Déus, qui donest tanta de virtut an³¹ aquela terra de Sent Pere, est³² poderós que la dons en aquesta—. E, prenén³³ de la terra ab lo seyal de la crou, nomenan Sent Pere e pregan, él le-s pausà sobre lo mal, e mantenent él fo curat.³⁴ *M.

En l'ayn de Nostre Seyor 'm'cc'lix',³⁵ en la ciutat de Compos-tela,³⁶ fo un baró qui avia nom Beneset. E avia les cames unflades en manera que semblaven botz,³⁷ e avia lo ventre umflat³⁸ ayxí con si fos preyn,³⁹ e la cara mot horibla,⁴⁰ e'l cors⁴¹ que semblava una causa maravellosa.⁴² On, con⁴³ queregés l'aymoyna a⁴⁴ una femna,⁴⁵ aquela li respòs, dient: ⁴⁶ —Més t'auria obs⁴⁷ la fossa que menyar; mes eu te consel que⁴⁸ vasses a la cassa dels freres preicadors,⁴⁹ e que confés⁵⁰ tos pecatz, e demana ajudatori⁵¹ a Sent Pere—. On, con⁵² él vengés a la casa dels freres precyadors,^{52a} trobà la porta

²². - Ripullis P: Ripulis (*Liò, 1505, Roze*) o Discipulis segons els diversos manuscrits V.

²³. - vidit beatam Virginem...in gloria residere V290.27.

²⁴. - era P: essent V.

²⁵. - Reprèn aci el text de B (124v1)

²⁶. - crebà 'es trencà, hernià'.

²⁹. - pausada sobre granc P: posada sobre granc B: respersam super cancri corrossionem ponens V 'sobre un cranc, càncer o tumor maligne'.

²⁷. - unflades P: imflades B, variant aquella, molt estesa en els dialectes i veg. supra omflada.

³⁰. - preny P: prenys B. Cor. 33. Cf. 54v1, 82v2.

⁴⁴. - queregués almoyna B: queregés laymoyna P: elemosinam V.

³² i ⁵⁰. - yglesa P: glesa B 'església' (aquesta variant és poc freqüent i aquella és molt rara).

124v2 de la yglesa tancada, e decosta ⁵⁶ la porta él se pausa e adormí-sse.⁵⁴ / E aquí ⁵⁵ li aparec un ome ⁵⁶ en àbit de presicador,⁵⁷ que'l cobrí ab la capa, e mès-lo dins la yglesa;⁵⁸ e quant aquel se despertà, él se ⁵⁹ trobà dedins ⁶⁰ la glesia, e vesec-se tot sanat: de la qual causa foren totz maravelatz quant lo veseren tam bé guarit.⁶¹

105v2 DE SENT PHELIP, APOSTOL ⁶² /

Felip és dit «os de péra» ho «os de man».⁶³ O és de ⁶⁴ *filos*, que és «amor», e *yper*,⁶⁵ que vol dir «desobre», enquax: «aymador ⁶⁶ de les causes sobiranes». Es dit per so «os de péra» per la sua lusent ⁶⁷ predicacion, e és dit «os de mà» per so car mot sovèn obrava,^{67a} e és dit «amador de les sobiranes (causes)» ⁶⁸ per la contemplació celestial. *M.

Felip, apòstol, con preicàs per Scícia ⁶⁹ 'xx' ayns, él fo pres per los pagans, e volgren-lo forsar que sacrificàs a les ýdoles.⁷⁰ E adoncs soptament ixí un drac sotz terra,⁷¹ qui aucís ⁷² lo fil del bisbe ⁷³ e dos cavalers ⁷⁴ qui tenien pres ⁷⁵ Sent Felip, e destruí totz los autres, en tant que foren en òbit de mort.⁷⁶ On dix Sent Felip: —Creetz e'mi ⁷⁷ e trencatz aquesta ymaga, e en loc d'ela oratz la crou,⁷⁸ per so que'ls vostres malautes sien garitz, e'ls mortz sien resucitatz ⁷⁹—. E aquels qui eren trebalatz cridaven: ⁸⁰ —Tant ⁸¹ fé, séyer, que nós siam garitz, e / mantenent nós trencarem aquesta ýdola ⁸²—. E adoncs Sent Phelip manà al drac que devalàs en loc desert, per so que no nolgés ⁸³ a degun hom,⁸⁴ e mantenent él se'n parti.⁸⁵ Enaprés Sen Felip garí ⁸⁶ totz los malautes,⁸⁷ e aquels 'iii' mortz resucità,⁸⁸ e preicà ⁸⁹ als cresens en Déu la vera fe, per un ayn, e aordenà ⁹⁰ los

⁵². - decosta P: costa B.

⁶². - DE SENT PHELIP, APOSTOL P: DEL NOM DE SENT FELIP, PROLECH B: De sancto Philippo apostolo V. *Act en algunes versions de V apa-reix la vida de Sant Fubià*.

⁶³. - os de péra ho os de man B: es de pera... P: os lampadis vel os manuum V292.3: péra; *El traductor va llegir erradament «lapidis» per «lampadis»*.

^{67a}. - propter assiduum operationem V292.6.

⁶⁸. - B: om. P.

⁷⁴. - cavalers PB: tribunos V.

⁷⁶. - en tant que foren en òbit de mort P:... de morir B: adeo sui flatus foetore infecit, ut omnes morbi redderentur V292.13. Es probable que sigui error de còpia per en òbit de mort, si bé no podem assegurar-ho.

^{77a}. - 'imatge'.

⁷⁸. - oratz la crou P: adorats la creu B: adorate... cruceum V.

⁸³. - nolgés 'danyés', segons Alcm noltre és variant ultracorrecta de noure, documentada en Llull, cf. 75v2.

preveres e'ls diaques. E après él se'n venc en Asia en la ciutat de Jherusalem,⁹¹ e aquí él destruy la eretgia dels ebeionitans,⁹² que disien que Jhesuchrist avia carn per encantament, no-vera.⁹³ E eren an⁹⁴ aquel loc does verges⁹⁵ sacrades, per les quals Nostre Seyor convertí motz homes a la fe de Déu. E Sent Felip, ans de la sua mort 'vii' dies, apelà totz los bisbes e'ls preveres, als quals dix: —Aquestz 'vii' dies m'ha atorguatz / Nostre Seyor per so que eu vos amonest-
106r1 te¹—.

Era él en etat de 'lxxx'vii'² ayns. Enaprés los no-fesels³ lo preseren, e pausaren-lo en la crou⁴ en semblansa d'Aquel⁵ que él preïcava,⁶ e enayxí⁷ él se n'anà a Déu, e complí mot feelment la sua⁸ vida. E costa él los does⁹ files d'él foren sebelides: la una en la dreita partida e l'autra en la sinistra.¹⁰ E de Sent Felip, qui fo un dels 'vii' diaques, dix¹¹ Sent Jerònim en lo martilotyc¹² que en lo dia que om diu *octavo idus julii*,¹³ que és lo 'vi' dia¹⁴ de juliol, fo ennoblesit¹⁵ Sent Felip en la / ciutat de Cesarea, e aquí fo sebelit; costa lo qual¹⁶ foren sebelides 'iii'¹⁷ files scues, e la 'iiii'¹⁸ fila fo sebelida en la ciutat de Efèsim.¹⁹ Lo primer Felip no's sembla, donques,¹⁹ ab aquest en aysò: que aquel fo apòstol, e aquest fo diaque; e aquel yau en Hieràpolis, e aquest en la ciutat de Cessarea; aquel ac does files prophetes, e aquest 'iiii';²⁰ yasia asò que la *Ystòria eclesiàstica*²¹ sia vista dir que fo Sen Phelip Apòstol qui ac 'iiii' files prophetes.²²
125r2

⁹¹. - eretgia dels ebeionitans (-cans?) P: yretgia dels ebreuitans B: haeresin Hebronitarum V292.20 (Gr.). [Es tracta dels ebionites, ben coneguts com a secta judeo-hel·lènica, filosòfica més que teològica (com també ha vist Roze I, 330), i la llició del nostre P és millor que la llatina adoptada per Graesse].

¹. - eu vos amonesto P: ... amonest B: admonitionem V.

². - LXXXVII BV: LXXX P.

³. - does P: dos B.

⁴. - Uns cinquanta mots de V om. PB (fins a Ysidorus).

⁵. - martyrologio V' *catàleg, història, dels màrtirs*: mortlotyc P: mortelogi B.

⁶. - (Signis et prodigiis) inclitus apud Caesariam requieuit V293.4.

¹⁶. - Efesim P: Efasim B: Ephesum V: Efès.

²⁰. - BV: om. P.

²¹. - eclesiàstica PV: scolàstica B.

²². - sed in hoc magis Hieronymo est credendum V: om. P. En algunes versions de V (no Lió 1510, si Roze) apareix aci la vida de Santa Apol·lònia.

²⁴. - supplantans festinantem dyabolum V295.7.

²⁶. - ditz P: dit B.

³⁰. - Uns cinquanta mots de V om. P fins a paratum habuit V295.11.

^{30a}. - dit add. B: dicitur (Lió 1510, om. Roze).

DE SENT JACME APOSTOL²³

Jacme vol aytant dir con «sotzplantador» o «sotzplantant lo cuytós»²⁴ o «aparelans». O és dit Jacme de *ja*,²⁵ que és «Dèus», e *cobar*, que és «càrec» o «pes». O és dit Jacme enquax Jacobus,²⁶ de «dart» e de *cope*,²⁷ que és «trencament»; e ayxí és dit enquax «trencat per dartz». Es ditz,²⁸ donques, sotzplantador del món per menspresament;²⁹ sotzplantan lo diable cuytan; e aparelan lo seu cors a tot ben.³⁰ Fo él^{30a} «pes divinal» per grevetat de costumes, e fo trencatz³¹ ab dartz per martiri.³²

Jacme Apòstol aquest és apelat³³ «Jacme Alfeus» so és, 'fil' d'Alfeus; 106r2 «Jame,³⁴ frare de Nostre Seyor», / «Jacme Menor», e «Jacme Just». Es dit «Jacme Alfei» no tant solament segons carn, ans ho és segons enterpretaciós³⁵ de nom, per so car «Alfeus»³⁶ vol aytant dir con «enseyat» o «enseyament» o «fugetiú»³⁷ o «milèn».³⁸ Es, donques, dit³⁹ «Jame»⁴⁰ Alfei car fo enseyat per espiració⁴¹ de sciència; 125v1 és dit «enseyament» per l'enseyament / dels autres; e «fugitiu del món» per menspresament;⁴² e's dit⁴³ «milèn»⁴⁴ per esgardament d'umilitat. *M.

Es dit «frare de Nostre Seyor» per so car él fo mot semblant a él;⁴⁵ en tant que en les lurs formes a deveir fora mot hom esbalecyt.⁴⁶ On co'ls juseus anesen per penre⁴⁷ Jhesuchrist,⁴⁸ éls reseberen seyal de baysar d'En Judas, qui sabia deveisir⁴⁹ Jhesuchrist de Sent Jacme. E aysò diu Sent Ignasci en⁵⁰ la pístola que tramès a Sent Johan Evangelista, dién: ⁵¹ «Si a mi és legut, a tu ⁵² vul anar en les partides de Jherusalem, per so que eu veyá aquel onrat Jacme qui és nomanat Just, del qual disen que és semblant a Jhesuchrist de cara e de vida e de comportamens, ⁵³ enayxí co si fossen ixitx d'un ventre. Lo qual disen que, si'l veg, que veyré⁵⁴ per semblant el metex Jhesuchrist

²⁴. - Jame P: Jacme B: *les versions de V portent en part filius Jacobus frater o filius Alphei fratris*, cf. nota 40 i el paràgraf següent.

²⁷. - fugitiu B.

³⁸ i ⁴⁴. - milèn P 'mil-lèsim': millesimum V.

⁴⁰. - Jame P: Jacme B: Jacobus V.

⁴⁴. - milèn p.e.d'u. P: per humilitatis reputationem V295.22 (*sembla «figura etymologica»*), cf. nota 38.

⁴⁶. - en tant que en les lurs formes a deveir ['distingir'] fora mot hom esbaleyt ['vacil·lant, dubtant']: *fermes ad ausir fora mot hom sbalesit B: adeo ut plerique in eorum specie fallerentur* V295.24; a deveir P: a dau'essir B, cf. nota 49.

⁴⁹. - deveisir 'distingir', cf. nota 46; *accepció en AleM. i que es repeiteix en altres passatges de les Vides i Russell-Gebbet*, Med. Cat. T. 41.27, 77.

⁵⁴. - veyré per se. el metex Jh. P:..., veuré per se. el mateys Jh. B: si video, video et Christum Jesum secundum omnia corporis lineamenta V295.5f. [És, doncs, un cas bastant clar de el article *es lo*].

per semblansa del cors». ⁵⁵ O és dit «frare del Seyor» per so car Jhesuchrist e Sent Jacme ⁵⁶ eren ixitx de does ⁵⁷ sors; e nayxi érent ixitx ⁵⁸ de dos frares, so és: de Josep e de Cleofàs. *M.

E no és dit ges ⁵⁹ «frare del Seyor» per so que fos fil de Josep qui fo espòs de Santa Maria, d'autra muler segons que alsuns disen, mas per so car fo fil de Maria, de la fila de Cleofàs. Lo qual Cleofàs fo frare d'En Josep, ⁶⁰ yasia aysò que Masestra ⁶¹ Johan Belet diga: que N'Alfeus, ⁶² pare d'En Jacme, ⁶³ fo frare de Josep, espòs de Maria, la cal causa no és creseguda per vera, e'ls juseus apelaven «frases» aquels qui / s'atayen per does partz. ⁶⁴ O és dit «frare del / Seyor» 106v1
125v2 per los grans privileges, ⁶⁵ e per la excel·lència de santetat de vida, ⁶⁶ per la cal fo davant totz los apòstols ordonat ⁶⁷ bisbe de Jherusalem.

E és dit «Jacme Menor» a deferència de Sent Jacme Zebedei; jasia ⁶⁸ que Sent Jacme Zebedu ⁶⁹ sia nat primerament, fo, enperò, per apelament, derer. Per què, aquesta costuma en moltes religions és observada: ⁷⁰ que aquel qui primerament intra en religión ⁷¹ és «major» apelat, e aquel qui derer intra és apelat «menor», yasia ⁷² que sia primer, o per etat major o per santetat plus digne. E ⁷³ és dit «Jacme Just» per lo mèrit de la excel·lent ⁷⁴ santetat, car, segons que diu Sent Jerònim, fo de tan gran reverència de santetat en lo pòbol que mot cobescyaven tocar lo seu vestiment ab la boca. ⁷⁵

Per què de la sua ⁷⁶ santetat escriu Egisipus, qui fo veý ⁷⁷ dels apòstols, segons que és lest en les ystòries eclesiàstiques: ⁷⁸ «Resebec ⁷⁹ la Glesa Sen Jacme, frare ⁸⁰ del Seyor, qui és apelat per totz «just», d'aquels temps del Seynor duran ⁸¹ entrò nós. E aquest fo rey «nt ⁸² del ventre de la sua mare, lo qual no bec vi de rayms ni de cireres, ⁸³ ni menyà nuls temps ⁸⁴ carn, ni ferre no puyà nuls temps ⁸⁵ en lo seu cap, ni fo untat ab oli, ni usà de bayn; ⁸⁶ anà vestit totztemps de li. ⁸⁷

⁵⁵. - erent ixitx: eret ixit P: eren exits B: descendere putabantur V.

⁶⁴. - aquels qui s'atayen per does partz PB: qui se ex utraque parte sanguinis contingebant V296.5.

⁶⁸. - Jacme B: Ja P: vocetur, et ille, qui prior, minor, licet sit prior aut aetate major aut sanctitate dignior V296.11.

^{78a}. - amb la e- escrita dos cops en P.

⁷⁶. - veý P: vesí B: vicinus V296.27.

⁷⁹. - frare P: fraserre B: frater V.

^{78a}. - perdurans usque ad nos V297.20.

⁸⁰. - fo feyt... mare P: Hic ex utero matris suae sanctus fuit, vinum et V296.20. 'Des del moment que eixí del ventre matern' [feyt reemplaçaria, doncs, sanctus; cal per tant llegir *seyt* amb s llarga i titlla sobre la y, o sigui *seint*, en lloc de *feyt*. J. C.].

⁸¹. - de rayms ni de cireres P: de rayms ni de cervesa B: malentès del traductor per *sicera*, 'espècie de beguda alcohòlica' (cf. *sidra*): vinum et siceram non bibit V296.20; ed Lió 1510, 54r2.30; també traduït 'cervesa' (*bière*), Roze I 334.28.

E estava de ginolós⁶ en oracion tant que cayls avia als ginols ayxi con als peus. On, per aquesta sobirana dretura, fo él apelat «just». 126r1 E de «aba», que és / enterpretat «garniment del pòbol» e «dretura». E aquest tot sol entre los⁸⁷ apòstols, per la gran santetat sua,⁸⁸ li era legut que intrés⁸⁹ en la Santa Sanctorum, no ges⁹⁰ per causa⁹¹ de sacrificar, mas per orar».⁹²

106v2 E⁹³ és dit / que él cantà⁹⁴ entre'ls apòstols primerament missa: cor⁹⁵ per la gran excel·lència de la sua⁹⁶ santetat li feren⁹⁷ aquesta honor los apòstols, que après l'asenció de Jhesuchrist⁹⁸ él primerament cantés⁹⁹ missa en Jherusalem, entr'éis, e ans que fos ordenat¹⁰⁰ per bisbe: con se diga, en¹⁰¹ los *Feytz dels Apòstols*, que, ans de la sua¹⁰² ordinació, que'ls dicipols eren perseverans en la doctrina dels apòstols e'n la comunicació del trencament del pa,¹⁰³ lo qual se reseb¹⁰⁴ de la celebració de la missa.¹⁰⁵ O és dit que cantà primerament missa per so car¹⁰⁶ primerament la dix ab vestimens bisbals, e enayxi Sent Pere enaprés¹⁰⁷ la cantà primerament en Antioxa e Sent Marc en Alexandria. *M.

E aquest sant baró fo hom de mot gran¹⁰⁸ virginitat, segons que diu Sent Jerònim en lo *Libre contre Juvenian*. En lo divenres de Pascha¹⁰⁹ quant fo mort Jhesuchrist,¹¹⁰ segons que diu Yosefus e Sent Jerònim en lo libre "Dels barons nobles",¹¹¹ Sent Jacme fé¹¹² vot que no menyaria entrò¹¹³ Jhesuchrist fos resucitat de mort. 126r2 Per què en aquel dia de la resurectió¹¹⁴ li aparec / Jhesuchrist,¹¹⁵ e dix en¹¹⁶ aquels qui ab él eren: —Aparelatz la taula e pausatx-i pa¹¹⁷—. Enaprés él pres lo pa, beneci'n e donà'n a Sent Jacme Just, dién: ¹¹⁸ —Leva sus, frare,¹¹⁹ e menya, cor¹²⁰ lo Fil de l'Ome¹²¹ és resucitat a¹²² mort—. *M.

⁹¹. - causa B; causes P; manca en V.

⁹². - per orar P; per adorar B; frase que figura en V, el qual add. Haec Hegesippus.

⁹³. - cantà P; celebravit V.

⁹⁴. - tot P; car B; nam V.

⁹⁷. - feren P; foren B; fecerunt V.

¹⁰¹. - en B; con P; in V.

¹⁰³. - del trencament del pa B; del papa trencament del papa P; fractionis panis V.

¹⁰⁵. - missa, 'missa' variant normal en occità antic (*Flamenca* etc., Hill-B., *Anthol.* 52.15) BV; om. P sis mots (a causa del dos primerament).

¹⁰⁷. - enaprés add. B; postmodum V.

¹¹¹. - en lo libre B; in libro V; en la un P.

¹¹³. - que add. B.

¹¹⁴. - cum usque ad diem illam Jacobus non gustasset cibum V; om. P.

¹¹⁶. - en P; an B.

¹¹⁹. - add. B; mi V.

¹²¹. - l'Ome P; l'Home B.

On, con en lo 'viii' ayn del seu bisbat, con los apòstols vengessen al dia de Pascha en Jherusalem, Sen Jacme los ¹²³ demanà quantes causes ni co grans avia feytes per éls ¹²⁴ Jhesuchrist, e aqueles él lur recomtà davant tot lo pòbol. ¹²⁵ E con Sent Jacme per 'viii' dies preiqués ¹²⁶ ab los autres apòstols en lo temple davant Cayfàs e alsens juseus, con éls fossen en volentat de bateyar, sobtament un home intrà ¹²⁷ en lo temple cridan: —O barons irrielites, ¹²⁸ què fetz? Per
107r1 qual raysó vós gequitz enganar / en aquestz enquantadors?—.

E escomoc ¹ en tant lo pòbol que éls volgren alebesar ² los apòstols. E puyà aquel ome en la grasa ³ on preïcava ⁴ S. Jacme e gità'l daval, e d'aquí enant él ranqueyà mot. ⁵ En lo 'xxx' ayn del seu bisbat los juseus veseren ⁶ que no pogren aucire ⁷ Sent Paul, ⁸ per so car era appellat per l'emperador (per què ⁹ fo tramès a Roma), los juseus giraren ¹⁰ lur voluntat ¹¹ contre Sent Jacme, e queregren ¹² ocasió contre él, e —segons que Egesipus, ¹³ davant dit, diu, qui fo en lo temps dels apòstols, segons que's troba ¹⁴ en les ystòries eclesiàsiques—, los juseus vengren as-él, diens: ¹⁵ —Pregam-te que tu revox ¹⁶ lo pòbol -e aysò disien car éls se pensaren que él fos Crist. ¹⁷ Per què't pregam que tu consels a ¹⁸ totz aquels qui't ¹⁹ venran en lo dia de Pascha, ²⁰ / que no cresen ²¹ en Jhesuchrist, e nós farem so que tu volràs, e nós farem de tu testimoni que tu est ²² just ²³—. Per què éls lo pauseren sobre la pena ²⁴ del temple e, ab gran vou cridan, dixeren: —Aquest és lo pus just home ²⁵ que sia, ²⁶ al qual nós totz obesir devem ²⁷—. Per què li dixeren: ²⁸ —Digues-nos ta voluntat ²⁹—. E adoncs Sen Jacme, ab mot gran vou, lus ³⁰ respòs, dién: —Què'm

126v1

¹²³. - a P: de B: a V.

¹²⁴. - irrielites P: yrrahelites B: Israelitae V.

¹. - escomoc: escomou B: concitavit V 'va commoure'.

², ⁴³ i ⁴⁴. - alebesar cf. = alabesar 'lapidar'. Cor. pàg. 350.

³. - grasa 'grada, escales': gradum V (cf. AlcM. etc.).

⁵. - ranqueyà P: «renguejà» B: claudicavit V; Ille autem VII anno post adscensionem domini beatus Jacobus passus etc. V: om. P.

⁶. - que P: per què B: que P: et V.

¹⁶. - revox P: 'desenganyis': revocasses B: revoces V. Veg. Cor. 45.

¹⁷. - Hi ha considerable malentès per part del traductor (o només P?) car l'original diu quia ipse errat in Jesu putans quod ipse sit Christus (inducció a renegar de la divinitat de Jesús); disien P: discent B; pensaren P: pensaven B.

¹⁸. - tu consels a B: t'aconsels ab P: dissuadeas V.

¹⁹. - qui't P: que y B.

²¹. - cresen P: cresegen B.

²². - et personam nullius accipis V: om. P.

²⁴. - lo pauseren sobre la pena del temple P: statuerunt illum enim super pinnam templi. Sembla doncs que aci pinna, que el traductor comprèn o verteix o malentèn com a pena (= penya) té un sentit com 'plataforma' o 'tribuna' o potser 'pinacle'?; cf. el penal o penallera de la casa muntanyenca catalana, occit. ant. pena.

demanatz del Fil de l'Home? Vec-vos³¹ que El seu en lo cel, en la destra³² de la Sobirana Virtut, endevenidor³³ jutyar los vius e'ls mortz—.

E quant aysò ausiren, los crestians foren mot³⁴ alegres, per què l'ausiren volonterossament.³⁵ E'ls fariseus e'ls escrivans dixeren: —Per nostre dan³⁶ avem feyt donar aquest testimoni a Jhesuchrist,³⁷ per què,³⁸ pugem-nos sus, e gitem-lo daval, per so que'ls autres ne sien espaorditz, e que no cresegen³⁹ en él—. E ensems, ab
107r2 gran vou, éls cridaren,⁴⁰ diens: ⁴¹—O home just, / às erat!—. Per què puyaren sus e gitaren-lo daval. E quant l'agren gítat daval,⁴² éls lo alebesaren,⁴³ disens: —Alebesem⁴⁴ En Jacme Just!—. E quant l'agren enderocat,⁴⁵ él estava de ginols, dièn: ⁴⁶—Sèyer Déus, prec-te que'ls perdós,⁴⁷ per so car no's saben quès fassen⁴⁸—. E adones un dels preveres, dels fils de Recap,⁴⁹ cridà, dièn: ⁵⁰—Eu vos⁵¹ prec que li perdonetz, e no li fasatz mal,⁵² per so car aquest home
126v2 just⁵³ prega per vosautres / domentre que l'alebesatz⁵⁴—. E adones un d'èls pres una perxa en què hom estenia draps,⁵⁵ e donà-li'n⁵⁶ gran colp sus en lo cap, que'l⁵⁷ cervel n'ixí.⁵⁸ E per aytal martiri él se n'anà a Nostre Seyor,⁵⁹ e fo seblit prop lo⁶⁰ temple. On, co'l⁶¹ pòbol volgés venyar la mort de l'apòstol, e volgés penre⁶² los mals-faytors e punir, mantenent éls fugiren.

Recomte Josephus que per lo pecat de la mort de Sent Jacme Just fo feyta la mortaldad Jherusalem^{62a} e l'escampament dels juseus. E no tant solament fo feyta per él,⁶³ ans fo feyta⁶⁴ per la mort de Jhesuchrist mägerment,⁶⁵ segons que era dit enayxi:⁶⁶ «No laxaran⁶⁷ en tu péra sobre péra,⁶⁸ per so car no conoxeràs⁶⁹ lo temps de la

³². - *destra* P: 'mà dreta': dreta B; dextris V.

³⁴. - *mot* P: molts B.

³⁹. - *cresegen* P: cresen B; credere... praesumant V.

⁴³. - *alebesaren*, V, nota 2.

⁴⁵. - *E quant l'agren enderocat* PB: qui dejectus non solum mori non potuit, sed conversus est V.

⁴⁶. - *de ginols, dièn* P: de ginclós, disens B; *de ginols* de genolls, 'de genollons'.

⁴⁷. - *perdós* PB: 'perdonis': fonètica rossellonesa.

⁵¹. - *eu vos* P: eus B.

⁵⁵. - *una perxa en què hom estenia draps* P: *perficam fullonis* V.

⁶⁰. - *prop lo* P: *prop del* B.

^{62a}. - fo feyta la mort de Jherusalem B; o fo fe. la mort de Jher. P: factum est excidium in Jherusalem V298:36 (ed. Liò 54v1.54). [*Excidium* se sol traduir per *mortalitat* en les *Vides*, però la lliçó errònia *mort* (que ja ha de venir de l'arquetipus) s'explica bè, no sols per fets d'haplografia, sinó per una confusió deguda a la proximitat immediata d'altres 3 o 4 casos de *mort*, en aquest passatge].

⁶⁷. - *relinquent* V: *laxarem* P: *fixeren* B.

tua ⁷⁰ visitació». Mas, cor lo Seyor no vol mort de pecador, per què ⁷¹ éls no agessen escusacion, Déus esperà la lur penitència entrò ⁷² 'xl' ayns, e féu-los preïcar ⁷³ per los apòstols, e màgerment ⁷⁴ per Sent Jacme Just, per tot aquel temps. Mas con él no'ls ⁷⁵ pogués per sos amonestamens a Déu revocar, ⁷⁶ *M. él ⁷¹ los volc ab maraveles espaordir, car en aquels ⁷⁸ 'xl' ayns que'ls eren donatz a ⁷⁹ penitència, motes maraveles ⁸⁰ lur endevengron. ⁸¹ Especialment ⁸² una estela lur ⁸³ aparec mot resplandent, que era semblant de ·I· ⁸⁴ coltel, e veseren-la per tot un ayn resplandir. *M.

127r1 En ⁸⁵ una festa de Pascha, en la / ora nona de la nuyt, venc tant
107v1 gran resplandor / sobre lo temple que totz se pensaren que fos dia
clar. *M.

En aquela metexa festa, los vedels ⁸⁶ qui eren aduytz al temple per sacrificar torneren sobtament, ⁸⁷ en les mans dels ministres, ayels. E après alscons dies, prop del sol colgant, ⁸⁸ foren vistz còrses de caretes ⁸⁹ en l'aer, per totes les regions ⁹⁰ e veïa ⁹⁰ hom compayes d'òmens armatz mesclar «en» les nuls, ⁹¹ e les ciutatz eren environades de compayes no-veïbles. ⁹² E en autre dia de festa de Pentacosta, la nuyt, ⁹³ los preveres entraren en lo temple per lo menestir a dir, ⁹⁴ e sentiren movimens ab gran brugit, ⁹⁵ e ausiren grans vous, diens: ⁹⁶ —Trespassem d'aquestes sesiles! ⁹⁷—. E ans del quart ayn de la batalla un baró, qui avia nom Jhesús de Anània, ⁹⁸ comensà a cridar, en la Festa del Tabernacles, sobtament, diens: ⁹⁹

⁷¹. - perquè P: per so que B: ut V.

⁷². - el B: els P: *Singular en V.*

⁷⁸. - aquels P: aqueli B: his V.

⁸¹. - De les maraveles que Déus donà o mostrà als juseus ans que destroys Iherusalem *add.* B no V.

⁸⁴. - del P: de B; de ·i·: del (?) P: de B: stella praeſulgens gladio per omnia similis... V298.27.

⁸⁵. - en P: e B: in V.

⁸⁶. - vedels P: vitula ad immolandum adducta (*vetula err. en Gr. 298.31*).

⁸⁷. - sobtament P: mantenent B: subito V.

⁸⁸. - sol colgant P 'oest': sol colgat B: solis occasum V.

⁸⁹. - currus et quadrigae V: corses de caretes P *traduït aproximadament* 'corses de carreies' (*com si fos cursus quadrigarum*).

⁹⁰. - en l'aer per totes les regions P, i *add.* per l'aer (*lapsus de repetició*): B *només hi posa el segon*.

⁹¹. - ab les nuls P: nivols B: nubibus V. *O sigui 'en els nivols'*. Veïa hom mesclar 'es veia com s'atacaven, anaven a la barreja'.

⁹². - no-veïbles P: no-vesibles B: *traduït aproximadament* urbes circumdari agminibus improvisis V298.35.

⁹⁴. - per lo menestir a dir PB: ad ministeria V — *misteri de la missa*.

⁹⁷. - sesiles P: seles B: Transcamus ab his sedibus 'anem's-en d'aquestes estances, indrets' V298.38. Veg. sezila *Cor. pàg.* 360.

⁹⁸. - de Anania PB: Ananiae filius V299.1.

—Vou d'orient, e vou de sol colgant,¹⁰⁰ e vou sobre Jherusalem, e sobre'l temple,^{100a} e vou sobre los esposos e les esposses, e vou ^{100b} sobre tot lo pòbol—. Per què lo dit baró fo pres e ferit e trencat^{100c}, mas él, per so als no podia dir, e aytant con plus lo ferien, aytant plus fortment él¹⁰¹ cridava.¹⁰² Per què fo aduyt al jutge, qui'l féu cruelment¹⁰³ turmentar, entrò que'ls osses li aparegren. Mas aquel home no's plorava ni pregava Déus ni'l jutge de res, mes que's ^{103a} plorava, diens¹⁰⁴ aquestes paraules: —Malaventura, malaventura vos venrà a vosaltres de Jherusalem!—. Aysò recomta Josefus. *M.

DEL DESTRUIMENT DE JHERUSALEM¹⁰⁶

127r2 On co'ls¹⁰⁷ juseus / no[l]s volguesen convertir per amonestamens
ni per maraveles, après 'xl' ayns En Vespasian e'N Titus vengren
en Jherusalem.^{107a} per Nostre Seyor, e destruyren tota la ciutat, de
tot en tot. E fo aysò causa de lur aveniment en Jherusalem, segons
107v2 que's troba / en una ystòria.¹⁰⁸ En Pilat vesec que él avia condemnat
a mort no-degudament Jhesuchrist,¹⁰⁹ per què él ac paor que l'em-
perador En Tiberi ne fos irat¹¹⁰ contre él; per què, él tramès per si
a escusar davant¹¹¹ l'emperador un misatye qui avia nom Albano.^{112a}

En aquel temps tenia la seyoria En Vespesià per l'emperador¹¹³
en la terra de Galàcia.¹¹⁴ E fo amenat a'N Vespesià. E servava's
aytal costuma en aquela terra: que tothom que¹¹⁵ soferís naufragi¹¹⁶
devia perdre les sues¹¹⁷ causes, e él era feyt sér¹¹⁸ del príncep. Al
qual misage demanà Vespesià¹¹⁹ él qui era, ni d'on venia, ni on
anava.¹²⁰ Per què él dix: —Eu són de Jherusalem, e d'aqueles
partides venc eu, e deg anar a¹²¹ Roma—. E'N Vespesià li dix:

—Tu, donques, vés¹²² de la terra dels savis e deus saber de l'art de

¹⁰⁰. - sol colgant 'oest': occidente V. Cf. nota 88.

^{100a}. - BV: 4 mots om. P.

^{100b}. - [L'original porta *vox super...* 299.2 en tots aquests casos de *vou de i vou sobre* i no hi ha malentès amb el ll. *vae 'ai de'*, que apareix més avall traduït per *malaventura...* de *Jherusalem*; el llatí *uox* tenia tendència a prendre el matis de 'veu d'alarma, veu demanant socors' en llatí, en grec (i més en hebreu?).]

^{100c}. - ... 'caeditur' (capitur, caeditur, verberatur, sed... quanto plus verberabatur... V299.5).

^{112a}. - pro se excusando nuntium nomine Albanum ad Caesarem destinavit V299.17. Episodi contat en forma semblant en les *Llegendes Rimades de la Bíblia* de Sevilla (Albà v. 722), publicades per Coromines, *Lleures i C.* pp. 232 ss.

^{103a}. - BV: om. P des del primer plorava.

¹⁰⁷. - on cols j. nols P: e cols j... B: cum autem Judaei nec admonitionibus converterentur... V299.10.

¹¹⁴. - Galàcia P: Galícia B: Galatia V.

¹²². - vés, per 'vèns', fonètica rossellonesa. Veg. Cor. 38^a.

medicina; e per so car tu és ¹²⁵ metye, tu me deus garir—. Avia En Vespèsia una manera de verms, lone tems ^{124a} aüda en les narius, que hom apelava vespès: per què, él ac nom «Vespesian», E'l misatye li respòs, dién: ¹²⁵ —Sàpies, séyer, que eu no sé de l'art de medicina, ni sé ges de metgia, ¹²⁶ per què no't poyria ¹²⁷ garir—. E'n Vespesian li dix: —Si tu no'm gareys, ¹²⁸ eu te faré aucir—. Per què lo misatye ¹²⁹ li dix: —Séyer: qui los secs ¹³⁰ il'lumina, e'ls demonis fa fúger, ¹³¹ e'ls mortz fa resucitar, ¹³² sab que eu no sé d'aquela ¹³³ art—.

127r1 On En Vespesian li dix: —E qui és aquel del qual tu dius / aytals paraules?—. Per què lo misatye li respòs, dién: ¹³⁴ —Aquel és Jhesús de Nazaret, lo qual crucificaren los juseus per emveya. E si tu creus en Él, mantenent seràs sanat ¹³⁵—. On co'n ¹³⁶ Vespesian dixés: ¹³⁷ —Eu creu que mortz ha resucitatz, e qui mi pot sanar d'aquesta malautia ¹³⁸—. E, / aysò dién, ¹ les vespès li caegren ² de les sues narius, e fo soptament garit. E adoncs En Vespesian ac mot gran gaug, per què dix: —Eu són cert que Aquel que ³ m'a garit és lo ^{3a} Fil de Déu. Per què eu demanaré licència a l'emperador, e iré en Jherusalem ab motes grans compayes, e destruyré ⁴ los traydors qui l'auciren—. On dix a N'Albano, ⁵ misatye d'En ⁶ Pilat: —Pren les teues causes e vé-te'n en la tua ⁷ casa sà, ⁸ senes mal—.

108r1

Enaprés En Vespesian se n'anà a Roma, e demanà licència a l'emperador En Tiberi que pogés destruir tota Judea e Jhm., la qual causa li fo atorgada per l'emperador; e per motz ayns él ajustà motes ⁹ compayes, en lo temps d'En Neró ¹⁰ l'emperador, co'ls juseus fossen rebel·les contre l'emperi. Él anà ab motes grans compayes en Jherusalem e en lo dia de Pascha él assatgà ¹¹ Jherusalem poderosament, e aquí él enclausí gran multitut de gens qui eren vengutz aquí ¹² per la festa. E'nans per alcun temps, ans qu'En Vespesian

^{124a}. - [Cf. a la nota al vers 760 de les *Llegendes de Sevilla* (Cor. *Lleures*, p. 232) l'explicació d'aquesta figura etimològica, d'on resulta que la forma -sià que fins aci ha usat P es més autèntica que *Vespesian*: *vespes-i-à* 'hi ha vespès'. En efecte les formes amb -N' es conservaren en el bisbat de Girona tota l'Edat Mitjana i fins més tard, mentre que ja eren caduques en el Rosselló, però l'onda fonètica degué oscil·lar llarg temps, provocant ultracorreccions periòdiques en terra rossellonesa. JC.]

¹³⁰. - qui los secs P 'orbs': aquel qui al sech B: V; vegeu nota 132.

¹³¹. - fúger P: fugir B.

^{131a}. - P: om. B.

¹³². - qui los secs... e'ls mortz fa resucitar P: ille qui caecos illuminavit, daemones effugavit, mortuos suscitavit V.

^{13a}. - lo és lo f. P: és f. B.

¹⁰. - Unde (secundum chronicas) non fecit hoc zelo Christi, sed quia a domino recesserat Romanorum V: om. PB.

¹¹. - B: om. P des del primer Jherusalem; assatgà = assetjà.

vengés en Jherusalem, los fisels¹³ qui aquí eren foren amonestatz per Esperit Sant que d'aquí se partissen. E aneren-se'n en un pug part flum Yordà,¹⁴ qui avia nom Pel·la,¹⁵ e aquí éls estegren, per so que la venyansa de Déu ferís lo pòbol malvat e la ciutat arada.⁶

- Enaprés venc En Vespesià¹⁷ en una ciutat de Judea que¹⁸ avia nom
 127v2 Yonaporam,¹⁹ en la cal era príncep En Josefus;²⁰ mas En Josep / se
 defès mot baronilment, ab la sua²¹ compaya. On con él²² vesés lo
 perill de la ciutat, él²³ pres 'xi' juseus e intrà-sse'n sutz terra en una
 casa; en lo qual loc éls foren mot costretz de fam, mes los juseus
 volien més aquí morir²⁴ que si venien en la servitut d'En Vespesian.
 108r2 E volien-se aquí aucir, per so que fesesen²⁵ / de la lur sanc sacrifici
 a Déu. E per so car En Josephus era pus digne que els autres, éls
 lo volien primerament aucir; per so que, per pagament de la sua²⁶
 sanc, fos Déus pus tost apagat en son escomovament.²⁷ Mas Josephus,
 qui era baró savi, e qui no volia morir, s'establí jutye de mort e de
 sacrifici: per què, manà metre sortz, entre dos e dos, qual morria pri-
 mer.²⁸ E quant agren gitades les sortz,²⁹ demostraven que adés morís un
 e adés altre, tant que³⁰ foren vengutz al derer: ab lo qual En Jose-
 fus³¹ se devia metra en les sortz. E adones En Josefus, qui era home
 mot fort,³² tolc lo coltel an aquel³³ de la mà, e demanà-li si volia
 viure o morir.³⁴ E aquel li respòs: —Eu molt volria^{34a} viure, si per la
 tua³⁵ gràcia podia eu conservar ma³⁶ vida—. E adones En Josefus
 parlà amagadament ab un familiar d'En³⁷ Vespesian, e pregà-lo
 que li enpetràs gràcia de vida ab En^{37a} Vespesià, la cal causa li acabà.
 On co³⁸ En Josefus³⁹ fos amenat davant En Vespesian, En Ves-
 pesian li dix que mort avia afanada⁴⁰ si él no li agés mercè, e N
 128r1 Josephus li dix: —Si alcuna causa eu cy mal feyta, tot se pot mi-
 llorar / ⁴¹—. E N Vespesian li dix: —Què pot fer sel que ligatz⁴²

¹³ - P: om. B.

¹⁴ - arada P: adyrada B: sacrilega V: tam de urbe sacrilega quam de populo scelerato V300.15. Arada grafia de errada; cf. n. 16 del f° 108, però és més probable que no es tracti de res relacionat.

¹⁹ - Yonaporam P: Jonoporam B: Jonapatam V.

²³ - éls P: els autres B.

²⁷ - escomovament: occit. ant. escomovemen «colère, excitation» (PDPF): Vel (ut in quadam chronica dicitur) ideo se mutuo interficere volebant, ne darentur in manibus Romanorum V: om. PB.

²⁸ - entre dos e dos B: entredos P: inter binos et binos V.

^{34a} - B: om. P des del primer viure.

^{37a} - B: om. P des del primer Vespesia(n).

³⁹ - Josefus V: Jofus P: Jesophus B.

⁴⁰ - avia afanada P: avia afenyada B: meruïsses V. Afanada 'afanyada, guanyada', vegeu DCEC I, 45. Veg. també Cor. 6.

⁴¹ - tot se pot millorar B: in melius commutari potest V: om. P des del primer e N i Josephus.

és?—. E'N Josefus dix: ⁴³—Alcuna causa poyré ⁴⁴ eu fer, si tu vols fer so que eu conselaré—. E'N Vespesian li dix: —Eu consenti ⁴⁵ que diges so que't vules, e si bé d'ius, que'n sies cresegut—.

On En Josefus dix: ⁴⁶—Sàpies que l'emperador de Roma és mort, e'l senador ⁴⁷ t'à feyt emperador—. E'N Vespesian li dix: —Si tu est ⁴⁸ propheta, ¿per què no às dit a'questa ⁴⁹ ciutat que ela era sotzmetadora ⁵⁰ a la mia juridictió? ⁵¹—. E'N Josefus ⁵² li dix: —Sàpies que per 'xl' dies enans del seti lur o dixí ⁵³—. E'naprès los misatydes de Roma vengren a'N ⁵⁴ Vespesian, e dixerren-li que él era emperador. 108v1 Per què, él se n'anà a Roma, ⁵⁵ e gequí / son fil, En Titus, ⁵⁶ en lo seti ⁵⁷ de Jherusalem, ⁵⁸ qui tenc dos ayns Jherusalem asetjat. E entre los autres mals que éls aseyatz ⁵⁹ agren, soferiren tan gran fam que'ls pares tolien los menyars ⁶⁰ als fils, e'ls fils als pares, ^{60a} e les mulers als maritz, e'ls emfans morien de fam.

En lo qual loc avia tan gran pudor que les gens ne morien; per què los fasien sebelir e gitar per lo mur aval. ⁶¹ On co'N ⁶² Tito vesés los vals de la ciutat totz plés ⁶³ de corses, ⁶⁴ e que tota la terra era corumpuda per la pudor, el levà les sues màs envés Déu, dién: ⁶⁵ —Séyer Déus, tu veus que eu no fas ⁶⁶ aysò—. Era en la ciutat tan gran fam que les sabates e les correges se menyaven. Era una femna nobla qui ⁶⁷ avia ⁶⁸ un enfant que aucís; e cuys-lo, ⁶⁹ per fam. Del qual 128r2 menyà la meytat, e l'autre meytat ⁵⁰ amagà. E enayxi, co layres ⁷¹ li volgren robar la sua casa, ⁷² éls sentiren la odor / de la carn, ⁷³

⁴⁴. - poyré P: porcy B.

⁴⁵. - Eu consenti P: 'jo consento': E t consentiré B: concedatur V. *Per a aquesta desinència vegeu Cor. 43^a. Cf. recomti 100r2.*

⁴⁷. - senador 'senat', veg. nota 45 al f° 110.

⁴⁸. - sotzmetadora 'que s'havia de sotmetre': subjicienda V.

⁴⁹. - Uns 20 mots de V fins a de sua sublimatione om. P.

⁵⁰. - passatge molt llarg de V, des de Titus autem fins a iudicio relinquatur, pàg. 301 en Graesse.

^{60a}. - P: e'ls marits a les mullers add. B: potser ja en l'arquetipus car també figura en V.

⁶¹. - PB escurça dràsticament un passatge d'uns 50 mots de V fins cadavera praecipitabant.

⁶². - fas 'faig'.

⁶³. - P add. nom, creient que era una frase incisa amb el nom de la fembra, lapsus que oblidà d'esmenar. Segueixen en V una cinquantena de mots, fins a sacculis tabula, om. PB.

⁶⁴. - aucís e cuys-lo P: jugulavit et coxit V; cuys 'coqué', 'et va cuinar', pret. fort de coure, ll. COXIT.

⁷¹. - co ladres li volgren B: entraren layres per P; el context següent indueix act a preferir la lliçó de B.

⁷². - Aci comença P un fragment d'uns 60 mots (fins a peccats menjats-me) difícil de llegir en V, on els mots de la meitat de les línies han hagut de ser llegits segons els escriu B.

per què, éls entraren en aquel loc on era la carn, e dixeren a la femna ⁷⁴ que éls la auciriari si no los donava de ^{74a} la carn. E adoncs ⁷⁵ los mostrà los membres de l'enfant e los dix: —Veus ⁷⁶ que eu vos he gardada la part melor ⁷⁷—. E quant éls o veseren, éls foren tan fort espaorditz que no li pogren parlar. On con ela lur dixés: ⁷⁸ —Sapiatz que aquest és mon fil, he meus ⁷⁹ és lo peccat; menyats-ne segurament, car eu n'é menyat, ⁸⁰ qui só ⁸¹ sa mare[e] ⁸²—, quant éls li ausiren dir aqueles paraules, éls fuseren. ⁸³

Enaprés, en lo segon any de l'emperi ⁸⁴ d'En Vespasian, En Titus pres Jherusalem, e quant ac pre[s]sa la ciutat, é la enderocà, e destruí lo temple de tot en tot. E enayxí co ls juseus avien comprat Jheruchrist 'xxx' ^{84a} diners, enayxí é donava 'xxx' jueus per 'i' diner. 108v2 E, ⁸⁵ segons / que recomta Josefus, 'xcvii' milia juseus ⁸⁶ i foren preses, ⁸⁷ e moriren-ne 'xi' sens ⁸⁸ milia per fam e per glasi. Lig-se que En Titus, quant intrà en Jherusalem, vesec un mur mot espès, e féu-lo traucar, ⁸⁹ e dins lo mur é atrobà un home veyl mot canut, e demanaren-li ⁹⁰ qui era; per què éi lur ⁹¹ respòs, dient: ⁹² —Eu són Josep d'Arimacia, ⁹³ de la ciutat de Judea. E sapiatz que eu fuy aysi ⁹⁴ enclaus per los ⁹⁵ juseus, per so car eu sebelí Jhesuchrist. E Éi à'm donat a menyar aysi, d'aquel temps a ensà, e són estat confortat e il·luminat divinalment ⁹⁶—. E, mort En Vespasian, l'emperador fo En Titus: ⁹ emperador qui fo home mot misericordiós e mot franc. Fo home de tan gran bonesa ⁹⁸ que, un dia, con ⁹⁹ éi s'o ¹⁰⁰ pensés, quant fo vespre, que no avia fet bé ni res donat, éi dix a la sua ¹⁰¹ compaya: —O amics, eu é perdut aquest dia!—. *M.

128v1 Aprés lonc temps foren / alguns juseus que volgren refer la ciutat de Jherusalem. E quant éls foren vengutz en un ¹⁰² loc, éls atrobaren aquí motes crous de ròs: per què éls foren mot espaorditz e fugiren. ¹⁰³ E'l sendemà, que éls i tornaren, ¹⁰⁴ éls trobaren crous de sanc en los

⁷⁴. - femna P: dona B.

^{74a}. - de P: om. B.

⁸¹. - só P: són B. Cf. 68r2.

⁸². - quem genui, nolite fieri aut matre religiosiores aut feminis molliores: quodsi vincit vos pietas et horretis, ego totum comedam, quod dimidium jam comedi V: om. PB.

⁸³. - fuseren P 'fugiren': fusqueren B.

^{84a}. - 'xxx' P: per 'xxx' B: 'xxx' denariis emerant V302.29.

⁸⁷. - preses P: presi 'presos' B.

⁸⁹. - traucar P 'foradar': trencar B: perforari V.

⁹⁶. - B: lo juseus P (pl.).

⁹⁸. - *Passaige d'uns trenta mots de V, fins a iterum est reclusus*: om. PB.

⁹⁹. - sicut ait Eusebius Caesariensis in chronica et testatur Hieronymus V: om. PB.

¹⁰⁴. - ut ait Miletus in chronica V: om. P.

vestimens fermades.¹⁰⁵— Per què éls, espaorditz, fugiren.¹⁰⁶ E'n¹⁰⁷ la 'iii.^a vegada que éls i tornaren, flames de foc ixiren de terra qui los cremaren.¹⁰⁸

DE L'ATROBAMENT DE LA SANCTA CROU¹⁰⁹

Lo Atrobament¹¹⁰ de la Santa Crou és dit per so car en aytal dia la crou fo atrobada. E fo atrobada¹¹² primerament per Set¹¹³ en paradís terenal, segons que dejós¹¹⁴ és recomtat; e fo atrobada per Salamó en lo Mont de Libaní; e per la regina de Saba en lo temple de Salamó; e per los juscus en lo rec¹¹⁵ de l'ayga; e per Santa Elena en Monti Calvari.

Lo trobament de la santa crou fo feyt 'cc' ayns après la resurrecció de Jhesuchrist. Es legit en l'*Evangelí d'En Nicomedi*¹¹⁶ que, 109r1 co Adam fos malaute,¹¹⁷ son fil, En Cet, anec¹¹⁸ / a les portes de paradís terenal, e demanà que hom li donàs de l'oli del fust de misericòrdia, ab què untés¹ son pare, per so que garís. Al qual aparec l'àngel² Michael, que li dix: —No't vules trebalar ni plorar per so que ayes de l'oli del fust³ de misericòrdia, cor sàpies que no'n potz aver en neguna manera, sinó can seran complitz 'v' milia e 128v2 'v' sens ayns, jasia aysò que / de Adam entrò a la passió de Jhesuchrist fossen tant solament passatz 'v' milia e 'ccxxii'⁴ ayns—. Lig-se en autre loc que l'àngel li aportec⁵ un ramet de l'aybre, e manà-li que'l plantés⁶ en lo Mont de Libaní. E lig-se en una ystòria dels grecs⁷ que l'àngel li donà del fust en⁸ què peccà Adam, e dix-li que quant levaria fruyt que son pare siria⁹ sanat. E quant En Set se'n fo tornat, é'l atrobà son pare mort, e plantà l'aybre en¹⁰ lo vas de son pare, e fè-sse aquí mot gran aybre, aquí vivent¹¹ entrò al tems de Salamó.¹² E quant Salamó vesec¹³ tam bel aybre, é'l lo fé¹⁴ talar, e manà que hom lo mesés en la casa d'En Salt.¹⁵ Mas, segons que diu

¹⁰⁵. - fermades P: formades e ficades B: insitas V.

¹⁰⁶. - qui los cremaren P: qui es cremaren tots B: penitus sunt exusti V.

¹⁰⁹. - DE L'ATROBAMENT P: DEL TROBAMENT B.

¹¹⁴. - dejós 'dejus'; davall: infra. V. Aquella variant, documentada, segons Alcm. en Llull (Arbre Sc. I, 230).

¹¹⁵. - rec P 'sèquia': reych B (?): in aqua piscinae V303.12f. Per a l'etimologia DCEC s.v. regar.

⁴. - P: e CCXXXII] B: centum nonaginta novem V.

⁹. - siria P (forma dialectal): seria B.

¹². - Utrum autem haec vera sint, lectoris iudicio relinquatur, cum in nulla chronica vel hystoria authentica haec legantur V: om. P.

¹⁵. - la casa d'En Salt P: in domo saltus V 'la Casa del Bosc' edificada per Salamó, nom que el traductor prengué per un antropònim.

En Johan Belet, no s'í poc bonament¹⁶ alogar aqueli,¹⁷ ni en negun altre loc, que no¹⁸ fos breu o lonc.¹⁹ Per que los masestres,²⁰ mot iratz, lo feren foragitar,²¹ del qual fo feyta una palanca²² sobre 'i' lac per so que hom ne passés.²³ *M.

On con²⁴ la regina de Sabba vengés per ausir la savie[s]sa de Salamó e volgés pasar per aquel loc,²⁵ ela vesec per²⁶ esperit que'l Salvador del Món devia ésser penyat en aquel fust: per què no volc pasar per²⁷ aquel fust, ans l'aorà molt humilment. Lig-se que la regina²⁸ dix a Salamó que en aquel fust devia ésser penyat un home, per la mort del qual devia ésser destruyt²⁹ lo regne dels jueus.³⁰ Per què Salamó féu levar aquel fust d'aquel loc,³¹ e féu-lo³² metre sotz terra. Enaprés fo feyt aquí³³ un pou, en què los manixeus³⁴ / levaven los sacrificis, en lo qual³⁵ ixi' ayga, de la qual eren motz homes garitz.³⁶ *M.

E diu-se que / en lo temps de la passió de Jhesuchrist lo dit fust nadà desús.³⁷ E quant los juseus lo viren,³⁸ mantenenent lo preseren e feren-ne crou a Jhesuchrist.³⁹ Es dit que la crou de Jhesuchrist és⁴⁰ de 'iiii' maneres de fustz,⁴¹ so és: de palma, e de ciprés,⁴² e d'oliver e de cedrus.⁴³ Aquel preciós fust de la crou estec sotz terra⁴⁴ 'cc' ayns e plus. Mas fo atrobada⁴⁵ per Santa Alena, mare de Constantí, l'emperador,⁴⁶ en aquesta manera: en aquel temps s'ajustà gran multitut de barbres⁴⁷ costa lo flum qui⁴⁸ és apelat Danúbii qui⁴⁹ volien passar lo flum, e volien subjugar totas les regions a si entrò a sol ixent.⁵⁰

¹⁶. - bonament P; bé B.

¹⁷. - no s'í poc alogar aqueli P: (*Adverbi molt rar per 'allí' 'aquí', 'ací', que amb els seus sinònims està en relació semblant a la d'aquellò (acò) amb allò, aquí, ací*). Registrat també per Amadeu J. Soberanas en els Diàlegs de St. Gregori// no s'í p. a. aquí B: nusquam... nec alicui loco apta reperiri valebat V304

¹⁸. - que no fos breu o lonc B: que y fos b. o l. P: deu ser traducció incompleta, que abreuja dràsticament els mots sed modo aut excedebat longitudinem aut deficiebat nimia brevitate, si quando vero secundum loci exigentiam ipsam rationabiliter decurtassent, adeo brevis videbatur, quod omnino incongrua habebatur. Ob hoc indignati artifices ipsam reprobaverunt V.

²⁰. - ne passés P 'hi passés': mal entès per no passàs B.

²¹. - In hystoria tamen scholastica legitur, quod praedictum lignum regina Saba in domo saltus vidit, cumque ad domum suam rediisset V: om. P.

²⁴. - manixeus P: manitxeus B: Nathinnei o Natmei V. No sembla que Varazze es refereixi als maniqueus sinó a uns servidors del temple jueu; però el traductor ha entès aquests. Levaven grafia per lavaven 'rentaven': abluebant hostias 'les víctimes sacrificades'.

²⁵. - loc add. B; una dotzena de mots de V om. a continuació.

⁴². - de ciprés P 'xiprer': de siper B: cypressi V.

⁴³. - Passatge molt llarg de V, des de Unde versus (Graesse 304) fins a sacramenta non profanare V305: om. PB.

⁴⁷. - barbres P: bàrbers B: barbarorum V 'bàrbars'.

E quant Contastí, l'emperador,⁵¹ o saub,⁵² él ajustà ses compayes,⁵³ e pa(u)sà's costa lo flum Danúbii;⁵⁴ mes, co'ls barbres⁵⁵ passessen lo flum,⁵⁶ Contastí fo mot espaordit, per so car vesec que'l sendemà⁵⁷ se mesclarien ab él. Per què en la segent nuyt lo desperià l'àngel, e amonestà-lo que gardés envès lo cel.⁵⁸ E ayxi co' él gardà al⁵⁹ cel, él vesec lo seyal de la crou, qui fo feyt de mot clar lum, e⁶⁰ avia aquest títol escrit ab letres d'aur⁶¹ sobre si: «Per aquest seyal venseràs». E mantenent él fo confortat per la celestial visió; per què⁶² él fè fer lo seyal de la crou, e manà que hom lo li portés⁶³ davant,⁶⁴ e ayxi⁶⁵ con él venc davant los seus enemics, él los féu⁶⁶ tots fugir, e aucís-ne mot gran multitut. E adoncs / Contastí⁶⁷ apelà totz los bisbes dels temples, e demanà-lur aquel seyal de qual déu era.⁶⁸

129r2

E con⁶⁹ éls li resposessen que res no'n sabien,⁷⁰ *M. enaprés alguns crestians vengren a él⁷¹ qui li enseyaren lo mester⁷² de la crou,⁷³ e la fe de la trinitat mot plenerament.⁷⁴ Per què él cresec perfectament en Jhesuchrist,⁷⁵ / e fo bateyat per En Eusebi, papa.⁷⁶ E aquel Contastí⁷⁷ fo pare de Contasti⁷⁸ l'emperador, qui fo convertit per Sent Silvestre.⁷⁹ On con En Contastí, lo pare, fos mort,⁸⁰ En Contastí, lo menor,⁸¹ per la victòria del pare, e per la vertut de la santa⁸² crou, él tramès la sua⁸³ mare, N'Alena, en Jherusalem, per so que serqués⁸⁴ la crou, segons que deyós⁸⁵ és recomtat. *M.

109v1

La *Ystòria eclesiàstica*,⁸⁶ emperò, recomta que aquela victòria fo feyta en altra manera. Car troba's aquí que, con En Maxensi esvasís⁸⁷ l'emperi de Roma, Constantí⁸⁸ hac batala ab En Maxensi⁸⁹ costa lo Pòntem Albino. On con él fos mot anxiós,⁹⁰ él gardà en lo cel, pregan Déus⁹¹ que li donés⁹² lo seu ajudori, e vesec en lo cel

⁵⁰. - a sol ixent P: a sol exint B: ad occidentem V (que el traductor confongué momentàniament amb el seu antònim).

⁵². - saub P: saubech B.

⁵⁴. - passà costa lo flum Danúbii P: pausase costa la flum de Danubi B: contra Danubium se cum suo exercitu collocavit V.

⁵⁷. - 'l sendemà 'l'endemà', Cor. 39, cf. 95r1, 98r2.

⁶¹. - d'aur B: d'au P: aureis V.

⁶³. - lo li portés P: l'hi aportàs B.

⁷⁰. - resposessen que no'n sabien P: dixeren que res no'n sabien B: se nescire dicentibus V305,28.

⁷². - mester 'misteri': masestre B: mysterium V.

⁷⁶. - *Passatge d'una seixantena de mots de V, des de vel secundum quosdam libros fins a hystoriae videntur innuere: om. P.*

⁷⁹. - sicut in aliquibus hystoriis invenitur. Ille enim Constantinus alio modo ad fidem venit, sicut in hystoria sancti Silvestri legitur, nec ab Eusebio, sed a Silvestro baptizatus fuisse narratur V: om. PB.

⁹⁰. - [En Contastí, lo menor: denominació que pogué néixer d'una variant errònia en els manuscrits llatins de la *Llegenda*, com Constantinus menor victorià

vés aurient ⁹⁸ lo seyal de la crou resplandir en manera de foc, e vesec àngels que li dixeren: —O Constantí,⁹⁹ ab aquest seyal venseràs ⁹⁵—. Per què adoncs En Contastí, mot alegre, se'n tornà, e fo segur que agués victòria. E féu-se fer lo seyal de la crou en lo seu front, e en i' ^a senyera ac ^{95a} lo senyal de la crou, e en la mà⁹⁶ él portava una crou resplandent ⁹⁷ d'aur. *M.

129v1 E pregava ⁹⁸ Nostre Seyor que Él defesés l'emperi de Roma dels seus enemics, / e que li donés ⁹⁹ victòria ses ¹⁰⁰ escampament de sanc dels seus enemics.¹⁰¹ E N Maxensi¹⁰² manà excampar les naus per lo flum, e que vengessen costa lo pont. Mas con En Costantí s'acostés¹⁰³ al flum, En Maxensi¹⁰⁴ li venc en contre cuyto[s]sament ab poca compaya, e manà que'ls autres lo seguissen; e ab poca compaya él puyà al pont, e, vençut, él cassce en lo flum.¹⁰⁵ En Contastí¹⁰⁶ fo rescubut per totes les gens. E lig-se en una crònica¹⁰⁷ que Constantí¹⁰⁸ adoncs no creec ¹⁰⁹ perfeytament, ni's bateyà adoncs; mas après, per alcun temps,¹¹⁰ él vesec aquela visió de Sent Pere e de Sent Paul,¹¹¹ e adoncs él se bateyà per Sent / Silvestre, papa, e fo garit de la lebroisia, e cresech¹¹² en Jhesuchrist¹¹³ perfeytament. Per què tramès la sua ¹¹⁴ mare en Jherusalem per so que serqués ¹¹⁵ la crou de Jhesuchrist.¹¹⁶

109v2 E con Na ¹¹⁷ Alena vengés en Jherusalem, ela féu ¹¹⁸ venir a si totz los savis de Jherusalem,¹¹⁹ e de tota la region. *M. Fo, aquela osdalerà,¹²⁰ segons que diu Sent Ambrosi en aquestes paraules:

en illoc de Constantinus memor victoriac... 'recordant-se de la victòria'. El traductor ho arreglà usant Constantí lo menor en el sentit de 'el fill de Constantí'. J. C.]

⁹⁸. - aurient 'orient', variant vulgar, un poc més usada en occità antic.

⁹⁹. - Passatge d'uns 35 mots fins a in congressibus procliorum om. PB.

^{95a}. - ac: ab B, esmenat com demana el context, en aquesta frase on no disposem del text de P, que ací es va saltar 14 mots, des del primer crou a l'altre; vexilla militaria in signaculum crucis transformat V.

⁹⁶. - mà P: mà dreta B (potser bo: manu dextera V).

¹⁰⁵. - vençut: des d'ací es troba algunes vegades la grafia ç, absent de tota la porció inicial i part primera fins quasi a la meitat de l'obra, com observa Cor. § 17.

¹⁰⁷. - crònica P: quenonica B (per confusió de crònica amb el parònim canònica): chronica satis authentica V.

¹¹¹. - Paul P: Pau B.

¹¹². - cresech B 'va creure': crese P.

¹¹⁸. - passatge de 14 ratlles de V des d'Ambrosius tamen pàg. 306 de Graesse fins a ultramarinis hystoriis sic legatur pàg. 307: om. PB.

^{119a}. - B, no P, add. Elena aclarint aquela.

¹²⁰. - osdalerà 'hostalera': hostelera B: stabularia V. Variant de hostalera que manca en AlcM. prius stabularia fuerat sed propter ejus pulchritudinem Constantinus eam sibi conjunxit (secundum quod dicit Ambrosius) V: om. PB. [Stabularia és 'hostalera', 'fondista', però deriva de stabulum 'ostal', mot que al mateix temps significa 'estable' 'menjadora', 'grípiu'. D'ací el joc de paraules, que segueix, amb l'establa o grípiu on nasqué l'infant].

«Aquesta osdalera¹²¹ fo ajustada per muler a'N Constanti¹²² lo veyl, qui enaprés fo emperador. E fo bona osdalera¹²³ aquela, que tant diligentment querec la gripià del Seyor, e les † autres † que a Él † serviren †».¹²⁴ *M.

129v2 E quant los jueus ausiren que ela los apelava, espaorditz, éls dixerén entre si: —¿Per què'us¹²⁵ pensatz¹²⁶ que la regina nos fassa apelar, ni davant si ajustar?—. Per què un d'èls, / qui avia nom En Judes, dix: —«Eu sé que ela vol de nós apenre¹²⁷ on és lo fust de la crou en la qual¹²⁸ fo pausat Jhesuchrist.¹²⁹ Per què'us gardatz que negú no li o diga, car si o fetz, sapiatz que la nostra Lig serà destruïda, e tot so que nostres pares nos enseyeren.¹³⁰ E aysò dix En Zaceus,¹³¹ mon avi, al meu pare, En Simon (c'í meu pare, quant se morí, o¹³² dix a mi) dién: ¹³³—Veyes, fil, cant se sercarà la crou de Jhesuchrist,¹³⁴ tu la enseyà ans que'n sofires negun turment.—¹³⁵ E d'aquel tems a¹³⁶ ensà la gent dels jueus à renegat,¹³⁷ e aquels qui'l crucificaren, Ell aoren,¹³⁸ diens ¹³⁹que Él és Christ, Fil de Déu viu—. Al qual eu dixi: —O pare meu, si'ls nostres pares¹⁴⁰ conegren Él ésser Fil de Déu verament,¹⁴¹ per què'l crucificaren?—. E él me respòs dién: ¹⁴²—Deus¹⁴³ sap, fil meu, que eu nuls temps¹⁴⁴ no esteguí en lo consel d'aquels,¹⁴⁵ ans motes de vegades lur¹⁴⁶ contradixi a la lur voluntat;¹⁴⁷ e quar ¹⁴⁸Él esproà ¹⁴⁹los vicis dels fariseus,¹⁵⁰ éls lo crucificaren; mes Él resucità al terz dia, e puyà al cel en presència / dels seus discípol;¹ en lo qual cresec N'Esteve, ton² frarc, qui fo alebesat³ per los juseus folament: per què't garda tu, fil, que no diges mal d'Él ni dels seus discípol»⁴. On dixerén los jueus a'N Judas:

110r1

¹²⁴. - P: que ad el servien B. No s'entén gaire el perquè d'aquesta frase. [Com que ací posa V (307.18): bona stabularia quae tam diligenter praesepe domini requisivit... qui vulnera curavit a latronibus vulnerati, endevinem que es tracta d'una corrupció de còpia ja nascuda en l'arquetipus i agreujada després, en lloc de la traducció e les dèrides dels hadres que a el fer[v]iren, mot on el copista consongué la f- amb una s llarga, i en conseqüència s'hi afegiria després una v. J. C.), PB ometen la frase bona stabularia, quae illum stabularium non ignoravit, que V intercala on hem posat els punts suspensius.

¹³¹. - En Zaceus P: Zatzcus B: Zachaeus V.

¹³⁶. - sofires P: 'sofreixis': sufferisses: patiaris V.

¹³⁷. - à renegat P: ha renyat B: nusquam extunc gens judeorum regnabit V 'no tornaran a dominar enlloc', ço que alguns manuscrits llatins devien deturpar en renegabit, i el traductor miraria d'entendre-ho així.

¹⁴². - E el me respòs B: E el me[tex pa]re P: Et respondit V.

¹⁴⁹. - esproà P 'reprova', reptà: sprovà B: exprobrabat V.

¹. - discípol 'deixebles'.

⁴. - Quarantena de mots de V, des de Non videtur autem fins a modo vivebant: om. P. S'observa que el traductor rossellonès, més atent al valor hagiogràfic i piados i menys a l'exactitud dels fets, que no Varazze, sol ometre per tot tals observacions «crítiques» del seu model.

130r1 —Nós no hoim dir aytals causes d'Éi con tu dius, enperò si la regina nos demana d'aysò, garda't que tu no li o diges—. On con ⁵ tots estegessen davant la regina, e la regina lur / demanós del loc on fo Jhesuchrist ⁶ crucificat, éls no li ⁷ volgren en neguna manera lo loc enseyar; per què, ela los manà cremar. E adoncs éls, temens,⁸ li liuraren En Judes, diens: ⁹ —Aquest és, dona, home just, e fil de propheta, e conec ben ¹⁰ la nostra lig, e él dirà-te ¹¹ tot so que tu volràs—. *M.

E adoncs ela gequí ¹² tots los jueus e tenc En Judes per cabal,¹³ al qual dix: —Mort e vida t'és aparelada; elig ¹⁴ cal te vules. Mostra'm lo loc qui és apelat Golgota, on fo crucificat lo Seyor, per so que eu pusca atrobar la sua crou ¹⁵—. E En Judes li respòs ¹⁶ —¿En qual manera, con ¹⁷ ya aya 'cc' ayns passatz, «e» que eu no fos nat en aquel tems?—. Per què la regina li dix: —Per sel qui fo crucificat te faré morir de fam si no'm dius veritat—.

Per què lo fèu metre en un pou,¹⁸ e aquí ela lo fèu turmentar per fam. E con él estegés ¹⁹ aquí 'vi' dies tristament senes ²⁰ menyar, en lo 'vii' dia él demanà que hom lo'n tragés, ²¹ e dix que él mostraria la crou. E cant fo fora lo pou, él anà e l ²² loc on era e orà; per què-lo loc s'escomoc,²³ e sentiren fum ben odoran de maravellosa odor; ayxi que, maravelat,²⁴ En Judes mot alegre dix: ²⁵ —*M. En veritat tu est,²⁶ Crist, salvador del món—. Era en aquel loc, segons que és lest ²⁷ en les *Ystòries eclesiàstiques*, lo temple de Na Venus²⁸ que avia fet N'Adrià, l'emperador, / per so que si negun/crestià i ayurava²⁹ 130r2 que fos vist aorar³⁰ Na Venus; e per aysò aquel loc era gitat a ³¹ oblit. Per què la regina fèu destruir aquel temple de tot en tot, e 110r2 fèu ³² lo loc est[r]eyer.³³ Aprés aysò En Judes se sines ³⁴ ben estret e comensà a cavar, e quant ac cavat 'xx' passes, él atrobà 'iii' crous amagades, les quals aportà a la regina. *M.

¹¹ - dirà-te P: dir-t'à B.

¹² - gequí P: jaquí B.

¹³ - per cabal P 'tot sol': solum V. Veg. cabal *Cor.* pàg. 351. Cf. 109r1.

¹⁴ - elig P 'elegex', imperatiu: eleges B; elige V.

²¹ - lo'n tragés P: lo trasqués d'aquel loch B: extrahi V

²² - e l P per «en el»: al B: ad V.

²³ - lo loc s'escomoc P: l loch s'escomouch B: locus commovetur V.

²⁴ - maravelat B: miratus V: maravelà's P.

²⁹ - i urava PB: in loco illo adorare voluisset V308.33. Errada per i orava o i aorava.

³³ - estrèyer 'destruir, arrencar amb l'arada': inarari V. *Cor.* assenyala p. 286 nota 2 la correspondèncià estrenher - estreimar entre els dos manuscrits de la versió occitana feta sobre l'original català. Acti, doncs, reapareix la forma del manuscrit provençal oposada a la llengüadociàna estreimar 'destruir'.

³⁴ - se sines P 'es va cenyir': CINXIT antic perfet fort del verb cenyir; sinch B: praecingens V.

On con³⁶ éls no saubessen devesir la crou de Crist d'aqueles dels layres, éls pausaren les crous e mig de la ciutat, e aquí éls preguaren Déus que el mostrés la seua glòria sobre aqueles crous.³⁶ On con³⁷ un jovencel aportés hom³⁸ mort per la ciutat, En Judes tenc lo lit, e pausà³⁹ la primera crou e la segona sobre lo mort.⁴⁰ Mas ges⁴¹ per sò no resuscità, e pausà-li desús la tersa, e mantenenent lo macip mort⁴² resuscità. *M.

Es lest en les *Ystòries eclesiàstiques* que, con una femna⁴³ de la ciutat yagés mig morta,⁴⁴ lo bisbe de Jherusalem pres la primera crou e la segona, e pausà-la sobre la femna malauta, mes res no li profiteren, e pausaren-li⁴⁵ la 'iii' a desús, e mantenenent ela fo garida.⁴⁶ *M.

Diu Sent Ambrosi que la crou de Jhesuchrist⁴⁷ fo devesida de les autres per lo títol que y pausà En Pilat, lo qual títol fo atrobat aquí «e legit.⁴⁸ E'l⁴⁹ diable disia en l'àcr, cridan e dién: ⁵⁰ —O què às feyt?!⁵¹ Tu⁵² às feyt al meu contrari. En Judes l'autre, per consel, féu la tracion,⁵³ e tu, otra la mia volentat,⁵⁴ às atrobada⁵⁵ la crou de Jhesuchrist; e per aquel autre Judes⁵⁶ ey⁵⁷ eu gasayades motes ànimes,⁵⁸ e per aquel eu regnava⁵⁹ en lo pòbol, e / per tu són eu gitat del regne.⁶⁰ Eu faré levar⁶¹ contra tu altre rey, qu'it farà negar tota aquesta fe⁶² que⁶³ às, ab turmens⁶⁴—. E quant En Judes ausí la vou del diable,⁶⁵ el lo malesí, dient: ⁶⁶ —Jhesuchrist te dampne⁶⁷ en Infern en foc / perdurable—. Aprés aysò En Judes se bateyà, e ac nom En Quiriaci,⁶⁸ e quant fo mort lo bisbe de Jherusalem el fo aordenat⁶⁹ per bisbe. Mas con Senta Elena no agés los clavels^{69a} de Jhesuchrist, ela pregà Sent Quiriaci,⁷⁰ bisbe, que anés⁷¹ en aquel

130v1

110v1

³⁶. - 'Com sigui que hom portès, per la ciutat, el cadàver d'un jovencell'.

⁴². - lo macip mort PB: defunctus V. Aci macip té el sentit de 'jove', que encara s'usava a Sant Pol de Mar en el nostre segle, en el llenguatge tradicional de la festa major, per designar el jove encarregat de treure a ballar les noies (en el ball de morratxes especialment), observa el Prof. Coromines.

⁶¹. - O Judes, què às feyt P: O Judes, e què -s- às feyt B: O Juda, quid hoc fecisti V. Què-s-as en B cas extrem i isolat de fonètica sintàctica arcaica que es conservà usual en llengua d'Oc fins a la fi de l'època trobadoresca.

⁵³. - En Judes l'autre, per consel, féu la tracion P: En Judes l'autre, per mon consel, fé la ladronici B: nam ille me suadente fecit prodicionem V.

⁵⁴. - otre la mia volentat P 'contra la meua voluntat': ultra... B: me renuente V, sentit que de vegades té altra en català aantic (AlcM). Entrar ohra mil cadentatz Cerveri 1/114.3 Aci otre -- altra amb fonètica rossellonesa.

⁵⁷. - ey, <he>. Grafia arcaica poc freqüent en el ms; Cor. 7.

⁴⁴. - Quod quidem de Juliano apostata dictum videtur, qui Judam episcopum Hierosolymis factum multis tormentis affecit et martirem Christi fecit V: om. PB.

⁶⁸. - En Quiriaci i després Sent Quiriaci P: En Quriaci, i després Sent Quiriaci B: Quiriacus V.

^{69a}. - 'claus de clavar': clavos Domini non haberet V309.27.

loc, e que queregés los clavels de Jhesuchrist.⁷² On ⁷³ con él anés ⁷⁴ là, e pregés ⁷⁵ Nostre Seyor, mantenent los clavels resplandiren, ayxí co si fos ⁷⁶ aur, davant él. E él pres humilment los clavels, e portà-los a la regina. E la regina, quant ⁷⁷ los vesec, ela s'aginolà, e, ap ⁷⁸ lo cap enclí, mot humilment ⁷⁹ los aorà.⁸⁰ Enaprés ela portà una part de la crou a son fil, e l'autra partida ela gequí que hom la ornés ⁸¹ d'argent. E portà los clavels ab què fo crucificat Jhesuchrist ⁸² a son fil, dels quals, segons que diu Eusebi de Cesarea, ⁸³ fèu ⁸⁴ un fre fer que portés⁸⁵ a la batala. E de les autres causes él ornà lo seu elme.⁸⁶

130v2 E alguns ⁸⁷ recomten, ayxí con ⁸⁸ En Gregori de Tors, que 'iiii' clavels foren, en la passió de Jhesuchrist, en lo seu cors fermats,⁸⁹ dels quals ⁹⁰ Santa Elena fèu ⁹¹ fer un fren a l'emperador;⁹² e'l ters ela pausà en la ymag'e de Contasti⁹³ que és en Roma; e'l 'iiii' ela gità en la Mar Adriàtica'n⁹⁴ la qual perien moltes gens, per què hom no'y navegava entrò en aquel temps. E manà / que hom colgés aquesta ⁹⁵ festa del Trobament de la crou ⁹⁶ cascun ayn.⁹⁷ E après ⁹⁸ En Julià Renegat aucís Sen Quiriaci ⁹⁹ per so car atrobà la santa crou, e esforsà-se ¹⁰⁰ de destruyr lo seyal de la crou ¹⁰¹ per totz locs.

110v2 E con En Julian anés¹⁰² contra los persienes,¹⁰³ él pregà En Quiriaci¹⁰⁴ que sacrificqués ¹⁰⁵ a les ýdoles. Mes con él no o volgés fer, él li fèu tolre la mà dreta, dién:¹⁰⁶ —Aquesta mà¹⁰⁷ à escrites moltes pís-toles, per les quals són mots homes revocats, que no volen sacrificar a les ýdoles ¹⁰⁸—. Per què En Quiriaci li dix: —Mot m'as profitat, can senes sen,¹⁰⁹ per so quar primerament que / eu cresegés en Je-sucrist ¹¹⁰ eu escrisquí motes letres a les sinagoges dels jueus¹¹¹ que negú no cresegés en Jhesuchrist, e vec-te ¹¹² que ara és trencat tot l'escàndol ¹¹³ del meu cors—. E adones En Julian fèu fondre plom e metre en ¹¹⁴ la boca d'En Quiriaci.¹¹⁵ Enaprés él lo ¹¹⁶ fèu pausar en un lit de ferre, e fèu-li pausar deyós carbó cremant e sal ab grex.¹¹⁷

⁷². - ap P 'amb': ab B. AlcM en cita 4 exemples. Veg. l'article de J. Gulsoy en RLiR XXIX, 38-59.

⁸⁶. - elme P 'elm': elm B; galeam V, -- oc. ant. elme.

⁹⁰. - ymatge B; yma P; in imagine V.

⁹⁴. - Adriaticen. . P

⁹⁶. - Trobament P; Atrobament B; inventione V.

⁹⁷. - Passatge d'uns quaranta mots de V, des de *Ambrosius vero fins a potestas regat* om. PB.

¹⁰². - anés P; anàs B.

¹⁰⁹. - can senes sen, 'gos sense seny': canis insensate V310.19; sen és encara usat a l'Alt Pallars J. Cor. 6.

¹¹³. - tot l'escàndol P; scandalum mei corporis abscondisti V310.17; sentit sui generis, cf. occit. ant. *escàndol -dol* 'dommage, malheur' (PDPF); [Hi ha relació amb el sentit que té *skándalon* des del grec evangèlic fins al grec vulgar modern,

Mas con En Huiariac estés ses tot mal,¹¹⁸ En Julià li dix: —Si tu no vols sacrificar als déus, almeys diges que no est¹¹⁹ crestià—. On con¹²⁰ él no o volgés fer, En Julià féu¹²¹ fer un pou, en què féu metre motes serpens verinosses, e féu gitar¹²² aquí En Quiriac; e mantenent les serpens foren mortes. En Julià après féu¹²³ metre En Quiriac en una caldera¹²⁴ plena d'oli bulent, e estec laíns senes tot mal.¹²⁵
 131r1 Per què En Julià, mot / irat, li féu¹²⁶ lo pitz traucar ab lo coltel, e ayxi marturiat, él se n'anà a Déu.¹²⁷

Con sia gran la vertut¹²⁸ de la crou *M. en aquel fiell¹²⁹ notari o par,¹³⁰ qui fo enganat per l'encantador, qui l'aduyx en aquel loc on él apelava los demonis;¹³¹ a él¹³² prometén que él lo faria mot ric¹³³ hom. E vec-vos¹³⁴ que él vesec un saray negra¹³⁵ qui estava sobre una auta cadira,¹³⁶ e estaven costa él altres diables¹³⁷ ab lances e ab fusts. E adoncs aquel diable¹³⁸ demanà a l'encantador, dién:¹³⁹ —Qui és aquel emfant?—. On aquel encantador li respòs: —Séyer, sér vostre¹⁴⁰ és—. Al qual dix lo demoni:¹⁴¹ —Si tu'm vols aorar,¹⁴² e vols ésser sér¹⁴³ meu, c'l teu Crist negar, eu te faré seser en¹⁴⁴ la mia dextra,¹⁴⁵ costa mi—. E aquel, soptament, li mostrà¹⁴⁶ lo seyal, de la crou, e dix que él era servidor de Christ¹⁴⁷ verament. Per què,¹⁴⁸ sobtament tota aquela multitut de demonis s'esvenessiren.¹⁴⁹ *M.

Aprés aysò, lo davant dit notari entrà en lo temple de Santa Sofia¹⁵⁰
 111r1 ab lo seu seyor, e¹⁵¹ estegren davant la ymaya / del Salvador.¹ E vesec lo seyor que la² ymaya gardava mot lo notari.³ Per què él ne fo mot maravelat, e féu-lo⁴ mudar en la dreta part, e vesec que la ymaya gardava diligentment⁵ lo notari. Per què altra vegada él lo féu mudar en la sinestra⁶ part, e altre vegada la ymaya girà⁷ envés él los uls per veser.⁸ E adoncs lo seyor li dix que li dixés⁹ él que avia feyt per Nostre Seyor que ayxi'l regardava¹⁰ la ymaya.

'ensopegall, parany que fa caure', p. ex. *ei dè ho ophthalmòs su ho dexiòs skandalizei sè, éxele auñon kai bèle sù*, en el Sermó de la Muntanya (St. Mateu V, 29), cf. la nota de H. Pernot sobre l'ús del mot *skándalon* en grec vulgar (*Evangiles pages choisies*, París: Belles Lettres, 1925, pàg. 62). J. C.].

¹²⁴. - caldera B; «candelera» P; caldarium V.

¹²⁶. - La traducció abreujà els mots de V «serventissimo... qui dum se signans sponte intrare vellet, rogavit dominum, ut eum iterum de martirii lavacro baptizaret» V.

¹²⁸. - féu: «dè» B.

¹²⁷. - marturiat, 'martiritzat'. AlcM en dona 3 exemples.

¹³⁰. - o par, 'apareix això': apar B; in illo fideli notario patet V310.29; par 3ª persona singular del verb parer; construcció avui no desusada amb el verb semblar: així ho sembla.

¹³⁵. - un saray negra: 'un moro sarrai negre': magnum Aethiopem V. Cf. 77r1.

¹⁴⁰. - ser vostre P; vostre B; servus noster V. Potser no cal esmenar en nostre.

¹⁴⁶. - soptament li amostrà B; sobtment li mostrà P; autem edidit V.

¹⁴⁸. - sinestra «sinistra» B, forma documentada en Llull AlcM.

E él li respòs ¹¹ que él no's ¹² sabia que agés feyt negun ben, sinó que no'l volc negar dava«n» lo diable.¹³

DE SENT JOAN DENANT PORTA LATINA¹⁴

Joan, apòstol e evangelista, dementre que preïcava ¹⁵ en Efesi, él fo pres per lo cònsol,¹⁶ que li dix que sacrificués ¹⁷ als déus. E dementre que él lo tenia pres en la càrrec,¹⁸ él tramès una letra a N Domecian,¹⁹ l'emperador, per la qual li fèu saber ²⁰ qu'él tenia pres un sacrilegi e menspresador dels déus.²¹ Per què En Domecian;²² lo fèu adur a ²³ Roma, e fèu-li ²⁴ toïre los pels²⁵ del cap per dirisió;²⁶ e davant Porta Latina,²⁷ [on] ²⁸ lo fè ²⁹ metre en un veyxel ³⁰ d'oli bulent;³¹ mes Sent Johan ixí ³² de l'oli bulent ³³ senes ³⁵ mal; per què en aquel loc los crestians feren ³⁶ una gleysa, e fan festa en aquel dia, ayxí con del seu martire.³⁷ On con Sent Joan no's tolgés de preïcar per sò lo nom de Déu,³⁸ per manament d'En Domecian ³⁹ Sen Joan fo gitat en la yla de Patmos.⁴⁰ E'ls emperadors de Roma no tant solament perseguïen ⁴¹ los apòstols per so cor preïcaven ⁴² lo nom de Déu,⁴³ ans o faïen ⁴⁴ per so car senes voluntat del senador ⁴⁵ disien que Jhesuchrist era Déus.⁴⁶ *M.

On és lest en la *Ystòria eclesiàstica* que En Pilat tramès una letra a N Tiberi, l'emperador, dels feytz de Jhesuchrist; per què En Tiberi consentí que'ls romàs rebessen ⁴⁷ la sua fe; mes lo senador ⁴⁸ i contrastà per so car era déus / apelat senes la sua auctoritat.⁴⁹ E, per altra causa, segons ⁵⁰ Maestra Joan Belet, los emperadors e'ls senadors⁵¹ perseguïen los apòstols e Jhesuchrist: per so cor

111r2

¹³. - negar dava P: renegar devant B. [*La manca de nasal en la grafia dava de P deu ser per descuit merament gràfic (difícilment fonètica sintàctica, a la qual serà realment degut l'afebliment de la -t)* J. C.].

²⁰. - fèu saber: Ifè a ssaber B.

²⁵. - pels P: cabels B.

²⁸. - on P: 'hom': él B. *AlcM.* cita un sol exemple d'aquesta forma.

³⁰. - veyxel P: vixel B: dolium V.

³¹. - ixí de l'oli bulent s.m. P: exich del vixel del oli bolent s.m. B: penitus illaesus exivit V311.23.

⁴⁰. - Pathmos V: Patinos P: Pamos B.

⁴⁵. - voluntat del senador 'del senat' (· senatus auctoritate V). [*Notem que frases com aquesta eren de les més freqüents en què s'usava el mot, i com que això igualment es podia expressar en llatí per voluntas senatorum ('voluntat dels senadors')* la gent romànica, prenent un sinònim per l'altre, les poques vegades que usava tals frases havia d'entendre fàcilment senator(um) per senat. J. C.].

⁴⁹. - *Passatge d'uns 60 mots de V des d'altra causa est fins a potentiae adscriberetur: om.* PB.

lor era viyares⁵² que Él fos déus mot emveyós e ergulós, cor no volia que fos autres déus, sinó Él, onrat ni dit.⁵³ *M.

131v1 E quant la mare de Sent Joan ausí dir que son⁵⁴ fil era pres a Roma, ela fo mot irada, / per què anà là él⁵⁵ veser; e quant ela fo là,⁵⁶ ela ausí⁵⁷ dir que son fil era exilat en la yla de Patmos; per què ela se'n tornà en Campaya e'n la ciutat de Vèrnula⁵⁸ ela⁵⁹ se n'anà a Déu.⁶⁰ E'l seu cors fo⁶¹ sebellit en una balma, en la qual estec longament amagat lo seu cors. Mas enaprés fo⁶² demostrat per son fil En Joan.⁶³ On con mot bé odorés, e fesés motz miracles,⁶⁴ lo seu cors fo mudat en la dita ciutat ab mot gran honor.

DE LETANIA MAJOR E MENOR⁶⁵

Les letanies se fan en l'ayn does⁶⁶ vegades, so és: la festa de Sent Marc, e és apelada «Letania Mayor»; e 'iii' dies ans de la festa de Sancion, e és apelada «Letania⁶⁷ Menor», e vol aytant dir con «suplicació» e⁶⁸ «pregera».⁶⁹ I's apelada «letania» primerament⁷⁰ en tres maneres, so és: ⁷¹ «Letania Major»; en la segona manera és dita «Processió de 'vii' Formes»; en la 'iii'^a manera és dita «Crou Negre».⁷² Es dita «Letania Major» per 'iii' causes, so és: per rasó d'aquel[es]⁷³ qui foren establides, so és: per lo gran Sent Gregori, qui era apostoli de Roma; ⁷⁴ e per lo loc en lo qual fo establida, so es: a Roma, qui ⁷⁵ és dona o ⁷⁶ cap de tot lo món, per so cor aquí és lo cors del Princep dels Apòstols e la seyla⁷⁷ dels apostolis; e per rasó de la causa per què fo establida, cor per gran e per mot greu malautia fo establida. *M.

131v2 On co'ls⁷⁸ romans agessen tenguda caresma⁷⁹ castament, e agessen pres lo cors de Déu a Pasca, enaprés éls jugaven e putaneyaven,⁸⁰ per què Nostre Seyor,⁸¹ irat, los tramès / gran / pestilència

⁵². - lor era viyares P: laer era de veyares B: videbatur iis V; lor: *tercera persona dattiu plural, rara si bé no inaudita en la llengua arcaica (AlcM)*.

⁵³. - Vernula PB: Nerulana o vetulana V.

⁵⁴. - does: dos B.

⁵⁵. - *Sic ms.: Sanció vulgarisme per Ascensió, molt estès en el llenguatge popular i la toponímia, on solen pronunciar-lo Sant Ció.*

⁵⁶. - Mayor... Letania Menor B: *om. P, que saltà d'un letania a l'altre.*

⁵⁷. - *es dita Crou Negre P: e és apelada Creus Negres B: dicitur cruces nigrae V.*

⁵⁸. - e B: et V. Dona 'senyora, mestressa' DOMINA.

⁵⁹. - seyla 'la seu, la residència': sedes V.

⁶⁰. - caresma B: crisma P: quadragesima V. Seguirn B.

⁶¹. - *els jugaven e putaneyaven PB: comissionibus, ludis et luxuriae frena laxabant V 313.3.*

111v1 que apelaven postema o infladura.⁸² Era tant greus⁸³ aquela pestel·lència que'ls homes aucisia en la via, e en la taula e en los yocs, e quant eren en los parlaments⁸⁴, sobtament morien.^{84a} Per què, fo dit «Déus t'ajut» quant hom esturnuda⁸⁵, ni's seya hom quant badala⁸⁶; per què disien aquels qui de costa li estaven: ⁸⁷—Déus t'ajut! Déus t'ajut!—. On d'aquels temps a ensà⁸⁸ és⁸⁹ servat entre nós. E motes vegades, quant negú badalava, sobtament ixia d'él⁹⁰ l'esperit; ⁹¹per què, quant negú⁹² volia badalar,⁹³ él se seyava sobtament embans.⁹⁴ E aysó és observat entre nós entrò ara. *M.

En aquela manera ac comensament aquesta pestilència, e'n la vida de Sent Gregori és ligit.⁹⁵

En la segona manera és dita «Processió de 'vii' Formes» per so car Sent Gregori aordenava⁹⁶ les processions que fassia⁹⁷ en aquel tems per 'vii' ordes.⁹⁸ En lo primer possava⁹⁹ los clerges; en lo segon totz los monyes e'ls religiosos; en lo ters totes les monyes;¹⁰⁰ en lo 'iiii' totz los emfans;¹⁰¹ en lo 'v' tots los lecs;¹⁰² en lo 'vi' totes les visoes¹⁰³ e les castes; en lo 'vii' totes les maridades.¹⁰⁴ Mes so que nós no podem acabar en lo nombre de les persones, nós o complim en lo nombre de les latanies, per so car 'vii' vegades se deven dir, ans que les seyeres se pausesen.¹⁰⁵ En la 'iii'ª manera són dites «Crous Negres»¹⁰⁶ per so car se vestien de vestimens negres, en seyal de gran tristor e de penitència¹⁰⁷, e'ls autars¹⁰⁸ cobrien de sacs; e'ls homes fisels se deven vestir ab penitencials vestime«ns».¹⁰⁹ La altra, «Letania Menor», que's fa ennans¹¹⁰ de 'iii' dies de la Assensió, la qual establí¹¹¹ Sent Memet¹¹² ans que la primera fos establida, que és dita «Letania Menor»,¹¹³ a deferència de la primera, per so cor fo

⁸². - que apelaven postema o infladura PB: quam inguinariam vocant, id est apostema sive inflaturam in inguine V.

⁸³. - greus PB: 'greu': saeva V. Veg. Grandgent 103.2.1 i Cor. 33.

⁸⁴. - en la via, en la... en los parlaments P: in via, in mensa, in ludis, in colloquiis V. En los parlaments 'al mig de les converses'.

^{84a}. - ayxí que quant alcun esturnudava avia sobtament add. B: no V.

⁸⁵. - P: sternuda B.

⁸⁶. - Mots que en PB sembla que vagin a manera de títol.

⁸⁷. - estaven P: eren B.

⁸⁸. - «as ensà» B.

⁸⁹. - negú P: alcun B; aliquis V. Ni aci, doncs, ni pocs mots abans, negú no és pronom negatiu sinó indefinit, amb el sentit de 'alguna persona': 'quan algú badallava'.

⁹⁰. - embans PB 'abans'. Cf. també 66r1, 127v1.

¹⁰⁰. - visoes P 'viudes'; vidues B; viduae V. Cf. viso Cor. 18 i pàg. 361.

¹⁰⁴. - maridades 'casades': conjugati V (conjugatae en Ed. Pr. segons Graesse).

¹⁰⁹. - vestiments penitencials B.

¹¹⁰. - ennans P: 'abans': ans B; ante V. Cf. ennans 96v1.

^{113a}. - B; am. P.

establida per menor bisbe, e'n menor loc, e per menor malautia.

12 La causa/per què fo establida adoncs fo per so car, adoncs, se fasién grans¹¹⁴ terratrèmols en la terra de Viana, que enderocàvan¹¹⁵ cases e gleses, e ausia hom de nuytz¹¹⁶ moltes vegades grans sons e critz.¹¹⁷ E adoncs outra¹¹⁸ causa terrible ladoncs¹¹⁹ endevenc, car en lo dia de Pascha casec foc del cel qui cremà lo palau del rey. E autres causes se fayen¹²⁰ pus maraveloses. Car enayxí co'ls demonis intraven¹²¹ en los porcs, enayxí, per voluntat¹²² de Déu e per los pecatz dels homes, intraven¹²³ en los lops e en¹²⁴ altres bèsties salvatyes, qui¹²⁵ venien contre los pecadors per les vies e per les ciutatz,¹²⁶ e devoraven los emfans¹²⁷ e'ls homes ve'ls e les femnes. On con aytais causes dolorosses se fesesen totz dies, lo dit bisbe dix que hom dejunés¹²⁸ 'iii' dies, e establí la letania, e enayxí la dita tribulació cessà. On fo establí per la Glesa e fermat¹²⁹ que aquela letania se fessés per tot lo món. *M.

Són dites «Pregeres»,¹³⁰ per so car adoncs nós serem adjutori de totz los sans. On per rasó d'aytal¹³¹ «cosa, aytal» costuma en aquels dies servadora és, / e devem pregar¹³² los sans e¹³³ dejunar en aquels dies per moltes rasons.¹³⁴ Primerament per so que Déus paus¹³⁵ les batales que's solen escomoure en ver.¹³⁶ Per la segona rasó per so que'ls fruytz tenres¹³⁷ gart Déus e'ls multiplic. Per la 'iii' a rasó per so que'ls movemens¹³⁸ carnals, qui adoncs s'escomòvien,¹³⁹ sien en si mortificatz.¹⁴⁰ Car en ver¹⁴¹ seyoreya la sanc, per què's moven los no-legutz movemens.¹⁴² Per la 'iiii' a rasó per so que a resebre Sentz¹⁴³ Esperit sia cascú aparelat, car per dejuni se n'aparela hom, e per oracions

¹¹⁴. - nuytz P: nits B.

¹¹⁵. - e P: de bon cor e devem B: (rogationibus sanctorum) et (jejunii) V314.13.

¹¹⁶. - On per rasó d'aytal... per moltes rasons PB: et merito talis observantia his diebus servanda est et rogationibus sanctorum et jejunii his diebus insistendum multiplici ratione V.

¹¹⁷. - paus, 'posi'. Tercera persona singular del subjuntiu del verb pausar.

¹¹⁸. - en ver: 'en primavera': in vere V: ver està documentat, en AtcM, sols en Llull (Cont. 38, 3 i Arbre Sc. I, 89) i en Arn. Vilanova II, 155.

¹¹⁹. - P: s'escomoven B: motus carnales qui hoc tempore magis fervent V314.16. [La forma de P amb tres pals ui podria ser simple lapsus n lloc de u: més aviat serà un present de subjuntiu s'escomòvien resultat fonètic de COMMOVEANT car la concordança dels temps no justificaria ací un imperfet. Cf. subjuntius com *deja, tēmia, sàpia, reēpia, plàcia, òbria*, més tard en part eliminats: en la llengua arcaica, es conservava l'infinitiu en -er <-ERE en part de tals verbs: *movèr, devèr, pla(s)èr* etc. (tenim ja *escomoure* en el nostre text i *escomogen* P112 n. 24 però *mover* predomina encara en el català i occità de primers del S. XIII) J. C.].

¹⁴¹. - en ver 'en primavera': in vere V. Veg. nota 136.

¹⁴². - no-legutz movemens P: non-leguts moviments B: illiciti motus V; movemens 'moviments'.

¹⁴³. - Sentz P 'Sant': Sant B: sancti V.

n'és hom feyt¹⁴⁴ pus digne. Altres does rasons n'asigna¹⁴⁵ Mases-
tra¹⁴⁶ Guillem.¹⁴⁷ La primera és que Jhesuchrist,¹⁴⁸ quant puyà e'l¹⁴⁹
cel, dix: —Demanatx e resebretz¹⁵⁰—, per què pus confiantment¹⁵¹
112r1 deman¹⁵² la Glesa. La segona rasó és per so car la Glesa dejuna e
ora: ¹⁵³per so que / poc aya de la carn.¹ e per so que la carn sia ama-
grida,² e que gasayn a si les ànimes³ per oración.

Car oració és ala de la ànima, ub la qual vola al cel, per so que
enayxí, JhC., puyan, pusca seguir⁴ francament;⁵ Jh. C. puyà al cel
davant nós per so que enseyés⁶ a nós lo camí, e volà sobre les penes⁷
dels vents: ocela que⁸ à mota carn e poques plomes no pot bé
volar, segons que és manifest en l'estrús. Es apelada «Processió»
per so car adoncs la Glesa fa general provesió, e en aquela proces-
sion porta hom la crou, e sona hom les esqueles, e port' om⁹ les se-
yeres,¹⁰ e prega / hom Déus per totz generalment.¹¹ E portam les
132v1 crous, e sonam les esqueles¹² per so que'ls demonis espaorditz, fus-
quen.¹³ Car enayxí, co'l rey porta¹⁴ seyeres en ses batales e trompes,
enayxí Crist, qui és Rey perdurable, à esqueles en la Glesa Cavale-
reyan¹⁴ per trompes, e crous per seyeres. E enayxí con alcun baró¹⁶

¹⁴⁵. - *Ací B afegeix lo. Sense correspondència en V.*

¹⁴⁶. - c: l P per «en el»; al B. *Veg. Molt 510.*

¹⁴⁹. - B: resebetz P: petite et accipietis V314.23.

¹. - per so que poc aya de la carn e per so que la carn sia am. P: per so que yo e cascun ayam victòria... enmagresida B: orat ut parum habeat de carne, per ipsius carnis macerationem V314.24. [El segon per so podria ser lapsus de repetició en P (o bé lleg.: *de la carn en so que*)].

². - les ànimes P: cascun la anima B: alas V. [Més aviat que confusió del trad. ho pot ser d'un copista, però també és possible que aquell hagi preferit expressar la metàfora en forma més gradual].

⁴. - Francament 'llurement, sense entrebanes'. Christum adscendentem libere possit assequi V: franchament puyà B: puyà francament P.

⁷. - penes P: pennas V. [Llatínisme, car el ll. *penna* vol dir 'ala' i el cat. ant. *pena*, fins i tot quan no venia de POENA sinó de PINNA (més o menys confós amb PENNA), arribava a significar 'pellissa de pells (o de plomes)' però no 'ala'; cf. DCEC s.v. *peña*].

⁸. - Ocela que P: Aucela qui B: avis enim, quae V314.23.

⁹. - porta hom B: vexillum portatur V314.22; la lectura de -om o -en és sempre més o menys dubtosa en P, on sembla llegir-se porten.

¹⁰. - draco quidam cum ingenti cauda in quibusdam ecclesiis bajulatur V: om. trad.

¹¹. - prega hom... generalment: omnium sanctorum singulariter patrocinia implorantur V.

¹². - sona hom les esqueles...: campanae pulsantur... campanas pulsamus V314.33, 35.

¹³. - 'fugin' Subj. Pres. 6 de fugir.

¹⁴. - Glesa Cavaylereyan P: Ecclesia Militanti V; recordem que cavaller s'usava llavors per traduir miles, militis; i cavallerejar, amb el valor del verb militar.

¹⁶. - baró P: per baró B: tyrannus V313.38. [Sorprèn un poc aquesta trad., i més que més la construcció que B li dona: potser el trad. vertí com a *pros baró* pronunciat *pro* pels rossellonesos i amb la sigla de *pro* mal llegida com per J. C.].

auria gran temor si ausia en la sua terra ¹⁷ trompes d'alcun rey poderós qui fos son enemic, e que vesés les sucs seyeres, enayxí los demonis ¹⁸ que són en aquest àer escur se temen fortment cant ausen ¹⁹ les trompes de Crist, so és, les esqueles sonans, ²⁰ e quant vesen les crous. ²¹

PER QUAL RASO SONEN LES ESQUELES CANT CAU TEMPESTAT.

E aquesta és la rasó per què la Gleya sona les esqueles quant s'escomou tempestat: per so que'ls demonis ²² que la fan augen les trompes del perdurable Rey, e que, espaorditz, fusquen, e que's lexen d'escomoure ²³ la tempestat. E per altra rasó sonen: per so que'ls fesels s'escomogen a oració; ²⁴ e trau hom la crou, que és seyerera del perdurable Rey, ²⁵ lo qual ²⁶ temen mot los demonis. ²⁷ E aquesta és la rasó per què hom trau ²⁸ la crou en alcunes gleses en temps de tempestat. ²⁹ Per aysò, donques, porta hom la crou en ³⁰ les processions, e sona hom les / esqueles. ³¹ E porta hom les seyeres per demostrar la victòria de la resurectió de Jhesuchrist, ³² qui ³³ se'n puyà ab grans compayes al cel. On, la seyerera que per l'àer ³⁴ se porta demostra / Crist ³⁵ qui se'n puya en lo cel; e enayxí con la seyerera que hom porta a les proessions és seguida per gran multitud de fesels, ³⁶ enayxí Crist, quant se'n puyà al cel, lo-l acompayaren ³⁷ gran multitud de sans.

E'ls cans que hom aquí canta ³⁸ signifiquen los cants e les lausors ³⁹ dels àngels qui ⁴⁰ vengren envés Jhesuchrist ⁴¹ quant se'n puyà, e l'aporteren ab la sua compaya ⁴² ab moltes lausors ⁴³ al cel. E en alcunes ⁴⁴ gleses ⁴⁵ de franseses és ⁴⁶ costuma que hom porta un

¹⁷. - les *add.* B.

¹⁸. - B: ausien P: sentiunt V315.3.

²⁰. - sonans P: sonan B: pulsari V.

²¹. - les crous B: los crous P: vexilla, id est, cruces V. *Ací el text té el títol PER QUAL RASO SONEN LES ESQUELES CANT CAU TEMPESTAT P: PER QUAL RASO LA GLESA SONA LES SQUELES E TRAU LES CREUS CANT CAU TEMPESTAT B: Manca aquest títol en V.*

²². - e trau les creus *add.* B.

²⁴. - fisels s'escomaugen en or. B: fideles admonent et provocant, ut pro instanti periculo orationi insistant V.

²⁵. - Aliud etiam vexillum aeterni regis est ipsa crux secundum illud: vexilla regis prodeunt etc. V.

²⁶. - Lo qual PB: quod quidem vexillum V.

²⁷. - Trad. om. la cita de Chrysostomus, i alguns altres mots, més avall.

²⁸. - hom trau P: trau hom B: extrahitur V.

²⁹. - et tempestati opponitur, ut scilicet daemones vexillum summi regis videant et terri fugiant: *om. trad.*

³⁰. - en B: e P.

drac ab longa coa e inflat⁴⁷ (plen de pala o d'autra causa aytal) en los ⁴⁸ dies primers davant la crou; e'l ters dia, ab la coa buyda, après la crou és portada. Per la qual és significat que ⁴⁹ lo primer dia —ans de la Lig—, e en lo segon, sotz la Lig, lo diable ⁵⁰ reyava en aquest món. Mas en lo ters dia de gràcia, per la passió de Crist él ⁵¹ fo gitat de son regne. E en aquela procession hom prega ⁵² totz los sans.

És qüestió per què pregam los sants ⁵³ adoncs: motes (causes) ne són assignades desobre, e «n» són autres causes generals assignades,⁵⁴ per les cals Déus ordenà ⁵⁵ que nós pregàssem ⁵⁶ los sants; so és: per la nostra freytura, e per la glòria dels sants, e per la lur ⁵⁷ reverència. Car los sants poden saber les voluntatz ⁵⁸ dels pregadors, per so cor éls o vesen estans en la clartat de Déu, cant a nós à mester.⁵⁹ La primera rasó, donques, és per la nostra fraytura, que nós avem en perservir mèrit; ⁶⁰ per so que là on no basten los nostres mèritz, nos ajuden los mèritz / dels sants; o⁶¹, per la fraytura que nós avem en pensan⁶², que ⁶³ nós no ⁶⁴ podem la sobirana lud ⁶⁵ gardar, almeys puscam gardar en aquela dels sants; o ⁶⁶ per la freytura que ⁶⁷

133r1
112v1

avem en aman,⁶⁸ car motz homes / no-perfeytz amen més un sant que Déus.

La segona raysó és per la glòria dels sants, e que nós pregem los sants enayxí con Déu per so que per lurs mèritz ayam ⁶⁹ so que volem, per quèls ne devem lausar.⁷⁰ La ⁱⁱⁱ rasó és, per què nós pregam los sants: per la reverència de Déu, per so que'l peccador qui ⁷¹ és aïrat per Déu,⁷² prec Déus per los sans, con per si fer no o gos personalment.⁷³ E en aquestes letanies se canta un cant

⁴⁷. - *coa e inflat* P: cosa unflat B: cauda inflata V. Cosa per *coa* cua és forma estranya fins i tot als parlars occitànics: mera ultracorrecció com tantes de B.

⁴⁸. - *los P* los sos B: duobus V. Potser hi havia *los dos* en la trad.

⁴⁹. - *prega* B: *pregava* P: patrocinia postulamus V.

⁵⁰. - *pregam* tots los sants B: rogamus V: *pregava* hom los sants P.

⁵¹. - B: *om.* P.

⁵². - *ne son asi desobre, e son...* P: ... asso... B: plures causae sunt superius assignatae, sunt autem et aliae causae generales V315.35.

⁵³. - *cant* P: quantum V: tot cant B.

⁵⁴. - *per so cor els... a nós à mester* PB: quia in illo aeterno speculo intelligunt, quantum vel illis pertinet ad gaudium, vel nobis ad auxilium V.

⁵⁵. - *en perservir mèrit* P: e perservir mèrits B: in merendo V.

⁵⁶. - *en pensan... en aman* P: in contemplando... in amando V316.5; vegu Moli 522.

⁵⁷. - *ut, qui non possumus...* Probablement el text correcte seria en llatí *ut quia...*, i en català: *e quo...* (e co[n]) en lloc de *que* P.

⁵⁸. - *qui* P: que B: quia V.

⁵⁹. - *aïrat per Déus* P: adyrat per Déu B: Deum offendit V.

⁶⁰. - *gos...* P: gaus B. Veg. Grandgent 166. Deum offendit, quasi non audeat, ipsum in propria persona adire, sed amicorum possit patrocinia implorare.

angelical qui's diu ayxí: ⁷⁴ «Sant Déus, sant fort, sant misericordiós e no-mortal, mercè ayes de nós». Recomta En Joan Demasan ⁷⁵ que, enayxí con hom fasia les letanies en la ciutat de Contestinople ⁷⁶ per alcuna tribulacion, fo un enfant ⁷⁷ raubat ⁷⁸ en lo cel en presència del pòbol. E aquel cant qui dit és, sabia l'enfant, ⁷⁹ per so car l'avia après, sus ⁸⁰ en lo cel, dels àngels; e quant fo ⁸¹ retornat al pòbol, él cantà aquel cant angelical davant lo pòbol: e mantenent cessà la ⁸² tribulació. *M.

133r2 En lo cinet qui ⁸³ fo feyt en Calcedònia fo aprovat aquel cant, e dix enayxí En Damaci: ⁸⁴ «Nós totz cantem per so que'ls diables se partesquen de nós: 'Sant Déus, sant fort, sant no-mortal, mercè ayes de nós'». ⁸⁵ Aquesta lausor e auctoritat del cant / de quatre causes és culit: ⁸⁷ primerament, per so quar l'àngel lo enseyà; per la 'ii'ª rasó, cor per lo cant cessà la tribulacion; ⁸⁸ per la 'iii'ª rasó, car fo aprovat ⁸⁹ en lo cinet de Calcedònia; per la 'iiii'ª rasó, car los demonis ⁹⁰ lo temen tant. ⁹¹

DE LA ASSENSIO DE NOSTRE SEYOR ⁹²

112v2 Lo Puyament de Nostre Seyor, quant puyà en lo ⁹³ cel, fo en lo 'xl' dia de Pascha, en lo qual puyament podem notar 'vii' causes. La ⁹⁴ primera és d'on se'n puyà; la 'ii'ª, ⁹⁵ per què no se'nt ⁹⁶ puyà mantenent quant fo resucitat, ni per què o tardà tant ⁹⁷ dies; la 'iii'ª, en cal / manera se'n puyà; la 'iiii'ª, ⁹⁸ ab quals se'n puyà; la 'v'ª, per qual mèrit se'n puyà; la 'vi'ª, on ⁹⁹ se'n puyà; la 'vii'ª; per què se'n puyà. *M.

En aviró de la primera causa és notador que de ¹⁰⁰ Mont Olivet envés ¹⁰¹ Betània se'n puyà al cel: lo cal mont era apelat ¹⁰² «Mont de 'iii' Lums» per so cor, de nuyt, de part del ¹⁰³ sol ponent era il·lu-

⁷⁷. - *enfant* B: home B: puer V.

⁷⁸. - *raubat* P: raubit B: raptus V. Aquesta variant de *robar* manca en Alcm.

⁸⁴. - ita Damascenus V316.22

⁸⁷. - *és culit* P: és culet B: ex quatuor colligitur V316.24. [Bastant probable que el *cullèt* de B sigui la variant més antiga i genuïna car es tracta de COLLECTUS (cf. cast. ant. *cogecha*, -*echa* > *cosecha*). En altres passatges P usa *cu(i)let*, i és possible que la forma *culler*, -*ta*, avui popular a tota la diòcesi de Girona, sigui alteració directa de *cullèt*, -*ta*. J. C.].

⁹¹. - Ací en algunes versions de V apareix la llegenda de St. Bonifaci, Màrtir.

⁹². - *DE LA ASSENSIO DE NOSTRE SEYOR* P: DEL PUYAMENT DE JHESUCHRIST B: De adscensione domini V.

⁹⁴. - *La*: Lo P.

⁹⁹. - on P: on el B: quo adscendit V318.1f.

¹⁰¹. - *envés* P 'envers' devers B: versus V.

¹⁰³. - *de nuyt de part del* P: de nuyts devers B: nocte ex parte V.

minat.¹⁰⁴ per lo foc del temple; ¹⁰⁵ de matí, de part aurient,¹⁰⁶ per lo lum¹⁰⁷ del solei; ¹⁰⁸ e avia gran habundància ¹⁰⁹ d'oli, qui és noyrimment de lum, e per aysò era apelat «Mont de 'iii' Lums». E en aquel ¹¹⁰ mont manà anar Jhesuchrist ¹¹¹ los ¹¹² discípols, car en aquel dia de la Assensió los ¹¹³ aparec 'ii' vegades. Una vegada als 'xi' discípols qui menyaven en lo lur menyador, en lo qual loc esprovà ^{113a} la lur encredulitat.

133v1 E fo la 'ii' ¹¹⁴ aparicion quant tots los apòstols e'ls discípols ¹¹⁵ / estaven en aquela part de Jherusalem que era apelada Mello,¹¹⁶ so és en Mont de Sion, en lo qual loc David fé bastir lo seu palau. En lo qual era lo menyador gran, en lo qual ¹¹⁷ manà Nostre Seyor aparelar la festa de Pascha, e en aquel menyador estaven los 'xi' discípols; ¹¹⁸ los autres discípols e les femnes estaven en aviró per diverses albercs.¹¹⁹ E dementre que menyaven, Nostre Seyor lur ¹²⁰ aparec, e esprovà ¹²¹ la lur encredulitat. On con él menyés ¹²² ab éls, él lur ¹²³ manà que anessen a Mont Olivet devés Betanmya ¹²⁴ E aquí él lur ¹²⁵ aparec altra ¹²⁶ vegada, e respòs an ¹²⁷ aquels qui'l demanaven no-saviament; e, levades ¹²⁸ les màs envés lo cel, él los benesi, e davant éls él ¹²⁹ se'n puyà al cel. *M.

113r1 Del loc del Puyament de Nostre Seyor diu Sen Sudypici,¹³⁰ bisbe de Jherusalem; e's ¹³¹ diu en la glosa que en aquel fo puy ¹³² edificada una glesa, en la qual aparen les peyades ¹³³ de Jhesucrist / e'l tocamet del seu vestiment en una roca.¹ *M.

La segona qüestió: per què no se'n puyà mantenent quant fo resucitat, ni per què volc esperar 'xl' ² dies. És dit que o fé per 'iii' rasons. La primera fo: per certificar los fìsels de la sua ³ Resurrectió, car pus greu causa era provar ⁴ la veritat de la Resurrectió que de la Passió.⁵ Mes a provar la vera Resurrectió mots dies ⁶ eren demanadors; on per aysò, niayor temps i requeria hom entre 133v2 la Resurrectió e'l seu Puyament que entre la Passió e la / Resurrectió.

¹⁰⁴ - solei P: 'sol': sol B: solis V. Veg. Cor. pàg. 360. Cf. 87r1, 101v2 i passim.

¹⁰⁹ - habundància P: abundància B; però no descartem pas que es tracti de *abundatio*, que ha deixat un continuador *abundaci* en altres passatges de les *Vides*.

¹¹⁹ - veg. nota 121.

¹²¹ i ¹²³ - esprovà P: sprohà B: exprobravit V319.18 'reprovà, els retragué'.

¹²⁶ - no sav. e levades:... livades B: indiscrete quaerentibus respondit et elevatis... V319.20.

¹³⁰ - Sypici P: 'Sulpici': Supplici B: Sulpitius V. Potser vocalització de la l en u: Cor. 21.

¹³³ - peyades, «petjades».

¹ - *espècie d'adaptació, per etimologia popular, de vestigium: vestigia impressa cernuntur...* velut pressis vestigiis terra custodit V319.27.

² - que B: queo P.

On d'aysò diu En Laó, papa, en lo sermó del ⁷ Puyament de Jesuchrist, dién: ⁸ «Vuy és complit lo nombre dels 'xl' ⁹ dies que eren ordenats,¹⁰ per la santa aordonació,¹¹ a la utilitat nostra e del nostre enseya-ment:¹² car per la ¹³ presència corporal fo a nós manifestada la ¹⁴ Resurectió.¹⁵ Per què fem gràcies al divinal aministrament ¹⁶ e dels sants pares.¹⁷ Per so car per éls fo duptat, per so que nós no duptéssem». La 'ii' ^a rasó, per què Él no se'n puyà en aquel dia que resucitec,¹⁸ fo per so que consolés e aconortés ¹⁹ los apòstols, car les consolacions divinals habunden²⁰ plus que les tribulacions;²¹ per què Él volc estar ab los apòstols.²² *M.

La 'iii' ^a rasó fo: per la sua ²³ significació,²⁴ per so que per el ²⁵ fo donat a ²⁶ entendre que les consolacions divinals sien comparades a les tribulacions, ayxí con ²⁷ dia a ²⁸ ora, e ayxí con an ²⁹ a dia:³⁰ és manifest per aquellò que és legit ³² en *Ysaies* en lo 'xl.i. capítol, dién: ³³ «Eu preïcaré³⁴ l'an ³⁵ plasent³⁶ a Nostre Seyor, e'l dia del venyament al Déus nostre». Vec-te que per lo dia de la tribulacion ret ³⁸ any de consolació. E que sia comparat ayxí con dia a ³⁹ ora, és manifest per aysò: que'l Seyor estec 'xl' ores mort, que fo de tribulació; e per 'xl' dies, quant fo ressucitat, aparec als discípol, que fo de / gran consolacion. On diu la glosa: «'xl' ores fo mort, e per aysò Él se / mostrà viu 'xl' dies».⁴⁰ *M.

La 'iii' ^a qüestió és en qual manera se'n puyà. Per qu'és notador ⁴¹ que se'n puyà primerament poderossament, per so car se'n puyà per ses forses.⁴² On, se lig en *Ysaies*, en lo 'xl'iii⁴³ capítol, dién: «Qui és aquest qui vé de Edom,⁴⁴ etc., e va en sa^{44a} gran multitud de la sua vertut?». E diu *Sen Joan* en lo ters capítol: «Negú no puyà en lo cel per pròpria virtut, sinó aquel qui devalà del cel: fil de l'Ome, qui és en lo cel». Yasia aysò que enquax en un ⁴⁵ ajustament de nul⁴⁶ se'n puyés,⁴⁷ mes aquellò no fé⁴⁸ per so que freyturés⁴⁹ d'ajutori⁵⁰ de la nul,⁵¹ mas que per aysò fos enseyat que tota criatura és iapa-

¹⁸ - fo *anticipen* PB *pasant-lo darrere* rasó.

²⁰ - habunden P: abonden B.

²⁵ - el B: els P: pro hoc V.

³⁰ - sicut annus ad diem, dies ad horam, hora ad momentum V320.9.

³⁶ - plasent a Nostre Seyor P: present al Seyor B: annum placabilem domino et diem ultionis Deo Nostro V320.11.

³⁸ - retre 'donar, reintegrar'. P om. aquest i els 3 mots següents (per l'*phomeo-telèton* -cio[n] -cio[n]).

⁴² - forses P: fortres B: viribus V.

⁴³ - 'xl'iii: V: 'lx'vi: P: 'lxi: B.

⁴⁴ - vestibus tinctis de Borra V: om. trad.

^{44a} - Un dels exemples esporàdics d'article es, sa.

⁴⁵ - en un B: un P: in quodam V.

⁵¹ i ⁵¹ - nul P: nivol B: nubis V.

relada de seguir son Creator. Car él se'n puyà per lo poder seu e de la sua deytat; e per aysò és notada diferència, segons que és dit en la *Ystòria escolàstica*. Car de Enoc és dit que⁵² fo transportat, e que Elies lo avia seguit,⁵³ *M. mas Jhesús⁵⁴ se'n puyà per sa pròpia vertut.⁵⁵

En la segona manera: se'n puyà manifestament, per so car se'n puyà vesén los discípol, ⁵⁶ segons que diu ⁵⁷ *Sent Joan* en lo 'xvi' capitol, dién: ⁵⁸ «Vau a sel ⁵⁹ qui m'avia tramès, ⁶⁰ e negú ⁶¹ de vosautres no'm demana on vau?». On diu la glosa: «Ayxí se'n puyà manifestament, ⁶² per so que negú no li / demanés ⁶³ on anava, mas que o vis corporalment». ⁶⁴ E per aysò, éls vesens, se'n volg ⁶⁵ puyar, per so que'ls discípol ⁶⁶ fossen testimoni ⁶⁷ del seu Puyament, e que agessen gaug —car vesien puyar la natura humana al cel— e que'l seguisen. ⁶⁸ *M.

En la 'iii' a manera: se'n volc puyar alegrement ab los àngels cantant; per què s ⁶⁹ diu en lo *Salm*: ⁷⁰ «Déus se'n puyà en alegretat». ⁷¹ E diu *Sent Augustí*: «Cant / Jhesuchrist se'n puyà, ⁷² los cels s'espaordiren, e les steles ⁷³ se'n maraveleren, ⁷⁴ e les compayes s'alegreren, e les trompes soneren: e'ls alegres cantaven ab blans cants e plausens». ⁷⁵ *M.

En la 'iiii' a manera: se'n puyà ivaserament, ⁷⁶ segons que diu en lo *Salm*: «Él s'exansà, ayxí con caretès, a córer la via». ⁷⁷ Car mot ivaserament ⁷⁸ se'n puyà en so que tan gran espasi ⁷⁹ era, en un mo-

⁵². - B: *om.* P.

⁵³. - B: segons que's lig e que diu P: *om.* videntibus illis elevatus est V320.33.

⁵⁴. - Vado ad eum qui misit me V320.35, P *interpretà asel com as-él i ho canvià tot plegat en vau a el. Vau 'vaig'.* Cor. 56a. Cf. 123v2.

⁵⁵. - negú P: *nemo* V.

⁵⁶. - per que's diu en lo *Salm* B: p.q. us diu... P: unde Psalmus V321.2.

⁵⁷. - *Acl* B *afegeix* «en», que no té correspondència en V.

⁵⁸. - les steles B: *lestes* P: *astra* V.

⁵⁹. - e'ls alegres cantaven... plasens P: e'ls clergues cantaren ab blans cants e plasens B: *et lactis se admiscunt blanda modulamina choris* V321.5. *Potser hi ha alguna corrupció o omissió dels manuscrits* (e'ls alegres cor(s) cantaven... o els alegres clergues ca.).

⁶⁰ i ⁶¹. - Ivaserament P: 'ràpidament': yversosament B: *velociter* V. Veg. Cor. p. 356; Cf. yvaserament 87v1.

⁶². - El s'exansà... la via P: el s'exaltà ayxí con caretès al carrer la via B: *exultavit ut gigas ad currendum viam* V321.6. [Car(r)etes: sembla que aci i en un altre passatge (veg. nota 49 f° 115) el trad. llegeix malament *bigas* per *gigas*. Quant al verb, encara que *exauçar* per *exalçar* és evolució fonètica normal (i bastant documentada en aquest mot, en Lluïl etc.), deixem la forma documentada, amb -n-, perquè aquesta apareix tan copiosament en el ms. P de les Vides (i generalment amb una *n* clara del tot o bastant legible), que possiblement no fóra prudent d'esmenar-la pertot: més que més essent possible d'explicar-se-la per un encreuament. J. C.]

vement,⁷⁸ e·l correc». Recomta En Rabi Moysès, qui fo gran filòsof, que cascun cercle⁷⁹ de les planetes à·n [d]espa·s·sia devia⁸⁰ tant que no·l auria hom «a» anar⁸¹ en 'd' ayns; so és que aytant d'espasi⁸² lo·i à⁸³ con auria en terra plana si alcú anava de via plana en 'd' ayns, e aytant d'espasi⁸⁴ à d'un cel entrò autre⁸⁵ cel e[n]t d·e un cercle entrò⁸⁶ a autre cercle e «con sien 'vii' cels, segons esperit,⁸⁷ serien de terra⁸⁸ entrò al cel con⁸⁹ d'En Saturni, qui⁹⁰ és lo vuytè⁹¹ cel, via de 'vii' milia ayns; e entrò al cel con⁹² 'vii' milia / e 'vii' sens ayns; so és: tant d'espasi⁹³ quant seria si alcú anava per via plana en 'vii' milia e 'vii' sens ayns, si tant vivia; ⁹⁴ enayxi que cascun dia anés ⁹⁵ 'xl'

⁷⁷, ⁸², ⁸⁴ i ⁹³. - espasi P. En aquests quatre passatges tradueix *spatium* de l'original (en el tercer, *distantia*) i és realment la coneguda variant del modern *espai* (cf. nota 80).

⁷⁸. - moviment P; moment B; momento V. És clar que el significat és 'moment', però aquest mot és un llatanisme de data posterior (més endavant generalitzat) i tenint *momentum* el significat bàsic de 'moviment' en llatí, és clar que el calic semàntic que comet P ha de provenir ja del trad.

⁸⁰. - an despai de via P; en de·d·v· B. habet in spissitudine viam quingentorum annorum V321.9. [Les aparences són que aci hi ha el mot *espaci* 'espai' (SPATIUM), com hi és abans i després (notes 77, 82 i 84). Però que *an* (P: *en* B) s'analitzi com *a·n* llavors no és possible segons la sintaxi. És probable que aci hi hagués un derivat de SPISSUS 'espessor, gruix', potser simplement à d'*espissia* (... **espissia* SPISSUS + -IA). En occità antic i en la toponímia catalana es troba *L'Espessa* 'l'espessor, la boscúria', i en francès antic l'abstracte *espoisse* (SPISSIA) i degué existir també en occità antic segons els derivats *espoisse-dat*, *espoisseza*, *espoisser*. En definitiva es pot eliminar la *d*-, que serà diplografia amb d'*espasi* de les ratlles següents J. C.]

⁸². - Veg. nota 77.

⁸⁴. - B: lo à P.

⁸⁴. - Veg. nota 77.

⁸⁶. - e entre un cercle entrò a autre cercle P... a l'altre B. *Llegim* et de un cercle entrò...

⁸⁸. - cercle on sien 'vii' cels P... et ideo cum sint septem coeli V321.12.

⁸⁷. - Segons esperit serien de terra... P: erit secundum ipsum a centro terrae V321.13. ¿Amb *esperit* el nostre trad. potser volia suggerir que això era un càlcul hipotètic? Però també és possible que hi hagi nova corruptela del copista, on el trad. hagués posat *segons es scrit*, o cosa semblant (*es scrit* mal llegit *escriit*, *es-priit*).

⁸⁸. - De terra PB: a centro terrae V.

⁹⁰. - Cel con P (*per* cel conc?); terç cel B; usque ad concavum coeli V321.13, 15. Mot que apareix dues vegades en aquest passatge (veg. nota 92). AleM registra *conc* «depressió del terreny a manera de coma?», en un doc. l'a. 1306, en aparença rossellonès (RLR VII, 50). Una altra possibilitat seria *còm*, que té diversos sentits, del gal *CUMBOS 'còncau'. *Reconca* com a nom d'una clotada fonda es troba repetidament en la toponímia valenciana (Vall de Guadalest etc., on sembla que ja estigui documentat en la Geografia de l'Idrissi). Sigui RIVUS CONCAVUS o bé un derivat en RE- o RETRO- [J. C.].

⁹¹. - Lo vuytè P: septimum V.

⁹². - veg. nota 89.

⁹⁴. - Veg. nota 77.

milers⁹⁶ e⁹⁷ cascú miler fossen de doa⁹⁸ mília passes.⁹⁹ Aysò són paraules d'En¹⁰⁰ Rabí Moysès. Mes si és ver o no, Déus o sab.¹⁰¹ Aquel messurament, Aquel lo conec¹⁰² tant solament, qui tot o à feyt: en nombre, e en pes, e en messura. Aquel fo, donques, gran saut¹⁰³ que fé¹⁰⁴ Jhesuchrist¹⁰⁵ de terra entrò en lo cel. *M.

On d'aquel saut e d'autres sautz que fé¹⁰⁶ Jesuchrist¹⁰⁷ diu enayxí Sent Ambrosi: «En un saut¹⁰⁸ venc Jhesuchrist en aquest món, en lo Pare estant¹⁰⁹; e venc en la Verge; e'n la grípia passà, e devalà en flum Jordà; e puyà en la crou, e devalà en lo vas; e levà del vas e seu en la dextra¹¹⁰ del Pare». En aviró del 'iiii' puyament¹¹¹ és notador que / se'n puyà ab gran multitut¹¹² d'omes e ab gran multitut d'àngels. E que se'n puyés¹¹³ ab gran pressa¹¹⁴ d'omes és manifest per so que és dit en lo *Salm*, dién:¹¹⁵ «Pugest-en¹¹⁶ en alt, e presest¹¹⁷ la captivitat, etc.». E que se'n sia puyat ab multitut d'àngels és manifest per aqueles demandes que feren¹¹⁸ los àngels¹¹⁹ a Jhesuchrist quant se'n puyà, segons que és dit en¹²⁰ *Ysaïes*, en lo 'lxiii'¹²¹ capítol, dient: «Qui és aquest qui és vengut¹²² de Edom ab tentes vestidures de borra?». ¹²³ On diu la glosa que ¹²⁴

⁹⁶. - milers (millers) 'milles', sentit normal en català antic.

⁹⁸. - fossen de doa: sia -ii- B: sit duorum V. [*Doa* 'dues' segurament és reducció fonètica de *dous* davant consonant sonora. No és versenblant que es tracti d'una forma neutra (molt rara, de tota manera) que Bourciez (*ELR* 99) registra en llatí vulgar.

¹⁰⁹. - saltu quodam Christus venit in hunc mundum, apud patrem erat et in virginem venit V321.25, 'Era en mans de, era dirigit o controlat per Déu lo Pare'.

¹¹⁰. - dextra P: dextra part B: dextram V.

¹¹². - ab gran multitut d'omes e... d'àngels P: ab gran multitut d'àngels B: cum magna praeda hominum et magna multitudine angelorum V321.29. [La presa o botí del Redemptor foren els homes damnats i redimits. Sembla que la trad. conservà la metàfora solament en la frase següent; per més que la pèrdua de mots en B permetria suposar que també ací el trad. vagi posar presa, però és menys probable, car així s'explica més senzillament la falta, per homotèlèuton].

¹¹⁴. - pressa mala grafia per presa 'botí'.

¹¹⁶. - pugest-en P: Puyà-se'n B: adscendisti in altum, cepisti V321.21. *Pot analitzar-se com pugest-te'n*.

¹¹⁷. - presest P: pres B: cepisti V.

¹²⁰. - segons que és dit en PB: habitur V.

¹²¹. - VB: -i- P.

¹²³. - de Edon ab tentes vestidures de borra P: d.f. ab vestidures tentes de borra B: tinctis vestibus de Bosra V321.35, que l'ed. de Lió, 1510, escriu abreujant «de edon tin. ve. de bosra»; i més avall «... Glosa... Edon sanguinea interpretatur bosra munita». Graesse i Roze escriuen Edon i Bosra com a topònims amb majúscula, d'altra banda cf. el cat. (i ibero-romànic) borra. Tentes 'tenyides', part. pass. de tenyir. Borra 'teixit grolier de fibra curta de llana, cotó, etc.' < BURRA (mot tardà i rar en llatí, l'etimologia del qual no està ben aclarida, cf. DCEC s.v. borra i borla) Més avall (nota 141): tinctis vestibus... Bosra munita 322.9, trad. ab vest. de borra P. Aquest punt mereix una investigació més profunda.

¹²⁴. - en add. P: no V.

134v2 alguns / àngels, qui no conexien¹³⁵ la sua¹³⁶ Encarnació ni la Passió ni la Resurrecció, quant lo viren puyar en lo cel ab multitud d'àngels e de santz¹²⁷ per la¹²⁸ pròpia vertut,¹²⁹ éls foren maravelatz de la sua¹³⁰ Encarnació e de la Passió. On los àngels, él acompayans,¹³¹ dixeren: «Qui és aquest qui venc de Edom?».¹³² E'n lo *Salm* és dit: «Qui és aquest Rey de Glòria?».

E¹³³ S. Dionís diu en lo *Li. de la angelical compaya*, en lo 'vii' cap. que, quant Jh. C. se'n puyà al cel, los àngels li feren¹³⁴ tres qüestions. La 'i' a li feren tots los àngels¹³⁵ entre si. La 'ii' a li feren¹³⁶ los majors quant se'n puyà.¹³⁷ La 'iii' a feren¹³⁸ los menors als majors entre si. Diens: ¹³⁹ «Qui és aquest qui ve¹⁴⁰ de Edom ab vestimens¹⁴¹ de borra?». (Enquax que diga: «Qui és aquest qui ve del món, ab sanc per peccat e garnit per malessa contre Déu?»;¹⁴² o: «Qui ve del món sancnent e'n infern garnit?»).¹⁴³ On los respòs lo¹⁴⁴ Seyor: «Eu só, qui parle¹⁴⁵ justícia, etc.». ¹⁴⁶ Espon-se¹⁴⁷ aytal lettra: «Eu desputi¹⁴⁸ la justícia, e'l jusesi¹⁴⁹ de la saludabla¹⁵⁰ redempció de l'humà¹⁵¹ linatge,¹⁵² en so que eu recobri¹⁵³ la mia creatura¹⁵⁴ de sel qui no n'era Seyor, e fas jusesi d'aysò: que punesc lo diable qui l'avia pres».¹⁵⁵ *M.

¹³². - de Edom PB: etc. V.

¹³³. - e B: om. P: autem V.

¹⁴⁰. - vé: vench B: venit V.

¹⁴¹. - tents add. B: no PV.

¹⁴². - iste qui venit de mundo sanguineo per peccatum et munito per malitiam contra Deum V322.10. O sigui 'd'aqueix món que el peccat omple de maldat i de sang'.

¹⁴³. - garnit e'n infern sancnent P: sagnent e'n infern garnit B: de mundo sanguineo et inferno munito V322.11.

¹⁴⁴. - lo B: om. P.

¹⁴⁵. - parle P 'parlo': parli B: loquor V. Cor. 43a.

¹⁴⁶. - Dionysius V322.13: om. trad.

¹⁴⁷. - Espon-se. Del verb espondre 'explicar, interpretar' (en Lluïl i molts altres). - esposen B: ponit V322.13.

¹⁵⁰. - de la saludabla. [Sembla que el text català reflecteixi un ús més correcte que el manuscrit (o la puntuació) adoptats per Graesse: *disputo iustitiam et iudicium salutaris; in redemptione humani generis* 322.14 (s'hauria de puntuar *darrere iudicium i llegir salutaris in redemptione*)].

¹⁵¹. - l'humà P: l'humanal B.

¹⁵². - fuit iustitia V: om. trad.

¹⁵³. - recobri P: 'recobro': reduxit V322.15. [Recobri deu ser present, car en passat seria *recobré*. Sembla que el trad. gira la frase altrament (i cf. nota 150).

¹⁵⁵. - fas jusesi d'aysò que punesc lo diable qui l'avia pres P: fuit iudicium, in quantum dyabolus invasorem alieni juris ab eo quem possidebat hominem, potenter ejecit. [jusesi d'aysò: jusey en sò B; jusesi 'judici', Cor. pàg. 356. Cf. nota 149. Potser hi ha corrupció de manuscrita car aquest *punesc* té aci un paper supecte. B canvia d'aysò que per en so que i encara que porta quelcom que sembla *punesh* és una llició molt tèrbola].

E segon¹⁵⁶ aysò fa assí Sent Dionís aytal qüestió: «Co'ls àngels sobirans sien [e] il·luminatz per Déu,¹⁵⁷ ¿per què queren d'El qui és,¹⁵⁸ enquax que / cobeseygen / de saber?».¹ Mes, segons que El d'absolvé e'l² glosador la espon,³ en aysò que demanen⁴ los àngels, signifiquen que éls desigen sciència: en aquellò que entre si o desputen, éls demostren⁵ que no gausen davant anar a la ciència de Déu; e 'ntre si éls se pensen primerament, per so que no semblen mot cuytossi⁶ en lur demanda.⁷ *M.

La 'ii'ª qüestió és, que li feren los sobirans àngels, a Jhesuchrist, diens:⁸ —¿Per què és rog⁹ lo teu vestiment, e'ls teus vestimens són així con a calcadors¹⁰ en lo truyt?¹¹—. Es dit que'l Seyor se vestí vestimens,¹² so és lo seu cors, rog,¹³ so és per sanc ensangonat,¹⁴ per so cor, dementre que se'n puyava, en lo seu cors aparien les nafres.¹⁵ E en lo seu cors volc les nafres servir,¹⁶ segons que diu En Beda, per 'v' causes, ayxí dient:¹⁷ «Les nafres servà Déus en si, e en lo juscsi¹⁸ les mostrarà,¹⁹ per so qu'en la Resurectió, enquax que per nós soplegan,²⁰ les mostre al Pare, per so que'ls bons ve[n]gen²¹ con són misericordiosament reemutz;²² e'ls mals, que vegen²³ en qual manera són justament dampnatz, per so que a la^{23a} perpetual victòria sia donada honor». *M.

An²⁴ aquesta qüestió respon enayxí lo Seyor: —Lo truyt é eu calcat tot sol,²⁵ e de les gens no és negú baró ab mi—. E pot ésser apelat truyt la crou, ien la qual enayxí co en batala²⁶ és ayxí apre-

¹⁵⁶ - segon 'segons'. Variant que manca en AlcM. Cf. occit. ant. Cf. també MCLT 23.17.

¹⁵⁷ - cum ipsi superiores angeli sint Deo proximi et immediate a Deo illuminentur V322.18. P transposa sien davant sobirans.

¹⁵⁸ - per què queren d'El qui és PB: *reducció canviada, car l'original porta (sense complement directe) quare ab invicem quaerunt...?* V322.20.

² - absolvé e'l P: solvé és B: sed sicut solvit ipse et commentator exponit V422.21.

³ - glosador la espon PB: comentator exponit V.

⁴ - demanen B: deman P: interrogant V.

⁶ - cuytossi P: cuytosi B 'amb pressa'. Cor. 34.

⁷ - els demostren que no gausen... en lur demanda PB. *Traducció lliure de ne forte illuminationem, quae ipsis a Deo fit, nimis festina interrogatione praeveniant* V322.25.

¹⁰ - calcadors P: 'persones que calciguen raïms': calquedós B: calcantium V. *Veg. el verb calcar a la nota 25.*

¹¹ - truyt P: 'premsa de vi': trul B: torculari V.

¹⁶ - Voluit enim cicatrices in corpore suo servare V.

²⁰ - per nós soplegan: per nos sopligan B: pro hominibus supplicando V322.23.

²¹ - veyen B: vengen P.

^{23a} - seua add. B.

²⁵ j³² - calcat: 'calcigar raïms', veg. nota 10.

²⁶ - enayxí co en batala B: eu contraste en batala P: tamquam in prelo V322.38.

mut en guissa que la sanc n'ixi e s'escampà.²⁷ O truy! apela lo diable, qui / l'unà linatye ligà e envoltà ab ligams,²⁸ en guissa que tot cant era en él ne pres²⁹ e'n gità, ayxí que³⁰ sola la vinassa³¹ romàs. Mes lo Nostre Bataler calcà lo truy,³² e trencà lo ligam de peccat³³ e, puyan en lo cel,³⁴ nos obrí e'ns tramès la gràcia del Sant Esperit.³⁵ *M.

La 'iii' a qüestió és, que-[i](<s> feren los àngels menors <als majors, diens:³⁶ —Qui és aquest / Rey de Glòria?—. Als quals éls responderen, dién: —Aquest és lo Seyor de vertut,³⁷ e él és Rey de Glòria—. D'aquesta qüestió dels àngels e de la resposta còvinent dels autres, diu enayxí Sent Augustí: «Es santificat al Seyor³⁸ l'àer, qui és ses³⁹ messura; e tota aquela no-nedesa⁴⁰ dels demonis, que⁴¹ era en l'àer quant se'nt⁴² puyà Jhesuchrist, fugí.⁴³ Als quals contrecoregren⁴⁴ los àngels, diens d'él: ⁴⁵ 'Qui és aquest Rey de Glòria?'. Als quals los autres respoyren, diens: ⁴⁶ Aysi ⁴⁷ és aquel lo blanqueyant ab colors de rosses; ⁴⁸ aysi ⁴⁹ és aquel qui no ac esperansa ni belesa,⁵⁰ malaute en lo fust, fort en robar,⁵¹ vil en lo cors, armat en la batala, fesel⁵²

[Confusió de *prelum* 'premsa de raïms' amb *praelium*: i ¿potser ací és el trad. i no el seu manuscrit llatí el qui n'és culpable? I l'encontre verbal pot venir ja de més amunt, per figura etimològica o joc de mots de l'escriptor llatí, que després ens diu que *noster bellator torcular calcavit* V323.3]

²⁷. - *Problement suplir* era en el espi[ri]t n'esprés e'n gità (quidquid in iis spiritalibus erat, exprimeret V323.2); el copista cometé una haplografia.

³¹. - vinassa PB 'conjunt de rapa, pell i pinyols dels grans de raïm premsats': *vinaria* V.

³². - *Veg. notes* 10, 11 i 25.

³³. - lo ligam de peccat P: los ligams dels peccats B: vincula peccatorum V.

³⁶. - que li feren los àngels P [Com que en el llenguatge arcaic es deia *que-l feren* per *que li feren*, el manuscrit P degué copiar *que li feren* en lloc de *quel feren* = *que-ls feren* (amb l'habitual omissió de -s). *Menors los majors diens* P: *menors diens* B.

⁴⁰. - aquella noblesa dels dc. B: aquella dels dc. P: illa... daemonum turba Christo ascendente transfugit V323.13. [*Turba* com a derivat de la família de *turbare* *aquam*, *turbidus* ('tèrbol') etc. seria calcat com *no-nedesa* (que tradueix *immunditia* i mots semblants en molts passatges de les *Vides*), però abreujat com *noedesa* amb titlla damunt la o, fou mal copiat pels escribes. J. C.].

⁴². - se'nt P: se'n B.

⁴³. - tota aquella... fugí PB: omnis illa volitans per aëra daemonum turba Christo ascendente transfugit V.

⁴⁴. - contrecoregren P: tots corregren B: *accurrentes* V.

⁴⁶. - respoyren P: responderen B 'respongueren'.

⁴⁸. - blanqueyant... P: *valde candidus et roseus* V.

⁵⁰. - esperansa ni belesa PB: non habet speciem neque decorem V723.15. *Spem en lloc de speciem*: {*corruptela de copista, falta en el manuscrit llatí de Cui-xà o error del traductor*?

⁵¹. - robar P: *raubar* B: *spolio* V.

⁵². - fesel PB 'fidel': *foedus* V. *El traductor tradueix erròniament. ¿O bé es tracta de fel = felló 'traïdor etc.' pres per feel (FIDELIS)?*

en la mort, bel en la Resurrecció, resplandent de la Verge, rog⁵³ en la crou.⁵⁴ escampat en aunta,⁵⁵ clar en lo cel». *M.

En aviró de la 'v' a qüestió (so és, per qual mèrit se'n puyà),⁵⁶ de la qual⁵⁷ diu enaysí Sent Jerònim: «Per veritat, so és, per aquellò a complir⁵⁸ que avies promès per les profetes,⁵⁹ tramesest l'anyel⁶⁰ suau a sacrificar per la vida del pòbol».⁶¹ *M.

135v1 En aviró de la 'vi' a qüestió, so és: en qual loc se'n puyà, és notador que él puyà sobre tots los cels; mas⁶² aquellò que és dit als Efesiencs, en lo 'iv' ⁶³ capítol (dién: ⁶⁴ «Aquel qui devalà, aquel és ⁶⁵ qui puyà sobre tots los cels, per so que asomplis⁶⁶ totes causes, sobre los / cels»), aysò diu per so car mots són los cels sobre los quals és puyat.⁶⁷ Es cel material, e racional, e entellectual e sobresubstancial.⁶⁸ Cel material és en motes maneres, so és: cel d'air, e de fermetat,⁶⁹ e Olimpí, e de foc, e d'esteles, e de cristal, e de flames;⁷⁰ és cel rasonal ⁷¹ home just, qui és dit cel rasonal ⁷² en abitació divina: car enayxí co'l cel és seyla ⁷³ e abitació de Déu, (segons que és dit en *Ysaïes*.⁷⁴ 114v1 dién: ⁷⁵ «Lo cel és a mi cela»⁷⁶), / enayxí la ànima del just ⁷⁷ és ceyla ⁷⁸ de saviessa. e de rasó, e de santa conversació:⁷⁹ car los sants, per conversació⁸⁰ e per desirers, totstemp estan ⁸¹ en lo cel, ayxí co disia l'apòstol: «La nostra conversació ⁸² és en lo cel»: per rasó d'obra contínua, cor enayxí con ⁸³ cel continuament és mogut,⁸⁴ e enayxí los sans ⁸⁵ per bones obres continuament són mauguts. Lo cel entellectual és àngel. *M.

Los àngels són dits «cel» per so car són mot alts⁸⁶ per rasó, e per excel·lència de la dignitat. Dels quals e de lur⁸⁷ excel·lència diu

⁵³. - aunta 'afront': opprobrio V. Escampat *reemplaçant* fuscus (in opprobrio V323.18), *den ser error de còpia en lloc de* escurzit.

⁵⁷. - B: del qual P: de quo V.

⁵⁸. - a complir P: a emplr B: adimplesti V.

⁶⁰. - B: l'angel P: ovis V.

⁶¹. - Trad. om. uns 25 mots de V323.23.

⁶². - P: 3 mots om. BV.

⁶⁶. - asomplis P 'omplis': adimplis B: adimpleret V. Variant que manca en AlcM., *occit. ant.* azemplir.

⁶⁹. - de fermetat PB: aethereum V. Cf. firmament.

⁷⁰. - de flames PB: empyreum V.

⁷³. - seyla: seyal P: cela B: sedes V. Cf. notes 76 i 78.

⁷⁶. - cela PB: sedes V. Segurament hauriem de restablir la grafia seyla, veg. nota 73. En nota 38 ceyla P, cela B, sedes V.

⁷⁸. - veg. 73 i 76.

⁷⁹. - conversació P, -ció B 'conversió', veg. en nota anterior: conversationis V.

^{82a}. - B: P om. 12 mots, des del primer cel.

⁸³. - con P: co'l B.

⁸⁵. - e-nayxí los sans B: en angels sans P: sic et sancti V.

⁸⁶. - mot alts P: mots auts B: altissimi V.

⁸⁷. - lur B: le P: quorum V.

Dionís⁸⁸ en lo libre *Dels divinals nonis* en lo 'iiii' capítol, dién: ⁸⁹ «Les divinals penses són sobre totes les causes que estan,⁹⁰ e viven sobre totes les altres ^{90a} vivens, e entenen e conexen ⁹¹ sobre sen ⁹² e rason; e, pus que totes causes estan e desigen bela e bona causa, en aquellò ⁹³ participen». *M.

Enaprés són mot bels ⁹⁴ los àngels per rasó de natura e de glòria ⁹⁵ de la belessa, dels cals diu Sen Dionís en aquel metex libre que «àngel és manifestament de l'amagat lum, e és miral pur e clar, no-ente-menat, en lo qual se mostra / belesa e legesa». Encara més,⁹⁶ los àngels són mot forts per rasó de virtut ⁹⁷ e de poder de la fortea;⁹⁸ dels quals diu En Joan Damacenus ⁹⁹ en lo *Libre segon[s]* en lo 'iii' capítol: ¹⁰⁰ «Forts són, e aparellats a complir la voluntat ¹⁰¹ de Déu, e en tots locs mantenent s'atoben ¹⁰² en qualque loc la voluntat divinal o mana».¹⁰³ Cel sobresubstancial ¹⁰⁴ és la engaltat ¹⁰⁵ de la divinal excel·lència, de què venc Jhesuchrist, e entrò que Él¹⁰⁶ se'n puyà. Del qual és dit en lo *Salm*: «Del sobirà cel és lo eximent d'él e'l cors ¹⁰⁷ d'él és entrò al sobirà cel». Sobre tots los cels, donques,¹⁰⁸ entrò al cel sobresubstancial ¹⁰⁹ puyà Jhesuchrist.¹¹⁰ *M.

E que Él sia puyat sobre tots los cels materials podem-o veser¹¹¹ per aquellò ¹¹² que és dit en / lo *Salm*: «Levada és la tua granesa ¹¹³ sobre los cels, Déus». Car sobre tots los cels materials entrò al cel emperial ¹¹⁴ puyà: no ges ¹¹⁵ ayxí co Elies, que ¹¹⁶ se'n puyà en lo carre ¹¹⁷ del foc a la sobirana ¹¹⁸ regió, ni enayxí ¹¹⁹ co Enoc, que ¹²⁰ se'nt ¹²¹ puyà en paradís terrenal,¹²² —que¹²³ resplandex en tant que sembla que toch ¹²⁴ a la sobirana region— enperò no'y puyà.¹²⁵ En aquel cel emperi ¹²⁶ està Jhesuchrist; e és especial e pròpria¹²⁷ d'Él aquela cassa, e dels àngels, e dels altres santz: e enayxí ¹²⁸ és donada covinent habitacion als abitadors, per so car aquel cel és pus excel·lent

^{90a}. - causes add. B.

⁸⁹. - no-entemenat... encara més PB: incontaminatum, incoinquatum, immaculatum, suscipiens, si fas est dicere, pulchritudinem Dei boniformis Deiformitatis; tertio... V324,10: 'no contaminat'. AlcM. registra el verb entamerar 'adulterar', en un document de a. 1383. Més amunt hem vist (nota 75a al f° 72) que allí recomtat deu ser corruptela del manuscrit per entamenat.

¹⁰⁵. - engaltat 'igualtat'.

¹⁰⁷. - d'el e'l B: d'el P: eius, et occursus eius... V324,21. Més aviat que cors d'el hauria calgut 'anada vers, pujada vers'.

¹¹². - aquellò, 'allò'. Veg. aclò Cor. pàg. 349 Cf. nota 93.

¹¹³. - granesa, 'grandesa'. Veg. Cor. 24.

¹¹⁴. - cel emperial P: cel emperi B: coelum empyreum V.

¹¹⁷. - carre, 'carro', occit. ant. carre, 'carro'.

¹²⁴. - toch B: tot P: pertingat V.

¹²⁷. - propri P pròpria B propria V.

¹²⁸. - enayxí: «axí» B.

que tots los autres per dignitat; e car fo enans;¹²⁹ e per son seti.¹³⁰ On¹³¹ per aysò és covinent habitació de Christ, que¹³² tots los cels
 136r1 rasonables e entel·lectuals sobrepujà per dignitat e perdurabilitat¹³³, /
 e per sesement no-movent.¹³⁴ E és covinent habitació dels sants: aquell
 cel és d'una forma d'enluminament perfeït, e de resebement ses
 mesura;¹³⁵ on, dretament se cové als àngels e als sants: qui foren
 d'una forma en obra, e foren no-movables¹³⁶ en amor, e luminosi¹³⁷
 per fe o per conoxensa.¹³⁸ *M.

E que El sia puyat sobre tots los¹³⁹ cels rasonables,¹⁴⁰ so és,
 sobre tots los sants, és manifest per aquell¹⁴¹ que és dit en lo *Càn-*
tics en lo 'ii'¹⁴² capítol, dién:¹⁴³ «Vec-vos¹⁴⁴ aquest ve saltan en
 tots los mons.¹⁴⁵ trespasan los cols». E són apelats «mons»¹⁴⁷
 los àngels, e «cols» los barons sants. E que sobre tots los cels entel·lec-
 tuals puyà.¹⁴⁸ so és, sobre¹⁴⁹ los àngels, és manifest per aquell¹⁵⁰ que
 és dit en lo *Salm*, disén: «Qui pauses¹⁵¹ en la nul¹⁵² lo teu puyament
 e que¹⁵³ vas sobre les penes¹⁵⁴ dels vens». E puyà sobre xerubin
 e volà sobre les penes dels vens;¹⁵⁵ e que puyés¹⁵⁶ entrò al cel sobre-
 substancial, so és, que en la egaltat¹⁵⁷ de Déus puyés,¹⁵⁸ és manifest
 115r1 per aquell¹⁵⁹ que és dit en l'Avangeli de Sent Marc¹⁶⁰ en lo derer /
 capítol, dién:¹ «Lo Seyor Jhesucrist,² pus que³ ac parlat als dicípols,⁴
 El se'n puyà al cel e se'u a la dextra⁵ de Déu». La dextra de Déu
 és la engaltat de Déu. E diu Sent Bernat: «Al seyor meu singular-
 ment⁶ és dit per lo Seyor, e's donat, seser⁷ a la dextra de la glòria
 136r2 d'El; so és: en / la glòria, engal; e en la esència, ensems-substancial;⁸
 per generació, semblant; e per magestat, no-desengal;⁹ e per perdura-
 bletat, no-dererana».¹⁰

O pot ésser dit que Jhesuchrist¹¹ fo en lo Puyament sobirà

¹²⁹ - e car fo enans PB: prioritate V.

¹³⁰ - seti P: 'lloc': situ et ambitu V.

¹³¹ - on B: o P: et V.

¹³² - no movable add. B.

¹³³ - de resebement ses mesura PB: capacitatis immensae V.

¹³⁴ - no-movables P: no-movibles B: immobiles V.

¹³⁵ - luminosi PBV.

¹³⁶ - mons P: montibus V.

¹³⁷ - penes, 'plomes', veg. supra nota a 112r1.

¹³⁸ - B: 11 mots om. P (des del primer al segon vens).

¹³⁹ - egaltat, 'igualtat'. Variant documentada, segons AlcM en Llull (Rím 561).

¹⁴⁰ - Déus puyés P: Déu puyés B.

¹⁴¹ - Marc V325.11: Matheu PB.

¹ - dextra P 'dreta (mà)'; dreta B: dextris V.

² - ensems substancial PB: consubstantiali V.

³ - no-dererana P: no-dereyana B: non posteriori V.

per 'iiii' sobiraneses. La 'i'ª, que és logal,¹² per remuneració de gasardó,¹³ de conexensa e de vertut.¹⁴ De la 'i'ª rasó se diu en la *Pistola als Efesians*¹⁵ en lo 'iiii'¹⁶ capítol, dién:¹⁷ «Sel qui devalà aquel és, e sel qui puyà sobre tots los cels». De la 'ii'ª rasó és dit en aquela metexa pistola en lo 'ii' capítol:¹⁸ «Feyt és obedient, etc.». On,¹⁹ diu Sent Augustí: «Humilitat de clartat²⁰ és mèrit; clartat²¹ d'umilitat és gasardó».²² De la 'iii'ª rasó se diu en lo *Salm*, dién:²³ «Puyà sobre^{23a} xerubín», so és, sobre tota plena²⁴ de sciència. De la 'iiii'ª rasó és mostrat²⁵ perquè puyà sobre serafín (en la *Pistola als Colocenses*²⁶ en lo 'iiii' capítol, dién²⁷ «Saber, etc.»).²⁸ *M.

En aviró de la 'vii' rasó, (so és: per què se'n puyà) és notador que'l seu puyament fo a nós²⁹ profitable³⁰ en 'ix'³¹ maneres. Lo primer profit és la covinentesa³² de l'amor divina, segons que diu *Sent Johan* en lo 'xvi' capítol, dién:³³ «Si eu no me'n vau, lo Sant Esperit³⁴ no venrà a vosautres»;³⁵ sobre què³⁶ diu Sent Augustí: «Si carnalment volets ésser ab mi, no serets resebedors³⁷ del Sent Esperit». Lo segon profit que nós n'avem³⁸ és que n'avem mayor conexensa de Déu, segons que diu Sen Joan en lo^{38a} 'xiii' capítol, dién:³⁹ / «Si amatz mi, aurtz gaug: per so car eu vag al meu Pare,⁴⁰ etc.». Per què⁴¹, diu Sent Augustí: / «Per so⁴² prenc Eu⁴³ aquesta forma de sér⁴⁴ — per la cal lo meu Pare és mayor de mi — que vosautres puscatz veser Déus, lo meu Pare».⁴⁵ Lo 'iii' profit és lo mèrit de la fe, e d'aquel diu enayxi En Leon, papa, en lo sermó del Puyament de Jhesuchrist;⁴⁶ e Sent Augustí diu en lo *Libre de Confessió*:⁴⁷ «Él s'exansà,⁴⁸ ayxi con caretés⁴⁹ a córer la via:⁵⁰ car no's tardà, ans corec, cridans ab ditz,⁵¹ feytz; per la mort, vida; per devalament,

¹². - La 'i'ª, que és logal P ('local'); La 'i'ª, és lo gel B: scilicet, locali V.

¹³. - on B; ubi V: o P, *deu ser grafia defectuosa*.

^{23a}. - puya sobre puya P: ascendit super cherubin V: *Lió* 59r.2.25.

²⁶. - *Pistola als Colocenses* PB: Ephes. V.

³¹. - 'ix' BV: 'xi' P.

³⁵. - a vosautres P: a nós B: Manca en V.

³⁶. - *Sobre que* P: *Sobre aysò* B: ubi V.

^{38a}. - en lo B: en P.

⁴⁰. - vag P: vau B: vado V: *vag*, «vaig».

⁴³. - prenc eu P: pren en B: *ideo subtraho formam ista servi* V335.7f. Per so prenc eu... que vosautres = 'jo prenc... per ço que vosaltres'.

⁴⁶. - Una cinquantena de mots de V, des de *tunc ad aequalem* fins a *inferre conspectum om.* P.

⁴⁷. - De Confessione V: de Consideració(n) PB.

⁴⁸. - s'exansà P: seny enausà B: *exultavit* V.

⁴⁹. - caretés P: correter B: *gigas* V. *Veg. nota* 75, *foli* 113.

⁵¹. - cridans ditz, feytz P: cridans als ditz, feytz B: clamans dictis, factis V.

puyament, cridan que retornem as-El. que's departí ⁵² dels nostres uls per so que retornem al cor ⁵³ e que trobem El».

Lo 'iiii' profit ⁵⁴ és la nostra segurtat. ⁵⁵ Cor per aysò se'n puyà que El sia nostre avocat davant lo Pare: Ffòrtment podem nós ésser ab ell co nós ayam aytal advocat davant lo Pare. Segons que diu S. Johan en lo 'ii' cap., dién: ⁵⁶ «Avocat avem denant lo Pare, Jh. C., dre-turer; Él és resemsó ⁵⁷ per los nostres pecatz». D'aquesta segurtat diu Sent Bernat: «O ome, segur puyament às denant ⁵⁸ Déu, car aquí és ⁵⁹ la Mare denant ⁶⁰ lo Fil, e'l Fil denant ⁶⁰ lo Pare; la Mare enseyà al Fil lo seu pitz ⁶¹ e les tetes, ⁶² e'l Fil enseyà al Pare lo costat e les nafres». ⁶³ No poyria ⁶⁴ ésser neguna recusació, ⁶⁵ là on són tans ⁶⁶ seyals de caritat.

Lo quint profit és la nostra dignitat, en so que la nostra dig-nitat és ⁶⁷ quant la nostra natura és exansada ⁶⁸ entrò a la dextra part de Déu. ⁶⁹ On tots los àngels, quant pensaren aquesta dignitat ésser
136v2 en los / hòmens, els vederen als homes que no'ls aoresen, ⁷⁰ segons que's diu en ⁷¹ *Apocalipsi* en lo 'xix' capítol: ⁷² «Casec ^{72a} davant los peus de l'àngel que aorés ⁷³ él, e dix a mi: 'Garda't que no o fises, que eu són sér ayxi com tu ⁷⁴ e dels frates, ⁷⁵ etc.'». On diu la Glosa: «En lo Veyl Testament no vedà l'àngel que hom l'aorés, ⁷⁶ mes après lo Puyament de Jhesuchrist, ⁷⁷ cant vesec que sobre si era eyxausat ⁷⁸ home, él temec ésser asorat ⁷ per homes». E ⁸⁰
115v1 Leó, papa, dix en lo sermó del Puyament / de Jhesucrist: ⁸¹ «La natura de la nostra humilitat és puyada sobre ⁸² totes les auteses ⁸³ dels poders, e és venguda a Déu ⁸⁴ lo Pare per consentiment, per so que plus maravelosa fos feyta la gràcia de Déu». ⁸⁵

Lo 'vi' profit és la segurtat de la nostra esperança, segons que's

⁵² - ... que's departi: retornen as El, ques departis P: retornem ad El, e de-parti-se B: redeamus ad eum, et discessit V.

⁵³ - al cor B: al cors P: ad cor V.

^{54a} - B: Valde enim securi esse possumus quando... V; om. P saltant 14 mots des del primer pare a l'altre.

⁵⁵ - és B: as P: Sense verb en V.

^{56a} - davant B: om. P: ante V.

⁵⁷ - denant P: davant B: ante V.

⁵⁸ - les tetes P: les seues tetes B: ubera V.

⁵⁹ - maxima V: mot no traduït BP i no indispensable.

^{72a} - Casec P, 1ª pers. del pf. 'vaig caure': cecidi V.

⁷⁴ - ser ayxi com tu P: conservus tuus V; ser per «serf».

⁷⁶ - l'àngel que l'aorés P: l'àngel que hom lo-y horás B: non prohibuit se adorari V.

⁸² - sobre P: entre B: ultra V.

⁸³ - auteses 'altreses': abteses (sic) B: altitudinem V.

⁸⁵ - Una vintena de mots de V des de cum remotis fins a caritas non temperet om. PB.

lig en la *Pístola als Ebreus* en lo 'iiii' capítol, dient:⁸⁶ «A^{vè}n⁸⁷ bisbe gran qui traucà⁸⁸ los cels, Jesús, lo Fil de Déu, tengam, donques, la confessió de la nostra esperansa». E diu-se en lo 'vi' capítol: «Nós qui èm fermats⁸⁹ a tener la esperansa que avem,⁹⁰ ayxí co l'àncora⁹¹ de l'ànima, segura e ferma; e anant⁹² entrò a les entrales⁹³ del cobriment, là on entrà Jhesuchrist per nós».⁹⁴

Lo 'vii' profit és lo mostrament de la via, segons que diu *Mixeas* en lo 'ii' ⁹⁵ capítol: «Puyà, obrín lo camí denant⁹⁶ éls». E Sent Augustí diu:⁹⁷ «Via és feyt a tu lo Salvador. Leva sus e vé, e às on:⁹⁸ no't vulyes enpereresir».^{98a}

137r1 Lo vuytè profit és lo obriment / de la porta celestial, car enayxí co'l primer Adam obrí la porta d'infern, enayxí lo segon Adam, so és Jesuchrist, obrí la porta de paradís.⁹⁹

Lo 'ix' profit nostre és aparelament de loc;¹⁰⁰ segons que diu *Sen Joan* en lo 'xiii' ¹⁰¹ capítol: «Vau¹⁰² aparclar a vosautres loc»; ^{102a} On, diu Sent Augustí: «Séyer, aparela so que apareles, car no o apareles a tu, mes tu a nós e en tu a nós».¹⁰³

DEL TRAMETEMENT DEL SANT ESPERIT¹⁰⁴

«Lo Sant Esperit fo vuy tramès en semblansa de lenges¹⁰⁵ de foc als apòstols», segons que s'lig en les ystòries¹⁰⁶ dels *Feyts dels Apòstols*. En aviró del cal trametament o aveniment¹⁰⁷ són 'viii' causes pensadores:¹⁰⁸ «La 'i' ^a és: per cuy fo tramès. La 'ii' ^a és: en quantes maneres és tramès.¹⁰⁹ La 'iii' ^a,¹¹⁰ en qual temps és tramès. La

⁸⁷. - An P: am B: habentes V; bisbe gran PB: pontificem V.

⁸⁸. - traucà P: trencà B: penetravit V 'perforà, entrà rompent o vigorosament'.

⁸⁹. - Nós qui èm fermats P: n. qui som f. B: qui confingimus V.

⁹⁰. - entrales P: ventrales B.

⁹⁴. - De hac iterum Leo: Christi adscensio nostra est propectio et quo praecessit gloria capitis, eo spes tendit et corporis V. om. PB.

⁹⁵. - Mixeas B: Mesias P: Micheas V. II cap. PB: III cap. V.

⁹⁸. - e as on B: e ays o P: habes quo V. [O sigui 'tens a on, tens lloc on et cal anar'; el copista de P, analitzant falsament com *aso-n*, ultracorregí en *ayso-(n)*]

^{98a}. - empereresir PB: pigrescere V; avui 'emperesir-se' però és encara d'ús familiar pererós per peresós.

¹⁰¹. - 'xiii' PB: 'xiv' V.

¹⁰². - Vau P: Vag B: vado V. Cf. Cor. 56a. Cf. també 113r2, 123v2.

¹⁰³. - a vosautres loc P: a vós lo lloch B: vobis locum V.

¹⁰⁴. - DEL TRAMETEMENT DEL SANT ESPERIT PB: De sancto spiritu V.

¹⁰⁵. - lenges B: lesgens P: linguis V.

¹⁰⁷. - aveniment P: avinement B: adventum V.

¹⁰⁹ ; ¹¹². - és tramès 'fou tramès': fo trames B: mittitur sive missus est V. Cor. 61.

^{109a}. - La V^a... tramès BV: om. P (per un dels casos d'homeoteleuton habituals d'aquest còdex).

115v2 'iiii' ^a és: cantes vegades és tramès. La 'v' ^a és: en qual manera és tramès.¹¹⁰ La 'vi' ^a és: en quads)¹¹¹ és tramès. La 'vii' ^a és: per qual causa és / tramès. La 'viii' ^a és: per qual és tramès. *M.

En aviró de la 'i' ^a, so és per cuy és tramès:¹¹² és notador que l'Esperit Sant tramès lo Pare e'l Fil;¹¹³ e l'Esperit Sant, Él metex,¹¹⁴ se donà e's tramès. Del primer, diu *Sent Joan* en lo 'xiii' capítol: «L'Esperit Sant,¹¹⁵ lo cal tramet lo Pare e'l nom meu,¹¹⁶ etc.». Del segon diu *Sen Joan*, en lo 'xvi'¹¹⁷ capítol: «Si eu me'n vau, eu vos trametré l'Esperit Sant».¹¹⁸ Lo trametament, en aquestes causes sotiranes,¹¹⁹ / aurie[n] comparacion al seu trametador,¹²⁰ sotz 'iii' covinenteses, so és: ésser al donador, e enayxi¹²¹ se tramet lo ray¹²² per lo solei;¹²³ o a cel qui dóna vertut, e enayxi se tramet lo dart per lo gitador; o enayxi¹²⁴ co a donador juridictió o auctortat,¹²⁵ e enayxi se tramet per lo comanador.¹²⁶ E segons aquestes 'iii' maneres trametament se pot convenir a l'Esperit Sant. Per so car se tramet per lo Pare e per lo Fil, enquax que per éls aya ésser,¹²⁷ e virtut,¹²⁸ e auctoritat en obran.¹²⁹ E Él metex, l'Esperit Sant, se dona e's tramet,¹³⁰ segons que és vist demostrar per *Sent Joan* en lo 'xvi' capítol quant diu: «Can¹³¹ venrà aquel Esperit de veritat, etc.». Car, segons que diu Leó, papa, en lo sermó de Pentacosta: «La deïtat de la no-movabla trinitat una és en substància,^{131a} e no-devesida¹³² en obra; és 'i' ^a ¹³³ en voluntat,¹³⁴ e engal en tot poder, e engal en^{134a} glòria».

Mes devesí¹³⁵ a ssí la obra de la nostra redempció la misericòrdia de la trinitat: per què, enayxi¹³⁶ co'l Para perdonava, que'l Fil perdonés,¹³⁷ e que l'Esperit escalfés.¹³⁸ E que l'Esperit Sant sia Déus, *Sent Ambrosi* o mostra¹³⁹ en lo libre *De l'Esperit Sant*, enayxi dién:¹⁴⁰ «Per aquestes 'iiii' causes és aprovada la manifesta glòria de la divinitat d'Él.¹⁴¹ E és conegut Déus ésser per so car és senes pecat, o per so car¹⁴² pecats perdona, o per so car no és criatura, ans

¹¹¹. - en qua P; en que B; in quos V. *Potser corregim en quals 'envers quals, per a qui, per obrar en qui, sobre quines persones', que és com ho posu en el f° 119r1 en rependre aquesta qüestió; o bé quà -> què, amb è mallorquina.*

¹¹⁴. - et Spiritus Sanctus se ipsum dedit et misit V327.15: el metex posa P davant l'ES.

¹¹⁷. - -xvi- V; -xiii- PB.

¹¹⁹. - sotiranes: in istis inferioribus V327.19: *oposat a sobirà; de subteriore, tal com sobiran ve de superiore. Cf. occit. ant. sot(e)iran «inférieur, bas» (PDPF).*

¹²³. - solei P; 'sol': sol: B sole V. Cor. pàg. 360. Cf. 87r1, 101v2, i 112v2.

¹²⁹. - en obran B; en obla P; in operando V.

¹³⁰. - e's tramet P; és tramès B; misit V.

^{131a}. - B; om. P; in (substantia) V.

^{134a}. - B; om. P; in (gloria) V.

¹⁴¹. - *divinitat d'el*: La -t es perd per fonètica sintàctica.

116r1 / és criator, o¹ car él no aora altre² ans és asorat». E en aysò és demostrat en qual manera la Benauyrada Trinitat «en» totes les causes e'n totes maneres» se nos demostrà⁴ cant lo Pare totes les
137v1 causes que el avia a nós demostrà; cor, segons que / diu Sent Augusti: «Tramès a nós lo seu Fil en preu de la nostra redempció, e l'Esperit Sant en privilegi⁵ de la nostra adopció.⁶ So és quant nos féu⁷ ésser sos fils, e si metex tot se reserva, que sia eratat de nós».⁸

Exament^{9a} lo Fil en totes maneres se demostrà a nós,⁹ segons que diu S. Bernat: «El metex, lo Pastor, és¹⁰ pastura, e El metex és resensó;¹¹ e donà a nós la sua¹² ànima en preu,¹³ la sanc en beuratye, e¹⁴ la carn en menyar».¹⁵ Exament¹⁶ l'Esperit Sant en totes maneres demostrà a nós tots los seus dons, e'ls¹⁷ demostra, segons qu'és d'it [e mostra] en la *Primera Pistola als Corintins*¹⁸ en lo 'xii' capitol, dient: ¹⁹ «Als autres²⁰ és donat per l'Esperit Sant paraula de saviessa; e als autres paraules de saber, segons aquel metex Esperit; e «a» altres²¹ la fe en aquel Esperit». E diu Leó, papa: «L'Esperit Sant és espirador²² de la fe, e doctor de sciència, e font d'amor, e seyal de castetat, e causa de tota salut». *M.

En aviró de la segona rasó, so és: en quantes maneres se tramet Sent Esperit o és tramès,²³ és notador que l'Esperit Sant se tramet en 'ii' maneres, so és: vesiblement e no-vesiblement.²⁴ No-vesiblement quant entra en les penses dels homes casts;²⁵ vesiblement quant en alcun seyal vesible és demostrat. Del trametament no-veyble²⁶ diu *Sent Joan* en lo 'iii' capitol: «L'Esperit, là on se vol, espira, e les vous d'El²⁸ aus,²⁹ mes no sabs³⁰ d'on venga, ni on vasa».³¹

116r2 E no és maravela, car, segons / que diu Sent Bernat / de la paraula
137v2 no-veyble: ^{32a} «Per los uls no intrà, car no és colorat; ni per les aureles, car no sonà;³² ni per les narius,³³ car no's mescla ab l'àer, ans

⁴ - t.l.c. en t.maneres nos dem. P: se totaliter nobis exhibuit V328.8.

¹⁰ - B: om. P: ipse pastor, ipse pascua, ipse redemptio V328.13.

¹⁴ - e B: «en» P: «et» V.

¹⁸ - *Corintins* B: 'Corintis': Corintius P: Corinthis V.

¹⁹ - dient P: «disent» B.

²⁰ - *Als autres* B: Als autius P: Alii V.

²³ - és tramès 'sou tramès'. Cor. 61.

²⁴ - BV: om. 3 mots P.

²⁵ - homes casts PB: sanctus V.

²⁷ - 'iii' V: 'iiii' P: 'iiii' B.

²⁸ - d'el B: d'els P: ejus V.

²⁹ - aus 'sents': audis V.

³¹ - vasa 'vagi'. Cf. *Grandgent* 162.1.

³² - sonà B: seria P: sonuit V.

³³ - les narius P: lo nas B: nares V. Avui 'els forats del nas, els badius' abans tumbé 'el nas' (cast. narices). Segons AlcM. avui és un mot dialectal.

o fa ab la pensa; ni no destrüïx³⁴ l'aer, ans lo fêu:³⁵ ni per les gaudes, car no és pausat ni pans;³⁶ ni ab tocament de cors, car aquel³⁷ no és palpable. Tu quers, doneques, en cal manera sien ensercadors³⁸ les vies d'Él, on conec ésser present?³⁹ Eu coneguí la presència d'Él per lo moviment⁴⁰ del cor; e per la fuyta dels pecats, eu coneguí lo poder de la vertut d'Él.⁴¹ E són marevelat de la pregonea⁴² de la saviesa d'Él.⁴³ E⁴⁴ per alcun esmanament de les mies costumes eu són certificat⁴⁵ de la bonesa o de la pansea⁴⁶ d'Él. E per renovacion de l'esperit de la mia pensa eu perceubí⁴⁷ la esperansa de la belessa d'Él. E per l'esgardament⁴⁸ de totes aquestes causes⁴⁹ ensem eu m'espaventé⁵⁰ de la multitud de la granesa d'Él».⁵¹

Lo trametament de l'Esperit Sant és vesible quant en alcun seyal vesible és demostrat. És notador que en 'v' maneres veýbles⁵² és demostrat Sant Esperit. Primerament en manera de coloma sobre Jhesuchrist⁵³ quant fo bateyat, segons que diu *Sent Luc* en lo 'iii' capítol:⁵⁴ «Devalà l'Esperit Sant en corporal manera, ayxi con coloma, en⁵⁵ Jhesuchrist». En la 'ii'ª manera en manera de lud luent⁵⁶ sobre Jhesuchrist,⁵⁷ quant fo transfigurat, segon⁵⁸ que diu *Sent Mateu* / en lo 'xvii' capítol, dién:⁵⁹ «Encara Él parlan, vec-vos que una lud luent⁶⁰ los asombrà».⁶¹ On diu la Glosa enayxi: «Així con, lo Seyor

³⁴. - destrües... fêu P: destrüix... fe B: nec infecit aerem sed fecit V. *Del II. DESTRUXIT* *perfet 3 del verb destrüir que tenia destrüix (rossell. destrüis) com a passat fort, del qual són variants locals o merament gráfiques destrües i destrüix.*

³⁶. - per fauces quia non est mansum vel haustum V. [El traductor ha vertit *fauces* (gola, boca) com a 'galtes' i malentès *haustum* 'begut' i, *mansum* participi de *mandere* 'mastegar, menjar', com si fos el cat. comú *mans*, donant-li les equivaléncies *pans* i *pausat* 'reposat' (*Cor.* s.v.)].

³⁸. - ensercadors P: 'indagables'; ensercades B: investigabiles V.

³⁹. - on conec... coneguí... del cor PB: unde adesse noverim? nempe ex motu cordis intellexi praesentiam eius V. *Conec* i *coneguí*, són, tots dos, formes de la primera persona del perfet fort de *conèixer*, aquella més arcaica que aquesta.

⁴⁰. - moviment B: motu V: manament P. *Potser ho si és que s'ha d'entendre com a monament de menar-se 'bellugar-se' (uno es mou ni es mena...), dita moderna).*

⁴³. - ex discussione sive redargutione oculorum meorum V: om. PB.

⁴⁴. - Et V; que P, per oblit, no va escriure sinó tres mots més enllà.

⁴⁵. - certificat PB: expertus V.

⁴⁶. - pansea 'mansuetud': pansesesa B: mansuetudinis V. *Cor.* pàg. 358.

⁵⁰. - m'espaventé P - m'espanté: expavi V 'em vaig espantar'.

⁵⁵. - en B: om. P.

⁵⁶ i ⁶⁰. - lud luent P: lum ludent B₁: nivol ludent B₂: nubis lucidae V 'nimbus, aurèola'. Lud, pron. luu, deu ser alteració de nuu NUBES, per confusió de parònim i influència de luent en aquesta combinació estereotipada. Però la forma pròpia nuu luent apareix poc després, nota 67.

⁵⁸. - segon que (fonètica sintàctica rossellonesa): segons que B.

⁶¹. - los asombrà P: los adombrà B: obumbravit eos V: 'aombrà, posà a la penombra'; occit. ant. azombrar id. ADUMBRARE, OBUMBRARE.

116vi bateyat,⁶² enayxi, clarificat,⁶³ és mostrat lo mester⁶⁴ de la Santa Trinitat, e'l Sant Esperit, ayxi⁶⁵ con a coloma, e ayxi «con⁶⁶ nuu luent».⁶⁷ En la 'iii'ª manera en manera de bufament, segons que diu *Sent Joan* / en lo 'xx' capítol, dient: ⁶⁸ «Bufà e dix a éls: ⁶⁹ 'Resebets l'Esperit Sant'». ⁷⁰ En la 'iiii'ª manera ⁷¹ en manera de foc. En la 'v'ª manera, en manera ⁷² de lenges. E en aquestes docs ⁷³ maneres aparec vuy lo Sent Esperit.

En la segona manera és mostrat ⁷⁴ en 'v' maneres, per so que sia donat a ⁷⁵ entendra que les propietats d'aquestes causes obren en los coratyes en los quals caen.⁷⁶ La coloma à plor ⁷⁷ per cant, mas no à fel, e està en forats de péres.⁷⁸ Enayxi ⁷⁹ l'Esperit Sant fa plorar aquels que rebleys,⁸⁰ per los lurs ⁸¹ peccats, segons que's diu en *Ysaïes* ⁸² en lo 'lix' ⁸³ capítol, dient: ⁸⁴ «Rugirem nós ⁸⁵ tots con órs,⁸⁶ e enquax coloma perpensans plorarem».⁸⁷ A la *Pistola als Romans* ⁸⁸ se lig en lo 'viii' capítol: «L'Esperit demana per nós, plorans,^{88a} causes no-disedores; ⁸⁹ so és, nos fa demanans e plorans per los nostres peccats». En la 'ii'ª manera: nos fa ésser senes fel

⁶². - clarificat P: glorificato V, veg. nota 67.

⁶⁴. - mester P: mesteri B: mysterium V.

⁶⁶. - en (o on) P.

⁶⁷. - *Vegeu nota 61*; nuu luent: nuu lusent B: nul lusent P: nube lucida V. *Per a nul 'núvol', Cor. pàg. 358. Cf. 82v1, 101v2, 113r2 i passim. Parafrasejant la frase, el seu sentit i combinació sintàctica és: Tal com s'esdevingué un cop batejat el Senyor, de la mateixa manera, un cop posat en la glòria (en la claredat eterna), es mostrà el misteri de la Trinitat, i l'Esperit Sant (es mostrà) tal com una coloma, i tal com un nimbus. Lió 60r1,1.*

⁶⁸. - Bufà e dix a éls PB: insufflavet et dixit iis V.

⁷². - maneres B: specie V, P om. el primer manera.

⁷⁴. - los quals B: lo quals P: quibus V.

⁷⁶. - de peres B: de parets P: petrae V.

⁸⁰. - f.p. aquels qui reblaneys B: fa plorar aquels que beneys P: quos replet facit pro suis peccatis gemere V. [Poiser l'arquetipus duia la sigla reblys, amb títlla sobre la y, que malentesa com reblyneys per un dels còdexs antics i com rebeneys per l'altre, fou reduïda pels copistes dels manuscrits presents a dos verbs semblants, molt coneguts però que no convenien pel sentit. Reblir és ben conegut i cal esmenar. El cas es repeteix, amb una variant de P menys alterada, un tros més avall (nota 110), car allí reblys fou entès rebleis o bē (creient la títlla sobre re) rebl(c)is, i ultracorregit en rebleix segons el tipus fonètic reebre = resebre, reembre = resembre. J. C.]

⁸². - Ysies P: Ysayas B: Ys. V.

⁸³. - 'lix' VB: 'ix' P.

⁸⁵. - Rugirem nós P: Regirey no B: rugiemus V.

⁸⁶. - con ors P: com a ors B: ut ursus V 'ós'.

⁸⁸. - A la Pistola als Romans PB: Corinth V.

^{88a}. - e add. B.

⁸⁹. - demana per nós plorans causes no-disedores P (plors e... B): postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus V '(el nostre esperit) prega per nosaltres plorant amb gemecs inenarrables = en termes o coses indicibles'.

138r2 d'amargor, / segons que és dit en lo *Libre de Saviesa* en lo 'xii' capítol, dién: ⁹⁰ «O Séyer, con ⁹¹ bon e suau és l'esperit teu en nós». En lo 'vii' capítol se lig: «Es apelat l'esperit suau, e benigne, e uman ⁹² per so car suaus, e benignes, e humans ⁹³ nos fa: suaus nos fa en paraula, benignes ⁹⁴ en coratye, e humans en obra».

En la 'iii'ª manera: nos fa estar en forats de péres, so és, en les nafres de Crist nos fa habitar, segons que's lig en lo *L'dels Cants* en lo II cap.: «Leva sus, amiga mia^{94a}; e vi ⁹⁵ a mi, coloma mia». On, diu la Glosa: «Noyrín⁹⁶ a mi los pols meus (per so cor no'y bastí)⁹⁷ en los forats de les péres». On diu, la Glosa: «En les nafres de Crist». E lig-se en lo libre qui és apelat *Trenis*;⁹⁸ en lo derer cap.: «L'esperit de la boca nostra és Crist⁹⁹ lo Seyor, qui és pres en los pecats nostres, al qual diem: ¹⁰⁰ 'En la tua ombra ¹⁰¹ viurem senes mal',¹⁰² enquax que ¹⁰³ diga: l'Esperit qui és ¹⁰⁴ / de la boca nostra, la qual boca nostra és Crist lo Seyor, per so car és boca nostra e carn nostra; nos fa dir a Crist: 'En la tua ombra,¹⁰⁵ en la tua passió, en la cal¹⁰⁶ Crist fo tenebrós e despitós,^{106a} viure(m) longament'».¹⁰⁷

En la segona manera és mostrat en manera de nul. Car nul ¹⁰⁸ se leva de terra, e dóna refredament e engenrament de ¹⁰⁹ pluya; enayxí l'Esperit Sant, sels que re[se]blex¹¹⁰ leva de terra per menyspresament de les rasons ¹¹¹ terrenals, / segons que's lig en *Ezequiel*¹¹² en lo 'viii' capítol: «Levâ-me l'esperit entre'l cel e la terra». En lo primer capítol se lig: ¹¹³ «En qualque loc ¹¹⁴ on anava l'esperit, là anava per esperit, e † dretament †^{114a} engalment se levaven seguin él, car l'esperit de vida era en rodes». E diu Sen Gregori: «Tastat l'Esperit Sant,

^{90a}. - e esponsa mia *add.* B.

⁹⁵. - vi P: ve B: vni V: 'vine', *Cor.* 56i.

⁹⁶. - Noyrín a mi los pols meus P: fovens mihi pullos meos V 'criant-me (nodrint) els meus pollets'.

⁹⁷. - per so cor no'y bastí P: infusione spiritus sancti V329.29. [Sembla que, prengué *infusus* per *in-fossus* 'no cavat, no vallejat (aprofitant els forats de les penyes)'; passat que suposem que el manuscrit llatí usat portés erròniament *in fundatione* en lloc de *infusione*. J. C.].

⁹⁸. - Trenis PB: Threnor[um] ult[im]o V.

^{108a}. - despitós P: despectus V 'menyspreat'.

¹⁰⁷. - viuré longament P: viuré sens memòria longament B: vivemus per jugem memoriam V.

¹⁰⁸. - de nul car nul P: de nívol car nívol B: nubes V.

¹¹⁰. - P: sels qui reblaneix B: quos replet V. *Veg.* nota 80.

¹¹¹. - rasons terrenals P: causes terrenals B: (contemptum) terrenorum V.

¹¹⁴. - En qualque loc P: en qual loch B: quocumque V.

^{114a}. - Illuc eunte spiritu et rotae pariter elevabantur sequentes eum V330.3. P i H coincideixen quasi del tot (qualque P: qual B; levauen P: liuauen B; la lliçó del segon *sperit* en B és ben incerta, quasi *ppit*). Potser cal esmenar en... *on anava l'esperit, là anan l'esperit, co roda engalment se levaven seguin él, car l'esperit...* Els mots co roda *seriem mal llegits* dreta per influència de rodes que venia a sota i el copista hi afegiria el -ment que segueix.

tota carn és desaborosa».¹¹⁵ En la 'ii'ª manera, dóna refrigeri¹¹⁶ contre¹¹⁷ cremament de¹¹⁸ vicis; on, fo dit de Santa Maria: ¹¹⁹ «L'Esperit Sant sobrevenrà¹²⁰ en tu, e la vertut¹²¹ de l'Altisme s'asombrarà en tu; so és que¹²² Él refredarà de tot cremament de vicis».

On l'Esperit Sant és apelat «ayga», que à forsa de refredar,¹²³ segons que diu *Sent Joan* en lo 'vii' capítol, diens: ¹²⁴ «Flums decoreran del ventre d'Él d'ayga viva». Aysò diu¹²⁵ de l'Esperit Sant, lo qual devien resembre los creens¹²⁶ en Él. En la 'iii'ª manera, engendra pluya de làgremes, segons que's lig en lo *Salm*: «Bufà l'esperit d'él e correran les ayges¹²⁷ de làgremes». En la 'iii'ª manera¹²⁸ és mostrat l'Esperit¹²⁹ en manera de bufament. Buffament és † lans, †¹³⁰ e calents e

¹¹⁵. - es desaborosa P: 'mancada de sabor': desipit V.

¹¹⁶. - de refredar PB: regenerativam V. Pròpiament 'de refrigerar, servir de refrigeri o restauració de forces'.

¹¹⁷. - 'ii'ª B: tertio V: 'iiii'ª P.

¹¹⁸. - om. el segon bufament P.

¹²⁰ i ¹³⁰. - En el llatí llegim: flatus est mobilis, calidus, lenis et ad respirandum necessarius; sic spiritus sanctus, mobilis, id est, velox est ad se diffundendum; omnibus enim mobilibus mobilior est V330.13ss. Aparentment, dels tres mots escrits *lans* (lectura clara en tots dos mss.), el primer i el darrer tradueixen el ll. *mobilis*, i el 2n. tradueix el ll. *lenis* de l'original. (Sembla que ací en el manuscrit arquetipus es produí una confusió per lapsus entre dos adjectius romànics distints, però de forma un poc semblant i de significat radicalment diferent. El segon pogué ser *lens* del ll. LENIS, que si bé no significa precisament 'mòbil' és un adjectiu ben conegut tant en català com en occità arcaics amb el sentit de 'bla, suau', no gaire allunyat del de 'flexible, movable'; realment *lans* torna a aparèixer com a traducció de LENIS, en el fº 117, n. 13 («es lans St. Esperit as amolegar, per què és apelat untament»). No hi ha dubte, doncs, que en aquests dos llocs podem fer la lleu esmena de *lans* en *lens*. L'adj. en 1º i 3º lloc es més dubtós i en tot cas ha de ser diferent d'aquest. Potser oc. ant. *laus* «abandonné, vacant» (PDPF), provinent del ll. LAPSUS 'caigut', d'on no seria massa difícil d'arribar a la idea de 'decaigut, balder etc.'. Llavors es comprendria que l'arquetipus vagi canviar *laus... lens... lans* en tres *lans* consecutius, resultat de la confusió dels dos parònims. —Més difícil és encara el problema que presenta el mot *volon* o *volou* que presenten tots dos mss. catalans: en P la lliçó amb -u sembla clara, en B és impossible de decidir si la lectura és *volou* o *volon*. Del text de V resulta segur que aquest mot ocupa el lloc on, en el llatí de Varazze, hi ha *velox*. Però restem amb la vacil·lació entre dues interpretacions, d'escassa versemblança totes dues, i cap d'elles enterament rebutjable. És cert que una evolució fonètica popular de VELOCEM en català hauria estat **velou*, i fins és lícit sospitar que aquesta forma antiga s'hagués canviat en **volou* en català modern o en una part dels dialectes catalans. No obstant el fet és que VELOX fou un mot clàssic que aviat es féu literari i arcaic i no fou heretat per cap dialecte romànic. És increïble que vagi passar únicament al català i que no n'hagi quedat rastre més que en aquest passatge únic del nostre text. Per al nostre context encara convindria més un mot que signifiqués 'desitjos, inclinat, voluntari', i de fet l'oc. ant. *volon(t)* és corrent i molt arrelat en els trobadors incloent-hi Cerverí i els trobadors catalans. Que el nostre trad. vagi vertir el mot llatí, aproximadament, per aquest mot romànic que li era ben conegut, no té res d'impossible, si bé hem de reconèixer que no significava el mateix que el *velox* del seu model. Això no descarta pas la pos-

lens,¹³¹ e a respirar¹³² és necessari; enayxí l'Esperit Sant és † lans,†¹³³ so és † volou †^{133a} a escampament desi,¹³⁴ car pus movabla¹³⁵ és que nula causa movabla.¹³⁶ On diu la Glosa: «En aquel loc feyt és sobtament del cel sonament,¹³⁷ e, no sabèn nuyes causes, / tardiu és lo[s] movemens¹ de l'Esperit Sant».² En la 'ii'ª manera: és caut a³ escalfar, segons que diu *Sent Luc* en lo 'xii'ª capítol, dién: ⁵ / «Eu venguí foc metre en terra; e ¿qual causa vuyt eu sinó que crem?».⁶ On és comparat⁷ a austre,⁸ qui és vent calent, segons que's lig en lo libre qui és apelat *Cans*, dién en lo 'iiii' capítol: ⁹ «Leva, aquíl,¹⁰ e vine¹¹ austre, etc.».¹²

En la 'iii'ª manera: és lens¹³ *Sent Esperit* as-amolegar;¹⁴ per què, és apelat untament, segons que diu¹⁵ *Sen Joan* en lo 'ii' capítol:¹⁶ «La oncció¹⁷ d'el vos enseya de totes causes»; per nom de ròs.¹⁸ E per nom d'auraon;¹⁹ segons que's lig en lo 'iii' *Libre dels*

sibilitat d'una traducció aproximada per mitjà d'un parònim ben conegut, de sentit apropiat al context i d'aparença fonètica tan pròxima; els senzills monjos de Cuijà pogueren desconèixer el sentit del ll. clàssic *velox* (estrany al llatí popular i poc corrent fins en baix llatí) i reemplaçar-lo per *volon* que sonava semblant i esquia tant o més al context, justament perquè imaginessin que aquest *velox* venia de *velle* de la mateixa manera que *volon* derivava de *voler*. Encara que P faci la *n* diferent de *u*, els seus models devien confondre-les com la majoria del mss. J. C. discutit amb E.J.N.]

¹³². - e a respirar B: en respirar P: ad respirandum P.

¹³³. - Veg. nota 130.

¹³⁴. - a escampament P: ad escampament B: (velox) ad se diffundendum V330.14.

¹³⁵ i ¹³⁶. - Movabla P: movable B: mobilior V.

¹³⁷. - sobtament del cel sonament B: sonament sobtament del cel P.

¹. - No sabèn... tardiu és lo movemens de l'Esp. Sant P: Sancti Spiritus gratia nescit tarda molimina V330.17. 'El moviment de l'Esperit Sant és tardaner, és lent' trad. un poc infidel del que deia l'original llatí. *Tardiu* 'tardà' és un mot sols emprat en el Rosselló i l'Empordà, si bé ja documentat en Llull per AleM.

². - caut a P: calt ad B; 'calent'.

³. - és comparat B: és comprat P: comparatur V.

⁴. - 'austre, vent de migjorn'.

⁵. - aquíl 'tramuntana' o 'nord-nord-est'.

⁶. - vine P: veni B. Veg. Cor. § 56i. Cf. f.º 104v2, 141r1, 145r1, 147r2 i passim.

⁷. - lans o lens, veg. nota 130 del foli anterior.

⁸. - as amolegar P: ad emolegar B: ad demulcendum V. 'A ablanir, estovar'; occit. ant. *amolegar* 'ablanir', cat. *amollegar*, mot que manca en AleM.

⁹. - 'ii' V: 'iii' PB.

¹⁰. - de ros P: del ros B: roris V. 'De la rosada'.

¹¹. - E per nom d'auraon P: e p.n. d'auració B: (unde cantat ecclesia) et sui roris intima adspersione fecundet etc. nomine aurae tenuis V. És clar que corresponent a *auració* de B, el mot *auraon* de P ha de ser un de tants casos de la forma popular i hereditària del sufix -ATIONE (llauraó, raó, regaó, tardaó, picaó, generalment contrets en -ó(r)). Potser tradueix *roris adspersione* 'ruixim o escampament de rosada', o sigui de 'oració' = 'regor o irrigació fecundant de l'esperit', cf. la metàfora *irrigare praedicatione* (f.º 118, nota 23), i d'altra banda occit. ant.

Reys en lo 'xix' ²⁰ capítol: «Aprés, cible de foc aurà tèon,²¹ e aquí serà lo Seyor». En la 'liii' ^a manera: és nessesari l'Esperit Sant a respirar. En tant és necessari ²² que, si per una ora no respirava hom, de mantenent morria hom. E enayxi és entenedor de l'Esperit Sant, segons que's diu en lo *Salm*: «Tolràs ²³ l'esperit ²⁴ d'èls e defaliran,²⁵ e tornaran en lur pols.^{25a} E trametràs lo teu esperit e seran creats».²⁶ Diu *Sen Joan* en lo 'vi' capítol: «L'Esperit,²⁷ que fa viure». En la 'liii' ^a manera: ^{27a} és mostrat en manera de foc. En la 'v' ^a manera: ²⁸ de lenges. Mes per què aparec ²⁹ en aquestes docs ³⁰ maneres, enaprés ³¹ o direm. *M.

En aviró de ³² la 'liii' ^a manera és disedor, so és: en qual temps és tramès.³³ En lo 'I' dia és tramès, per so que sia donat a ³⁴ entendre que l'Esperit Sant és ³⁵ perfeccion de la Lig,^{35a} e és perdurable remuneració e perdó dels peccats. Es perfecció de Lig car, segons la Glosa, del dia a ensà³⁶ / que l'anyel ³⁷ fo sacrificat, en lo 'I' dia és donada ³⁸ la Lig en manera de foc. En lo Novel Testament, en lo 'I' dia de Pasca, devalà l'Esperit Sant en manera de foc;³⁹ la Lig fo donada en lo Mont de Sinay, e l'Esperit / en lo Mont de Sion; e la Lig fo donada en la autesa del mont, e l'Esperit ⁴⁰ fo donat en la casa on menyaven.⁴¹

On per aysò és enseyat que l'Esperit Sant és acabament⁴² de tota la Lig, car la planesa de la Lig és amor, e és ⁴³ perdurable remuneració. On, diu la Glosa: «Enayxi con la Glesa representa 'xl' dies, per los cals Jhesuchrist és estat ⁴⁴ ab los dicípols après la Resurecció, enayxi en lo 'I' dia, en lo cal l'Esperit ⁴⁵ és donat, manifesta lo diner de la perdurable ⁴⁶ remuneració»;⁴⁷ e l perdonament ⁴⁸ dels peccats: on diu la Glosa, aquí metex: «Per aysò en lo 'I' dia ⁴⁹

orazon 'oració', al costat d'occit. auriens, aurina, aurifan (< orient, orina, oli-fant); encara que no sigui traducció literal.

²¹. - Aprés cible de foc aura teon P: après sibile de foc haura cion B: et post ignem sibilus aurae tenuis V. *Sible* 'xiulet'. AlcM. registra la forma *siule* 'xiulet': Levy PDPF *siblet* 'xiulet'. *Tèon* és 'tènue' TENUIS, d'on l'occit. ant. *teune*, *teun*. Sembla que, per falta d'ordre lògic, el trad. entengué malament el text original, car segurament hem d'accentuar *aurà*: 'després hi haurà un tènue o lleu xiulet de foc'. Mentre que en la frase llatina es tracta d'*aura* regit per *sibilus* 'xiulet del ventijol'.

^{25a}. - en lur pols P: in pulverem suum revertentur V330.8f.

³². - és tramès PB: 'fou tramès': missus est V. Cor. 61.

³⁶. - és B: en P: est V.

^{35a}. - B: om. P dotze mots, des del primer Lig.

³⁷. - l'angel P 'agnò' V, grafia errònia que ja ha aparegut abans.

³⁸. - És donada 'fou donada'.

^{42a}. - B: plenitudo Legis V: om. P 6 mots, des del primer Lig.

⁴⁴. - és estat P: ha estat B: conversatus est V.

⁴⁶. - perdonament B: perdoment P: remissio V.

⁴⁹. - per aysò... car = '(fou tramès) perquè, per tal com': quia V.

fo tramès l'Esperit car se fasia perdó en alegretat, e per l'Esperit⁵⁰ los pecats se perdonen. En l'esperital alegrement los culpables són solts, e'ls deutes són relaxats, e'ls exilats són tornats⁵¹ en lur terra, e la cretat perduda és retuda, e'ls sers,⁵² so és, los homes venuts per pecats, só(n) desliurats de liam⁵³ de la servitut⁵⁴ e'ls culpables de mort són solts⁵⁵ e deliurats». On, se diu en la *Pistola als Romans*, en lo 'viii' capítol: «La lig d'Esperit de vida en Crist me deliurà de la lig de pecat e de mort; e'ls deutes dels pecadors se perdonen, per so cor caritat cobra⁵⁶ la multitut dels pecats; e'ls exilats són tornats⁵⁷ en lur terra». Per què's diu en lo *Salm*: / «L'esperit teu bo m'adurà en la terra dreturera».⁵⁸ E la cretat perduda se ret, segons que's⁵⁹ diu en la *Pistola als Romans* en lo 'viii' capítol: «Aquel Esperit ret testimoni a l'esperit nostre, e⁶⁰ som⁶¹ fils de Déu; on si som⁶² sos fils, som sos⁶³ ereters». E'ls sers⁶⁴ de pecats són deliurats, segons que's diu en la *Pistola als Corintins* en lo 'iiii' capítol, dién:⁶⁵ «Là on és l'Esperit del Seyor, aquí és franquesa».⁶⁷ *M.

139r2

117v1

La 'iiii' ^a rasó és: quantes vegades fo tramès l'Esperit⁶⁸ als apòstols. Es sabedora causa que, segons la Glosa, 'iii' vegades lur⁶⁹ fo donat, so és: ans de la Passió, e après la Resurrecció, / e après lo Puyament de Jhesucrist. Primerament⁷⁰ a fer miracles; la segona vegada a perdonar los pecats; la 'iii' ^a vegada a conformar⁷¹ los coratyes. *M.

Primerament can los tramès a preicar; e, sobre tots⁷² los demonis, e que totes les malauties curesen, lur⁷³ donà poder. Tots aquests miracles se fan per l'Esperit Sant, segons que és dit per *Sen Matheu* en lo 'xii' ^a capítol, dién: ⁷⁴ «Si eu per l'Esperit de Déu geti⁷⁵ de vós los demonis, etc.». Mes no se'n segex que tothom qui⁷⁷ aya l'Esperit Sant fassa miracles, car, segons que diu Sent Gregori:

^{49a}. - indulgentia in iubilaco V.

⁵⁰. - *Abreuja* en Esperit P: Esperit Sant B.

⁵¹. - exilats són tornats P: exelats retornen B: exules... revocantur V.

⁵². - de d' liam P: del jou B: a jugo V.

⁵³. - són solts P: són sauts B: solvuntur V.

⁵⁴. - per so cor caritat cobra P (= cobre 'cobreix'): per so carit sobre B: quia caritas operit V.

⁵⁵. - són tornats P: són retornats B: revocantur V.

⁵⁶. - dreturera B: dretura P: rectam V.

⁵⁷. - em sos B: som scs P.

⁵⁸. - franquesa: 'llibertat': libertas V.

⁵⁹. - *Ací B afegeix* «lus fo donat», que no té correspondència en V.

⁷¹. - conformar PB per confirmandum V 'confermar', 'confirmar'. Segurament no cal esmenar.

⁷². - geti 'gito'. Cor. 43a.

«Miracles no fan home sant, mas que'l demostren sant». Ni tothom qui fassa miracles a ya ⁷⁸ l'Esperit Sant, car los mals afermen e dien ⁸⁰ que an feyts miracles, diens: «Séyer, no avem en lo teu nom profetizat?» ⁸¹ Déus fa miracles per auctoritat, e ls àngels ⁸² per manera de covinentesa, ⁸³ e ls demonis per les virtuts ⁸⁴ naturals / que són en les causes, e ls encantadors per amagades covinenses ⁸⁵ que an ab los demonis; e los crestians, de pública dretura. ⁸⁶ *M.

La segona vegada donà a éls ⁸⁷ l'Esperit Sant quant bufà en éls, diens, ⁸⁸ segons que diu *Sent Joan* en lo 'xx' capítol: «Resebet ⁸⁹ l'Esperit Sant. De «ceyls als» qual(s) laxarets ⁹⁰ los pecats, etc.». «No's pot laxar pecat» ⁹¹ quant a taca que és en ⁹² la ànima, o quant a la colpa, ⁹³ so és a la obligació e a la pena perdurable, o quant a la ofensa de Déu, que ssol [ve] ⁹⁴ per l'escampament de gràcia e per virtut de contrició ⁹⁵ se perdonen. Es dit que'l prevere los absolve ⁹⁶ per so car el diu que són absoltz de colpa e, car la pena del purgatori muden en temporal, e d'aquel temporal perdonen en partida. La 'iii' ^a vegada donà a éls ⁹⁷ l'Esperit Sant vuy, cant los lurs coratyes foren ayxi saldats ⁹⁸ que no témien negú turment, ⁹⁹ segons que's diu en lo *Salm*: «Per l'esperit de la boca / d'éls és tota la vertut ¹⁰⁰ d'éls». E diu *Sent Augustí*: ¹⁰¹ «Aytal és la gràcia de l'Esperit Sant que, si atroba ¹⁰² tristessa, Él ¹⁰³ la disolva, e tot desirer menspresador con-

⁷⁸. - P: *titol om.* BV.

⁷⁹. - a ja P; no ha B; habet V. *Ús merament afirmatiu i emfàtic de ja, força freqüent en el català medieval.*

⁸¹. - *nonne in nomine tuo prophetavimus V.*

⁸³. - covinenses B 'pactes': conenses P; contractus V.

⁸⁶. - e los crestians de pública dretura P; e ab los crestians pública dretura B; boni Christiani per publicam justitiam, mali Christiani per signa publicae justitiae V332.4.

⁸⁹. - Resebet P 'rebeu': Resebets B; accipite V. *Cor.* 46.

⁹⁰. - dels quals lixarets B; del qual laxarets P; quorum remiseritis V.

⁹¹. - Non tamen potest quis peccatum remittere V, *mots que els copistes de PB han omès perquè semblaven repetició dels anteriors.*

⁹². - és en B; essent P; est in V.

⁹⁴. - que ssolve P; quae solum infusione gratiae et virtute contritionis remittuntur V332.10. *El copista de P prengué sol per la coneguda variant de solv 'absol, perdona' i la posà en subjuntiu solva, cf. nota 96.*

⁹⁶. - absolve, *grafia oriental, pel subjuntiu absolvea: absol B; dicitur... absolvere V.*

^{96a}. - B: *om.* P *quatre mots*: de ipsa temporali partem relaxat V.

⁹⁷. - a éls P; ad éls B; dedit iis hodie die V332.13.

⁹⁸. - saldats PB, 'soldats': solidata V. cf. nota 55.

⁹⁹. - negú turment, 'cap turment': nil tormenta V.

¹⁰¹. - Augustí P; Agosti B.

sumex,¹⁰⁴ e paor fores de lurs coratyes geta».¹⁰⁵ E diu Leó, papa: «Esperave's dels apòstols l'Esperit Sant, no gés segons que † dien que †¹⁰⁶ primerament abitador dels sans, mes que'ls ensesés los lurs coratyes, e que habundantment los mondés¹⁰⁷ e que ajustés los seus dós no comensans; e per aysò no és ges novel per obra, car és pus ric per largessa». *M.

En aviró de la 'v' ^a rasó, so és: en qual manera l'Esperit Sant és tramès, és notador que és tramès¹⁰⁸ ab so, e n^{109a} lenges de foc, e aqueles lenges aparegren trencan;¹⁰⁹ / lo so fo mot cuytós,¹¹⁰ per so que¹¹¹ l'Esperit Sant no sap neguna causa tardiva;¹¹² fo celestial per so car celestial lo[s] fé;¹¹³ fo fort per so car endud amor filia¹¹⁴ o car perdurable mal¹¹⁵ tol; fo complens,¹¹⁶ per so car l'Esperit Sant complex¹¹⁷ totes causes,¹¹⁸ per què's diu: «Totz són replets d'Esperit¹¹⁹ Sant».

En 'iii' maneres és lo seyal de la planesa de Sent Esperit,¹²⁰ lo qual fo en los apòstols. La primera és en resonament,¹²¹ segons que apar en lo vexel, que, quant és ples, no resona.¹²² E diu *Job* en lo 'vi' ¹²³ capitol: «No brualarà lo bou davant la gripia quant

¹⁰⁴. - fores de lurs coratyes geta P: defora de coratyes geta B: abjicit V. *fores*, 'fora' < FORAS, amb la -s conservada, cf. AleM.

^{105a}. - P: sperabatur V.

¹⁰⁶. - segons que... dels sans P: ut tunc primum sanctorum habitator esse inciperet V332.19. (Lió 60v1.20). Deu haver-hi una falta de lectura dels dos còdexs; és probable que l'arquetipus portés *segons que deuengue(s)* (amb titlla sobre que) = *segons qu'endevengués*, en lloc de *segons que dienque*.

¹⁰⁷. - ensesés los lurs coratyes... dós, no comensans PB: ut sacrata pectora et ferventius accenderet et copiosius inundaret, cumulant sua dona, non inchoans V. l'ed. de Lió 1510 porta mundaret, i altres eds. immundaret, per inundaret, (Gracese), 'amarés; desbordés; xopés', lliçó que sembla millor, però el ms. llatí de Cuixà devia dur l'altra. cf. f° 126, n. 90a. *Ensesés* 'inflamés', prové d'*encès*, perfet fort del verb encendre. J. C.

¹⁰⁸. - B: om. P des del primer *tramès* a l'altre.

^{109a}. - so en B: om. P: cum sono in linguis V.

¹⁰⁹. - trencan P: sedendo V, [o sigui 'descansant-se, estenent-se o aplicant-se damunt' («se posant» Roze). El traductor va llegir *caedendo*.]

¹¹². - tardiva, 'tardana': tarda V. Veg. nota 1.

¹¹³. - los fé P: dos fé B: quia coelestis efficit V; 'el féu el (Pare) celeste'.

¹¹⁴. - endud amor filial P: endux amor felial B: timorem filialem inducit V. endud, 'indueix'. Cor § 19. Cf. dud, 'duu', 63r1.

¹¹⁵. - mal tol B: amor tol P: vach adimit V.

¹¹⁶. - complens P: omplens B: replens V.

¹¹⁷. - complex P: ompleix B: replevit V; 'omple'. Complir en el sentit de 'reblir, omplir' és usual encara en molts parlars catalans rurals (Pirineu central, etc.) J. C.

¹¹⁸. - co- totes les causes PB: omnes apostolos replevit V332.29 *Com que apostolos se solia abreviar aplos. i fins ap., el traductor o el seu ms. llegirien omnia plet en lloc de omnes ap., i així aquell traduí 'totes les coses'.*

¹¹⁹. - replets d'Esperit P: plens de l'Esperit B: repleti V.

serà plen». Enquax que diga: quant la grípià del coracty' à plenea¹²³ de gràcia, no à loch¹²⁵ brualament de no-paciència. Aquest¹²⁶ seyal agren los apòstols, per so car¹²⁷ en les lurs tribulacions no parlaven¹²⁸ per no-paciència, ans i anaven alegres per esgardament de concel.

Lo 'ii' seyal, quant és ple, que no pot resebre ni pot pus aver¹²⁷ de sadolament. Car, cant lo vayxel¹³⁰ és ple d'alcuna licor, no pot pus¹³¹ àls resebre; exament hom¹³² sadol no à talent de pus menyar.¹³³ Enayxí los sans, qui àn plenesa de gràcia, no poden resebre altre licor de delit terranal. Per què, diu Ysayes en lo primer capítol: «Plen
118rl són, e per aysò sacrifices,¹³⁴ etc.». E per so car tasteren la celestial /
140rl suavesa, per aysò no desiyeu la voluntat¹ terenal. On diu Sent Augustí: «Cel qui beurà del flum de paradís, / del qual² una gota és mayor que tota la mar, és manifest, donques, que la set d'aquest món sia morta en él».³ Aquest seyal avien los apòstols, qui no volgren aver neguna causa pròpria, ans volgren totes lurs causes en comú departir.

Lo 'iii' seyal és sobredecórer,⁴ segons que apar en lo flum versant,⁵ segons que's lig en *Eclesiàstic*⁶ en lo 'xx'iii' capítol, dient: ⁷ «Cel qui omplex⁸ enquax Fison⁹ la saviessa».¹⁰ Propri¹¹ és d'aquel flum decórer e querer¹² les terres qui¹³ li són en aviró». Enayxí los apòstols comensaren a decórer: per so¹⁴ comensaren a parlar ab diverses lenges, segons que diu la Glosa: «Vec-vos¹⁵ seyal de plenessa;¹⁶ lo ple vayxel¹⁷ s'escampa; foc¹⁸ en lo sè¹⁹ no's pot bé amagar,²⁰ e comensaren les gens²¹ que'ls²² eren en aviró de regar²³ ab lur preicacion. On Sen Pere comensà manbes a preicar,²⁴ e convertí 'iii' mília persones.²⁵

¹²³. - vi. V: vii. B i P.

^{123a}. - B: om. P des d'un grípià a l'altre.

¹²⁴. - coraya planesa B: coratye plena P: «cordis plenitudinem habet» V.

¹²⁵. - B: lonc P: locum V.

¹³⁰. - vayxel P: «vexel» P.

¹³¹. - pus P: plus B.

¹³⁴. - sacrificats B: holocausta (non placent...) V333.6: sacrificas P, que deu ser error; sigui per sacrifices, o per -icis (o -cats?) ('no vull el sacrifici dels vostres moltons').

¹. - no desiyeu la voluntat P: nos sedeyen la volentat B: sitiunt... voluptatem V. La trad. de voluptas per voluntat fou molt usada en el cat. medieval.

⁴. - sobredecórer PB: 'sobreeixir', 'vessar': superfluere V; manca en els diccionaris.

⁵. - versant PB: 'vessant': inundante V.

⁸. - omplex P: obpleix B: implet V.

¹¹. - Propri P: propria B: proprium V.

¹⁹. - sé P: 'sina': sen B: sinu V; mot emprat exclusivament en el Rosselló; Cf. Grandó 202.

²¹. - les gens... en aviró P: lenges... en av. B: circum adjacentia (irrigare) V333.17.

²³. - vas erupit... ceperunt iterum circum adjacentia irrigare V.

Fo tramès en lenges de foc, per la cal causa són 'iii' causes ve-
sedores.²⁶ La primera:²⁷ ¿per què en semblansa de lenges de foc?
La segona és: ¿per què màgerment en foc²⁸ que en autre element?
La 'iii'ª:²⁹ ¿per què fo màgerment tramès³⁰ en lenga que en autre
membre? Del primer és sabedor que per 'iii' rasons aparec en lenges
de foc: la primera fo per so que parlassen paraules de foc;³¹ la 'ii'ª
fo per so que preycassen la lig de foc, so és, la lig d'amor. D'aquestes
does³² rasons diu Sent Bernat: «Venc³³ l'Esperit Sant en lenges de
foc, per so que, ab lenges de totes les gens, paraules³⁴ de foc parlessen,
140r2 e que la lig de foc ab lenges / de foc preicassen».³⁵ La 'iii'ª rasó fo:^{36a}
l'Esperit Sant, qui és foc, conegessen per éls parlar, e que no de-
falissen, e que no atribuyssen a si metexes lo convertiment de les
118r2 gens, / e que hom ausís les lurs paraules ayxi con de Sent Esperit.³⁶

De la segona rasó és sabedor que³⁷ tramès fo en manera de foc per
motes rasons. La primera's pren de les 'vii' gràcies d'él, car³⁸ l'Es-
perit, en manera de foc, humilia les alteses³⁹ per do de temor, e amole-
ga les causes dures^{39a} per do de pietat; il·lumina⁴⁰ les causes escu-
res^{40a} per sciència; restreyn les causes decorrens per concel; consal-
da⁴¹ les mols cosses per fortessa;⁴² e fa clars los metals, tolén lo
roel⁴³ per do d'enteniment; se leva a⁴⁴ ensús per do de saviessa.

La 'ii'ª rasó és presa per la dignitat d'él e per la excel·lència; car foc
sobrepuya sobre tots los elemens per esperansa,⁴⁵ per orde, e per ver-
tut. Per esperansa,⁴⁶ per rasó de la belesa en lud;⁴⁷ e en orde, per rasó
de la sobiranesa e per demostrament;⁴⁸ e per vertut:⁴⁹ per rasó de
gran vigor en fassament. Enayxi l'Esperit Sant, en aquestes «causes»,
totes⁵⁰ causes sobrepuya. Per la primera és dit l'Esperit Sant, no soy-

²⁶ - manbes a preicar P; maybes a presicar V; manbes 'tot seguit'. *AlcM.*
sols registra la forma manvès, que accentua erròniament. Cf. 99v1, 64v2.

²⁸ i ⁸⁰ - magerment P; mayorment B.

³¹ - e foguienques add. B.

³² - Venc B; Vec P; venit V.

^{35a} - en add. P, no BV. Coneguessin que l'Esperit Sant parlava en ells, per boca d'ells.

³⁹ - les alteses B; les alte'es P; alta V.

^{39a} - V; add. e P.

^{40a} - V; add. e P.

⁴¹ - consalda = «consolida», 'ajunta'. Cf. 98 al f° 117.

⁴² - mols cosses P; mols causes B; consolidat mollia V332.34. Moll per molla, 'blana': era llavors adjectiu d'una sola terminació.

⁴³ - roel 'rovell': rosel B; rubiginem V. La forma rosell, registrada en el *Capcir* per *AlcM.* és una ultracorrecció de roel(l) segons Cor.

⁴⁵ i ⁴⁶ - esperansa PB; specie V. El traductor degué llegir spe per specie.

⁴⁸ - sobiranea; sobiranesa B; sobirana P; sublimitatis V.

⁴⁹ - P, no BV, add. e.

lat; ⁶¹ per lo segon, que ⁶² reseba tots los esperits entenecors; per lo 'iii', avèn tota vertut; ⁶³ segons que's diu en lo *Libre de Saviesa* en lo 'vii' capítol.

Per la 'iii' rasó és resebut per la gran eficàcia ⁶⁴ d'Él. E assigna'n ⁶⁵ aquesta rasó Rabanus, ayxí dién: ⁶⁶ «Foc à 'iii' natures: que crema e purga e escalfa e enlumina. Exament ⁶⁷ l'Esperit Sant crema los peccats, purga los coratyes, e tol destemprament / e enil·lumina ⁶⁸ les ignoràncies». ⁶⁹ On diu Zacaries: «Per foc los cremaré, ayxí co's crema argent». E per aquel foc demanava ésser cremat la profeta, ⁷⁰ dién: ⁷¹ «Crema los meus royós, ⁷² etc.». ⁷³ Purga los coratyes, segons que diu *Ysayes* en lo 'liii' capítol: ⁷⁴ «M. «Si la sanc de Iherusalem lavarà ⁷⁵ del mig d'él en l'esperit de jueSSI ⁷⁶ e en l'esperit d'ardor». E tol ⁷⁷ destemprament; on, és dit d'aquels, ⁷⁸ 140v1
118v1 los / quals omplex l'Esperit Sant, en la *Pistola als Romans*, en lo 'xii' ⁷⁹ capítol, dién: ⁸⁰ «Per esperit enbolesits». ⁸¹

En semblansa de foc aparec l'Esperit per so que de tot coratye que omplex geta tot tremolament de fret, ⁸² e l'ensén en lo desirer de la sua ⁸³ perdurabilitat, e les ignoràncies ⁸⁴ il·lumina. Diu-se en lo *Libre de Saviesa*: ⁸⁵ «Lo teu sen ⁸⁶ ¿qui'l sabrà ⁸⁷ si tu no li dones saviesa, e no li tramets lo Sant Esperit teu dels locs auts?». E ayxí's ⁸⁸ diu en la *Pistola als Corintins* ⁸⁹ en lo 'ii' capítol: «A nós revelà Déus per l'Esperit Sant». ⁹⁰

La 'liii' rasó és resebuda en la natura de l'amor d'Él. ⁹¹ Car amor s'a a significar ⁹² per foc per 'iii' rasons. Primerament per so car ⁹³ foc és totstemps en moviment, ⁹⁴ enayxí amor de l'Esperit Sant, sels los quals omplex, fa totstemps ésser en movemens ⁹⁵ de ⁹⁶ bona obra; on, diu Sent Gregori: «Nuls tems ⁹⁷ no és l'amor de Déu ⁹⁸

⁶¹. - *no soylat*: «no solat» P: «no seyat» B: «no sollat»: «incoquinatus» V.

⁶². - lo segon qui P: la segona que B: secundum, quia V.

⁶³. - per lo 'iii' és dit avèn tota vertut PB: tertium habens omnem virtutem V.

⁶⁴. - enil·lumina P: 'il·lumina': enlumina B: illustrat V.

⁶⁵. - royós P: per «ronyons»: reyós B: renes V. Cor. 38a.

⁶⁶. - levarà P: devalarà B: laverit V.

⁶⁷. - tol B: col P: executit V.

⁶⁸. - 'xii' V: 'vii' P: 'xx' B.

⁷¹. - Per esperit enbolesits P: Per l'esperit envalessits B: spiritu ferventes, etc. V; enbolesits manca en *AlcM*. Levy embolhezir 'se courroucer'. Lió 60v2.43.

⁷². - per Spiritum Sanctum V334.20: per l'esperit sant seu P, ¿o que, potser fóra millor deixar si posàvem així les minúscules. ¿Revelar usat absolutament, sense complement, com revelavit de l'original? O bé esmenar seu en se posant-lo darrere sant.

⁸¹. - s'a a significar P: fa significar B: habet significationem V.

⁸². - per *add.* P.

⁸⁷. - en ome si és; e ome si és P: en ome siyes B. Sembla que el traductor va llegir mal el mot «enim».

ociosa. E obra grans causes en ome s'i és.⁸⁷ Mes si no'y vol obrar: no'y és l'amor». La 'ii' ^a rasó és que'l ⁸⁸ foc entre'ls autres elemens és mägerment formals,⁸⁹ e à poc de matèria e mot de forma. Enayxí ⁹⁰ 140v2 l'amor del Sant Esperit, a sels que omplex, / fa aver poca d'amor carnal de les causes terrenals ⁹¹ e mota d'amor de les causes esperitals:⁹² per so que les carnals causes no amen carnalment, mes que les amen espiritualment. *M. Devaseix ⁹³ Sen Bernat 'iiii' maneres d'amar,⁹⁴ so és: amar la carn ⁹⁵ carnalment, e ⁹⁶ l'esperit espiritualment.⁹⁷ La 'iii' ^a causa és car foc à autes causes a ⁹⁸ enclinar, e à ensús a puyar, e à causes decorens («) ajusta(r),⁹⁹ o per aquestes 'iii' causes és entre 'iii' forses d'amor. Amor, segons que avets per les paraules de Sent Dionis en lo *Libre dels divinals noms*, ha ¹⁰² 'iii' forses, so és: que enclina, e que / leva, e que acorda. Enclina les sobiranes causes a les sotiranes; e leva les sotiranes a les sobiranes: e acorda les engals causes a les no-engals.¹⁰³ Aquestes 'iii' forses ¹⁰⁴ d'amor só¹⁰⁵ feytes per lo Sant Esperit en aquels ¹⁰⁶ que omplex, per so car enclina aquels per humilitat e'l mensespresament d'els, e leva en desirer de les sobiranes causes, e aordona e ajusta per una forma.¹⁰⁷

De la 'iii' ^a rasó és disedor:¹⁰⁸ ¿per què aparec mägerment en semblansa de lenga ¹⁰⁹ que en semblansa d'autre membre? Per 'iii' rasons: La lenga és membre que fa cremar lo foc d'infern, e greus ¹¹⁰ a regir, e's mot profitosa quant és bé regida. On per so car¹¹¹, lenga era emflamada per lo foc infernal, per aysò freyturá ¹¹² del foc de l'Esperit Sant. Per què dix *Sen Jacme* en lo 'iii' capítol: «La lenga nostra és foc».¹¹³ Per so 141r1 cor greument se regeixs,¹¹⁴ per so davant tots los / autres membres fraytura de la gràcia de l'Esperit Sant.¹¹⁵ E car mot és profitable si bé és regida, per aysò fo neces[ce]sari ¹¹⁶ que agés per regidor l'Esperit Sant. E aparec en semblansa de lenga a significar que mot era necessària als preycadors; ¹¹⁷ ayxí co als preycadors d'ela¹¹⁸ és necessari, per so cor

⁸⁸ - Devaseix B: Defés P: Distinguit V.

⁸⁹ - P om. *aci els mots de V spiritum carnaliter, carnem spiritualiter, ço que, més que una supressió de subtilitats per part del traductor, pot ser per descuit de l'escriba, vist que en el còdex figura 'iiii' i no pas 'ii'.*

⁹⁰ - ad ajustar B: ajustà P: adunare et congregare V.

⁹² - B: om. P.

⁹³ - só P: son B. Sò 'són' no és rar en textos occitans i catalans arcaics o dialectals.

¹⁰⁸ - aquells B: aquel P: his V.

¹¹⁴ - regeixs B: regès P: difficile regitur V; cf. *Cor. 31*; regés podria també ser forma aprovençalada de l'imperf. de Subjuntiu amb el valor de «irrealis», i com a complement dels mots de Sant Jaume, J. C.

¹¹⁸ - Necessari sembla ús a manera d'abstracte o de neutre: 'hi ha (= és) necessitat d'ella per als p.'; car segurament no hi hauria prou raó per eliminar del text els mots d'ela.

los fa parlar fortment ses tota paor, e per aysò fo tramès en semblansa de foc.

On, diu Sent Bernat: «Venç¹¹⁹ l'Esperit Sant sobre los discípols en semblan¹²⁰ de lenges de foc, per so que éls parlessen paraules de foc, e que la lig de foc¹²¹ preyquessen ab lenges de foc, ses tota temor;¹²² per què, con diu en los *Feyts dels Apòstols* en lo 'iiii' capítol: «Omplits són tots de l'Esperit Sant, e comensaren a parlar ab fianxa la paraula de Déu», e-n motes maneres, per la diversitat dels ausidors». ^{119r1} On per aysò és dit en los *Fets dels Apòstols*, / en lo 'ii' capítol,¹ que ls apòstols comensaren² a parlar en diverses³ maneres profitossament.⁴ E dix *Ysaïes* en lo 'lxii' ^{141r2} capítol: «L'esperit del Seyor sobre mi, per so car untà mi». En la 'iii' ^a manera les lenges aqueles aparegren en trencan:⁵ a significar que als jutyes era necessària,⁷ per so car los donà auctoritat a perdonar falimens; on diu *Sen Joan* en lo 'xx' capítol: «Resebets l'Esperit Sant; e sels dels quals vós perdonarets los pecats, etc.». E saviesa / a jutgar, per què dix *Isaïas* en lo 'lxiii' capítol: «Eu pausaré l'esperit meu sobre lo jutye». En *Gènesis* se diu.⁸ Per suavessa a sotsportar». En *Número* és dit, en lo 'xi' ⁹ capítol: «Daré a¹⁰ éls de l'esperit que en tu és, per so que sien sotsportats los pòbols¹¹ ab tu». Moysèn¹² era esperit de suavessa,¹³ segons que's diu en lo libre qui és^{13a} dit *Número*, en lo 'xii' ¹⁴ capítol: «Era Moysèn ho(m) mo(t) suau». ¹⁵ Ornat¹⁶ de santetat a enseyar; on, dix ¹⁷ *Job* en lo 'xx'vi' capítol: «L'Esperit del Seyor ornà los cels». La 'vi' ^a raysó és: en quals homes fo tramès l'Esperit Sant? ¹⁸ És no-

¹¹⁹ - venç B; vec P; venit V.

¹²¹ - e que la lig de foc B; legem igneam V; om. P (homeot.)

¹²² - *Ses tota temor* P; Sens tota paor B; absque pusillanimitate V.

² - comensaren B; comenseran P; coeperunt V.

⁴ - parlar... profitossament: loqui... utiliter ad aedificationem V. ¿Potser suplir *diverses lengües e maneres*? Si bé tanmateix no cal, car el traductor no sempre seguia el seu model servilment. J. Cor.

⁵ - l'lxii V; l'lvii P; l'lxii B.

⁶ - en trencan PB; sedendo V. Cf. nota 109, f° 117.

⁷ - als jutyes era necessària: altyes era nessària P; als jutges era necessària B; praesidentibus necessarius erat V.

⁸ - lo jutye en *Genesis* se diu PB: ponam spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet V. [El traductor entengué malament, que hi havia també una cita del *Gènesi*; potser perquè el seu ms. duia *gentibus* abreujat, i ell ho entengué com a Gen. - *Genesis*, i *iudicium* com *judicem*, quan el sentí er 'pronunciarà judici per a les nacions' (*gentibus*). J. C.].

^{13a} - B; om. P.

¹⁵ - ho mo suau P; home mol suau B; mansuetissimus V375.1; no és de creure que tinguem aci *homo*, forma mallorquina molt recent; segurament cal suplir *ho(m) mo(t) suau*, entre altres raons perquè són fets normals en la fonètica sintàctica de P i perquè no tradueix *mansuetus* sinó *mansuetissimus* i B ha conservat el mot *mo(t)t*. J. Cor.

tador que és tramès als discípolos qui¹⁹ foren reseedors de causes nèdes-
ses, segons que és d'èls cantat; ^{19a} foren doncs reseedors de nèdes-
ses causes a reseedre l'Esperit Sant, per 'vii' rasons que eren as-èls.²¹

Car els foren primerament suaus de coratye, que és notat per aysò
que és dit: «Dementre que eren complits los dies de Pentacosta, so
és los dies de repaus». Car ²² aquel dia era assignat as-aver ²³ repaus,
segons que's diu en ²⁴ *Ysaïes* en lo 'l'xvi' capítol, dién: ²⁵ «¿Sobre
qual ²⁶ repausarà l'esperit meu, sinó sobre humil e suau?». ²⁷ La 'ii' ^a
119r2 rasó que els agren: que foren ajustats per amor, que és notador ²⁸
per / aysò que és dit: «Eren tots engalment en un loc». ²⁹ Era lo cors
d'èls un e l'ànima una. Car, ayxí ³⁰ co'ls esperits dels homes ³¹ no
fan viure los membres del cors, si no són ajustats, enaxí ni l'Esperit
Sant no fa viure ³² los membres esperituls. On, enayxí co'l foc, [de]
141v1 les branques de la feya / quant són despartides, ³³ mor lo foc, enayxí
l'Esperit. ³⁴ per discòrdia mor en los homes e per aysò és cantat ³⁵ dels
apòstols: «Atrobà-los aordenats per caritat, e enluminà-los sobre-
versan ³⁶ la divinitat de la deytat». La 'iii' ^a rasó fo: car los trobà
en loc secret, ³⁷ la qual causa és notada en aysò que és dit en aquel
mesex loc, so és, en lo meñyador. On se diu per Ose, profeta: ³⁸
«Eu los ³⁹ aduré en loc solitari, ⁴⁰ e parlaré aquí als cors d'èls». ⁴¹
La 'iiii' ^a rasó fo, car eren continuament en oració; ⁴² on cantam
d'èls: «Los apòstols, orans, ⁴³ és dit que Déus los ⁴⁴ venc». E que oració
sia necessària a reseedre l'E. Sant és demostrat en lo *Libre de Saviesa*
en lo 'vii' capítol, dién: ⁴⁵ «Apelé e venc en ⁴⁶ mi l'esperit de saviesa». E dix *Sen Joan* en lo 'xiii' capítol: «Pregaré lo Pare, ⁴⁷ e donar-vos-ha
autre ⁴⁸ esperit».

La 'v' ^a rasó fo: que foren rics ⁴⁹ d'umilitat, que és notat en assò
que és dit «E'ls sesens...». ^{49a} Per què és dit en lo *Salm*: «Sel qui

¹⁹. - Ornatus V335.31; *ornatus,-tus*, és l'abstracte 'ornament', complement de
a *ensenyar*, 'per tal d'ensenyar' = ad informandum.

^{19a}. - Cal suprimir els 5 mots anteriors (PB) deguts a una evident diplografia.

²¹. - as els P: en els B: in iis V.

²². - car B: ar P: enim V.

²³. - sobre lo qual P: super quem requiescit spiritus meus, nisi... V335.39.

²⁴. - BV: om. P des del primer membres a l'altre.

²⁵. - quant són despartides P: casen depertides B: divisione V.

²⁶. - l'Esperit PB: spiritus sanctus V.

²⁷. - cantat, veg. nota 19a (supra).

²⁸. - sobreversan PB: 'vessant': inundans V.

²⁹. - loc solitari B: loc salitari P: solitudinem V.

³¹. - als cors d'èls: als corsdes d'èls P: al cor d'èls B: ad cor eius V. P ultracor-
regcix.

³². - en P: a B: in V.

^{32a}. - Quod notatur in hoc dicitur: Sedentes... V.

tramet les fons en les vals», so és la gràcia de l'Esperit Sant dóna als humils, e sobre lo qual repausarà l'Esperit.⁵⁰ *M.

La 'vi'ª raysó fo: que foren per pau⁵¹ ajustats, que és notat en aysò:⁵² que éls eren en Jherusalem, que és enterpretat «visió de pau». E que a ressebre l'Esperit Sant sia pau necessària, lo Seyor o enseyà per *Sen Joan* en lo 'xx' capítol, là ó⁵³ pau donà, dién: «'Pau sia ab vós',⁵⁴ e mantenent El bufà e dix: 'Resebets l'Esperit Sant'». *M.

141v2
119v1

La 'vii'ª rasó fo: que foren per contemplacion endressans;⁵⁵ que és / notat per aysò: que éls reseberen l'Esperit Sant en lo sobirà menyador, on diu la Glossa: «Sel qui l'Esperit Sant desiya,⁵⁶ la cassa de la carn, a contemplacion de pensa, trespassan la calca».⁵⁶ *M.

En aviró de la 'vii'ª raysó, per què fo tramès l'Esperit Sant, és disedor que fo tramès per 'vi'ª⁵⁷ causes, que són notades en aquesta actoritat: «L'Esperit Sant,⁵⁸ Paràclit, etc.». La primera és en consolar⁵⁹ los suaus, que⁶⁰ és notat quant se diu: «lo Paràclit», que vol aytant dir con «consolador».⁶¹ On, diu en⁶² *Isaías* en lo 'lxi' capítol: «L'Esperit Sant⁶⁴ sobre mi»; e nsegex:⁶⁵ «se pausaria la consolació als ploradors de Syon». E diu Sent Gregori: «L'Esperit Sant consolador és dit † del fassament † de⁶⁶ pecat als perservidors de perdó [e] esperansa [a] aparela;⁶⁷ e de trebal de tristesa la pensa nedeya».⁶⁸ Per la 'ii'ª rasó venc a vivifficar⁶⁹ los morts: que és no-

⁵⁰. - là ó PB: 'ubí' V. 'Allà on'.

⁵¹. - ab vos P: ab vosaltres B: cum vobis V.

⁵². - endressans P: endressats B: crecti V.

⁵³. - deya 'desitja' P: desiya B: desiderat V. No sabem si la forma de P (= *desitja*) és real o deguda a un oblit gràfic.

⁵⁴. - calca P: 'calciga'; calca B; *calcar* amb aquest sentit està doc. en Sant Pere Pasqual (AlcM): *carnis domicilium transcendens mentis contemplatione calcat* V 336.26.

⁵⁵. - BV: -vii'ª P.

⁵⁶. - l'Esperit Sant P: l'Esperit Sant del Senyor B: Spiritus domini V. No sembla haver-hi necessitat de corregir.

⁵⁷. - De perdó e esperansa a aparela P: de perdó et esperansa aparelada B: dum spes veniae praeparat V. El traductor no dóna la idea de Sant Gregori —entre altres raons perquè ha entès *merentibus* 'mereixedors' en lloc de *moerentibus* (o *maer-*) 'afligits'— si bé en segueix els mots. Essent així potser s'hauria de desplaçar *perdó* i posar-lo darrere *esperansa* (spem veniae), però com que els dos mss. coincideixen, més aviat és de creure que el trad. entengué 'mereixedors de perdó', idea raonable, i no esmenar el ms. en aquest punt. Si una correcció és legítima ací serà només la molt lleu de *és dit del en és dit corl*, la qual és reclamada alhora per la sintaxi de la frase i pel model llatí. El que es llgeix en aquest és «consolator spiritus dicitur, qui de peccati perpetracione moerentibus, dum spem veniae praeparat, ab afflictione tristitiae mentem levat» 336.34.

⁵⁸ i ⁷⁷. - nedeya P: deneya B: levat V336.34. ¿Hi havia hagut potser error del còdex per *lavat* o bé malentès?

⁵⁹. - vivifficar B: vivicar P: vivificandum V.

142r1 tat⁷⁰ quant és dit «esperit», car esperit és qui⁷¹ fa viure; on, dix *Eze- xiel* en lo 'xxx'vii' capitol: «Osse⁷² secs, ausit⁷³ la paraula de Nostre Seyor.⁷⁴ — Vee-vos⁷⁵ que vos trametré l'esperit e viurets—». Per la 'iii'ª rasó venc⁷⁶ a santificar los non-nèdeus, que és notat quant és dit «sant», car ayxí co és dit «esperit qui fa viure», enayxí és dit «sant» cel qui nedeya;⁷⁷ on, «sant» aytant vol⁷⁸ dir con «nèdeu», con se diu en lo *Salm*: «L'embrivament⁷⁹ del flum, so és, la nedeyant e⁸⁰ habundant / gràcia de l'esperit,⁸¹ alegra la ciutat de Déu, so és, la Gleysa de Déu. E per aquel flum santifica⁸² lo tabernacle seu mot aut»,⁸³ *M.

119v2 Per la 'iiii'ª rasó venc a confortar⁸⁴ l'amor entre los^{84a} descordans e ls iroses:⁸⁵ que és notat en ayxò: que és dit «pare»; car «pare» és dit per so car naturalment nos ama; on, diu⁸⁶ *Sent Joan* en lo 'xiii' capitol: «Él, lo Pare,⁸⁷ verament ama nós. / On, si Él és pare e nós fils, dels frares som tots nós,⁸⁸ e entre frares deu⁸⁹ estar perfeyta amistat». *M.

Per la 'v'ª rasó: venc a salvar los justs, que és notat en aquellò que és dit: «En lo nom meu, qui⁹⁰ és 'Jesús', que vol aytant dir con 'salut'. En» nom,⁹¹ donques, de «Jesu», so és de «salut», lo Pare tramès l'esperit,⁹² per so que Él demostre que a salvar les gens venc.

Per la 'vi'ª rasó: venc a⁹³ enseyar los no-savis, que és notat en aquellò⁹⁴ que és dit: «Aquel vos enseyarà totes causes». *M.

En aviró de la 'viii'ª rasó és notador⁹⁵ que és donat,⁹⁶ o tramès és, en la primera⁹⁷ gleysa: primerament per oracion, on: ⁹⁸ «Oran los apòstols, etc.». E *Sent Luc* diu en lo 'iii' capitol: «Je- sús oran, l'Esperit Sant devalà»,⁹⁹ Per la 'ii'ª rasó fo donat l'Es- perit:¹⁰⁰ per ausir la paraula devotament,¹⁰¹ segons que's diu en los *Feyts dels Apòstols* en lo 'x' capitol, dién:¹⁰² «Parlan Sen Pere, casec l'Esperit Sant»,¹⁰³ Per la 'iii'ª rasó: fo tramès per so que hom

⁷². - *Osse* B; *Essers* B; *ossa* V.

⁷³. - *ausit* P; 'oiu': *ausits* B; *audite* V, Cor. 46.

⁷⁴. - *L'embrivament*, 'furor', 'impetuositat': *impetus* V. Com occit. ant. *em- brivamen*.

⁸². - *santifica* B; *sacrifica* P; *sanctificavit* V.

⁸³. - *aut* P; *alt* B.

⁸⁴. - P *add.* *comfortant*, *no* V: *inter discordes et odiosos*.

⁸⁷. - el lo pare B; en lo parare P: *ipse...* *pater* V.

⁸⁸. - *dels frares som tois nós* PB; *et fratres ad invicem* V. Observem aquest ús partitiu, rar en català antic, fins en el rossellonès i àdhuc en les Vides, però ja normal en molts parlars occitans antics i moderns.

^{90a}. - *dir* B; *om.* P.

⁹¹. - *Enom* P; per «En nom»: En nom B; *In nomine* V.

⁹⁵. - *és notador* B; *és dit notador* P; *(est) notandum* V.

142r2 obrés assiduósament,¹⁰⁴ que és notat en la posició¹⁰⁵ de la mà, on se diu en / los *Feyts dels Apòstols* en lo 'viii'¹⁰⁶ capítol: «Adones, pausen¹⁰⁷ les màs sobr'els, etc.». O'l pausament^{107a} de les mans significa absolució, qu'és¹⁰⁸ en confession.

DE SENT GORDIAN ET EPIMACO¹⁰⁹

Gordià és dit de¹¹⁰ *geos*, que és «doma» o «casa»,¹¹¹ e *dian*, que és «clar»; enuax «clara casa, en la qual Déus habità».¹¹² Epímacus és dit *ab*¹¹³ *epi*, que vol dir «desobre», e *malxin*,¹¹⁴ que és «rey»; enuax «sobre-rey».¹¹⁵

120r1 Gordian, veger¹¹⁶ d'En¹¹⁷ Julian, l'emperador, «quant¹¹⁸ un crestià, qui avia nom Gener, volia forsar a sacrificar a les ýdoles,¹¹⁹ mès a la sua preicacion¹²⁰ d'En Gener, fo él convertit ab la sua¹²¹ muler.¹²² El quant ausí¹²³ dir En Julian, él manà qu'En Gener fos exilat, e manà que si En Gordian no volia sacrificar / a les ýdoles que fos escapsat. Fo, donques, degolat Sent Gordian, e'l cors d'él fo turmentat per 'viii' dies. Mes con él romangués ses tot tocament,¹ él fo per la sua compaya raubat; e, prés, ab Sent Epimaco, qui era ya mort per En Julià, él fo soterat.²

DE SENT NEREËO ET AXILEO³

Nereo⁴ és enterpretat «consel de lud»,^{4a} o Neareus⁵ és dit de *neret*, que vol dir «lucerna»,^{5a} e *us*, vol dir «cuytós». O Nero és dit de

¹⁰⁴ - (per so que hom obrés) assiduósament B: per assiduam (operationem) V; así devotament P.

¹⁰⁶ - manuum impositione V337.20. *AlcM. dona algun exemple medieval d'aquesta accepció.*

¹⁰⁸ - 'viii' V: 'vii' PB.

¹⁰⁷ - pausen P: pausans B: imponebant V.

¹¹⁰ - de: de a P: a B: a V.

¹¹¹ - doma o casa PB: dogma sive domus V.

¹¹⁶ - in qua V: om. P (no és impossible que fos supressió deliberada del tra-
ductor).

¹¹⁹ - La trad. omet aci la cita de St. Agustí.

¹¹⁴ - malxin B. *Mot hebreu: marxín P: machín V.*

¹¹⁵ - sobiran rey B: supernus rex V.

¹¹⁸ - quant un cr.: denant un cr. P: dauant un cr. B: cum quemdam christia-
num V338.1.

¹ - ses tot tocament PB: intactum V.

^{1a} - prés P (- après): tandem a familia sua rapitur et cum beato Epyma-
cho... sepelitur V338.8.

² - non longe ab urbe, miliario fere uno, circa annum domini CCCLXV:
om. P.

⁴ - Nereo B: Nero P: Nereus V.

14v1 ne, que vol dir «no», e reus, que vol dir «colpable»,⁸ so és que en neguna manera no fo colpable. Fo él, donques, consel de lud en preicació⁷ de virginitat; e fo luerna / en conversació d'onestat;⁸ e fo cuytós en fervent amor del cel; e'n sa^{8a} puritat de ciència.⁹ Axil-leus és dit ab *axi*,¹⁰ que vol dir «frare meu», e *lesa*, que és «salut»; enquax «salut de frases». Les passions^{10a} dels quals escrisc¹¹ Eulices, e N Victorín,¹² e N Macro, qui foren sers¹³ de Crist.¹⁴

Nereus e Axil-leus foren homes casts naturalment^{14a} e colgadors d'una donzela,¹⁵ néta d'En Domecian,¹⁶ l'emperador. Qui foren bateyatz¹⁷ per Sen Pere Apòstol. *M.

On co la dita donzela¹⁸ fos donada per muler a N'Aurelian, fil d'un cònsul,¹⁹ ela fo vestida ab vestimens de porpra, ornats de pères preciosses; a la qual preycaren²⁰ la fe Axil-leus e N Nereus. Li lausaren²¹ mot virginitat e mostraren²² que virginitat és pruyma^{22a} de Dén e és girmana²³ dels àngels e als homes nada.^{23a} E²⁴ que la muler era subjugada al marit, e fèrida ab puyns e ab talons,²⁵ e que avia motes de vegades leytz enfants,²⁶ e que a penes podia soferir²⁷ los trebals de matrimoni, co li covenga enuyts del marit a soferir.²⁸ *M.

120r2 Per què ela, entre les autres paraules, dix: —Eu sé que'l meu pare / fo gilós,²⁹ per què la mia mare ne sostenc grans enuts,³⁰ donques, ¿no seria³¹ aytal lo meu marit que eu deig pendre?—. *M.

142v2 Per què los sants barons li dixerén:³² —Aytant quant éls són esposi,³³ aytant són ésser vists benignes,³⁴ mes / quant són feyts marits

⁸. - d'onestat P: honesta B: honesta V.

^{8a}. - sa: om. P; *potser cas d'article vulgar i balear*, B *en canvi porta sa ciència*.

^{10a}. - passions B: passionem V: om. P.

^{14a}. - casts naturalment P: eunuchi V.

¹⁵. - colgadors d'una donzela P: cubicularii Domitillae V [que molts manuscrits canvien en *Domicillae*, (d'on la mala interpretació d'aquest nom de persona com 'donzella'). Colgador 'cambrer' perquè curava del lilit on es «colgava» o jeia algú. J. C.].

¹⁷. - B: qui fo bateyatz P: quos beatus apostolus Petrus baptizavit V338.10f.

²². - pruyma P: prusme B: proxima V.

²³. - girmana P: germana BV.

^{23a}. - nada P: nata B: hominibus innatam V338.5f. 'de naixement' 'innata'. No en *AlcM*.

²⁴. - e B: a P.

²⁶. - leytz enfants P: leys enfants B: deformes partus V: 'fetus deformes': -igs > -yts o -ys.

²⁸. - enuyts 'enuigs' com nota 26 i cf. nota 30: enugs B.

²⁹. - gilós PB 'gelós'.

³⁰. - enuts P 'enuigs': anuigs B: convicia V 338.3 f.

³³. - esposi 'esposos': sposi B: sponsi V.

³⁴. - són ésser vists benignes P: 'sembla que són b.': són justs e vists benignes B: videntur esse benigni V.

éls seyoreyen cruelment,³⁸ e alsunes vegades éls onren³⁶ pus les serventes que les dones³⁷—. *M.

Adoncs Na Flàvia, la donzela,³⁸ cresec en éls, e vodà virginitat, e resebec vel de Sent Clement.³⁹ E cant lo seu espòs o ausí⁴⁰ dir, él ac licència de l'emperador⁴¹ que exilàs la verge ab los sants barons En Nerèo e N'Axil·leo,⁴² en la yla de Ponsa,⁴³ per què's pensava que pogés mudar lo⁴⁴ prepausament de la verge. *M.

E après alcun temps él anà en aquela yla, e pregà los sants barons que desconselessen aquel estament a la verge, mes éls no o volgren fer, ans la conforteren⁴⁵ en Nostre Seyor. *M.

On con él los forses⁴⁶ de sacrificar a les ýdoles, éls li dixeren que eren bateyats per Sen Pere; per què, no sacrificaven a les ýdoles.⁴⁷ E mantenent él lur fè⁴⁵ tolre lo cap,⁴⁹ e'ls lurs⁵⁰ corses foren sebelits costa lo vas de Senta⁵¹ Petronilla. E'ls autres sants, so és: Sent Victori e⁵² Eutice e'N Macrone,⁵³ als quals la donzela⁵⁴ avia gran amor, fasia trebalar con a sèrs⁵⁵ tot día; e al vespre él los fasia dar a menyar grut.⁵⁶ Enaprés el féu⁵⁷ tant ferir⁵⁸ En Eutice entrò que l'esperit n'ixí,⁵⁹ e fè ofegar Sent Victori en ayges pudens, e féu En Macrone ab una gran péra aucir.⁶⁰ *M.

143r1 On con⁶¹ éls li / gitessen la⁶² péra desús, que amvides⁶³ podien moure 'l'xx' omes, él pres la dita péra, e portà-la sobre sos muscles
120v1 dos milers,⁶⁴ e con⁶⁵ per aysò / mots homes per éls fossen convertits, lo cònsol lo fé aucire.⁶⁶ Aprés aysò Aurelian adux⁶⁷ ab si la donzela⁶⁸ de l'exil, e liurà-la a does⁶⁹ verges que avien nom Efrosina⁷⁰ e Na Teodora, per so que li desconselessen lo seu estament;⁷¹ mes mantenent les⁷² convertí la santa donzela.⁷³ E adoncs Aurelià⁷⁴ venç a la santa donzela, ab los esposos de les dites⁷⁵ donzeles e ab 'iii' juglars, per so que d'eles fesesen les núpces e que destruis la sua esposa.⁷⁶ *M.

Mes con la santa donzela⁷⁷ convertís los dits jovencels, Aurelian⁷⁸ pres la donzela⁷⁹ e mes-la en lo tàlem, e aquí él féu cantar los juglars,⁸⁰

³⁸ - onren P: honren B: ancillas praeferunt dominabus V339.3.

³⁷ - *Pussatge d'uns 40 mots de V*: om. P.

⁴² - *Ponsa* PB: «Pontianam» V.

⁴⁹ - circa annum domini LXXX V: om. PB.

⁶¹ - *Senta* B: «Sent» P.

⁶³ - *Macrone* P: «Matrone» B: Maronem V.

⁶⁶ - e al vespre el los fasia dar a menyar grut PB: et vespere cantabrum ad manducandum V: grut 'segó'. rossellonisme, Grandó 193.

⁶⁸ - *amvides* P: 'a penes': ad envides B: vix V.

⁶⁷ - *Aurelian adux* P: N'Aurelià aduys B.

⁷⁰ - *Efrosiam* P: Effresiam B: Euphrosinam V.

⁷² - la santa donzela PB: Domicilla V.

⁸⁰ - e aquí el féu cantar los juglars B: et ibidem mimos canere fecit V (cantar B: «tancar» P).

e manà que tots balessen, los autres qui eren ab él.⁸¹ *M. Enaprés él la vole forsar. E co tots los juglars se gequissen de cantar e'ls autres de balar, él no's gequi de cantar per dos dies,⁸² e morí. En Luxuri,⁸³ son frare, mantenent fêu aucir tots sels qui s'eren bateyats, e fê metre foc a la cambra on estaven les verges.⁸⁴ Eles oran, trameyren⁸⁵ a Déu l'esperit, e'ls lurs corsos mantenent sebelí⁸⁶ Sent Sè-sari onradament.

143r2 DE SENT PANCRASI⁸⁷ /

Pancrassi és dit de *pan*, que vol dir «tot», e *gratus*;^{87a} e *cicius*, so és enquax «tot tost grat», † jes en la sua prou in o, †⁸⁸ segons que és dit en lo Glosari,⁸⁹ Pancras vol aytant dir con «rapina», o Pancrassi vol aytan dir con «subjugat a batemens». [o] Pancrassi⁹⁰ és «pèra de diverses colors». Él raubà la pre[s]sa dels raubadors, e fo subjugat a batement de⁹¹ turmens, e fo colorats per⁹² diverses vertuts.⁹³

120v2 Pancrassi fo fil de mot nobles parens,⁹⁴ e fo oríe de pare e de / mare en la ciutat de Frigia,⁹⁵ e fo pausat sots cura d'En Dionís,⁹⁶ son oncle. Enaprés éls vengren⁹⁷ a Roma, on avien mot[s]⁹⁸ grans heretats. En lo carer^{99a} dels quals estava amagat En Corneli, papa, ab tots los feels crestians;⁹⁹ e per fin Corneli papa, éls foren bateyats.¹⁰⁰ Enaprés Sen Dionís se morí,¹⁰¹ e N Pancrassi fo pres e presentat a l'emperador. Era En Pancrassi¹⁰² en etat de 'xiiii' ayns; al qual dix¹⁰³ l'emperador: —O enfant, eu te consel que no mures^{103a} a mala mort; car, con tu enfant sies,¹⁰⁴ tost poyràs ésser dececut.¹⁰⁵ On, per so cor tu est nobles,¹⁰⁶ eu te¹⁰⁷ prec que tu't¹⁰⁸ partesques d'aquesta orania,¹⁰⁹ per so que eu t'aya ayxí con a fil meu—. *M.

⁸⁶. - *trameyren* P (< tramesren) 'trameteren': trameseren B; miserunt V.

^{87a}. - que vol dir 'plaén' *add.* B, no PV.

⁸⁸. - *que vol dir... la sua provin*: (passatge molt defectuós) quod est citius, quasi totus cito gratus, quia in sua pueritia gratus V: cicius P; sicius B; tost P: de B; *provin* P: provincia B. Errada per «provinença»? O algun ms. duria realment puitia (amb travesser a la p i titlla damunt ui), *abreviatura que era fàcil confondre amb pueritia* = pueritia.

⁸⁹. - *Glosari*: Gloari B: Glossario V.

⁹⁰. - *Pancrassi* B: Paocrassi P: pancras V.

⁹⁵. - *Frigia* B: «Frica» P: Phrygiam V.

⁹⁸. - in vico quorum V340.14. 'En el barri dels quals'.

^{103a}. - mures PB: ne mala morte moriaris V340.19.

¹⁰⁷. - eu te P: e t B.

¹⁰⁸. - tu't P: tu B.

¹⁰⁹. - orania P: 'folia': aurenia B: vesania V, *com occit. ant.* aurania (PDPF).

143v1 E Sen Pancrassi li dix: —Si eu són emfant de cors, eu són vel de coratye, per la vertut ¹¹⁰ del meu Seyor Jhesuchrist. Sapiats que eu he ayntant de paor ¹¹¹ de vós quo é d'aquela pintura que eu veyg.¹¹² Los teus déus són decebedors,¹¹³ e yasen ab lurs sors, e aucien lurs parens; e si tu conexies ¹¹⁴ que'ls teus / sérs ¹¹⁵ fossen ayntals, mantenenent los faries auciere.¹¹⁶ Per què eu'm «maravell per què¹¹⁷ tu no às vergoya de colre ayntals déus—. E l'emperador¹¹⁸ se pensà que fos vençut ¹¹⁹ per l'emfant: per què'l manà degolar en la Via Aureliana;¹²⁰ c'l seu cors sebeli Na Octoviana, senadora,¹²¹ mor onradament.¹²² *M.

E diu Sen Gregori de Tors: ¹²³ «Si negun vol jurar falsa excusació ¹²⁴ de si sobre lo seu vas, ans que intre ¹²⁵ dins lo cor de la glesa on és lo ¹²⁶ vas, lo pren lo diable e mor; si vol jurar falsament, en altra manera non ha mal».¹²⁷ *M.

121r1 Era mot gran pleyt entre dos homes, c'l jutye «no» sabia¹²⁸ sel qui era colpable. On, per voler de justícia, lo jutye l'amenà ¹²⁹ a l'autar de Sen Pere, e aquí él manà al colpable / que per jurament s'escusés,¹ e pregà l'apòstol que, per alcun jusesi, li mostrés² la veritat; on, con él jurés, e negun mal no soferís, lo jutye, qui era mal, ayxí co aquel³ avia jurat, dix: ⁴ —Aquest Pere vel, o és trop⁵ misericordiós o ⁶ perdona a la tua juventut. Anem a Sent Pancrasi ⁷—. E quant éls foren davant lo vas c'l colpable volgés fals jurar, anc ⁸ no poc levar la mà sobre lo ⁹ vas, e aquí él morí; e aysò se serva¹⁰ en aquel loc: que per grans causes fan aquí ayntals juraments.¹¹

DE LES FESTES QUE SON ENFRE LO TEMPS DE (PEREGRIN)ACIÓ¹²

143v2 Dit és de les festes que ¹³ són enfre lo temps de reconsiliacion: lo qual ¹⁴ temps representa la Glesa / de Pasca entrò a les vuytaves de

¹¹⁰. - fos vensut B; vos vençut P: victum V.

¹²¹. - Na Octoviana, senadora P: Octaviana, sanadora B; Cocavilla, senatrix V340.3f (nom estrany: potser errada de lecture per Octavilla o Octaviana?).

¹²³. - de Tors B: «de Cors» P: Turonensis V: 'de Tours'.

¹²⁴. - jurar falsa excusació P: jutgar falsa yescusació B: falsum jurare voluerit V. Amb la de B, cf. la pronúncia la iera < la era, pròpia de les terres vigatanes i ripolleses.

¹²⁷. - e mor... n'ha mal PB: insani aut cadens in pavimentum protinus vitam perdit V.

¹²⁸. - no sabia; om. no PB: ignorabat V.

³. - co aquel B: om. P.

⁸. - ans: P: «anch» B: inde V.

¹². - V: en aquest ttol tant P («consiliació») com B («reconc») han repetit distretament el mot que tocava posar a la ratlla següent.

¹⁴. - lo qual B: «lo qua» P: quod V.

Pentacosta; ara se'n segex de ver¹⁵ de les festes que són enfre lo temps de perigrenació: lo qual temps representa la Glesa de les vuytaves de Pentacosta entrò a l'Aveniment de Jhesuchrist. E aquest comensament no s'és¹⁶ totstemps en un temps, ans variega,¹⁷ ayxi co la festa de Pasca.

DE SENT URBÀ¹⁸

Urbà és apelat per sa cortesia;¹⁹ o Urbà és dit [per sa cortesia] de *ur*, que vol dir «lum» o²⁰ «foc», e *banal*, que és «resposta». Car él fo lum per bo-portament²¹ onest, e fo foc per caritat encès,²² e fo resposta per enseyament.²³

Urbà succeïc²⁴ a N Calixto, papa. On, co al²⁵ seu temps fos gran persecució²⁶ de crestians, enaprés N'Alexandri, qui fo fil de crestiana,²⁷ reschec l'emperi.²⁸ Per què ela lo pregà que fesés cessar la persecució dels crestians. Mes N'Almaxi,²⁹ qui era pretor de la ciutat, qui avia degolada Santa Cicília, no's laxava de perseguir los crestians; per què, fé³⁰ cercar Sen Urbà. E / en una balma él³¹ lo trobà ab 'iii' preveres e ab 'iii' diaches; e manà'ls³² metre en la càrrec. Enaprés él lo féu menar³³ davant si; e dix-li que él avia enganats 'v' milia homes ab³⁴ Na Cicília, e ab los nobles³⁵ barons En Tiburci e N 121r2 Valerià; e demanà-li lo tesor³⁶ de la / Glesa; per què N'Urbà li 144r1 respòs: —Segons que eu veig, més te mou³⁶ cobesesa a turmentar los sants que no fa lo cultivament dels déus. Sàpies que'l tesaur³⁷ de Santa Cicília és puyat al cel per màs d'omes paubres—. *M.

On co³⁸ Sent Urbà fesés él mot cruelment batre ab coreyades enplomades, e'ls seus compayós,³⁹ Sent Urbà apelà lo nom de Déu, «Elion»; per què lo pretor, rién,⁴⁰ dix: —Aquest home vei se vol

¹⁵. - *ver* P 'veure': «veser» B: videre V.

¹⁶. - *s'és* P: és B.

¹⁷. - *variega* P = varieja 'oscil·la': varieya B: variatur V.

¹⁸. - PROLOCH *add.* B.

¹⁹. - *per sa cortesia* B i (repetit 4 mots més enllà) P: «ab urbanitate» V.

²⁰. - *o* B; e P: vel V.

²¹. - *bo portament* PB: conversationem V.

²². - «ences» P: encesa B: succensam V.

²³. - uns 40 mots de V, des de *fuit lumen sive lux* fins a *utilis in praedicatione* om. P.

²⁴. - *Ipsa igitur filium precibus maternis induxit* V: om. P.

²⁵. - *N'Almaxi* P: N'Almaci B: Almachius V.

²⁶. - *menar* P: amonar B: adduci V.

²⁷ i ³⁷. - *tenor...* tesaur P: thesaurus... thesaurus V: tresaur B.

³⁶. - *mou* P: mau B.

mostrar ⁴¹ savi, e no's sab què's parla—. On, con per aquelò no'l pogessen sobrar, altra vegada lo féu metre en la càrcer, en lo qual loc él bateyà 'iii' barons nobles, e sel qui gardava la càrcer.⁴² E quant ausí dir ⁴³ que N'Anolino ⁴⁴ era bateyat, lo pretor lo fé degolar,⁴⁵ e fé ⁴⁶ adur Sent Urbà ab los seus compayós denant ⁴⁷ la ydola, per so que li sacrificassen.⁴⁸ E adoncs Sent Urbà féu oració a Déu;⁴⁹ per què, ca[s]sec la ymaga; e 'xx' e dos preveres, qui aministraven lo foc, aucis. E adoncs éls foren greument ⁵⁰ turmentats, e car no volien sacrificar, éls foren escapsats.⁵¹ E mantenenent N'Almaxi fo ⁵² pres per lo diable,⁵³ e tots aquels ⁵⁴ qui fasien mal als crestlans foren per él ofegats. E quant la sua⁵⁵ muler Na Mermènia⁵⁶ o vesec, e la sua⁵⁷ fila Na Lucina,⁵⁸ e tota la sua ⁵⁹ compaya, mantenenent se bateyaren per Sent Fortunat, e après éls sotereren els⁶⁰ corses dels sants barons.

144r2 DE SENTA PETRONIL·LA ⁶¹ /

121v1 Petronil·la ⁶² fo fila de Sent Pere Apòstol; on, con ela fos / mot bela,⁶³ per voluntat ⁶⁴ de son pare fo trebalada per febra, *M, e co'ls discípoli i estegessen, ab Sent Pere,⁶⁵ en Titus li dix: —Co'ls malautes sien per tu sanats, per què no sanes ⁶⁶ Santa Patronil·la?—. Al qual Sen Pere dix: —No vul que sia garida, per son profit.⁶⁷ Mes, per so que veyats eu si y é poder que la garesca, eu li diré: «Patronil·la, leva sus, tost, e aparela-nos de menyar!»—. E mantenenent, garida, ela's levà, e pensà d'éls.⁶⁸ E quant lus ac servit, Sen Pere li dix: —Patronil·la, torna en ta malautia ⁶⁹—. E mamenent ela fo malauta, ayxi con d'abans era.⁷⁰ Mas quant ela fo perfeyta en l'amor de Déu, él la sanà ⁷¹ perfeytament. Enaprés li venc un comta ⁷² qui la volc penre ⁷³ per muler,⁷⁴ al qual ela respòs: —Si tu'm vols aver per muler, mana que les tues verges vingen ⁷⁵ a mi, qu'm deyen ⁷⁶ entrò a la tua cas[s]a acompayar—. On con él les aparelés,⁷⁷ Senta

⁴². - Anolino sanctus Urbanus baptizavit V: om. PB.

⁵¹. - e car... foren escapsats: PB escurcen així un passatge d'uns 35 mots de V,

⁵². - N'Almesi fo B; P om. fo i per (haplografia): a demone arripitur V. Més amunt V explica que Almachius fela fer tot això per un seu algtzir Carpastus. i la versió catalana simplifica eliminant aquest personatge (després d'alguna vacil·lació: car ael, però no abans, P porta Carpsi en lloc d'Almaxi).

⁶⁰. - P: N'Erminia B: Armenia V.

⁶⁰. - sotereren els corses P: sosteneren los c. B. Potser un dels rarissims casos de l'article modern els, o bé mer lapsus de P per repetició.

⁶⁸. - pensà d'els PB: iis ministravit V. Pensar de 'cuidar o curar d'algú o d'algun animal', especialment en el sentit de donar-li menjar, del qual deriva el cast. pienso (> cat. pinso) J. C.

⁷⁶. - degen B: debeant V.

Petronil·la dejunà, e estec en oració, e resebec lo cors de Déu. Enaprés ela's colgà ⁷⁸ al lit, e'n él, ^{78a} 'iii' dia, ela se n'anà a Déu.⁷⁹

E quant En Flacus,⁸⁰ lo comte, o ausí ⁸¹ dir, él se ⁸² tenc per escarnit, e girà-sse a Na Felícula,⁸³ compayona de Santa Petronil·la, e manà-li que'l presés per marit o ⁸⁴ que sacrificqués ⁸⁵ a les ýdoles. Mes ela no'n volc res ⁸⁶ fer; per què'l pretor la fê estar ⁸⁷ 'viii' dies en la càrrec, senes menyar e senes beure; enaprés él la fê ⁸⁸ tortorar, e aucire,⁸⁹ e gitar en una clavegera. Mes Sent Nicomedus ⁹⁰ / la'n levà ⁹¹ e la sebeli. Per què, En Flaco comte, manà sacrificar En Nicomedus;⁹² mes con él no o volgés fer, él lo lèu batre ab coreyades enplomades, e féu-lo ⁹³ gitar en Tibre.⁹⁴ Mes En Just, qui era son clerge, lo'n levà e'l ⁹⁵ sebeli onradament.

121v2 DE SENT / PER' E DE SENT MARCEL ⁹⁶

Pere, exorsista,⁹⁷ dementre que era pres, —tengut per En Artèmi⁹⁸ en una càrrec, avia una fila N'Artemi,⁹⁹ que ¹⁰⁰ era mot trebalada per lo diable,¹⁰¹ on per aysò lo pare la playia mot—,¹⁰² per què li dîx Sent Pere que si creye ¹⁰³ en Jesucrist,¹⁰⁴ mantenent la sua fila serà garida. E N'Artemi ¹⁰⁵ li dîx: —Mot me maravel en qual manera lo teu Déus ¹⁰⁶ poyria garir la mia fila, que tu no pot desliurar de tans ¹⁰⁷ turmens —. On Sen Pere li dîx:^{107a} —Lo poderós Déus meu,¹⁰⁸ que mi deliure de mal, mes vol que per passió trespasadora eu pervenga ¹⁰⁹ a la glòria perdurabla—. Per què N'Artemi ¹¹⁰ li dîx: —Si tu ¹¹¹ deliura lo teu Déus ¹¹² de les mies cadenes,¹¹³ mantenent eu creyré en Él ¹¹⁴—. *M.

On co fòs deliurat ¹¹⁵ Sen Pere, li aparec vestit de blanques vestimentes,¹¹⁶ e tenc lo seyal de la crou en la mà. Per què N'Artemi ¹¹⁷ se gità als seus peus, e la sua fila fo sanada, e bateyà's él e tota la

^{78a}. - ac in lecto V343.18. Aquest *el* en tot cos no serà la forma moderna de l'article, sinó *en él* = *en lo lit*. Possiblement hi ha hagut haplografia de P: "en <él> - e'l III dia" o bé ús de "terç dia" com a complement temporal mancat d'article.

⁸¹. - B: e P: aut V.

⁸⁷. - estar 'viii' en P: estar per 'viii' dies en B.

⁹⁰. - Manà que Nicodemus sacrificqués, les sacrificis als déus.

⁹⁸. - pres tengut per En Artèmi (*després Arteni*) P: tengut pres per En Nartunio B: ab Archemio... detineretur V (*Græsse, però Arthemius Lió 1510*).

¹⁰². - lo pare la playia mot P: l.p. la'n pl. m. B: a patre saepius plangeretur V.
^{107a}. - om. P.

¹¹³. - et filiam meam sanaverit V: om. P.

¹¹⁵. - co fòs deliurat P (mantenent desl- *add.* B): quod cum factum fuisset V. El traductor ha simplificat un poc, convertint en material el miracle que V presentava només com a visió.

sua¹¹⁸ compaya, e donà licència a tots los preses, per amor de Sen Pere, que se n'anessen e que's fessen¹¹⁹ crestians. Per què'n¹²⁰ foren mots¹²¹ bateyats per Sent Marcel·lí,¹²² *M.

144v2 E quant ausí dir¹²³ lo pretor, éi fé¹²⁴ venir davant si tots los encarcerats, los quals apelà N'Artemi, e as-éls¹²⁵ baysan les màs, dix: —Si alcú n'i à que¹²⁶ vula venir al martire, venga senes paor,¹²⁷ / e sel qui no'y volrà venir, vassa-se'n¹²⁸ senes mal—. E quant lo jutye saubec¹²⁹ que Sen Pere e Sen Marcel·lí los avien bateyats, éi los costres¹³⁰ e'ls enclausí, departits en diverses càrcers. E fé gitar En Marcel·lí, tot nud,¹³¹ sobre veyre¹³² trencat,¹³³ e vedà que hom no / li donés¹ ayga ni lum. E féu² metre Sen Pere en un cep mot estret.³

122r1 E l'àngel de Déu vestí Sent Marcel·lí mantenenç,⁴ e, tots solts, éi los amenà⁵ a la cassa de N'Artemi, perquè⁶ 'vii' dies confortassen⁷ lo pòbol, qui s'era convertit, e manà-los que enaprés se presentessen⁸ al jutye. On co'l pretor⁹ no'ls atrobés en la¹⁰ càrrec, e N'Artemi no volgés sacrificar a les ýdoles, éi manà que hom lo soteràs en terra, éi e sa muler.¹¹ E Sent Pere e Sent Marcel·lí¹² vengren davant lo pretor, e aquí Sent Marcel·lí¹³ cantà messa als crestians, e dixeren los sants als no-crestians: —Vec-vos¹⁴ que nós pògrem deliurar N'Artemi,¹⁵ e'ns pògrem amagar, mes res no'n volem fer¹⁶—. E adoncs, iratz los gentils, degolaren N'Artemi,¹⁷ e alebesaren¹⁸ la mare ab la fila, e degolaren Sen Pere e Sent Marcel·lí¹⁹ en la Silva Negra, que és apelada ara blanca per lurs martiris.²⁰ E vesec En Dorotheus, qui'ls degolà, les lurs ànimes puyar en lo cel mot²¹ resplandens. Per què, 's bateyà. Enaprés éi se n'anà a²² Déu en pau. /

145r1

DE SENT PRIM E DE SENT FELICIAN²³

Prim vol aytant dir con «sobirà» o «gran». Felician vol aytant dir con «vel benaüyrat».²⁴

Prim e'N Felician foren acusats per los bisbes dels temples, de-

¹²⁵. - as éls (om. e) P: e als B.

¹²⁶. - vassa-se'n (pron. vaza): VADAT: «vaya-se'n» B: abiret V.

¹³⁰. - los costres P: ipsos accersivit V: 'els forçà a comparèixer', *ço que B, no comprenent-ho i prenent costres per una forma com la migpopular crasta, clastra, reemplaça per en les claustrs.* J. C.

¹³¹. - nud P: nuu B. Cor. 19.

³. - en un cep P: en un sep B: carcere V.

⁶. - perquè P: per so que per B: ut V.

⁷. - confortassen B: convertissen P: confortarent V.

¹². - vengren davant lo pretor, e aquí Marcelli add. B, no P (text diferent V).

²¹. - mot resplandens P: molts r. B: splendidis V.

²⁴. - PB om. la resta del pròleg.

nant²⁵ En Dioclecian e'N²⁶ Maximian;²⁷ per què lur²⁸ maneren que sacrificuessen a les ýdoles, e si fer no'u volien, éls los turmentarien.²⁹ On, con fer no o volgessen, éls los feren³⁰ metre en la³¹ càrcer; *M. mas mantenent éls foren³² solts e deliurats per l'àngel.³³ Enaprés éls foren presentats altra vegada a l'emperador;³⁴ mes, con éls estessen fermes en la fe, cruelment³⁵ / turmentats, foren departits. *M.

122r2 E dix lo pretor a N Felician que donés³⁶ consel a la sua velessa, e que sacrificàs a les ýdoles. E'N Felician li dix: --Eu he bé 'l'xxx' ayns, e són ayns passats^{36a} que coneguí la via de veritat; e é elegut que viva ab Déu, qui'm deliurará³⁷ del teu poder—. E adoncs lo pretor los³⁸ féu ben ligar, e féu-los³⁹ metre clavels als peus⁴⁰ e a les mans, a⁴¹ éls diens: ⁴² —Tant longament estarels entrò que fassats so que nós volrem—. Mes co'ls sants barons estessen alegrement, lo pretor los fé⁴³ turmentar, e vedà que hom no'ls donés⁴⁴ a menyar. Enaprés él se féu⁴⁵ adur Sen Prim a él, dién: ⁴⁶ —Vec-te⁴⁷ que'l teu frare fa a la voluntat de l'emperador;⁴⁸ per què, él serà mot honrat en lo palau: fè tu / aytal, per so que sies onrat —. *M.

145r2 E'l sant baró li dix: --Yasia que tu sies fil de diable, en partida às dit ver: que mon frare fa a la voluntat⁴⁹ de l'Emperador del Cel—. E adoncs lo pretor, irat, manà que hom li cremés⁵⁰ los costats ab fales e ab plom fos.⁵¹ E'l sant baró pres del plom e bec-ne, co si fos ayga. *M.

E adoncs lo pretor fé⁵² metre dos laons ab él⁵³ en la càrcer, e mantenent éls se gitaren als seus peus.⁵⁴ *M.

Enaprés lo pretor li féu metre órses cruels,⁵⁵ e mantenent éls se pansaren; ab los laons.⁵⁶ Aquestes causes viren plus de 'xii' mília barons, dels cals se⁵⁷ convertiren 'd' a Déu.⁵⁸ E'l pretor féu degolar los sants barons, e féu gitar los⁵⁹ corses als cans e als corbs,⁶⁰ mes los crestians los sebeliren onradament.⁶¹

³². - foren B; foreren P.

^{36a}. - *Potser caldria suplir son 'xxx' ayns p.* (triginta anni sunt ex quo V).

⁴⁰. - pedibus V; pits B; om. P.

⁵¹. - fos PB; in os ejus infundi, cernente Feliciano, ut sic terreri posset V; om. P.

⁵². - ab el PB; ad cos V.

⁵⁴. - et tamquam agni mansueti coram iis steterunt V; om. PB.

⁵⁵. - orses cruels P;... crusels B; «ursas crudeles» V.

^{55a}. - [Encara que P porti realment quelcom que sembla més una *u* que una *n*, el sentit del context i de l'original exigeix imperiosament *pansaren*, derivat de *pans* 'mans' (Cor. s.v.)].

⁵⁶. - e mantenent els se pausaren ab los laons P; et cum leonibus mansuescunt V345.3f.

⁶¹. - Passi sunt autem circa annos domini CCLXXXVII V; om. PB.

ÍNDEX
DE LES VIDES O CAPÍTOLS D'AQUEST VOLUM

ÍNDIX DE LES VIDES O CAPÍTOLS D'AQUEST VOLUM

SANTS OMNIUM	9
DE L'AVENIMENT DE DEU JHESU CRIST	11
DE SENT ANDREU APOSTOL	26
DE SENT NICHOLAU PROIECH	40
DE SANCTA LUCIA	51
DE SEN TOMÀS APOSTOL	55
DE LA NATIVITAT DE JHESU CRIST	66
DE SENTA ANASTASIA	76
DE SENT ESTEVE	79
DE SENT JOHAN APOSTOL E EVANGELISTA	87
DBLS INNOCENS	15
DE SENT TOMÀS DE CONTURBERA	101
DE SENT SILVESTRE	105
DE LA CIRCUMCISIÓ DE DÉU	120
DE L'APARICI DE DÉU	133
DE SENT POL PRIMER HERMITÀ	144
DE SENT REMIGI	147
DE LA AMPOLA DE LA CRISMA DE QUÈ SÓN UNTATS LOS REYS DE FRANÇA	148
DE SENT YLARI	150
DE SENT MACARI	152
DE SENT FELIU	155
DE SENT MARCEL	157
DE SENT ANTONI	158
DE SENT FABIÀ PAPA	164
DE SENT SEBASTIÀ	165
DE SENTA AGNÈS	173
DE SENTA ESMERENCIANA	176
DE SENT VICENS	178
DE SENT BASILI BISPE	184
DE SENT JOAN ALMOYNER	192

LA CONVERSIÓ DE SEN POL	203
DE SENTA PAULA	207
DE SENT JULIÀ, BISPE	215
DE LES FESTA(S) DE SEPTUAGÈSIMA	222
SEPTUAGÈSIMA	223
DE SEXSAGÈSIMA	226
DE QUINQUAGÈSIMA	228
DE QUADRAGÈSIMA	230
PER QUAL RASÓ NO FEM NÓS LA CARESMA EN LO TEMPS QUE JHESUCHRIST LA FFÉ	232
DELS DEJUNIS DE LES 'IIII' TEMPRES	233
DE SENT IGNACI	236
DE LA PURIFICACIÓ DE SANCTA MARIA	242
PER QUE FO ESTABLIDA AQUESTA FESTA	251
DE SENT BLASI	256
DE SANTA AGATA	260
DE SENT VEDAST	268
DE SENT AMAN	268
DE SENT VALENTÍ	270
SANCTA JULIANA	272
DE LA CADIRA DE SENT PERE	274
QUANT FO ESTABLIT QUE'LS CLERGUES PORTESSEN CORONA ES ASSÍ LEGIT	280
PER QUE TON HOM LOS PELS EN AVIRÓ DEL CAP PER CORONA	281
DE SENT MACIÀ	282
DE SENT GREGORI	289
QUI AORDONÀ L'OFICI DE LA GLEYSA PER TOT LO MON	312
DE SENT LONGÍ	314
DE SENT BENESET	316
DE SEN PATRICI	328
DE PURGATORI	330
D'INVERN	332
DE PARADIS	333
DE LA ANUNCIACIÓ DE JHESUCHRIST	333
DE LA PASSIÓ DE NOSTRE SENYOR DÉU JHESUCHRIST	347
DE LA RESURRECCIÓ DE JESUCRIST	370
DE SENT SEGON, CAVALER	389
DE SENTA MARIA EGIPCIACA	392
DE SENT AMBROSI	396
DE SENT GEORGI	410
DE SENT MARCH EVANGELISTA	418
DE SENT MARCEL·LÍ	422
DE SENT VIDAL	423

DE UNA VERGE QUI FO EN ANTIOXA.	425
DE SENT PERE, MARTIR, DELS PREYCADORS.	427
DE SENT PHELIP, APOSTOL.	445
DE SENT JACME APOSTOL.	447
DEL DESTRUIMENT DE JHERUSALEM.	453
DE L'ATROBAMENT DE LA SANCTA CROU.	458
DE SENT JOAN DENANT PORTA LATINA.	467
DE LETANIA MAYOR E MENOR.	468
DE LA ASSENSIÓ DE NOSTRE SEYOR.	474
DEL TRAMETEMENT DEL SANT ESPERIT.	488
DE SENT GORDIAN ET EPIMACO.	508
DE SENT NERCEO ET AXILEO.	508
DE SENT PANCRASI.	511
DE LES FESTES QUE SON ENFRE LO TEMPS DE PEREGRINACIÓ.	512
DE SENT URBÀ.	513
DE SENTA PETRONIL·LA.	514
DE SENT / PER' E DE SENT MARCEL.	515
DE SENT PRIM E DE SENT FELICIAN.	516

**PUBLICACIONS DE LA FUNDACIÓ
SALVADOR VIVES CASAJUANA**

PUBLICACIONS DE LA FUNDACIÓ SALVADOR VIVES CASAJUANA

- I. — Josep M.ª Casas Homs: *Joan de Castellnou*. Obres en prosa (segle XIV), 215 pàgines. — 1969.
- II. — Josep Iglésies: *El cens del comte de Floridablanca (1787)*. Part de Catalunya. (Volum I). 614 pàgines. — 1969.
- III. — E. Fort i Cogul: *La llegenda sobre Margarida de Prades*. «Premi Concepció Alemany, 1969». 273 pàgines. — 1970. (Exhaurida).
- IV. — Drs. F. Ramon de Prat i Joan Francesc Guixarro Ruiz: *Cartilla d'Hygiene ocular*. «Premi Crexhas Abiabar, 1969». Amb il·lustracions, 35 pàgines. — 1970. (Exhaurida).
- V. — Josep Iglésies: *El cens del comte de Floridablanca (1787)*. Part de Catalunya. (Volum II). 571 pàgines. — 1970.
- VI. — L. Puig i Farriol: *L'estat civil de la dona casada segons el Dret Civil vigent a Catalunya*. Pròleg de Ramon M.ª Roca i Sastre. 129 pàgines. — 1971.
- VII. — Eduard Fontserè i Josep Iglésies. *Recopilació de dades sísmiques de les terres catalanes entre 1100 i 1906*. Amb una punta seca de Joan Rebull. 542 pàgines. — 1971. (Exhaurida)
- VIII. — Dr. F. Ramón de Prat y Juan-Francisco Guixarro Ruiz: *Cartilla de higiene ocular*. «Premi Crexhas Abiabar, 1969». Amb il·lustracions, 35 pàgines. (Versió castellana). — 1971. (Exhaurida).
- IX. — Roser Matheu: *Vida i obra de Francesc Matheu*. Amb il·lustracions. 254 pàgines. — 1971. (Exhaurida)
- X. — Montserrat Costa i Via: *Estudi de Pobra d'Anna Rubies. 1881-1963*. Accèssit al «Premi Concepció Alemany 1970». 132 pàgines. — 1971. (Exhaurida).
- XI. — Miquel Altisent, Sch. P.: *El cant gregorià. Un model de música religiosa*. Amb il·lustracions musicals. Pròleg de Cassià M.ª Just, Abat de Montserrat. 235 pàgines. — 1971. (Exhaurida).

- XII. — Màrius Torres: *Poesías*. Traducció al castellà de Maria Teresa Ramo. 199 pàgines. — 1971. (Exhaurida).
- XIII. — Plàcid Vidal: *El convecionalisme de la vida*. Pròleg de Josep Iglésies. 348 pàgines. — 1972.
- XIV. — Eudald Graells: *La indústria dels claus a Ripoll. Contribució a l'estudi de la farga catalana*. Amb il·lustracions. 131 pàgines. — 1971. (Exhaurida).
- XV. — Rossend Llates i M.ª Cinta Balagué: *Francesca Bonnemaison de Verdaguer i la seva obra*. «Premi Concepció Alemany, 1971». Amb il·lustracions. 173 pàgines. — 1972. (Exhaurida).
- XVI. — Magí Riart i Birbe: *Els problemes del Pallars Sobirà*. Accèssit al «Premi Paterna Rura, 1970». 148 pàgines. — 1972. (Exhaurida).
- XVII. — Eufemià Fort i Cogul: *El senyoriu de Santes Creus*. 498 pàgines. — 1972.
- XVIII. — Roser Matheu: *Quatre dones catalanes*. Accèssit al «Premi Concepció Alemany, 1972». Amb il·lustracions. 199 pàgines. — 1972. (Exhaurida).
- XIX. — Josep Riba i Gabarró: *La Poble de Claramunt* (Monografia). Amb il·lustracions. 355 pàgines. 1972. (Exhaurida).
- XX. — Antoni Bach i Riu, pvre.: *Bellpuig d'Urgell i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*. Accèssit al «Premi Cristòfor Despuig, 1972». 292 pàgines. — 1972.
- XXI. — Josep M.ª Madurell i Marimon: *El paper a les terres catalanes. Contribució a la seva història*. Vol. I (1972). 620 pàgines. (Exhaurida).
- XXII. — A. Duran i Sanpere: *Pels camins de la Història*. Amb il·lustracions. 190 pàgines. — 1973.
- XXIII. — Josep M.ª Madurell i Marimon: *El paper a les terres catalanes. Contribució a la seva història*. Vol. II. Amb il·lustracions. 713 pàgines. — 1972.
- XXIV. — Cristià Cortès: *Els Setantí*. «Premi Francesc Carreras i Candi, 1973». Amb il·lustracions. 292 pàgines. — 1973. (Exhaurida).
- XXV. — Josep M.ª Madurell i Marimon: *Claudi Bornat*. «Premi Francesc Carreras i Candi, 1972». Pròleg de Pere Bohigas. Amb il·lustracions. 299 pàgines. — 1973.
- XXVI. — Eufemià Fort i Cogul: *Llegendari de Santes Creus*. «Premi Gumersind Bisbal i Gutsems, 1973». Prefaci de Miquel Coll i Alentorn. 316 pàgines. — 1974.
- XXVII. — Jaume Riera i Sans: *La crònica en hebreu de la disputa de Tortosa*. 72 pàgines. — 1974.
- XXVIII. — Pere F. Santanach i Prat: *Estudi tectònic del paleozoic inferior del Pirineu entre la Cerdanya i el riu Ter*. Accèssit al «Premi Eduard Fontserè, 1973». Amb il·lustracions. 154 pàgines. — 1974.
- XXIX. — Josep Iglésies i Fort: *Estadístiques de població a Catalunya, el primer vicenni del segle XVIII*. — Vol. I. 506 pàgines. — 1974.
- XXX. — Josep Iglésies i Fort: *Estadístiques de població a Catalunya, el primer vicenni del segle XVIII*. — Vol. II. 506 pàgines. — 1974.
- XXXI. — Josep Iglésies i Fort: *Estadístiques de població a Catalunya, el primer vicenni del segle XVIII*. — Vol. III. 432 pàgines. — 1974.
- XXXII. — Josep M.ª Casas Homs: *Dietari de Jeroni Pujades*. «Premi Gumersind

- Bisbal Gutsems, 1974». Pròleg d'A. Duran i Sanpere. Volum I. Amb un gravat. 484 pàgines. — 1975.
- XXXIII. — Eufemià Fort i Cogul: *Notícia històrica d'una singular institució medieval*. Accèssit al «Premi Francesc Carreras i Candi, 1973». 350 pàgines. — 1975.
- XXXIV. — Josep Danon i Breto: *Aportació a l'estudi social de la medicina a Catalunya (1768-1827)*. «Premi Jordi Casas, 1974». 152 pàgines. — 1975.
- XXXV. — Josep Iglésies: *Les minves dels cultius i de la població a la comarca del Priorat*. 91 pàgines. — 1975.
- XXXVI. — Josep M.ª Casas Homs: *Dietari de Jeroni Pujades*. Volum II. «Premi Gumersind Bisbal Gutsems, 1974». 237 pàgines. — 1975.
- XXXVII. — Josep Romà Barriga: *El Sacramentari, Ritual i Pontifical de Roda*. «Premi Francesc Carreras i Candi, 1972». Pròleg de Manuel Mundó. Amb il·lustracions. 756 pàgines. — 1975.
- XXXVIII. — Lluís Casassas i Simó: *El Lluçanès*. Evolució entre 1950 i 1970. «Premi Cristòfor Despuig, 1972». Amb il·lustracions. 208 pàgines. — 1975.
- XXXIX. — Josep M.ª Casas Homs: *Dietari de Jeroni Pujades*. Volum III. «Premi Gumersind Bisbal Gutsems, 1974». 404 pàgines. — 1975.
- XL. — Josep M.ª Casas Homs: *Dietari de Jeroni Pujades*. Volum IV i darrer. «Premi Gumersind Bisbal Gutsems, 1974». 328 pàgines. — 1976.
- XLI. — Eduard Feliu i Mabres - Jaume Riera i Sans: *Poemes hebraics de jueus catalans (segles XI-XV)*. 224 pàgines. — 1976.
- XLII. — Teresa-Maria Vinyoles i Vidal: *Les barcelonines a les darrerries de l'Edat Mitjana (1370-1410)*. Accèssit al «Premi Concepció Alemany 1976». 192 pàgines. — 1976.
- XLIII. — P. Basili de Rubí: *Les Corts Generals de Pau Claris*. Accèssit al «Premi Gumersind Bisbal Gutsems 1974». Pròleg del P. Ramon Vidal. Amb il·lustracions. 548 pàgines. — 1976.
- XLIV. — Josep M.ª Torras i Ribé: *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'antic règim. Els Padró d'Igualada. (1642-1862)* Premi ex-aequo del "Premi Cristòfor Despuig 1976". Pròleg de Joan Mercader i Riba. Amb il·lustracions. 316 pàgines. — 1976.
- XLV. — Josep Maria Casas Homs: *Llibre del Batlle Reial de Barcelona Berenguer Morey (1375 - 1378)*. 144 pàgines. — 1976.
- XLVI. — Salvador Galceran Vigué: *Dietari de la fidelíssima vila de Puigcerdà. Transcripció literal del text i comentari*. Accèssit al "Premi Gumersind Bisbal Gutsems 1974". Pròleg del Dr. Joan Martí Alanís, Bisbe de La Seu d'Urgell. Amb il·lustracions. 204 pàgines. — 1977.
- XLVII. — Osvàld Cardona. — *Els grups de vocals en contacte. (Un tema de llengua i poètica)*.—Accèssit al «Premi Pompeu Fabra, 1976», de l'Institut d'Estudis Catalans.—Pròleg de Josep M.ª Casas Homs. 163 pàgines.—1977.
- XLVIII. — Charlotte S. Mancikis Kniazzezh i Edward J. Neugaard. — *Vides de Sants Rosselloneses*.— Prefaci de Joan Coromines. Volum I (gramàtica i glosari) 244 pàgines.—1977.

- XLIX. — Loreto Busquets. — *Aportació lèxica de Josep Carner a la llengua literària catalana*. — Pròleg de Antoni M. Badia Margarit. — Amb un autoretrat al llapis. — 592 pàgines. — 1977.
- L. — Greet Schib: *Vocabulari de Sant Vicenç Ferrer*. «Premi Gumersind Bisbal Gutsems, 1976» Pròleg de Germà Colon. 216 pàgines. — 1977.
- LI. — Charlotte S. Maneikis Kniazzev i Edward J. Neugaard. — *Vides de Sants Rosselloneses*. — Prefaci de Joan Coromines. Volum II. Transcripció del tex. 532 pàgines. — 1977.